BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
18 B
24 N

OPERA

DIVI FVLGENTII AFRI, EPISCOPI RVSPENSIS.

Librorum multorum acceſſione, quæ verſa pagina exprimuntur, locupletata.

ANTVERPIÆ,
Apud Chriſtophorum Plantinum, Architypographum Regium. 1574.

Cum Priuilegio Reg. Maieſt. ad ſexennium.
Subſig. de la Torre.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

OPERVM BEATI FVLGENTII, INDEX.

* *Vita beati Fulgentij.*	*Pag.* 13.
Ad Monimum, libri tres.	65.
Contra Arrianorum obiectiones.	148.
Ad Traſimundum regem, libri tres.	177.
De fide ad Donatum.	297.
* *Ad quæſtiones Ferrandi Diaconi.*	314.
De incarnatione & gratia Ieſu Chriſti.	363.
* *De fide ad Petrum.*	437.
* *Ad Euthymium libri duo de remiſsione peccat.*	490.
Epiſtolæ ſeptem.	561.
Sermones ad populum quinque.	649.
* *Item alij quinque.*	669.

Stellulâ ſignata, in hac editione, operibus D. Fulgentij recenter acceſſerunt.

DE OPERIBVS DIVI FVLGENTII, PRÆFATIO IOANNIS *Molani, ad Candidum Lectorem.*

SAnctus Præſul & Doctor Fulgentius, ſub Traſimundo Wandalorũ Rege claruit, anno Domini quingenteſimo, Ruſpenſis Eccleſiæ in Africa Epiſcopus. Cuius nomẽ vt ſemper fuit in Eccleſia celeberrimum: ſic quoq; eruditionis eius ſcripta, & à ſacris Concilijs honorificè ſunt recitata, & in Dei Eccleſiis venerabiliter lecta: nec vnquam de vllius erroris macula reſperſa. Cæterùm mei inſtituti non eſt, laudare hîc beati Fulgentij vere fulgentem & copioſam eruditionẽ, fidei confeſsionem, vitæ ſanctitatem. Sed pro operis ratione, breui Præfatiuncula declarandum erit, quænam diuus Fulgentius ſcripſerit: & quid in hac operum eius editione ſit præſtitum: nihilque in ea Fulgentio aſſcribi, niſi quod citra omnem hæſitationem ab ipſo beatiſſimo Epiſcopo ſit conſcriptum.

II. De libro vitæ ſancti Fulgentij.

ET quidem ante ipſa opera, Vita ſanctiſsimi Auctoris eſt poſita, prout eam graui ſtylo eius diſcipulus ad Felicianum ſucceſſorẽ ipſius in epiſcopatu, aut (quod potius arbitror) in monaſterij regimine, ſcripſit. De cuius tàm auctore, quàm auctoritate, nemo dubitabit, qui eam perleget: imo id ſentiet quod Beda; qui Kal. Ianuarij, natalẽ referẽs B. Fulgentij, eius vitam virtutibus plenam haberi teſtatur. Quod igitur in Cypriano & Auguſtino,

Præfatio habet, *vbi ii tu preſbyter habitus.*

Africanis Patribus, obſeruatum videmus,vbi operum tomis vita auctorum præponitur,à diſcipulis conſcripta, hoc etiam circa Fulgétium Afrum obſeruandũ videbatur,in hac noſtra editione, etſi in omnibus prioribus,Norimbergæ, Coloniæ, & Baſileæ editis exẽplaribus,deſideraretur. Vſus eſt autem Ioannes Vlimmerius Regularis,Louanij ad S. Martinum profeſſus, primùm domeſtico Codice manuſcripto,vnde hanc hiſtoriam deſcripſit. Deinde contulit eam cum exẽplari manuſcripto monaſterij fontis beatæ Mariæ prope Arnhemũ. Denique adhibuit editionem Domini Surij,qui eandem tomo primo edidit,ex manuſcripto volumine monaſterij ſancti Pauli, ſiue Rubeæ vallis,prope Bruxellam.

III. De libris Fulgentij,ad Monimum,ad obiectiones Arrianorum,ad Traſimundum, & ad Donatum.

POſt vitam autem Auctoris,primo loco ponuntur libri aliquot, qui citra omnem controuerſiam ſemper eius ſunt habiti. Ij ſunt, libri tres ad Monimum, quorum ipſemet auctor meminit in epiſtola quinta ad Eugyppium:liber reſpõſionum ad decem obiectiones Arrianorum, cuius in vita ſit mentio capite vigeſimo. Rurſus, libri tres ad Traſimundum regem, de quibus præclarum elogium eſt in citatæ vitæ capite vigeſimo tertio. Denique ad Donatum liber,de fide orthodoxa. Opinatur autem Ioannes Vlimmerius ad hunc librum pertinere illud capitis vigeſimi ſexti, *Scripſit eodem tempore Carthaginenſibus epiſtolam ſublimi exhortatione perſpicuã, vbi pene cunctos dolos & fallacia blandimenta, quibus infelices animæ ad mortem ſeducebantur,*

bantur, grauiſſima conqueſtione digeſſit. Hoc enim eo loci ad marginem eſt annotatum.

IIII. De reſponſione ad quæſtiones Ferrandi.

DEinde ſubiungũtur alij libri quatuor, de quibus nobis particulatim quædam notãda ſunt. Inter eos primus eſt, *Reſponſio diui Fulgẽtij ad quinq; quæſtiones Ferrandi diaconi.* Qui liber, etſi nunc primùm ex manuſcripto codice Gemblacenſis bibliothecæ in lucem prodeat, certo tamen eſſe ipſius Fulgentij facilè aduertet, qui in eius eruditione ac libris eſt verſatus. Idemque Iſidorus teſtatur in libro de viris illuſtribus. Sic enim ſcribit, capite de Fulgentio: *Ad Ferrandum quoq;, eccleſiæ Carthaginenſis diaconum, vnum de interrogatis quæſtionibus ſcripſit libellum.*

V. De libro, qui inſcribitur, De incarnatione & gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti.

HVnc libellum ſequitur *liber diui Fulgẽtij de incarnatione & gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti.* Quem ante annos aliquot in membranis bibliothecæ Parcenſis monaſterij reperit pręſtantiſsimus Theologus Ioannes Heſſelius, dum ibidẽ ſacram Theologiam profiteretur. Itaque eius beneficio liber eruditiſsimus, cum nuſquã antea editus eſſet, à Bartholomęo Grauio, Typographo Louanienſis Academiæ, datus eſt in publicum. Meminit autem huius operis ſanctus Iſidorus. Nam inter Fulgentij opera nominat librum de ſacramento incarnationis Domini noſtri Ieſu Chriſti. In Cõcilio verò Hiſpalenſi ſecundo, non tantum citatur liber: ſed præterea quinque diuerſa loca inde recitantur, vt

nullum dubiũ relinquatur de libri huius auctore.

Sed dices fortaſsis. Apparet ex initio libri eum non ſolius eſſe Fulgentij, ſed ſedecim Africæ epiſcoporum, inter quos Fulgentius decimus quartus recenſetur: itaq; non tam eius dicẽdum eſſe, quàm etiam reliquorũ. Verum prorſus euaneſcit hæc occurrens dubitatio, ſi meminerimus quid in vitá B. Fulgentij ſcriptum ſit, Capite 20. Sic enim in ea legitur: *Huic etiam, quandocunque tranſmarinis literis de fide, vel de diuerſis quæſtionibus, interrogabantur epiſcopi, reſpondere ab omnibus imponebatur. Ita ſicut ſanctæ memoriæ Aurelius, Carthaginenſis eccleſiæ antiſtes, inter ſua priuilegia meruit, vt literas ex Africano Concilio dãdas, ipſe ſolus ſcriberet: ſic iſte meruerat, vt literas ex illo*(Byzaceno)*Concilio dirigendas ſolus ipſe dictaret. Sexaginta quippe, & eo amplius, epiſcopos, tunc catena ligabat exilij, quorum lingua & ingenium beatus Fulgentius epiſcopus fuit.*

VI. De libro cuius titulus eſt, De fide ad Petrum.

Libro de incarnatione ſubiungitur *liber de fide ad Petrum Diaconum*, ſiue *Regula veræ fidei*. Qui liber antehac titulo beati Fulgentij nunquam eſt editus; ſemper vero ſub nomine ſancti Auguſtini, in tomo tertio operum eius. Sed nihil hîc temere actum eſt. Liber enim omnino videtur eſſe D. Fulgentij, tum ex amicitia & familiaritate, quam habuiſſe S. Fulgentium cum Petro Diacono, conſtat ex libris de incarnatione & gratia Chriſti: tum ex libro Bertrami de Corpore & Sanguine Domini, in quo citatur ſub nomine Fulgentij. *Audiamus*, inquit, *quid B. Fulgentius in libello de fide dicat. Firmiſſime tene, & nullatenus dubites*, &c. Præterea S. Iſidorus

dorus in catalogo,& Honorius Auguſtodunẽſis in Chronicis,aſſerunt Fulgentium ſcripſiſſe regulam veræ fidei.Eamq; Ferrandus Diaconus ab eo petit, in ea epiſtola qua quinq; quæſtiones proponit.Dictus autẽ titulus libro de fide ad Petrum aptiſsime cõuenit.Taceo interim ſtyli & dogmatũ affinitatẽ, quã cũ reliquis D.Fulgẽtij ſcriptis habet,vt in ſententia de pœnis infantiũ,qui ſine baptiſmate moriuntur.De eis enim in libro de fide ad Petrũ,& in altero libro de incarnatione, conformia loquitur.

VII. De libris duobus ad Euthymium.

ACceſſerunt præterea poſt librum de fide, libri duo de remiſsione peccatorũ ad Euthymium, qui etſi hactenus editi non fuerint, ac proinde nec cogniti, lectos tamen nemo Fulgẽtij ęſſe negabit. Meminit huius operis diſcipulus ſancti auctoris, eius vitam deſcribens. Ait enim Capite 26. *Tunc etiam de remiſſione peccatorum conſulenti Euthymio viro religioſo, duobus libellis ſine mora reſpondit*. Significat autem vocula (tunc) Fulgentium hos libros ſcripſiſſe in Sardinia, quãdo ibi cum ſexaginta & eo amplius epiſcopis, catena exilij ligabatur.

VIII. De epiſtolis.

Poſt libros ponuntur epiſtolæ ſeptem.

I. de cõiugali debito, & voto cõtinentiæ coniugũ.
II. ad Gallam, de ſtatu viduarum.
III. ad Probam, de virginitate & humilitate.
IIII. ad eandem, de oratione. Quam etiam Ferrandus mitti petit.
V. ad Eugyppium abbatem, de charitate.
VI. ad Theodorũ ſenatorẽ,de cõuerſione à ſeculo.
VII. ad Venantiam, de pœnitentia.

Certum eſt tamen multas Fulgẽtij epiſtolas nobis intercidiſſe. Diſcipulus enim beati Fulgentij, iam iam citato capite, *Familiares*, inquit, *epiſtolas, in quibus tamen ſpiritualis ædificatio continetur, & ibi apud Sardiniam commanentibus, & in Africa degentibus, & Romanis, præcipue Senatoribus, viduiſque ac virginibus, quarum fama laudabilis habebatur, frequenter direxit: Ad Probam, virginem Chriſti, de ieiunio, & de oratione, duos libellos cõſcripſit.* Idem præterea ſcribit, capite vigeſimo, Fulgentium in Byzaceno Concilio, ſuoque in exilio, multas publici tractatus epiſtolas confeciſſe. Præter iſtas quoque, ſi quis fortè ex epiſcopis plebem ſuã corrigere vel monere voluiſſet, ad beatũ Fulgentium acceſsiſſe, & per miniſterium linguæ eius officiũ ſuæ diſpenſationis impleuiſſe. Ex his manifeſtũ eſt beati Fulgentij multo plures extitiſſe epiſtolas, quàm modo extent. Inter eas autem deſideramus etiam ad Ioannem Tharſenſem epiſcopum ſcriptã, in qua de malefico quodam iudici non tradendo, pleniſsimè diſputatum meminit Ferrandus diaconus, in ea epiſtola ad quam Fulgentius reſpondet.

IX. De tractatibus, ſiue ſermonibus.

HAbuit etiam Fulgẽtius multos populares tractatus, ſeu homilias. Vnde in vita eius legitur, capite vigeſimo nono: *Plurimos eccleſiaſticos ſermones, quos in populis diceret, ſcribendos dictabat.* Item apud Iſidorum: *Compoſuit & multos tractatus, quibus ſacerdotes in eccleſijs vterentur.* Ex his tamen multa nondnm extant. Nam hactenus in operibus Fulgentij quinque tantum ſermones habuimus: & in hac editione non plures quàm totidem acceſſerunt.

X. De Mythologiarum libris tribus omiſſis.

HAbent autem quædam Fulgentij edita exemplaria poſt ſermones, beati Fulgentij libros tres Mythologiarum, ad Catum presbyterũ Carthaginenſem. Sed in his libris nihil eſt aut beato Fulgentio, aut quoquam Theologo dignũ, vt non immerito eos Dominus Cochlæus ſciens omiſerit, qui primus Norimbergæ Fulgentij opera edidit. Aduertat etiam Lector in impreſsis exemplaribus non noſtro Fulgentio, Ruſpenſi epiſcopo, eos inſcribi, ſed Fulgẽtio epiſcopo Carthaginẽſi. Quanquam ego opus ipſum nullius arbitrer eſſe aut epiſcopi, aut theologi, nam in bibliotheca Gemblacenſis monaſterij memini me has Mythologias vidiſſe ſub nomine cuiuſdam Placiadis Fulgentij, quẽ non aliud quàm Grammaticũ fuiſſe ſuſpicor.

XI. De libris Fulgentij contra Fauſtum, nondum editis.

VErum vt ex prædictis cõſtat, multos tractatus & epiſtolas ſancti Fulgentij nondum extare: ita etiam latere ſperamus, & non prorſus intercidiſſe libros quoſdam, quos nondum vidimus, ab eo tamen editos eſſe conſtat.

Legimus, inquit Iſidorus, *de gratia Dei & libero arbitrio libros reſponſionum ſeptem. In quibus Fauſto, Galliæ Regiẽſis vrbis epiſcopo, Pelagianæ prauitati conſentienti, reſpondens, obnititur eius profundã deſtruere calliditatem.* Nos quidem Fauſti duos libros habemus, ab Eraſmo Roterodamo, cui calliditas Fauſti impoſuit, ſub nomine catholici ſcriptoris editos. Sed ſeptem libros diui Fulgentij, quos contra eos ſcripſit, adhuc deſideramus. Quare vt hi diligen-

tius quærantur, addam alterum teſtimonium, quo ipſius auctoris diſcipulus hos libros nobis commendat. *Ita erat*, inquit, *notior omnibus gentibus, vt duo libri quos Fauſtus epiſcopus Galliarum cõtra gratiam ſubdolo ſermone compoſuit, fauens occulte Pelagianis, ſed Catholicus tamen volens videri, Conſtantinopoli offenſi à plurimis fratribus, ad B. Fulgentium probandum dirigerentur. Quibus, ne occultum ſerperet virus, ſeptem libris ipſe reſpondit, plus laborans exponere quàm conuincere: quia dubios eius ſermones exponere, hoc erat delirantis argumenta conuincere. Magnus plane huius operis labor, mercedem debitam cito ſuſcepit. Mox enim vt eſt dictatio ipſius finita, protinus eſt longiſſima captiuitatis catena diſrupta.*

In vita Fulgẽtij ca. 26.

XII. De alijs Fulgentij libris, non editis.

SVnt & alia ſancti Fulgentij opera, quæ non extant. Sequitur enim apud Iſidorum: *Legimus & librum de ſancta Trinitate, ad Felicem notarium directum. Extant & duo eius libri de veritate prædeſtinationis, ad epiſcopos miſſi, in quibus demõſtrat quod gratia Dei in bonis voluntatem humanam præueniat, & quod Deus quoſdam prædeſtinationis ſuæ munere iuſtificãs præeligit: quoſdam vero in ſuis reprobis moribus occulto quodam iudicio derelinquit. Eſt & liber altercationis eiuſdem, qua de fide cum Traſimundo rege idem Fulgentius diſputauit.* Hæc ille. Nihil tamen ex his omnibus nũc extat, niſi fortaſsis per librum altercationis intelligat libros tres ad Traſimundũ, aut reſpõſionem ad decem obiectiones Arrianorũ.

Conſtat præterea, plura ipſum edidiſſe, quæ non extant. Capite enim 23. vitæ, dicitur opus ſcripſiſſe aduerſus Pintam, epiſcopũ Arrianũ: & ca. ſequẽti, dicitur edidiſſe Cõmonitorium de Spiritu ſancto, ad Ab-

ad Abragilam presbyterũ.Deſideramus quoq; alia nonnulla,quorũ mentio fit in capitibus 26.& 29. Nec Concilium habemus Byzacenũ, cuius lingua & ingenium beatus Fulgẽtius epiſcopus fuiſſe aſ- Cap.10. ſeritur. Itaq; quod olim à S.Iſidoro ſcriptum eſt,id in nos potius cõpetit, quàm in illum. *Sors*,ait, *melior, cui delicias omnium librorũ eius praſtiterit Deus.*

XIII. Quid in Fulgentij editione Vlimmerius præſtiterit.

CÆterum Ioannes Vlimmerius Louanienſis,vt apud Martinẽſes noſtros diſcipulus fuit Martini Lipſij & Ioannis Coſterij, ſic etiam in Patrum libris corrigendis & eruendis, eorum diligentiam imitatur.Sane ad Fulgentij editionem non parum ab eo eſt collatum : Adiecit enim ex Gemblacenſi bibliotheca, librum ad quæſtiones Ferrandi, item duos libros de remiſsione peccatorum, qui antea nondum editi erant. Addidit etiã ex manuſcriptis codicibus,vitam auctoris,per eius diſcipulum ſcriptam. Libros prolixiores in capita diuiſit: ſacræ Scripturæ loca diligenter notauit: & vitiata quædam loca ſubſidio veterum codicum emendauit.

Ac proinde ab eo ſcribẽda fuiſſet in Fulgẽtium Præfatio.Sed cum ex Amſtelredamo,vbi ſacris virginibus præeſt, eam ob diuerſas curas nõ mitteret, à me verò,cui librorum viſitatio cõmiſſa eſt,ſcribi optaret; ego vicariam meam operam, neque eius reuerentiæ, neque Chriſtophoro Plantino Regio architypographo,id ipſum requirenti, negare volui:quoniam Præfatiũculam aliquam neceſſariam eſſe iudicabam. Itaq; hoc noſtrum ſcriptum,quaſi extemporaneũ,à beneuolo Lectore,candidè accipi velim. Louanij, Anno 1573. die 6. Septemb.

S. ISI-

S. ISIDORVS, HISPALENSIS EPISCOPVS, IN LIBRO DE VIRIS ILLVSTRIBVS, CAP. XIII.

FVlgentius Afer, Eccleſiæ Ruſpenſis epiſcopus, in confeſſione fidei clarus, in diuinis ſcripturis copioſè eruditus, in loquendo quoq; dulcis, in docendo ac diſſerendo ſubtilis, ſcripſit multa. E quibus legimus, de gratia Dei & libero arbitrio libros reſponſionum ſeptem. In quibus Fauſto, Galliæ Regienſis vrbis epiſcopo, Pelagianæ prauitati conſentienti, reſpondens, obnititur eius profundam deſtruere calliditatem. Legimus & eius librum de ſancta Trinitate, ad Felicem notarium directum: librum quoque regulæ veræ fidei: & alia de ſacramento incarnationis Domini noſtri Ieſu Chriſti. Extant & duo eius libri de veritate prædeſtinationis, ad epiſcopos miſſi, in quibus demonſtrat quòd gratia Dei in bonis voluntatem humanam præueniat, & quòd Deus quoſdam prædeſtinationis ſuæ munere iuſtificans, præeligit: quoſdam verò in ſuis reprobis moribus occulto quodam iudicio derelinquit. Eſt & liber altercationis eiuſdem, qua de fide cum Traſimundo Rege idem Fulgentius diſputauit. Ad Ferrandum quoque, eccleſiæ Carthaginenſis diaconum, vnum de interrogatis quæſtionibus ſcripſit libellum. Compoſuit & multos tractatus, quibus ſacerdotes in eccleſijs vterentur. Plurima quoque feruntur ingenij eius monimenta. Hæc tantum ex pretioſis doctrinæ eius floribus carpſimus. Sors melior, cui delitias omnium librorum eius præſtiterit Deus. Claruit ſub Traſimundo, rege Wandalorum, Anaſtaſio Imperatore regnante.

VITA BEATI FVLGENTII EPISCOPI RVSPENSIS, A' QVOdam eius diſcipulo conſcripta, ad Felicianum Epiſcopum, ſancti Fulgentij ſucceſſorem.

PROLOGVS.

OMNIS noui teſtamenti fideliſsimus diſpenſator, in quo loquitur Chriſtus, ſancte pater Feliciane, vt exemplo ſuo credēdum ſibi facile perſuadeat, operum bonorum curam maximam gerit, & quicquid alijs faciēdum dicit, ipſe primitus facit. Sine cauſa quippe nititur docere ſapienter, niſi vixerit innocēter. Duo igitur Eccleſiæ Catholicæ Doctoribus neceſſaria iudicantur: vita bona, & ſana doctrina. Vita enim bona, commendat ſapienter docentem: doctrina ſana, ornat benè viuētem. Vita bona, facit amabilem: doctrina ſana, laudabilē. Vita bona, continuò creditur imitanda: doctrina ſana, nunquam iudicatur eſſe repudianda. Vita bona, tollit occaſiones detrahētibus: doctrina ſana, reſiſtit contradicentibus. Propterea mihi diutiſsimè B. Fulgentij pontificis, tui ſcilicet prçceſſoris (à quo ſimul nutriti ſumus) & nomen & gratiam cogitanti, dum frequēter ante oculos cordis mei magiſter egregius verſaretur, dolebam tanti viri ſolatio caruiſſe populos Aphricanos. Et quamuis ille gaudijs cæleſtibus oblectandus ad meliora migrauerit: apud nos tamen modò ſimilem deeſſe doctorem ſapientiæ eius, benè conſcius ſuſpirabam. Dabatur ſanè flebili recordationi quædam reſpiratio: quoties dulciſsimos Libros eius, aut Epiſtolas, aut quos edidit populo præſente Sermones, vel ego legebā, vel legentes alios audiebam. Veruntamen in illis præclaris opuſculis ingeniū viri, ſapientiamq́ poſſe agnoſci, tacitus cōſiderabam: cuius autē iuſtitiæ, probitatis, & miſericordiæ fuerit, & quomodo laudabiliter vitam ſuam (quod tu bene

Duo doctoribus catholicæ Eccleſiæ neceſſaria: vita bona et ſana doctrina.

D. Fulgentius præceſſor Feliciani epiſcopi.

bene noſti) cum familiaribus ſuis tranſegerit: ſicut docuit viuens, ſcire pleroſq; non dubitabam, latere tamē plurimos ſentiebam. In poſterum verò, ne obliuione longa, conuerſationis eius bona neſcirentur, ſemper & vehementius formidabam. Dixi ergo diu cogitans, Ecce fulget B. Fulgentij ſana doctrina, quoniā leguntur ab omnibus libri eius. Quaſi ipſe loquitur, quādo codex eius titulatus nomine, legitur: quî autē fiet, vt ſimiliter nota ſit omnibus vita eius bona? Quamdiu viuunt adhuc, qui nouerunt eum, vel à certiſsimis teſtibus aliquid de eius virtutibus audierunt, poteſt illi præſens memoria verum teſtimoniū perhibere. Quid aget ventura progenies? Quid in tranſmarinis partibus longe conſtituta fideliū turba? Cùm peruenerint ad notitiam lectionis, in qua idem beatiſsimus Pontifex abſens loquitur, & mortuus viuit, admirabuntur profecto ſapientiā: vnde cognoſcēt innocētiam? Sicut ergo clara eſt eius doctrina, ſic clarior fiat etiam vita: loquamur & narremus fratribus noſtris quomodo tātus pōtifex vixerit. Nec timendum eſt, ne minore facūdia Sacerdotē, qui per vniuerſas orbis eccleſias magnum nomen obtinuit, ego faciā paruum. Cuiuſlibet enim ſit meriti oratio mea, nec augere poterit tāti viri merita, nec minuere: ſed proficere tātummodo ad teſtimonium charitatis, in qua illi ſemper inhærere deſiderans, ſalutiferis eius monitis, ad ſuſcipiēdam profeſsionē monachorū cōuerſus, in illo paruiſsimo Monaſterio quod ſibi apud Sardiniā pro Chriſti nomine relegatus effecerat, vbi iā tu presbyter habitas, diebus ac noctibus ante eū poſitus vixi, quādo me ſuper mel & fauū dulciora cęleſtis eius eloquij flumina frequenter irrigabāt: Et niſi ſterilitas arentis ingenij præpediret, cēteſimum fructū gleba noſtri pectoris attuliſſet. Sed indignus ego de tanta plenitudine vix exiguā capere valui portionem. Tuæ tamē paternitatis orationibus fretus, libelli præſentis laborem ſuſcipere cogitaui: in quo omnia quę memoriter nobis audientibus ipſe referebat, & illa inſuper quæ oculis noſtris adſpeximus,

ximus, aut iam poſiti in doctrina illius quēadmodum ſint geſta non ignoramus, breuiter explicabo: notam falſitatis incurrere nullatenus timens, cuncta quippe ſenilem tuam paternitatem minime latent. Nec tibi nunc aliqua quaſi neſcienti dicuntur: ſed tuo potius teſtimonio confirmanda ſimpliciter digeruntur.

CAPVT I.

*Beatus igitur & verè Fulgentius, nobili ſecundum carnem genere procreatus, parentes habuit ex numero Carthaginenſium Senatorum. Auus deniq; eius nomine Gordianus, dum rex Hunericus & * Genſericus memoratam Carthaginem victor inuadens, Senatores plurimos imò cunctos, amiſſis omnibus bonis, ad Italiam nauigare compelleret, inter cæteros etiam ipſe impoſitam peregrinationem libenti voluntate ſuſcepit, volens ſaltem facultatibus perditis, non perdere libertatem. Poſt cuius obitum, duo ex filijs eius, ſpe recuperandæ hæreditatis, Aphricanam prouinciam repetētes, manere tamen intra Carthaginem minime potuerunt, domo propria donata ſacerdotibus Arrianis. Sed poſſeſſionibus ſuis ex parte per authoritatem Regiam repetitis * Byſantium perrexerūt. Ibiq; in * Tellepte ciuitate vnus eorū nomine Claudius, ex coniuge nomine Mariana, Chriſtiana ſcilicet & honeſta fœmina, iſtum, cui tanta gloria debebatur, fœliciter genuit, eumq; ſtatim quaſi præſcia qualis eſſet futurus, Fulgētium nominauit. Quē religioſa mater moriente celeriter patre Græcis literis imbuēdum primitus tradidit: Et quādiu totū ſimul Homerū memoriter reddidiſſet, Menandri quoq; multa percurreret, nihil de Latinis permiſit literis edoceri: volēs eū peregrinæ linguæ teneris adhuc annis percipere notionē, quo facilius poſſet victurus inter Aphros locutionē Græcā, ſeruatis aſpirationibus tanquā ibi nutritus exprimere. Nec fefellit matrē piā * cauta prouiſio.*

Genus Fulgentij.

* *Geiſericus.*

Vide lib. 1. D. Victoris de perſecutione Vandalorum.

* *Bythyniam*

* *ad Byzacium*

* *Lepte*

Mariana. mater Fulgentij.

Fulgentij inſtitutio.

* *cauſa*

Sic

*Sic enim,quoties ei Græcè loqui placebat,poſt longam * deſuetudinem locutionis eius et lectionis,non inconditis ſonis verba proferebat,vt quaſi quotidie inter Græcos habitare putaretur. Literarum proinde Græcarum percepta ſcientia,Latinis literis(quas magiſtri ludi docere conſueuerunt in domo) edoctus, artis etiam Grammaticæ traditur auditorio:magnitudine ingenij cuncta ſibi tradita memoriter & veraciter retinens. Inde tamen domeſticorum negotiorum vrgente neceſſitate cito ſublatus,paternæ domus gubernationem ſuſcepit adoleſcens, ita ſe maternis imperijs ſubdens,vt ibi quoque Chriſti exiſteret imitator,de quo ſacra Euangelia conteſtantur, Et erat ſubditus illis, id eſt,parentibus. Gaudebat venerabilis mater,& præclara indole ſapientis filij mœrorem viri amiſſi conſolabatur. Cœperat in illa familia eſſe,qui amicis obſequium beneuolus redderet, inimicos rationabiliter repelleret: Seruos manſuetus & ſeuerus regeret & corrigeret,patrimonium diligens coleret,ſublimioribus poteſtatibus chariſſimus fieret. Cuius rei gratia, creſcente per ſingulos dies fama eius, repentè Procurator ordinatur, hinc initium ſumens imperandi, & conſulendi, ac gubernandi quàm plurimos.*

[Margin: * conſuetudinem; Paternam domũ gubernat Fulgentius.; Lyc. 2. g; Procurator ordinatur.]

CAPVT II.

*ACcepta tamen hac poteſtate, dum clementer vtitur, & neminem lædere pro ingenita ſibi * pietate deſiderat, atque in exigendis penſionibus crudelitatem iubetur exercere, cœpit ſecularium negotiorum grauis apparere ſarcina, & diſplicere felicitas vana: paulatimq; laudabili patientia ſuccedente, vita ſpiritalis amor exurgere, deſiderium lectionis inſuper & orationis indefeſſum creſcere ſtudium. Monaſteriorum proinde ſuauiſſimos greges frequentius viſitans, ſeruorum Dei mores propoſitúmque diſcebat.*

[Margin: * bonitate; Felicitas monachorum.]

Inter

Inter abſtinentes, nulla eſſe gaudia ſeculi, ſed nulla eſſe etiam tædia ſentiebat. In ſumma abſtinentia viuentes, videbat neminem calumniatorem timere, ſed ſe inuicem diligere. Conſiderabat etiã multos adoleſcentes perpetuæ continentiæ deditos, ab omni poſſe abſtinere concubitu. Talibus apud ſemetipſum cogitationibus fluctuabat, atq; in hæc verba prorumpens: Cur obſecro, aiebat, ſine ſpe futurorum bonorum laboramus in ſeculo? Quid nobis aliquãdo præſtare poterit mundus? Si gaudere deſideramus, licet ſit melius bene flere, quàm malè gaudere: quanto melius tamen gaudent quorum ſic in Deum tranquilla eſt conſcientia? quos minimè terret exactoris improbi violentia, qui nihil timent niſi peccata, nihil agunt niſi vnde poſſunt diuina implere mandata: Non fatigantur publicis excurſibus, non damna rei familiaris coguntur aut flere miſerabiliter, aut timere deformiter. Operantes manibus ſuis, nõ aduerſantur vtilitatibus alienis, viuunt inter ſeſe pacifici, ſobrij, mites, humiles, atque concordes. Nulla illis cura libidinis: imò magna ſolicitudo & iugis cuſtodia caſtitatis. Imitemur tam laudabiles viros, arripiamus hanc benè viuendi conſtantiam. Sit nobis vtile quod reuelante gratia meruimus meliora cognoſcere. Abijciamus priſtinos mores, & mutemus labores. Nitebamur prius inter amicos nobiles apparere nobiliores: nitamur modò inter ſeruos Dei pauperes effici pauperiores. Si coacti ſumus exigere debitores, conemur modò conuertere peccatores. Solet etiam de publicis exactoribus efficere Chriſtus Dominus noſter magiſtros Eccleſiæ: de telonio enim vocatus eſt Matthæus, vt Apoſtolus fieret. Matth. 9. Marc. 2. Lucæ 5. *Neque nos iſtius exactoris honori perſonam conuenire credimus noſtram. Sed ſi ille depoſito officio exactionis, accepit officium prædicationis: mihi non licebit, poſt depoſitam procurationem, pœnitentis*

Deus, refugium noſtrum. *aſſumere lamentationem? Refugium noſtrum, Deus eſt. Nulla de ætatis imbecillitate naſcatur excuſatio: potens quippe Deus eſt, qui dat continentiam tantis adoleſcentibus, quos videmus in Monaſterijs viuere, mihi quoque peccatori ſimilem gratiam donare.*

CAPVT III.

Meditatur monaſticæ vitę complexum. *POſt hæc verba diutius in ſuo pectore ruminata, decreuit ſpiritu ſancto reuelante, ſecularibus omnino renunciare delitijs, & illius vitæ ſocius fieri quam laudabat: prius tamen cogitans, ne ſubita mutatio mētem ſimul corpusq́ perturbans, inter ipſa cōuerſionis initia, grauiſſimum ſibi vel impedimentum vel ſcandalum gigneret. Occultè arripuit rara exercere Ieiunia: dehinc paulatim progrediens, antiquorum ſodalium tentabat vitare conſortia. Segregatus frequenter à turbis, in poſſeſſione propria, neſcientibus omnibus, parentibus & clientibus, quaſi propter actionis laborem triſtis ſedebat, & ibi orabat, legebat, ieiunabat: epularumq́ immoderatam copiam minuebat, ad balneas penitus non accedens. Et ſub ipſa adhuc profeſſione laica, plenus iam monachus conuerſabatur. Stupebant omnes qui nouerant eum, & tam delicati viri mirabilem parcimoniam, cauſamq́ mutationis huius interpretabantur ex anguſtia natam puſillanimitatis. Apud illum verò per ſingulos dies amor ſanctæ profeſſionis, & mortificationis impenſior cura creſcebat. Aliquando igitur vbi omnia quæ ſibi dura videbantur expertus, adiutorio* D. Aug. expoſitionē in Pſal. 36. legēs, Fulgētius cōuertitur. *gratiæ ſpiritalis voluntati ſuæ ſenſit ſuppetere facultatem, beati Auguſtini exponentis triceſimumſextum Pſalmum diſputatione commonitus & compunctus, publicare ſuum ſtatuit votum: mutare geſtiens habitum, ne vel amicabiliter ad ſe venientes pati cogeretur cum quibus diu ſeculariter vixerat. Cogitabat autem vir*

*vir prudentiſſimus conuerſionem ſui cordis ſibi ſoli vtilem futuram, ſi latere potuiſſet: publicatam verò, multis alijs exemplum bonum dimittendi peccata priſtina præſtituram. Quis enim mediocris aut pauper fieri monachus erubeſceret: dum Fulgentium videret * gemini faſtus, arrogantia recedente, duras abſtinentiæ vias patientiæ greſſibus ambulantem?* * genuini

CAPVT IIII.

Ad Fauſtum Epiſcopũ ſe confert.

F*Vit autem tunc temporis Epiſcopus quidam laudabiliter prædicandus, nomine Fauſtus, qui pro fide Catholica non longe à cathedra ſua iuſſus fuerat relegari. De multis enim ſacerdotibus hoc Hunerici tyranni perſecutoris aſtuta malignitas ordinauerat, vt iuxta patriam propriam peregrinationis incommodum ſuſtinentes, ad negandum Deum facilè flecterentur. In eodem proinde loco vbi relegatus tenebatur, Monaſterium ſibi conſtruxerat, in quo ſpiritaliter viuens, apud omnes Chriſtianos honorabilis habebatur. Ad hunc ergo ſanctus Fulgentius, quippe ei notiſſimus, alacriter venit, eiq́; votum ſui cordis fideliter indicauit. Ille autem ſciens ſecularem omnino iuuenem, verebatur talia credere pollicenti, dicens ei: Quare fili mentiris, vt ſeruos Dei fallere delecteris? Tu ne eris monachus, aut antiquam delitiarum tuarum conſuetudinem ſic repente mutabis, vt eſcarum vilium negligentior apparatus, & veſtium ſordidarum tuum animum non offendat abiectio? Prius eſt, vt ſis ſaltem laicus minus delitioſus, & tunc forſitan credibile putabo, quòd renunciare ſeculo aut velis, aut valeas. Ad hæc ille iuuenis magis ac magis inflammatus, repellentis manum ſuppliciter oſculatus, ſic oculis in terram depoſitis precabatur: Potens eſt, domine pater, dare volenti facultatem, qui nolenti tribuit voluntatem. Permitte me*

*tantum tuis inhærere veſtigijs, aperi mihi ianuam monaſterij, præbe ſanctæ ædificationis adiutorium, fac me vnum de diſcipulis tuis: & Deus nouit quomodo me liberet ab iniquitatibus meis. Hæc audiens beatiſſimus ſenex, grauiſſimum putauit ſupplicantem diutius ſpernere. Tandem flexus ad conſentiendum, mane, inquit, nobiſcũ fili ſicut vis, experiamur paucis diebus, vtrum verbis facta concordent. Vtinam ſuperfluus ſit timor meus, & profeſſio tua inueniatur ſtabilis. Poſtquam igitur ſupplici conſenſum præbuit ſanctus Fauſtus Epiſcopus, ſonuit illicò per affines & notos, Fulgentium monachum factum. Gratulabantur boni, confundebantur mali. Quoſdam faciebat vita eius tranſacta in delitijs, deſperare: quoſdam ſingularis ingenij notiſſima ſcientia * magnum aliquid ſuadebat de profectu eius velociter ſperare. Quidam verò familiares eius, quibus ab infantia chariſſimus amicus & fideliſſimus fuerat, eum imitari cupientes, ipſi quoque ſeculum contempſerunt, & ſe monaſteriorum gregibus mortificata voluntate iunxerunt.*

D. Fulgẽtius fit monach'

* magni

Imitãtur alij exemplũ eius.

CAPVT V.

A*Vdit hoc mater referentibus multis ad conſortia monachorum fugiſſe Fulgentium, totiusq́ domus regendæ atque gubernandæ curam penitus dimiſiſſe, nec omnino iam poſſe de tali propoſito reuocari. Turbatur, expaueſcit, & amoris nimij deſiderio concitante, quaſi iam Fulgentius moreretur, quamuis bene moreretur, qui ſic moriebatur, cælum nimijs lamentationibus pulſat, & ſicut ſolent matres in funeribus filiorum, modum neſcit habere lachrymarum. Rapitur inconſideratis curſibus ad monaſterium furibunda, contumelijs & conuitijs ſanctum Fauſtum nihil dubitans aggreditur. Redde, inquiens, filium matri, redde domi-*

Mater ei' propoſito excruciatur.

*dominum ſeruis. Sacerdotes ſemper multa beneficia viduis præſtant, quare nunc domus viduæ per te perit? Cui * patienter reſpondebat Epiſcopus: Si tu mihi filium tuliſſes, ego te mulier deberem quantum dolor imperaret arguere, modo tu mihi iuſtè contumeliam facis, quia ego tibi filium tuli. Quando enim tibi diſplicet, quia ſeruiturus eſt Chriſto, benefacis contumelias inferens Fauſto. Sub his etiam ſermonibus æquanimiter tollerans & affabiliter arridens, videndi ſaltem filium nullam prorſus dat licentiam. Illa ſciens quantum diligeretur à filio, magnis ante ianuam monaſterij clamoribus eiulabat: Et Fulgentij nomen frequentius inclamans, deſolationem ſuam miſerabiliter allegabat. Hæc prima beatum Fulgentium tentatio multis * vicibus impulit, dum ſuam genitricem, quam ſemper amauerat, cui maxima deuotione ſeruierat, audiret ſuis auribus flere: Surſum tamen corde poſitus, audiebat & non audiebat: Nec illius preces aduertere dignum putabat, quia pietatem ſolitam religioſa crudelitate vincebat. Ibi iam futuræ patientiæ in laboribus multis exemplum fideliſſimum præbebat, & ſimilis ebrio per ſpiritalem gratiam factus, vtrum mater eſſet, quodammodo ignorabat. Hic eum beatus Fauſtus Epiſcopus ex toto corde conuerſum primitus approbauit, & cum gaudio cæteris fratribus dixit: Facile poterit hic iuuenis tollerare quemcunque impoſuerimus laborem, qui poteſt maternum iam deſpicere dolorem. Illa mater dum ſe plangere ſæpius, nec ad ſe filium prodire cognoſceret, in eodem loco eum iam non eſſe credebat: quia ſi ibi eſſet, non ferre poſſe dolorem matris adhuc virtutis eius neſcia putabat. Sæpe ergo iens ac rediens, & epiſcopo moleſtias, & filio plurimas afferebat inſidias, donec tædio victa propriam reuerteretur ad domum.*

* *ſapienter*

Matri illũ videndi copia negatur.

* *viribus*

Conſtantia Fulgẽtij.

CAPVT VI.

* credibilē
Abſtinētia eius incredibilis

Beatus ergo Fulgentius ſupra * humanum modum laboribus abſtinentiæ ſe cruciabat, ſine vino & oleo manducans & bibens, ſic parcè & tenuiter, vt inediæ magnitudo ſiccatam corporis cutem fatiſcere diuerſis vlceribus cogeret: ac ſuperducta quam dicunt impetigine delicati corporis pulchritudo fœdaretur. Putabant plurimi tunc beatum Fulgentium ſub occaſione ipſius infirmitatis aut receſſurum ſimul à propoſito ſanctitatis, aut reddendum deinceps tepidum, ne vel regulæ communis parcimoniam cuſtodiret. Ille verò contra ſpem omnium, miſericordiæ Dei præuenientis auxilio * gubernatus, ex infirmitate corporis ampliores animi vires capiebat, & tanto abſtinentior, quanto debilior, de ſalute perpetua iugiter cogitabat: Salutem verò corporis arbitrio Domini committebat, hoc pleriſque dicens: Scimus omnes ex epulis vitam ſolere ſeruari, non ſanitatem poſſe conferri. Nam vt ſanetur infirmitas, ſi explenda videtur gulæ cupiditas, quare infirmantur etiam illi qui conuiuijs lautioribus quotidie ſaginãtur? Tolerabat ergo infirmitatem patienter, exercebat abſtinentiam ſatis humiliter. Paruum namque putans omne quod faciebat, de die in diem melior fieri geſtiebat. Hoc propoſitum cordis eius miſerator & miſericors Deus adiutorio ſuperni iuuaminis fulciens, velociter ei corporalem reſtituit ſanitatem.

* gubernante,

Proficiēdi deſiderium.

CAPVT VII.

Tvnc animus viri ſapientis altiori pietate commotus, cùm tota mente mundum ſibi crucifigeret, & ipſe mundo crucifixus, iter rectum à iuuentute ſua, ſicut ſcriptum eſt, ambularet: portionem ſubſtantiæ propriæ, quamuis haberet fratrem iuniorem nomine Claudium, per donationem ſoli contulit matri, vt à matre poſt-

Thren. 3.

*poſtmodum, ſi bene ſeruiſſet, donaretur & fratri. Sic ſalubri conſilio ſuperbiam iunioris fratris edomare deſiderans, vt qui nolebat eſſe humilis propter pietatem, diſceret propter hæreditatem: mater quoque poſt diſceſſum dulciſſimi filij, cuius iam non poterat * obſequio lætificari, eius meruiſſet beneficio conſolari. Quantas tunc ibi vniuerſi laudes & gratias Domino retulerũt? cùm viderent beatum Fulgentium ſeculari cupiditate calcata, rebus quas diſtrahere & donare pauperibus non poterat, ne offenderet bonam matrem, renuntiaſſe penitus, vt Chriſtum inuenire mereretur doctorem. Finita iam erant cuncta quæ eum in conuerſionis primordio videbantur affligere.* *præſentia

CAPVT VIII.

SEd quia hæc vita nunquam poteſt ſine ſuis tentationibus præteriri, naſcitur rurſus talis perſecutio fidei, quæ ſanctæ memoriæ Fauſtum Epiſcopum cogeret per diuerſas latebras commigrare, nec in ipſo monaſterio iugiter ſineret requieſcere. Tunc beatus Fulgentius timens aut in illo loco ſolus remanere, aut de loco in locum frequentius tranſmigrare, conſulto prius Epiſcopo Fauſto, vicinum monaſterium petijt: vbi paucis, ſed ſimplicibus fratribus Felix nomine Abbas præerat, amicus eius ab adoleſcentia, cum quo ſemper etiam laicus familiariter vixerat. Tunc igitur eum Felix Abbas cum gaudio ſuſcipiens, imparemq́ ſe eius virtutibus ſciens, & nomen & poteſtatem ei tradidit Abbatis. Ille plenus ſtudio humilitatis, * recuſabat priuilegium poteſtatis. Et poſt multa certamina pietatis, ex conſenſu totius congregationis, paſſus violentiam charitatis, vix conſentit eſſe collega boni conſortis. Ita duo viri ſanctiſſimi diligentes æqualiter Deum & proximum, ambo moribus ſimiles, ambo meliores propoſito, conuerſatione æquales, vnus

Perſecutio fidei catholicę

* excuſat

Coabbas Fulgentius.

ſcientia ſuperior, iugum bonum gubernandæ congregationis excipiunt. O quàm fœlix ſeruorum Dei numerus fuit, quibus cœperat praeſſe Fulgentius. O quantum fulgebat illud monaſterium, cui diſpenſator permanſerat Felix. Dabant ſibi mutuis nominibus etiam ipſi non minoris laudis auſpicium. Felix vocabatur Fulgentius viam Domini currens, & fama crebreſcente Fulgentij, capiebat fructum ſui culminis Felix. Vnus tamen eorum, beatus videlicet Fulgentius, docendis fratribus peculiariter vacabat: alter, in quotidiano miniſterio ſollicitius laborabat. Superuenientibus fratribus, vnus Verbum Dei ſingulariter prædicabat: alter hoſpitalitatem diligenter præparabat, & hilariter offerebat. Nihil alter ſine conſenſu alterius faciens: ſed ſic ambo cæteris erant imperantes, vt ſub vnius ſe regula crederent conſtitutos. Ita dum timebat Fulgentium offendere Felix, Felicémque Fulgentius, mortificatis voluntatibus proprijs, vterque viuebat: & de fratrum quibus conſulebant vtilitate laudabiles, & de mutua quam ſibi reddebant inuicem ſubiectione ſublimes. Quis iſtius affectus explicare poſſit loquendo virtutem? Quos quieta pax adunauerat, nec bella valuerunt feralia ſeparare.

CAPVT IX.

Cogitur fugam capeſſere.

SEd cùm ſubito Barbaricæ gentis prouincia turbaretur incurſu, videntes ſalutem temporalem fugæ præſidio vindicandam, labores ilico perferendæ peregrinationis excipiunt, limatoq; conſilio procul abſcedunt, vbi nulla belli naſcentis opinio conſtruendi monaſterij præberet integram facultatem. Promouent igitur caſtra ſpiritalia duces inclyti cæleſtis exercitus, & per ignotas Aphricæ regiones monachorum ſuorum caterua comitante pariter gradiuntur, vbique gaudium facientes

*cientes bonis, inuidiam malis. In territorio deniq; Siccenſi dum cogitant certas ſedes ſtatuere, regionis fœcunditate delectati, virorum etiam fidelium * deuotione ſuſcepti, Presbyter quidam ſecta Arrianæ in fundo Gabardilla perfidiam prædicans, cui nomen quidem inter homines Felix, ſed voluntas aduerſus Deum ſemper infelix: natione Barbarus, moribus ſæuus, facultatibus potens, Catholicorum perſecutor acerrimus. Hic beati Fulgentij nomen in illis regionibus clarum fieri ſentiens, reconciliandos multos quos occultè deceperat, ſuſpicabatur. Nec virum dignum ſacerdotio, verè adhuc eſſe monachum credidit, ſed eum ſub habitu monachi, ſacerdotis officium implere putat. Et reuera ſacerdotis officium laudabiliter etiam tunc implebat, non tantum aliquos reconciliando, ſed omnes quos attingere poterat, ad reconciliationem ſalutaribus monitis inuitando. Cuius ſermo dulcis & rectus, quia dura quoque corda molliebat. Nec immerito hunc preſbyterum ſic timere pro ſua perfidia compellebat. Arripit igitur presbyter, inſani furoris ſtimulis concitatus, ſeruos Dei crudeliter perſequi, & per omnes vias cuſtodibus * deputatis ambulantium ſimpliciter obſidet itinera. Neceſſarium quippe fuerat athletas fortiſſimos voluntarijs abſtinentiæ laboribus ad omnem tollerantiam præparatos perſequentium paululum tradi manibus: vt martyrialis agonis participes effecti, illata diſcerent ſupplicia tollerare, probaturi quid profeciſſent, ſi flagellis membra omnia diſſipantibus à fide vera minime defeciſſent. Neſcientes ergo cogitationes maligni ſerpentis, habenteſq; fiduciam conſcientiæ, nihil timentes, ambo ſimul gradiebantur ſecum loquentes.*

* *fauore*

Felix, presbyter Arrianus, Fulgētio infeſtus.

* *diſtributis.*

CAPVT X.

ET ecce ſubito quaſi violentia ſæuiſſimæ tempeſtatis inuadit incautos, diuidit iunctos, ligat diui-

ſis, & feralibus vinculis oneratos perducit ad presbyterum vinctos. Efficiuntur ſubitò ſine crimine rei, ſine belli ſorte captiui. Quibus enim fugientibus nihil nocere potuerunt Mauri, pœnas ingerunt Arriani. Tunc antequam tenerentur, Felix Abbas paucos ſolidos, vnde fratrum ſuſtentabatur inopia, ſimpliciter vbi metus ſuaſerat proiecit, & cuſtodiendos Dei ſeruis, ipſi Deo committit. O diuini ſingularis potentia miraculi. Nemo valuit ſolidos illos proiectos aſpicere, nullus permiſſus eſt victum pauperum pauperibus tollere: ſed illi ſoli qui ſic probandi fuerant, tenentur, ligantur, ad presbyterum perducuntur. Quibus ore terribili violentus presbyter intonat: Cur ex veſtris regionibus occultè veniſtis Chriſtianos reges euertere? Bene enim miſer Chriſtianos reges eſſe dicebat, in quibus Chriſtum Regem regum miſerabiliter exſufflauerat, & quos filium patri æqualem negare ſimilis Antichriſto docuerat. Illis ad hæc veraciſſimæ reſponſionis verba parantibus, inferri præcepit verbera primitus. Igitur Felix Abbas vehementi charitate commotus, parcite, ait, fratri Fulgentio, qui non poteſt tormenta perferre: Nolite iſtum cædere inter veſtras manus forſitan moriturum: Conuertatur in me veſtra crudelitas, ego ſciò quid confitear, in me eſt omnis cauſa. Tunc dilectionis admiratione ſtupefactus, remoueri pauliſper beatum Fulgentium iubet, atque illum grauius cædi miniſtris ſæuiſſimis imperat. Tunc hilari animo Felix Abbas verberibus ſubditur. Dolorem quippe cum gaudio ſuſtinebat, quia beatum Fulgentium nihil adhuc pati videbat. Ecce qualis fuit beatus Fulgentius circa amicos, vt vſq; ad mortem diligi mereretur. Iſta quippe charitas beati Felicis, vitæ illius ſanctæ magnum perhibet teſtimonium. Neq; enim ſalutem ſuam pro illius ſalute deſpiceret, niſi ſibi primitus & multis vtilem iocundumq;*

**in ua ſerat*

Siſtuntur Arriano presbytero.

Mira crudelitas Arriani hæretici.

Vehemẽs charitas Felicis Abbatis.

Cæditur Felix.

dumq́ꝫ ſentiret. Imitentur vtroſque qui placere Deo deſiderant. Alios doceat beatus Fulgentius ſic viuere inter fratres, vt amentur: foueantúrque vt in ſummis neceſſitatibus adiuuandi etiam, ſi periculum non defuerit, iudicentur. Sumant alij de bono facto Felicis Abbatis exemplum, melioribus fratribus & in Dei timore plus proficientibus, omnem gratiam bonæ voluntatis impendere. Quando enim talis charitas inter fratres fuerit, qualis inter ſanctiſſimos viros fuit, vis totius tentationis ſuperatur, inimicorum verò pertinacia continuò frãgitur: quamuis ſæuiſſimus presbyter etiam tunc de Felicis Abbatis iniuria minime ſatiatus, nec beato Fulgentiò parcendum putauit.

CAPVT XI.

B*Eatus verò Fulgentius, vir omnino delicati corporis, vtpote ex familia natus illuſtri, violentos impetus fuſtium repentini doloris acerbitate creſcente, vix tollerans, ſicut ipſe nobis poſtea referebat, cogitauit presbyteri furentis inſaniam vel mollire ſi poſſet, vel certe paulùlum donec recrudeſceret auocare, quo facilius inter ipſas moras inueniret ſpatium reſpirandi, ne continuata pœna omnino intollerabilis fieret. Dico aliquid, ſi loquendi poteſtas tribuitur, dum cæderetur exclamat. Tunc presbyter putans eum confiteri velle, iubet quieſcere cædentes, & ſic adhuc ad flagella ſuſpenſum loqui præcepit quod volebat. Vbi dum beatus Fulgentius eloquentia ſolita ſermonibus blandis ſuæ peregrinationis eſt narrare aggreſſus hiſtoriam, presbyterum facit attonitum, diuq́ꝫ nimia verborũ ſuauitate delinitum, penè totius crudelitatis reddit oblitũ. Miratur presbyter beati Fulgentij facundiam, probat ſapientiam, magnúmq́ꝫ aliquem virum conijciens, erubeſcit inferre violentiam. Sed ne ſuis proderet ſuam ſuperatam*

Verberatur etiam Fulgent.

peratam

peratam fuiſſe ſæuitiam, cadite ait iterum fortiter, & multiplicatis flagellis lacerate verboſum. Etiã me puto ſeducere cogitat, longóq; inanis fabulæ circuitu quid conficere moliatur ignoro. Recrudeſcit iterum manus

* ſæua

* veſana tortoris, flagellíſq; innumeris beatus Fulgentius exaratur. Tandem presbyter de illata cæde confuſus, virorum laudabilium merita ſentit, nec apud ſe eos tenere diutius auſus eſt, ſed deformiter decaluatos, ablatis etiam omnibus veſtimentis, ex domo ſua nudos inanéſq; proiecit. Sed nec illa decaluatio viris ſanctiſſimis turpitudinem, nec nuditas attulit confuſionem: * quia tollerata propter * amorem religionis iniuria primæ iam confeſſionis decorauerat ornamento, ſuperna gratia fulciendos.

Poſt crudelia verbera, cum ſumma ignominia dimittuntur.

* quos

* odium

Proceſſerunt itaque de domo presbyteri tanquam de loco glorioſi certaminis, inſignis victoriæ laureis coronati. Reuerſíq; per campum vbi fuerant capti, ſolidos quos Abbatem Felicem proieciſſe diximus, integro ibi numero ſeruatos inueniunt, & quaſi ex diuina manu reſtitutos hilariter accipiunt, agentéſq; ineffabiles Deo gratias, qui conſolatur humiles in omni tribulatione eorum; reuertuntur ad proximos fratres. Huius autem crudeliſſimi facti deteſtabilis opinio cunctam ſimul mœſtificat regionem, nuntiatur etiam Carthagine fama. Inter alios quoque Arrianorum epiſcopus dolet mactatum graui cæde beatum Fulgentium. Et quia parentes eius cognitos habebat idem epiſcopus, ipſumq; beatum Fulgentium ſingulariter adhuc laicum dilexerat, aduerſus presbyterum ſuæ religionis & parœchiæ qui author cædis extiterat, grauiter commouetur, vindicare beatum Fulgẽtium parans, ſi querelam de memorato presbytero deponere voluiſſet. Sed beatus Fulgentius multis vt hoc faceret ſuadentibus, non licet, ait, in hoc ſeculo vindictam quærere Chriſtiano. Nouit dominus quomodo ſeruorum ſuorum

rum

rum deſendat iniurias. Iſte presbyter ſi grauiſſimi ſceleris inter homines me agente receperit vltionem, patientiæ nos apud Deum perdimus retributionem: maximè quia multos paruulos ſcandalizare poterit, ſi epiſcopi Arriani iudicium qualiſcunque peccator tamen catholicus & monachus quæram. Nolens ergo retribuere mala pro malis, & vitam ſuam neceſſariā ſciens bonis, ne quam forſan hæreticorum violentiam denuò paterentur, ex illa prouincia rurſus egrediuntur, & ad vicina prouinciæ ſuæ loca celeriter regrediuntur, eligentes vicinos potius habere Mauros, quàm pati moleſtiſſimos Arrianos.

CAPVT XII.

IVxta ciuitatem proinde quæ * *Ididi nuncupatur, fundare monaſterium incipiunt: vbi paruo tempore domino ſeruientes inſiſtebant operibus charitatis, donec ſubitò beatus Fulgentius Ægyptiorum Monachorum vitas admirabiles legens, Inſtitutionum ſimul atque Collationum ſpiritali meditatione ſuccenſus, memoratas terras nauigio petere ſtatuit: duabus videlicet ex cauſis, vt vel ibi depoſito nomine Abbatis, ſub regula viueret in humilitate: vel diſtrictioris abſtinentiæ legibus ſubderetur. Et quia deſiderium ſuum impediri poterat publicatum, quærit primitus occaſionem proficiſcendi Carthaginem: dehinc veniens ad ipſius mœnia ciuitatis, vno tantum fratre, cui nomen erat Redemptus, ſocio peregrinationis electo, nauim conſcendit Alexandriam petiturus: nullos forte ſumptus tantæ peregrinationi neceſſarios ſecum ferens, ſed in Deo qui diues eſt ſpem ſuam firmiter ponens, ſuauiter canebat cum Dauid: Dominus paſcit me, & nihil mihi deerit. Ventis itaque flatu proſpero conſequentibus, Syracuſanum feliciter contingit portum, Deiq́ſummi prouidentia*

* *Ydidi*

Fulgent. meditatur profectionē in Ægyptū.

Pſal. 22.

Appellit Syracuſas

uidentia gubernante ductus eſt ad hanc ciuitatem, vbi
S. Eulalius Syracuſanus epiſcop⁹. tunc Eccleſiam Catholicam beatus Papa Eulalius gubernabat, vir eximiæ ſanctitatis, admirabilis hoſpitalitatis, perfectiſſimæ charitatis: in cuius corde theſaurus ſapientiæ ſpiritalis abſconditus, multos talentorum dominicorũ negotiatione ditabat. Virtute enim diſcretionis ſuper omnia decoratus, monachorum profeſſio-
Monaſterium S. Eulalij. nem ſingulariter diligebat, habens etiam ipſe monaſterium proprium, cui ſemper adhærebat, quoties ab eccleſiaſticis actibus vacabat. Ad hunc igitur beatus Fulgentius veniens, inter alios peregrinos hoſpitalitatis officio libenter excipitur, neque tamen diu latere permittitur. Mox enim, ſicut moris eſt in conuiuio ſacerdotum, dum de diuinis rebus ortus eſt ſermo, virum ſingularis ſcientiæ locutio ſua continuò prodidit. Intellexit Epiſcopus ex ornatu ſermonis, & reſponſionum moderatione, ſub monachico habitu magnum latêre doctorem: diſtulit tamen eundem vel quis eſſet, cúrve adueniſſet, conuiuis præſentibus inter epulas quærere. Poſt prandium verò cum meridianis horis ante veſperam in domo ſua deambularet, Epiſcopus per feneſtrã reſpiciens, obſeruantem ſibi ſicut cæteros beatum Fulgentium vidit. Quem continuò peculiariter vocans, de Inſtitutionibus ait et Collationibus loqui cœperas, cùm pranderemus: Affer obſecro mihi codicem ſi portas. Ille ſine mora iuſſis obediens codicem detulit, in quo quid contineretur verbis proprijs iuſſus exponit. Admiratur ſanctus Eulalius ſcientiam iuuenis, & tali hoſpite delectatus, cur ex Aphrica venerit, diligẽter inquirit. Ille metuens arrogantiæ notam, ſi deſiderium ſuum fateretur, incurrere: Parentes, inquit, meos requiro, quos illis in partibus viuere peregrinos audiui. Verè enim parentes ſuos requirebat, quorum ſuauiſſimos mores imitari cupiebat. Intellexit Epiſcopus reſponſum non mani-

*manifeſtum, totiúſque itineris eius per alterum fra-
trem qui fuit ſimplex, inueſtigat cauſas. Ibi tunc bea-
tus Fulgentius ſalubriter proditus, veritatem ſimpli-
citer confitetur: Iturum ſe ad vltimam Thebaida re-
gionis eremum dicit, vt illic ſicut lectio monebat mun-
do mortuus viueret, vbi maior abſtinentium numerus
aſſumptioni ſuæ nullum gigneret impedimentum, ſed
fortè potius præberet exemplum. Rectè facis, reſpondit
Epiſcopus, cupiens meliora ſectari, ſed ſcis quoniã Deo
ſine fide impoſſibile eſt placere. Terras ad quas pergere* Heb. 11.
concupiſcis, à communione beati Petri perfida diſſenſio Cõmunio Romanæ Eccleſię.
*ſeparauit. Omnes illi monachi quorum prædicatur mi-
rabilis abſtinẽtia, non habebunt tecum Altaris Sacra-
menta communia. Quid ergo proderit affligere ieiunijs
corpus, vbi ſolatijs ſpiritalibus indigebit anima, quæ
multo melior eſt corpore? Reuertere fili, ne vitæ melioris
intuitu, periculum rectæ fidei patiaris. Ego etiã quon-
dam iuuenis antequam me pontificalis honoris gratia
præueniret indignũ, diu cogitaui ſanctiſſimæ huius pro-
feſſionis in ipſius prouinciæ monaſterijs adimplere pro-
poſitum: ſed hæc cauſa me prohibuit aſſumpta perfice-
re. Conſentit beatus Fulgentius monentis patris conſi-
lio ſalutari, ſuæq; intentionis feruore depoſito, ſuade-
tur ibi apud Syracuſam paucis menſibus degere, ſan-
cto Eulalio præbente victum & hoſpitium congruum.
Sed quia bonæ mentis indoles nunquam vacat, chari-
tatis opera ſemper exercens, in ipſo paruiſſimi hoſpitij
quod acceperat habitaculo, cœpit hoſpitalitatem mul-* Hoſpes
tis ſuperueniẽtibus exhibere peregrinus, & alterius in- hoſpitalitatẽ
digens ſolatio conſolãdos ſuſcipere peregrinos. Miratur exercet.
*ſanctus Eulalius affluẽtem ſancti animi libertatẽ, ma-
gnoq; gaudio ſaginatur, dum per manũ beati Fulgẽtij,
cui victũ quotidianũ, nihil habẽti, miniſtrabat, alimẽ-
ta miniſtrari non habẽtibus videret, & ſi fas eſt dicere,*

compa-

comparatione minorum creſcere ſolere maiores, quamuis eſſet ſanctus Eulalius in pauperibus gubernandis omnino perfectus, opera tamen beati Fulgentij conſiderans, de die in diẽ plus miſericors efficiebatur & largus.

CAPVT XIII.

Rufinianus Epiſcopus.

PEracto itaque præſentis hyemis tempore, cura vehemẽs beatum Fulgentium commouet, Epiſcopum quendam Rufinianum nomine, qui perſecutionis violentiam fugiendo declinans ex Byzaceno Concilio nauigarat, ibiq; prouinciæ Siciliæ vicinus in quadam breuiſſima commorabatur inſula, vitam monachi laudabiliter gerens, videre indifferenter: vt eius admonitione ſecundò firmatus, quid facere deberet, agnoſceret. Hoc autem volebat, non quia Eulalio pontifici minus credebat, ſed in rebus dubijs vtiliſſimum ſemper eſſe multorum conſilium ſentiebat. Per multos itaque pedeſtris labores itineris ad illum Siciliæ veniens locum, cui plus propinquior illa inſula fuerat, vbi ſanctus Rufinianus epiſcopus habitabat, modica nauicula deportatus, ſacerdoti venerabili velociter præſentatur: A quo ſimiliter ne in Ægyptum proficiſci perſeueraret admonitus, redire protinus ad proprium monaſterium, neque tamen Apoſtolorum memoriam prætermittere ſtatuit. Occaſione igitur nauigij felicioris inuenta, Romam venit, & authorum ſecularium conſono ſemper ore laudatam, capútque mundi veraciter appellatam, feſtinus ingreditur ciuitatem. Fuit autem tunc in vrbe maximum gaudium, Theodorici Regis præſentia, Romani Senatus & populi lætificante conuẽtum. Vnde contigit vt beatus Fulgentius, cui mundus olim fuerat crucifixus, poſtquam ſacra Martyrum loca venerabiliter circuiuit, omnéſque ſeruos Dei, quorum in breui capere notitiam potuit, humili obſequio ſalutauit: in loco,

Romam petit religionis ergo. Theodoricus 2. in Italia Gotthorum Rex. Martyrũ ſacra loca inuiſit Fulgẽtius

loco, qui Palma Aurea dicitur, memorato Theodorico Rege concionem faciente, Romanæ curiæ nobilitatem, decus, ordinémque diſtinctis decoratum gradibus adſpectaret, & fauores liberi populi caſtis auribus audiens, qualis eſſet huius ſeculi glorioſa pompa cognoſceret. Neque tamen in hoc ſpectaculo aliquid libenter intuetur, neque nugis illis ſecularibus ſuperflua illectus delectatione conſenſit, ſed inde potius ad illam ſupernam Hieruſalem feliciter deſiderandam vehementer exarſit: ſalubri diſputatione præſentes ſic admonens, Fratres, quàm ſpecioſa poteſt eſſe Hieruſalem cæleſtis, ſi ſic fulget Roma terreſtris? Et ſi in hoc ſeculo datur tanti honoris dignitas diligentibus vanitatem: qualis honor & gloria & pax præſtabitur ſanctis contemplantibus veritatem?

CAPVT XIIII.

*MVlta his ſimilia beatus Fulgentius illo die ſaluhriter diſputauit, & iam toto corde monaſterium ſuum reuiſere cupiens, ad Aphricam velociter per Sardiniam nauigauit: vix credentibus præ nimio gaudio monachis ſuis beatum Fulgentium rediſſe. Neſciebat planè ſancta fraternitas, quid primitus ageret, vtrum de abſentia patris quæreretur, an potius de præſentia lætaretur. Nullus tamen auſus eſt eum quia diſceſſerat culpare: ſed cuncti potius ſatagebant pro reditu eius gratias Deo agere. Iunguntur ſeruorum Dei gaudijs etiam laici, lætantur omnes honeſti ac nobiles viri, quòd beatus Fulgentius Aphricanæ Eccleſiæ doctor prædeſtinatus, non diu defuiſſet tranſmarinis regionibus occupatus. Certatim deniq; ſinguli properant ampliora præbere ſolatia * charitatis, quibus foueretur* * pietatis,
*animus reuertentis. Offertur denique à quodam, nomine Syluestro, bene Chriſtiano, & prouinciæ * Byzan-* *Byzacena

*tinæ primario, locus aptus monaſterio fabricãdo, cuius gleba pinguis ac fertilis, inſtituendis hortis optabili fœcunditate cõgrueret, & quod plus eligendum videbatur longe adhuc a furore bellico cõſtitutus, quietiſſimæ pacis ſecuritatẽ pleniſſimã daret, honeſtis plurimis per vicinas poſſeſſiones cõmanentibus: Quorũ frequens oblatio tranſactionẽ facillimã monachis promittebat: vt regnũ Dei quærentibus, nulla cura ſecularis transactionis obſtreperet. Libenter itaq; B. Fulgẽtius hominis religioſi deuotã ſuſcipiens oblationẽ, ſine mora in loco ſibi cõceſſo monaſteriũ fundat, plurimoſq; ad conuerſionẽ pijs monitis inuitando monachorum numerum multiplicat, & magnæ congregationis efficitur Pater. Quãuis ſanè ſpiritalia meditari iugiter concupiſceret, ampliori tamen ſollicitudine diſcẽdi compellitur, otium ſanctũ quærens ex dilectione veritatis, negotia multa ſuſcipiens, ex neceſſitate charitatis. Vnde victus aliquãdo contẽplatione meliorũ, lectioni & orationi tantũ vacare deſiderãs, cogitauit diu quomodo ſarcinã præſentis oneris abijceret, & ſub aliorũ regimine ipſe potius cõſtitutus, ſub regula viueret, quàm viuendi regulã cæteris traderet, ſecundũ præceptũ Domini magis vtile iudicans imperãtibus obedire, quàm obedientibus imperare. Cogitanti verò ea diutius, talis ſubitò ſententia naſcitur: Eſt in medio vadoſi maris * ſinu, monaſteriũ Viuecenſi littori proximũ, Venneſenſi autẽ maxima ex parte contiguũ, vbi neq; hortos colere, paruiſſimi ſcopuli limes ſinit anguſtus, neq; ligni, vel potabilis aquæ conſolatio ſaltẽ miniſtratur exigua: ſed rei vtriuſque per breuiſſimas nauiculas quotidie ſufficientia præparatur. In hoc monaſterio rigidi propoſiti diſciplina antiqua ſeruatur ab infantia ſua: plurimis vſq; ad decrepitã ſenectutẽ ſanctiſſimè ibi viuẽtibus, ſanctæq; profeſſioni opera congrua laudabiliter exercẽtibus. Vbi tũc duo presbyteri peculiares*

Cõſtruit fundatq; monaſterium.

* *ſitum monaſterium Vincenſi lit.*

liares & meritò mirabiles, & immaculatæ ſenectutis honore venerabiles, Abbatis officio fungebātur: nunquā de cœnobio recedentes, ſed eccleſiaſticæ dignitati multos viros idoneos nutrientes. Ad hoc ergo monaſteriū clam B. Fulgentius proficiſcitur, ibiq; in cōgregatione tā maxima nomē deponit Abbatis: Et adunatus multitudini monachorū, fulget quidem ſuper cæteros mirabili ſcientia, eloquentiaq; ſpeciali: ſed ſubijcitur omnibus, laudabili humilitate atq; obediētia ſingulari. Memor quippe illius euangelicæ ſentētiæ, qua Dominus noſter dicit: Non veni facere voluntatem meam, ſed eius qui miſit me: omnes ſuas mortificat voluntates, ieiunijs, inſuper orationibus, vigilijs, & abſtinentiæ vacās, totumq; ſe cū vitijs & concupiſcentijs ſecularibus crucifigens, manibus ſuis etiam delectabiliter operabatur. Nam & ſcriptoris arte laudabiliter vtebatur, & palmarum folijs flabellos ſæpiſſimè contexebat. Cui operi etiā cùm fuiſſet Abbas, in ſuo monaſterio vacabat: lectioni autē in cellula frequenter coram fratribus inſiſtebat, apud omnes amabilis, honorabilis, & iocundus.

Clā aliud petit cœnobium, poſito Abbatis nomine.

Ioan. 6.

Exercitia ſancti Fulgētij.

CAPVT XV.

SEd quāta in eodem monaſterio lætitia, tāta in illius diſceſſu exorta eſt repente triſtitia. Gaudebant iſti qui eum ſuſcipiebant, dolebant illi qui amiſerant. Naſcitur inter eos noua pugna charitatis. Iſti nouū ſocium tenaciter amplectūtur, illi antiquum patrem reddi ſibi ſuppliciter deprecabantur: Iſti ſe ornari de præſentia eius, illi de abſentia deficere confitentur. Beatus verò Fulgentius magis volens diſcere quàm docere, cōſentit hic eſſe vbi fuit inferior: & trepidat illuc redire, vbi cūctis poſſit eſſe ſuperior. Tunc Abbatis Felicis & omnium fratrū quos reliquerat dolor ex neceſſitate conſiliū ſumens, patrocinio ſancti Fauſti epiſcopi Inſulanos monachos pulſat. Ille protinus epiſcopali auctoritate

Humilitas ſancti viri.

ſuum eſſe monachum Fulgentium allegat, ſibique reddi, & vbi ipſe iuſſerit viuere debere confirmat. Minatur excommunicationem contradicentibus, ipſum verò Fulgentium, niſi conſentiat, inobedientibus ſimilem pronunciat iudicandum. Quid multa? Deponitur rurſus beatus Fulgentius ad monaſterium proprium, ſubire præcipitur Abbatis officium. Et ne iterum à deſiderio ſpiritali mutabilis fieret, repente eum ſacerdos conſecrat presbyterum: vt Abbatis & Presbyteri decoratus officio, nec monaſterium relinquere, nec in alia eccleſia poſſet ordinari. Victus igitur, & honoris compedibus vinctus, cœpit iam beatus Fulgentius æquanimiter monaſterium ſuum regere, famáque creſcente laudabili, ſuper omnes Aphricæ prouincias innoteſcere, in ipſo autem * Nuntorum territorio tanquam proprius Epiſcopus honorari, paratis omnibus, quandocunque facultas ordinandi epiſcopum conceſſiſſet, beatum Fulgentium primum ſacerdotem vocibus & mentibus petere, nec alterum niſi beatum Fulgentium ſibi conſecrari permittere. * deſiderium deinde populorum Deus videbat, ipſum quoque beatum Fulgentium non latebat.

Cogitur redire ad Abbatis officium.

Presbyter conſecratur Fulgentius.

* Vintorũ

* Deſiderium.

CAPVT XVI.

SEd quia tunc regalis authoritas epiſcopos ordinari prohibuerat, nec viduatis plebibus prouidere paſtores licebat: ſecurus interdictionis huius tẽpora tranſigebat, ſuperfluum iudicans honorem fugæ præſidio recuſare, quem nec dare alicui fas erat, nec accipere. Poſtquam verò ſacra turba pontificum, qui remanſerant, communicato inter ſe cõſilio definierunt aduerſus præceptum Regis in omnibus locis ordinationes celebrare pontificum: cogitantes aut Regis iracundiam ſi qua forſitan exiſteret mitigandam, quo facilius ordinati in ſuis locis vel plebibus viuerent, aut ſi perſecutionis violentia

Interdicto Regio non licet ordinare Epiſcopos.

*lentia naſceretur, coronandos etiam fidei confeſſione quos dignos inueniebant promotione, miniſterium verò ſuum facilius impleturos, atque inter ipſas tribulationes proprÿs plebibus ſolatia *præbituros: Fit repẽte communis aſſumptio, Presbyteros, diaconos, & ſi quos inueniret electio rapere, benedicere, cõſecrare, certatim in locis ſingulis properantibus, ne in tali ſtudio aliquis aut tardus aut nouiſſimus inueniretur. Tunc B. Fulgentius eligentium vota velociori præueniens fuga, latebris incertis abſconditur, nec quæſitus vllatenus inuenitur. Plebs ipſius loci vbi fuerat monaſteriũ conſtitutum, differre ſuã prorſus electionẽ, donec inueniret B. Fulgentium, cogitabat: Verũtamen timens ne dum diu B. Fulgentius quæritur, fama hæc Carthaginem perueniret, atque inde rurſus Regalis interdictio naſceretur: ita compellente feſtinationis neceſſitate ſuadentur ſibi de ſuis clericis alterum quærere. Sic per multa loca vbi B. Fulgentius aut prius aut ſolus electus eſt, poſtquam minime potuit inueniri, dedit alijs honoris ſummi licentiam. Repleta iam fuerat prouincia Bizacena nouis ſacerdotibus, & penè vix paucarum plebium cathedræ remanſerant deſtitutæ. Regis quoque commota ſæuitia, cunctos iam decreuerat exilio mancipandos, in ipſum primitus ordinatorem, id eſt, Primatem, nomine Victorem, procedente ſententia, qui iam à ſeruis regis exeuntibus captus, ad Carthaginem ducebatur. Et omnino ſuccedente maiore triſtitia, verſa fuit in publicos luctus ordinationis aſſumptæ lætitia. Tunc occultis nuncijs edocentibus tranſiſſe tempus faciendæ ordinationis, beatus Fulgentius putans cathedras quàm maximè proximas epiſcopos habere proprios, ipſe rurſus monaſterij ſui congregationem gubernare reuertitur, nihil dubitans, neque formidans, ſed omnino pontificalis dignitatis ſe euaſiſſe ſarcinam gaudens.*

* *præſtituros:*

Fugit epiſcopatum.

*VEruntamen altiori conſilio Deus noſter prædeſtinata perficiens, cui dederat docendi ſalubriter facultatē, doctrinæ ſalutaris dare iā volebat authoritatē, ne deeſſet fidei catholicæ cōtra Arrianos fideliſſimus prædicator. In tēpore ergo tribulationis abſcōdere * voluit vas electionis: per quē implere diſpoſuerat officiū prædicationis. Erat adhuc Ruſpe nobile oppidū, clariſſimis habitatoribus prorſus illuſtre, cui nullus fuerat epiſcopus ordinatus: quia diaconus quidā Felix nomine, qui ambire voluerat honorē pōtificis, repudiatus, in illo loco nec ipſe merebatur, nec alterū recipere patiebatur. Frater quippe eius germanus amicus procuratoris, per potētiam ſecularis actionis miniſtrabat vires ambitionis. Dolor honeſtorum ciuium mētes vehementer angebat, cur ſoli remāſiſſent ſine patre ſpiritali, qui videbātur ſuper cæteros excellere nobilitate carnali. Tum repente fama verax dolētibus nuntiat, B. Fulgentium quē tot loca primo ſacerdotio iudicauerant dignū, nullatenus tēpore ordinationis inuentū, remāſiſſe presbyterū: gloria maiore veſtitū, quòd honoris ſuperioris ſic calcauerat appetitū. Illis quibus diſplicebat ſuperbus ambitor, placet iſte laudabilis excuſator. Conſentitur ab omnibus, iſtū ſibi eſſe ſeruatū, propterea minimè tātis plebibus ambiētibus ordinatū. Neſciēte igitur B. Fulgentio, Victor Primas in itinere petitur à Ruſpēſibus: & vicinis epiſcopis ordinādi Fulgētium licētia datur. Tunc aggregata violentæ multitudinis manu, repente B. Fulgētius, dolēs oculos, in cella propria reperitur: Inuaditur, tenetur, ducitur, & pontifex eſſe, nō rogatur, ſed cogitur. Inde ad Epiſcopum, qui admonitus fuerat ordinationē celebrare, perductus, ignoti populi cōſtituitur pater: ita vt in illo propheticū illud cōpleri videretur oraculum: Populus quem nō cognoui ſeruiuit mihi. Nimis autē gratiſſimus viri ſapiētis aſpectus, & fauo-*

[Margin: * *noluit* — Felix diaconus ambitioſus. — Cogitur Epiſcopatum Ruſpenſem ſuſcipere — Pſal. 17.]

res

res populi ſuffragãtis augebat:& à quocunq; tũc videbatur incognitus,humilitate veſtiũ blandus,modeſtoq; inceſſu venerabilis habebatur. Cùm verò loqui quippiã cogente interdũ ratione voluiſſet,in ore eius omnis turba pẽdebat:ex locutione familiari conſiderãs qualis eſſet ſpiritalis magiſtri futura doctrina. Propter quod ex omnibus poſſeſſionibus vbicunq; trãſibat,populus cõfluxerat ad fauendũ Ruſpenſi Eccleſiæ, quanto ſerius, tanto meliorẽ confitẽtes proueniſſe Pontificem. Diaconus porro videns ſuæ ambitionis conatus vaniſſimos defeciſſe,quod ſolũ remanere deluſo poterat,ſæuit,& tardus innumeris deuijs cõgregatis,venieti filio pacis,ſcãdalũ(ſicut ſacer loquitur Pſalm.) iuxta ſemitã ponit. Viã igitur per quã veniebat Dei ſeruus electꝰ, obſedit ambitor infeſtus: ſed vbiq; ſimplicibus ſubuenit Chriſtus. Nec impediri poteſt ab homine ſacerdotis electio, quam nõ præcedit ambitio. Neſcio quo ſancti ſpiritus admonẽtis imperio per alterã viã populus qui præcedebat ambulauit,& B. Fulgẽtium dũ adhuc hoſtis ſedet in via,ſuper ſuam cathedrã collocauit. Celebrata ſunt eodẽ die Diuina ſolenniter Sacramẽta: & de manibus B. Fulgẽtij communicãs omnis populus lætus abſceſſit. Quod poſtea diaconus audiẽs,diuinæ volũtati,licet tardius,ceſſit. Hũc illico reuertentẽ B. Fulgẽtius benignè, affabiliter,clementerq; excepit: ita vt eum poſtea preſbyterũ ordinaret. Sed vltionẽ debitã diuina iuſtitia demõſtrauit omnino velociter. Etenim ipſe diaconus iam presbyter intra annũ mortuus,& procurator ei conſentiens,ad penuriam eſt redactus. Dederunt enim pœnas tẽporalis audaciæ, quibus potẽs eſt Deus præparare in futuro gratiã cœleſtis indulgẽtiæ. Nos iſtud propterea vel commemorãdum putauimus: vt oſtenderemus hinc B. Fulgẽtio maiorẽ creuiſſe circa ſingulos authoritatẽ, dum cognoſcerent in iſtis vigilaſſe diuinã ſeueritatem.

Felix diaconus pulſus ſæuit in Fulgentium. Pſal. 139.

Diuina celebrat ſolenniter ſacramenta.

CAPVT XVIII.

*SVſcepit interim beatus Fulgentius epiſcopatum, ſine aliqua ambitione, cum maxima deuotione: manente in contradictores diuina vltione. Nec ita factus eſt epiſcopus, vt eſſe deſiſteret monachus: ſed accepta Pontificis dignitate, profeſſionis præteritæ ſeruauit integritatem. Seruata verò profeſſionis integritas, plus ornauit Pontificis dignitatem. Nunquam denique pretioſa veſtimenta quæſiuit, aut quotidiana ieiunia prætermiſit, aut conditos ſuauiter cibos vel inter hoſpites manducauit, aut diſcumbẽdo ſaltem requieſcere & reſoluere rigidum propoſitum voluit: ſed vna tantum viliſſima tunica, ſiue per æſtatẽ, ſiue per hyemem patienter indutus, Orario quidem, ſicut omnes epiſcopi, nunquam vtebatur: pellicio cingulo tanquam monachus * vtebatur. Sic ſtudio humilitatis ambitionem veſtium fugiebat: vt nec ipſa calciamenta ſuſcipiens clericorum, viliſſimis caligis in tempore hyemis, aut caligulis in tempore æſtatis vteretur. Intra monaſterium ſane interdum ſoleas accipiebat: frequenter nudis pedibus ambulabat. Caſulam pretioſam vel ſuperbi coloris, nec ipſe habuit, nec monachos ſuos habere permiſit. Subtus caſulam nigello vel lactinio pallio circundatus inceſſit. Quando temperies aëris inuitabat, ſolo pallio intra monaſterium eſt coopertus. Scapulis verò nudis nunquam à nobis viſus eſt: nec depoſito ſaltim cingulo ſomnum petiuit. Suæ autem * conſcientiæ, Deo teſte, fiduciam gerens, in qua tunica dormiebat, in ipſa ſacrificabat: & tempore Sacrificij, mutanda eſſe corda potius, quàm veſtimenta dicebat. Huic beatiſſimo ſacerdoti nullus aliquando extorſit cuiuſlibet generis carnes accipere: ſed ſola ſimpliciter holera, ptiſanas, & oua, quàm diu fuit iuuenis, ſine oleo: poſtquam verò ſenuit, ſuperfuſo oleo manducauit: ideo oleum perſuaſus*

Honores non illi mutant mores.

Veſtitus eius.

* cingebatur.

* continẽtiæ,

Carnibus perpetuò abſtinuit.

ſuaſus accipere, ne caligo praualens oculorum, lectionis impediret officium. A vino autem ſemper ſanus abſtinuit. Si quãdo verò compellente infirmitatis neceſſitate vino modico vti cõpulſus eſt: calicibus plenis aqua, ſuperfundens quippiam meri, nec ſaporis eius nec odoris iocunditate fruebatur. Antequam vigiliæ nuntiarentur à fratribus, ipſe ſemper corde & corpore vigilãs, aut orabat, aut legebat, aut dictabat, aut cuicunque ſpiritali meditationi ſolus vacabat: quia ſe per diem filiorum eccleſiæ neceſſitatibus occupari iugiter ſciebat. Ad agendas cum ſeruis Dei vigilias interdum deſcendebat, ſed priuatas apud ſe vigilias, ſtudijs quibus dixi, multo laudabilius exercebat.

CAPVT XIX.

IN nullo autem loco viſus eſt ſine monachis habitare: propter quod à ciuibus Ruſpenſibus hoc primum beneficium ordinatus epiſcopus poſtulauit, vt fabricãdo monaſterio locum congruum darent. Tunc ex pluribus ciuibus obedire feſtinãtibus optimo ſacerdoti, quidam nomine Poſtumianus, Chriſtianiſſimus, & inter ſuos nobiliſſimus ciuis, agellum proprium fideliter obtulit, non longe ab eccleſia conſtitutum: vbi pinis ſurgentibus in excelſum, ſpecioſi nemoris virebat amœnitas. Excepit beatus Fulgentius libentiſſime locum, cuius etiam neceſſaria ligna futuræ fabricæ conſpiciebat: protinúſque beatum Abbatem Felicem venire velocius perſuaſit cum maxima pene totius congregationis multitudine: niſi quod pauciſſimos fratres in illo monaſterio dereliquit, quibus vnum è fratribus, nomine Vitalem, præpoſuit. Tali verò charitatis lege monaſteria vtraque * præcipiens viuere: vt quaſi non fuiſſent locis diuiſa, ſic fuiſſent vnanimitate coniuncta: ſi quos autem nouos monachos vel in iſto vel in illo monaſterio*

Nuſquã degit ſine monachis.

* *Accepit*

* *præcipiebat viuiri:*

Chriſtus acquireret, tempus inter ſe conuerſionis, ordinemq́ ſeruarēt. Et ſi quando ad ſe vidēdos iubentibus duntaxat prioribus venirent: non vt hoſpites, ſed quaſi vnius congregationis homines ſuſciperentur. Beati verò Fulgentij epiſcopi prouiſionibus communiter gubernati, patrem ſpiritualem ſimplici venerarentur affectu: ſic beato Fulgentio ſingula diſponente, ne ſuſcepta regendorum ſarcina clericorum, conſolationem perderet monachorum.

CAPVT XX.

Protruditur in exilium.

INterea repentè diriguntur miniſtri regalis furoris: vt detentus etiam ipſe cum cæteris, in exilium Sardiniam confeſſor Chriſti nobilis truderetur. Abductus ergo velociter, licet doleret eccleſiam ſuam nullis adhuc eloquiorum ſuorum monitis eruditam, remanſuramq́ protinus deſtitutam: ſapiēter tamē triſtitiam gaudio maiore vincebat, quod tā glorioſæ confeſſionis eſſe particeps inchoabat. Comitātibus ergo monachis ſimul & clericis, magiſter egregius vtriuſque profeſſionis, exit flentibus omnibus laicis, de cathedra honoris ad locum beati certaminis: paratus fidem catholicam mente libera voce forti, coram Regibus & poteſtatibus confiteri. Suſcepit eum Carthago venientem, fructumq́ notitiæ eius in paucis diebus fideliter guſtans, multa obtulit munera: quæ beatus Fulgentius monaſterio illi quod fabricari delegauerat, profutura mandauit. Ipſe verò nauim crucifixo corde & corpore nudus aſcendit: habens ſecum plurimas diuitias ſciētiæ ſingularis, quibus omnes, vbicunque veniebat, indeficiente largitate paſcebat. Inter alios ſane epiſcopos cū quibus exilium commune ſuſceperat, tempore ordinationis erat inferior: ſed patientiæ & charitatis virtute non inferior. In rebus enim dubijs, vbi quammaxime conſilium petebatur, ſi quando inter ſe cōfeſſores beatiſſimi de communi

muni vtilitate tractabant, vltimus quidem ſedebat: veruntamen ipſius ſententiam primas vel omnes qui primatē ſequebantur, audire & facere cupiebant, quãuis ille nihil per inanem gloriam ſibi vindicans, deferret honorem congruum prioribus ſuis. Si enim cogebatur reſpondere conſulentibus, erat paratus eis ſemper obedire iubentibus, nec præſumebat extorquere aliquid nolentibus. Poſt deliberationis autem longiſſimas moras, quicquid diffinitio communis inuenerat, eloquenter allegandum ſenſibus cæterorum, beato Fulgentio dimittebatur. Huic etiã quandocunq; Transmarinis literis de fide vel de diuerſis quæſtionibus interrogabantur epiſcopi, reſpondere pro omnibus ab omnibus imponebatur. Ita ſicut ſanctæ memoriæ Aurelius Carthaginenſis eccleſiæ antiſtes, inter ſua priuilegia meruit, vt literas ex Africano concilio dandas ipſe ſolus ſcriberet: ſic iſte meruerat, vt literas ex illo concilio dirigendas ſolus ipſe dictaret. Sexaginta quippe & eo amplius epiſcopos tunc catena ligabat exilij, quorum lingua & ingenium beatus Fulgentius epiſcopus fuit. Propterea quandocunque reſcribebant conſulētibus, epiſcoporum nomina cunctorum dicebãtur in titulo: ſed ſolius beati Fulgentij ſermo tenebatur in ſtylo. Præter iſtas quoque publici tractatus epiſtolas, ſi quis forte ex ipſis abſentē plebē ſuã corrigere vel monere voluiſſet: ad beatũ Fulgentium accedebat, & per miniſterium linguæ eius officium ſuæ diſpenſationis implebat. O mirabilē virum, non ſibi ſoli, ſed omnibus natum. Sola eum Ruſpēſis eccleſia doctorē meruerat: & pars maxima Concilij * Bizantini de ipſius ſermone viuebat. Quicunque in qualibet ſacerdotum exulãtium plebe tentabat inquietus exiſtere, vel epiſcopi proprij iuſſa contēnere: beato Fulgētio dictãte ſic corripiebatur abſens, vt ſatisfactionis remedium quærens, enauigato mari cõtinuò fieret præſens

Eius ſententiam quanti fecerint Epiſcopi

Nomine omnium Epiſcoporũ reddit reſpõſa literis.

Sexaginta Epiſcopi exules. Vti videre licet in libro ſuo, De Incarnatione & gratia & lib. arbitrio.

Efficacia ſcriptorum Fulgentij.

* Bizaceni

*ſens: & per ipſum B. Fulgentiũ cuius eloquentiam ſenſerat excommunicatus, impetraret veniam ſalubriter humiliatus. Ipſe namque B. Fulgentius erat vltor, ipſe interceſſor: cum collega vltor, pro miniſtro interceſſor. Ab ipſo procedebat gladius, vnde ſuperborum ceruix dura caderetur: & per ipſum rurſus beneuolentiæ medicina præbebatur; donec ſupplicum fratrum puſillanimitas ſanaretur. Inter ipſa planè primordia glorioſi exilij, monaſterium congregare, paucos ſecum ducens monachos, minime potuit: ſine fraterna tamen congregatione vitam ducere neſciẽs, coepiſcopos ſuos, Illuſtrem ſcilicet & Ianuarium, habitare ſecum perſuaſit volentes. Quibus vnico ſeruiens charitatis affectu, ſimilitudinem magni cuiuſdam monaſterij monachis & clericis adunatis ſapienter effecit. Erat quippe eis communis menſa, commune cellarium: communis oratio, ſimul & lectio. Nullus ſe ſuper alterum *violenter efferebat, neque proprijs fratribus amplius aut peculiarius conſulebat: niſi quod magis illi monachi qui beatum Fulgentium ſequebantur, diſtrictioris abſtinentiæ regulam cuſtodientes, nihil omnino proprium poſſidebãt, nec inter alios clericos, clericorum more viuebant. Talis erat beati Fulgentij eruditio, quæ ſpiritalibus monitis ita ſubiectorum ſibi corda transferret à terrenis voluptatibus ad ſpiritales cæleſteſq; delitias, vt boni propoſiti manente cenſura, non ſeducerentur infirmorum fratrum inertia, nolentium imitari quæ quotidie ante oculos eorum gerebantur exempla. Quis illius habitationis dignè explicet laudes? Domus illa tũc *Caralitanæ ciuitatis oraculum fuit. Illuc enim veniebat afflictus, percipere remedium conſolationis, ibi gerebantur inter diſcordantes pacis & concordiæ pacta fidelia, diuinam volentibus audire lectionem, diligentius miniſtrabat ibi dominus pleniſſimæ expoſitionis ædificationem.*

Monachi & Clerici ſimul degunt.

* *inſolenter*

* *Calaritanæ*

nem. Delectabat nobiles viros, ſi fieri poſſet quotidie beatum Fulgentium cernere diſputantem, libebat indigentiam ſuſtinētes inde petere ſuppliciter eleemoſynam corporalem, vnde doctrinam quoque ſumerēt ſpiritualem. Frequenter enim beatus Fulgentius quos multa largiendo de temporali fame liberabat, renunciare ſeculo, ſapienter ammoniendo, faciebat: Et quamuis nihil habētes, habendi voluntatem contemnere ſuadebat, ita cupidus ſemper acquirendi ad cænobia fraternitatis, vt quamuis omnia omnibus noſſet eſſe: monachorum tamen profeſſioni ſociare cunctos & optaret & vellet. Hæc fama per dies ſingulos creſcens, Carthaginenſis quoque eccleſiæ populos ad maiora gaudia prouocabat: & certiſſimis teſtibus ex illa prouincia venientibus beatum Fulgentium commendabat abſentibus.

CAPVT XXI.

INterea Traſamundi Regis aduerſus religionem catholicam mens implacabilis, & ira terribilis, inter aſperas perſecutiones ſubdolaſq́; factiones, quibus æqualē Deo patri negare Chriſtum Catholicos nūc terroribus cogebat, nunc promiſſionibus inuitabat: ſub intentione plus decipiendæ multitudinis, ſimulare cœpit rationem ſe ſimpliciter inquirere Catholicæ religionis, reperiri neminem putans, cuius poſſet in ſuis erroribus aſſertione conuinci. Proponebat denique multarum ineptarum tendicula quæſtionū: & ſi quis ei reſpondere voluiſſet, aut deſpiciebat, aut repellebat, imò quaſi patienter audiens, ſatis ſibi non poſſe fieri iactabat. Et reuera quis enim homini tam obdurato corde valuiſſet lumen oſtendere veritatis? Efficiebat tamen plurimos religioſos, audaces fidei ſuæ conſtantia, per occaſiones à Domino præparatas ſtudioſi Regis conuincere blaſphemias. Dicitur tamen requirenti diutius, quis pleniſſime poſ-

Perſecutio regis Traſamūdi.

mè poſſet teſtimonijs euidentibus vindicare veritatem Catholici dogmatis, inter epiſcopos exulatos eſſe beatum Fulgentium:cui nihil deeſſet in ſciētia,plurimum redundaret in gratia, qui ſapienter & eloquenter roganti Regi ſatisfaceret. Protinus Rex probare cupiens ſacerdotem, cui generaliter teſtimonium bonum tota religionis noſtra perhibebat eccleſia, ſeruum ſtrenuum celeriter dirigit. A quo ſine mora ductus atque perductus,peruenit Carthaginem latus:vbi tanquam fideliſſimus diſpenſator, erogandi talenta ſibi credita reperiens occaſionem, cœpit in hoſpitiolo proprio venientes ad ſe Catholicos orthodoxos diligenter * erudire: rationem reddēs quomodo pater & filius & ſpiritus ſanctus, manente trium perſonarum differentia, Deus vnus à fidelibus prædicetur. Tanta autē fuit beato Fulgentio facundi ſermonis ſuauitas, tanta in vultu eius micabat hilaritas:vt certatim fideles vniuerſos ſancta charitas traheret, vel interrogare doctiſſimum virum, vel audire, quoties ad interrogata * reſponderet. Ille verò verbum Dei ſine inuidia tabeſcente cōmunicans, occurrebat interrogationibus omnium,neminem deſpiciens,nullum iudicans improbum,paratus etiam ipſe,ſi cui forte Deus per ſpiritum ſanctum melius reuelaſſet, audire vel diſcere, tenere, ſequi, approbare: ſub officio doctoris humilitatem diſcipuli benignus & mitis exercens. Vnde contigit, vt multo doctior & ſeipſo melior fieret:lucra Chriſto maiora perquirēs. Alios enim iam rebaptizatos, errorem ſuum plangere docebat, & reconciliabat: Alios autem, ne ſuas animas pro terrenis commodis perderent, admonebat. Et quos iam perditioni proximos ſentiebat, ita blandis ſermonibus leniebat, vt propter eius beneuolentiam verecundarentur cogitatam implere malitiam, reuerſiq; velociter agerent pœnitētiam. Confortati alij verbis eius,& doctri-*

na eius

* *eſſe inter epiſcopos exulantes beatū Fulgentium.*

Traſamūdus accerſit Fulgētium.

* *docere:*

* *reſpondebat.*

Fructus doctrinæ S.Fulgētij.

næ eius ſale conditi, redarguebant Arrianos hæreticos cum omni fiducia. Sic mirabili gratia factum fuit, vt per vnum ſacerdotem, cuius ſapientiam rex voluerat experiri, ſapientum numerus apud Carthaginem creſceret: & per miniſterium perſecutoris, fides catholica incrementum potius, quàm defectum acciperet.

CAPVT XXII.

HÆc omnia Rex per occultos nuntios diſcens, egregij ſacerdotis ingenium, ſapiētiam, doctrinam, fidem, pietatem, manſuetudinem, continentiam probat: & conuenientem famæ ſuæ præconijs, talem eſſe qualis prædicabatur agnoſcit. Dicta proinde quædam, veneno perfidiæ plena, legenda ei celeriter dirigit, reſponſionem ſibi flagitans reddi. Suſcepit hæc doctiſſimus pontifex: & longiſſimæ narrationis ineptias per obiectionum capitula diuidēs: reſponſiones ſubiecit breues, probabiles, neceſſarias: authoritate teſtimoniorum graues, & totius rationis lumine radiantes. Quas cum multis ſapientibus viris diu multúmque collatas, & ad populi fidelis notitiam perductas, Regi quoque longa expectatione ſuſpenſo tradidit ingerendas. Quas Rex ille barbarus intentiſſimè perlegens, quia nunquam prædeſtinatus fuerat ad ſalutem, laudat ſapientiam, miratur eloquentiam, prædicat humilitatem, neque tamen meretur intelligere veritatem. Carthaginenſis autem populus triumphi ſpiritalis interpres, propoſitiones Regis fuiſſe conuictas læto murmure confitetur: & Catholicam fidem ſemper eſſe victricem, coniunctis beati Fulgentij laudibus gloriatur.

Reſponſion. D. Fulgētij ad decē Obiect. Arrianorum.

CAPVT XXIII.

ADhuc tamē Rex virum doctiſſimum probare deſiderans, de alijs eū quæſtionibus rurſus interrogat: & inter-

*& interrogationem ſuam ſemel tantum beato Fulgentio præcepit legi, neque meditandi, neque deſcribendi tribuens facultatem. Timebat enim ne verba eius conuincenda ſicut prius ſermonibus eius inſererentur: totiuſq; iudicio ciuitatis, victus eſſe iterum probaretur. Beatus verò Fulgentius ſemel ſibi lecta vix *recolligere præualens, reſpondere differebat: ſed reſpondere cum Rex magis ac magis imperabat, reſponſionis arguens moras, & cautelam viri ſanctiſſimi diffidentiam indicans. Vnde idem pontifex diſcretionis virtute ſubnixus, ne qua forſitan per populum mendacia ſpargerentur, quibus fingeretur aut nō potuiſſe, aut noluiſſe beatum Fulgentium regalibus quæſtionibus obuiare, tres libellos mirabiles facit: vbi memoratum Regem ſimpliciter alloquens, totius quæſtionis ſeriē quam tenui auditu perceperat, latè reuentilabat, docens animam rationabilem Christo Domino in ſuſceptione carnis minime defuiſſe. Tunc Rex admiratione maxima repletus, nihil eſt amplius interrogare auſus: niſi quod vnus ex epiſcopis eius, Pinta nomine, quaſi reſpondere conatus, tacere potius noluit, quàm reſpondere aliquid potuit. Cui tamen illico beatus Fulgentius, alterius operis, quod aduerſus Pintam titulauit, diſputatione veridica reſtitit: Et in prima defenſione ſua victos aduerſarios, temerè ſatis oſtendit repetiſſe certamen.*

* recolere

Lib. tres ad Traſamūdum Regem.

Liber D. Fulgētij aduerſus Pintam Epiſcopum Arrianum: qui non extat.

CAPVT XXIIII.

Lib. ſeu Cōmonitorium eiuſdem De ſpiritu ſancto ad Abragilā preſbyterorū

DE ſpiritu ſancto interroganti presbytero Abragilæ per Commonitorium paruiſſimum teſtimonia protulit plura: docens eum cum patre & filio vnum Deum ſimpliciter confitendum. Cuius etiam commonitorij ſententias, inter vtrumque illius temporis opus ordinauit oportere deſcribi, legentibus omnibus fidelibus catholicis & mirantibus, erubeſcentibus Arrianis, & dolore

*dolore contra ipſum murmurantibus: donec malæ ſug-
geſtionis occaſione reperta, volēti eum Regi intra Car-
thaginem diutius retinere, diceretur ab impijs & ma-
lis hominibus: Sine cauſa Rex laboras: nihil tua dili-
gentia proficit. In tantum quippe iam doctrina Ful-
gentij epiſcopi præualuit, vt de ſacerdotibus tuis recon-
ciliet aliquantos: proinde niſi cito ſubueneris, religio
noſtra deficiet: & quicunque à nobis eſt baptizatus ho-
mouſion, iterum prædicabit publicè reconciliatus, nec ſi
perſecutionem volueris concitare, timeri poterit Rega-
lis ſæuitia: Multum quippè confortat, ſtabiléſque facit
omnes epiſcopos Fulgentij præſentia.*

CAPVT XXV.

*SVggerentibus talia Rex quaſi magna neceſſitate cō-
ſtrictus, aſſentit: & beatum Fulgentium rurſum ad
exilium Sardiniæ reuocare compellit. Intempeſta igi-
tur nocte, (ſic enim Rex fieri delegauerat) ad nauim B.
Fulgentius populo ignorante perducitur. Sed contra-
rio flatu reſiſtentibus ventis, ſuper litus tantas paſſus
eſt moras, vt per dies plurimos omnis penè illuc ciuitas
conueniret, & de manu eius valefaciens communica-
ret. Ibi autem prophetica gratia per ſpiritum ſanctum
repletus, Iuliateo viro religioſo nimis afflicto, graui-
térque pro diſceſſu beati pontificis ingemiſcenti: Diu-
tius, ait, flere noli, cito reuertemur ad vos, Catholicæ ec-
cleſiæ libertate reparata videbitis nos. Hoc autē quæſo
ſecretum ſit apud te: quod nimia charitas indicare cō-
pulit me. Sic ſollicitè ſemper beatus Fulgentius iactan-
tiam fugit: nec in donis ſpiritalibus humanam gloriam
quæſiuit, teſtimonio conſcientiæ ſuæ contentus, & ſola
miſericordia Dei fretus. Unde etiam * mirabilia face-
re nunquam delectatus, hanc gratiam dari ſibi nulla-
tenus deſiderauit. Sed ſi quando petebatur pro infirmis*

Iterū relegatur Fulgētius.

Prædicit celerem reditum ſuum.

* *miracula*

& laborantibus, vel neceſſitatem temporalium tribulationum tollerantibus Dominum deprecari, preces ſuas ſub hac deuotione fundebat: Scis Domine quid animarum noſtrarum ſaluti conueniat. Poſcentibus ergo nobis quod monet neceſſitas, hoc miſericordia tua concedat, vnde ſpiritalis non impediatur vtilitas. Oratio igitur noſtræ humilitatis, ſi expedit tunc exaudiatur: vt voluntas tua feliciter compleatur. Et frequenter quidem Deus omnipotens oranti ſacerdoti ſuo multa conceſſit: Sed ille nihil proprijs tribuens meritis, eorum potius fidei pro quibus exaudiebatur omnia deputabat, neque ſibi, ſed illis conceſſum hoc eſſe dicebat.

CAPVT XXVI.

SED ne diu moras longiſſimas faciamus, vnam eius ſententiam de faciendis mirabilibus inſeramus. Mirabilia, aiebat, non conferunt homini iuſtitiam: ſed hominum notitiam. Quiſquis autem hominibus fuerit notus, niſi fuerit iuſtus, ad æterna perueniet ſupplicia condemnatus. Ille verò qui miſericordiæ
* ope *cæleſtis * opera iuſtificatus, in conſpectu Dei ſolius vixerit iuſtus: etiam ſi parum ſit hominibus notus, beata ſanctorum gaudia percipiet coronatus. Vir igitur mirabilis timuit habere laudem de mirabilibus: quamuis ampliora quotidie miracula faceret exhortatione ſanctiſſima multos infideles credere, multos hæreticos reconciliari, multos peſſimis moribus deditos, continentiæ faciens leges excipere, dum per eius ſaluberrima monita ſobrietatem diſcerent ebrioſi, caſtitatem ſectarētur adulteri, diſtribuere omnia pauperibus auari rapacéſque docerentur: & mutato propoſito ſuperbis humilitas, litigioſis pax, inobedientibus obedientia fieret dulcis. Talibus plane mirabilibus beatus Fulgentius piam operam ſemper dedit: quibus ſecum comi-*

comitantibus, in omni loco & tempore glorioſus, ſanctè aliquando ſereni aëris tranquillitate Sardiniam reportatus, exulantium coepiſcoporum lætos animos reddidit, ipſámque prouinciam cui tantorum præſentia ſacerdotum tribuebat ornatum, præſentiæ ſuæ luce fecit ſplendidam: concurrentibus vndique Chriſtianis hominibus, cum gaudio videre athletam Chriſti fortiſſimum, qui certamine ſingulari ſæuientis impetum Regis fregerat, ad diuina caſtra rediſſe inſignibus laureis adornatum, & antiquis commilitonibus iunctum, tanto amplius ſingulis exhibuiſſe laudabiliter humilitatem, quanto ſciebat ſuam plus enituiſſe virtutem: memor ſine dubio ſcripturæ monentis, Fili, quanto magnus es, humilia te in omnibus: & coram Deo inuenies gratiam.

Redit in Sardiniã cũctis lætantibus.

Eccl. 3.

CAPVT XXVII.

NOluit plane iam beatus Fulgentius in priore domo multis fratribus comitantibus diutius habitare: ſed iuxta Baſilicam ſancti martyris Saturnini, procul à ſtrepitu ciuitatis vacantem reperiens locum, Brumaſio Calaritanæ ciuitatis Antiſtite venerabili prius ſicut decuit poſtulato, nouum proprijs ſumptibus monaſterium fabricauit. In quo quadraginta & amplius fratribus congregatis, diſciplinæ cœnobialis ordinem cuſtodiuit illæſum, nemini dans licẽtiam profeſſionis ſanctæ regulam præterire, ſed principaliter hoc obſeruandum monachis tradens; vt nullus eorum quicquam proprium ſibi vindicaret, ſed eſſent omnibus omnia communia. Dicebat enim frequenter, nec debere nec poſſe monachum iudicari, cui voluntas habere priuatum peculium perſuaſerit. Vt enim monachus lautioribus forſitan cibis vtatur, interdum cogit infirmitas corporis: vt autem cupiat in quamlibet exiguis rebus iuris proprij dominium vindicare, ſuperbæ

Nouum conſtruit monaſteriũ exul Fulgent.

voluntatis & auaræ cupiditatis euidens teſtimonium eſt. Diſtribuebat plane ipſe cum ſumma diſcretione ſeruis Dei neceſſaria vitæ ſubſidia: ſingulorum vires infirmitatemq́ʒ conſiderans. Veruntamen quibuſcunque plus cæteris conſulebat, eos humilitatem cuſtodire amplius admonebat: dicens eis, de ſubſtantia communi quiſquis aliquid plus accipit, omnium fit debitor quorum eſt illa ſubſtantia, porro debitorem ſola iuuat humilitas. Sic efficiebat, ne quis ſcandalum pateretur, quando vni propter infirmitatem plus dare videbatur. Erat quoque ei nimia ſollicitudo præuenire cunctorum monachorum petitiones: ante tribuendo quicquid tribuendum cuilibet vel neceſſitas, vel ratio manifeſta monſtraret. Si quis autem præſumpſiſſet priuſquam acciperet petere, negabat ei continuò, etiã ſi mereretur accipere: dicens monachos debere ijs quæ acceperint eſſe contentos. Cæterum qui ſibi plus quàm indigeant petunt, deſiderijs adhuc carnalibus ſeruiunt, & omnino non perfectè de cæleſtibus cogitant, quamdiu quid ſibi neceſſarium ſit ipſi ſibi quia non poſſunt negotiando, petendo ſaltem prouidere feſtinant. Illos quoque veros eſſe monachos dicebat, qui mortificatis voluntatibus ſuis parati eſſent nihil velle aut nolle: ſed Abbatis tantũmodo conſilia vel præcepta ſeruare. Propterea ſine ſuo conſilio nec eum fratrem qui præpoſiti gerebat officium, ſinebat aliq̃uid agere. Laborantes fratres, & opera carnalia indefeſſis viribus exercentes, lectionis autem ſtudium non habentes, minus diligebat: nec honore maximo dignos iudicabat: In quo autem fuit ſcientiæ ſpiritalis affectus, etiam ſi virtute corporis deſtitutus operari manibus nunquam poſſet, peculiariter habebatur dilectus & gratus. Amabat autem quando coram fratribus diſputabat, ſi quis ei quæſtiones propoſuiſſet acerrimas, in quibus excellentiſſimo labora-

Veri monachi qui ſint.

laboraret ingenio: licebátque generaliter omnibus fratribus etiam natura ſimplicibus, parúmve intelligentibus vnde vellent interrogare : nec priuſquam ſatisfactum ſibi confiterentur, rationem reddere, victus tædio vel labore, ceſſabat. Erat enim maxima ei & mirabilis gratia, corripere inquietos, corde tranquillo : ita vt tũ magis quãdo putabatur ab alijs vehementer iraſci, ſumma in eo vigeret regnaretq́; placiditas: & ſine perturbatione perturbato ſimilis eſſet: multos male agentes ſalutari impetu perturbabat. Odiens enim vitia, diligẽs homines: tam diu ſeuerus apparebat, quamdiu diſciplinæ ſpiritualis vtilitas exigebat. Aliàs autem circa ſingulos ita manſuetus fuit, & communis & facilis, vt neminem fratrum puro nomine clamitaret: neque cum typho ſecularis dominationis aliquibus quamuis paruulis imperaret.

CAPVT XXVI.

*SCripſit eodem tẽpore Carthaginenſibus epiſtolam, ſublimi exhortatione perſpicuam : vbi penè cunctos dolos & fallacia blandimenta, quibus infelices ſeducebantur animæ ad mortem, grauiſſima conqueſtione digeſſit. Tunc etiam de remiſſione peccatorũ conſulẽti Euthymio viro religioſo, duobus libellis ſine mora reſpondit. Teſtimonia quoq; prædeſtinationis, & gratiæ differentias cupientẽ noſſe, ſalubriter diſputãs docuit. Iam familiares epiſtolas, in quibus tamen ſpiritalis ædificatio continetur, & ibi apud Sardiniam commanentibus, & in Africa degentibus, & Romanis, præcipuè Senatoribus, viduiſque, ac virginibus, quarum fama laudabilis habebatur, frequenter direxit. Ad Probam virginem Chriſti, de Ieiunio & Oratione duos libellos cõſcripſit. Ita erat notior omnibus gentibus: * vt duo libri quos Fauſtus Epiſcopus Galliarum contra*

Quæ ſcripſerit Fulgentius.

Epiſtolã ad Carthaginẽſ. puto eã eſſe quã ad Donatum habemus.

Lib. 2. de Remiſſione peccatorum ad Euthymium.

Lib. de prædeſtinatione & gratia.

Epiſtolæ familiares.

Epiſtola ad Gallã viduam.

Epiſtola ad Theodorũ Senatorem

Ad Probã lib. 2.

Contra duos libros Fauſti epiſt. ſcripſit S. Fulgẽtius ſeptẽ libros.

* cùm

gratiam ſubdolo ſermone compoſuit, fauens occultè Pelagianis, ſed Catholicus tamen volens videri, Conſtantinopoli offenſi, à plurimis fratribus, ad beatum Fulgentium probandum dirigerentur. Quibus, ne occultum ſerperet virus, ſeptem libris ipſe reſpondit: plus laborans exponere quam conuincere, quia dubios ſermones eius exponere, hoc erat delirantis argumenta conuincere. Magnus plane huius operis labor, mercedem debitam cito ſuſcepit. Mox enim vt eſt dictatio ipſius finita, protinus eſt longiſſima captiuitatis catena diſrupta. Mors enim Traſamundi Regis, & mirabilis bonitas Hilderici regnare incipientis, Eccleſiæ Catholicæ per Africam conſtitutæ libertatem reſtituens, Carthaginenſi plebi proprium donauit Antiſtitem: cunctiſq; in locis ordinationes pontificum fieri, clementiſſima authoritate mandauit.

Hildericus Rex Catholicus.

CAPVT XXIX.

Beatus itaque Fulgentius poſtquam ſapienter expugnaſſet Pelagianos, lætificatos meruit videre Catholicos. Inde ſecundum quod per eum ſpiritus ſanctus prædixerat, reuerſus eſt Carthaginem cum omnibus conſacerdotibus, vnde ſolus exierat. Inuenit lætos, quos reliquerat mæſtos. Inuenit nimia exultatione feruentes, quos reliquerat perſecutionis violentiam ſufferentes. Inuenit habentes ſpiritualem patrem, quos reliquerat dolentes eccleſiam matrem. Inuenit expectantes ſe cum gaudio, quos reliquerat gementes in tædio. Tanta autem fuit deuotio Carthaginenſium ciuium, beatum Fulgentium reuiſere cupientium: ſic vniuerſus populus expectabat ardenter, quem viderat in conſpectu ſuo pugnaſſe viriliter: vt alijs epiſcopis ante ipſum deſcendentibus, ſilens multitudo ſuper litus ſtaret: oculis & mentibus inter omnes epiſcopos beatum

Redeunt exules Epiſcopi.

*tum Fulgentium (quem familiariter nouerat) quærens, & eum à cunctis nauibus expetens. Vbi verò facies eius apparuit, immenſus naſcitur clamor: altercantibus omnibus quis primo ſalutaret * agnoſcendus, quis caput benedicenti ſupponeret, quis extremis vel ſaltem digitis mereretur tangere gradientem, quis videre vel oculis procul ſtantem. Reſonabat enim diuina laus ex omnibus linguis. Ad ſancti quippe Agilei baſilicam ſequens populus & præcedens, confeſſorum beatorum triumphum nobilem celebrabat. Multitudo autem maxima populi, beatum Fulgentium quem plus cæteris honorabat, concurrens alacriter, comprimebat: donec * ſancta quorundam Chriſtianorum prouiſio rotam in circuitu faciens æſtuanti, liberum præberet iter in medio tranſeunti. Probare tamen adhuc Dominus cupiens virorum fidelium charitatem: copioſis imbribus ambulantes mirabiliter inundauit. Et quis opera * charitatis enarrare valeat, abſque diſpendio veritatis? Immenſa pluuia neminem terruit, aut obſequium ſacerdoti religioſo præbere prohibuit: imò potius velut benedictione cæleſti deſuper deſcendente, tantum fides nobilium creuit, vt planetis ſuis ſuper beatum Fulgentium gratanter expanſis, repellerent imbres, & nouum tabernaculi genus artificioſa charitate componerent: imitatores eorum effecti, qui prioribus temporibus Saluatori ſuper pullum aſinæ conſidenti, & Hieroſolymam venienti, veſtimenta ſua (ſicut euangelium loquitur) in via ſternebant. Tale quippe aliquid & iſti faciebant: qui proprijs indumentis beati Fulgentij nudum caput vnanimiter protegebant. Vix ergo appropinquante veſpere, ſanctæ memoriæ Bonifacio epiſcopo repræſentati, benedixerunt omnes & laudauerunt communiter Deum. Tunc beatus Fulgentius, per omnes vicos Carthaginenſis ciuitatis*

* agnoſcendum,

* cauta

* pietatis.

Fulgētiꝰ honorificentiſſimè & ſuſcipitur & deducitur.

Matt. 21.

*vbicunq; tranſibat manibus & oculis demõſtrabatur: laudibuſq́; innumeris prædicabatur. Poſtquam verò domos omnium diligentium ſe petitus viſitauit, benedixit, & gaudere dignatus cum gaudentibus, qui prius fleuerat cum flentibus, cunctorum deſideria ſatiauit, valefaciens fratribus, egreſſus de Carthagine, per omnes prolixi itineris vias gaudia maiora reperiẽs, in occurſum ſuum populis vndiq; tendentibus, cum lucernis & lampadibus & arborum frondibus, reddentibus gratiam ineffabili Deo, qui beatum Fulgentium mirabiliter in conſpectu omnium fecerat gratioſum. Per eccleſias tanquam proprius Epiſcopus ſuſcipiebatur: & ſic de reditu eius omnis * Byzátina prouincia velut plebs vna gaudebat. Quem obſecro gloriæ huius non attolleret magnitudo? Beatum tamen Fulgentium ad * maioris humilitatis ſtudium prouocauit. Veniens namq; cum gloria populari, dignitatem pontificis priuilegio ſpecialis venerationis accumulans, poſtquã cathedram ſedit, inter monachos adhuc habitare deſiderauit. Et ne videretur Abbatis Felicis aduentu ſuo minuere poteſtatem imperandi monachis, ómnem ſibi ademit voluntariè facultatem, non ſuam, ſed alterius volens ipſe quoque ſequi voluntatem. Et qui adhuc monachus diſpenſátionem ſúſceperat fratrum, iam Epiſcopus dominari noluit in proprio monaſterio: ſic ſollicitè cauens, ne Felicem contriſtaret Abbatem: vt exhibens ſuperuenientibus hoſpitalitatem, ſi quando vel multiplicari panem, vel aliquid amplius exhiberi neceſſitas expetiſſet, Abbatis primo Felicis conſilium requiſiſſet. In omni deniq; Concilio * Byzantino, de rebus maioribus ipſe primus conſulebatur: in monaſterio proprio, de rebus minimis Abbatem Felicẽ * ſimpliciter conſulebat. Parum fuit beato Fulgentio verbis & operibus hanc humilitatem ſequi ac retinere, niſi per ſcripturã quoq; firmaret,*

Ardens deuotio populi Catholici

* Byzacena.

Oblata gloria reddit Fulgẽtiũ humiliorem. ô rara virt⁹.

* maius.

* Byzaceno

* ſupplicitér.

*ſirmaret, nihil ſe in illo monaſterio proprium vindicare, nec pro poteſtate, ſed pro charitate inter monachos habitare. Conſiderãs enim prouidus, ne quod ſerui Dei ſimplices præiudicium poſtea paterentur: obicem contradictionis in hac ſcriptura ſucceſſoribus ſuis appoſuit, quia vtilitati monachorum ſeruientium Deo nihil præpoſuit. Emit tamen iuxta eccleſiam domum, cui fabricandæ curam maximam diligenter impendit: ne futuro ſucceſſori ſuo deeſſet hoſpitium. Clericorum verò ſi qua defuerunt miniſteria reparans, probatos ſibi multos ex fratribus monachis ad eccleſiaſticam militiam tranſtulit. Ibi quoque charitati cõſulens, vt dum pene omnes clericos ex illo monaſterio ordinat, antiquæ familiaritatis monente notitia, nulla lis aliquãdo inter monachos & clericos ventilaretur. Summam quoque diligentiam præbuit, ne quis clericus ambitioſis veſtibus ornaretur: ac negotijs ſecularibus occupatus, ab officio eccleſiaſtico diutius vagaretur: iubens omnes non longe ab eccleſia domos habere, manibus proprijs hortum colere, pſallendiq; ſuauiter aut pronuntiandi curam * impendere. Per ſingulas ſeptimanas omnes clericos ac viduas, & quicunq; potuiſſet ex laicis, quarta & ſexta feria ſtatuit ieiunare: quotidianis * ieiunijs, matutinis & veſpertinis orationibus adeſſe præcipiens omnes. Aliquantos inquietos verbis, aliquãtos verberibus coercebat, quos culpa manifeſta flagellari coegerat. Ita vitia cunctorum ſalubri diſputatione mordebat, vt nullius interſerens nomen, omnes cogeret metuere: & latentia quoq; peccata ſalubriter timendo deſerere. Veruntamen quomodo inter proſperos clericos minorem poſſet habere cautelam, qui diuturnas etiam finitimarum plebium rixas, & contentioſa certamina dirimebat? Ipſe denique Maximianenſis animoſitatem plebis, ordinatum ſibi Epiſcopum recipere nolentis, ſalubri admoni-*

Monachos miniſterijs eccleſiaſticis adhibet.

* *maximã gerere.*

* *vigilijs.*

*monitione ſedauit: debitumq́ finem grauiſſimo ſcandalo ſtatuens, cuncta inter eos modeſtè & ſalubriter pacificans ordinauit. In concilio quoque * Viuecenſi,* * Vincenſi *iudicio ſacerdotum omnium qui conuenerant Epiſcopo cuidam nomine Quodvultdeus, qui priorem ſe illius exiſtere confirmabat, antepoſitus & prælatus: ipſo die & tempore tacuit, nec authoritatem concilij excuſando minuere voluit. Sed vbi poſt Concilium dolere ſenſit epiſcopum, timens propter ſuum honorem generare fratri ſcandalum, melius iudicans per charitatem ſe fieri minorem, quàm ſine charitate maiorem: Suphetani poſtea concilij glorioſum reſpiciens adeſſe conuentum, precem ſupplicem coram omnibus fudit, vt ſibi rurſum ſe volente Quodvultdeus Epiſcopus præferretur: vt nomine ſuo poſterius recitato, lætus deinceps viueret conſacerdotis animo reconciliato.*

Vide hic inſignem eximiam q́; huius tanti viri humilitatem.

*Mirati ſunt Epiſcopi humilitatem talia poſtulantis, nec contriſtare voluerunt offerentem Deo ſacrificium humilitatis, ad cuſtodiendam ſpiritus ſocietatem in vinculo charitatis. Vbi ſunt nunc illi quibus eminendi ſuper cæteros dominantur affectus, qui ſe etiam ſuis prioribus anteponunt, indebita ſibi priuilegia vindicantes? Ecce beatus Fulgentius, nec primatum, quem meruit, defendere voluit: quia ſine charitate prior eſſe alicui minime concupiuit. Catholicæ Eccleſiæ ſingularis magiſter & doctor, * licet inter varias occupationes hic in Africa parum vacaret, plurimos tamen eccleſiaſticos ſermones, quos in populis diceret, ſcribendos dictabat: & vbicunque ſermonem faciebat, omnium animos demulcebat: Nec inanes & vaniſſimos plauſus, ſed compunctionem generans cordis.* Expectauit enim eum ſanctæ memoriæ Bonifacius Epiſcopus Eccleſiæ Carthaginenſis apud Burnos Eccleſiam dedicans, duobus diebus ſe præſente tractan-*

* *quãlibet*

Plurimas ſcripſit homilias, ac habuit ſermones ad populum.

* *Adſpectauit.*

tractantem : quoniam tantum delectatus eſt audire verbum Domini de ore eius, vt donec ille ſermonem finiret, ipſe terram lachrymis irrigaret, gratias agens Deo, cuius gratia ſemper in Eccleſia Catholica ſummos excitat præclaróſque Doctores. Multa iam reuerſus de exilio nouem & decem libris Fabiani mentientis falſa geſta conuincens, de veritate prædeſtinationis & gratiæ libellos tres confecit; Aliaque multa digeſſit : quæ ſi quis ſcire voluerit, in eius monaſterio veraciter ſcripta reperiet.

Libri tres de veritate prædeſtinationis & gratiæ, cōtra Fabianū.

CAPVT XXX.

*Nobis autem iam tempus eſt dicere, quomodo poſt omnia bona opera ſua requieuerit, ad cæli regna tranſlatus. Ante annum fermè quàm de iſto ſeculo raperetur, profunda cordis compunctione permotus, reliquit ſubitò eccleſiaſticas occupationes. Et de ipſo quoque monaſterio ſuo ſecretò recedens, ad Inſulam * Cirtinam paucis comitantibus fratribus nauigauit : vbi in quodam breui ſcopulo, cui nomen eſt Chilmi, vbi iam monaſterium fabricari mandauerat, lectioni & orationi & ieiunijs vacans, veluti ſciret appropinquare ſibi nouiſſimum diem, ſic ex toto corde ſuo pœnitentiam geſſit. Et quamuis tota vita eius, ex quo monachorum profeſſionem cōuerſus ex toto corde ſuſcepit, pœnitentiæ fuerit tempus : in hac tamen Inſula multo amplius ac multo diligentius, inchoanti ſimilis membra ſua mortificauit, & in conſpectu ſolius Dei fleuit. Inde iam plurimis de abſentia ſacerdotis murmurantibus, charitatis neceſſitate conſtrictus, iterum deſcendit ad monaſterium ſuum conſueta hominibus religioſis exhibere ſolatia, laboréſque duriſſimos pro vtilitatibus proximorum longanimiter ſuſtinere. Non multi autem fluxerant dies :*

Sub mortem vel maximè ſe dat pœnitentiæ.

* *Circinā.*

& ecce

*& ecce ſeruum fidelem bonus dominus requirebat. Incidit enim repente in corporalis infirmitatis acerrimas paſſiones: vbi ſeptuaginta propè diebus ægritudine fatigatus, hoc ſolùm frequēter dicebat: Domine, da mihi modò hîc patiētiam, poſtea indulgentiam. Nec ab iſto ſermone * aliquantulum ceſſauit: ſiue dolor affligeret, ſiue febris incenderet, ſiue laſſitudo diſſolueret. Perſuadentibus autem medicis vt lauacris balnearibus vteretur: Nunquid balneæ, inquit, facere poterunt, ne homo mortalis expleto vitæ ſuæ tempore moriatur? Si verò proximam mortem nec aquarum calidarum poſſunt fouenta repellere: cur mihi obſecro perſuadetis, vt rigorem diu ſeruatæ profeſſionis in fine diſſoluam? Sic ſalutem ſuam ſupernæ voluntati fideliter credēs, poſtquam ſe ſenſit ſine aliqua dubitatione diſſoluendum, vocans vniuerſos clericos ſuos præſentibus monachis, alloquutus eſt eos dicens: Ego, fratres, animarum veſtrarum ſaluti proſpiciens, moleſtus apud vos forſitan & difficilis extiti: Et ideo obſecro vos, vt ignoſcat mihi quiſquis aliquid dolet. Et ſi forſitan ſeueritas noſtra modum trāſgreſſa eſt debitū: orate ne mihi hoc Dominus imputet ad peccatum. Cúmque talia beato Fulgentio lachrymoſis ſingultibus exprimēte, cuncti ſimul ſuper genua eius caderent, ſemper bonum, ſemper affabilem, pro omnium ſalute, ſicut decuit, inuigilaſſe clamantes:*

Precatio Fulgētij in ſummis & acerrimis doloribꝰ.

* *aliquādo*

Num. 27. *Prouideat ergo vobis, ait, Dominus Deus meus paſtorem dignum ſe. Tunc imperato ſilentio, paululum requieuit. Et deinde pauperum curam gerens, requiſita ſumma pecuniæ, de qua fideliſſimus diſpenſator quotidie egentibus miniſtrabat, totum iuſſit expendi: per ſeipſum memoriter recolens viduarum, pupillorum, peregrinorum, cunctorúmque illic indigentium nomina, quibus quid ſingillatim daretur propria deliberatione conſtituit: hæredes in hoc ſeculo non habens, hæreditatem*

Fulgētius moriturꝰ diſtribuit omnia pauperibus.

*tem tamē huius beneuolæ ſollicitudinis pauperibus de-
relinquens. Sed nec ſuos clericos debita benedictione
fraudauit: ipſorumq́; paupertati miſericorditer conſu-
lens,ac ſecretè omnia præordinans, orans iugiter,& in-
trantes ſingulos benedicens, vſq; ad extremam horam
ſana mente permanſit. Poſtremò die Calendarum Ia-
nuariarum poſt peractã veſperam,beatum ſpiritum fe-
liciter in manus Domini tradidit, annum ſui Epiſco-
patus agens viceſimumquintum, vitæ autem totius ſe-
xageſimumquintum,ſicut multis ante fratribus morti
proximus indicauit. Ipſo autem die ſanctum corpus e-
ius ſepeliri minime potuit: ſed in Oratorio monaſterij
cōſtitutum,tota nocte illa in Pſalmis,Hymnis,& can-
ticis ſpiritualibus vigilare monachos ſimul & clericos
inuitauit. Mane verò poſtquam multitudo maxima
populorum de locis finitimis ad exequias venit, ſacer-
dotum manibus ad eccleſiam ciuitatis,quæ ſecunda di-
citur, vbi etiam reliquias Apoſtolorum conſtituerat,
deportatus, ſortitus eſt honorabile monumentum. Pri-
mus plane in eadem Baſilica pontifex poni meruit: vbi
nullum mortuum neque ſacerdotem, neq; laicum ſepe-
liri, conſuetudo ſinebat antiqua. Sed magna vis dile-
ctionis remouebat impedimentum conſuetudinis: am-
bientibus vniuerſis ciuibus, & cum ſumma deuotione
quærentibus, vt vbi vir ſanctus & Deo amabilis fue-
rat conſecratus, ibi orationibus ſingulorum ſemper e-
tiam localiter videretur adiunctus. Probauerãt quip-
pe ſæpius, quanta bona illis oratio beati Fulgentij præ-
ſtiterat,& quanta mala repulerat: ſicut poſteà mani-
feſtis indicijs euidenter apparuit,quãdo non poſt plu-
rimos dies * accerſitionis eius, inimica gens Mauro-
rum Ruſpenſe territorium repente vexauit: rapinis,
cædibus,incendijs, multa deuaſtans, atque intra ipſos
eccleſiæ parietes quos inuenire potuit iugulans. Quis*

beati

Moritur S. Epiſcopus.

Eius honorificū monumētum.

* *deceſſionis*

Mauri Ruſpēſe territoriū populantur.

beati Fulgentij gratiam non miretur? Quamdiu vixit, furorem belli ciuitas illi cõmiſſa non ſenſit. Et cùm tota penè prouincia captiuitatem ſuſtineret horribilem: Ruſpa fuit incolumis, propter ſacerdotem venerabilem, cuius vita proprijs ciuibus murus fuit. Nec hoc interim prætereundum ſilentio indicaui, quod dum ei ſucceſſor idoneus quæreretur, diſcordantibus laicis & clericis, annum prope integrum prolixitas contentionis exegit: & illo die ſanctitas tua ſuper cathedram eius ſedit, quo ipſe defunctus eſt. Ornari quippe hoc priuilegio meruit prima ſolẽnitas eius depoſitionis: vt multo amplius venerabilis fieret per gaudia tuæ ordinationis. Vis autem noſſe, quomodo nõ fortuitis motibus iſta prouenerunt, ſed illius orationibus demonſtrantur eſſe conceſſa? Recole viſionem fideliſſimam beati Pontiani epiſcopi Thenitani, quã ſic ipſe narrauit: Eunti mihi ſecundum præceptum Datiani primatis, vt Ruſpenſi eccleſiæ eligeretur Antiſtes, idem beatiſſimus Fulgentius per tempus quietis apparuit: & affabili ſicut ſolebat aſpectu ſalutans amicabiliter, quo, inquit, nunc ſanctitas tua velociter ambulat? Cui reſpondi, vt epiſcopus Ruſpenſi eccleſiæ eligatur. Ille verò ſubridens, iam, inquit, ordinatus eſt. Nõnne apparet illius orationibus fuiſſe perfectum, quo eſt viſitante prædictum? Qui ergo confirmationem nouerat necdum electi vel ordinati, orando ſcire meruerat. Votis itaque continuis & fideli deuotione ſemper optamus, vt gloriæ illius factus particeps in æternum, non indignus tanto præceſſore, fœliciter viuas: operisq; huius, de perfectione nobiſcum gratias Domino agas: & pro his quæ minus fortè dicta ſunt eloquenter, ab omnibus ſapientibus lectoribus veniam petas.

PRO-

PROLOGVS BEATI FVLGENTII EPISCOPI *Ruſpenſis, in tres libros ad Monimum.*

GRATIAS ago Domino, quod de bono theſauro cordis bona proferre non deſinis: Et lingua Eucharis, quæ in bono homine abundat, puritatem tui cordis inſinuat. Quæ licet diuinitus conceſſis eloquentiæ fluentis exuberet, non tamen tantum credo ſermonibus exprimi, quãtum ſcio cordis tui penetralibus contineri. Diuino etenim igne ſuccenſus, ſic nobis iugiter compateris, vt etiam illas tribulationes, quæ licet acciderint nobis, Domino tamen adiuuante fuerunt ſuperatæ: Tu ſic eas pro nobis penè ſemper pateris, vt quotiens eas corde reuolueris, totiens eas pati quodammodo compellaris. Ecce quãtum boni charitas habet. Ecce quantã laudem corã Deo & hominibus poſſidet. Vt dum dolet quod accidit illi quẽ amat, frequentius recordando, magis ipſa ſuſtineat. Hoc ergo ſupereſt, vt quod ipſa charitas facere cõſueuit, pro nobis iugiter faciatis. Quid autem eſt aliud, niſi vt, illũ, in quo nos purè diligitis, ipſum ſemper pro nobis oretis? Semper enim charitas pro his, quos diligit, poſcit: dum etiam illa quę tuta ſunt, metuit. Metuit autẽ nõ eo timore, quem ipſa foras expellit, nam perfecta charitas foras mittit timorẽ: ſed illo timore, quẽ non ad timorẽ, ſed ad amorem habere conſueuit. Timet ergo nõ timido amore, ſed caſto. Nõ enim timet formidine criminis, ſed robore puritatis & firmitate virtutis. Exigis à me præterea debitũ, quod me celeriter, Domino adiuuãte, ſpõdeo redditurũ. Non enim hoc debitũ ſic profiteor, quẽadmodum de quodam tuus Maro memorat, quod ipſe fatebatur, ſed reddere poſſe negabat. Sed illo me debere fateor, in quo me reddere poſſe non nego, ſed ſpondeo. Ipſe enim mihi donat vnde reddã, qui donauit vt debeam. Niſi enim ab illo acciperemus, non ſolum reddere, ſed nec ipſum debere poſſemus. Quid enim nobis inuicẽ, niſi charitatẽ debemus? Quod vtiq; B. Paulus hæc loquens fidelibus, euidẽtior oſtendit: Nemini quicquã debeatis, niſi vt inuicẽ diligatis. Quis autẽ fateatur debitũ, ſi neget acceptũ? In eo igitur, quod nos debere dicimus, profecto nos accepiſſe mõſtramus. Dicit quippe B. Apoſtolus, Quid

Matt. 12.

Effectus charitatis in cõpaſſione amici.

1. Ioan. 4.

Reddere debitũ ex ſponſione.

Roma. 14.

Omnia à Deo accipimus. *Rom. 5.*

Quid enim habes quod nō accepiſti? Si autē accepiſti, quid glorîaris, quaſi nō acceperis? Nā & alio loco teſtatur, Quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, per ſpiritū ſanctum qui datus eſt nobis. Qui ergo nobis dedit, quod reddendo debeamus: ipſe nobis donabit facultatem, qua poſſimus reddere quod debemus. Ille igitur auctor eſt debiti, qui auctor eſt doni. Nam & ſeipſum ſua largitate dignatus eſt facere debitorem. Non quia indigens ab aliquo accepit, ſed quoniam abundans largiter tribuit. Semineceṁ

Luc. 10.

quippe ſuo iumento impoſitū, ſtabularioq; curandum tradēs, duobus denarijs datis, ita ſe debitorē profitetur, vt diceret, Si quid ſupererogaueris, cùm venero, reddam tibi. Quid eſt autem, ſi quid ſupererogaueris, niſi, ſi quid à me magis acceperis? Nā & ipſe qui ſupererogabat, in eo quod non acceperat præceptum, ſed dabat ex charitate cōſilium, miſericordiā ſe profitebatur * itaq; cōſecutum. Ait enim: De virginibus autem præceptū Domini nō habeo, ſed conſilium do, tanquam miſericordiā conſecutus à Domino, vt ſim fidelis. Miſericordiam eſt igitur conſecutus, non ſolum vt erogandū acciperet, verumetiā vt amplius erogaret. Ecce qualis eſt dominus noſter, vt donando debeat, & quāto magis donat, tāto magis eum debitorē eſſe nō pigeat. In quantum enim gratis largitur, in tātum debitor inuenitur. Nec enim poteſt aliquis debitorem habere, niſi in eo, quod ipſe dignatus fuerit gratuita largitate cōferre. Ipſum igitur pro me iugiter poſce, vt mihi largiatur reddēdi debiti facultatē, qui donauit, vt in ipſo Charitatis tibi liberam debeā ſeruitutem. Vt enim verè tuo cordi, quod cor meum eſt, totum fatear, quoniā ſicut cordi meo ita cordi tuo, aliquid cælare non poſſum, reddēdi debiti tarditatē illa mihi ratio procurauit: quoniā aduerſus cuiuſdā hæretici vaniloquia reſpondere compulſus ſum. Qui non ſolum meū nomen, ſub Fotiniani erroris nota, non dubitauit laceſſere: quin etiā ſanctorum Auguſtini & Hieronymi dicta, tanquam meæ profeſſioni contraria, in me voluit retorquere. Cuius nomen nunc literis inſinuare diſtuli, ſed potes ipſe proculdubio recordari. Nam ibi te nobiſcū apud Carthaginē poſito, mihi dicta eius adlata ſunt. Et, ſi bene recolo, etiam in tuam notitiam peruenerūt. Nihil enim te ibi poſito legere poſſem, quod tibi recenſendum offerre non poſſem. Eoſdem igitur libellos, ſi Dominus voluerit, veſtræ charitati celeriter deſtinabo. Et non dubito, quòd meā tarditatem in tuo debito, dignetis patienter ferre. Quoniam ſcio, quātum delecteris, vel quantum nos ſemper ipſe compellas, vt nos, Domino adiuuante, non pigeat hæreticis reſpondere.

Supererogare ex cōſilio à miſericordia Dei eſt.

* vtique

1 Cor. 7.

Calumnia hæretici in Fulgentium.

PRI-

PRIMVS LIBER BEATI FVLGENTII AD MONIMVM, DE DVplici prædeſtinatione Dei, vna bonorum ad gloriam, altera malorum ad pœnam.

LITERÆ tuæ, fili chariſſime Monime, quantum demonſtrant delectabilem tui animi ſinceritatem, laudabilemq́ ſtudij ſpiritalis ardorem: tantum noſtræ reſponſionis, querula benignitate, videntur arguere tarditatem. Tanquam in eo, minus quàm debeo, te videar diligere, quòd inquiſitionibus tuis non curauerim celeriter reſpondere. Sed crede mihi ſicut in charitate Chriſti, perſonam tuam nequaquam in corde meo cõtemptam: Sic reſponſionem meam, non voluntate, ſed occupationum varietate dilatam. Veruntamen inter ipſas occupationes, quas inuitus tolerare compellor, tantum ſtudio tuo congratulor, quantum tua charitate delector. Eo magis amplectens ſanctum auiditatis tuæ propoſitum, quod ſicut vere ſpiritalis negotiator, interioris hominis lucra conſectans, & cæleſtium mercium quæſtus, magis ac magis amplificare deſiderans. Primum quod à me flagitas debitum, ſubinde cumulas fœnore quæſtionum: Vt ſcilicet tuorum commodorum militet incrementis, ipſa noſtræ neceſſitas tarditatis. Proinde confido in miſericordia Dei noſtri, quia ſi quid mihi huius inquiſitionis ac diſputationis opere, pro meo merito non conceditur, pro tuo mihi deſiderio concedetur. Neque enim inquiſitionem tuam Deus, inuentionis effectu fraudari vllatenus ſinet, qui te ad inquirendum Excuſatio tardioris reſponſionis.

ſpiritaliter inflammauit: dum ipſius fidele promiſſum,
Luc.11.b nulla ratione caſſetur, dicētis, Petite & accipietis: quærite & inuenietis: pulſate & aperietur vobis. Internus
Deus, vt quæramus inſpirat, & à quærentibus inuenitur. igitur Magiſter, à quo ſubſidium doctrinæ cæleſtis accipimus, non ſolum inquirentibus nobis, ſuorum aperit arcana ſermonum: ſed, vt etiam quæramus, ipſe gratis inſpirat affectum. Quia nec eſurire panem illum, qui
Ioan.6.d de cælo deſcendit, poſſumus, niſi ab ipſo faſtidientibus eſuries detur: qui ſe ad ſatiandos eſurientes donare dignatur. Ab ipſo etiam nobis eſt, quod ad fontem ſitientes currimus, qui ſe nobis tribuit, vt bibamus. Ipſe igitur laudandus eſt, in vtriuſque muneris gratia: ſiue cùm nos ad ſe quærendum dormientes exuſcitat, ſeu cùm ſe inueniendum nobis quærētibus donat. Qui profectò nullatenus inuenitur, niſi ipſe nos excitet, vt quæratur.

CAPVT II.

REuoluens igitur ſcripta tua, tanquam chirographa mea, vt ex his inſtruerer, quot, vel quarum tibi eſſem debitor quæſtionum: duas ad præſens epiſtolas
Quæſt.1. potui reperire. Vnam, continentem ſancti Auguſtini verba, quæ in libro de Perfectione Iuſtitiæ hominis, de his qui ad interitum prædeſtinati ſunt, inter alia po-
2. ſuiſſe cognoſcitur. Cui alteram ſtatim ſubiūctam quæſtionem videor inueniſſe, hoc eſt, de Sacrificio, quod ſolo patri quidam exiſtimant immolari. In altera vero
3. epiſtola poſitam inquiſitionem inueni, Quid eſt quod Apoſtolus duobus denarijs quos accepit ſupererogare potuerit? Cùm ergo has tantummodo duas epiſtolas inuenirē, tertiæ quoq; ſum protinus recordatus, quæ mihi à notario non fuit oblata. In qua memini vnā contineri de ſancto Spiritu quæſtionem: Cur ſcilicet à patre mit-
4. tendus ad conſecrandum Sacrificium Corporis & Sanguinis Domini poſtuletur. Hæc ſunt interim quatuor quæſtio-

quæſtiones,quarum tres ex duabus epiſtolis tuis,vnam vero memoria ſuggerente recolui. Quod ſi poſitæ ſunt aliæ, quas nobis miſiſti ſoluendas, nec in hoc iuuenis opere poſitas aut ſolutas:quæſo , vt non ad contemptum vel faſtidium redigas,ſed obliuioni patienter ignoſcas. Præſertim,cùm illam de Spiritu ſancto,quã ego, etiam epiſtola non inuenta, recolui,ſilentio præterire nequiui. Sed quia tu cunctarum (ſi quæ forſitan ſunt) ſine dubio meminiſti,non te pigeat, vt te reſcribente commemorer.Et ſpero,quia in quantum Dominus adiuuerit, noſtra reſponſio ſubſequetur,ſi præcedentis veſtræ orationis adiutorio fulciatur.

CAPVT III.

PRimæ igitur quæſtionis intelligentiam,in illius nomine quæſiturus, de quo ſcriptum eſt, quia Dominus dat ſapientiam,& à facie eius ſcientia & intellectus: hoc conuenientius atque commodius arbitratus ſum,vt tam verba tua, quàm beati Auguſtini, quæ in tua epiſtola poſuiſti, reuoluerem: vt his relectis, facilius agnoſcatur tam intentio quàm ſolutio quæſtionis. Legenti me, inquis,librum de Perfectione iuſtitiæ hominis, teſtimonium prophetæ, in ordinem relegens auditu cauto pedetentim paululũ retractaui, vbi ait, Non eſt qui faciat bonum,non eſt vſque ad vnum. Et ſine aliqua nebula,ſine aliqua dubitatione expreſſit interpres ipſe veriſſimus, genus tale eſſe hominum quod non faciat bonum: illud prædeſtinatum itaque ad interitum. Atque,vt tuus ſermo præfati ſancti viri fulciretur eloquio, eadem verba, quæ à beato Auguſtino ſunt dicta ſubnectens,Ait enim,inquis,idem glorioſiſſimus Auguſtinus: De illo enim bono,dictum id debemus accipere,quod ibi ait: Deus de cælo reſpexit ſuper filios hominum, vt videret, ſi eſt intelligens, aut requirens Deum.Hoc ergo bonũ, quod eſt requirere Deum,

[Margin: Prima quæſtio de prędeſtinatione. — Prouer. 2.b — Pſalm.13.a — Verba Auguſtini. — Pſal. eod.]

non erat qui faceret, non erat vſque ad vnum: ſed in eo genere hominum, quod prædeſtinatum eſt ad interitum. Hic dicta ſancti Auguſtini determinans, & ad me intentionem tuarum dirigens literarum, dicis, ſentire me iam, cur iterum hæc inculces, ſcilicet, quòd ſæpius reluctanti te mihi, prædeſtinationem non tantum in bono dici, ſed etiam in malo, dum in malo prædeſtinationem te relegiſſe diceres. Ipſe docẽs aiebam ad pœnam debitam, non ad malum faciendum, poſſe dici aliam prædeſtinationem. Quod etiam tu, ſicut ſcripſiſti, confirmas. Scire te tamẽ aſſeris quid & hic reſpondeã, vt tuear ſententiam meã, hoc eſt, interitum nõ dici, niſi mortem. Et adiungis, interim legiſſe te hoc, & adſeueraſſe etiam prædeſtinatum populũ ad interitum. Deinde admones, vt conſiderem ipſius loci ſermonem. Et vt doctor meorum diſcipulorum, non vt aſſertor mearum propoſitionum, faciam vos ſequenda cognoſcere.

Verba Monimi de gemina prædeſtinatione.

predest^a^ 2^ae^.

CAPVT IIII.

Inuocatio authoris modeſta & theologica.

EGo quidem chariſſime, quantum, Domino gratuitam gratiam largiente, modulum poſſum propriæ paruitatis agnoſcere, ſub illo vno Domino atque magiſtro, in eius ſchola poſitus, non fratrum meorum vocari magiſter aut Doctor affecto: quorum in veritate condiſcipulus ſemper eſſe deſidero. Quapropter hoc ab illo vero domino ac magiſtro noſtro poſtulare non deſino, vt ea me, ſiue per eloquia ſcripturarum ſuarum, ſeu per ſermocinationem fratrum condiſcipulorumq́; meorum, ſiue etiam per inſpirationis ſuæ internam ſuauioremq́; doctrinam (vbi ſine ſonis ſermonum, & ſine elemẽtis literarũ, eo dulcius, quo ſecretius, veritas loquitur) ea me docere dignetur: quæ ſic proponã, ſic aſſeram, vt in propoſitionibus atque aſſertionibus meis, veritati (quæ nec fallit nec fallitur) ſemper inhæream, ſemper obediens

conſen-

*conſentiensq́; reperiar. Quoniam vt veritati obedire atque conſentire valeam, ipſa veritas inluminat, ipſa adiuuat, ipſa confirmat. Ab ipſa poſtulo doceri multo plura quæ neſcio, à qua accepi pauca quæ ſcio. Ipſam rogo, vt præueniente ac ſubſequente miſericordia, quæcunque ſalubriter ſcienda neſcio, doceat me: In his, quæ vera noui, cuſtodiat me: In quibus, vt homo, fallor, corrigat me: In quibus * veris titubo, cõfirmet me: et à falſis ac noxijs eripiat me. Vt in cogitationibus ac ſermonibus meis, quod ſalubriter donat, inueniat: Et ea faciat de ore meo procedere, quæ ſint coram ipſa principaliter grata: Et ſic fiant fidelibus cunctis accepta.* * verò

CAPVT V.

Reſponſio ad primam quæſtioné, quomodo ſint quidã ad interitũ prædeſtinati.

Q*Vantum igitur, ipſa veritate (quæ verum lumen eſt) inluminante tenebras meas, in huius quæſtionis ſcrutatione, facultas mihi eſt hactenus intelligendi conceſſa, nihil aliud accipiendum exiſtimo, in illo ſancti Auguſtini ſermone, quoad interitum quoſdam prædeſtinatos firmat, niſi ad interitum ſupplicij, non delicti. Neque ad malum, quod iniuſte admittunt, ſed ad cruciatum, quem iuſtiſſimè patientur. Nec ad peccatum, quo primæ reſurrectionis beneficium, aut non accipiunt, aut amittunt: ſed ad tormentum, quod illis propria iniquitas male parit, & æquitas diuina bene retribuit. Nec ad mortẽ animæ primã, in qua naſcuntur paruuli, vel in quam (ſicut beatus Iacobus dicit) concupiſcentia ſua abſtracti & inlecti recidunt criminoſi: Sed ad mortẽ ſecundam, quã neceſſe eſt patiantur, retribuẽte iuſtiſſimo iudice, ſeu qui ante perceptã gratiam baptiſmi diſcedunt de ſeculo, ſiue qui in vacuum gratiam Dei recipientes poſt acceptũ baptiſmum, vſq; in finem præſentis vitæ, malũt ſerui eſſe peccati, nec volunt, dum tẽpus eſt acceptabile, & dies ſalutis, cõuerti* Iacob. 1.

Rom.2. *à via ſua mala, vt viuant: Et ignorantes, quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam eos adducat, ipſi ſecundum duritiam ſuam, & impœnitens cor, theſaurizant ſibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei.*

Peccatorũ mors nõ eſt a Deo prædeſtinata. Sapien.1. *De illa ergo morte, quam ſibi peccatores manibus & verbis arceſſierunt, & æſtimantes eam amicam defluxerunt, dicitur: Nolite zelare mortem in errorem vitæ veſtræ, neq; adquiratis perditionem animarum veſtrarum, quoniam Deus mortem non fecit, neque lætatur in perditione viuorum. Et alio loco de hac morte dici-*
Sapien.2. *tur: Inuidia autẽ diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Imitantur autem eum, qui ſunt ex parte illius. Quã mortẽ, vt ab opere ac prædeſtinatione Dei agnoſceremus alienã, Deus ipſe ſic loquitur per Prophetam:*
Ezech. 18.g *Conuertimini, & auertite vos ab omnibus impietatibus veſtris, & non erunt vobis in pœnam iniquitatis. Proijcite à vobis omnes iniquitates veſtras, quas impiè feciſtis aduerſus me, & facite vobis cor nouum & ſpiritũ nouum. Et vt quid morimini domus Iſrael? Quoniam nolo mortẽ morientis, ſed vt auertatur ipſe à via ſua mala, & viuat anima eius. Hæc eſt mors impietatis, quam non fecit Deus, quæ per diabolum introiuit in orbem terrarum. In hac cum imitantur, qui ſunt ex parte illius.*

CAPVT VI.

Deus huic morti duplã mortẽ retribuit. *HVic vni morti, quam peccator ſibi per contẽptum diuinæ iuſſionis, iniuſtè concupiſcendo arceſſiuit, duplam Deus mortem iuſtè iudicando retribuit. Hoc eſt, Primam, in ſeparatione animæ & corporis: Secundam, in æterna cruciatione animæ & corporis. Ac per hoc primam, qua diſcedente anima, caro ſola moritur: Secundã verò, quando rediens in carnem anima, in eadem & cum eadẽ, in qua peccauit, carne torquetur. Ut cum qua communicauit mortem peccati, quod Dei bonitas*

nitas interdixit homini:cum ipſa communicet mortem ſupplicij, quod parauit diuina iuſtitia peccatori. De hac morte Saluator noſter dicit, Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere. Magis autem eum timete,qui poteſt & animã & corpus perdere in gehennam. Quòd ergo ante gehennam mali pereunt,non eſt diuini operis,ſed humani: Quòd autem in gehenna perituri ſunt,hoc facit Dei æquitas, cui nulla placet peccantis iniquitas. Qui enim diligit iniquitatem,odit animã ſuam. Et dicit Ioannes: Quia omnis qui facit peccatum,et iniquitatem facit,& peccatum eſt iniquitas. Et Deus per Prophetam dicit: Quia anima quæ peccauerit, ipſa morietur. De filio autem Dei Ioan.dicit: Scimus quia ille apparuit, vt peccata tolleret, & peccatum in eo non eſt. Sicut ergo peccatum in eo non eſt,ita peccatũ ex eo non eſt. Quòd autem ex eo non eſt,opus eius itaq; non eſt. Quod autem nunquam eſt in opere eius, nunquam fuit in prædeſtinatione eius.

Mors animæ in gehenna. Matth. 10. Pſalm. 10. 1. Ioan. 3. Eſech. 18. 1 Ioan. 3. Quomodo ſunt mali a Deo prędeſtinati non ad culpam, ſed ad pœnam.

CAPVT VII.

NOn ergo prædeſtinati ſunt mali ad hoc,quòd male operantur,à concupiſcentia ſua abſtracti & illecti: ſed ad hoc, quòd iuſte patiuntur inuiti. Prædeſtinationis enim nomine non aliqua voluntatis humanæ coactitia neceſſitas exprimitur, ſed miſericors & iuſta futuri operis diuini ſempiterna diſpoſitio prædicatur. Deo autem miſericordiam & iudicium cantat Eccleſia, cuius hoc opus eſt in homine, vt occulto voluntatis ſuæ, non tamen iniuſto conſilio,aut gratuitam miſericordiam prærogat miſero, aut debitam iuſtitiam rependat iniuſto. Imò aut miſericorditer debitori donet,quod ſi vellet, iuſte poſſet exigere: aut iuſte cum vſuris,quod ſuum eſt exigat, & iniquo debitori,quod debetur,iniquitatibus reddat. Ac ſic,aut iſtum prorſus

Pſalm. 100.

Deus ſaluãdos præuenit, damnandos inuenit.

ſus indignum miſericordia præueniat, aut illum ira dignum inueniat. Ipſe enim donat gratis indigno gratiam, qua iuſtificatus impius inluminetur munere bonæ voluntatis, & facultate bonæ operationis, vt præueniente miſericordia bonum velle incipiat, & ſubſequente miſericordia bonum, quod vult, facere valeat. Vtrunq; autem prædeſtinando Deus præparauit in illa incommutabili voluntate, in qua ſic futurum effectum hominis renouandi diſpoſuit, vt eius voluntas in opere nouo noua eſſe non poſſit.

CAPVT VIII.

Gratia Dei hominis meritũ, & initiat ad iuſtitiam, & cõſummat ad gloriam.

D*Onat etiam gratiã digno, in retributione mercedis æternæ, vt ſcilicet, ſiue cùm impiũ piè iuſtificat iuſtus: quia de ipſo Apoſtolus dicit, Vt ſit ipſe iuſtus, & iuſtificãs eum qui ex fide eſt Hieſu: ſeu cùm iuſtũ, iuſte glorificat, pius. Quia quos iuſtificauit, illos & glorificauit. Eadem ſit operatio gratiæ, quæ meritum hominis bonum, & initiat ad iuſtitiam, & conſummat ad gloriam. Primo inchoans in homine voluntatem bonam: Deinde eandem voluntatem adiuuans inchoatam, vt eadem voluntas & diuino dono bona ſit, & diuino adiutorio malam ſuperare cõcupiſcentiam poſſit, & Deo perficiente talis poſtmodum ipſa volũtas ſit, vt malam concupiſcentiam habere non poſſit. Ac ſic in præſenti vita gratiæ adiutorio infirmitati non cedat, in futura autem, gratiæ beneficio infirmitatẽ non habeat. Et nũc recreetur continuo iuuamine medicaminis, tunc verò fruatur æterna plenitudine ſanitatis. Hæc autẽ Deus, ſicut in prædeſtinatione ſemper habuit, ſic per gratiam, ſicut prædeſtinauerat, facit. Prædeſtinationis itaq; ipſius inſtituatur agnitio, cùm dicit ſcriptura, Et præparatur volũtas à domino. Non autem ob aliud præparata dicitur, niſi quia danda prædicitur. A quo enim*

Quomodo præparatur voluntas a Domino.

præpa-

præparatur per bonitatem ſempiternam, ab ipſo datur per indebitam gratiam. Quod ipſe Dominus Ezechielis vaticinatione teſtatur, dicens: Dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouum dabo in vobis, & auferetur cor lapideum de carne veſtra. Et dabo vobis cor carneum, & ſpiritum meum dabo in vobis. Et faciam, vt in iuſtificationibus meis ambuletis: Et iudicia mea obſeruetis & faciatis. Dat ergo Deus cor nouum, vt in iuſtificationibus eius ambulemus, quod pertinet ad bonæ voluntatis initium: Dat etiam vt iudicia eius obſeruemus & faciamus, quod pertinet ad bonæ operationis effectum. Ezech. 36.

CAPVT IX.

VNde cognoſcimus Dei eſſe, & vt bonũ facere velimus, & vt bonũ facere valeamus. Cui ſenſui Dauid omnino cõcordat, gratiã bene volendi ſic oſtendens, diuinæ largitatis directione donari. A Domino greſſus hominis dirigentur, & viam eius volet. Opus quoque bonum non niſi à Deo in nobis, & in Deo à nobis fieri proteſtatur, dicens: Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis. Et alio loco: In Deo faciemus virtutem, id eſt, opus virtutis. Sic autem hic pro opere virtutis virtutem dixit fieri, ſicut Ioannes pro opere iuſtitiæ iuſtitiam dixit fieri. Ait enim: Qui facit iuſtitiã iuſtus eſt, ſicut ille iuſtus eſt. Paulus quoque optat à nobis Dei fieri voluntatem, dicens: Deus autem pacis qui eduxit de mortuis paſtorem magnum ouium, in ſanguine teſtamenti æterni, Dominum noſtrum Ieſum, aptet vos in omni bono, vt faciatis voluntatem eius. Quid eſt autem facere voluntatem eius, niſi facere opera quæ nobis inſpirat, & in nobis operatur voluntas eius? Tale aliquid & in ipſius redemptoris noſtri ſermonibus inuenimus, dum veritatem fieri dicit, pro opere

A Deo eſt & voluntas & boni operis facultas.

Pſalm. 36.

Pſalm. 67.

Pſalm. 59.

In Deo faciemus virtutem, id eſt, opus virtutis.

1. Ioan. 3.

Hebr. 13.

veritatis. Sic enim loquitur: Omnis qui malè agit, odit lucem: & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem: vt manifeſtentur eius opera, quia in Deo ſunt facta. Hoc autem in Deo facimus, quod Deo in nobis faciente datur nobis vt faciamus. Quod euidenter in epiſtola ad Hebræos oſtēditur, vbi, cùm de Deo dictum eſſet, Aptet vos in omni bono, vt faciatis voluntatem eius, continuò ſequitur: Faciens in vobis quod placeat coram ſe. Omne igitur opus, quod à nobis in Deo fit, Deus in nobis facit. Ex ipſo enim & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Ex ipſo ergo eſt, & voluntas bona, & operatio bona. Quod Doctor gentium his verbis adfirmat: Deus eſt enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate. Propterea, ſicut Salomon dicit, quia præparatur voluntas à Domino: ſic etiam bona opera noſtra Paulus à Domino aſſerit præparata, hoc eſt, in prædeſtinatione diſpoſita. Dicit itaq;: Gratia ſalui facti eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, ſed Dei donum eſt. Non ex operibus, vt ne quis glorietur. Ipſius enim ſumus factura, creati in Chriſto Ieſu, in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Sicut ergo præparata eſt per prædeſtinationem voluntas à Domino, qua bonum velimus: ſic etiam opera bona præparauit Deus, vt in illis ambulemus.

[Margin: Qui facit veritatem venit ad lucē. Ioan. 3. — Hebr. 13. — Deus omne opus bonū in nobis facit. Rom. 11. Philip. 2. — Ephes. 2. b — Præparatur a Deo per prædeſtinationem, nō ſolum voluntas, ſed & opus bonum & vita æterna.]

CAPVT X.

Attendamus etiam vitam æternam, regnumq; cælorū diuinitus fidelibus præparatum. Ipſe quippe Chriſtus dicturum ſe dextris oſtendit: Venite benedicti patris mei, percipite regnū, quod vobis paratum eſt ab initio mundi. Sed & hoc ipſum opus eſt gratia. Ex gratia enim datur non ſolum iuſtificatis vita bona, ſed etiam glorificatis vita æterna. Quod Pauli tenemus pradi-

[Margin: Matth. 25.]

prædicatione compertum, dicentis: Stipendium enim peccati mors: Gratia autem Dei, vita æterna in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Cur autem mors ſtipendium, vita verò æterna gratia dicitur? Niſi quia illa redditur, hæc donatur. Sed vbi illam Deus reddit, opus malum peccatoris hominis punit, quod nullatenus feciſſet homo, niſi diſceſſiſſet à Deo. Cùm verò Deus vitam æternam donat, opus ſuum quod inchoauit, iuſtificans impium, perficit, glorificans iuſtum. Hæc autem vtraq; gratia, id eſt, & vita bona, & vita æterna, in Chriſto Ieſu Domino noſtro eſt. De plenitudine quippe eius nos omnes accepimus, & gratiã pro gratia, ſcilicet gratiam glorificationis æternæ pro gratia iuſtificationis indebitæ, vt gratia iuſtificationis omne meritũ malum deleat indebito beneficio: Et meritum bonum iugi confirmet auxilio, cui gratia glorificationis iuſtæ reddatur in præmio. Gratia autem etiam ipſa ideo nõ iniuſte dicitur, quia non ſolum donis ſuis Deus dona ſua reddit: ſed quia tantum etiam ibi gratia diuinæ retributionis exuberat, vt incomparabiliter atque ineffabiliter omne meritum, quamuis bona & ex Deo data, humanæ voluntatis atque operationis excedat. Quamuis enim non ſolum credendi in Chriſtum lumen, ſed etiam pro illo patiendi virtutem à Deo nobis donari beatus Paulus Apoſtolus oſtendat, dicens: Vobis enim donatum eſt, pro Chriſto, non ſolum vt in eum credatis, ſed vt etiam pro illo patiamini. Quod vtrumque pertinet ad gratiã præſentis bonæ vitæ. Illã tamen futuræ vitæ gratiam omnibus præſentis temporis paſſionibus antepoſuit, dicens: Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Et alio loco: Id enim quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.

Roma.6.
De plenitudine nos omnes accepimus, & gratiã pro gratia. Ioan.1.
Philip.1.d
Rom.8.b
2.Corin.4.

CAP.

CAPVT XI.

HAnc gratiam non ſolum in præſentis vitæ iuſtificatione, ſed etiam in futuri ſeculi remuneratione, dicit gratiam permanere, & ſuper nos, hoc eſt, ſuper omnia bona cuiuſlibet hominis merita in Dei bonitate aſſerit abundare, dicens: Vt oſtendat in ſeculis ſuperuenientibus abundantes diuitias gratiæ ſuæ, in bonitate ſuper nos in Chriſto Ieſu. Gratia eſt igitur retributio pia, qua Deus in præſenti tempore malis bona retribuit, Illis videlicet, quos iuſtificat impios vt deputetur fides ad iuſtitiam. De qua retributione Dauid dicit: Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi? Gratia eſt & illa iuſta retributio, qua bonis ſuis meliora retribuens, Deus glorificaturus eſt iuſtos. Et hoc enim gratiæ opus erit. Quia vt hoc mereantur, ipſa præueniendo, miſericorditer incipit: Ipſa ſubſequendo cuſtodit. Iſta gratia in ſcripturis etiã miſericordia nominatur. De qua dicit Dauid: Deus meus, miſericordia eius præueniat me. Et alio loco: Miſericordia tua ſubſequitur me, per omnes dies vitæ meæ. Præuenit igitur impium, vt fiat iuſtus: ſubſequitur iuſtum, ne fiat impius. Præuenit cæcum, vt lumen quod non inuenit donet: ſubſequitur videntem, vt lumen quod contulit ſeruet. Præuenit eliſum, vt ſurgat: ſubſequitur eleuatum, ne cadat. Præuenit, donans homini bonam voluntatem: ſubſequitur beneuolentem, operando in illo boni operis facultatem. Hoc igitur iſta miſericordia Dei in homine ſubſequitur, quod præueniens ipſa largitur. Et ideo non ſolum errantem iuſtificando ad viam reuocat, ſed etiam bene ambulantem cuſtodit & adiuuat, vt ad donum glorificationis æternæ perducat. Hæc autẽ omnia, id eſt, & vocationis noſtræ initia, & iuſtificationis augmenta, & glorificationis præmia, in prædeſtinatione ſemper Deus habuit: quia & in vocatione, & in in-

Marginal notes: Epheſ. 2. — Pſal. 115. — Gratia & præueniendo incipit, & ſubſequẽdo cuſtodit opus bonum. — Pſalm. 58. — Pſalm. 22. — In prædeſtinatione continetur omnis gratia vocationis, iuſtificationis, & glorificationis.

in iuſtificatione, & in glorificatione ſanctorum, gratiæ ſuæ opera futura præſciuit. Ob hoc totum Deo aſſignat Apoſtolus dicens, Nam quos præſciuit & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij eius, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Quos autē prædeſtinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iuſtificauit: quos autem iuſtificauit illos & glorificauit. Veruntamen cùm ſimul iuſtificatos & glorificatos audimus, non ſimul & iuſtificationis & glorificationis opus præſenti tempori deputemus. Iuſtificationis enim gratia in præſenti datur, glorificationis autem futura ſeruatur. Iſta eſt fidei, illa ſpei. Dicit autem Paulus: Quia nunc per fidem ambulamus, non per ſpem. Quod enim nunc ſancti credunt, tunc videbunt. Propter quod Eccleſiæ dicitur: Audi filia, & vide: quia fides ex auditu, vnde iuſtus ex fide viuens, fiducialiter dicit: Credo videre bona Domini, in terra viuentium. Iſte igitur eſt in homine ordo diuinæ redemptionis ac remunerationis, vt nunc iuſtificatus credat, quod tunc glorificatus accipiat. Propter quod Paulus ait: Non quod iam acceperim, aut iam perfectus ſim.

Roma.8. 2.Cor.5. Pſalm.26. Philip.3.

CAPVT XII.

IN *hac ergo iuſtificatione, ſancti euntes eunt & flēt, mittentes ſemina ſua: In illa vero glorificatione, venientes veniēt in exultatione, portātes manipulos ſuos. In hac operarij patris familias in vinea operantur: in illa autem denarij mercede ſine dubio potientur. Iſtam Deus nunc donat, vt initium meriti boni gratis indignus accipiat: Illam vero in futurum repoſitam ſeruat, quā boni meriti premium accipere dignus poſſit, qui boni meriti principium, cùm eſſet indignus accepit. Dicens igitur Paulus, Quia quos Deus iuſtificauit, illos & glorificauit, non vtrumque præſenti vitæ deputat,*

Hic euntes eunt, venientes venient. Roma.8.

putat, ſed ea fide quod futurum eſt, velut factum firmat, quia fide propheta de Deo dicit: Qui fecit quæ futura ſunt. In illa quippe immobilitate conſilij ſui, ſecundum bonum placitum eius, quod propoſuit in eo, in diſpenſatione plenitudinis temporum, inſtaurare omnia in Chriſto, quæ in cælis, & quæ in terra ſunt. In ipſo ex æternitate diſpoſitionis ſuæ, in prædeſtinatione iam fecit, quæcunq; effectu operis ſui, tempore congruo facienda diſpoſuit. Sicut enim omne creatoris opus, ſine initio non potuit nec poteſt fieri: ſic illa ſempiterna voluntas eius nunquam mutabilitati ſubiacet, quia initium exiſtendi non habet. Quod autem ſemper ſic eſt, vt eſſe non cœperit: procul dubio ſic eſt, vt id quod eſt, non eſſe nō poſſit. Vera igitur immutabilitas, dignè vera vocatur æternitas, in qua æternitate incommutabilis voluntatis ſuæ Creator ille iam feciſſe dicitur quod in creatura mutabili, prout oportunè faciendum diſpoſuit, ſic ritè diſpoſitum facit. Et ideo quæcunque promiſit, iam facta dicimus, quia de faciendis dubitare non debemus. Abraham enim pater noſter (ſicut ait Apoſtolus) in repromiſſione Dei non hæſitauit diffidentia, ſed confortatus eſt fide, dans gloriam Deo, pleniſſime ſciens, quia quæcunque promiſit, potens eſt & facere. Ideo ergo in Dei promiſſis nulla eſt falſitas, quia in faciendis nulla omnipotenti eſt difficultas. Et propterea ibi nunquam deeſt voluntatis effectus, quia voluntas ipſa non aliud inuenitur eſſe quàm virtus. Quicquid autem vult, poteſt, qui quantum vult, tantū poteſt. Propterea de ſolo dignè dicitur: Omnia quæcunque voluit fecit. Et iterum: Subeſt enim tibi, cùm voles poſſe. Ideo diximus tantam ibi eſſe virtutem voluntatis, quanta eſt voluntas ipſa virtutis. Quia cui ſemper ſubeſt, cùm volet, poſſe, non aliud eſt in illo velle quàm poſſe.

[Margin: Deus feciſſe dicitur, quod faciēdum prædeſtinauit.]

[Margin: Roma. 4. d]

[Margin: Promiſſa Dei certa ſunt ex omnipotentia.]

[Margin: Pſalm. 113. & 132. Sap. 12. c]

CAP.

CAPVT XIII.

QVia ergo Deus nulla neceſſitate compellitur, vt aliquid nolens promittat: nullius vtique aduerſitatis impeditur obſtaculo, quo id, quod promiſit, aut minus quàm vult, aut tardius faciat. Proinde potuit, ſicut voluit, prædeſtinare, quoſdam ad gloriam, quoſdam ad pœnam. Sed quos prædeſtinauit ad gloriam, prædeſtinauit ad iuſtitiam: quos autem prædeſtinauit ad pœnam, non prædeſtinauit ad culpam.

Iuſta Dei prædeſtinatio ad pęnã pro peccatis.

Poſſet enim peccatum aliquod ex prædeſtinatione Dei eſſe, ſi poſſet aliquis hominum iuſtè peccare. Nullus autem hominũ iuſtè peccat, quãuis eũ iuſtè Deus peccare permittat. Iuſtè enim deſeritur à Deo, qui deſerit Deum. Et quia homo deſerens Deum, peccat: Deſerens peccatorem Deus iuſtitiam ſeruat. Quid autem magis iuſtum, quàm vt ille, qui deſiderio peccandi iam peccat, pro eo quod deſiderãs peccare, ipſe ſibi noxius efficitur, ſemetipſum peccato ſuo lædere permittat? In ſanctis igitur coronat Deus iuſtitiã, quam eis gratis ipſe tribuit, gratis ſeruabit, gratisq́; perfecit. Iniquos autem cõdemnabit pro impietate vel iniuſtitia, quã in eis ipſe non fecit.

Sanctis gratiam, impijs iuſtitiam Deus exhibet.

In illis enim opera ſua glorificat, in iſtis autẽ opera non ſua condẽnat. Hoc itaq; prædeſtinauit Deus, quod erat ipſe facturus, aut quod fuerat largiturus. Illud vero nullatenus prædeſtinauit, quod ſiue per gratiam, ſeu per iuſtitiam facturus ipſe non fuit. Proinde diligentiſſime requirendum videtur, quòd in his Deus operetur, quos gratis iuſtificat: quid etiam in illis, quos iuſte cõdemnat.

Futura Dei ira, cõdemnatio eſt ad pænam.

Dicit enim eximius gentiũ Doctor: Si autẽ iniquitas noſtra iuſtitiã Dei cõmendat, quid dicemus? Nũquid iniquus Deus, qui infert iram? Secundum hominẽ dico, abſit. *Roma. 3.* Hic autẽ iram pro condẽnatione poſuit, ſicut alibi Ioãnes Bapt. dicit: Qui incredulus eſt filio, nõ videbit vitã, ſed ira Dei manet ſuper eum. *Ioan. 3.*

Hanc

Hanc iram Phariſæis & Sadducæis, cum obiurgatione denuntiat dicens: Genimina viperarum, quis vobis oſtendit fugere à futura ira? Ab hac ira nos Dominus Chriſtus eripuit, quod Paulus veridica prædicatione firmauit, dicens Theſſalonicenſibus: Quomodo conuerſi eſtis ad Deum à ſimulacris, ſeruire Deo viuo & vero, & expectare filium eius de cælis, quē ſuſcitauit à mortuis Ieſum, qui eripuit nos ab ira ventura. Hanc iram, id eſt, punitionem, quæ parata eſt malis, alio loco interitum vocat dicens: Cùm enim dixerint pax & ſecuritas, tunc repentinus eis ſuperueniet interitus, ſicut dolor in vtero habenti, & non effugient.

Matth. 3. Luc. 3. 1. Theſ. 1. 1. Theſ. 5.

CAPVT XIIII.

Ardua quæſtio, an opera damnandorum ſint prædeſtinata, ſicut opera iuſtorum.

QVæramus itaque, vtrum credendus ſit Deus, iniquorum opera prædeſtinare, pro quibus eos cōdemnet, ſicut in ſanctis prædeſtinaſſe dicitur, quod coronet. Cùm vero cauſam condemnationis iniquorum, & glorificationis ſanctorum quærimus, non prædeſtinatos negamus, vel illos ad pœnam, vel illos ad gloriam. Sed vtrum, ſicut creduntur prædeſtinata diuinitus opera bona, pro quibus glorificabuntur iuſti, ſic credenda ſint prædeſtinata diuinitus opera mala, pro quibus in æternum punientur iniuſti. Dicitur enim in libro Pſalmorum: Iniuſti punientur, & ſemen impiorum peribit: ſalus autem iuſtorum à Domino. De vtriſque & Saluator noſter dicit: Tunc illi ibunt in combuſtionem æternam: Iuſti autem in vitam æternam. In vtriſq; ergo, id eſt, iuſtis & iniuſtis, tria quædam conſideranda exiſtimo: initium voluntatis, progreſſum operis, finem retributionis. Vt in his quæcunque iuſta & bona videmus, iuſto & bono Deo demus: illa autem Deo indigna nouerimus, in quibus nec bonitatem nec iuſtitiam inuenimus. Et conſiderata operum qualitate, illa credamus

Pſalm. 36. Matth. 25.

damus à Deo prædeſtinata, quæ miſericordiæ vel æquitati diuinæ condigna reperiuntur, & congrua. Miſericors enim & miſerator & iuſtus Dominus. Ac primo totius bonæ volūtatis initium, ab illa ſempiterna Trinitate, quæ vnus ſolus & verus eſt Deus, & prædeſtinatum confitemur & datum. Hoc enim homini gratuita iuſtificatione tribuit præparatum, quod in æterna prædeſtinatione præparauerat tribuendum. Hanc voluntatis præparationem ſuperius ſanctæ ſcripturæ teſtimonio demōſtraui, quo dictum eſt, Præparatur voluntas à Domino. Ab ipſo ergo voluntas præparatur, qui in nobis & velle & perficere miſericorditer operatur. Dicit enim Apoſtolus: Deus eſt enim qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate. Loquens etiam Deus per prophetam, ſe ipſum facere confirmat quod fidelibus donat vt faciant, ſecundum illud oraculum, quod eſt à nobis ſupra iam poſitum, quo dicit: Et faciā, vt in iuſtificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obſeruetis & faciatis. Quid eſt autem, faciam vt faciatis, niſi mei erit operis omne bonum, quod operati fueritis? ipſe ergo facit, vt faciamus, quo in nobis operante, fit omne bonum quod facimus. De quo dicitur ad Hebræos: Aptet vos in omni bono, faciens in vobis quod placeat corā ſe. Demonſtrat itaq; Dei gratia in bona voluntate & operatione hominis, futuræ quoque retributionis gloriam, quæ donabitur ſanctis, quis diuinæ gratiæ non eſſe contendat? Cūm ſiue credentes, ſiue operātes, licet noſtra ſit fides, & noſtra ſint opera, ſicut ipſe Dominus dicit, Secundum fidem tuam fiat tibi. Et beatus Ioannes prædicat, Hæc eſt victoria, quæ vincit mundum, fides noſtra. Paulus quoque ita ſcribit: Gratias ago Deo meo per Ieſum Chriſtum pro omnibus vobis, quia fides veſtra annuntiatur in vniuerſo mundo. Opera quoque noſtra Dominus ipſe teſtatur

Pſal. 111.

Initium bonæ voluntatis prædeſtinatum à Deo.

Philip. 2.

Ezech. 36.

Deus facit vt faciamus bonum.

Hebr. 13.

1. Ioan. 5.

Epheſ. 1.

Matth.5. *ſtatur dicens: Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videntes veſtra bona opera, glorificent patrem veſtrum qui in cælis eſt. Tamen quia iſta cùm habemus, non habemus ex nobis nata, ſed à Deo donata, ſicut*
1.cor.2.d *Apoſtolus dicit, Nos autem non ſpiritum mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex Deo eſt: vt ſciamus quæ à Deo donata ſint nobis. Et quia quæcunq; nobis facienda donat, ſicut habere non poſſumus, niſi ipſe nobis largiatur: ſic facere non poſſumus, niſi ipſe nobis quæ largitus eſt operetur.*

Non debemus nobis aliquid boni operis tanquã noſtrum aſſcribere.

CAPVT XV.

PRopterea nullatenus ſinimus, imo ſalubriter prohibemus, tam in noſtra fide, quã in noſtro opere, tanquam noſtrũ nobis aliquid vendicare. Dicit enim Vas
2.Cor.4. *electionis: Quid autẽ habes quod nõ accepiſti? ſi autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis? Et in ſan-*
Ioan.3. *cto Euangelio Præcurſoris dominici vox eſt: Non poteſt homo accipere quicquam, niſi datum ei fuerit de*
Iacob.1. *cælo. Iacobus quoq; Apoſtolus proteſtatur: Quia omne datum optimum, & omne donum perfectum, deſurſum eſt, deſcendens à patre luminum. Quod eſt autem magis donum perfectum, quàm glorificatio futura ſanctorum? Nunc enim diuinorum munerum (vt ita dicam) nondum eſt perfecta perfectio, vtpote, vbi omnis perfectus perfectionis eſt indigus. Namq; ille, qui dixit,*
Philip.3. *quotquot ergo perfecti ſumus, hoc ſentiamus, idem di-*
Ibidem. *cit: Non quod iam acceperim, aut iam perfectus ſim. Fuit ergo perfectus ſpe futuræ glorificationis, fuit au-*
Sapien.9. *tẽ imperfectus onere corruptiõnis & mortalitatis. Corpus enim quod corrumpitur adgrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem. Fuit perfectus expectatione muneris, fuit imperfectus fatigatione certaminis. Fuit perfectus, quod mente ſeruiebat legi Dei, fuit imperfectus, quod carne ſeruiebat legi*

In hac vita nemo perfectus niſi ſpe futuræ gloriæ.

Paulus fuit hic & perfectus & imperfectus.

legi peccati. Fuit perfectus, deſiderium habens diſſolui & eſſe cum Chriſto, fuit antē imperfectus, quia quamdiu fuit in corpore, peregrinabatur à Domino. Fuit perfectus, pleniſſime ſciens, quia Deus, quæcunque promiſit, potens eſt & facere: fuit autem imperfectus, quia Deus in ſanctis ſuis quædam nondum fecit ex omnibus quæ promiſit. Propter quod etiam omnes antiqui iuſti (ſicut idem Apoſtolus dicit) teſtimonio fidei comprobati, non acceperunt repromiſſionem, Deo pro nobis melius prouidente, ne ſine nobis perficerentur. Sicut ergo præcedētes ſancti teſtimonio fidei comprobati, non ſunt ſine ſubſequentium perfectione perfecti: ſic ſubſequentes ſancti non poſſunt ſine præcedētibus perfici. Donum itaque perfectum tunc omnibus dabitur, quando ſanctis æterna glorificatio tribuetur. Tunc ſicut Veritas dicit, Iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno patris ſui. Illius eſt igitur etiam hoc donum perfectum, à quo eſt doni totius initium: Quod vtique donum non diceretur, ſi non etiam hoc ex gratia donaretur.

Heb.11.g

Matth.13.

CAPVT XVI.

VNus autem Deus eſt, qui gratis & vocat prædeſtinatos, & iuſtificat vocatos, & glorificat iuſtificatos. Sicut autem non eſt aliud iuſtificare, niſi iuſtos facere: ſic non eſt aliud glorificare, niſi glorioſos facere. Proinde, quia Deus ſuos & iuſtificat & glorificat, ſicut gratiæ ipſius opus eſt, cùm facit iuſtos: ſic gratiæ ipſius opus erit, cum faciet glorioſos. Quia ſicut nemo poteſt habere veram iuſtitiam, niſi fuerit iuſtificatus: ſic nemo poteſt habere veram gloriam, niſi fuerit glorificatus. Vnde autem ſit vera gloria, Saluator noſter cùm Iudæos increparet oſtendit, dicens: Quomodo poteſtis vos credere, qui gloriam ab inuicem accipitis: & gloriam quæ à ſolo Deo eſt, non quæritis? Hunc ſenſum habens Paulus & veraciter dicens, Nos autem ſenſum

Gratis operatur Deus ſalutem noſtram ordinatis actibus.

Ioan.5.g

Vera gloria à ſolo Deo eſt.

1.Corin.2.

ſenſum Chriſti habemus, ſicut gloriam veram à Deo eſſe nouerat: ita iuſtitiam veram ex Deo eſſe confirmat, dicens: Vt inueniar in illo, non habens meam iuſtitiam, quæ ex lege eſt, ſed illam, quæ ex fide eſt Chriſti, quæ ex Deo eſt iuſtitia in fide. Et quamuis abundent plurima documenta, quibus clareat, non ſolum bonæ voluntatis, bonæq́; operationis gratiam, ſed etiam ipſam ſanctorum glorificationem, diuinitus & inchoari prorſus & perfici: tamen arbitror etiam hæc, quæ à nobis poſita ſunt, vtcunque ſufficere.

Philip. 3.b

CAPVT XVII.

ET ideo iam, vt libelli ſeries temperetur, malorum quoque voluntatem, operationem, ac retributionẽ cõſyderare debemus. Vt agnoſcamus, vtrũ malos Deus iuſtus ad hoc prædeſtinauerit faciendum, quod in eis puniturus eſt factum. An idcirco iniquos ad ſupplicium iuſtè prædeſtinauerit, quia eorum mala opera, licet futura, præſciret, non tamen ipſe prædeſtinauit vt futura eſſent, quia non ipſe fecit vt fierent. Itaq; ſi initium peccati requiritur, nihil aliud, niſi ſuperbia inuenitur. Dicit enim ſcriptura: Initium omnis peccati ſuperbia. Quæ itaque tunc initium ſumpſit, cum angelus aduerſus Deum elatus, & ipſa elatione proſtratus, per concupiſcentiam (quæ radix eſt omnium malorum) volens vſurpare, quod illi datum à Deo non fuit, à Deo diſceſſit, & cecidit, in quo ſi ſtetiſſet, non cecidiſſet. Sed per concupiſcentiam malam, qua concupiuit plus extra ſe, minus factus eſt in ſe. Quam concupiſcentiam, licet explere nequiuerit opere, tamen retinuit voluntate. Sic ipſe ſibi iam factus eſt pœna, vt ſupplicium ſemper eſſet malo voluntas mala, tanquã cæco ipſa cæcitas ſua. Et concupiſcentia peccãdi tormentum fieret peccatori, & rebellis aurefuga, qui illam imperturbabilem requiẽ

Secunda pars primæ quæſtionis ſupra poſitæ

Initiũ omnis peccati ſuperbia. Eccleſ. 10.

Caſus & pœna luciferi.

fugeret,

fugeret, deinceps perturbationi ſeruiret, atque à bono domino relinqueretur iuſtè, quem ipſe reliquit iniuſtè. Ita factum eſt, vt perſeuerans inordinatus ex ſe, ordinaretur in ſe: Et in eo, qui in ſe ordinem perderet, diuini ordinis ratio non periret. Hoc & in homine contigit, quem ipſe diabolus ſerpentina calliditate deiecit. A domino quippe bono diſſentiens, & ſeruo malo conſentiens, malæ voluntatis effectum plenum adipiſci non potuit: quia ipſa malitia voluntatis à Deo non fuit. Hanc enim, ſi à Deo non diſcederet, non haberet.

Caſus primi hominis.

CAPVT XVIII.

B*Onus ergo Deus bonarum eſt conditor naturarum. Vidit enim Deus (ſicut ſcriptum eſt) omnia quæ fecit, & ecce bona valde. In quibus omnibus quæ fecit, rationalem creaturam meliorem cæteris fecit. Sic tamen potiori creaturæ magis voluit ineſſe bonum, vt etiam infimæ creaturæ nullum ineſſet ſubſtãtialiter malum. Ac per hoc, ſuperius eſſe infimo bono melius creatum bonum, cui ſummum bonum (quod creatum non eſt, & à quo omne mutabile bonum creatum eſt) iuſtè dominaretur. Cuius etiam participatione beatũ eſſet, ſi ſummo bono humili dilectione ſeruiret. Creaturæ quippe rationali alia beatitudo nec potuit, nec poteſt eſſe, nec poterit: niſi vt agnoſcens, à quo non ſolum facta, ſed etiam à quo rationalis eſt facta, maiorem dilectionem exhibeat bono creatori quàm ſibi. Neq; enim ei ineſſe poſſet vllatenus ratio, niſi ei poſſet creatoris ineſſe dilectio. Quia nec eſt alia, quæ vera ſit ſapientia vel intelligentia creaturæ rationalis, niſi dilectio creatoris, in qua tãto magis minúsve eſt dilectio ſui, quanto magis minúsve dilectionem ſuo exhibet creatori. Voluntas porro creaturæ rationalis, ſine qualicunq; amore non poteſt eſſe. Nec ſic poteſt diligere, vt amorẽ ſuum*

Geneſ. 1.

Rationalis creatura beata non poteſt eſſe niſi creatorem plus diligat quam ſeipſam.

Voluntas rationalis ſi ſe Deo ſubijcit, ſublimatur, ſi ſe effert, deprimitur.

non velit ad aliquid religare, quæ inter ſummum bonum, à quo creata eſt, & infimum bonum cui prælata eſt, medio quodam loco poſita, profectò aut in infimo bono neceſſe eſt miſerabiliter iaceat, aut in ſummo bono veraciter fœliciterq́ requieſcat. Quodam etenim amore rapitur, ſeu cùm obedientia ſubleuatur, & creatori bono bene ſubijcitur: ſiue cùm ſuperbia deprimitur, vt creaturæ bonæ male dominetur. Sicut enim fit elatione humilis, ſic fit humilitate ſublimis. Dicit enim

Luc. 18. c *Dominus & Magiſter noſter, Omnis qui ſe exaltauerit, humiliabitur: & qui ſe humiliauerit, exaltabitur.*

Deus humiles facit. *Propter quod item ſcriptum eſt: Deus ſuperbis reſiſtit,*

Iacob. 4. *humilibus autem dat gratiam. Neque vero Deus hu-*

1. Petri 5. *miles, quibus dat gratiam, ante data humiles inuenit: ſed dando gratiã, humiles facit. Hoc ipſum enim gratiã, Deus per gratiam donat: vt quiſquis eam acceperit, humilis fiat. Propter quod ipſe Vnigenitus ſanctæ*

Matth. 11. *humilitatis doctor atque largitor dicit: Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde: & inuenietis requiẽ animabus veſtris. Hanc requiẽ perdiderunt, qui humilitate reiecta aduerſus vitam ſuam tumuerunt, & in mortem per ſuperbiam reciderunt. De talibus enim di-*

Deiecisti eos, cum extollerentur. Pſal. 72. *ctum eſt: Deiecisti eos, cùm extollerentur. Talibus autem propterea Deus reſiſtit, quia in eis ſuperbiam ipſe nõ fecit: per quam iniuſtè malunt in peccatum cadere, & per quam iuſtè merentur in peccato remanere.*

CAPVT XIX.

Interitus nõ ex Deo, ſed ex ſuperbia eſt.

P*Roinde, quia initium malæ voluntatis ſuperbia eſt, quæ ex Deo non eſt, perſpicuè claret, non ex Deo eſſe, hominibus interitum malæ operationis, ſed à iuſto iudice retribui malis interitum vltionis. Mala quippe voluntas non pertinet ad optimum creatorem. Iuſta vero iniuſti angeli hominisq́ damnatio pertinet ad*

aquiſſi-

*æquiſſimum cognitorem. Ad voluntatem igitur ma-
lam Deus hominem non prædeſtinauit, quia homini
eam daturus ipſe nõ fuit. Quomodo enim Deus homi-
nem, quem ad imaginem ſuam fecit, prædeſtinaret ad
malam voluntatem, quam ipſe non fecit? Itaq; peccare
in hoc homo cœpit, in quo à Deo diſceſſit. Scriptum eſt
enim: Quia initiũ ſuperbiæ apoſtotare à Deo. Et alio* Initium ſuperbiæ apoſtotare a Deo.
*loco: Ecce omnes, qui ſe elongant à te, peribunt: perdi-
diſti omnes qui fornicantur abs te. Iſti ergo, qui ſe elon-
gant & fornicantur à Deo, vtique peccando pereunt,* Eccl.10. Pſal.72.
*per ſuam malam voluntatem, quæ non eſt ex Deo.
Perdet autem illos Deus iuſtè iudicando, quod compe-
tit Deo. Non enim eos Deus iudicio perderet, niſi per
ſuas iniquitates ipſi periſſent. Scriptum eſt enim: De-* Ibidem.
*fecerunt, perierunt propter iniquitatem ſuam. Defe-
ctus ergo à ſummo bono ad infimum bonum, hoc eſt
peccatoris proprium & voluntarium malum, quo ma-
lo ſe ipſum perdit iniuſtus. Et quia huic malo auctor* Defecerũt, perierunt propter iniquitatem ſuam.
*non eſt Deus, ſed homo peruerſus, dignè itaque ho-
mini, qui ſe perdidit peccato, redditur in tormentis
æterna perditio: vt pereat quidem, qui perire voluit,
non tamen ſic pereat, quemadmodum voluit. Qui e-
nim ſic peribit, delectatione peccatorum inlectus, vt
ſi poſſet fieri, maneret in opere peccati perpetuus: In-
ſtè quidem eſt in perditione peccati dimiſſus, quo pro-
pria cecidit voluntate. Sed non ibi fuit impunè dimit-
tendus, ne Deus fidelis, in quo non eſt iniquitas, qui eſt
iuſtus & ſanctus, ſi peccatorem ſemper in peccato relin-
queret, impunitum putaretur illi placere peccatum.
Quam ſententiã in quibuſdam Deus arguit, per Ma-
lachiam prophetam, qui dicunt, Omnis qui facit ma-* Malac.2.d
*lum, bonus eſt coram Domino, & ipſe in eo placuit, &
vbi eſt Deus iuſtitiæ? Iuſtè igitur eſt ſubſequuta ſe-
ueritas iudicis, vbi præceſſit iniquitas peccatoris: quia*

Deus peccati vltor eſt, non auctor. *illius rei Deus vltor eſt, cuius auctor non eſt, id eſt, iniquitatis, quam pōteſt Deus punire, non facere. Scriptum eſt enim: Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit, & peccatum eſt iniquitas. Et ſcitis, quia ille apparuit vt peccata tolleret, & peccatum in eo non eſt. Omnis qui in eo manet, nō peccat. Et iterum: Deus fidelis, in quo non eſt iniquitas, iuſtus & ſanctus Dominus. Iniquitas igitur, quia in Deo non eſt, vtique ex Deo non eſt.*

1. Ioan. 3.

Deut. 32. a

CAPVT XX.

Iniquitas ex inordinato amore mundi.

1. Ioan. 2.

QVæ eſt autem iniquitas, niſi mala concupiſcentia? quam ex Deo non eſſe Ioãnes Apoſtolus manifeſtat, dicens: Si quis diligit mundum, non eſt charitas patris in eo: quia omne quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ: quæ nō eſt ex patre, ſed ex mundo eſt. Hic autem mundi nomine, homines ſignificat mundi iſtius dilectores. Qui non ideo pro dilectione mūdi puniendi ſunt, quia aliquam ſubſtantiam malam diligunt, cùm ſubſtantia naturaliter nulla ſit mala: Sed quia dilectionis ordinem non tenentes, dum plus iuſto diligunt mundum, minus Deum diligunt quàm diligere debuerunt. Non autem aliquid inordinatum Deus fecit, nec aliquid inordinatum fieri prædeſtinauit, qui per Apoſtolum ſuum imperat, vt omnia honeſtè & ſecundùm ordinem fiant. Propter quod & in ſanctis eloquijs, vt peccatum vitetur, charitas præcipitur. Scriptum eſt enim: Ordinauit in me charitatem. Huic ordini congratulatur Apoſtolus dicẽs: Nam & ſi corpore abſens ſum, ſed ſpiritu vobiſcum ſum, gaudens & videns ordinem veſtrum. Peccati verò initium, ſi attendatur, puto quod nihil eſt aliud: quàm ordinatarum rerum inordinata rationalis creaturæ dilectio, quæ ſponte perdendo dilectionis ordinem; perdidit & ſalutem. Ad hoc

1. Cor. 14.

Cantic. 2.

Coloſ. 2.

Peccati initium inordinata dilectio.

hoc non eſt à Deo prædeſtinata rationalis creatura. Neque enim alia eſt eius prædeſtinatio, niſi futurorum operum eius æterna præparatio. In qua nullius cauſa mali poterit inueniri, quia ex volũtate Dei nunquam proceſſit origo peccati.

CAPVT XXI.

Miſericordiam & veritatem diligit Dominus. pſalm. 83.

MIſericors etenim Dominus & iuſtus, de quo alio loco ſcriptum eſt: Miſericordiam & veritatem diligit dominus Deus. In omnibus ergo operibus eius, aut iuſta veritas cuſtoditur, aut pia miſericordia prærogatur. Porrò autem, cùm negare non poſſimus, à Deo bono factum hominem bonum, ſi dixerimus eum à Deo prædeſtinatum ad opus aliquod malum, nos Deo miſericordi & iuſto tale opus (quod abſit) adſcribimus, vbi nec miſericors poſſit inueniri, nec iuſtus. Si enim cùm à Deo fieret homo, ſic erat in præſenti opere Dei bonus, in prædeſtinatione eius eſſet malus: proculdubio Dei opere malus futurus erat, à quo ad peccandum prædeſtinatus fiebat. Vbi ſtatim illa cõſequetur abſurditas, vt dicatur, quia Deus, de quo Propheta dicit, Qui fecit quæ futura ſunt, in ſe habuit (quod abſit) iniquitatis originem: ſi hominem à ſe factum ipſe prædeſtinauerat peccatorẽ. Prædeſtinatio enim eius, præparatio eſt operum eius. Et ſicut competit Deo bono, vt cauſa ſit totius operis boni: ſic incongruũ eſt, vt imputetur cauſa cuiuſlibet operis mali. Deinde attendamus, quia nulla ratio redditur, qua homo ad peccatum prædeſtinatus à Deo credatur. Si enim in his, quos Deus et pater domini noſtri Ieſu Chriſti benedixit in omni benedictione ſpiritali in cæleſtibus in Chriſto Ieſu, ſicut elegit eos in ipſo ante mundi conſtitutionem, vt eſſent ſancti & immaculati in cõſpectu eius in charitate: qui prædeſtinauit eos in adoptionem filiorum per Ieſum Chriſtum in

Non prædeſtinat Deus hominem ad peccãdum.

Epheſ. 1.

Prædeſtinatio bonorũ eſt ex gratuita Dei miſericordia.
Pſal. 102.

ipſum: ſi ergo in his cauſa prædeſtinationis quæratur, nõ vtiq; alia, ſed ſola gratuita Dei miſericordia reperitur. Ipſe eſt enim de quo dicit Pſalmus: Miſericors & miſerator Dominus, longanimis, & multæ miſericordiæ. Non in finem iraſcetur, neque in æternum indignabitur. Non ſecundũ peccata noſtra fecit nobis, neq; ſecundum iniquitates noſtras retribuit nobis. Quia ſecundũ altitudinem cæli à terra, elõgauit iniquitates noſtras à nobis. Sicut miſeretur pater filijs, ita miſertus eſt Dominus timẽtibus eum. In his omnibus tot ac talibus bonis, quæ Dominus retribuit malis, quid aliud quàm indebita miſericordia canitur? quidve aliud quàm gratuita pietas prædicatur? Nam & in eo, quod nõ ſecundũ peccata noſtra fecit nobis, neq; ſecundũ iniquitates noſtras retribuit nobis, gratuita manifeſtatur iuſtificatio impiorũ. Et in eo, quod ſicut miſeretur pater filijs, ita miſertus eſt Dominus timentibus eũ, gratuita clamet per eandem fidei iuſtificationem adoptio filiorum. Neq; enim ſicut pater filijs miſereretur, niſi nobis gratia pater factus, nos ſibi filios facere dignaretur. Quotquot enim receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri.

Sicut pater filijs, ita dominus ſe timẽtibus eſt miſertus.

Ioan. 1.

CAPVT XXII.

Abſit vt dicamus hominẽ a Deo prædeſtinari ad perpetranda peccata.

HÆc eſt in ſanctis cauſa prædeſtinationis diuinæ, præparatio ſcilicet iuſtificationis & adoptionis indebitæ, quam quia non merebatur voluntas hominis mala, non eſt eius cauſa, niſi ſola Dei voluntas bona. In his autem qui putantur prædeſtinati, non ad luenda ſupplicia, ſed ad perpetrãda peccata, cùm cauſa prædeſtinationis quæritur: non inuenio quid reſpõdere poſſet, quiſquis hãc aſſerere meditatur. Nunquid enim ſicut rectè dicimus, ad hoc prædeſtinatos ſanctos, vt Deo in eis miſericorditer operante, ex malis fierent boni, & ex impijs iuſti? Quod cùm dicimus, ad Dei gloriam dicimus,

mus, Nunquid ſic recte dicere poterimus, ad hoc prædeſtinatos iniquos, vt Deo in eis, & ſi non miſericorditer, ſaltim iuſtè operante, ex bonis fierẽt mali, aut ex iuſtis fierent impij? Abſit hoc à nobis, atq; ab omnibus Chriſtianis, vt cauſam cuiuſlibet peccati quiſquam deputare diuinæ audeat æquitati. Cùm nec malitiæ, nec impietatis cuiuſquam cauſa eſſe poſſit, niſi in eo qui malus atq; impius fuerit. Vt ergo ex malis fiant homines boni, & ex impijs iuſti, laudãda eſt Dei miſericordia: Vt autẽ ex bonis fiant homines mali, aut ex iuſtis iniqui, ſi diuinæ prædeſtinatiõis aſſeritur cauſa, erit (quod abſit) vituperanda iuſtitia. Quinimo nec iuſtitia iuſta dicetur, ſi puniendũ reum nõ inueniſſe, ſed feciſſe dicatur. Maior vero erit iniuſtitia, ſi lapſo Deus retribuit pœnam, quem ſtantẽ prædeſtinaſſe dicitur ad ruinam.

CAPVT XXIII.

QVæro autem, cur primum hominem, quem (ſicut ſcriptum eſt) fecit Dominus rectum, prædeſtinare potuerit ad peccandum, id eſt, ad voluntatem malam? quæ eſt totius origo peccati, quam vtiq; aut retribuiſſe Deum nondũ peccanti homini, aut retribuiſſe credendum eſt peccatori. Hanc itaq; ſi nondũ peccãti homini tribuit, ipſe (quod abſit) auctor iniquitatis extitit, qui malam voluntatẽ dedit homini bono, per quam peccãs æterno meretur puniri ſupplicio. Et vbi eſt, quia Deus mortem non fecit? Et quia non eſt iniquitas apud Deũ? Et quia iuſtus Dominus, & iuſtitiã dilexit, æquitatem vidit vultus eius? Si autẽ malæ volũtatis initiũ peccatori homini nõ tribuit, ſed retribuit Deus vt ab homine credatur cœpiſſe peccatũ, à Deo autem tanquã à iuſto iudice redditum malæ volũtatis initium dicatur: quod peccatum homo facere potuit, in quo volũtas mala non fuit? cùm nullus fructus iniquitatis exoriri poſſit, niſi quem

In homine quẽ Deus rectè fecit nõ eſt prædeſtinata mala voluntas.

Sapien. 1.
Deut. 32.
Pſal. 10.

Mat.7. *quem radix volũtatis malæ protulerit. De corde enim (ſicut veritas ait) exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ: Hæc ſunt quæ coinquinant hominem. Propter*

Mala hominis volũtas non eſt Dei plantatio.

quod Deus ipſe per Hieremiam ſic humanæ malitiam voluntatis obiurgat, vt eam à ſe alienam eſſe perdoceat. Dicit enim: Ego te plantaui vineam fructiferam,

Hier.2. *quomodo conuerſa es in amaritudinem vitis alienæ? Alienam vtique à ſe vitem dicit, nõ vitio diuinæ conditionis, ſed auerſione propriæ voluntatis: quæ iuſte culpatur, pro eo quod amaritudinem protulit, quam in ea Deus ipſe non fecit. Quoniam ipſam amaritudinem nec ex Dei prædeſtinatione, nec ex Dei opere, ſed ex malitia ſuæ voluntatis habuit. Pro qua amaritudine ſic eam Deus per ſupra memoratum prophetam denuo*

Ibidem. *increpat, Scito quàm malum eſt tibi & amarum, reliquiſſe Dominum Deum tuum, & non eſſe timorem meum apud te. Cùm ergo hoc ſit homini malum & amarum reliquiſſe Dominum, & timorem Dei apud eum non eſſe: quis ita ſit contrarius veritati, vt putet à bono ac ſuaui Deo (de quo ſcriptum eſt: Quàm bonus Deus Iſrael rectis corde? Et quia nemo bonus, niſi ſolus Deus. & de quo Apoſtolus dicit, Vt oſtendat in ſeculis ſuperuenientibus abundantes diuitias gratiæ ſuæ in bonitate ſuper nos: Et de cuius ſuauitate canitur: Guſtate & videte, quàm ſuauis eſt Dominus: Et de cuius eloquijs denuo prædicatur, Quàm dulcia faucibus meis*

Suauis & bonus Dominus non creauit amaritudinem & malitiam volũtatis peruerſæ.

Pſal.72 Mat.10. Epheſ.2.b. Pſal.33 Pſal.118.

Pſal.18. *eloquia tua, ſuper mel & fauum ori meo. Et rurſus: Iudicia Dei vera, iuſtificata in ſemetipſis, deſiderabilia ſuper aurum & lapidem pretioſum multum, & dulciora ſuper mel & fauum: Quis ergo putet, à bono ac ſuaui Deo, prædeſtinatum hominem aut ad malitiam volũtatis, qua bonum Deum relinqueret, aut ad amaritudinem contumaciæ, qua ſuauem Dominum non timeret?*

timeret? Proinde fidelibus congruit credere & fateri Deum bonum & iuſtum, præſciſſe quidem peccaturos homines, quia nihil eum latere potuit futurorum (neq; enim vel futura eſſent, ſi in eius præſcientia nõ fuiſſent) non tamen prædeſtinaſſe quemlibet hominem ad peccatum, quia ſi ad peccatum aliquod hominem Deus prædeſtinaret, pro peccatis hominem non puniret, Dei enim prædeſtinatione aut peccatorum præparata eſt pia remiſſio, aut peccatorum iuſta punitio. Nunquam igitur Deus ad hoc hominem potuit prædeſtinare, quod ipſe diſpoſuerat & præcepto prohibere, & miſericordia diluere, & iuſtitia punire. Iniquos itaque quos præſciuit Deus hanc vitam in peccato terminaturos, prædeſtinauit ſupplicio interminabili puniendos: in quo ſicut culpanda non eſt præſcientia humanæ iniquitatis, ita prædeſtinatio iuſtiſſima laudanda eſt vltionis, vt agnoſceret non ab eo prædeſtinatum hominem ad qualecunque peccatum, quem prædeſtinauit peccati merito puniendum.

Præſciuit quidẽ Deus homines peccaturos, ſed eos ad peccãdum non prędeſtinauit.

CAPVT XXIIII.

D*Eus itaque omnia hominum opera, ſiue bona ſeu mala, præſciuit, quia eum latere nihil potuit. Sed ſola bona prædeſtinauit, quæ ſe in filijs gratiæ facturum eſſe præſciuit. Mala vero futura opera illorum, quos non prædeſtinauit ad regnum, ſed ad interitum præſciuit, potentiſſima deitate, & ordinauit prouida bonitate: & quia præſcius fuit, quòd eadem mala non ſolum ipſe facturus non eſſet, ſed nec homo in quantum ei humiliter adhæſiſſet, in eo nobis inſuperabilem potentiam præſcientiæ ſuæ magis oſtẽdit, quia nec in malis prædeſtinationẽ iuſtitiæ ſuæ vacare permiſit. Oſtenſurus itaque Deus, quid reddendũ præſciuerit, & quid donandum: prædeſtinauit illos ad ſupplicium, quos à ſe præſciuit voluntatis malæ vitio diſceſſuros. Et prædeſtinauit*

Deus igitur prædeſtinauit bonos miſericorditer ad gloriam, malos iuſte ad ſupplicium.

ſtinauit ad regnum, quos ad ſe præſciuit miſericordiæ præuenientis auxilio redituros, & in ſe, miſericordiæ ſubſequentis auxilio, eſſe manſuros. In iſtis miſericordiam cuſtodiens, in illis iuſtitiam tenens: Iſtis quod promiſit piè tribuens, Illis nihilominus quod prædixit iuſtè retribuens. Sic autem Deus non omnia promiſit quæ prædixit, quamuis prædixerit omnia quæ promiſit: ſicut non omnia prædeſtinauit quæ præſciuit, quamuis omnia prædeſtinata præſciuerit. Præſciuit enim voluntates hominum bonas & malas: prædeſtinauit autem non malas, ſed ſolas bonas. Et licet in eius prædeſtinatione non fuerit, vt malitiam voluntati humanæ dediſſet, fuit tamen in eius prædeſtinatione, quid humanæ voluntatis malitiæ reddidiſſet. Propter hoc, quia ſicut Pſalmiſta teſtatur, Miſericors eſt Dominus & iuſtus, prædeſtinauit iuſtos ad gloriam, iniquos ad pœnam. Iuſtificandis ergo atq; glorificandis prædeſtinatum miſericordiæ ſuæ opus prædixit pariter & promiſit: Iniquis autem prædeſtinatum iuſtitiæ ſuæ opus prædixit tantummodo, non promiſit.

Deus non omnia promiſit quæ prædixit, nec omnia prædeſtinauit quæ præſciuit.

CAPVT XXV.

QVod ſi quis quærat, cur Deus omnia quidem prædeſtinata prædixerit, non tamen omnia prædeſtinata promiſerit: Reſpondemus, promiſſionem dici non poſſe, niſi cùm aliquid ad hoc prædicitur faciendum, vt poſſit ei cui promittitur, prodeſſe iam factum. Et promiſſum ſemper eſſe doni, non ſemper eſſe iudicij: cùm promiſſi largitas ſemper lætificet, iudicij vero ſeueritas aliquando contriſtet. Quod Propheta metuens, huiuſcemodi ad Deum orationem effundit: Ne intres in iudicio cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Sciebat enim cunctos pari retinendos punitionis vinculo, niſi Deus in quibus vellet

pſal. 142.a

vellet miſericordiam feciſſe, ſuperexaltaret iudicio. Iuſtificatio igitur & glorificatio, quæ non eſt homini ex homine, ſed ex Deo, quia multum ſanctis fuerat profutura, ideo prædicta eſt & promiſſa. Punitio vero, quæ in æternum fuit impijs obfutura, prædicta eſt tantummodo, non promiſſa. Quod etiam diuinis teſtimonijs facilius oſtenditur. In illo quippe prophetæ loco vtrunque pariter inuenitur expreſſum, vbi Deus per Eſaiã eos qui ſibi nõ ſeruiunt, his arguit verbis: Ecce qui ſeruiunt mihi, manducabunt: vos verò eſurietis. Ecce qui ſeruiunt mihi, bibent: vos verò ſitietis. Ecce qui ſeruiunt mihi, lætabuntur: vos verò confundemini. Ecce qui ſeruiunt mihi, exultabunt in lætitia: vos autẽ clamabitis propter dolorem cordis veſtri, & à contritione ſpiritus vlulabitis. In his omnibus, quæcunque ad iniquorum perſonam pertinent, prædicta ſunt tantummodo, non promiſſa. Neque enim dicendum eſt, bonitatis largitate promiſſum, quod intendat iniquitatis merito ſeueritas inferendum. Si qua vero ad perſonam ſeruientium Deo pertinent, & prædicta ſunt & promiſſa. Tale aliquid eſt etiam in illo Saluatoris noſtri ſermone, quo ait: Tunc illi ibunt in combuſtionem æternam, iuſti autem in vitam æternam. Prædixit & promiſit præmium, quo fruentur iuſti: non autem promiſit, ſed prædixit ſupplicium, quo punientur iniuſti. Neq; vero, ſicut prædeſtinauit ſanctos ad iuſtitiam accipiendam, ſic prædeſtinauit iniquos ad eandem iuſtitiam amittendam: quia miſericors Dominus & iuſtus, potuit gratis à prauitate liberare quem voluit, prauitatis autem operator nunquam fuit: quia prauus nunquam aliquis fuit, niſi in quantum à Deo diſceſſit. Nec diſceſſurum Deus prædeſtinauit, quamuis diſceſſurum cognitio diuina præſciuerit.

Verba Eſaiæ de futura retributione. Eſa. 65. c

Matthæi 25. in fi.

CAP.

CAPVT XXVI.

Deus de malis impiorũ operibus operatur bonũ

DEus itaque licet auctor non ſit malarum cogitationum, ordinator tamen eſt malarum voluntatum: & de malo opere cuiuſlibet mali non deſinit ipſe bonum operari. Nec in ipſis iniuſtæ voluntatis operibus deſerit operum ſuorum iuſtum ordinem, quia & hoc in ipſo ordine habet, quod malam iuſtè deſerit voluntatem. Quam tamen ſic in ſuis malis operibus à ſe diſcedentem deſerit, vt ibi permittentis Dei operatio bona non deſit: dum & in peccantis voluntate iniuſta implet ipſe iuſtitiam, & de malo, quo peccantem iudicat, quibus ipſe vult beneficium prærogat. In ſanctis igitur perfecturus eſt Dominus, quod vt eſſent boni, gratis dedit. Quod autem daturum ſe praſciuit, in æterna bonitatis diſpoſitione prædeſtinauit. Ipſa eſt enim prædeſtinatio Dei, ſempiterna ſcilicet diſpoſitio futuri operis Dei. Porro autem in iniquis puniturus eſt, quod vt eſſent mali, non dedit, nec eos ad iniquitatẽ aliquam prædeſtinauit: quia vt iniquè vellent, hoc eis daturus ipſe non fuit. Et quia malæ voluntatis perſeuerans iniquitas inulta remanere non debuit, tales ad interitum prædeſtinauit: quia talibus iuſte punitionis ſupplicium præparauit. Quod vtiq; manifeſto Dominus ipſe ſermone perdocuit, in eo, quod à ſe oſtendit paratum, non ſolum regnum, vbi lætẽtur boni, ſed & ignem æternum, vbi crucientur mali. Bonis etenim dicturus eſt: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum eſt à conſtitutione mundi. Malis autem dicturus eſt: Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Ecce ad quod Dominus iniquos & impios prædeſtinauit, id eſt, ad ſupplicium iuſtum, non ad aliquod opus iniuſtum: Ad pœnam: non ad culpam: Ad punitionem, nõ ad transgreſſionem: Ad interitum, quem ira iuſti iudicis peccantibus reddidit:

Aliter igitur Deus bonos, aliter malos prædeſtinauit.

non

non ad interitum, quo in ſe iram Dei peccantium iniquitas prouocauit. Quod beati Apoſtoli prædicatio manifeſtat, qui malos, quos in æternum damnaturus eſt Deus, vaſa vocat iræ, non culpæ. Ait enim: Quod ſi volens Deus oſtendere iram, & notam facere potentiam ſuam, ſuſtinuit in multa patientia vaſa iræ, aptata in interitum, vt oſtenderet diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ, quæ præparauit in gloriam.

Mali dicũtur vaſa iræ, boni vaſa miſericordiæ. Roma. 9.

Quæſo Monime chariſſime, vt hunc Apoſtoli locum diligenter attendas. Notum namque eſt, iram Dei dici non poſſe, niſi vbi creditur hominis iniquitas præceſſiſſe. Neque enim Deus aut ignarus eſſe potuit, aut iniuſtus, qui poſſet aut peccantis hominis culpam non agnoſcere, aut non peccanti iudicium punitionis inferre. Nam & ipſe beatus Paulus in iniquitate hominis iuſtitiam Dei prædicat commendari, vt oſtendat, non iniuſte irã omnipotentis inferri. Ait namque: Si autem iniquitas noſtra iuſtitiam Dei commendat, quid dicemus? nũquid iniquus Deus, qui infert iram? Secundum hominem dico, abſit: alioquin quomodo iudicabit Deus mundum?

Roma. 3.

Non itaque fruſtra talis eſt ab eo facta inter puniendos glorificandosq; diſcretio: vt illos vocaret vaſa iræ, iſtos autem vaſa miſericordiæ: niſi vt oſtenderet, tam in vaſis iræ, quam in vaſis miſericordiæ, iniquitatē propriam præceſſiſſe. Talis eſt Dominus verus, cui, vt gratuita ſit miſericordia, & ira non ſit iniuſta: Ac per hoc, & illos indignos præueniat bonitate, quos iuſtificat: & illos dignos inueniat punitione, quos damnat: Ac ſic appareat, & in vaſis miſericordiæ, non ex ipſis, ſed ex Deo eſſe, quod boni ſunt: & in vaſis iræ, nõ ex Deo, ſed ex ipſis eſſe quod mali ſunt. Poſſet enim Apoſtolus, quos dixit vaſa miſericordiæ, potius vaſa iuſtitiæ nuncupare: Sed ſi vaſa iuſtitiæ vocarentur, forſitan ex ſeipſis habere iuſtitiam putarentur. Nunc autem cum

Cur potius miſericordiæ quam iuſtitiæ vaſa bonos vocat Apoſtolus.

vaſa miſericordiæ dicit, procul dubio, quid ipſi fuerint, non tacuit: quia quid eis à Deo conlatum ſit, euidenter oſtendit. Si enim per ſe ipſos eſſent iuſti, mercedem eis Dominus pro operibus ſuis redderet, nō miſericordiam
Rom. 4. prærogaret. Sicut idem Apoſtolus alio loco dicit, Ei autem qui operatur, merces non imputatur ſecūdum gratiam, ſed ſecundum debitum. Vaſa itaque miſericordiæ ad indebitam ſunt gloriam præparata, quia gratis ſunt miſericordiam conſecuta. De quibus etiam
1. Tim. 1. c ipſe beatus Apoſtolus ſe eſſe teſtatur, dicens: Qui prius fui blaſphemus & perſecutor, & cōtumelioſus: ſed miſericordiam conſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate. Hoc eſt opus Dei in vaſis miſericordiæ: vt blaſphemis & perſecutoribus & contumelioſis non debitus redderetur interitus, ſed miſericordiæ donaretur gratuitum munus. Vaſis vero iræ nunquam Deus redderet interitum, ſi non ſpontaneum inueniretur homo habere peccatum: quia nec Deus peccanti homini iuſtè inferret iram, ſi homo ex prædeſtinatione Dei cecidiſſet in culpam. Sed quia cauſam iniquitatis ſuæ ex propria homo habuit voluntate: propterea B. Paulus ſuſtinuiſſe aſſerit Deum in multa patientia vaſa iræ, aptata in interitum. Hæc igitur ira ideo talibus vaſis interitum reddidit, quia in eis meritum volūtariæ iniquitatis inuenit. Quando autem peccanti ſeruo iram iuſtus dominus intuliſſet, ſi ſeruus ex Domini prædeſtinatione peccaſſet? In hoc itaque iſta vaſa Deus aptauit, in quod prædeſtinauit, hoc eſt, in interitum, illum vtique interitum, quem Paulus malis repente ſuperuenturum denunciat, dicens: Cùm enim dixerint pax
1. Theſ. 5. a & ſecuritas, tunc repentinus eis ſuperueniet interitus. Quod ſi Deus tales in peccatum prædeſtinaret, non eos Apoſtolus vaſa iræ mallet nominare, ſed culpæ, nec in interitum talia vaſa, ſed in peccatū dicerētur aptata.

Nunc

Nunc autem ideo vaſa iræ dicuntur, vt oſtendatur, in talibus ex Dei prædeſtinatione non hoc eſſe, quod eſt male ab eis admiſſum, ſed quod eſt talibus bene redditum.

CAPVT XXVII.

BEne quippe malis interitus à Deo redditur, quãuis ſit malus interitus eis, qui nunc iuſtè deſerũtur, & poſtmodum iuſtè torquebuntur. In talibus enim Deus iudiciũ ſuũ deſertione inchoat, cruciatione conſummat. Nã & hoc tẽpore, quo diſcedentes malos deſerit Deus, non operatur in eis, quod ei diſplicet, ſed operatur per eos quod ei placet. Poſtmodum eis redditurus, quod ab eius iuſtitia merentur. Recipient enim non pro eo, quod Deus bene vſus eſt eorũ operibus malis: ſed pro eo, quod ipſi male abuſi ſunt Dei operibus bonis. Tales itaque Deus aptauit in interitũ punitionis, quẽ peccatori iuſtus iudex prædeſtinatione iuſta decreuit. Nõ in peccatũ quod homo nõ ex prædeſtinatione diuina, ſed ex voluntate ſua, male concupiſcendo cœpit, & male operando perfecit. Concupiſcentia enim concipiens, peperit peccatum: peccatum vero conſummatum genuit mortem. Non ergo iniqui prædeſtinati ſunt ad mortem animæ primam, ſed prædeſtinati ſunt ad ſecundam, id eſt, ad ſtagnum ignis & ſulphuris. De quo B. Ioannes dicit: Et diabolus, qui ſeducebat eos, miſſus eſt in ſtagnũ ignis & ſulphuris. Et alio loco: Et mors & infernus miſſi ſunt in ſtagnum ignis. Hæc mors ſecunda eſt ſtagnum ignis. Et qui non eſt inuentus in libro vitæ ſcriptus, miſſus eſt in ſtagnum ignis. Rurſus dicit: Dubijs autem & infidelibus, contaminatis, & homicidis, & impudicis, & veneficis, & Idolis ſeruientibus, & omnibus mendacibus, pars eorum in ſtagno ardenti & ſulphure, quod eſt mors ſecunda. Illam ſecundam nuncupat mortem, quæ ſequitur ex ſententia iuſti iudicis:

Quam iuſtus Deus deſerit malos & interitum eis reddit.

Iacob. 1.

Iniqui prædeſtinati ſunt ad ſtagnum ignis & ſulphuris.

Apoc. 20.c

Apoc. 20.d

Apoc. 21.c

Prima mors animæ in peccato, ſecũda in ſtagno ignis. *non illam, quæ præceſſit in mala concupiſcentia peccatoris. Qua morte ſaluator quoſdam mortuos aſſerebat, dicẽs: Dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos. Et Apoſtolus de vidua: Quæ autem in delitijs eſt viuens, mortua eſt. Ad Epheſios quoque ſic loquitur: Et vos cùm eſſetis mortui delictis & peccatis veſtris, in quibus aliquando ambulaſtis, ſecundum ſeculum mundi huius, ſecundum principẽ poteſtatis aerĩs huius, ſpiritus qui nunc operatur in filijs diffidentiæ, in quibus & nos omnes aliquando cõuerſati ſumus, in deſid erijs carnis noſtræ, facientes voluntatem carnis & cogitationum, eramus natura filij iræ, ſicut & cæteri: Deus autem, qui diues eſt in miſericordia, propter nimiam charitatem ſuam, qua dilexit nos: Et cùm eſſemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Chriſto. De hac morte, qua homo eſt mortuus in peccatis, dicit Deus: Nolo mortẽ morientis, ſed vt reuertatur à via ſua mala, & viuat anima eius. Quomodo autem ad mortẽ peccati prædeſtinaſſe Deus hominẽ creditur, quã ſe ipſe nolle teſtatur? Mors ergo iſta morientis, via ſua mala eſt. Quæ quia mala, Deo ignota. Scriptum namq; eſt: Vias enim quæ à dextris ſunt, nouit Dominus: peruerſæ autẽ ſunt, quæ à ſiniſtris ſunt. Vias ergo, quas Deus fecit, nouit, quas non fecit, perdit, quia eas non nouit. Unde ſcriptum eſt: Nouit Dominus viam iuſtorum, & iter impiorum peribit. Ille igitur, qui ſcit omnia antequam fiant, & cuius oculi in omni loco ſpeculantur bonos & malos, cuius etiam vultus ſuper faciẽtes mala, vt perdat de terra memoriam eorum: Ideo viam malam non nouit, non quia ſciẽtiam ipſius aliquid in operibus hominũ fugit, ſed quia mortem morientis non fecit, qui tamẽ mortem mortuo iuſtè retribuit. Prima igitur mors animæ, quam ſibi homo intulit, ſecundæ mortis eſt cauſa: Et ſecunda mors, quam Deus homini reddidit, primæ mortis eſt pœna.*

Matth. 8. 1. Tim. 5. Epheſ. 2. Ezech. 18. Prouerb. 4. Vias impiorum non nouit Dominus, quia eas nõ fecit Pſalm. 1. Prima mors animæ ab homine, ſecũda a Deo infertur.

Et quia

Et quia iſtam ſibi homo iniuſtus iniuſte intulit, illam à iuſto iudice iuſte percepit: vt quia in iſta volens ſemen iniquitatis ſeminat peccator improuidus, in illa metat fructum punitionis inuitus. Qui enim ſeminat in carne ſua, de carne metet corruptionem: qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam. Sed qui ſeminat in ſpiritu, & de ſpiritu metet vitam æternam: à Deo habet donum & meſſis & ſeminis. Quod Paulo teſte cognouimus, ſic enim ait: Qui autem dat ſemen ſeminanti, & panem ad manducãdum præſtabit, & multiplicabit ſemen veſtrum, & augebit incrementa frugum iuſtitiæ veſtræ. Qui vero ſeminat in carne, & de carne metet corruptionem: Ideo non lætabitur in meſſe, quia non Deum, ſed ſeipſum habuit auctorem in ſemine. Peccata itaq; hominum cuncta quidem Deus in peccatoribus præſciuit futura. Et quia ipſe non ea prædeſtinauit facienda, iuſte prædeſtinauit iudicio puniẽda. Quod etiã in ipſis dictis ſancti Auguſtini, quæ tuæ inſeruiſti epiſtolæ, ſi conſideres, profecto cognoſces. Qui poſtquam dixit, Hoc ergo bonum, quod eſt requirere Deũ, non erat qui faceret, non erat vſq; ad vnum. Sed in eo genere, quod prædeſtinatum eſt ad interitum: ſtatim ſecutus adiunxit, dicẽs: Super hoc enim reſpexit Dei præſcientia, protulitq; ſententiam. Nẽpe ſatis atque euidenter his dictis oſtẽdit quia Deus peccata hominum præſcientia vidit, quibus ſententiam prædeſtinatione dictauit. Quid enim aliud accipere debemus in hac prolatione ſententiæ Dei, niſi paratũ ſupplicium peccatori? Iuſte autẽ eſt ad punitionẽ diuina æquitate prædeſtinatus, qui peccator eſt diuina cognitione præſcitus. Utpote, qui iniquitatẽ, ad quã à Deo nõ eſt prædeſtinatus, propria eſſet voluntate facturus. Vt in quo præſciẽtia Dei videbat futurũ opus iniuſtum, huic per prædeſtinationis ſententiã pararet ſupplicium iuſtum.

Galat. 6.

2. Corin. 9.

Peccata præ deſtinauit Deus non faciẽda, ſed iuſte puniẽda.

CAPVT XXVIII.

QVamuis igitur tu ipſe cæteriq́ tui ſimiles, ſtudio legendi, vel velocitate intelligendi, ex hoc loco dictorum ſancti Auguſtini, quæ in tua epiſtola poſuiſti, facillime cognoſcatis, quid catholicus habeat intellectus de his, quos ad interitum prædeſtinatos audimus: tamen ne tardiores quique hunc tantum locum minus ſibi putent in hac quæſtione ſufficere, de alijs quoque S. Auguſtini libris quædam inſerui, quibus docuit humanæ iniquitatis cauſam ſolam eſſe ſuperbiam: nec ad peccandum homines, ſed ad damnationem prædeſtinatos à Deo, qui vt non adiuuentur à Deo, in ipſis cauſa eſt, non in Deo. In libro itaque ſecundo de Baptiſmo paruulorum ad Marcellinum ſcribens, inter alia ſic dicit: Ignorantia igitur & infirmitas vitia ſunt, quæ impediunt voluntatem, ne moueatur ad faciendum opus bonum, vel ab opere malo abſtinendum. Vt autem innoteſcat quod latebat, & ſuaue fiat quod non delectabat, gratiæ Dei eſt, qua hominum adiuuat voluntates, qua vt non adiuuentur, in ipſis itidem cauſa eſt, non in Deo, ſiue damnandi prædeſtinati ſint propter iniquitatem ſuperbiæ, ſiue contra ipſam ſuperbiam iudicandi & erudiendi, ſi filij ſunt miſericordiæ. Hic ſtatim ſanctus Auguſtinus teſtimonium prophetæ ſubiunxit, dicens: Vnde Hieremias, cùm dixiſſet: Scio Domine quoniam non eſt in homine via eius, nec viri eſt vt ambulet, & dirigat greſſus ſuos: continue ſubiunxit, Corripe me domine, veruntamen in iudicio, & non in furore tuo. Tanquàm diceret: Scio ad correptionem meam pertinere, quod minus abs te adiuuor, vt perfecte dirigantur greſſus mei: Veruntamen hoc ipſum noli ſic mecum agere, tanquam in furore, quo iniquos damnare ſtatuiſti: ſed tanquã in iudicio, quo doces tuos non ſuperbire. Vnde alibi dicitur: Et iudicia tua adiuuabunt*

Capite.17.

* quæ.

Hier.10.d

Pſal.118.

bunt me. Supradictum itaque Marcellinum tali doctrina ſanctus Auguſtinus informãs, ſequitur & dicit: Nullius proinde culpæ humanæ in Deum referas cauſam: Vitiorum nãque omnium humanorũ cauſa, ſuperbia eſt. In iſtis ſancti Auguſtini dictis attẽde quæſo mi chariſſime. Primum, quia vt nõ homines adiuuentur à Deo, in ipſis cauſa eſſe dicitur, nõ in Deo. Deinde, quia propter iniquitatẽ ſuperbiæ prædeſtinati dicuntur dãnandi, quod pertinet ad iudiciũ: non deprauandi, quod pertinet ad peccatũ. Tertiò etiam conſidera, quia nullius culpæ humanæ in Deũ referendã admonet cauſam: qua, ſi aliqua peccatoris iniquitas à Deo prædeſtinata creditur, ipſius iniquitatis cauſa in prædeſtinatione diuina ponetur. Quod quàm ſit impium, quamq; fidei Chriſtianæ contrariũ, nullum puto fugere Chriſtianũ. Alio quoq; eiuſdem libri loco memoratus ſanctus Auguſtinus ſic dicit: Extolli quippe in ſuperbiam, propriæ voluntatis eſt hominum, non operis Dei: neq; enim ad hoc eos compellit, aut adiuuat Deus.

Elegans doctrina ex verbis ſancti Auguſt.

Capite. 19.

CAPVT XXIX.

ET vt manifeſtiore dictorum eius indicio noſtra fulciatur aſſertio, aliquid nobis ponendum eſt de libro, quem ſcripſit de Prædeſtinatione ſanctorum, quo manifeſtius oſtendit, ſine prædeſtinatione præſcientiã Dei eſſe poſſe, prædeſtinationem vero ſine præſcientia eſſe non poſſe. Et quia Deus præſciuit etiam quæ ipſe non facit, hoc eſt, peccata: ſupra memorato igitur libro, hæc eſt eiuſdẽ beati Auguſtini ſententia. Prædeſtinatio eſt, quæ ſine præſcientia nõ poteſt eſſe, poteſt autem eſſe ſine prædeſtinatione præſcientia. Prædeſtinatione quippe Deus ea præſciuit, quæ fuerat ipſe facturus: vnde dictũ eſt: Fecit quæ futura ſunt. Præſcire autẽ potens eſt etiã quæ ipſe non facit, ſicut quæcunque peccata. Quia et ſi ſunt quædam, quæ ita peccata ſunt, vt pœnæ ſint etiam

Prædeſtinatio ſine Dei præſcientia eſſe nõ poteſt ſed bene econuerſo.

Lib. 1. Cap. 10.

Roma. 1. d *peccatorum, unde dictum eſt: Tradidit illos Deus in reprobam mentem, vt faciant quæ non conueniunt: non ibi peccatum Dei eſt, ſed iudicium. Puto in his dictis B. Auguſtini euidenter oſtenſum, bona opera ſua Deũ præſciſſe & prædeſtinaſſe, hoc eſt, ſiue quæ ad miſericordiam, ſeu quæ ad iuſtitiam pertinent. Mala verò opera, hoc eſt peccata, præſciſſe tantum, non etiam prædeſtinaſſe, quia ibi non opus Dei eſſe dicitur, ſed iudicium. Ideo in peccato opus Dei non eſt, quia vt peccatum fieret, prædeſtinatum ab eo non eſt. Ideo autem iudicium eſt, quia inultum non relinquitur, quod ſine operante Deo malus operatur.*

In peccatis non Dei opus eſt, ſed iudiciũ

CAPVT XXX.

NOn autem ignoras etiam præterito tempore illi luculentiſſimo ſancti Auguſtini operi, quod ſcripſit de prædeſtinatione ſanctorum, à quibuſdam Gallis obiectũ, quòd beatus Auguſtinus in aſſertione prædeſtinationis diuinæ, peccatores non ad ſolum prædeſtinatos diceret iudicium, ſed etiam ad peccatum, cuius dicta, quia ipſe celeri præuentus eſt obitu, Proſper vir eruditus & ſanctus, recta defendit fide, & copioſo ſermone. Ex quibus Gallorum capitulis, vt non multa nunc ponamus, ne libellum iſtum, quem prolixum facere diſputandi neceſſitas cogit, prolixiorem voluntas facere videatur, duarum reſponſionum loca duximus inſerenda. Quartadecima quippe obiectio ſic habetur: Quod qui Euangelicæ prædicationi non credunt, ex Dei prædeſtinatione non credant: Et quod Deus ita definierit, vt quicunque non credunt, ex ipſius conſtitutione non credant. Huic itaque prauitati, quæ beati Auguſtini dictis, non ex veritate, ſed ex liuore obijciebatur, tali Proſper ſermone reſpondit. Infidelitas non credentium Euangelio, nequaquam ex Dei prædeſtina-

Reſponſio Proſperi ad 14. obiectiones.

dectinatione generatur. Bonorum enim Deus auctor eſt, non malorum. Prædeſtinatio igitur Dei ſemper in bono eſt, aut ad retributionem iuſtitiæ, aut ad donationem pertinens gratiæ. Vniuerſæ enim viæ Domini Pſal.14.b *miſericordia & veritas. Proinde infidelitas non credentium, non ad conſtitutionem Dei, ſed ad præſcientiam referenda eſt. Quæ non ideo neceſſitatem non credendi intulit, quia falli de ea quæ futura erat infidelitate non potuit. Quintadecima etiam obiectio his* Reſponſio ad 15. *verbis inſerta eſt, quod idem ſit præſcientia, quod prædeſtinatio. Cui Proſper ſic reſpondit: Qui præſcientiam Dei in nullo ab ipſius prædeſtinatione diſcernit: quod tribuendum eſt Deo de bonis, hoc ei etiam de malis conatur aſſcribere. Sed cùm bona ad largitorem, cooperatorémque eorum, mala autem ad voluntariam rationalis creaturæ nequitiam, referenda ſint: dubium non eſt, ſine vlla temporali differentia Deum & præſciſſe ſimul & prædeſtinaſſe, quæ ipſo erant Auctore facienda, vel quæ malis meritis iuſto erant iudicio retribuenda, præſciſſe autem tantummodo, non etiam prædeſtinaſſe, quæ non ex ipſo erant cauſam operationis habitura. Nos itaque chariſſime, hæc interim pauca de libris ſancti Auguſtini, & de reſponſionibus Proſperi,* Concluſio de prædeſtinatione. *ob hoc maluimus huic libello inſerere: vt cuncti nouerint, quid debeant de prædeſtinatione ſanctorum impiorúmque ſentire, ſimulq; vt appareat eiuſdem Beati Auguſtini dictis, tenorem noſtræ ſententiæ conuenire. Proinde quia ſufficienter (vt arbitror) iniquos non ad peccatum, ſed ad ſupplicium prædeſtinatos oſtendimus: huic volumini iam terminum demus, vt ad aliarum quæſtionum diſputationem attentius recenſendam, latoris renouet ſtudium, temperies diſtincta librorum.*

g 5 B. FVL-

B. FVLGENTII AD MONIMVM, LIBER SECVNDVS,

tres quæſtiones complectens, Vnam de Sacrificij oblatione: Alteram de Spiritus ſancti miſsione: Tertiam de ſupererogatione beati Pauli.

CAPVT I.

Epilogus cōpēdioſus de prædeſtinatione iuſtorū & iniquorum

SATIS, *vt arbitror, Monime chariſſime, quaſtionem de diuerſitate prædeſtinationis, iuſtorũ ſcilicet & iniquorum, hoc eſt, eorum quos gratuita miſericordia Dei præueniens, iuſtificando conuertit, glorificatura conuerſos, & eorum quos iuſta Dei ſeueritas in peccatis derelinquit, punitura dānatos, ſuperior ſermo (in quātum Dominus puſillitatem noſtram dignatus eſt adiuuare) & pertractatam continet & ſolutam: ita vt plerięꝫ, licet in ea ſoleant nō leuiter permoueri, facile poſſint & diuinorum librorum teſtimonijs inſtrui, & ſancti Auguſtini libris, & Proſperi eruditiſſimi viri reſponſionibus informari: quibus agnoſcant prædeſtinationem Dei nihil aliud eſſe, niſi præparationem operum eius, quæ in æterna ſua diſpoſitione aut miſericorditer ſe facturum præſcinit, aut iuſtè, & quia in peccatis nec miſericordia inuenitur nec iuſtitia, ideoqꝫ omnem iniquorum malam voluntatem, qua peccant, præſcitam, non tamen eſſe à Deo prædeſtinatam: cùm ipſam voluntatem malam non aliter eſſent habituri, niſi in eo, quo fuiſſent à domino receſſuri: Nec Deum prædeſtinaſſe diſceſſionē hominis à ſe, cùm cauſa ipſius diſceſſionis ſola voluntaria eſſet auerſio peccatoris. Quæ quia Deum futura nō latuit, in æterna præſcientia eius præparatam ſibi pœnam iuſtæ retributionis inuenit.*

pel. yl

CAP.

CAPVT II.

Secunda quæſtio Monimi de ſacrificio corporis & ſanguinis Chriſti.

NVnc itaque ad reſiduas quæſtiones duce domino indagandas, noſtræ diſputationis dirigatur intentio. Dicis à nonnullis te interrogatum de ſacrificio Corporis & Sanguinis Chriſti, quod plerique ſoli patri exiſtimant immolari. Hanc etiam aſſeris Hæreticorum eſſe quaſi palmarem interrogationem. Sed nouum non eſt, vt Hæretici, priuati lumine veritatis, illis ſe propoſitionibus veritatem ſuperaturos arbitrentur, quibus facillime ſuperantur. Gloria namque in confuſione ipſorum eſt, qui terrena ſapiunt. Hoc ergo ſectantes hæretici, ea ſibi quaſi palmaria & inuicta videntur proponere, vnde ſibi confuſionē non vident imminere. Sed cùm à veritate ſuperantur, hoc in illis vtiq; impletur, vt vnde gloriantur, inde confundantur. Non eſt igitur mirū, ſi illi, quos malitia ſua (ſicut ſcriptū eſt) excæcatos veritas ipſa (quæ lux eſt vera) deſeruit, quorumq; ſqualentē peruerſi cordis obtutum, tetri erroris obſcuritas circūſepſit, inſeparabilem Trinitatē, quam ſubſtantiali diuerſitate diſparem prædicare non dubitant, conſequenter honorificentiæ quoq; impari officio impiè diſſipare contendant. Et quoniā in ipſam ſapientiam peccare conuincuntur, ipſius ſapientiæ in eis ſermo completur, vt dū in ipſam peccant, in animas ſuas peccatū impietatis admittant. ſic namq; dicit ipſa ſapientia: Qui autem in me peccant, impiè faciunt in animas ſuas. Qui me oderunt, diligunt mortē. Quomodo enim Dei filium non oderunt, quē vnigenitum quidē verbis negare non poſſunt, ſed eū à natura patris inconſiderata peruerſitate diſcernunt? Aut quomodo in animas ſuas impiè non faciunt, qui Dei vnigenitum filium, Deum ſcilicet verum, nec glorificare cum patre conſentiunt, nec vno eodemq; Sacrificio pariter honorari permittunt? Quibus cum Dei adiutorio (in quantū ſeries præſen-

Philip. 3. d

Hæretici ſua malitia excæcati, trinitatem, & ſubſtantia & patri veneratione diſſipãt.

Prouerb. 8.

Prçmittéda quæſtio de fide Abrahæ.

præſentis operis capit) breuiter reſpondentes hanc interrogationem præmittimus,vt dicant, Vtrum eam fidẽ Deus ſuæ donarit Eccleſiæ, qua pater noſter Abraham Deo credens placuit,& in qua cunctas gentes terræ in ſuo ſemine benedicendas accepit? An aliam ſibi religionis normam diuinitus profiteantur traditam,vt Patriarcharum & Prophetarum fidem æſtiment abdicandam? Et licet ab hac fide (ſicut demonſtratura eſt veritas)omnimodis habeantur extranei: Ipſam tamen Eccleſiæ datam dicunt, ipſamq́; apud ſe inuiolatam manere contendunt.

CAPVT III.

Quçſtio ſacrificij ex patrum fide determinatur.

Exod.3.

DVm ergo inter nos & illos, ſacrificij vertitur quæſtio, ad illos nobis recurrendum eſt patres, quos Deus,velut luminaria in mundo,ad inſtructionem noſtram veræ fidei clarificauit indicio, quorum fidem ita dignatus eſt à ſe inſpiratam oſtẽdere, vt eorũ ſe Deum inueniatur euidentiſſime nominare, dicens: Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob. Hoc mihi nomen eſt ſempiternum,& memoriale in generatione & generationem. Cum itaq; nos dicimus,ſacrificium non ſoli patri,ſed ſimul vnum patri filioq́; offerri: Illi autem patri ſoli exiſtimant immolari: In ſacrificio patriarcharum,vera ac Deo placita quæramus immolationis indicium. Ab illo itaque nobis eſt documentorum ſeries inchoanda, in cuius inuenitur ſemine futura cunctarum gentium benedictio repromiſſa,dicente Paulo: Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones & ſemini eius. Non dicit,& ſeminibus, quaſi in multis, ſed quaſi in vno: Et ſemini tuo,quod eſt Chriſtus. Et iterum: Vt in gentibus benedictio Abrahæ fieret, in Chriſto Ieſu, vt pollicitationem ſpiritus accipiamus per fidẽ. Sit igitur omnino compertum, illos eſſe benedictionis diuinæ

Promiſsiones factæ Abrahæ & ſemini eius

Galat.3.

Ibidem.

compe-

compotes, & ſpiritalis gratiæ participes, quos conſtat fidei Abrahæ in ſacrificio reperiri ſequaces. In libro Geneſis legimus: Viſus eſt Dominus Deus Abrahæ, & dixit ei: Semini tuo dabo terrã iſtam. Et ædificauit ibi Abraham altare Domino, qui viſus eſt ei, & receſſit inde in montem contra orientem Bethel, & ædificauit ibi altare Domino Deo, & inuocauit in nomine Domini Dei, qui viſus eſt. Eligant nunc Hæretici quod volunt, vt aut patrem fateãtur Abrahæ viſum, aut certe conſentiant ab Abraham filio altãre conſtructum. Altare vero non ob aliud ædificari, niſi ad offerendum ſacrificium Deo, veteris teſtamenti lectio frequenter inſinuat. Moyſes quippe de Noe iuſto ſic loquitur: Et ædificauit Noe altare Deo: & tanquam interrogaretur, cuius rei gratia vir iuſtus illud altare cõſtruxerit, ſecutus adiũxit: Et accepit ab omnibus pecoribus mundis, & ab omnibus volatilibus mũdis, & obtulit hoſtiã ſuper altare Deo. Claret igitur, ſanctũ quoq; Abrahã, amicũ Dei fidelem, & gentium fideliũ patrem, ob hoc Deo, qui ei viſus eſt, ædificaſſe altare: vt ei poſſet ſacrificiũ cõgruæ immolationis offerre. Ne autẽ, cum in nomine domini Dei dicitur inuocaſſe, quiſquã exiſtimet alterum Deum in nomine Dei alterius inuocatũ, cùm non aliud ſit, inuocaſſe in nomine Domini Dei, quàm inuocaſſe nomen Domini Dei: ſubſequenter euidenti manifeſtatione hoc quoque ſcriptura curauit diuina mõſtrare. paulo poſt enim ſic dicitur: Abraham autem erat onuſtus valde pecoribus, & argẽto & auro, & abijt illo, vnde venerat, in deſertum vſq; Bethel, ad locũ vbi fuerat tabernaculum eius prius, inter Bethel & inter Agge, in locum vbi altare fecerat initio, & inuocauerat ibi Abraham nomẽ Domini Dei. Cognoſcitur itaque, hoc fuiſſe inuocare in nomine domini Dei, quod eſt inuocare nomẽ domini Dei. Quocirca dicãt Hæretici, vtrum

Geneſ. 12.

Abraham conſtruxit altare non ſoli patri, ſed & filio ſacrificaturus.

Geneſ. 8.

Idem eſt inuocare in nomine Domini quod inuocare nomẽ Domini.

Geneſ. 13.

Abraham illi deo conſtruxit altare,qui ei viſus eſt.

vtrum patri an filio Abraham exiſtiment conſtruxiſſe altare?quia, cui altare conſtruxit, ipſius vtique nomen inuocauit. Ipſe autem non niſi Deo, qui ei viſus eſt,altare conſtruxit, quem hæretici filium dicere conſuerunt.Nitentes quippe patris & filij diuerſam docere ſubſtantiam, omnes corporearum rerum conſpicabiles formas (quas ad inſinuandam ſe hominibus omnipotentiſſima Deitas, creaturæ totius domina, ſicut voluit, & congruere temporalibus locis ac perſonis nouerat,coaptauit) filio tantummodo exiſtimant deputandas. Jnde aſſerentes, inæqualem patri atque imparem filium, quod eius natura capax mutabilium potuerit eſſe formarum. Et tanquam eo naturaliter eius diuinitas viſibilis fuerit,quo ſe ad infirmas hominum mentes viſibilibus rebus demonſtrare non ſpreuit. De qua re non eſt nobis hoc opere diſputandum, cùm præſentis quæſtionis hoc tantũ depoſcat intentio,vt quia ſanctus Abraham illi Deo ſacrificaſſe cognoſcitur, quẽ ei viſum fuiſſe diuina ſcriptura teſtatur: aut patrem viſum Abrahæ dicant,aut filio Abrahã ſacrificaſſe conſentiant.Vtroq; enim tanquã bis acuto gladio,nefariæ diuerſitatis obtruncatur aſſertio:quia ſi Deum patrem Abrahæ viſum dicunt,vt ſoli ſacrificiũ aſſerant immolatum:In eo quod viſus aſſeritur,non erit tanquam inuiſibilis pater inuiſibili filio præponendus.Si autẽ filius viſus eſt, & ei ſacrificium ſanctus patriarcha obtulit: non eſt patri filius in aliquo præponendus. Neq; enim illi Abraham ſacrificium offerret, ſi potiorẽ illo quemquam aliũ credidiſſet.Ac ſic iſti,qui fidẽ noſtrã huius impulſu quæſtionis exiſtimant quatiendam, vtrobiq; neceſſe eſt mendacium ſuæ credulitatis agnoſcant. Et vtinam cognoſcentes abyciant, & ad veram fidem (quam inaniter rebelles impugnãt) ſalubriter humiles pacatiq; iam redeant. Abraham enim qui non alteri Deo,

Inuictum contra hæreticos argumẽtum, ex ſacrificio & fide Abrahæ.

Deo, ſed ei qui ſibi viſus eſt, altare conſtruxit, vt ſecundum id quod ſentiunt Hæretici conuincantur, aut patrem vidit, aut filio ſacrificauit.

CAPVT IIII.

HVnc Deum qui viſus eſt Abrahæ, cuiq; Abraham, non vtique ad aliud, quàm ad offerendum ſacrificium, ædificauit altare: Iſaac quoque vidit, & ei, paternæ fidei tenax, altare conſtruxit. Scriptum eſt enim de Iſaac, (hoc liber Geneſeos continet:) Aſcendit autem inde ad puteum iuramenti, & viſus eſt ei dominus in illa nocte, & dixit ei: Ego ſum Deus Abraham patris tui, ne timeas, tecum enim ſum, & benedicam te, & multiplicabo ſemen tuum propter Abraham patrem tuum. Et ædificauit ibi Iſaac altare, & inuocauit in nomine domini. Procul dubio eius domini, qui ei viſus, præſentiæ ſuæ auxilium, & benedictionis donum, & multiplicandi ſeminis promiſit augmentum. Iacob quoque non alteri Deo, ſed illi qui viſus eſt ei, altare feciſſe cognoſcitur. Et quod amplius eſt, non hoc ſponte arripuit, ſed diuinis obediens præceptis impleuit. Quod his verbis ſancta ſcriptura teſtatur: Dixit autem Deus ad Iacob, Surgens aſcende in locum Bethel, & inhabita ibi, & fac ibi altare Deo, qui viſus eſt tibi, cùm fugeres à facie Eſau fratris tui. Et ſubſequenter dicitur: Venit autem Iacob in Luſa, quæ eſt in terra Chanaan, quæ eſt Bethel, ipſe & omnis plebs quæ erat cum eo, & ædificauit ibi altare, & vocauit nomẽ loci illius, Domus Dei, ibi enim apparuit ei Deus, cùm fugeret à facie fratris ſui Eſau. Ecce in ore duorũ & triũ teſtiũ verbũ fidei noſtri cõſiſtit: ecce amicorũ Dei ſacrificio prorſus eccleſiæ catholicæ concordat oblatio: quæ ſic ſacrificat patri, vt ſimul omni ſacrificet Trinitati. Quoniã & ſancti patriarchæ, ſacrificiũ quod filio iubebantur offerre, ſciebant ſe patri ſimul & filio placitis obſequiis

Iſaac quoque Deo qui ei viſus eſt conſtruxit altare.

Geneſ. 26.

Iacob item eidem Deo altare iuſſus conſtruxit

Geneſ. 36.

Patriarcharũ ſacrificia noſtris congruũt, quæ fiunt toti trinitati.

quiſ exhibere. Idcirco autem eis diuinitus iubebatur, vt filio altare conſtruerent, non quia ſacrificādum non eſſet patri, ſed vt quod immolabatur à ſanctis, ſimul filio immolaretur & patri: Neq; vt præponendus eſſet patri filius, ſed ne putaretur genitori genitus in aliquo poſtponendus. Proinde licet nulli dubium ſit patriarchalis ſacrificij teſtimonio, rectitudinem noſtræ fidei communiri (Cui quamdiu obdurato corde quilibet obnitendum exiſtimat, à fide conſortióque ſanctorum alienus exerrat) poſſemus & de prophetis teſtimonia non imparis firmitatis ac roboris innectere: niſi totius reddendi memores debiti, ad reſiduarum etiam quæſtionum ſolutionem mallemus quantocius feſtinare.

CAPVT V.

Aliud teſtimoniū ex prophetis, vt filio quoque offeratur ſacrificium.

Sopho. 3.

V*Eruntamen ne ſub nomine abundantiæ quiſquam nos penuriā defenſionis exiſtimet obcælaſſe: vnum de prophetis teſtimonium proferemus, quo poſſit euidenter oſtendi, prophetas ſanctos diuinitus inſpiratos, certo fideliſſimóque vaticinio prædixiſſe, Noui quoque tempore teſtamenti ſpiritales hoſtias, non patri tātum, ſed etiam filio à fidelibus offerendas. Prophetæ teſtimonium de ſacrificio, quod nunc in Eccleſia geritur, Sophonias quippe dicit: Suſtine me, dicit dominus, in diem reſurrectionis meæ in teſtimonium, quoniam iudicium meum in congregationem gentium erit, vt recipiam reges, & effundam ſuper eos iram furoris mei, quoniam in igne æmulationis meæ, conſummabitur omnis terra, quia tunc transferam ſuper populos linguam in progenies eius, vt inuocent omnes nomen Domini, & ſeruiant ei ſub iugo vno, à transflumine Æthiopiæ ſuſcipiam obſeruantes me, qui diſperſi ſunt, adferent hoſtias mihi in illo die. Quid hac, rogo, vaticinatione lucidius? vel quod hic tenebroſæ obſtinationis latibulū, hæretica*

hæretica poteſt infidelitas reperire, quo poſſit lumen tantæ manifeſtationis effugere? Cùm ſic in ſole tabernaculum ſuum poſuerit Dominus, vt non ſit, qui ſe abſcondat à calore eius. Quoniam ſi quis ſe glaciali frigore infidelitatis ſtupefactus abſcondat, ſibi propitiationis poteſt auxilium ſubtrahere, ſe autem non poteſt celare vindictæ. Ecce ille, qui ſe expectandum in die reſurrectionis ſuæ præcipit, ipſe ſibi hoſtias ab omnibus gentibus offerendas oſtendit, vt agnoſceretur ſacrificium illud eſſe acceptabile Deo, quod communiter patri & filio ſupplex offert fidelium puraq; deuotio. His atq; huiuſmodi teſtimonijs Hæretici communiti, vtinam non ſurdis auribus audiant, ſed veritatem fidei, conceſſa ſibi diuinitus inluminatione cognoſcant: vt recepto ſalutari lumine, deſinãt deinceps in tenebris mortiferæ infidelitatis errare. Qui cum filio ſacrificiũ non offerunt, & à fide patriarcharum ac prophetarum, miſerabili obduratione deſciſcunt: impie delinquentes, ſeipſos à ſemetipſis damnatos oſtendũt. Apoſtolica quippe omnem hæreticum tali cognoſcitur pronunciatione condemnaſſe ſentẽtia: Quod & hæreticus poſt primam correptionẽ ſit omnimodis euitandus, eo quòd eiuſmodi non ſolum ſit ſubuerſus, verumetiam ſuo ſit iudicio condemnatus. Si qui verò catholici fideles, huius ſacramenti nunc vſq; videbantur ignari, deinceps ſcire debent omne cuiuſlibet honorificentiæ & ſacrificij ſalutaris obſequium, & patri & filio & ſpiritui ſancto, hoc eſt, ſanctæ Trinitati, ab Eccleſia Catholica pariter exhiberi: In cuius vtiq; vno nomine manifeſtum eſt ſanctum quoque baptiſma celebrari. Neque enim præiudicium filio vel ſancto ſpiritui comparatur, dum ad patris perſonam precatio ab offerente dirigitur. Cuius conſummatio, dum filij & ſpiritusſancti complectitur nomen, oſtendit nullum eſſe in Trinitate diſcrimen.

Pſalm. 18.

Obduratio hęreticorũ qui filio nõ ſacrificant.

Titum 3.

Catholici toti offerũt trinitati, etiã ſi ſolius patris nomen exprimatur.

Quia dum ad ſolius patris perſonam honoris ſermo dirigitur, bene credentis fide tota Trinitas honoratur. Et cum ad patrem litantis deſtinatur intentio, ſacrificij munus omni trinitati vno eodemq́; offertur litantis officio. Nos itaque, dum trinitati, quæ vnus & verus eſt Deus, vnum ſacrificium offerimus: vanis hæreticorũ non moueamur obiectis: Cùm ad hoc ſequendum, ac robuſtiſſime retinendum, & diuinitus promulgatis inſtruamur oraculis, & præcedentium ſanctorum firmemur exemplis.

CAPVT VI.

Tertia quæſtio Monimi, cur in ſacrificijs ſolius ſpiritus miſsio poſtuletur.

I*Am nunc etiã illa nobis eſt de Spiritus ſancti miſſione quæſtio reuoluenda. Cur ſcilicet, ſi omni trinitati ſacrificium offertur: ad ſacrificandum oblationis noſtræ munus, ſancti ſpiritus tantum miſſio poſtuletur. Quaſi vero (vt ita dicam) ipſe pater Deus, à quo ſpiritus ſanctus procedit, ſacrificium ſibi oblatum ſanctificare non poſſit, aut ipſe filius ſanctificare nequeat Sacrificium Corporis ſui, quod offerimus nos, cùm Corpus ſuum ipſe ſanctificauerit, quod obtulit, vt redimeret nos. Aut ita ſpiritus ſanctus ad conſecrandum eccleſiæ Sacrificium mittendus ſit, tanquam pater aut filius ſacrificantibus deſit. Primò itaq; meminiſſe nos conuenit, in huius vocabulo miſſionis nec inferiorem accipi debere ſanctum ſpiritum nec minorem: quia ſi minor, itaq; inferior: & ſi inferior, vtiq; minor. Hoc autem præmonuimus, ſcientes ab hæreticis quàm maxime fidei noſtræ frequenter obiectum, ideo ſpiritum ſanctum minorem credendum patrẽ & filio, quia & à patre miſſus eſt & à filio. Porro autem ſi miſſo mittens potior eſt credendus, cognoſcant in hoc ſuam conuinci perfidiã, quia ſicut à patre & filio miſſus legitur ſpiritus ſanctus: ſic à patre & ſpiritu miſſus inuenitur & filius. Quod ipſe filius & per prophetam, multo antequã mitteretur, dixit:*

Non ideo minor eſt ſpiritus ſanctus quod miſſus eſt à patre & filio, quia & filius miſſus eſt.

dixit: Et poſtquam miſſus eſt, propria teſtificatione firmauit. Nam veniens in Nazareth, & ſynagogam ingreſſus, cùm tradito ſibi ad legendum libro Eſaiæ prophetæ, illum locum reuolueret, vbi ſcriptũ eſt: Spiritus Domini ſuper me, propter quod vnxit me, euãgelizare pauperibus miſit me: Reddito volumine, veritatẽ prophetiæ illius præſenti teſtatus eſt effectu completam dicẽs: Hodie impleta eſt hæc ſcriptura in auribus veſtris. Luc.4.d *Sed & alio eiuſdem prophetæ loco, à domino atque ab eius ſpiritu ſe miſſum his verbis oſtendit. Et nunc Dominus miſit me, & ſpiritus eius.* Eſa.48.e *A ſe quoque ſanctum ſpiritũ mitti diſcipulis, ante paſſionem ſuam hoc modo pronuntiat. Cùm autem venerit paracletus quem ego mittam vobis ſpiritum veritatis, qui à patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me.* Ioan.15. *Superius autem eundem ſpiritũ etiam à patre mitti docuerat. Paracletus autem, inquiens, ſpiritus ſanctus, quem mittit pater in nomine meo, ille vos docebit omnia.* Ioan.14 *A patre ergo & à ſpiritu miſſus eſt filius, & à patre & filio miſſus eſt ſpiritus. Veruntamẽ nec filij, nec Spiritus ſancti miſſionem localiter factam quiſquam debet Chriſtianus accipere: ſed illo miſſionis nomine, opus intelligamus manifeſtationis indultæ. Sic enim non localiter miſſus eſt filius, nec localiter mittitur ſpiritus ſanctus: ſicut nec ipſius patris eſt quoq; localis aduẽtus. Cùm tamẽ filius dilectoribus ſuis nõ tantũ ſuum, ſed & patris promittat aduentũ, ait enim: Si quis diligit me, ſermonẽ meũ ſeruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus.* Ibidem. *Sicut ergo pater & filius nuſquã quidem deſunt, & tamen ad quem volunt, veniunt (per gratiam enim veniũt, qui per potentiam nuſquã deſunt:) ſic etiam in miſſione vel aduentu ſpiritus ſancti nullus localis illius accipiẽdus eſt motus, ſed noſtræ credẽdus eſt ſanctificationis effectus.*

Miſsio filij & ſpiritus ſancti non eſt localiter facta.

Scriptura docet imméſitatem, non ſolum patris, ſed & filij, & ſpiritus ſan cti.

Nam ſi localiter ſecundum Deitatem miſſus eſt filius, aut localiter mitti putatur ſpiritus ſanctus: ergo etiam Deus pater loco (quod abſit) credetur incluſus. Et vbi eſt, quod immenſitatem ſuam Deus ipſe taliter nobis inſinuat dicens: Cælum & terram ego impleo? filij quoque immenſitatem propheticus nobis ſermo cõmendat.

Hiere. 23. Baruch 3.

De quo ſanctus Hieremias ſic loquitur: Magnus eſt, & nõ habet finem: excelſus & immenſus. Et quia ipſe

Sapient. 8.

eſt virtus & ſapientia Dei, de ipſo vtique dicitur: Attingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter. Apoſtolica quoque tenemus prædicatione

Coloſſ. 1.

compertum, quia in Christo condita ſunt vniuerſa in cælis & in terra, viſibilia & inuiſibilia, ſiue throni, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates. Omnia per ipſum & in ipſo creata ſunt, & ipſe eſt ante omnes, & omnia in ipſo conſtant. Quid ergo eſt, quod implere ſua præſentia nequeat, in quo Apoſtolus vniuerſa in cælis & in terra, viſibilia & inuiſibilia conſtare pronunciat? Sancti quoque ſpiritus immenſitatem ſcri-

Sapient. 1.

ptura ſic loquitur: Spiritus Domini repleuit orbem terrarũ. Propter quod & Dauid ſanctæ Trinitatis vnã ſubſtantialiter immenſitatem non ſolum corde credens ad iuſtitiam, quinetiam ore confitens ad ſalutem, ſic ce-

Pſalm. 138

cinit: Quo ibo à ſpiritu tuo, & à facie tua quo fugiam? ſi aſcendero in cælum, tu illic es, & ſi deſcendero in infernum, ades. Et ſi adſumpſero pennas meas ante lucẽ, & habitauero in nouiſſimo maris, etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.

CAPVT VII.

Tota trinitas vbique eſt.

CVm ergo, ſicut diximus, tota Trinitas vnitate Deitatis ſuæ naturaliter immenſa infinitáque permaneat, & ſic localiter nuſquam ſit vt tamẽ nuſquam deſit, atque ita ſit vbique tota, vt nec per partes creaturæ

totius

totius particulariter diuidi, nec vniuerſitate totius poſ-ſit creaturæ concludi: quotiens Spiritus ſanctus ad conſecrandum Sacrificium à patre poſcitur, prima eſt fidei ratio, primáque cunctis Chriſtianis ſalubriter retinenda cautela, vt ſancti ſpiritus nullatenus localis cogitetur aut exiſtimetur aduentus. Fidelibus quippe dicit Apoſtolus: Neſcitis, quia templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in vobis? 1.Cor.3.c *Et alio loco: Orantes omni tempore in ſpiritu, & in ipſo vigilantes.* Epheſ.6.e *Et ipſe Saluator diſcipulis ſuis dicit: Si diligitis me, mãdata mea ſeruate, & ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis: vt maneat vobiſcum in æternum, Spiritum veritatis, quem mundus non poteſt accipere, quia non videt eum, nec ſcit eum: vos autem cognoſcetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit.* Ioan.14.b *Vnde & Paulus eundem nos ſpiritum adoptionis accepiſſe ſic prædicat: Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore: ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater.* Roman.8.e *Fidelibus itaque, qui templum Dei ſunt, & in quibus ſpiritus Dei inhabitat, imò qui templum ſunt ſpiritus ſancti (ſicut Apoſtolus dicit, Neſcitis, quia membra veſtra templum eſt ſpiritus ſancti, qui in vobis eſt, quem habetis à Deo.* 1.Corint.3 *Quibus etiam idem Apoſtolus mandat, vt in ipſo orent, atque in ipſo vigilent) quomodo ſpiritus ſanctus, tãquam ante abſens mitti creditur? cùm nec orare condignè ac vigilare aliquis poſſit, niſi ſe illi ſpiritus ſanctus infuderit. Quocirca, ſicut dicit Apoſtolus, ſpiritalibus ſpiritalia comparantes, & in ſpiritu, qui vtique naturaliter Deus eſt, nihil corporale, nihil locale, nihil temporale, nihil mutabile cogitantes: conſiderare debemus, nomine Spiritus ſancti nonnunquã dona ſpiritalis gratiæ nuncupari.* 1.Corint 2

Nomine ſpiritus quandoque ſpiritalia dona gratiæ ſignificatur.

Nam legimus in libro Regum, Cùm eſſet Helias diuino munere transferẽdus, & diſciplulo, priuſquã 4.Regum 2

 tolle-

tolleretur, dediſſet fiduciam poſtulandi quod vellet, ille ſpiritum, quem Helias acceperat, duplicem ſibi poſtulauit attribui. Vbi vtiq; intelligimus ſpiritus nomine, donũ ſpiritalis gratiæ deſignari. Neq; enim ſubſtantia ſpiritus ſancti poteſt vel augeri vel minui: qui ſicut eſt ſine initio & ſine termino ſempiternus, ſic eſt ſine augmento detrimentoq; perfectus.

CAPVT VIII.

Dona ſpiritus ſancti in nobis augeri vel minui poſſunt non ipſe ſpiritus.

CVius tamen dona, ſecundum ipſius inperſcrutabilem atq; inreprehenſibilem volũtatem, ſicut in hominibus poſſe augeri credimus, ſic in eis poſſe minui nõ negamus. Nam cùm dona ſunt Spiritus ſancti, charitas, gaudium, pax, longanimitas, bonitas, benignitas, fides, modeſtia, continẽtia: & cùm alij detur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alij autem ſermo ſcientiæ ſecundũ eundem ſpiritum, alteri fides in eodem ſpiritu: hæc tamen omnia poſſunt in hominibus & augeri & minui. Unde eſt illud, quod ipſi Apoſtoli augmẽtum fidei ſibi à Domino poſtulant cõdonari, dicentes: Domine auge nobis fidẽ. In charitate quoq; nòs creſcere, ipſe beatus demonſtrat Apoſtolus, qui ait: Veritatem autem facientes, in charitate creſcamus, in illo per omnia. Quomodo autẽ in charitate creſcimus, niſi cùm per dona gratiæ ſpiritalis crementũ accipimus charitatis? Charitas enim Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, per Spiritũ ſanctum, qui datus eſt nobis. Hoc ſentitur & de cæteris ſpiritalibus donis, quæ pro vniuſcuiuſq; captu vel augeri vel minui dicuntur in nobis. Quoniam taliũ crementa detrimentaq; chariſmatũ, ſecundum id dicuntur, quod quibuſdam ſeu plus ſeu minus inſunt: Nõ quod in ſe vel augeri vel minui poſſunt. Nam & ſol tãtus eſt cùm videtur ab oculis ſanis, quantus, cùm videtur à ſaucijs: nec ipſe minuitur, cùm minus ab oculis turbatis percipitur: nec augetur, cũ amplius oculis ſanis infunditur. Quia diuerſi-

Gal. 5.
1. Cor. 12.
Luc. 17.
Epheſ. 4.
Rom. 5. a

Sicut idem ſol plus minusque diuerſa illuminat, ita & idem ſpiritus à diuerſis diuerſimode recipitur.

diuerſitas illa viſionis nõ ex diuerſitate ſolis euenit, ſed in diuerſitate ſanitatis infirmitatiſq; conſiſtit. Et quãuis vnum minus, alterum magis inluminet: ipſe tamen vnum atq; idem in ſe lumen habet, quod vnus minus, alter amplius videt. Sic etiam ſpiritu ſancto, in ſe ſine augmento ac detrimento immutabiliter permanente: duplicem ſibi Heliſæus ſpiritum popoſcit, in eo, quod augmentum ſpiritalis gratiæ poſtulauit.

CAPVT IX.

CVm ergo Sancti ſpiritus ad ſanctificandum, totius eccleſiæ Sacrificiũ poſtulatur aduentus, nihil aliud poſtulari mihi videtur, niſi vt per gratiam ſpiritalẽ in corpore Chriſti (quod eſt Eccleſia) charitatis vnitas iugiter indiſrupta ſeruetur. Hæc eſt enim principale ſpiritus ſancti donum, ſine qua quiſquis linguis hominum angelorumq; loquitur, velut æs ſonans, aut cymbalum 1.Cor.13. *tinniens, ſonum dare poteſt, vitam habere nõ poteſt. Et ſi habeat omnẽ prophetiam, & nouerit myſteria omnia & omnẽ ſciẽtiam, & ſi habeat omnem fidẽ, ita vt montes transferat, charitatem autẽ nõ habeat, nihil eſt. Etſi diſtribuerit in cibos pauperum omnes facultates ſuas, & tradiderit corpus ſuum vt ardeat, charitatẽ autem non habeat, nihil ei prodeſt. Nam quia legẽ dicit Apo-* Galat.3. *ſtolus ordinatã per angelos in manu mediatoris, linguis* Qui dicuntur locuti linguis angelorũ? qui legem docent & nõ faciunt. *loquuti ſunt angelorum, qui in ore quæ legis ſunt docebant, & aduerſus legem prauis operibus militabãt. De quibus ipſe Saluator dicit: Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite. dicunt enim & non fa-* Matt.23. *ciunt. Saul quoque prophetiam habuit, & Simon Magus credidit, & baptiſmi ſacramentum accepit. Nam & dæmones, dum credunt & contremiſcunt, videntur habere fidem: ſed nihil eis prodeſt, quia non habent charitatem. Multi etiam facultates ſuas pauperibus erogantes, quia non curauerunt acquirenda*

charitatis ſtudium impendere: res quidem ſuas donauerunt, quod ideo nihil eis profuit, quia ſeipſos perdiderunt, non acquirendo charitatem, quam acquirere debuerunt. His igitur demonſtratur indicijs, ibi eſſe Spiritum ſanctum, vbi eſt finis præcepti: hoc eſt, charitas de puro corde, & conſcientia bona, & fide non ficta. Vbi autem cum fide charitas non eſt, quæcunque dona ſpiritus ſancti eſſe poſſe, ipſum vero ſpiritum ſanctum eſſe non poſſe, ac per hoc, nihil prodeſſe illorum donorum largitatem, vbi ſic aliquod donum ſpiritus habetur, vt ipſe ſpiritus non habeatur. Proinde tales, etſi videntur quorumlibet paternorum donorum participes, non tamen ſunt hæreditatis paternæ conſortes: quoniã Spiritus ſanctus eſt pignus hæreditatis noſtræ. Et in hoc nos Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti benedixit in omni benedictione ſpiritali, in cæleſtibus in Chriſto, ſicut elegit nos in ipſo, ante mundi conſtitutionem: vt eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu ipſius in charitate.

Vbi charitas ibi ſpiritus ſanctus.

2. Timot. 1.

Epheſ. 1. a. c

CAPVT X.

Recte igitur in ſacrificio poſcit eccleſia aduentum ſpiritus ſancti.

DVm itaque Eccleſia ſpiritum ſanctum ſibi cælitus poſtulat mitti, donũ ſibi charitatis & vnanimitatis poſtulat à Deo conferri. Quando autem congruentius quàm ad conſecrandum Sacrificiũ Corporis Chriſti, ſancta Eccleſia (quæ corpus eſt Chriſti) ſpiritus ſancti depoſcat aduentum? quæ ipſum caput ſuum ſecundum carnem de ſpiritu ſancto nouerit natum. Sic enim angelico Maria informatur eloquio: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi: Ideóque quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei. Euangeliſta quoque Matthæus, eodẽ ſpiritu ſancto repletus, adfirmat, quia cùm deſponſata eſſet mater eius Maria Ioſeph, priuſquam conuenirent, inuenta eſt in vtero habens de ſpiritu ſancto. Et ad Ioſeph ſic

Lucæ 1.

Matth. 1. c

ſic memorat angelum in ſomnis dixiſſe: Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuã: quod enim in ea natum eſt, de ſpiritu ſancto eſt. Quid vero eſt illius Incarnationis dominicæ myſterio factum, niſi vt diuiſa vnirentur, & diſcordantia pacarentur? Teſtis eſt enim Paulus de Chriſto, Quia ipſe eſt pax noſtra, qui fecit vtraque vnum: & medium parietem maceriæ ſoluens, inimicitias in carne ſua, legem mandatorum decretis euacuans: vt duos condat in ſemetipſum in vnum nouum hominem faciens pacem, vt reconciliet ambos in vno corpore Deo, per crucem interficiens inimicitias in ſemetipſo, & veniens euangelizauit pacem his qui longe, & pacẽ his qui prope, quia in ipſo habemus ambo acceſſum in vno ſpiritu ad patrem. Hoc ergo factum eſt charitate diuina, vt ex ipſo ſpiritu corpus illius capitis eſſet renatum, de quo ipſum caput eſt natum. Et ob hoc neceſſarium nobis eſt, vt ſicut ex ſpiritu ſancto natus eſt Chriſtus, quando Deus vnigenitus in vtero virginis, vnitus homini ſuo tanquã ſponſus proceſſit de Thalamo ſuo: ſic eccleſia dono ſpiritus ſancti adhæreat Chriſto, tanquam mulier viro ſuo, & tanquam corpus capiti ſuo. Dicit enim Apoſtolus: Quia Chriſtus caput eſt Eccleſiæ, ipſe ſaluator corporis. Et iterum: Quia membra ſumus corporis eius, de carne eius, & de oſſibus eius: propter hoc relinquet homo patrem & matrẽ ſuam, & adhærebit vxori ſuæ: & erunt duo in carnem vnam. Quod exponens adiecit, ſacramentum hoc magnum eſt: Ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia. Hoc teſtimonium veteris teſtamẽti, cùm Dominus aduerſus Phariſæorum tentamenta proferret, ſecutus adiunxit: Igitur iam non ſunt duo, ſed vna caro. Quod ergo Deus iunxit, homò non ſeparet. Vt ergo in illo ſancto connubio, quod factum eſt in thalamo vteri virginalis, iã non eſſent duo, ſed vna caro: ſpiritali

Chriſti incarnationis nobis pax & vnitas cũ Deo eſt. Epheſ. 2.

Per Spiritũ ſanctum & Chriſtus natus eſt & eccleſia renata.

Epheſ. 5.

Ibidem.

Et erũt duo in carne vna, Chriſtus & eccleſia.

Matt. 19. a

*gratia factum eſt. Hoc etiam vt indiſruptum iugiter teneatur, ſpiritalis gratia operatur: quia vt capiti ſuo inhæreat hæc vnitas corporis, & vt ſciens, quia omnes qui ſe elongant ab ipſo, peribunt, & quia perdet omnes qui fornicantur ab eo: poſſit ipſa caſtè ac ſuauiter dicere, Mihi autem adhærere Deo bonum eſt. Et rurſus: Adhæſit anima mea poſt te. Illa charitas Dei facit, quæ diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritū ſanctum, qui datus eſt nobis. Per hunc Spiritum ſanctum tanta eſt vnitas Chriſti & Eccleſiæ. Et cùm electionis vas dicat, Quia Chriſtus caput eſt corporis Eccleſiæ: ipſum tamen corpus Chriſti non * dubitet Chriſtū veraciter appellare. Denique ſic ait ad Corinthios ſcribens: Sicut enim corpus vnum eſt, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cùm ſint multa, vnum eſt corpus: ita & Chriſtus. Et vt oſtenderet, quia hoc corpus quod ſic eſt Chriſti, vt Chriſtus ſit, cùm multa membra habeat, non niſi gratia ſancti ſpiritus vnum permaneat atque conſiſtat, ſequitur ſtatim dicens: Etenim in vno ſpiritu omnes nos in vnum corpus baptizati ſumus, ſiue Iudæi, ſiue gentiles, ſiue ſerui, ſiue liberi. Et omnes vnum ſpiritum potauimus. Ipſa ergo gratia ſpiritalis per vnitatem pacis & charitatem, corpus Chriſti per dies ſingulos ædificare nō deſinit, quæ in vtero Mariæ virginis donum ſapientiæ, quod eſt caput huius corporis, fabricauit. Vnde nos quoq; in ipſo ædificari Beatus Apoſtolus his verbis oſtēdit: Ergo iam nō eſtis hoſpites & aduenæ: ſed eſtis ciues ſanctorum & domeſtici Dei, ſuperædificati ſupra fundamentū Apoſtolorum & Prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu: in quo omnis ædificatio conſtructa creſcit in templum ſanctum in Domino: In quo & vos coædificamini in habitaculum Dei in ſpiritu. Hanc ædificationem, qua in ſpiritu ædificamur, alio loco non ad aliud*

Margin notes: Per ſpiritū ſanctū vnitas eſt Chriſti & eccleſiæ. — Pſal. 72. — Pſal. 62. — Rom. 5. — Coloſſ. 1. — * dubitat — 1. Cor. 12. b — Per ſpiritū ſanctū nos ædificamur in Chriſto templū ſanctum in domino. — Epheſ. 2.

aliud fieri teſtatur Apoſtolus, niſi ad cõſummationem ſanctorum in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti. Vbi vnitatem eiuſdem ædificationis ſpiritalis, quæ in charitate conſtat, inſinuans ait: Donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in menſurã ætatis plenitudinis Chriſti: vt iam non ſimus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hominum, in aſtutia ad circumuentionem erroris. Veritatem autem facientes in charitate, creſcamus in illo per omnia, qui eſt caput Chriſtus, ex quo totum corpus compactum, & connexum per omnem iuncturam ſubminiſtrationis ſecundum operationem in menſuram vniuſcuiuſque membri augmentum corporis facit in ædificationem ſui in charitate. Epheſ.4.d

CAPVT XI.

HÆc itaque ſpiritalis ædificatio corporis Chriſti, quæ fit in charitate, (cùm ſcilicet ſecundum Beati Petri ſermonem, lapides viui ædificantur in domum ſpiritalem, in ſacerdotium ſanctum, offerentes ſpiritales hoſtias, acceptabiles Deo per Ieſum Chriſtũ:) Hæc nunquam ædificatio ſpiritalis, nunquam oportunius petitur, quam cùm ab ipſo Chriſti corpore (quod eſt eccleſia) in ſacramento panis & calicis, ipſum Chriſti Corpus & Sanguis offertur. Calix enim quem bibimus, communicatio Sanguinis Chriſti eſt: & panis quem frangimus, participatio corporis Domini eſt. Quoniam vnus panis, vnum corpus multi ſumus, omnéſque de vno pane participamur. Et propterea petimus, vt ſcilicet ea gratia, qua factum eſt, vt Eccleſia Chriſti corpus fieret: eadem gratia fiat, vt omnia membra charitatis manente compage, in vnitate corporis perſeuerent. Hoc autem dignè petimus illius in nobis dono ſpiritus fieri, qui eſt vnus ſpiritus & patris & fi-

1.Pet.2.a

Hæc ædificatio ſpiritalis rectiſsime petitur, quando panis & calix cõſecratur.

1.Cor.10.

Sanctificatio tamen noſtra à tota fit trinitate. & filij. Quia ſancta naturalis vnitas & æqualitas & charitas Trinitatis, quæ vnus ſolus & verus eſt Deus, vnanimitate ſanctificat, quos adoptat. In illa quippe vna ſubſtantia Trinitatis, vnitas eſt in origine, æqualitas in prole, in charitate autem vnitatis æqualitatisq́; communio, nulla eſt diuiſio illius vnitatis, nulla diuerſitas illius æqualitatis, nullum faſtidium illius charitatis. Ibi enim nihil diſcrepat, quia æqualitas chara & vna, & vnitas æqualis & chara, & charitas æqualis atq; vna, naturaliter & incommutabiliter perſeuerat. Quia igitur ex ipſa (ſi dicendum eſt) communione Spiritus ſancti, charitas vna demõſtratur patris & filij, (quam cõmunionem B. Apoſtolus tali ſermone com-

2.Cor.vlt. mendat: Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti, & charitas Dei, & cõmunicatio Spiritus ſancti ſit cũ omnibus vo-

Philip.2. bis. Et alio loco: Si quod ſolatium charitatis, ſi qua cõmunicatio ſpiritus) propter hoc dicitur, quia charitas

Rom.5. Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, per Spiritũ ſanctũ, qui datus eſt nobis. Spiritus quippe ſanctus, qui vnus eſt patris & filij, hoc operatur in his quibus gratiã tribuit adoptionis diuinæ, quod operatus eſt etiã in illis, qui in libro Actuum Apoſtolorum inueniuntur eundem ſpi-

Act.4. ritum accepiſſe. De quibus dicitur: Multitudinis autem credentium erat cor & anima vna: vnum enim cor & animam fecerat multitudinis credentiũ in Deo qui patris & filij vnus eſt ſpiritus, & cum patre ac filio vnus eſt Deus. Vnde & Apoſtolus hanc ſpiritalem vnitatem in vinculo pacis, ſollicite dicit eſſe ſeruandum: ſic

Ephes.4.a Epheſios monens: Obſecro itaq; vos ego vinctus in Domino, vt dignè ambuletis vocatione, qua vocati eſtis, cũ omni humilitate & manſuetudine, cũ patientia, ſupportantes inuicem in charitate, ſolliciti ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis: vnum corpus & vnus ſpiritus. Hunc ſpiritũ diſcedendo amittunt, ſi qui aut perfidia

erfidia deprauati, aut ſuperbia inflati, ab vnitate corporis eccleſiæ ſegregãtur. Quos Iudas Apoſt. ne hoc ſpiritu euidenter oſtendit, dicens: Hi ſunt qui ſegregant ſemetipſos, animales, ſpiritum non habentes. Hi enim quia animales ſunt, ideo ſpiritum non habent. Propter quod Paulus Apoſtolus dicit: Animalis homo non percipit quæ ſunt ſpiritus Dei. Tales itaq; faciles ſunt ad diuiſionem, quia ſpiritũ non habent, in quo vnt, membra Chriſti charam ſeruant ſpiritaliter vnitdũ. Vnde manifeſtum eſt, apud omnes Hæreticos ſpiritus ſancti gratiam non eſſe, nec eorum ſacrificia quamdiu hæretici ſunt, poſſe Deo placere: neq; ſpiritalis gratiæ ſanctificationem ſacrificijs eorum tribui, qui offerunt ab eccleſiaſtici corporis vnitate diſiuncti. Solius enim Eccleſiæ Deus delectatur ſacrificijs, quam ſacrificiũ Deo facit vnitas ſpiritalis, vbi & fidei veritas nullam credit in Trinitate diſtantiam, & pacis tenacitas fraternam ſeruat in charitate concordiam. Qui ab vnitate eccleſię recedũt, ſpiritum ſanctum amittunt.

CAPVT XII.

NE quis autem nos putet, dum Eccleſia in ſacrificij prece Spiritus ſancti depoſcit aduentum, incongruè ſancti ſpiritus vocabulo charitatem intelligere, quæ diffuſa eſt in cordibus noſtris, per ſpiritũ ſanctum, qui datus eſt nobis: commodum duximus, paternis definitionem noſtram præmunire ſententijs. Sanctus enim Auguſtinus in libris de baptiſmo, cùm quæſtionem de Hæreticorum receptione ſine baptiſmatis iteratione verſaret, in tertio eiuſdem operis libro, inter alia ſic dicit: Spiritus autem ſanctus, quod in ſola catholica eccleſia, per manus impoſitionem dari dicitur, nimirum hoc intelligi maiores noſtri voluerunt, quod Apoſtolus ait: Quoniam charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Ipſa eſt enim charitas, quam non habent, qui ab eccleſiæ catholica Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritũ ſanctum. Auguſt. lib. 3. de Baptiſmo cap. 16 Rom. 5. a

licæ communione præciſi ſunt. Attende quæſo, beatiſſimum Auguſtinum in ſanctis ſcripturis diuinitus eruditum, quomodo vno in loco non ſolum ſancti Apoſtoli Pauli, ſed etiam ſancti Iudæ apoſtoli ſenſum, in ſancti ſpiritus nomine, mirabiliter aperuit. Ait enim ſuperius: Spiritus autem ſanctus, quod in ſola catholica per manus impoſitionem dari dicitur, nimirum hoc intelligi Maiores noſtri voluerunt, quod Apoſtolus ait: Quoniam charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Subſequēter autem etiam, quod Iudas Apoſtolus in epiſtola ſua poſuit, remoto dubitationis ambiguo, ſanctus Auguſtinus expoſuit. Judas enim Apoſtolus dicit: Hi ſunt qui ſegregant ſemetipſos animales, ſpiritum non habentes. Et Beatus Auguſtinus de charitate Dei, quæ diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis, dicit: Ipſa eſt enim charitas, quam non habent qui ab eccleſiæ catholicæ communione præciſi ſunt. An quiſquam dicturus eſt, aliud eſſe ſpiritum ſanctum per manus impoſitionem redeuntibus hæreticis dari, quàm ſpiritali ſacrificio diuinitus tribui? Hoc autē qui ſentit, aut dicit, profecto nondū intelligit, qualiter ſemetipſos exhibeant hoſtiā viuam, ſanctam, Deo placentē, ſi qui ſchiſmaticorum & hæreticorū, mortiferum relinquētes errorem, ad catholicæ veritatis redeunt vnitatem: vbi offerentes ſacrificium Deo ſpiritum contribulatum, ipſi ſunt hoſtia viua, ſancta, placens Deo. Quia per cōtritionem humiliati cordis in vnitatem membrorū redeūt illius ſacerdotis, qui dilexit nos, ſicut dicit Apoſtolus: Et obtulit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiā Deo in odorem ſuauitatis. Vt autem redeant, & ſpiritale ſacrificium fiant, charitas Dei facit, quæ diffuſa eſt in cordibus noſtris, per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Solius itaque catholicæ veritatis & communionis

Qui ad vnitatem eccleſiæ redeūt, exhibent ſe hoſtiam viuam Deo placentem.

Epheſ. 5.

nionis ſacrificium Deus libenter accipit: quia dũ charitatem ſuam per ſpiritum ſanctũ diffuſam, in ea cuſtodit, ipſam eccleſiam ſibi gratum ſacrificium facit, quæ ipſam ſemper poſcit gratiam ſpiritalis charitatis accipere, per quam ſe poſcit hoſtiam viuam, ſanctam, Deo placentem, iugiter exhibere.

CAPVT XIII.

SCribis præterea de illo Apoſtoli loco, vbi ait: De virginibus autem præceptum Domini non habeo, conſilium autem do. Quod conſilium in epiſtola, quã ad te nuper ſcripſi, ad illud pertinere memoraui, quod duobus denarijs à domino acceptis, fidelis ſtabularius ſupererogauit. Cuius loci ſenſum, licet non ita à ſancto Auguſtino poſitum aſſeras: alios tamen illuſtres viros taliter hoc poſuiſſe confirmas. Eſt quidem verum, quia ſanctus Auguſtinus hoc dixit ab Apoſtolo ſupererogatum, quod cùm ſecundũ præceptum poſſet, ſi vellet, de euangelio viuere, maluit tamen non ſolũ ſibi, ſed & his qui cum illo erant, proprijs manibus laborare. Sicut Epheſijs veraciter dixit: Ipſi ſcitis, quomodo ad ea, quæ mihi opus erant, & his qui mecũ ſunt, miniſtrauerũt manus iſtæ. Et omnia oſtendi vobis, quoniam ſic laborantes oportet ſuſcipere infirmos. Nam & Theſſalonicenſibus ſcribens: Memores enim eſtis fratres laborem noſtrum & fatigationem, nocte & die operantes, ne quem veſtrum grauaremus. Nam & ad Corinthios hanc dicit mercedem ſuam, vt Euangelium prædicans, ſine ſumptu ponat euangelium, vt non abutatur poteſtate ſua in euangelio. Cùm ergo hoc ſanctus Auguſtinus competenter & congruè poſuiſſet, non tamen incompetens videri aut incongruum debet, quod ſanctus Ambroſius beati Pauli ſupererogationem vel in ſermonibus atque epiſtolis eius, vel in nimio labore mentis & corporis conlocauit. Sanctus autem Optatus Mileuitanus,

Quarta quæſtio Monimi, de ſupererogatione Pauli Apoſtoli.

Luc. 10.

Act. 20.

1. Theſſ. 2.

2. Theſſ. 3.

1. Cor. 9.

Expoſitio beati Ambroſij. Lib. 7. in Lucam.

Expoſitio beati Optati ante medium libri ſexti.

in ſexto aduerſus Parmenianum libro, conſilium de Virginibus Paulum ſupererogaſſe teſtatur his verbis: Virginitas enim voluntatis res eſt, nõ neceſſitatis. Denique ſtabularius ille Apoſtolus Paulus, cui confoſſus peccatorum vulneribas populus commendatus eſt, duos denarios quos erogaret, acceperat: duo ſcilicet teſtamenta. Hæc per doctrinam quaſi ſumptus impendit: Docuit quomodo coniugales Chriſtiani debeãt viuere: à quo cùm quæreretur, quid de virginibus præciperet, reſpondit, ſibi de virginibus nihil eſſe mandatum. Confeſſus eſt, ſe duo teſtamenta, hoc eſt, duos denarios erogaſſe. Expliciti erant quodammodo ſumptus, ſed qui ſaucium commendauerat, promiſerat ſe redditurum, quicquid in cura amplius erogaſſet poſt impenſos duos denarios. Non præcepta, ſed conſilium erogat Paulus ad virginitatem. Nec impedimento eſt volentibus, nec nolentes impellit aut cogit.

CAPVT XIIII.

Ecce vnus locus apoſtoli à tribus ſanctis tripliciter eſt expoſitus.

CVm itaque hic beati Apoſtoli locus tripertito ſit modo à tribus, quos nominauimus, viris ſanctis expoſitus: quiſquis vnum modum ex his tribus poſuerit, à veritate vtique non diſſentit. Neque enim neceſſe eſt, vt quod multipliciter intelligitur, in omnibus ſcriptis multipliciter inſeratur. Nam & ipſi ſancti, quorum miniſterio Deus ſcripturarum ſuarum dignatus eſt aperire ſecreta, dixerunt pleraque non vno modo tantum, ſed multipliciter, ſine offenſione dũtaxat veræ fidei non indecenter intelligi. Sicut ipſe beatus Auguſtinus in myſterio arcæ Noe feciſſe cognoſcitur aduerſus Fauſtum. Namque Manichæo adſerente, in libris veteris teſtamenti, nihil de Chriſti in carne vera futuro aduentu propheticè contineri, oſtendens idem beatiſſimus Auguſtinus noſtram veterem ſcripturam propheticis

Quin etiã idem locus ab vno doctore diuerſimode repetitur expoſitus.

pheticis de Chriſto ſignificationibus plenam, & ob hoc diuinitus inſpiratã, ſic inter cætera illud exponit. Quod memoratam arcã bicameratam & tricãmeratã Deus imperat conſtruendam, vt in libro de Ciuitate Dei quinto decimo; duobus alijs modis eiuſdem loci myſticam explanationem, non doctis humanæ ſapientiæ verbis, ſed vere (ſicut Apoſtolus dicit) in doctrina ſpiritus, non minus dulciter quàm mirabiliter explicaret: quod vt facilius agnoſcatur, vtriuſque operis, ſicut ab eo poſita ſunt, verba ſubnectam. Igitur aduerſus Fauſtum poſuit hæc: Quod inferiora Arcæ bicamerata & tricamerata conſtruuntur, ſicut ex omnibus gentibus, vel bipertitam multitudinem congregat Eccleſia, propter circunciſionem & præputium: vel tripertitam propter tres filios Noe, quorũ progenie repletus eſt orbis. In quinto decimo autem libro de Ciuitate Dei, memoratæ Arcæ pro loci oportunitate aggreſſus exponere ſacramentum, poſt aliqua, in hoc quod dicitur bicameratam & tricameratam arcam Noe debere conſtrui, illius expoſitionis, quæ in libris aduerſus Fauſtum Manichæum continetur, indidit mentionem, hæc ſubſequenter adijciens: Et fieri quidem poteſt, vt & nobis quiſpiam & alius alio exponat hæc aptius: Dum tamen ea quæ dicuntur, ad hanc, de qua loquimur, Dei ciuitatem in hoc ſeculo maligno, tanquam in diluuio peregrinantem, omnia referantur, ſi ab eius ſenſu, qui iſta conſcripſit, non vult longe aberrare, qui exponit. Exempli gratia: Velut ſi quiſpiam, quod hic ſcriptum eſt, inferiora bicamerata & tricamerata facies eam, non quod ego in illo opere dixi, velit intelligi, quia ex omnibus gentibus Eccleſia congregatur, bicameratam dictam, propter duo genera hominum, Circũciſionem ſcilicet & præputium: quos Apoſtolus & alio modo dicit, Iudæos & Græcos. Tricameratam verò, eo quod omnes gentes de tribus filijs Noe,

Lib. 12. cap. 16.

Varia Auguſtini expoſitio de arca Noe.

De ciuitate Dei lib. 15. cap. 26.

Gal. 3. d.

liјs Noe,poſt diluuium reparatæ ſunt: Sed aliud dicat aliquis, quod à fidei regula non ſit alienum. Nam quoniam non * ſolas in inferioribus manſiones habere Arcam voluit, verumetiam in ſuperioribus,& hæc dixit bicamerata: & in ſuperioribus ſuperiorum, & hæc appellauit tricamerata: vt ab imo ſurſum verſus tertia conſurgeret habitatio. Poſſunt hic intelligi & tria illa, quæ commendat Apoſtolus, fides, ſpes, charitas. Poſſunt etiam multo conuenientius tres illæ vbertates Euangelicæ, tricena, ſexagena, centena: vt in infimo habitet pudicitia coniugalis, ſuprà vidualis, atq; hac ſuperior virginalis: Et ſi quid aliud ſecundum fidem ciuitatis huius intelligi et dici poteſt. Hoc etiã de cæteris,quæ hic exponenda ſunt dixerim: quia etſi non vno differuntur modo, ad vnam tamen catholicæ fidei concordiam reuocanda ſunt. Rurſus idem beatus Auguſtinus in libro primo de Trinitate, aſſerit vtile eſſe, plures libros à pluribus fieri diuerſo ſtylo, non diuerſa fide,etiam de quæſtionibus eiſdem: vt ad plurimos res ipſa perueniat, ad alios ſic, ad alios autem ſic. Si ergo illa,quæ de arca Noe beatus Auguſtinus vno loco duobus poſuit modis,à duobus hominibus ſingula aſſumpta ſingulis ponantur in locis: Nónne vterque dignè tenax pronuntiabitur veritatis? ſi tamen ſic vterq; vnum harum ſuis inditum dictis videatur adſtruere, vt illud, quod alitèr in ſuis dictis æquè veritati cõgruum ponit, magis pacatus approbet,quàm contentioſus impugnet.

*ſolum.

1.Cor.13 d

Capite 3. Vtile eſt diuerſos circa vnum ſenſus allegare, ſed non diuerſa fide

CAPVT XV.

QVocirca chariſſime, licet ille ſenſus, qui à me poſitus eſt, forſitan in ſancti Auguſtini dictis nõ inueniatur: In ſancti Optati tamen libris (ſicut ipſe mecum noſti) apertiſſime poſitus inuenitur. Nec tuã prudentiam latet eorum, quæ à ſanctis patribus, qui fidei catho-

Reſponſio ad quæſtionem Monimi de ſuper erogatione Pauli.

catholicæ rectam in doctrina ſancti ſpiritus regulã defenderunt, diuerſis modis, vel in expoſitionibus, vel in defenſionibus ſuis inueniuntur poſita, quicquid à nobis ponatur, ita nos illius loci adſtruere veritati cõgruum ſenſum, vt alijs patrum ſententijs æquè veritati congruis non denegemus aſſenſum. Neq; enim à veritate receditur, ſi in hac ſupererogatione Apoſtoli, ſiue quod ſanctus Ambroſius, ſeu quod ſanctus Auguſtinus, ſiue quod ſanctus Optatus ſenſerunt, à nobis quoque ſalua veritate fidei ſentiatur. Quoniam ſi dignè creditur, duobus denarijs acceptis, aliquid ſupererogaſſe Paulum, in eo quod proprij laboris ſumptu Euãgelium prædicans, ſtipendium ſibi debitum à fidelibus non exegit: Dignè etiam ſupererogaſſe aliquid creditur, in eo quod de Virginibus præceptum Domini non habuit, ſed conſilium dedit. Vtrunq; ſine dubio illo habens largiente, à quo niſi accepiſſet, ſupererogare non poſſet.

B. FVLGENTII AD MONIMVM LIBER TERTIVS,

de vera expoſitione illius dicti euangelici: Et verbum erat apud Deum.

CAPVT I.

QVOTIENS, *dilectiſſime Monime, à Chriſti famulis virtus conſideratur ac perpenditur charitatis, nõ minus inuenitur mirabilis quàm ſuauis. Quis enim eam non miretur? aut quis non admodum delectetur? cuius ſarcina cùm portatur, non fatigatione animum debilitat, ſed alacritate confortat. Ipſa enim cùm onerat, ſubleuat:* Laus charitatis.

leuat: & miro modo, quem onerat, non permittit comprimi: quem ſubleuat, non ſinit extolli. Hæc, me tibi præteritum debitum, cum Domini adiutorio, perſoluentem, rurſus efficit debitorem. Iam enim de quatuor quæſtionibus, quas mihi miſeras pertractandas, illo adiuuante, qui ſapientiam præſtat paruulis, duos libros abſolueram, cupiens tibi reddere quod debebam. Sic repente cuiuſdam aſſertionis Arrianæ meas aures perſtrinxit opinio: quæ tanto magis inutilis eſt adinuentione genita, quanto magis reperitur ab omni intellectu, non ſolum diuinarum ſcripturarum, ſed etiam ipſius humanitatis externa. Comperi quippe quandam eos de initio Euangelij ſecundum Ioannem, inſolitam nunc ſerere quæſtionem: vt illud quod dictum eſt, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, ita intelligendum atque exponendum putent: vt id ipſum verbum apud patrem eſſe, nõ in patre eſſe, ſed extra patrem eſſe accipiendũm exiſtiment. Ita vt quidam eorum (quantum auditu comperi) dum de his duabus præpoſitionibus, hoc eſt, In & Apud, inter eos oriretur quodam die conflictus, accepto cuiuſdam Birro, & manibus retento, interrogaſſet an in illo eſſet cum apud illum eſſet Birrus ille, quem ipſe retineret: Atque * hunc ſuam quaſi ſententiam firmaturus, hac ſermonem ſuum definitione clauſiſſe: cum aliquid in nobis eſſe dicitur, intra nos intelligendum: dum vero apud nos eſſe dicitur, extra nos accipiẽdum. Et quia Birrus ille, quem ipſe retinebat, ſic apud illũ eſſet, vt in illo non eſſet, ac per hoc, ex eo quod apud illum eſſet, non tamen in illo eſſet, extra illum non intra illum eſſet: eodem modo Verbũ quoq; Dei (quod Deus eſt) credendum quidem apud patrem eſſe, non in patre eſſe, Et ob hoc nec vnius eſſe cum patre ſubſtantia. Quoniam quicquid ſic apud aliquem eſt vt in illo non ſit, pro-

[Margin: Argumentum tertij libri contra Arrianos ſuper illo dicto, Et verbum erat apud Deũ.]

[Margin: Arriani putant aliud eſſe, Apud Deum, quã In Deo.]

[Margin: * hinc]

ſit, profectò ſic apud illum eſt, vt vnius cum eo ſubſtantiæ eſſe non poſſit. Hæc eſt eorum ratiocinatio, rationi contraria: hæc legalis diſputatio, legi Dei intolerabiliter inimica.

CAPVT II.

HInc donante Chriſto aliquid ſcribere, meus excitatus eſt animus, ne virulentis ſermonibus, paruulorum perturbetur auditus. Pertinet enim ad noſtræ ſeruitutis officium, aduerſus naſcentem peſtilentiam cuiuſlibet opinionis mortiferæ, ſalubria diuinorum eloquiorum remedia præparare. Itaque cùm ſanctus Apoſtolus ſollicitè fideles præmoneat, dicens: Videte, ne quis vos decipiat per philoſophiam, & inanem fallaciam, ſecundum traditionem hominum, ſecundum elementa mundi, & non ſecundum Chriſtum: Quia in ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: Iſti econtrario, non ſolum præterito tempore philoſophiæ mundialis ſectantes errorem ſecundum elementa mundi, de Deo exiſtimauerunt diſputandum. Sed ita ſunt totius nunc religionis obliti, vt cùm de Deo diſputant, nec ipſa elementa mundi iſtius corporalis attendunt. Ac ſic, dum oculos intelligentiæ etiam contra ea quæ videntur pertinaciter claudunt, nunquam inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciunt. Quid enim poteſt abſurdius dici, quàm vt cum de Deo quis diſputat, non niſi de craſſioribus tantum corporibus documenta diſputationis adſumat? Magnum enim quiddam ſibi ille viſus eſt inuenire, cùm accepto Birro, & manibus retento, interrogaſſet, vtrum, ſicut apud illum eſſet, ita in illo eſſet. Exinde docere volens, quemadmodum Birrum apud hominem, ſic eſſe filium apud patrem, vt quia Birrus apud hominem eſſe poſſit, in homine autem eſſe non poſſet: Ita filius ſit quidem apud patrem, ſed non ſit in patre. Rogo ſi

Coloſſ. 2.

Abſurdum eſt, de Deo ſecundum corporalia diſputare.

Aptius fuiſſet exemplum de flatu narium, quàm de Birro in manibus.

go ſi de corporibus iſtis contrectabilibus aliquid in exemplum diſputans delectabatur adſumere, (licet illi aduerſus veritatem diſputandi, elementa quæ à veritate facta ſunt, non poſſent vllatenus ſuffragari, tamen vt tolerabile aliquid dicere videretur, vt de cæteris taceam) quur Birrum, quem manibus tenebat, oſtendit, & non ſaltim flatum, quem naribus carpebat, attendit? Quia ſi Birrus ille poſſet dici apud illum eſſe & non in illo eſſe, flatus iſte tamen, quem ex aere carpimus, cùm eum ſpirando percipimus, & apud nos eſt, & in nobis eſt: & quicquid eius reſpirando reddimus, cùm reddiderimus, nec apud nos nec in nobis habemus. An forte dicturus eſt, aeris iſtius alimentum, cùm ſpirando accipimus, in nobis tantum eſſe, non etiam apud nos eſſe? Dicat ergo, quando apud nos poſſit eſſe, an cùm eum reddimus, & eum in nobis non habemus? Sed hoc puto, quia nec de Birro illo dicere audebit, ſi tamen eum illi, à quo acceperat, reddidit. Videt enim, quia eum tunc apud ſe habuit, cùm accepit: poſtquam autem reddidit, apud ſe habere iam deſtitit. Sicut enim acceptione factum eſt, vt quod non habuit, apud ſe haberet: ita redditione factum eſt, vt quod apud ſe habuit, non haberet. Proinde ſi Birrum dixit non in ſe eſſe, ſed apud ſe eſſe, hunc tamen flatum, quem de circumfuſo aere viciſſim ſumimus & reddimus, mihi videtur, quia non dicet, non eſſe apud hominem, cùm eſt in homine, quia tunc eum homo apud ſe & in ſe habet, cùm eum accipit ſpirando. Cùm verò reſpirando reddit, ſic eum apud ſe non habet, ſicut nec in ſe habet.

Falſum eſt igitur, Verbum quod apud Deū eſt, extra Deum eſſe nō in Deo.

CAPVT III.

F*Ruſtra igitur in illa diſputatione, de hoc, quod dictum eſt, Verbum erat apud Deum, aſſerere voluit, quod in aliquo eſt, eſſe ſemper interius: quod apud*

apud aliquem eſt, eſſe ſemper exterius, cùm flatus receptus in corpus, ſic in homine ſit, vt apud hominem ſit. Et rurſus è corpore redditus, ita non ſit apud hominem, quemadmodum non eſt in homine. Minus enim attendit in hoc, quod abſurdo nitebatur aſſerere documento, quàm grauior eum ſubſequenter abſurditas teneret innexum. Etenim cùm dicitur, In principio Ioan. 1.
erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, ſi exterius eſt omne quod apud Deum eſt, Summa abſurditas, nos eſſe interius Deo, verbũ autem exterius.
& interius eſt omne quod in Deo eſt: quid illi diſputatori peritiſſimo reſtat, niſi vt nos potiores filio Dei eſſe contendat? Dicit quippe Apoſtolus de Deo: Quia in ipſo viuimus, & mouemur, & ſumus. Et alio loco: Vnus Act. 17.
Deus pater, ex quo omnia, & nos in ipſo. Nunc iam 1. Cor. 8.
quiſquis ille eſt, qui ſub Chriſtiano nomine non metuit aduerſus Chriſtum tã temerè diſputare, cùm audit, verbum eſſe apud Deum, & nos eſſe in Deo? Si audet, dicat, verbum eſſe exterius, & nos interius. Quod ſi dicendum exiſtimat, ipſe de ſuis dictis iudiciũ ferat. Neq; enim in tali ſermone iudex quærendus eſt alius, quando ipſe, qui hoc dixit, à ſeipſo ſit profectò culpandus. Quid iterum reſpondebit aduerſus illã eiuſdem beati Pauli ſentẽtiam, qua dicit de Deo: Quoniam ex Rom. 11.
ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, ipſi gloria in ſecula amen? Ecce omnia Paulus ex Deo, & per Deum, & in Deo eſſe teſtatur. Verbum vero apud Deum eſſe, Ioannis Euãgeliſtæ prædicatione dinoſcitur. Si autem ſecundum Arrianorum ſenſum, omne quod in Deo eſt, interius eſt, & omne quod apud Deũ eſt, exterius eſt, quoniam Arrianis verbum, quod apud Deum eſt, non in Deo eſſe creditur, hoc reliquum eſt, vt omnibus quæ in Deo ſunt, illud quod apud Deum eſt, inferius prædicetur. Hoc autem recepto, (quia de verbo ſcriptum eſt: Omnia per ipſum facta ſunt,) ipſa erit ſecundum

Alia abſurditas vt factura præponatur factori.

Arrianos rectitudo fidei, vt præponenda ſit factura factori. Quis iam non cernit, in quod præcipitium improuidi homines cadunt? qui veræ fidei reſiſtentes, perfidiam defenſare contendunt. Quid enim aliud talibus verbis agitur, niſi vt huius defenſione ſententiæ, conditionis ſuæ ac redemptionis oblita, ſemetipſam filio Dei, non ſolũ æquare, ſed & præferre audeat creatura: Mi-

Maior itẽ abſurditas ſequitur, vt creatura vnius ſit naturæ cum creatore.

ror autem, quomodo non conſiderant, à quibus illud aſſeritur, quàm deterior ex eo fructus nefandæ blaſphemiæ naſcatur. Aiunt enim: Quod in Deo eſt, interius eſſe credendum: quod autem apud Deum eſt, exterius æſtimandum. Quocirca illud quod apud Deum eſt, & exterius eſt, non eſt credẽdum vnius cum Deo naturæ: Conſequens eſt, vt illud quod in Deo eſt, & interius eſt, vnius credatur cum Deo ſubſtantiæ. Ad hanc igitur concluſionem ratiocinatio iſta perducitur, Vt ſicut verbum, pro eo quod apud Deum eſt, ab eius natura ſeparatur: Ita creatura, pro eo quod eſt in Deo, vnius credatur naturæ cum Deo. Unde cõuincuntur illa ſentire, quibus nos & filio audeant præferre, & patri conentur æquare. Sic totũ confundunt, qui à veritate diſſentiunt. Ex quibus ſententijs error infidelis aſſeritur. Ecce quibus adinuẽtionibus fidei veritas impugnatur.

CAPVT IIII.

SEd quibuſlibet arietibus Eccleſiam ſanctam hæretici quatere nituntur, certi ſumus de Domino Deo noſtro, quoniam ciuitatem ſupra montẽ conſtitutam ſubuertere non valebũt. Imò ſeipſos prorſus ſubuertunt & exterminant, qui Deũ verum Dei vnicum filium, contumelioſis aſſertionibus exacerbant. Nec ab iniuria tẽperant etiam patris, dum ingratificentiã reddunt gratiæ Saluatoris. Quapropter cõgruum videtur, vt ex alijs ſcripturarum locis verbi huius intelligentia requiratur,

ratur, vt appareat, vtrum quicquid apud aliquem eſſe dicitur, debeamus ſecundum illorum ſententiam ſemper exterius aſtimare. In lib. Sapientiæ legimus dictum de quibuſdam: Dixerunt apud ſe cogitantes non rectè. Sapien.2. Dixerunt apud ſe cogitantes nõ rectè.
Huius loci ab Arrianis exigimus rationem, vtrum qui apud ſe cogitat, intra ſe an extra ſe cogitet? cùm hominis cogitatio non ſolum extra corpus hominis non ſit, ſed nec corporis actio ſit. Enimuero quia id ipſum, quod cogitatio dicitur, nõ ſolum non extra hominẽ, ſed nec in ipſo corpore hominis inuenitur: quis non videat, cogitationem ſolius eſſe animæ, cui per rationalem virtutem diuinitus datũ eſt cogitare? In homine quippe cogitando dominatur animus, operando autem ſeruitium exhibet corpus. Ibi eſt enim homini data cogitatio, vbi eſt inſerta boni maliq́; diſcretio. Interior igitur homo cogitationis officium gerit, qui etiam intelligendi virtutem ad imaginem Dei creatus accepit. Cùm ergo apud ſe homo cogitat, non extra ſe, ſed intra ſe cogitat: qui non extra ſe cogitaret, etiam ſi ad exteriorem hominem cogitatio pertineret: quãto magis intra ſe cogitat? quãdoquidem non exterior homo, ſed interior cogitat. Qui tamen ſecundum ſcripturæ teſtimonium apud ſe cogitare dicitur, quo vtiq; non exterioris, ſed interioris hominis officio reperitur. Ait enim ſcriptura, ſicut ſupra iam poſitum eſt, Dixerunt apud ſe cogitantes nõ rectè. Quid eſt autem, apud ſe dicere, niſi in corde ſuo dicere? Propter quod alibi dicitur: Quæ dicitis in cordibus veſtris, & in cubilibus veſtris compungimini, Hoc eſt ergo apud ſe dicere, quod eſt intra ſe dicere. Vnde & Phariſæus ille, qui dominum popoſcerat ad veſcẽdum, cùm ingreſſa mulier peccatrix lachrymis rigaret, & capillis pedes tergeret ſaluatoris, quia intra ſe cogitabat, intra ſe vtique dicebat, quod cogitando dicebat. Ait enim euangeliſta: Videns autem Phariſæus, qui Pſalm.4. Apud ſe dicere, eſt idẽ quod intra ſe dicere. Luc.7.

vocauerat eum, ait intra ſe dicens: Quid eſt enim ait intra ſe, niſi cogitauit intra ſe? Veruntamen ſcriptura docente cognoſcimus, quia qui cogitat intra ſe, cogitat apud ſe. Ideo vtique dicitur: Dixerunt apud ſe cogitantes non recte. Attamen ne hoc, quod dictum eſt, apud ſe non præcedenti ſermoni, ſed ſubſequenti velint Arriani coniungere, vt non dicatur, dixerunt apud ſe, ſed dicatur, dixerunt, & poſtmodum inferatur, apud ſe cogitantes: Audiant etiam hinc diuinarum teſtimonia ſcripturarum, & cognoſcant officium cogitationis humanæ, non ad exteriorem, ſed ad interiorem hominem pertinere. Euangeliſta dicit, quia cùm domino paralyticus offerretur, videns dominus fidem illorum qui eum per tegulas ſubmiſerant, dixit: Confide fili, remittuntur peccata tua: & ecce quidam de ſcribis dixerunt intra ſe: Hic blaſphemat. Et cùm vidiſſet Ieſus cogitationes eorum dixit: Vt quid cogitatis mala in cordibus veſtris? Quos dixit Euangeliſta intra ſe dixiſſe, ipſos Dominus dicit in cordibus mala cogitaſſe. Quid eſt autem mala in cordibus cogitare, niſi cogitare apud ſe non rectè? Quomodolibet ergo huius loci ſenſum Arriani diſtinguant, ibi neceſſe eſt confuſionem ſuæ prauitatis inueniant. Et vtinam ſic de errore confundatur, vt ad veritatẽ conuertantur. Si enim dixerint, ſic iſtum ſcripturæ verſiculum diuidendum, quod ſcriptum eſt, dixerunt apud ſe, cogitantes non recte, vt ipſum apud ſe, præcedenti ſermoni iungentes, ſic diſtinguant: Dixerunt apud ſe, vt poſtea inferant, cogitantes non recte: Dauidico ſtatim conuincuntur eloquio, non aliud eſſe, apud ſe dicere, niſi in corde dicere. Ait enim: Quæ dicitis in cordibus veſtris. Quod ſi aliter diſtinguere voluerint, vt ipſum apud ſe, non præcedenti ſermoni, ſed ſubſequenti coniungant, vt præmittentes dixerunt, interiecto ſilentio, poſtmodum inferant illud quod dictum

Similiter idem eſt dicere intra ſe, & cogitare apud ſe

Matth. 9.

Marc. 2. Luc. 5.

Pſalm. 4. Idem denique eſt, apud ſe cogitare & cogitare in corde ſuo.

ctum eſt, apud ſe cogitantes non recte, etiam hinc increpationem Saluatoris audiant, & cordis eſſe cogitationes agnoſcant, ait enim: Quid cogitatis mala in cordibus veſtris? Alio quoque loco idem dominus docet: Lucæ 5.
Quia de corde exeūt cogitationes malæ. Et denuo dicit: Quia bonus homo, de bono theſauro cordis ſui profert Matth. 15.
bona: Et malus homo, de malo theſauro cordis ſui profert mala. Matth. 12.
Iámne cognoſcunt, in quanto errore verſentur, qui verbum apud Deum, non interius, ſed exterius aſſerere moliuntur?

CAPVT V.

R*Urſus in eodem libro ſcriptum de ſapientia legimus: Immortalis enim eſt memoria illius, quoniam & apud Deum nota eſt, & apud homines. Quomodo autem apud homines nota eſt, ſi non intra homines, ſed extra homines eſt? Cum niſi in animam hominis intrauerit, nota homini eſſe non poſſit. De ipſa quippe ſic dicitur, & permanens in ſe, omnia innouat, & per nationes in animas ſanctas ſe transfert. Et vt non aliud agnoſcatur, in animas ſe transferre, quàm in animas intrare: rurſus de illa textus ſcripturæ ſanctæ ſic memorat hæc: Populum iuſtum & ſemen ſine quærela liberauit à nationibus, quæ illum comprimebant: intrauit in animam ſerui domini, & ſtetit contra reges horrendos in portentis & ſignis. Hunc introitum ſuum, quo in animas intrat, etiam in Apocalypſi Ioannis inſinuat dicens: Ecce ſto ad ianuam & pulſo, ſi quis audierit vocem meam, & aperuerit ianuam: introibo ad eum, & cœnabo cum illo, & ipſe mecum. Hoc introitu Pater & filius ad dilectorem ſuum veniunt, & manſionem apud eum faciunt: ſicut ipſe filius loquitur, Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit: & pater meus diligit eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum*

Sapien. 4.

Apud Deū nota eſt & apud homines memoria eius.

Introibo ad eum, & ad eum veniemus, & manſioné apud eum faciemus.)

Apocal. 3.

Ioan. 14.

eum faciemus. Quòd ſi veniētes pater & filius ad eum, apud quem manſionem faciunt, non interius, ſed exterius ſunt: dicatur nobis, vbi ad eum veniant, & manſionem apud eum faciāt. Interim quod interius in ſuis fi-
Ephes.3.d delibus inhabitet Chriſtus, Paulo prædicante cognouimus, qui ait: In interiore homine habitare Chriſtum per fidem in cordibus veſtris. An forſitan dicturi ſunt, aliter in interiore homine noſtro habitare Chriſtum per fidem, & aliter eum cum patre venientem apud dilectorem ſuum facere manſionem, vt Chriſtus interim ſolus in interiore homine noſtro inhabitare poſſit: Pater autem exterius remanens, apud quem manſionem facit, non ſolum ipſe interius manere nequeat, ſed etiam filium communione aduentus ſui, ne in interiore homine habitare poſſit impediat. Spiritum quoque ſanctum ſic filius Dei promiſit fidelibus ſuis, vt
Ioan 14.b apud eos maneat, & in ipſis ſit. Dicit enim: Si diligitis me, mādata mea ſeruate, & ego rogabo patrē, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum, ſpiritum veritatis, quem mundus non poteſt accipere, quia non vidit eum, nec ſcit eum: vos autem cognoſcetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit. Ecce apud quos manet, in eis eſt Spiritus ſanctus. Dicatur, quæ hic poteſt eſſe diuerſitas in eo, quod apud eos manet, & in eis eſt? Etenim in vno loco vtraque præpoſitio ponitur, & ſpiritui ſancto vtriuſque rei poſſibilitas adſignatur, vt apud quos manet, in eis ſit. Itáne vero ſpiritus ſanctus ſic apud fideles manet, vt in ipſis fidelibus eſſe poſſit: Verbum autem Deus ſic apud Deum eſt, vt in Deo eſſe non poſſit? Quid dicam his, qui de ſcripturis ſic diſputare deſiderant, vt intelligentiæ ſpiritalis viam nullatenus quærant, & auertentes oculos à vero lumine, iugiter in tenebris delectentur errare? Hoc idē quippe eſſe apud Deum, quod eſt eſſe in Deo, ſancta

Sic verbum & apud Deū & in Deo eſt.

Sic idē eſt, in Deo & apud Deū non eſt iniquitas.

ſancta ſcriptura alijs quoque locis oſtendit. Dicit enim Moyſes: Deus fidelis, in quo non eſt iniquitas, iuſtus Deut.32.
& ſanctus Dominus. Dauid etiā canit: Quoniam iuſtus dominus Deus noſter, & non eſt iniquitas in eo. Pſalm.91.
Paulus autem Apoſtolus, apud Deum non eſſe iniquitatem dicit. Sic enim ait: Nunquid iniquitas apud Roman.9.
Deum? abſit. Eligant in hoc loco quod voluerint Ariani, & vt ſuam ſapientiam euidenter oſtendant, de legalibus & propheticis atque Apoſtolicis dictis iudicium ferant. Moyſes dicit, Deus fidelis, in quo non eſt iniquitas: Dauid quoque dicit, Iuſtus dominus Deus noſter, & nō eſt iniquitas in eo: Paulus vero dicit, Nūquid iniquitas apud Deum? abſit. Aut igitur fateantur Apoſtolicū ſenſum legali propheticoq́; ſenſui conuenire, aut dicant Apoſtolum Paulum à legali & prophetica intelligentia diſcrepare. Vnus & idem ſpiritus in Moyſe, Dauid & Paulo. *Paulus equidem Apoſtolus eundem ſe ſpiritum fidei habere dicit, quem Dauid beatus habuit, quem etiam Moyſes ſanctus accepit, ſicut ipſe teſtatur dicens: Habentes autem eundem ſpiritum fidei, ſicut ſcriptum eſt, Credidi, propter quod loquutus ſum: & nos credimus propter quod loquimur.* 2.Cor.4.
Quomodo autem vnum ſpiritum fidei habuerunt, ſi de fideli Deo diuerſa ſenſerunt? Magna eſt autem ſentiendi diuerſitas, ſi diuerſum eſt quod dicit Paulus, Non eſſe iniquitatem apud Deum, ab eo quod Moyſes & Dauid dicunt, non eſſe iniquitatem in Deo. Et ſi dicente Paulo, eundem ſe habere ſpiritum fidei, quem & prophetæ habuerunt, in eorum fide diuerſus eſt ſenſus, mendax (quod abſit) Apoſtolus pronuntietur, qui in ſe Chriſtum loqui teſtatur. An experimentum, in- 2.Cor.13.
quiens, quæritis eius, qui in me loquitur Chriſti? Sed quoniam vere Chriſtus in Paulo loquutus eſt, Paulus vtique mendax non eſt. Et quia cùm eūdem ſpiritum fidei ſe habere dicit, non mentitur, vterque ſenſus conſonans

ſonans inuenitur: Vt quod Moyſes & Dauid dixerũt iniquitatem in Deo non eſſe: hoc ſit, quod etiam Paulus dicit, Iniquitatem apud Deum non eſſe. Quod ſi eis forſitan videtur, vt ex aduerſo aliud dicant: hoc eis reliquum eſt, vt aut prophetis aut Apoſtolo contradicant.

CAPVT VI.

Apud quẽ nõ eſt tranſmutatio.

ET licet tot tantiſque teſtimonijs confutata hæreticorum ſententia cognoſcatur, nulla veritate ſubnixa: reſpondeant tamen, quid de illo Apoſtoli Iacobi Iacob. 1. *loco ſentiunt, vbi dicit, Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens à patre luminum, apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio. Apud quem autem tranſmutatio non eſt, profectò mutabilitas non eſt: Et apud quem mutabilitas non eſt, immutabilitas eſt. Hæc igitur immutabilitas, quæ apud Deum eſt, dicant vtrum exterius an interius eſt. Si enim interius eſt, ecce hoc eſt, in Deo eſſe, quod apud Deum eſſe. Deſinant igitur peruerſa ſentire, & feſtinent catholicæ rectitudini cõſentire. Si autem hæc immutabilitas, quæ apud Deum eſt, non interius eſſe, ſed exterius creditur, profectò in Deo eſſe nõ creditur. Et ſi in Deo immutabilitas eſſe nõ creditur, cõſequenter Deus ipſe mutabilis prædicatur. Et ne hoc vel in filio aſſignare* * *audiant, in eodẽ loco, patrem luminũ nominatum. Proinde cùm audimus, quia apud Deum non eſt tranſmutatio, hoc ſentiamus ſecundum catholicæ fidei veritatẽ, quia nulla eſt in Deo mutatio. Et cùm dicitur, verbum erat apud Deum, non aliud ſentiamus, quàm verbũ erat in Deo. Et cùm ſapientia in Prouerbijs dicit, Eram apud illum componẽs,* Prouerb. 8. *non aliud ſentiamus, quàm, eram in illo componens. Et cùm Deo dicitur, Apud te eſt fons vitæ, non aliud intelligamus, quàm, in te eſt fons vitæ. Et cum Ioannes dicit,*

* audeãt.

Multa exẽpla, vbi apud pro in ponitur.

Pſalm. 35. Ioan 1. a

dicit, Adnuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud patrem, & palam facta eſt nobis: non aliud intelligamus, quàm vitam æternam quæ erat in patre. Verè enim apud Deum eſt Deus verbum, quia in Deo eſt Deus verbum. Et verè apud Deum ſapientem eſt ſapientia, quia in ſapiente Deo eſt ſapientia. Et verè apud Deum viuum eſt vita, quia in Deo viuo eſt Deus vita. Et vere apud Deum verũ eſt Deus veritas, quia in Deo vero eſt Deus veritas. Et vere apud Deum fortẽ eſt Deus virtus, quia in Deo forti eſt Deus virtus. Sed quid mirum, ſi hoc eſt filio eſſe apud patrem, quod eſt illi eſſe in patre, quia ſcilicet naturaliter natus de patre, permanet ſemper in patre? Cùm etiam de hominibus legamus (quantum ad ſubſtantiam attinet, qua naturaliter homines ſunt) non aliud eſſe, cùm dicitur aliquid apud illos eſſe, quàm in illis eſſe. Vnde teſtimonia manifeſtiſſima proferemus. In libro Eſaiæ cõtinetur Eſa.38.c
Ezechiæ regis oratio, quam poſt adiectos ſibi ad vitam annos quindecim, ad Deum effudit, vbi inter cætera ſic dicit: Spiritus meus apud me factus eſt, ſicut lanifica proximans demere telam. Quid autem hic aliud intelligitur, Spiritus meus apud me, niſi, ſpiritus meus in me? An & hic dicetur, ſpiritum hominis apud hominẽ eſſe, in homine autem non eſſe? Cùm euidenter Apoſtolus dicat: Quis enim ſcit hominum, quæ ſunt hominis, 1.Cor.2.e
niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt? Sed & illud, quod ſupra poſuimus ſcriptum, Dixerunt apud ſe, cogitan- Sapient.2.
tes non recte: quid eſt aliud, quàm, dixerunt intra ſe? Rurſus in libro Sapientiæ dicitur, Hæc cogitans apud Sapien.8.d
me, & commemorans in corde meo, quoniam immortalitas eſt in cogitatione ſapientiæ. Quod apud ſe cogitat, hoc in corde ſuo commemorat: quod vtrunque dum dicit, illam vtique cogitationem, & illam commemorationem non exterius, ſed interius ſibi ineſſe monſtrauit.

Prouer.1.c *monſtrauit. Dicitur etiam in Prouerbijs: Fili, non te comprehendat cogitatio mala, quæ derelinquit doctrinam adoleſcentiæ, & teſtamenti diuini oblita eſt. Poſuit enim apud mortem domum ſuam, & apud inferos eum terrigenis axes ſuos. Si ergo cogitatio mala, quæ apud mortem poſuit domum ſuam, extra mortem, non in morte profectò viuit: Et ſi apud inferos poſita non eſt, inferno ſupereſt, vt illa, quæ nec in morte eſt, nec in inferno, vitam habere dicatur in cælo. Ideo enim Deo dicitur: Quia eripuiſti animam meam de morte, quia*
Pſal.114. Rom.1. *anima per fidem vitam donauit dicens: Iuſtus autem meus ex fide viuit. Et rurſus idcirco ipſi dicitur: Eri-*
Pſal 85.c *puiſti animam meam ex inferno inferiori, quia idcirco animæ ab inferno gratia Dei eripiuntur, vt in cælis*
Philip 3.d *conuerſentur. Unde dicit Apoſtolus: Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt. Porro anima, quæ per cogitationem malam apud mortem fuit, quomodo de morte liberata eſt, ſi in morte non fuit? & quomodo ex inferno erepta eſt, ſi apud inferos conſtituta, in inferno non fuit? Cùm vtique ſi in morte non eſſet, mortua non fuiſſet. Per malam autem voluntatem, hoc eſt, per peccatum, quis neſciat animam mori? cùm Deus dicat: Ani-*
Ezech.18.e *ma quæ peccauerit, ipſa morietur. Certum eſt igitur, animam male cogitantem, cùm apud mortem eſt, in morte eſſe, & cùm apud inferos eſt, in inferno eſſe. Quid quod etiã Saluator dicit, Quæ impoſſibilia ſunt*
Matt.19.d Luc. 18.e *apud homines, poſſibilia ſunt apud Deum? Ergo ne ſic dicemus, omnia Deo poſſibilia eſſe, vt hoc ipſum quidem poſſibile eſſe, ſic dicamus apud Deum eſſe, vt dicamus in Deo non eſſe? Quid autẽ poſſe apud ſe Deus habet, ſi ipſum poſſe in ſe non habet?*

CAPVT VII.

His atque huiuſmodi teſtimonijs claret, cùm dicitur, Verbum erat apud Deum, non aliud intelligi debe-*

gi debere, quàm verbum erat in Deo. Nam & ipſe filius, qui eſt verbum Deus, non ſolum patrem in ſe, ſed etiam ſe in patre eſſe teſtatur, dicens: Non credis, quia ego in patre, & pater in me eſt? Hoc autem filij eſſe apud patrem, & eſſe in patre, non videatur tale, quale, ſiquis homo ſit apud aliquem hominem, ſiue iure hoſpitali, ſiue charitatis affectu. Nam & Apoſtolus Paulus dicit, ſe apud Apoſtolum Petrum quindecim diebus manſiſſe, iure ſcilicet hoſpitalitatis, & puritate dilectionis, quorum licet per vnitatem fidei & charitatis fuerit anima vna & cor vnum: non tamen ſic manſit Paulus apud Petrum, ſicut verbum manet apud Deũ: quia nec ſic poteſt eſſe homo apud hominem, ſicut verbum Deus eſt apud Deum patrem. Homo enim apud hominem ſic eſt, vt non ſolum apud eum non eſſe poſſit, ſed etiam, cùm apud eum eſt, in ipſo ſubſtantialiter eſſe non poſſit. Verè enim qui ſic apud alium eſt, extra illum eſt, quia cùm eſt apud illum, ſynceritate dilectionis, loco diſcernitur, quantolibet affectu inuicem ſibi vterque iungatur. Sed ſic eſt verbum apud Deum, ſicut eſt in mente verbum, ſicut in corde conſilium. Cùm enim mens apud ſe verbum habet, vtique cogitando habet, quia nihil aliud eſt apud ſe dicere, quàm apud ſe cogitare. Cùm ergo mens cogitat, & cogitando verbum intra ſe generat, de ſua ſubſtantia generat verbum, & ſic illud verbum generat de ſe, vt genitum habeat apud ſe. Nec minus aliquid habet verbum, quod ex mente naſcitur, quã eſt mens de qua naſcitur, quia quanta eſt mens quæ generat verbum, tantum eſt etiã ipſum verbum. Sicut enim de tota mente naſcitur verbum, ſic intra totam permanet natum. Et quia cogitante mente, non eſt eius aliquid, vbi in ea verbum non ſit: Ideo verbum tantum eſt, quanta eſt mens ipſa de qua eſt, & cum apud illam eſt, in illa eſt, & quanta

Ioan. 14. Nõ credis, quia ego in patre, & pater in me eſt.

Gal. 1. d

Verbũ eſt apud Deũ, ſicut in mẽte verbum.

illa eſt, tantum etiam verbum eſt, quia de tota & in tota eſt: Tantúmque eſt ipſum verbum, quanta ſimul eſt & mens ipſa cum verbo. Neque enim ſic de illa verbum naſcitur, vt ab ea localiter ſecernatur. Natiuitas quippe illa, quæ oſtendit quid ſit, & de qua ſit ipſa oſtendit: quod extra eam, de qua natum eſt, eſſe non poſſit: Nec in aliquo minus ſit, ſed ſic de ipſa ſit, vt apud ipſam & in ipſa ſit, tantúmque ſit de illa, quantum in illa, & tantum in illa, quantum cum illa.

CAPVT VIII.

Non ſumus nos in Deo ſicut in deo eſt verbum Deus.

EQuidem & nos quodammodo, dicit ſcriptura, & in Deo eſſe & apud Deum eſſe: ſed non quomodo apud Deum eſt & in Deo eſt verbum Deus, qui eſt vnigenitus filius. Dicitur enim & nobis, quia in Deo viuimus & mouemur & ſumus. Et dicitur ipſi Deo, ſi non peccauerimus, ſcimus, quia apud te ſumus deputati. Veruntamen cùm hoc de nobis dicitur, non naturalis vnitas noſtra cum Deo oſtenditur, ſed aut potentia creatoris intelligitur, aut pietas redemptoris. Sic enim qui credimus in Deo & apud Deum ſumus, ſicut de Deo geniti, filij Dei ſumus. Scriptum eſt enim: Chariſſimi nunc filij Dei ſumus. Et iterum: Voluntariè genuit nos verbo veritatis. Nos ergo Deus verbo veritatis genuit, illud autem verbum veritatem genuit. Nobis poteſtatem dedit, filios Dei fieri: Ille autem non ex poteſtate filius Dei factus, ſed de Deo naturaliter eſt Dei filius natus. Nos Deus voluntariè genuit, quia voluntas generationem præceſſit: In vnigeniti autem generationè, nulla generantis præceſſit voluntas: vbi ſine initio naturali permanet æterna natiuitas. Sicut ergo geniti ſumus, ſed non ſicut vnigenitus Deus, & filij Dei ſumus, ſed non ſicut vnicus & verus filius, & dij ſumus, ſed non ſicut verbum, qui verus eſt Deus: Ita

1. Ioan. 3.

Alter nos Deus genuit, alter verbum. Iacob. 1.

*Ita in Deo ſumus, & apud Deum ſumus, ſed non ſicut apud Deum eſt & in Deo eſt verbum Deus, qui de Deo naturaliter natus eſt. Quamuis enim ille filius dicatur, & nos filij dicamur, & ille Deus, & nos dij, & ille genitus, & nos geniti: multum tamen diſtat in re, quod vnum ſonare videtur in * homine.* * nomine. *Quoniam ille, quod Deus, quod filius, quod vnigenitus eſt, naturaliter eſt, quia de natura patris natus eſt: nos autem, quod dij, quod filij, quod geniti ſumus, non natura, ſed gratia ſumus: quia cùm in natura non haberemus, vt hoc eſſe poſſemus, gratis nobis datum eſt, vt hoc facti eſſemus. Hanc diſcretionem ſi hæretici, miſericorditer Deo donante, percipiant, lumen verum videbunt, & ab vnigeniti filij contumelijs temperabunt: cui non ſolum in eo, quod apud Deum eſt, detrahunt, ſed etiam & animam humanam in illo negare contendunt.*

Blaſphemię hæreticorũ in filiũ Dei

Quos ipſe filius Dei vno Pſalmi verſiculo deſignauit, dicens: Hoc opus eorum qui detrahunt mihi apud Deum, & qui loquuntur mala aduerſus animam meam. Pſal. 108. *Quis enim deterius Chriſto apud Deum detrahit, quàm qui audiẽs verbum Deum apud Deum eſſe, dicit idem verbum in Deo non eſſe? Aut quis amplius mala aduerſus Chriſti animam loquitur, quàm qui in Chriſto humanam animam diſſitetur? cùm illud verbum, quod Deus eſt, ſic apud Deum ſit, de quo eſt, vt per vnitatem naturæ, in Deo ſit, & per eandem vnitatem naturæ, vnus cum illo Deus ſit: & illa anima ſimul cum carne ſuſcepta fuerit ab vnigenito Deo, vt ſimul in Chriſto & anima noſtra ſaluaretur & caro: A quo procul dubio ille ſempiternam cõſequetur ſalutem, qui in eo diuinæ humanæq; naturæ plenam cognouerit veritatem.*

B. FVLGENTII CONTRA ARRIANOS, LIBER vnus, ad decem obiectiones, decem reſponſiones continens.

DICTVM *eſt, patrem de ſeipſo, hoc eſt, quod ipſe eſt, ineffabiliter filium genuiſſe. Adauctum eſt, quod nõ extrinſecus, ſed ex Deo natum eſſe. Hæc reſponſione non indigent, quia fidei noſtræ concordant.* OBIECTIO. *Quid ad hoc dicitur, Si ex Deo natus eſt, eſt de intra Deũ, ſed ſi non eſt de intra, nec ex ipſo eſt, ſi modo vocabula diuerſa apponuntur. Quid prodeſt, ſi ipſa veritas non profiteatur?* RESPONSIO *Equidem dum nominantur pater & filius, in his duobus nominibus vocabulorũ diuerſitas agnoſcitur. Quin potius per hæc duo diuerſa vocabula ſignificatur vtriuſq; natura, quoniã iſtorum nominũ diuerſitas, non naturas diuidit, ſed veritatem generationis oſtendit, vt ex vno vero patre, vnum verum agnoſcamus filium extitiſſe. Ac ſic dum vera patris generatio, & vera filij natiuitas prædicatur, in vno genitore & vno genito, non ſolum vnitas ſubſtantiæ, verumetiam in vno quoq; proprietas poſſit agnoſci perſona: ne aut ipſe putetur natus eſſe qui genuit, aut aliud putetur eſſe qui natus eſt, quã eſt ille qui genuit. Non enim ipſe eſt pater qui filius, quoniam in vtroq; perſonarum proprietas reſeruatur. Sed quod pater eſt, hoc eſt & filius: quia de Deo Deus, de perfecto perfectus, de immenſo immenſus, de omnipotente omnipotẽs, de æterno patre natus eſt filius coæternus, eadem veritate dicente: Omnia quæ habet pater, mea ſunt. Pater ergo & filius relatiua ſunt nomina, quæ naturã gignẽtis ge-*

Prima obiectio, de nominum patris & filij diuerſitate.

Reſponſio, quod hæc nomina nõ diuerſas naturas, ſed diſtinctas perſonas ſignificant.

Matth. 2. d
Luc. 10. d

tis genitiq́, non ſeparant, ſed vnam ſine dubitatione ſignificăt. Relatiuum verò illud dicimus, quod ad alium agnoſcendum referimus, vt dum vnum nominamus, alium demonſtremus. Sicut inter homines, hæc relatiua ſæpius nominantur pater & filius, filius & pater, ſocer & gener, gener & ſocer. Nam ideo pater dicitur, vt filium genuiſſe noſcatur; & filius ideo dicitur, vt de patre genitus demonſtretur. Nec in hac diuerſitate nominum, inuenitur diuerſitas naturarum: quoniam vterq; ſimiliter homo dicitur, quamuis vnus pater, & alius filius, nuncupetur. Non ergo patris & filij poſſet vna cognoſci natura, ſi hæc non eſſent diuerſa vocabula: quoniam ſi ambo vocarentur patres, eſſent profectò natura diſſimiles. Vnuſquiſque enim ex ſemetipſo conſtaret, & communem ſubſtantiam cum altero non haberet, Nec Deitas vna eſſet, quibus vna natura non eſſet. Conſequens autem fuit, vt duo patres duos filios gignerent, quoniam niſi vera de ſingulis proles exiſteret, paterni nominis in nullo veritas appareret. Iam vero in duobus filijs, de diuerſis patribus natis, licet poſſet non eſſe diuerſitas relatiui nominis, attendatur ſi poſſet eſſe natura communis. Quis non videat, in vtroque, filij nomen vnum eſſe, ſed vtriuſque naturam vnam non eſſe? Magis autem vnumquemque filium nō cum altero filio, cum quo vnum relationis habuit nomen, ſed cum patre, de quo extiterat, naturam habere communem. Sed quid vlterius de duobus patribus, duobuſq́; filijs diſputetur? cùm iſtius aſſertionis veritas, perſonarum diuerſitate non egeat, ſed ad documentum ſui facilius poſſit vnius hominis conſideratione fulciri, qua cognoſcatur, relatiua nomina diuerſitate ſui non naturarum diuerſitatem oſtendere: Sed ad perſonarum ſignificationem maxime pertinere, vt ſcilicet, dum vnus oſtenditur, alterius quoq; perſona noſcatur.

Plus diſtāt duo patres quam pater & filius.

Idem reſpectu diuerſorum poteſt eſſe & pater & filius vt Seth.

catur. Illud autem nomen patri ſemper eſſe filioq́; commune, non quo relatio perſonalis oſtenditur, ſed quo ſubſtantialis proprietas demonſtratur. Nempe Seth de Adam patre natus, & de non genito genitus, Adam patris dictus eſt filius. Iſte ergo, donec ad virilem perueniret ætatem, vt filium gigneret, pater dici non potuit. Et priuſquam generaret, filius tantum fuit: quando autem genuit, etiam pater eſſe iam cœpit. Accedente igitur diuerſitate paterni nominis, nulla in eo facta eſt diuerſitas naturalis. Et cùm vnus homo hæc duo cœpiſſet habere vocabula, non eſt in eo mutata aut diuiſa vel duplicata natura. Fuit enim filius, quia de patre extitit: fuit pater, quia filium genuit. Nec tamen ita naturam filij, in qua natus eſt, habuit, vt in eo permanens, pater eſſe non poſſet. Nec aliam cum nomine patris eſſentiam acquiſiuit, vt filij ſubſtantiam, in qua natus fuerat, perdidiſſet. Sed quod verum eſt, ſicut homo fuit, quando filius extitit naſcendo, ſic permanſit homo, quando pater factus eſt generando. Nec aliud fuit quàm homo, quod erat Adam, de quo ipſe eſt natus: Et quod erat Enos, qui de ipſo eſt genitus. Generatio diuina perſonas diſtinguit in vna natura. *In patre ergo Deo & filio Deo, perſonarum proprietate ſeruata, impoſſibile non dicatur, quod documento etiam cuiuſlibet hominis comprobatur: ſed diſcernamus, quid ad relationem, quid ad ſubſtantiam pertinere noſcatur. Relationis enim ſunt nomina, pater & filius: ſubſtantiæ verò nomen vnum eſt, quod dicitur Deus. Relationis ergo nomina ſingula retinent, ſubſtantiæ vero nomen vnum communiter poſſident: quia licet vnus dicatur pater, & alter filius, ſic tamen eſt filius Deus, ſicut pater eſt Deus. Illis namque duobus nominibus, generatio vera cognoſcitur, iſto autem vno communi nomine ſubſtãtialis vnitas demonſtratur.*

2. Obiectio

OBIECTIO.

Iſta nunquam nos legiſſe recolimus, quæ ſuperius propoſita

oſita ſunt, quia ſcriptum eſt de eo: Generationem eius Generationem eius quis enarrabit?
uis enarrabit? Et quaſi nemo dixit ſcriptura qui e-
narret. Aduertendi ſunt hi homines, vt dicant ſe poſſe
noſſe, quia inenarrabilis eſt generatio eius, non autem
gnorabilis. RESPONSIO. *Scriptum eſt, Credidi pro-* Reſponſio, quod generatio eius eſt quidem inenarrabilis, non tamen ignorabilis.
pter quod loquutus ſum: Et nos credimus, propter quod
loquimur, & fiducialiter profitemur, quia filij genera-
tio inenarrabilis eſt, ignorabilis non eſt. Neque enim
conſequens eſt, vt quod non poteſt enarrari, non poſ-
ſit ſciri. Cùm ipſum Deum nullus valeat enarrare, nec
impunè tamen alicui liceat ignorare. In tantum vero
cognoſcibilis Deus eſt, cùm ſit inenarrabilis, vt quoſ-
dam ob hoc inexcuſabiles pronuntiet beatus Apoſto- Roman. 1.
lus, quia cùm cognouiſſent Deum, non ſicut Deum glo-
rificauerunt, aut gratias egerunt. Nam ſi à nobis Do-
minus nollet agnoſci, non dixiſſet, Si cognouiſſetis me, Ioan. 14.
& patrem meum vtique cognouiſſetis: Nec Philip-
pum dicentem, Domine oſtende nobis patrem, & ſuffi-
cit nobis, hac increpatione corriperet, dicens: Tanto
tempore vobiſcum ſum, & non cognouiſtis me? Phi-
lippe, qui me vidit, vidit & patrem. Hoc enim verbo
Dominus voluit demonſtrare, totum in ſe inueniri
quod quærebatur. Nec enim fieri poteſt, vt ſempiter-
no & immenſo patre minus aliquid filius habeat, in
quo corporaliter omnis plenitudo diuinitatis inhabi-
tat. Non eſt ergo ignorabilis Deus, cùm ſit inenarra-
bilis, ſed à fidelibus cognoſcitur, vt ametur: quamuis
nec humanis linguis, nec angelicis enarretur. Nam
ignorationem Dei non aliud eſſe, quàm dæmonum ſer-
uitutem Paulus demonſtrat Apoſtolus, dicens: Sed tūc Gal. 4. b
quidem ignorantes Deum, his qui natura non ſunt, de-
ſeruiebatis. Sicut ergo Chriſti diuinitatem ignorare
non debemus, licet enarrare nō poſſimus: ita natiuitatis
eius quamuis nulli ſuppetat enarratio, non eſt tamen

k 4 *fideli-*

fidelibus adempta cognitio. Quis enim natum prædicet, cuius natiuitatem ignoraret? Quis filium dicat, & genitum neſciat? Quis patrem valeat credere, quem non conſideret genuiſſe? Genuit vere pater, & vere natus eſt filius. Veram ergo filij natiuitatem, datum nobis eſt agnoſcere, licet datum non ſit, qualiter natus fuerit, enarrare. Quoniam & Propheta non dixit, Generationem autem eius quis agnouit, ſed quis enarrabit? Quocirca diuinam generationẽ, quantum homini fas eſt, in eo digne cognoſcimus, cùm & veram generationem dicimus, & ipſam generationem, quæ vera eſt, inenarrabilem prædicamus. Filius ergo vere de patris ſubſtantia natus agnoſcitur: dum natiuitas eius, quæ de inenarrabili Deo eſt, inenarrabilis prædicatur. Inenarrabilis enim procul dubio eſt filij natiuitas vera, quia vna eſt illi cum enarrabili genitore ſubſtantia.

Eſa. 53.

3. Obiectio quod Sapiẽtia dicit, Dominus creauit me initiũ viarũ ſuarum.

OBIECTIO. *Generationem eius ita eſt recte profiteri, vt dicit ipſe Dominus per ſcripturas, Dominus creauit me initium viarum ſuarum, ante ſecula fundauit me. Et ſequitur, Et ante omnes colles genuit me. Et iterum, Ego a patre prodij, & veni in hunc mũdum. Et iterum, Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Et poſtquam cognitus eſt in carne, profitetur de eo Euangeliſta dicens, Et vidimus gloriam eius, gloriam tanquam vnigeniti à patre, plenum gratia & veritate. Et Apoſtolus ait: Qui eſt primogenitus totius creaturæ. Ecce creatum, fundatum, & genitum profitemur, ſine aliqua ambiguitate inrationabili.*

Reſponſio, quod illud intelligitur de humanitate non diuinitate Chriſti.

RESPONSIO. *In vtraque Chriſti natiuitate non fallitur, qui in Chriſto, Dei & hominis filio, & plenam ex patre diuinitatem, & plenum ex matre hominem profitetur. Atque ita in illo vtramque ſubſtantiam veram eſſe cognoſcit, dum quid æternitati, vel quid temporalitati congruat, fideli pietate diſtinxerit. Neque enim ignorare de-*

are debemus, ipſum in ſæculo, ſecundum carnem creatum ex homine, qui ſine initio ſecundum diuinitatem creator eſt, generatus ex patre. In illa namque natiuitate, quæ initium non habet, ſempiternæ diuinitatis maieſtas agnoſcitur: In hac vero ſempiternæ diuinitatis pietas inuenitur. Qui enim non creatus, ſed creator de creatore progenitus, bonitate ſua creauerat hominem: ipſe poſtmodum eſt pietate ſua creatus ex homine. Nec ſuum opus ipſe dedignatus eſt fieri, quo poſſet per eum ſtatus ſui operis reparari. Huius igitur creationis volens ſapientia pronuntiare myſterium, vt incarnationis ſuæ futurum oſtenderet ſacramentum, prophetico more, quo ſolent ſub enuntiatione præteriti temporis futura narrare, dixit: Dominus creauit me initium viarum ſuarum, in opera ſua. Cauſam creationis oſtendit, dum ſe initium viarum Deum in opera eius creatum eſſe non tacuit. Nam vt oſtenderet, non illius æternæ natiuitatis eſſe, quod creata dicitur, ſed huius temporis, quo carnem ſuſcepiſſe Dei filius inuenitur: quid præmiſerit attendatur. Si nuntiauero (inquit) vobis, quæ quotidie fiunt, commemorabo quæ à ſæculo ſunt, enuntiare. Ergo cùm quotidie iſta fierent, à ſæculo facta præmonet nuntiari, oſtendit, quæ dictura eſt nobis, non æternitatis eſſe, ſed temporis. Ob hoc ſtatim addidit: Dominus creauit me, initium viarum ſuarum in opera ſua. Quod ergo ſapientia creata eſt, non ante ſæcula, ſed à ſæculo eſt: Quod autem initium viarum Domini creatus eſt filius, quid aliud eſt, niſi quod ipſe via nobis eſt factus, vt eo duce atque rectore, per adoptionis quam accipimus gratiam, diuino munere ad virtutum nobis profectum pateret ingreſſus? Quod vt euidentius appareat, debemus attendere ad hoc filium creaturæ initium factum: non vt nouam rurſus creaturam conderet, ſed vt ve-

Vera expoſitio illius dicti, Dominus creauit me initium viarum ſuarum.

Prouerb. 8.

Ad quid filius initium creaturæ factus eſt.

tuſtatem iam pridem perditam renouaret. Inuenitur enim, Apoſtolos quoque huius feciſſe creationis initium, quorum officio reparauit, quod fuerat ante collapſum. Beato Iacobo dicente de Deo patre, Voluntariè genuit nos verbo veritatis, vt ſimus initium aliquod creaturæ eius. Euidentiſſimis igitur demonſtratur indicijs, hoc loco creationem, non ad conditionem omnium creaturarum, ſed ad reparationem hominum referendam. Sicut & Dauid ſanctus orauit, dum gemini fuiſſet criminis recordatione perterritus, non ſolum temerati connubij, ſed mariti etiam inſontis occiſi. Dum igitur tanti facinoris næuum lachrymarum flumine meditaretur abluere, hoc inter gemitus, quos teſtes habuit doloris, effudit: Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis. Hoc eſſe ſignificans cor mundum in ſe creari, quod erat, ſpiritum rectum in eius viſceribus innouari. Ad hoc ergo Chriſtus voluit creari, & huius creationis Apoſtolos ſuos initium fieri: vt per eum poſſet homo, qui vetuſtate perierat, nouari. Ante ſeculum autem ſapientiam fundatam ſe dixit, vt natiuitatem ſuam, qua de patre nata eſt, immutabilem demonſtraret. Quod enim fundatum, dicitur nulla ratione conuellitur: quod autem non conuellitur, non mutatur. Vt autem natiuitas diuinitatis eius ſine initio cognoſcatur, debet attendi quod ſequitur. Priuſquam terram faceret, priuſquam abyſſos conſtitueret, priuſquam procederent fontes aquarum, priuſquam montes ſtabilirentur: ante omnes autem colles genuit me. Iſtud ante, cùm dicitur, omne prorſus initium præuenitur. Quod conſiderandum eſt, quia vbicunque illa diuina & æterna demonſtratur filij natiuitas, non dicitur, quãdo natus ſit, ſed ante ſemper ponitur, vt quicquid homo infinitatis æternitatiſq; cogitare voluerit,

Iacob. 1. c

Pſal. 50. b

Ante ſeculum fundata ſum, & ante omnes colles genuit me.

ante omne quod cogitatione concipitur, filij ſemper natiuitas cogitetur. Ac ſic, natiuitas filij Dei ſine initio cognoſcatur, in qua non aliud quàm ante poſitum iugiter inuenitur. Vellemus autem nobis reſponderi, vtrum hoc ſit genitum, quod creatum? quod ſi vnum putatur vtrumque, dicatur ergo à Deo genitus mundus, à quo generari non poteſt, & creatus. Dicantur etiam increduli homines filij Dei, qui de poteſtate tenebrarũ non fuerint liberati. Dicantur hæredes futuræ beatitudinis, qui fidem non recipiunt Saluatoris. Si autem, quod verum eſt, aliud eſt creari, aliud generari, diſcernatur, in qua Chriſtus ſubſtantia creatus à Deo dicatur, & in qua ex patre genitus prædicetur. Nã & ipſe ſcripturæ locus perfacile quærentibus monſtrat, in qua creatus natura dicendus eſt Chriſtus. In ea ſcilicet, in qua Dominum nominat, vt veritatem in ſe formæ ſeruilis oſtendat. ſicut & in Pſalmo loquitur, dicens: O domine, ego ſeruus tuus, ego ſeruus tuus, & filius ancillæ tuæ. Ex ancilla ergo natus eſt ſeruus, qui ex patre generatus eſt dominus. Propter formã igitur ſerui dixit, dominus creauit me: non ſe à patre dicit creatum, ſed à domino. Nam vbi ſecundum diuinitatẽ genitus dicitur, pater cõtinuo nominatur. Sicut vere ipſe dixit, Ego à patre prodij, & veni. Et B. Euangeliſta de eo, Et vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre. Vides, quia non dixit hic, à domino, ſed à patre. Quod autem eum primogenitum totius creaturæ dicit Apoſtolus, creatura vtiq; intelligitur reparata, non condita, creatura filiorũ Dei, quæ ex ſeruis eius facti ſunt fratres eius, qui nos, ſecundũ Apoſtoli dictum, non cõfunditur fratres vocare, dicens: Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio eccleſiæ laudabo te. Et iterũ: Ego ero fidens in eum. Et iterum: Ecce ego & pueri, quos mihi dedit Deus. Quoniã ergo & pueri communicauerunt ſanguini

Chriſtus vt homo & creatus & ſeruus dicitur.

Pſalm. 115.

Chriſtus, vt Deus, à patre & non à Domino prodijt.

Hebr. 2. c

ſanguini & carni, ſimiliter & ipſe participauit hiſdem: vt per mortem deſtrueret eum, qui habebat mortis imperium, id eſt, diabolum, vt liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxij erãt ſeruituti. Nuſquam enim angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit. Unde debuit per omnia fratribus ſimilari, vt miſericors fieret, & fidelis pontifex ad Deum, vt repropitiaret delicta populi. In eo enim, quo paſſus eſt ipſe, & tentatus, potens eſt his qui tentantur auxiliari. Hucuſque Apoſtolus. *Audimus Chriſtum habentem fratres, audimus ſemen Abrahæ, audimus per mortem, eum, qui habebat mortis imperium, deſtruentem, audimus tentatũ, audimus paſſum: & dubitamus Chriſtum primogenitum totius creaturæ, ſecundum incarnationis profiteri myſterium? Cum denuo Beatus Apoſtolus, in quo eum primogenitum debemus accipere, teſtimonio ſuæ prædicationis oſtendat: Scimus, inquiens, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, his qui ſecundum propoſitum vocati ſunt. Nam quos præſciuit & prædeſtinauit, conformes fieri imaginis filij eius, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus.* Rom. 8.e *Qui ergo ſecundum deitatem ſemper vnigenitus fuit ſine fratribus, factus eſt ſecundum hominem primogenitus in multis fratribus. Quod euidentius illo rurſus Apoſtoli teſtimonio perdocetur, vbi primogenitus ex mortuis nominatur.* Coloſſ. 1. Chriſtus primogenitus ex mortuis. *Quid enim eſt primogenitus ex mortuis, niſi primus ex peccatoribus hominibus homo Chriſtus Ieſus in Dei filium exaltatus? Natus autem eſt, non ſic ex peccatoribus peccator, ſicut ex hominibus homo: ſed natus eſt homo, ſuſceptus à Deo ſine vllo peccato, vt peccatores homines reconciliaret Deo, liberatos ab omni peccato. Talem quippe hominem oportuit à Deo ſuſcipi, per quem poſſent homines Deo gratuita iuſtificatione coniungi. Primogenitus igitur eſt totius creaturæ,* Coloſſ. 1.

turæ, illius profectò, de qua Beatum Apoſtolum Iacobum audiuimus, paulo ante dixiſſe: Voluntarie genuit nos verbo veritatis, vt ſimus initium aliquod creaturæ eius. De hac creatura dicit etiam Paulus Apoſtolus: Si qua ergo in Chriſto noua creatura. De qua etiam Dauid prædixerat: Emitte ſpiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Alioquin, ſi ſecundum diuinam natiuitatem Chriſtus primogenitus creaturæ totius accipitur, quibus teſtimonijs ante omnem creaturam primogenitus ex mortuis oſtenditur? cùm dici non poſſent mortui, qui necdum fuerant vel creati. Vnigenitum ergo Chriſtum cognoſcimus ex patre, primogenitum profiteamur ex virgine. In illa quippe natiuitate vere eſt vnigenitus, in qua ſine initio de ſolo Deo ſolus natus eſt Deus: In hac autem natiuitate primogenitus eſt totius creaturæ, id eſt, eorum quos in fratres ſibi per fidem dignatus eſt adoptare. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Hæc generatio in ſecundo quoq; pſalmo cognoſcitur prædicata, vbi Chriſtus ex perſona ſuſcepti hominis dicit, Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Quod vt ſecundum incarnationis futuræ myſterium, dictum eſſe monſtraret, adiunxit: Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. Quomodo enim ſecundum formam Dei terminos terræ poſſidendos peteret, cùm regnum cælorum, quod maius eſt, ſuis fidelibus promittat & donet? Ille ergo qui permanens in forma Dei, pro ſalute ſeruorum factus eſt ſeruus, ſecundum ſeruilem formam vt acciperet gentes hæreditatem & poſſeſſionem, terræ terminos poſtulauit: qui ſecundum diuinam naturam ſicut vniuerſa, quæ in cælo ſunt & in terra, viſibilia & inuiſibilia cum patre fecit, ita cum patre ſemper vniuerſa poſſedit.

Iacob. 1. a

2. Cor. 5. d

Pſalm. 103.

Chriſtus vnigenitus ex patre, primogenitus ex virgine.

Pſalm. 2.

ſedit. Hanc generationem quam Pſalmus ſecundus inſinuat, ad incarnationis myſterium pertinere: Liber
Act.13.c Actuum Apoſtolorum Paulo in Synagoga loquente teſtatur, cuius vox ad Iudæos huiuſcemodi reperitur. Et nos vobis adnuntiamus eam, quæ ad Patres noſtros repromiſſio facta eſt, quoniam hanc Deus adimpleuit filijs noſtris, reſuſcitans Ieſum. ſicut & in Pſalmo ſecundo ſcriptum eſt: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Hoc igitur quod Pſalmus dixit, ſecundum id Apoſtolus oſtendit ad filium dictum, ſecundum quod à mortuis prædicat ſuſcitatum. Attendatur ergo, quæ à mortuis in Christo natura ſurrexit, & intelligetur ſecundum quid Chriſtus hodie genitus, terminos terræ poſſidendos accepit. Agnoſcatur itaque in Chriſto proprietas vtriuſque naturæ, vt ſine errore poſſit intelligi & creatus & fundatus & genitus. Genitus quippe eſt & fundatus, ſecundum quod de domino inenarrabiliter natus eſt dominus: Creatus autem ſecundum humanam generationem, qua de ancilla natus eſt ſeruus: vt quem ante omnia ſolum pater genuit ex natura, pro noſtra ſalute generaret ex gratia. Quocirca vtranque debemus in Chriſto domino naturam agnoſcere: vt nec aduerſus creatorem videamur ſuperbi, nec beneficij noſtri ſaluatoris exiſtamus ingrati: ne apud ſaluatorem ipſe ſibi deneget quam quærit ſalutem, qui creatoris de Deo patre veram denegat deitatem. OBIECTIO. Sed qui præſumunt inrationabiliter dicere, de patris ſubſtantia natum eſſe filium, doceat per ſcripturas tamen, quomodo non ſit erroris falſa profeſſio: qui cum dicit inenarrabilem eſſe generationem eius, aſſerat eum de patris eſſe natum ſubſtantia. RESPONSIO. Aſſertionis defectus agnoſcitur, quando quis ita fidei alterius deſtruere nititur regulam, vt credulitatis ſuæ formam nolit proferre ſententiam. Nos idcirco filium

Chriſtus vt homo creatus, vt Deus autem genitus dicitur

4 Obiectio Quòd dicitur natus de patris ſubſtantia.

Reſponſio. Ideo ſic dicitur, ne diuerſas ſub-

lium Dei de patris ſubſtantia natum, hoc eſt, de id quod pater eſt, credimus & fatemur: quoniam quicquid ſubſtantia Dei non eſt, non poſſumus vt Deum vel adorare, vel colere. Præceptum legis ſollicitius obſeruantes, quo dicitur: Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, dominus vnus eſt: & dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Quem Deum, non patrem ſolum credimus, ſed patrem & filium & ſpiritũ ſanctum. Fides enim noſtra, qua vnum Deum colimus & timemus, nec vnione perſonali contrahitur, nec ſubſtantiali diuerſitate diſiungitur: Ne aut Deos gentiliter colamus, diuerſas colẽdo ſubſtantias, aut filium & ſpiritum cum Sabellio denegemus, non ſeruantes in Trinitate perſonas. Huius fidei rectam credulitatem non ſolum prophetica, ſed Apoſtolica nobis inſinuat in veritate doctrina. Nam Eſaiæ, cùm Dei viſione dignus efficitur, huius fidei credulitas intimatur, duobus Seraphin tertiò clamantibus, Sanctus, Sanctus, Sanctus, & ſemel inferentibus, dominus Deus ſabaoth. Quid eſt, quod tertiò ſanctus dicitur, ſi non trina eſt in diuinitate perſona? Cur ſemel dominus Deus dicitur, ſi non vna eſt in diuinitate ſubſtantia? Dominus quoque per Moyſen volens benedicere populum, hoc benedicendum tenore mandauit. Sic (inquiens) benedices populum meum, & ego benedicam eos. Benedicat te dominus, & cuſtodiat te: inluminet dominus faciem ſuam ſuper te, & miſereatur tui: attollat dominus faciem ſuam ſuper te, & det tibi pacẽ. Ter dominus dicitur, & vnus ſemper dominus nominatur: vt in Trinitate, quæ verus eſt Deus, nec confundatur proprietas perſonarum, nec ſubſtãtialis vnitas denegetur. Dauid quoq; Deo per omnia placitus, ſub hac credulitate populo fideli, diuinæ benedictionis gratiã, his verbis exoptat infundi: Benedicat nos Deus Deus noſter, benedicat nos Deus: & metuant eum

ſtantias tribus perſonis in Deo aſſeramus.

Deut. 6.a

Eſa. 6.a

Nu. 6.d

Pſal. 66.

1.Cor.8.b *eum omnes ſines terræ. Cui ſententiæ Beatus concordat Apoſtolus, qui cùm quodam loco dixiſſet, Vnus Deus pater, ex quo omnia, & nos in ipſo, & vnus dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum, de ſpiritu ſancto quoque diceret, Nolite contriſtare ſpiritum ſanctum Dei, in quo ſignati eſtis in diem redemptionis: cum ſe dixiſſe meminiſſet, ex patre per filium in ſpiritu ſancto, vt hanc Trinitatem, vnum Deum*
Roma.2.d *eſſe monſtraret: alio loco ait, Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Et quod ſingulariter intulit, Ipſi gloria in ſæcula ſæculorum. Ex ſubſtantia patris natum filium, & fides Chriſtiana rećte prædicat, &*
Hebr.1.a *ſancta ſcriptura commemorat. Paulus Apoſtolus de filio Dei dicit, qui cùm ſit ſplendor gloriæ, & figura*
Hierem.9. *ſubſtantiæ eius. Dominus denuo dicit ad Hieremiam: Super montes accipe planctum, & homines non audierunt vocem ſubſtantiæ meæ, à volatilibus cæli vſque ad*
Sapien.16.c *pecora. Filium autem patris eſſe ſubſtantiam, Sapientiæ liber euidenter oſtendit, dicens: Eſca angelorum nutriſti populum tuum, præparatum panẽ de cælo præſtitiſti eis, ſine labore, omne delectamentum in ſe habentem, & omnem ſuauitatis ſaporem. Subſtantiam enim tuam & dulcedinem tuam, quam in filios habes oſtendebas. Panem de cælo datum, ſubſtantiam & dulcedinem Dei eſſe, ſcriptura teſtatur: Panem verò de cælo datum, filium Dei eſſe, ipſius filij verbis oſtenditur, qui ait: Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi. De quo*
Ioan.6. Pſalm.77. *Dauid ait: Panem angelorum manducauit homo. Ecce de ſubſtantia patris extitiſſe filium, non ſolum rationabiliter credimus: verum etiam teſtimonijs approba-*
1.Ioan.5.a *mus, ſcriptura dicente, Qui diligit genitorem, diligit*
Ratio inuicta, quod filius ex ſubſtãtia patris natus eſt. *eum qui natus eſt ex eo: quoniã fides vera quod credit non neſcit, etiam ſi nondum poteſt videre quod ſperat & credit. Hi vero, qui filium de patris ſubſtantia natum de-*

um denegant, debent vtique dicere, vnde arbitrentur Dei filium extitiſſe. Vtrum de nihilo, an ex aliquo. Si e nihilo extitit, creatura dicendus eſt, non creator. Si autem de aliquo dicatur, ſic etiã id ipſum Deus fecit, vnde filium genuit. An forte coæternum dicitur aliquid habuiſſe, vnde poſſet filiũ generare? Si coæternũ aliquid æſtimatur, vnde genitus filius creditur: Manichæorum error hac aſſertione firmatur. Si autem nõ fuit aliquid, vnde generaretur filius, nec tamen de ſubſtantia patris Deus natus, hoc ſupereſt, vt euidenter ex nihilo Dei filium extitiſſe fateantur, qui eũ in diuinitate minorem prædicare contendunt. Sed forſitan dicitur, ex volũtate patris natum eſſe filium. Dicatur ergo, vtrum ex ſe an aliunde pater filiũ genuit. Si enim ex ſeipſo genuit, non potuit voluntas generationem præcedere, quia nefas eſt credere, in Deum aliquid, quod non ſemper fuit, nouiter accidiſſe. Vnde cognoſcitur, quoniã Deus omnem quidem creaturam de nihilo condidit voluntate ſua, filium vero ſubſtãtia genuit vel natura. Si autem aliunde filius dicitur natus, aut ex nihilo eius origo aſſeritur: aut (ſicut ſuperius dictũ eſt) excepto Deo, ſemper aliquid fuiſſe cõtra regulam veræ fidei prædicatur. Beatus quippe Apoſtolus, ſciens filium ex patris eſſentia verum Deum genitum, & ob hoc cum patre vnum dominum Deum, nec immemor præcepti dominici, quo prohibemur duobus dominis deſeruire: domino Chriſto, ſicut vero Deo, præcepit ſeruiendum, quem æqualiter cum patre nouerat honorandum, ipſo domino dicente: Vt omnes honorificent filiũ, ſicut honorificant patrem. Quem verum Deum Ioannes Apoſtolus, ipſo in ſe domino loquente teſtatur dicẽs: Vt ſimus in vero filio eius Ieſu Chriſto: Hic eſt verus Deus, & vita æterna. Quocirca veræ fidei tenenda eſt regula, qua Dei filius de patris ſubſtantia, hoc eſt, de id quod ipſe eſt, ineffabi-

Filius ex ſubſtantia patris, vnus cum patre Deus & dominus.

Ioan. 5.

1. Ioan. vlt.

liter ſine initio natus creditur. Et verus Deus cum patre colitur & tenetur, quia nec Chriſtianis licitum eſt, ei, qui natura non eſt Deus, ſicut vero Deo ſeruire. Nec cuiquam fas eſt, Chriſto vnigenito Dei filio, non ſicut vero Deo ſeruire. Nam eum qui ſeruit Chriſto placere Deo, beatus Paulus, qui dijs, qui natura non ſunt dij, ſeruiendum interdixerat, euidentiſſime

Rom.14.c *manifeſtat, dicens: Non eſt Dei regnum eſca & potus, ſed iuſtitia & pax & gaudium in ſpiritu ſancto. Qui enim in hoc ſeruit Chriſto, placet Deo. Quocirca cognoſcentes Chriſtum verum Deum eſſe, non audeamus ab æqualitate paternæ ſubſtantiæ ſeparare. Verus enim Deus eſt, qui natura Deus eſt. Natura autem Deus eſt, qui deitatem ex æternitate veræ natiuitatis habuit, nõ ex gratia donationis poſſedit. Quod enim naſcitur, connexum eſt genere: quod vero adoptatur, ſola prouehitur largitate.*

5 Obiectio Cõtra æqualitatem patris & filij.

OBIECTIO. *Perturbationes mentium, quæ ſine ratione dicuntur, cum hortantur, aduerti veritas non videtur ab eis comprehendi, nec profiteri, ob hoc quod abſurdum ſit dicere vel credere, patrem & filium ingenitos eſſe. Qui ſibi ſuadet iſta excogitare, ipſe ſe vult fraude decipere, quam quidem exegit illis hoc dici, qui patrem & filium æquales aſſerunt eſſe.*

Reſponſio, quod æquales quidem ſunt, nõ tamen ambo ingeniti nec ambo geniti.

RESPONSIO. *Perturbant quidem mentes, aut ignauas, aut inſcias, qui voluerint patrem & filium ingenitos dicere. Sed non hoc faciunt, qui cognoſcũtur æquales patrem & filium prædicare. In duobus enim ingenitis diuerſa diuinitas inuenitur. In vno autem ingenito, ex vno ingenito, naturalis vnitas demonſtratur. Duo quippe ingeniti, non poſſunt vnam habere naturam, vbi nec vnus in vno veram ex ſe generationem inuenit; nec vnus ex vno vere in ſe ſubſtantiam natiuitatis agnoſcit. Nos autem patrem & filium, nec duos ingenitos dicimus,*

nec

nec duos genitos appellamus, nec perſonaliter confundimus, nec ſubſtantialiter ſeparamus. Et ideo æquales ſine ambiguitate dicimus, quia diuerſos à ſe nullatenus inuenimus. Vnus vnum genuit, vnus de vno natus eſt. Et quia de incommutabili patre incommutabilis filius extitit, & pater æternus & perfectus, coæternum perfectumq́; filium genuit: propterea filius veram, quam habet ex vero patre ſubſtantiam, nec minorem habere potuit, nec diuerſam. Contumelia eſt quippe diuinæ naturæ, ſi pater filium generans, non potuit eſſe in filio, quãtus permanet in ſeipſo. Et genitori (quod nefas eſt) potentia naturalis adimitur, ſi filio paternæ ſubſtantiæ æqualitas abnegetur, cùm hanc Apoſtolica doctrina non taceat, Euangeliſta Ioanne dicente: Propterea volebant eum Iudæi interficere, quia non ſolum ſoluebat ſabbatum: ſed & patrem ſuum dicebat Deum, æqualem ſe faciens Deo. Quam æqualitatem, non maliuola Iudæorum aduerſitas (ſicut quibuſdam videtur) obiecit, ſed Euangeliſtæ veridica prorſus auctoritas declarauit. Qui ſicut vere dixit, Ieſum ſoluiſſe ſabbatum, vere etiam patrem ſuum dixiſſe Deum, ita vere dixit per profeſſionem paterni nominis, æqualem ſe feciſſe diuinitati & omnipotentiæ genitoris. Hanc æqualitatem in ſe ipſe verus filius prædicãs & demonſtrans, ait: Ego & pater vnum ſumus. Et alio loco: Omnia quæ pater fecit, eadem & filius fecit ſimiliter. Idem ipſe dicit: Pater clarifica filium tuum, & filius clarificet te. Et alio loco: Vt omnes honorificent filium, ſicut honorificãt patrẽ. Et alia multa, quæ prolixitatẽ vitãtes omiſimus. Æqualem ſe itaq; Deo per profeſſionem paterni nominis facere, vnum cum patre eſſe, Omnia quæ pater facit, eadem ſimiliter facere, Clarificatus & ipſe clarificare, æqualitatẽ ſibi paterni honoris exigere: ſicut minori non competunt, ſic æqualẽ, remoto ſcrupulo

[Margin: Contumelia Dei fore, filium non eſſe æqualem patri. — Ioan. 5. — Ioan. 10. — Ioan. 5. c — Ioan. 12. — Ioan. 5.]

6. Obiectio quod aliud ſit pater luminis, & aliud lumē. *dubitationis, oſtendunt.* OBIECTIO. *Interea dum de lumine dicitur, non intelligunt quod ſcriptum eſt, quia alius eſt pater luminis, & alius eſt qui lumen eſt appellatus, & lucet in tenebris, & tenebræ eum non comprehenderūt. Idcirco debet aduerti, quid lex mandat vel inſtruit mentes hominum. Quia inter illum auctorem luminis, & iſtud lumen in tenebris lucens, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, per quod vita factus eſt filius, & lux eſt oſtenſus hominum, illo qui oſtenditur factus, non eſſe*

Reſponſio, quod ſubſtantialiter vnum lumē ſunt pater & filius *pater, æqualis eſſe non poſſe.* RESPONSIO. *Hoc ſemper patris & filij demonſtrat æqualitas, vt quicquid fuerit derogationis vel honorificentiæ, ſimul ſit vtrique commune. Quo fit, vt dum contra fidei normam, filius à patris æqualitate diſcernitur, magis patri quàm filio detrahatur. Quod huius loci manifeſtius demonſtrat aſſertio, qua dum filius ſolus lumen appellari creditur, ipſi patri, qui lumen genuit, nomen luminis abnegatur. Qui autem non ſubſtantialiter poſſidet nomen luminis, non poteſt habere ſubſtantialiter vocabulum deitatis. Beatus quippe Ioannes Apoſtolus di-*

1.Ioan.1.b *cit: Quoniam Deus lux eſt. Si ergo qui Deus eſt, lux eſt: qui lux non eſt, Deus non eſt. Quare lumen ex lumine credendus eſt filius, quia de Deo natus eſt Deus: ne dum ſolus filius lumen dicitur, Deus pater intolerabiliter blaſphemetur. Ac ne putemus patrem coniectura magis quàm veritate lucem dicere, neceſſe habemus, hoc quoque teſtimonijs approbare. In ſanctis*

Sapien.7.d *eloquijs de ſapientia dicitur: Omnium mobilitantium mobilior eſt ſapientia. Attingit autem vbique propter ſuam munditiam, vapor eſt autem virtutis Dei, & manatio quædam claritatis omnipotentis Dei ſynceris. Et ideo nihil inquinamenti in illam incurrit, candor eſt enim lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula Dei maieſta-*

ieſtatis, & imago bonitatis illius. Candor lucis æternæ ſapientia dicitur, quam lucem æternam patrem eſſe, vniuerſa Christianitas profitetur. Quod ſi forte aliqui putant, iſtam lucem æternam, cuius ſapientia candor eſt, patrem accipi non debere: Neceſſe eſt, vt dum Deũ patrem lucem æternam denegãt, aliam lucẽ æternam quærant, cuius eſſe candorem ſapientiam, euidenter oſtendant. Sed ipſi nouerint, quomodo poſſint, aut lucem, quæ Deus non ſit, aut alteram lucem, præter ſapientiam, quæ Deo coæterna ſit, inuenire. Cognoſcatur ergo lux eſſe pater luminis, vt ſaltim ſic filius patri non dubitetur vel negetur æqualis. Vno iam teſtimonio Deũ patrem lucẽ eſſe docuimus, melius eſt ſi id ipſum Apoſtolica quoque prædicatione monſtremus. Beatus Paulus filios Dei nos eſſe teſtatur dicens: Quicunq; ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei. Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater. Ipſe ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quod ſimus filij Dei. Ioannes etiam Euangeliſta dicit: Quotquot autem crediderunt in eũ, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Vt igitur B. Paulus Deũ cuius filij ſumus, lucem eſſe monſtraret, eoſdem filios, lucis quoq; filios appellauit, ita dicẽs: Vos autem fratres non eſtis in tenebris, vt vos dies ille, tanquam fur, comprehendat: omnes enim vos filij lucis eſtis, & filij diei. Et filius ad diſcipulos: Vt ſitis filij patris veſtri, qui in cælis eſt. Ipſum vero filium lucem eſſe, nullus poterit abnegare. De quo Euangeliſta dicit: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Et rurſus: Et vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Ipſe quoque filius, lucem ſe eſſe propria voce teſtatur: Ego ſum (inquiens) lux mundi. Vt autem agnoſcatur pa-

Nos ſumus filij lucis, ergo pater noſter lux eſt.

Roma. 8.

Ioan. 1.

1 Theſſ. 5.

Math. 5. f

Ioan. 1. a

Ioan. 8.

 tur pa-

tur pater in filio, lumen in lumine eſſe, in Ioannis teſti-
1.Ioan.1.b *monio perdocetur, qui ait: Deus lux eſt, & tenebræ in eo non ſunt vllæ. Atque ſubiunxit: Si in lumine ambulamus, ſicut & ipſe eſt in lumine: ſocietatem habemus ad inuicem. Quod vt ſe de patre dixiſſe monſtraret, adiunxit: Et ſanguis Ieſu filij eius mundat nos ab omni peccato. Patrem, quem lucem dixit, in lumine eſſe aſſeruit. Quod ergo iſtud eſt lumen, in quo pater eſt lumen, niſi lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum? Oſtenſum eſt igitur, patrem eſſe lumen, ſicut eſt filius lumen. Demonſtratur etiã filius dies, ſicut & pater eſt dies, Pro-*
Pſalm.95.a *pheta dicente: Euangelizate diem ex die ſalutare eius. Quapropter agnoſcatur pater eſſe in filio lumine, &*
Ioan.14.b *filius in patre lumine, ipſo de ſe lumine proteſtante: Ego in patre, & pater in me. Tanquam diceret: Ego in lumine, & lumen in me. Et vbi non inuenitur diuerſitas luminis, nõ negetur æqualitas deitatis: Ne dum Deus lux eſſe Apoſtolica prædicatione dicitur, ille qui lumen eſſe non dicitur, Deus etiam eſſe (quod nefas eſt) abnegetur.* OBIECTIO. *Amiſimus ſuperfluas rationes, quæ faſtidium non facerent auditoribus, & ad hoc reſponſum eſt, ad quod ſententia inquirebat expoſitionem. Et quia inter patrem & filium diſtantia eſt, & quod dicitur, non eſt, eo quod inter illos differentia non ſit. Ipſe Saluator dicit, qui credendus eſt: Alius eſt qui teſtimonium perhibet de me. Item ipſe filius dicit de Spiritu ſancto: Et alium paracletum mittam vobis. Alium dixit patrem, & alium dixit eſſe paracletum, & tamen non aduertuntur diuina iura & ſacramenta, efficiuntur homines paganitatis profeſſores, qui ante aduentum Saluatoris dixerunt Homouſion. Quorum & hæretici facti ſunt profeſſores, cum aſſerunt, patrem & filium & ſpiritum ſanctum vnum eſſe Deum,*

7.Obiectio Cum alius ſit pater & alius paraclitus, quod non ſit vna natura in tribus.

Deum. RESPONSIO. *Vera fides nunquam ſuperfluas, ſed rectas ſemper habet & habuit rationes, nec ex his aliquod faſtidium naſcitur, ſi modo abſq; contentionis ſtudio veritas audiatur: quæ ob hoc alium dixit patrem, vt perſonas diſcerneret, non, vt ſubſtantialem diſtantiam demonſtraret. Nam cùm alium dixit, oſtendit propriam habere perſonam. Patrem vero nominans, demonſtrauit ſe vnam cum eo habere ſubſtãtiam, hoc modo. Si enim pater qui teſtimonium perhibet filio, vere alius eſt, vtriuſque perſona diſcernatur. Vere & pater eſt, vt ſubſtantialis vnitas demonſtretur. Quod ſi vera eſt paternitas patris, vera eſt etiam natiuitas prolis. Et ſi eſt filij vera natiuitas, inter patrẽ filiumq; ſubſtantialis non poteſt eſſe diuerſitas. Vera enim & æterna ſubſtantia, de qua vera natiuitas extitit, ſicut generando minui diuidiq; non potuit: ita in ſe tota permanens, totam ſe coæternæ veritati natiuitatis indulſit: vt ſcilicet gignentis genitiq; non ſolum æqualitas abſque diuerſitate conſiſteret, ſed etiam ſine confuſione detrimentoq; naturalis vnitas permaneret. Diuinæ quippe natiuitatis & nomen & veritas, ſicut diſcretam monſtrat gignentis genitiq; perſonam: ſic diuerſam non ſinit putari ſubſtantiam. Alius ergo propterea dictus eſt pater, vt generationis veritas mõſtraretur, non, vt putaretur aut prior aut potior. Nam ſi potiorem accipere debemus, quem audimus alium dici, compellimur etiam paracletũ ſpiritum, pro eo quod alius dictus eſt, potiorẽ filio confiteri. Sicut enim patrem alium filius dixit, ita paracletum alium nuncupauit. Si placet igitur, & hoc fidei veritas exigit, vt melior putetur, qui alius dicitur, quoniam pater alius eſt dictus, & alius paracletus. Ex hoc iam filius ſubijciatur ambobus, vt ſaltim ſic paracletus coæquetur patri, qui pro eo quod alius nuncupatus eſt, filio dicitur anteponi:*

Reſponſio. Eſt alius pater, aliuſq; paracletus, ſolum perſonali non ſubſtantiali differentia.

Vera & æterna filij natiuitas ex eadem ſubſtantia in qua pater eſt.

Cur alius dicitur pater.

Vt huius communione pronominis, in patre & paracleto demonſtretur communio deitatis. Si autem paracletus licet alius dicatur, tamen filio non præfertur, nec pater ideo præferendus eſt filio, quia alius dicitur. Hoc enim pronomine, perſonarum oſtenditur diſcretio, non naturæ. Denique ne fidei ambiguitate, veritatis regulam deſerentes, per deuios circumferamur errores, ipſe dominus nobis, & vnam ſe cum patre retinere ſubſtantiam, & alteram ſe demonſtrauit habere perſonam, dicens in Euangelio: Ego & pater vnum ſumus. Quod dictum hi qui diuinæ vnitatis in patre & filio ſignificationem tenuare contendunt, non ad ſubſtantialem vnitatem, ſed ad voluntatis ſtudent referre cõcordiam. Quod ſi ſic dominus vellet intelligi, poſſet dicere: Ego & pater vnum volumus, non, ego & pater vnum ſumus. Sed nunc eligat quiſque quod velit, vtrum in Deo aliud putet eſſe, & aliud velle, an hoc credat eſſe quod velle, vt ei poſſit huius dicti dominici manifeſtius veritas apparere Si enim aliam dixerit in Deo voluntatem, quo velle dicitur, & aliam eſſentiam, qua eſſe cognoſcitur: ad voluntatem referri non poteſt, quod ſecundum eſſentiam dictum eſt, Ego & pater vnum ſumus. Eſſe enim ab eſſentia dicitur. Si autem hoc in Deo (ſicut certum eſt) putatur eſſe, quod velle, dum voluntatis vnitas aſſeritur, ſubſtantialis etiam vnitas non negetur. Vt & in eo, quod dixit, ſumus, agnoſcatur non aliud eſſe quàm pater eſt: & in eo, quod dixit, ſumus, agnoſcatur non ipſe filius eſſe qui pater eſt. Hanc Patres noſtri, per omnia Chriſti ſectati doctrinam, vnius eſſe ſubſtantiæ patrem filiũmque dixerunt. Quod Græcè Homouſion dictum eſt, illa ſcilicet ratione, quoniam in Græcia, noua tunc emerſerat hæreſis, quæ vnigenitum ſeparare nitebatur à ſubſtantia genitoris. Ad hoc vt quiſquis illam doctrinam reciperet, non creatoris cul-

[Margin: Ego & pater vnum ſumus. Ioan. 10. f]

[Margin: Homouſiõ a patribus, non ex ſcripturis, receptum eſt.]

ris cultor, ſed creaturæ potius appareret. Mirum autem eſt, quod in hoc nomine ſonus tantum à quibuſdam attenditur, nec dicti intelligentia veſtigatur, cùm pleraque non ſint antiquitus dicta, & pro temporum cauſarumq́; oportunitatibus profeſſioni fidei reperiuntur inſerta. Sicut ingenitus pater, nuſquam in ſcripturis Canonicis legitur, & tamen ſecundum fidei veritatem ingenitus prædicatur. Aduerſus Sabellium ſcilicet, qui patrem filiúmque, non communione ſubſtantiæ vnum intelligit, ſed perſonali ſingularitate confundit. Quod ſi ſonus, non ſenſus, conſyderatur in verbis, non cenſeatur eccleſia nomine catholico, quod nec in veteri, nec in nouo reperitur poſitum teſtamento. Si vero hæc omnia, cum in nullo ſint canonico volumine, digne tamen tenentur in fide, quur nobis in Homouſion putetur prohibendum, non ſonum dicti conſyderare, ſed ſenſum? Nec attendere nouitatem verbi, ſed virtutem intelligere ſacramenti? Mirum eſt autem, eos qui pro vnius ſubſtantiæ credulitate, volunt nos homouſianos dici, quomodo ſe nolunt triuſianos, pro tribus & diuerſis ſubſtantijs, appellari. Quamuis etſi tali nomine cenſeri fugiant, cum hoc eos tamen eſſe, qualitas ſuæ credulitatis oſtendat. Digne itaque patrem & filium & ſpiritum ſanctum, perſonarũ proprietate ſeruata, vnum colimus Deum: quoniam fides vera, nec tres deos recipit, quod faciunt Pagani multicolæ, nec Deum ſuum creatum aſſerit, quod cultores prædicant creaturæ.

Homouſiani.
Triuſiani.

OBIECTIO. *Scelus & valde eſſe blaſphemum aduertant homines, qui ſalutaria præcepta cupiũt ſectari. Nam falſitas profeſſionis nunquam prodeſſe eis poterit, quam quærũt iniuriando Deum per blaſphemiam colere vel venerari, ſi ab hominibus non toleratur iniuria, ab ipſo domino auctore qualiter poterit tolerari? Oſtendit enim circa infideles ſuam obiurgationem, dicendo.*

8. Obiectio quod fiat Deo iniuria per cultum filij.

cendo: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe eſt à me. RESPONSIO. *Apoſtolica fides Deum non iniuriat, ſed honorat, quæ diuinam ſubſtantiam nec minorari potuiſſe aſſerit, nec mutari. Et ideo filium æqualem patri prædicat, quoniam vna vtriuſque ſubſtantia, perfectionis ſuæ plenitudinem in vtroque cõſeruat. Tunc ergo Deo infertur iniuria, quãdo per diuerſitatem diuinitatis cum creatore colitur creatura. Cum creationis nomen in eo ſit tantum accipiendum in filio, quod pro redemptione hominum, ex hominibus factus eſt homo. Spiritum quoque ſanctum, ſi creaturam dominus vellet intelligi, nunquam præciperet ſibi & patri, in ſacramento baptiſmatis copulari, dicens: Ite, docete omnes gentes, baptizate eos in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti.* OBIECTIO. *De generatione autem eius quod dictum eſt: Ex vtero ante luciferum genui te. Quis dubitet de carnali natiuitate fuiſſe dictũ? cum ipſa anteſcriptio oſtẽdat tibi ad intelligendum eum, dicit Propheta: Quòd in ſplendoribus ſanctorum ante luciferum genitus ſit. Et ſplendor ſanctorum præconium oſtenditur eſſe prophetarum. Et eorum vaticinatio de eo fuiſſe adimpleta, vt cum manifeſtaret ipſam eſſe, & propheta dicendo: Ex vtero ante luciferum genui te, & ſplendidum contigit, quod per virginem naſci eum os propheticum ante dixit, Quis dubitet hanc natiuitatem ita contigiſſe, vt ſcriptura memorat?*

Reſponſio, maior eſſet iniuria, ſi filius minor patre exiſtimaretur.

Neque ſpiritus ſanctus creatura eſt.

9. Obiectio Ex vtero ante luciferũ genui te.

RESPONSIO. *Multum fallitur, qui huius ſcripturæ locum, diuinæ natiuitati non credit cõuenire. Et audiens Deum dixiſſe, Ex vtero ante luciferũ genui te, quia in Deo carnalis vterus non poteſt credi, æſtimet huius loci ſenſum ei tantummodo generationi, quæ ſecundum carnem eſt, coaptandum, cùm præcedẽs verſus, diuinæ magis intellectum generationis inſinuet, quo pater dicit ad filium, Tecum principiũ, vt agnoſcatur patrem*

Reſponſio, quod id nõ de carnali, ſed diuina Chriſti natiuitate debet intelligi Pſalm. 109.

trem

trem & filium vnum eſſe principium. Nomen vero vteri trãſlato vocabulo dictum eſt, quo ipſa diuina ſignificaretur natura. Sicut corporalibus nominibus incorporalis ſubſtãtia Dei aſſolet nominari: Vt ſenſus hominum conſuetis naturæ ſuæ vocabulis, ad intelligentiam diuinitatis poſſit adduci. Dicũtur enim oculi Dei omnia videre. Sicut ſcriptũ eſt: In omni loco oculi Dei ſpeculantur bonos & malos. Quis autẽ dubitet, ita Deum per naturam ſuam totã videre, ſicut eũ per naturæ infinitatẽ omnia fatemur implere? Sed & diuerſa corporalium membrorũ vocabula, ob hoc in Deo inuenimus, vt dictũ eſt, nominari, vt per harũ rerũ efficiẽtias, ſubſtantiæ ipſius incorporalis proprietas poſſit intelligi. Sic ergo & hic ſe dixit ex vtero filiũ genuiſſe, vt quẽ audimus ex vtero genitũ, à natura patris nullus æſtimet alienũ. Quod autem ante luciferũ dixit, oſtendit filij natiuitatẽ perpetuã initio temporali nõ eſſe ſubiectã. Lucifer enim ſtellæ vocabulũ eſt, & in initio mundi, cũm Deus luminaria & ſydera condidiſſet, iuſſit ea eſſe in dies & menſes, & tẽpora & annos, quibus nominũ circulis tẽpus omne reuoluitur. In ſplendoribus autẽ ſanctorũ, non rectè intellecta ſunt vaticinia prophetarũ. Splẽdor enim ſanctorũ, nõ in officio prædicationis, ſed in reſurrectionis claritate cõſiſtit. De quo ſplẽdore dominus dicit: Tunc iuſti fulgebũt ſicut ſol in regno patris ſui. Hunc ſplendorẽ futuræ reſurrectionis, his verbis etiã Daniel propheta cõmemorat: Et multi dormientiũ in terræ foſſura, in opertione exurgẽt, hi in vitã æternã, & hi in opprobrium & confuſionẽ perpetuã: Et intelligentes ſplendebunt, vt ſplendor firmamẽti: Et ex iuſtis multi, ſicut ſtellæ in ſecula. Hic autẽ ſplendor tũc ſanctis à domino tribuetur, quãdo ſecundũ Apoſt. dictũ reformabit corpus humilitatis noſtræ, conforme corpori claritatis ſuæ. In hoc ergo ſplẽdore, tunc integrè ſancti intelligẽt patrẽ & fi-

Nomen vteri, hic pro natura diuina ponitur.

Prouer. 15.

Ante luciferum.

In ſplendoribus ſanctorum.

Matth. 13.

Dan. 12. a

Phil. 3. d

& filium vnum principium eſſe: nec à ſe inuicẽ vel ſubſtantia vel maieſtate diſtare. Licet ergo confiteamur filium ſecundum carnem ex vtero virginis procreatum, non tamen ambigimus de vtero patris, id eſt, de patris ſubſtantia genitum. Imò ſic confitemur filium de vtero Dei verum Deum natum eſſe, ſicut de virginis vtero verum non dubitamus hominem proceſſiſſe: ne (quod abſit) ſi de matris ſubſtantia verus homo natus credatur, & verus Deus de patris ſubſtantia denegetur, potior æſtimetur humana natura, quæ id quod eſt, procreare potuit, quàm diuina ſubſtantia, quæ verum Deum generare non valuit. OBIECTIO. *Non eſt nimium dedecus, vt fraudibus proprijs decipiatur male intelligens animus, vt aliquãdo duo dicantur eſſe vnus, aliquando tres vnus? Nunquid non occurrit beneficij munus, quando vnus non eſt cum duobus deſignatus? Ludibriũ eſt credere, ex tribus partibus Deum vnum conſtare, cum adhuc, quod peius eſt, dicitur de eis, quòd ſic credendus eſt vnus Deus, cum non ſit ipſe pater qui filius, non ipſe filius qui ſpiritus ſanctus. De quibus profitentur differentias inter ſe habere, honorem verò vnuſquiſque ſuum non poſſe habere, niſi malignum pectus eos in vno Deo inueniatur copulare.*

10. Obiect. quod non rectè duo an tres dicãtur vnus.

Reſponſio. rectiſsime tres perſonæ dicũtur vnus Deus.

RESPONSIO. *Nullis fraudibus aut proprijs aut alienis decipitur, qui Deum vnum ſic colit, vt in Trinitate nouerit nec perſonas confundere, nec ſubſtantiam ſeparare. Et illam vnam naturam vnum Deum intelligit, in qua æternitatem veræ diuinitatis agnoſcit. Dicitur enim nobis: Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, dominus vnus eſt. Item, Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Quod ſi dominum Deum, ſolum patrem accipere debemus, filio ergo nec vt Deo ſeruiamus, nec eum adoremus. Quicquid enim ad naturam domini Dei ſolius non pertinet, vt Deus à nobis*

Deut. 6.

ado-

adorari non debet. Quid autem dicturi ſumus de filio? Nō ſolum pater Deus eſt, ſed & filius & ſpiritus ſanctus.
quem in cælis omnesq; virtutes adorant ſemper & laudant in tantum, vt etiam in forma ſerui poſitum, & propter paſſionem mortis, paulo minus ab angelis minoratum, adorare angeli iubeantur, Moyſe dicēte: Lætamini cæli ſimul cum eo, & adorent eum omnes angeli Dei. Hominū quoque adorationem Dauid diuinitus inſpiratus, adiungens ait: Adorabunt eum omnes reges Pſalm.71.
terræ: omnes gentes ſeruient ei. Quomodo ergo & ab hominibus & ab angelis adoratur, ſi ab vnius Dei ſubſtantia ſeparatur? Quomodo illi ſeruitutem, quæ Deo tantum debetur, audemus exhibere, ſi vna non eſt illi natura cum patre? Nam quia vnus eſt Deus, ita nobis dicitur per Prophetam: Ego Deus, & non eſt alius Eſa.45.d
præter me, iuſtus & ſaluans, non eſt alius præter me. Conuertimini ad me, & ſalui eritis, quia ab extremo terræ ego ſum Deus, & non eſt alius. Per meipſum iuro, quoniam exiuit ex ore meo iuſtitia, & verba mea non auertentur. Mihi enim inclinauit vniuerſitas genu, & iurauit omnis lingua per Deum. Ecce Deus, qui in hoc loco ſe tantum dicēs Deum, præter ſe alium non eſſe teſtatur. Quod ſi quiſquam omnem hic noluerit Trinitatem accipere, cogetur hanc vocem ſoli filio deputare. Quis enim Deus, præter quē alius non eſt, niſi ille cui Eſaias dicit: Laborauit Ægyptus, & mer- Ibidem e
catus Æthiopū, & Saba viri excelſi ad te tranſibunt, & tui erunt ſerui, & poſt te ſequentur alligati vinculis, & adorabunt te, & in te deprecabuntur, quoniam in te eſt Deus, & non eſt Deus præter te. Tu enim es Deus, & neſciebamus: Deus Iſrael ſaluator. Erubeſcēt & pudebunt omnes qui aduerſantur ei, & ibunt cum confuſione. Ecce in ipſo eſt Deus, & præter ipſum non eſt Deus, & ipſe eſt Deus Iſrael ſaluator. Superius autē is qui dixit, Ego Deus, & non eſt alius præter me, Pſalm.44.e
adiun-

adiunxit: *Iuſtus & ſaluans, non eſt alius præter me. Quis autem iuſtus eſt? niſi cui Dauid dicit, Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem. Quis verò eſt ſaluãs? niſi de quo angelus in ſomnis ad Ioſeph locutus eſt dicens, Ioſeph fili Dauid, Noli timere accipere Mariam coniugem tuã, quod enim in ea natũ eſt, de ſpiritu ſancto eſt: pariet autem filiũ, & vocabis nomẽ eius Ieſum: ipſe enim ſaluũ faciet populũ ſuum à peccatis eorum.*

Matth. 1. c

Pſalm. 21. f *Cui verò conuenit dicere: Conuertimini ad me, & ſalui eritis: quia ab extremo terræ ego ſum Deus, & non eſt alius, niſi filio? De quo Dauid dicit: Reminiſcentur & conuertentur ad dominũ vniuerſi fines terræ, & adorabunt in conſpectu eius omnes patriæ gentiũ. Quod ergo*

Per meipſum iuro. *ſequitur, Per meipſum iuro: quis hoc credendus eſt dicere? Niſi qui hoc modo inuenitur Abrahæ ante iuraſſe. Hunc autem non patrem, ſed filium aſſerunt, qui filium à patre ſecundum diuinam naturam, minorem prædicare contendunt. Iſte autem Deus, qui per ſemetipſum iurat, vtrum maiorem ſe habeat, Paulus nobis beatus oſtendit, qui ad Hebræos ſcribens, ait: Abrahæ*

Heb. 6. e

namq; promittẽs Deus, quoniã neminẽ habuit, per quẽ iuraret maiorẽ, iurauit per ſemetipſum, dicẽs: Niſi benedicẽs benedicã te, & multiplicãs multiplicabo te. Iſte ergo Deus, qui per ſemetipſum iurat, quoniã neminem habet, per quẽ iuraret, maiorem. Quid ſequitur videamus: Quoniã exibit, inquit, ex ore meo iuſtitia, & verba mea nõ auertẽtur. Mihi enim inclinauit vniuerſitas genu, et iurauit omnis lingua per Deũ. De cuius ore

Eſa 45. Exibit ex ore meo iuſtitia.

Eſa. 2. a *ergo exijt iuſtitia? niſi eius, de quo dixit Eſaias, Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcẽdet, & requieſcet ſuper eũ ſpiritus domini. Et poſt paululũ: Iudicauit in iuſtitia pauperes, & arguet in æquitate pro mãſuetis terrã. Sequitur deinde: Iſte Deus præter quẽ non eſt alius, & dicit, Verba mea nõ auertẽtur.*

Eſa 45.

Cuius

Cuius autẽ hac vox eſt, niſi illius qui in Euãgelio dicit, Calũ et terra tranſibũt, verba autẽ mea nõ tranſibunt? Matt. 24.e *Itẽ adiungit Deus iſte, præter quẽ non eſt alius, & dicit: Mihi enim inclinauit vniuerſitas genu, & iurauit omnis lingua per deũ. Hoc autẽ de quo intelligi debeat, Paulus nobis, magiſterio Chriſti doctus, oſtendat, qui ſcribẽs ad Rom. ſic ait: Nemo enim noſtrũ ſibi viuit, &* Rom.14.b *nemo ſibi moritur: ſiue enim viuimus, domino viuimus: ſiue morimur, domino morimur: ſiue ergo viuimus, ſiue morimur, domini ſumus. Et vt ſe de Chriſto dixiſſe mõſtraret, adiũxit: In hoc enim Chriſtus et mortuus eſt et reſurrexit, vt & mortuorũ & viuorum dominetur. Tu autẽ quid iudicas fratrẽ tuũ, aut tu quare ſpernis fratrẽ tuũ? Omnes enim ſtabimus ante tribunal Dei: ſtatimq́ hoc propheticũ ſubijcit teſtimoniũ dicẽs, Scriptũ eſt enim: Viuo ego, dicit dominus, quoniã mihi flectetur* Eſa.45.d *omne genu, & omnis lingua cõfitebitur Deo. Ante tribunal verò Chriſti, nos adſtaturos ipſe denuò teſtatur, dicẽs: Omnes enim nos manifeſtari oportet ante tribu-* 2.Cor.5. *nal Chriſti: vt recipiat vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonũ, ſiue malũ. Ipſi quoq; omne genu flectendum, idẽ docet Apoſt. dicens: Vt in nomine Ieſu* Philip.2.b *omne genu flectatur, cæleſtiũ, terreſtriũ, & infernorum: Et omnis lingua cõfiteatur, quia dñs Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris. Iam nũc omnia quæ ſuperius dicta ſunt, denuo cõſideremus. Dicit Deus: Ego Deus, et non* Epilogus huius reſpõſionis decimæ. *eſt alius præter me. Et in perſona filij dicit Eſaias, Quoniã in te eſt Deus, & præter te nõ eſt Deus. Tu enim es Deus, et neſciebamus. Deus Iſrael ſaluator. Deus autẽ Iſrael Deus vnus eſt. Sequitur autẽ. Cætera quæ teſtimonijs ſupradictis ad filium oſtendimus pertinere. Ipſe enim per ſemetipſum iurat, neminẽ habẽs maiorẽ. Ipſe populũ ſuũ ſaluat. Ipſe iuſte iudicat. Ipſi flectitur omne genu cæleſtiũ, terreſtriũ, & infernorũ. Ipſi omnis lin-*

gua confitetur, à quo eſt retributio reddenda factorũ. Ipſe ergo, de quo hæc omnia dicuntur, per prophetam dicit: Ego Deus, & non eſt alius præter me. Nunquid nam Deum iſtum, præter quem alius non eſt, ita ſolum filium accipimus, vt ab eo patrem & ſpiritũ ſanctum ſeparemus? Abſit. Hoc enim impoſſibile eſt. Nam præter Deũ patrem Deus filius non eſt, quia de patre eſt, & in patre eſt. Præter patrem & filium Spiritus ſanctus non eſt: quia patris & filij ſpiritus eſt, & in patre & in filio eſt. Vnde cognoſcitur, quoniam iſta Trinitas vnus dominus Deus eſt, de quo dicitur, Audi Iſrael, dominus Deus tuus, dominus vnus eſt. &: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Huic domino etiam Eſaias Propheta dicit: Domine præter te alium non nouimus, nomen tuum nominamus. Hoc autem nomen Saluator noſter oſtendit, dicens diſcipulis ſuis: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Iſtud eſt nomen domini, præter quem alium non nouimus, & cuius nomine nominato, à morte liberamur, de poteſtate tenebrarum eruimur, vt in regnum filij transferamur. In patre ergo & filio & ſpiritu ſancto vnitatem ſubſtantiæ accipimus, perſonas confundere non audemus. Beatus enim Ioannes Apoſtolus teſtatur dicẽs: Tres ſunt, qui teſtimonium perhibent in cælo, Pater Verbum & Spiritus: Et tres vnum ſunt. Quod etiam beatiſſimus martyr Cyprianus in Epiſtola de vnitate Eccleſiæ confitetur, dicens: Qui pacem Chriſti & concordiam rumpit, aduerſus Chriſtum facit: qui alibi præter eccleſiam colligit, Chriſti eccleſiam ſpargit. Atque vt vnam eccleſiam vnius Dei eſſe monſtraret, hæc confeſtim teſtimonia de ſcripturis inſeruit: Dicit dominus, Ego & pater vnum ſumus. Et iterum: De patre & filio & ſpiritu ſancto ſcriptum eſt: & tres vnum ſunt. Nam & in libro

Deut 6.a. — Matt.28 d — Ioan.10.f — 1.Ioan.5. — Beatiſſ. Cyprianus lib. de ſimplicitate Prælatorum: vel ſecundum vetuſta exẽplaria, De vnitate Eccleſiæ Catholicæ.

libro de Oratione dominica,vt oſtenderet Trinitatem vnius deitatis eſſe, nec inter ſe aliquā diuerſitatem habere, Danielem & tres pueros, ternarum horarum circulis reuolutis,orationē fundere ſolitos memorauit.Vbi & in trium horarū curriculo,& in vnius orationis officio, vnum Deum eſſe Trinitatem euidenter oſtendit. Non ergo ex tribus partibus vnum colimus Deum,ſed Apoſtolicæ fidei regulam retinentes,perfectum & conſempiternum filium, de perfecto & ſempiterno patre, ſine initio genitum, & poteſtate non imparem, & natura fatemur æqualem: Sanctum quoque ſpiritum non aliud fatemur eſſe quàm Deum,nec à filio,nec à patre diuerſum, nec in filio, nec in patre confuſum. Vnus eſt enim, atq; idem patris & filij ſpiritus, totus de patre procedens, totus in vtroq; conſiſtens, nec eſt diuiſus in ſingulis,quia inſeparabiliter eſt vtriſq; communis.

Idem in orationem Dominicā.

B. FVLGENTII AD

TRASIMVNDVM REGEM VANDAlorum, in Aphrica, Liber primus, de myſterio mediatoris Chriſti, duas naturas in vna perſona retinentis.

CAPVT I.

TRIVMPHALIBVS *tuis ſenſibus, piiſſime Rex,nequaquam crediderim obliuione ſubtractum, quod nuper mihi quoddam volumen, baiulo Felice, præceperis deſtinari, iubens me illico reſpondere. Cuius, quia tanta fuit prolixitas, vt egeret aliquanto diutius recenſeri, & diurni finis aderat, nocte propinquante, curriculi, vix eiuſdem voluminis principia citatæ delibans le-*

Liber à Rege deſtinatus Fulgentio.

 ctionis

*ſtionis excurſu, popoſceram, vt ad cuncta plenæ recenſitionis ordine perlegenda, noctis vnius nobis ſpatium fuiſſet indultum. Quod veſtræ manſuetudinis voluntas omnino ſtatuit abnegandum, ita, vt nec ſaltem ad reſidua perlegenda ſcripturæ nobis præcepiſſes attribui. Ego verò, cùm ſpacio quorundam dierum ordinationem tui culminis præſtolarer, ac deinceps interrogationis illius tenore ſubtracto, ſolá fuiſſet à nobis flagitata reſponſio, pauca quibus, domino adiuuante, noſtri paruitas ſufficit ingenij, de eadem interrogatione, quam ex principio tenuiter cognoui, veſtræ recenſendam manſuetudini deſtinaui: Ne forſitan aut faſtidio putarer tumidus, aut taciturnitatis culpa iudicarer obſtrictus, quem veſtra celſitudo ſuſpicaretur aut ſuperbia reſponſionem nō reddere, aut veræ fidei diffidentia tacuiſſe. Nam ſtudio veſtro, clementiſſime Rex, compertum eſſe non ambigo, apud eos, qui Chriſtianæ gratiæ participatione redempti ſunt, penè id eſſe, fidem nolle aſſerere, quod negare. Quippe cum ipſe vnigenitus Deus, humani generis conditor & redemptor, ſicut ſe confeſſurum confitentem, ſe negaturum negantem, certa prorſus denuntiatione teſtatur, dicens: Qui me confitebitur coram hominibus, cōfitebor & ego eum coram patre meo qui eſt in cælis. Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo, qui eſt in cælis. Ita denuo erubeſcentē ſe ſuóſque ſermones, ipſe quoque in ſua maieſtate veniens erubeſcet. Cuius dicti normam, tali Lucas ſententia cognoſcitur poſuiſſe, vbi huius confuſionis ſic exitiale firmat * taciturus ſilentium, vt erubeſcentem perditioni non ſileat mancipandum. Inter alia dominum hæc dixiſſe commemorās: Quid enim proficit homini, ſi lucretur vniuerſum mundum, ſe autem ipſum perdat, & detrimentum ſui faciat? Cauſamq́ huius perditionis*

Reſponſio Fulgentij ex iuſſu regio.

Fidem nolle aſſerere, eſt fidem negare.

Matth. 10.

* tacituris

Luc. 9. c

inſinuans

inſinuans adiecit; Nam qui me erubuerit,& meos ſermones: hūc filius hominis erubeſcet,cùm venerit in maieſtate ſua,& patris,& ſanctorū angelorum. Nec immerito talis ſeruus & abijcitur & punitur: quoniā vno eodemq; ſilentio firmat errorem, qui terrore ſeu tepore poſſeſſus, ſilendo non adſtruit veritatem. Dominicam quoque gloriam qui non firmarit,euacuat: & diuinam contumeliam qui non refutarit,adcumulat. Plerunque miles ignauus regia caſtra,ſomnolēto corpore depreſſus, oppugnantibus tradit: dum competētibus excubijs non defendit. Hæc idcirco quàm maximè præmittenda, ne ſuperbæ reſponſionis aliquatenus notare tua pietas velit,cui ipſa reſpondēdi neceſſitas officium liberæ reſponſionis imponit. Nam cùm de Deo res agitur, non leuis reatus eſt, ſi quod ad ſalutem pertinet, taceatur. Ita namq; nos oportet corde ad iuſtitiā credere, vt oris confeſſio fiat pariter ad ſalutē: quoniam verbum Dei non eſt vinctum. Huc accedit,quod illud diuinæ præceptionis oraculū, omnis eccleſiaſtici prædicatoris perſonam, non tātum fidei, ſed etiam ſeruitij quadā communione perſtringit,dicente domino: Clama,ne ceſſes,quaſi tuba exalta vocem tuā. Quod Eſaiæ cùm dicitur,in vno pluribus imperatur. Ipſo vnigenito Deo diſcipulis loquēte, Quod vni veſtrum dico, omnibus dico. Propterea nos etiam beatus Petrus ad reſpondendum paratos eſſe debere, paternæ iubet dilectionis inſtinctu. Parati, inquiens,ſemper ad reſpondendum omni poſcenti vos rationē de fide et ſpe,quæ in vobis eſt. Cùm omni poſcenti rationem fidei ſpeiq; noſtræ præcipimur reddere, ceſſat prorſus vniuerſæ tam dignitatis exceptio quàm perſonæ. Cui enim veritatis inſinuatio deneganda putabitur,cùm ſe loquutum ſine cōfuſione coram regibus propheta teſtatur dicens: Loquebar in teſtimonijs tuis in conſpectu regum,& non confundebar?

[Margin: Reſpondendi neceſsitas euā ex præcepto diuino.]

[Margin: Eſa.58.a]

[Margin: Marc.13.d]

[Margin: 1.Pet.3.c]

[Margin: Pſalm.118.]

CAPVT II.

In reſpondẽdo habẽda eſt ratio regiæ dignitatis.

QVocirca cùm pro noſtra fide, inquantum facultatem diuinitus accepimus, libere reſpondemus, nulla contumacia ſeu contumelia debemus ſuſpicione notari: cùm nec noſtræ humilitatis, nec regiæ ſimus dignitatis immemores, ſciamuſq́; Deo timorem, honorem regibus exhibendum, Apoſtolica ita nos præmonente doctrina: Reddite omnibus debita. & paulo poſt: Cui timorem, timorem: Cui honorem, honorem. Huius timoris honoriſque manifeſta nobis Beatus Petrus aperuit diſcretione notitiam, dicens: Sicut ſerui Dei omnes honorate, fraternitatem diligite, Deum timete, regem autem honorificate. Non autem parum clementiæ tuæ dilectionis exhibet & honoris, quiſquis interroganti tibi hoc reſpondet, quod ad fidem pertinet veritatis. Competens igitur manſuetudini tuæ deferimus honoris obſequium, cui regalis apicem culminis diuina cernimus largitate collatum. Nec tamen quenquam ſapientem fugit, quanto ſempiternus ille rex regum, & dominus dominantium timore debeat ſuſpici, qui temporales etiam reges percipit honorari. Hunc ſiquis parum metuit, valde contemnit: Huius qui non memorat honorificentiam, auget iniuriam: Nec ingrati refugit culpam, qui creatoris immenſitatem perpetuam & perpetuitatem immenſam, creaturarum putauerit qualitatibus æſtimandam. Hoc benigna manſuetudo tua procul dubio perſpicit, hoc ingenij ſtudijq́; tui ſagacitas recognoſcit, quam vere mirandam, quiſquis nouit conſiderare, pronuntiat, non quod inſolitum ſit, hominem ſcripturarum ſtudijs inſiſtere, ſed quod rarum hactenus habeatur, Barbari regis animum numeroſis regni curis iugiter occupatum, tam feruenti cognoſcendæ ſapientiæ delectatione flammari, cùm huiuſcemodi ſemper infatigabiles niſus, non niſi vel otioſus quis habere ſoleat, vel Ro-

Rom. 13.

1. Pet. 2. c

Deus plus timendus & honorãdus quam rex temporalis.

Laus Barbari regis ſtudio ſapientiæ.

vel Romanus : per te clementiſſime rex,per te,inquam, diſciplinæ ſtudia moliuntur iura Barbaricæ gentis inuadere , quæ ſibi velut vernacula proprietate ſolet inſcitiam vendicare. Iuuentus es,qui te ipſo potior extitiſſes , dum ſic Aphricano præſides moderando regimini , vt magis deſyderes animæ ſpacia dilatare quam regni, hoſti venerabilis rex, & (vt non ambigo)firma tenes ſententia comprobatum quãto melioribus inhæreat commodis , qui veritatem deſyderat noſſe , quàm qui ſubactis gentibus , temporalis fines regni cupit latius propagare.

CAPVT III.

Studiũ regis erroneũ in Arriana perfidia.

MAgnum bonum confert inquiſitio veritatis, quæ tamen tunc deſyderato non fruſtratur effectu , ſi rectis ad veri cognitionẽ lineis animus innitatur. Tunc etiam veloci proderit ingenio cucurriſſe, ſi tendentis ad veritatẽ greſſus,nullo prauitatis teneatur errore. Qualiter autem ſalubris eſt credulitas æſtimanda,quæ putat in eo cultum religionis diuinæ conſiſtere, vt vel naturali veritate ſit priuanda diuinitas , dum negatur in ea, quod non negatur in homine, vel cùm redemptionis noſtræ peruertitur incerta confuſione myſterium,vt dominum Chriſtum, Dei & hominis filium : vel Deum de Patre naturaliter verum,vel hominem quis audeat negare perfectum , aut ſi ſubiacuiſſe diuinitas æſtimetur paſſionibus hominis , vel non totus homo fuiſſe credatur in virtutibus deitatis: Ac ſic,non diſſimili veritas euacuatur errore. ſi vel in vna perſona veri Dei verique hominis Chriſti, quod diuerſum ſubſtantialiter conſtat eſſe, confunditur : vel in diuinitate patris & filij & ſpiritus ſancti , ſubſtantiali diuerſitate credita, quod vnum atq; indiuiſibile Trinitatis eſt, ſeparatur: cùm nec diuina ſimplicitas particularem ſibi diuerſitatem adſcribi permittat , vnde non immerito compoſi-

tioni ſubiaceat, nec rationalis intelligētia cultu diuerſitatis vllatenus egeat, quæ vnius tantū ſimplicis ſempiternæq́ naturæ fidem, ad ſalutis ſuæ plenitudinē ſat eſſe cognoſcat? Vtpote quæ non ignoret, ipſum Deum ſibi cæleſtibus oraculis intonare, Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, dominus vnus eſt. Et dominum Deū tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies: & non erunt tibi dij abſq́ me. Sed nec illud eſt humanis mentibus ignorandum, quanto ſalutis mutetur æternæ diſpendio, quiſquis veri Dei proprio vnigenitoq́ filio quantum ad diuinitatis attinet immenſam ſempiternamq́ ſubſtātiam, vel localis motionis, vel cuiuſquā mutabilitatis nō metuat impijs mortiferiſq́ contumeliam cogitationibus vel ſermonibus irrogare. Vnde non immeritò Dauidici carminis illos ita condemnat eloquium, Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus: quia reuerà ſi localis, non immenſus: ſi mutabilis, non eſt Deus.

Deut.6.a

Pſalm.13.

CAPVT IIII.

Errores hęreticorum ex malo intellectu circa myſterium incarnationis

1.Tim.2.

C Ertum eſt autem, penè omnes hæreticæ prauitatis errores hinc quibuſdam multipliciter ſubrepſiſſe, dum magnum pietatis ſacramētum, quod manifeſtum eſt in carne, iuſtificatum eſt in ſpiritu, apparuit angelis, prædicatum eſt gentibus, creditum eſt in hoc mūdo, aſſumptum eſt in gloria, nonnulli aut non ſicut eſt credunt, aut omnino non credunt. Et ille lapis, qui ab ædificantibus reprobatus, in caput factus eſt anguli, quibuſdā prauæ credulitatis cæcitate poſſeſſis, lapis offenſionis & petra ſcādali efficitur. Vndè nō immeritò, cùm Simeon infantem Chriſtum templi dominum, ad templum ſuum præcepto ſuæ legis allatum, gaudens vlnis meruiſſet geſtare ſenilibus, & figuram gerens præſentis æui, carnali ſenio iam defeſſi, nouum vetulus hominem ſumeret, eum ſcilicet, qui ſolus poſſet ex peccatoribus

Luc.2.d

ribus longæuo dicenti, Tu es Deus ſaluator meus, & te expectaui toto die, non ſolum inolitam vetuſtatem demere, quin etiam iuuentutem, ſicut aquilæ, renouare. Vtpote cui etiam Apoſtolica tuba foret veraciter canitura: Sicut eſt veritas in Ieſu, deponere vos ſecundum priſtinam conuerſationem veterem hominem, qui corrumpitur ſecundum deſideria erroris: renouamini autem ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem, eum qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis. Ille igitur Simeon, mundanæ cernẽs adeſſe ſaluationis ac renouationis effectum (non enim miſit Deus filium ſuum, vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum) cùm primum ſe vitæ præſentis angoribus precaretur abſolui, dicens, Nunc dimittis ſeruum tuum Domine ſecundum verbum tuum in pace, Quia viderunt oculi mei ſalutare tuum, Quod paraſti ante faciem omnium populorum, Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael: paulo poſt hoc de ipſo teſtatur: Ecce poſitus eſt hic in ruinam, & reſurrectionem multorum. Ibi ergo male credentibus ruinam perfidia generat, vbi recta credulitas fideles exaltat. In vno eodémque Chriſto, vero Dei veróque hominis filio, minus perſpicientium tenebratur hactenus lippitudo, in quo illuminatis veri luminis claret manifeſta cognitio. Inde eſt, quod Iudæus hominem Chriſtum cæcus vidit, & cecidit: cui iam pridem Eſaias non deſtitit prædicare, Aure audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non videbitis. Quid vero eſſent non viſuri videntes, ſubſequutus oſtendit, dum Deum ex virgine naſciturum euidenti vaticinatione teſtatur. Ecce, inquiens, virgo in vtero concipiet, & pariet filium, & vocabitis nomen eius Emmanuel, quod interpretatur Euangeliſta,

Pſal. 24. b — Epheſ. 4. c — Ioan. 3. d — Luc. 2. d — Cæcitas Iudæorum. — Eſa. 6. — Eſa 7. b

dicens: Nobiſcum Deus. Audiens ergo Iudæus, remanſit ſurdus: & videns, magis factus eſt cæcus, à quo nec veri patris ſempiternus atque vnigenitus filius creditur, & incorruptæ virginitatis fœcunditas abnegatur.

CAPVT V.

Error Manichæi circa carnem Chriſti.

HInc etiam Manichæus in Deo vero veram carnem formidat credere, cùm humanam carnem non vitio culpæ, ſed naturali credens proprietate pollutam, naturæ malignam ſibi mendaciter fingit, tantam virtutem cæcus attribuit, vt ſi crediderit, verum Deum veram carnis aſſumpſiſſe naturam, diuinitatem, quam fallaci profeſſione dicit inquinabilem, carnis non credat pollutionis expertem: & ideo in Chriſto carnis phantaſiam credere maluit quàm naturam: & dum infirmitatem humanam, ab illa ſuſceptam, medicinali virtute, non vidit: ſemetipſum miſer à remedio ſalutis excluſit. Sed hæc impuræ demẽtia falſitatis, ſancti ſpiritus præſcientia reſiſtente, prius eſt extincta quã genita. Incoinquinabilem ſapientiæ ſtatum his verbis inſtrumenti veteris ſerie commendante: Omnium mobilitatum mobilior eſt ſapientia, attingit autem vbiq; propter ſuam mũditiam. Vapor eſt enim virtutis Dei, & manatio quædam claritatis omnipotẽtis Dei ſynceris, & ideo nihil inquinamenti in illam incurrit. Splendor eſt enim lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula Dei maieſtatis, & imago bonitatis illius: & cùm ſit vna, omnia poteſt, & permanẽs in ſe, omnia innouat. De qua ſapientiæ incoinquinabilitate, atq; incarnationis veritate ſecurus ille, qui de pectore ipſius ſapientiæ myſteriorum cæleſtium meruit intelligentiam illuminatus haurire, fiducialiter dicit: Omnis ſpiritus qui confitetur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe, ex Deo eſt: Omnis ſpiritus, qui non confitetur Ieſum Chriſtum in carne

Ex libro ſapientiæ, refutatur error manichæi.

Sapien. 7. c

Conuincitur ex epiſtola. b. Ioã nis.

1. Ioan. 4. a

carne veniſſe, ex Deo non eſt, Et hic eſt Antichriſtus. Fetulentæ quippe carnis inquinamenta non ſenſit, qui ad ſuſcipiendam veram ſubſtantiam carnis, & ad eandem mundandam carnis fetulentiam venit. Quoniam ideo carnem immaculatam dignatus eſt ſumere, vt carnem ſaluans, omnem poſſet carnis maculam ſubmouere. Memorato rurſus Ioāne teſtante: Scimus, quia Ibidem 3.a *ille apparuit, vt peccata tolleret, & peccatum in eo non eſt. Iterum: In hoc apparuit filius Dei, vt ſoluat opera diaboli. Nam quia Dei opus vinculo tenebatur diabolici operis, apparuit filius Dei, vt illud ſolueret, hoc ſaluaret.*

CAPVT VI.

IGnorat etiam Fotinus magnum pietatis, quod Apoſtolus memorat, ſacramentum, 1.Thi.3.d *qui Chriſti ex virgine fatetur exordium, ignorans in vno Chriſto ſic eſſe credendam veritatem carnis ex tempore, vt neganda non ſit naturalis veritas ſempiternæ diuinitatis ex patre. Et propterea non credit ſine initio ſubſtantialiter Deum natum ex Deo patre, in quo carnis veritatem confitetur ex virgine: Non intelligens de patre Deo* Ex initio Ioānis multi confutātur errores. *ſubſtantialiter natum illud verbum, quod in plenitudine temporum caro factum, habitat in nobis: quod ſecundum diuinam, quam habet ex patre ſubſtantiam, in principio erat, & apud Deum erat, & Deus erat. Quibus tribus Euangeliſtæ ſententijs, & ſempiterna verbi natiuitas, & perſonalis inconfuſa proprietas, & indiſcreta ſubſtantialis vnitas patris filijq; monſtratur. Vt in verbo caro facto, & habitante in nobis, quod in principio erat, ſempiternitatis agnitio, ſuſpicionem cœptæ natiuitatis auferret: quod apud Deum erat, perſonæ vtriuſque inconfuſa proprietas, vnionem Sabelliani erroris excluderet: quod autem Deus erat eſſentialis nominis veritas, vnitatem ſubſtantiæ genito-*

 ris geni-

ris genitique monſtraret. Non enim dixit Joannes, Deus dictus eſt verbum: ſed, Deus erat verbum: vt dū in Deo verbo eſſentiæ diuinæ veritas naturalis agnoſcitur, conſequenter non nuncupatiui, ſed naturalis nominis veritas probaretur. Veritas enim naturæ nunquam priuatur nominis veritate. Ac ſic illa verbi non prolatiui, ſed ſubſtantialis vera incarnatio tunc ſalubriter creditur: ſi æternum verbum, quod carnem ſuſcepit ex tempore, non initio exiſtendi ſubditum, non perſona cum patre confuſum, non aliud natura credamus eſſe quàm Deum.

Deus erat verbum naturaliter, nō nuncupatiue ſolū

CAPVT VII.

Error alius negantium veram in Christo deitaté ſimul & humanitatem.

SVnt etiam quidam in eo quamplurimum gratiæ ſaluatoris ingrati, quod in Chriſto, Deo ſcilicet vero, homineque perfecto, ſic ſe aſſerunt accipere Dei hominiſque naturam: vt vnam falſam, alteram ſemiplenam non dubitent in Dei filio prædicare ſubſtantiam. Nam veram Chriſti deitatem nolunt credere, cuius ex Deo patre veram natiuitatē negant ſubſtantialiter extitiſſe: volentes Deo filio naturam veri nominis adimere, cui nequeunt nomē naturalis veritatis auferre. Dicunt enim in vnigeniti Dei nomine, non naturalem ex patris generatione ſubſtantiam, ſed nuncupationem ſolius eſſe vocabuli donatione conceſſam. Humanā quoque naturam ſic in Chriſto credunt, vt quod eſt melius hominis adimant: quod eſt inferius, hoc relinquant. Et minus conſiderantes magnum pietatis, quod Apoſtolus memorat, ſacramentum, ab illa Mediatoris mirabili ſuſceptione rationalem nitūtur animā ſeparare, quam in mediatore Dei & hominū penitus aſſerunt non fuiſſe. Aliud quoque ab iſtis adijcitur memorato errori piaculum, quo confuſionis admittunt teterrimæ cauponatum: Nam in vnitate perſonæ, (in qua Deus & homo vnus Chriſtus, inconfuſibilem atque inſeparabilem vtriuſ-

Error alius eorum qui humanitatis opera in deitatem male referunt.

vtriuſque veritatem naturæ commendans, verum ſe Deum diuinis operibus, verúmque hominem humanis paſſionibus demonſtrauit, in paſſibili habens, per quod homo creatus eſt ſanus: paſſibile ſuſcipiens, per quod ſanaretur infirmus.) ſic iſti neſcio qua deceptione fallūtur, vt quicquid dominus, veram formæ ſeruilis ſuſceptionem monſtrans, humiliter geſſit aut dixit, totum ad contumeliā diuinitatis deriuare non metuāt, quam paſſioni mutabilitatis ſubijciunt, dum vtriuſque naturæ veritatem tam dictorum quàm operum manifeſtatione clariſſima reſplendentem, nulla conſideratione diſtinguunt, non attendentes, vbi demonſtretur infirmitas, ab inuicta & impaſſibili virtute ſuſcepta, vbi per infirmitatē reſplendeant inuictæ virtutis inſignia: Atque ita diuini myſterij fruſtrare conantur effectum. Quia reuera homo ſaluari non potuit, ſi vel ſuſceptor hominis naturaliter verus Deus non fuit, vel in Dei veri ſuſceptione aliquid hominis defuit.

CAPVT VIII.

ET vt omne ſubmoueatur dubitationis ambiguum, in vna Mediatoris Dei & hominū, hominis Chriſti perſona, perfectio diuinæ humanæq; ſubſtantiæ, propheticis eſt Apoſtoliciſq; teſtimonijs demonſtranda. Eſaias, ſicut ſupra memorauimus, dicit: Ecce virgo in vtero concipiet, & pariet filium, & vocabis nomen eius Emmanuel: butyrum & mel manducabit, priuſquam ſciat aut proferat maligna, mutabit bonum, quoniam priuſquam ſciat puer bonum aut malum, nō credit malitiæ, vt eligat quod bonum eſt, & relinquetur terra deſolata: quoniam priuſquam ſciat puer vocare patrē aut matrem, accipiet virtutē Damaſci, & ſpolia Samariæ. In hoc teſtimonio tota cōtinetur ſalutaris myſterij plenitudo. Nā veritas carnis, in virginali cōceptu Mediatoris duplex natura ex ſcripturis demōſtranda.

cogno-

cognoſcitur: & in electione boni, anima intellectualis oſtenditur: & in Emmanuel nomine, vera deitatis natura monſtratur. Ac ſic in vero Deo nec falſa fuit hominis, nec ſemiplena ſuſceptio. Dignum etenim fuit, vt in ſacramento redemptionis humanæ, nec veritas defuiſſet perfectioni, nec perfectio veritati. Nam ſi vera caro in Chriſto non fuit, quid in vtero virgo concepit? Et ſi anima vel intellectus natura in Chriſto defuiſſe credetur humana, quid in infante bonum malumq́; dicitur ignoraſſe? An illam diuinam filij Dei naturam, ignorantiæ boni maliq́; ſubijcimus, vt humanã in Chriſto animam denegemus? Itáne credendus eſt homo ſuſceptus à Deo, quæ Dei ſunt, aliquatenus potuiſſe ſapere, in quo ipſa ſapientia cognitione boni maliq́; dicitur caruiſſe? Anima igitur humana, quæ rationis capax naturaliter facta eſt, bonũ malumq́; in infante Chriſto neſciſſe dicitur, quæ ſecũdum euangelicam veritatẽ, in puero Ieſu ſapientia & gratia profeciſſe narratur. Sicut Lucas ponit & dicit: Puer autem creſcebat & confortabatur, plenus ſapientiæ, & gratia Dei erat in illo. Et paulo poſt: Ieſus proficiebat ſapientia, ætate & gratia, apud Deum & homines. Nam ſicut carnis eſt, ætate proficere: ſic eſt animæ, ſapiẽtia & gratia profeciſſe. Quæ tamen in ſapientia nullatenus proficeret, ſi naturalem intelligentiam (quæ hominibus rationis cauſa conceſſa eſt) non haberet. Non quia hoc ſuſceptor Deus eguit, ſed quia hoc pro remedio noſtræ ſalutis effectus piæ ſuſceptionis exegit, vt dum caro & anima rationalis à Deo ſuſcipitur, vtraq; pariter ſaluaretur. Nam nec caro ipſa fuit à Dei filio ſuſcipienda, niſi diuina fuiſſet ſuſceptione ſaluanda. Quod ſi Deus carne non eguit, ſed vt eam ſaluaret accepit: ita nec anima rationali Deus eguit, ſed eam ſaluandam cũ carne ſuſcepit. Cuius animæ humanæ ſuſceptionem, prophe-

Ex verbis Eſaiæ tria in Chriſto probantur, caro, anima, & diuinitas.

Vera in Chriſto anima.

Luc. 2. f

prophetico more Dauid ſanctus intimat, dicens: Ecce Pſalm.51.
enim Deus adiuuat me, & dominus ſuſceptor eſt ani-
mæ meæ. Adiuuit vtique quam ſuſcepit, quam procul
dubio niſi ſuſciperet, non iuuiſſet.

CAPVT IX.

NEceſſarium autem reor, perfectam hominis in
Chriſto ſuſceptionem, Euangelicæ quoque para-
bolæ recenſione monſtrandã, ouis ſcilicet erraticæ, quam Luc.15.b
proprijs humeris ſubuectam dominus reportauit ad do-
mum, cuius quærendæ Dauid iam pridem flagitabat
lachrymabili poſtulatione ſubſidium, dicens: Erraui Pſalm.118.
ſicut ouis quæ perierat, require ſeruum tuum. Cùm ergo
murmurarent Phariſæi & Scribæ, dicentes, Quia hic
peccatores recipit & manducat cum illis, refert Euan-
geliſta, quòd hãc eis dominus parabolam dixerit: Quis Luc.15.
ex vobis homo, qui habet centum oues, & ſi perdiderit
vnam ex illis, nónne dimittit nonaginta nouem in de-
ſerto, & vadit ad illam quæ perierat, donec inueniat il-
lam? Et cùm inuenerit eam, impònet in humeros ſuos
gaudens. Et veniens domum, conuocat amicos & vici-
nos, dicens illis: Congratulamini mihi, quia inueni
ouem meam quæ perierat. Hanc ouem, in qua peccato- Ouis errans peccator eſt, à Deo aberrans.
ris hominis natura ſignatur, quali errore dicemus er-
raſſe? cordis an corporis? errore pedum an errore mo-
rum? Non opinor quenquam ſic humanæ cogitationis
exortem, qui putet hominem quomodolibet à Deo lon-
ginquitate habitationis, & non peruerſitate cogitatio-
nis errare. In via Dei, non greſſu corporis, ſed mentis
ambulatur inceſſu. Via Dei fides eſt recta, quæ in tan- Viæ domini, fides, iuſtitia, miſericordia, & veritas.
tum via prorſus oſtẽditur, vt in ea nos Apoſtolus am-
bulare teſtetur. Per fidem, inquiẽs, ambulamus, nõ per
ſpeciem. Via domini iuſtitia eſt, per quam ſe beatus 2.Cor.5.b
Dauid deductũ eſſe commemorat dicens: Super aquam Pſalm.22.
refe-

Pſalm.24. *refectionis aducauit me, animam meam conuertit. Deduxit me ſuper ſemitas iuſtitiæ, propter nomen ſuum. Viæ etiam domini miſericordia & veritas, per quas vtique non corporis greſſu, ſed animæ magis ambulatur affectu. Hanc nobis ambulandi doctrinam beatus*
1.Ioan.2. *Ioannes intimat, dicens: Qui dicit ſe in Chriſto manere, debet quemadmodum ille ambulauit, & ipſe ambulare: qua via ſe præcipit Chriſtus ipſe ſequendum*
Matth.19. *dicens, Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus: & habebis theſaurum in cælo, & veni, ſequere me. Non ergo corporali greſſu ſolo quiſquam ſequitur Chriſtum, aut errat à Chriſto. Equi-*
Errant neſcientes ſcripturas & virtutē Dei Matth.22. *dem erroris huius qualitatem dominus ipſe Saluatorq́ noſter, dum Saducæos increparet, oſtendit, dicens: Erratis, neſcientes ſcripturas, neque virtutem Dei. Propterea vtique miſerabiliter errabant, quia illum qui Dei virtus eſt, neſciebāt. Sicut ergo virtutis Dei ſcientia tenax eſt cæleſtis itineris, ſic eſt inſcitia mater erroris. quod etiam beatus Dauid oſtendit, dicens de qui-*
Pſalm.81. *buſdam: Neſcierunt neque intellexerunt, in tenebris ambulant. His atque huiuſmodi teſtimonijs euidentiſſime demonſtratur, ouis illius errorem non ſolum corpori, ſed etiam animæ deputandum, illa ſcilicet ratione, quoniam & ſi ab homine corporaliter videatur aliquod admitti peccatum, ex corde ſumit exordium: nec extrinſecus quicquam perficitur, niſi hoc intrinſecus cogitationis indicio porrigatur. Cuius rei veritatem veritas nobis ipſa monſtrauit; ita diſcipulis lo-*
Matt.15.c *quens: De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ. Hæc ſunt, quæ coinquinant hominem. In hoc igitur vnuſquiſque errat, in quo ſemetipſum malæ cogitationis aſſenſione commaculat.*

CAP.

CAPVT X.

QVapropter cùm error iſte animæ ſimul intelligatur & corporis, ſi Dei filius abſque anima rationali ſolam accepit hominis carnem, inferiorem partem illius ouis domum retulit, meliorem verò (quod abſit) errori perpetuo dereliquit. Nam manifeſtum eſt, quoniam hoc reuocauit, quod proprijs humeris reportauit. Si autem ipſe totam ſe profitetur ouem proprijs humeris impoſitam reportaſſe, totus homo cognoſcatur in Chriſto. Quoniam tunc eſt hominis credenda redemptio, ſi in filio Dei ſuſceptionis humanæ, id eſt, ouis illius reportatæ, non defuit plenitudo. Hoc enim Deus in nobis ſaluauit, quod pro nobis accepit. Et illam Deus Dei filius naturam fecit participē ſalutis æternæ, quam ſibi coniunxit in vnitate perſonæ. Illam in cæleſte palatium introduxit, cum qua ſponſus de thalamo vteri virginalis exiuit. Ipſe enim tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo, exultauit vt gygas ad currendam viam. Quis autem moliatur dicere, verbi Dei ſponſam carnem fuiſſe, non animam? cui animæ iam pridem dictum eſt, ab ipſo domino per Prophetam: Et deſponſabo te mihi in æternum, & ſponſabo te mihi ad iuſtitiam, & in iudicio, & in miſericordia, & pietate. Cuius myſterij Eſaias quoque teſtis fidelis exiſtit, qui ex perſona Chriſti loquentis hæc dicit: Gaudens gaudebo in domino, & exultauit anima mea in Deo, qui induit me veſtimentum ſalutis, & indumentum iuſtitiæ circundedit me, quaſi ſponſum decoratū corona, & quaſi ſponſam decoratam monilibus ſuis. Ecce vnus eſt ſpōſus, eſt & ſpōſa, qui ſe etiam animā habere teſtatur. Quam vt oſtēderet, non ſine intellectu ſuſceptā, cor (quod propriū eſt animæ humanæ) ſimul cum carne in Deo exultaſſe, ex perſona hominis ſuſcepti monſtrauit, dicens: Cor meum et caro mea, exultauerunt in Deū viuum. Quia

Ex parabola ouis reportatę probatur totus homo à Chriſto ſuſceptus.

Pſal. 18.

Oſe. 2. d

Eſa. 61. e

Pſal. 83.

vero

vero naturæ primitias ſuſcipiens dominus, ſicut in ſuo corpore cunctorum fidelium corpus, ſic in ſua anima vniuerſorum fidelium animas per naturæ vnitatem & gratiam iuſtificationis accepit. Per hanc, omnem eccleſiam in coniugium ſibi perpetuæ incorruptibilitatis aſciuit, cuius deſponſionis mirabile ſacramentum, ſic fidelis ſponſi ſeruus ipſi ſponſæ commendat, vt mentis intelligatur magis eſſe quàm corporis, dicens: Deſpondi enim vos vni viro, virginem caſtam exhibere Chriſto. Timeo autem, ne, ſicut ſerpens Euam ſeduxit aſtutia ſua: ita corrumpantur ſenſus veſtri, & excidant à ſimplicitate, quæ eſt in Chriſto. Ibi ergo ſpiritalis adulter corrumpere quærit caſtitatem virginalis matrimonij, vbi cernit cæleſti ſponſo fidem connubij debere ſeruari. Inaniter autem animæ caſtitatem cuſtodiri mandat Apoſtolus, ſi huius primitias coniunctionis in ſe nõ habuit homo à Deo ſuſceptus: Præſertim cùm caput & corpus Chriſtum eccleſiamq́ doctor idẽ gentium prædicare non ceſſet, dicens: Secundum operationem potentiæ virtutis eius, quam operatus eſt in Chriſto Ieſu, ſuſcitans illum à mortuis, & conſtituens ad dextram ſuam in cæleſtibus, ſupra omnem principatum, & poteſtatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur, non ſolũ in hoc ſeculo, ſed etiam in futuro, & omnia ſubiecit ſub pedibus eius, & ipſum dedit caput ſupra omnem eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius, plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimplet. Alio quoque loco dicitur, Vir caput eſt mulieris ſicut Chriſtus caput eſt eccleſiæ, ipſe Saluator corporis. Quo modo ergo anima eccleſiæ poterit ſaluari, ſi defuit anima ſaluatori? vel qualis effectus liberationis credetur ſequuturus in corpore, qui nõ præceſſit in capite? Nam ſicut ſuis fidelibus dicit, Si vos filius liberauerit: tunc verè liberi eritis. Ita de ſe quoque pronuntiat, Quia factus

[Margin notes: Chriſtus per animã ſuam eccleſiam in cõiugium recepit. — 2.Cor.11. — Chriſtus caput, eccleſia corpus recte dicitur. — Epheſ.1.d — Epheſ.5.f — Ioan.8.d]

factus eſt ſicut homo ſine adiutorio inter mortuos liber. Pſalm.87.
Quod ergo caput liberum fecit in ſe, hoc etiam libera-
uit in corpore. Quia intrans in domum fortis, atque al- Matt. 12.
ligans fortem, hoc ibi à ſeruitio liberauit, quod primi- Marc.3.
tus in ſe pro ſeruo ſuſcepit: nec aliud eſt in corpore re-
gnantium, quàm quod in capite proceſſit ad cælum.
Cuius rei credulitatem fideliter ac fiducialiter gerens Alia ratio
Paulus exultat, & dicit: Noſtra autem cõuerſatio in ex Paulo.
cælis eſt. Ibi itaque ſuam animam conuerſari non am- Philip.3.
bigit, vbi humanam animam in Chriſto regnare confi-
dit. Propter quod etiam Colloſſenſes huiuſcemodi præ-
dicationis hortatur eloquio dicens: Si conreſurrexiſtis Coloſſ.3.
cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus
eſt, in dextera Dei ſedens.

CAPVT XI.

Nec illud eſt aliquatenus omittendum, quod cum Melior ad-
magno prædicationis miraculo Petrus commen- huc ratio
dat in Chriſto, Quia peccatum non fecit, nec inuentus ex Petro, de anima
eſt dolus in ore eius, ſic enim dicit: Chriſtus pro nobis Chriſti. 1.Pet 2.
mortuus eſt, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini vestigia eius, qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius: Nam ſi Dei filius animam humanam in carnis ſuſceptione non habuit, & hoc beatus Petrus de eius creditur diuinitate dixiſſe, quid eſt, quod pro magno in laudem dicitur Chriſti? quia diuinitas eius immunis eſſe potuit à labe peccati, cum Dei ſit proprium non ſolum non peccare, ſed etiam à peccato ſaluare. Qui propterea ſolus poteſt donare indulgentiam, quia ſolus admittere non poteſt culpam. Ideo ſolus eſt vulneratorum medicus, quia diuina natura nunquam in ſe recipit vulnus. Si autem hoc ad Chriſti carnem creditur referendum, quomodo ab animabus noſtris ſeruari iuſtitia poterit? quibus exemplum Apoſtolicæ

memoratum ſuſceptio Chriſti non dedit. Sed vt oſtenderet beatus Petrus, & in anima ſimul & in carne Chriſti praceſſiſſe iuſtitiam, quam nobis imperat imitandam, ſequutus adiunxit: Qui cùm malediceretur, non remaledicebat: quod propriè ad animæ patien-
1.Pet.3.b *tiam pertinet. Propter quod & alio loco dicit: Non reddentes malum pro malo, vel maledictum pro maledicto, ſed econtrario, benedicentes: quia in hoc vocati eſtis, vt benedictionem hæreditatis poſſideatis. Cuius benedictionis Saluator noſter ex corde prodire com-*
Matth.12.c *mendat exordium, dicens: Homo bonus, de bono theſauro cordis ſui proferet bona. Conſtat ergo in anima beneuolentiam eſſe, vnde benedictionem poſſimus maledicentibus redhabere. Vt autem beatus Petrus & animæ nobis & carnis in Chriſto demonſtraret exemplum, cùm dixiſſet, Qui cũ malediceretur, non remaledicebat: ſequutus adiunxit, Cum pateretur, non comminabatur. Commendabat autem iudicanti iuſte, qui peccata noſtra pertulit in corpore ſuo, ſuper lignum, vt à peccatis noſtris ſeparati, cum iuſtitia viuamus, cuius liuore ſanati eſtis, qui ſicut oues errabatis: Sed nunc conuertimini ad paſtorem & viſitatorem animarum veſtrarum.*

CAPVT XII.

Chriſtus rectè & paſtor & ouis ac agnus dicitur.

Eſt igitur Dei filius animarum noſtrarum viſitator & paſtor: quia fieri dignatus eſt animæ humanæ ſuſceptor. Cui ex perſona futuræ ſuſceptionis humanæ dicitur in Pſalmo, Suſcipe me ſecundũ verbũ tuum
Pſal.118. *& viuam. Chriſtus ergo paſtor noſter eſt, cuius nos oues eſſe, Apoſtolica teſtatur authoritas: qui tamẽ, vt plene ſuſceptorem ſe noſtræ naturæ dignaretur oſtẽdere, non ſolum paſtorem, ſed & ouem ſe non dedignatus eſt appellare, vtpote de quo ſancto ſpiritu actus propheta, teſtatur,*

teſtatur, Sicut ouis ad victimam adductus eſt, & ſicut Eſa. 53.
agnus coram tondente ſine voce, ſic nõ aperuit os ſuum.
Et ipſe per Hieremiam: Ego ſicut agnus innocens ad- Hier. 51. e
ductus ſum, vt immolarer, & neſciui. In me cogitauerunt cogitationem malam, dicentes: Venite, mittamus lignum in panem eius. De quo etiam Ioannes Baptiſta proclamat: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mun- Ioan. 1. c
di. Non diſſimilia de Chriſto Petrus quoq; ponit Apo-
ſtolus dicens: Scientes, quòd non corruptibilibus argẽto 1. Pet. 1.
vel auro redempti eſtis de vana veſtra cõuerſatione paterna traditionis, ſed pretioſo ſanguine, quaſi agni incontaminati & immaculati Ieſu Chriſti. Vnus igitur idemq; mediator Dei & hominũ, homo Chriſtus Ieſus, ipſe paſtor & ouis, ipſe ſponſus & ſponſa, ipſe ſacerdos & victima, vnus idemq; & oblator muneris, & munus factus eſt oblatoris, vt nec oblator à muneris qualitate deſciſceret, nec munus oblatoris merito diſcreparet. Qui ſi minus aliquid habuit humanæ naturæ, nec perſonam ſumere pontificis, nec offerri potuit pro peccatis. In lege enim ſacerdotio fungi non poterat, ſi quis homo minus aliquid habuiſſet in ſe: Nec vitioſum vel imperfectum pecus ad ſacrificium cuiquam licebat offerre. Pontificem verò noſtrum Ieſum Chriſtum eſſe quis ambigat? Quem ſub hac Paulus euidenter appellatione commendat:

Alia ratio ex Leuitico, Quia Chriſtus cũ eſſet pontifex, integer vt eſſet homo, ex lege tenebatur.

Habentes autem, inquiens, pontifi- Heb. 4.
cem magnum qui penetrauit cælos, Ieſum filium Dei: teneamus cõfeſſionem. Non enim habemus pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris: Tentatum autem per omnia pro ſimilitudine abſque peccato. Adeamus ergo cum fiducia ad thronũ gratiæ, vt miſericordiã cõſequamur, & gratiã inueniamus in auxilio oportuno. Vt autem humanæ naturæ hoc pontificatus officiũ demõſtraret, adiecit: Omnis namq; Pontifex Heb. 5. a
ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur

in his quæ ſunt ad Deum: vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis: qui condolere poſſit his qui ignorant & errant: quoniam & ipſe circundatus eſt infirmitate. Et propterea debet, quemadmodum pro populo, ita etiam pro ſemetipſo offerre pro peccatis. Nec quiſquam ſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur à Deo, tãquam Aaron. Sic & Chriſtus nõ ſemetipſum clarificauit, vt põtifex fieret: ſed qui loquutus eſt ad eum, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Quem tamen pontificem dicit per omnia pro ſimilitudine abſq; peccato tentatũ. Per quæ autem omnia tentatus fuerit, ſuperius euidenter oſtendit dicens: Nuſquam enim angelos apprehẽdit. ſed ſemen Abrahæ apprehendit: vnde debuit per omnia fratribus ſimilari, vt miſericors fieret, & fidelis pontifex ad Deũ: vt repropitiaret delicta populi. In eo enim quo paſſus eſt ipſe & tentatus: potens eſt his qui tentantur auxiliari.

Heb. 2. d

CAPVT XIII.

Alia ratio ex Paulo quia Chriſtus in carne & in anima tentatus eſt.

SI ergo in eo quod tentatus eſt, tentatis auxilium donat: profecto in quo tentatus non eſt, tẽtatis auxiliũ non miniſtrat. Quo conficitur, vt hi qui Chriſto ſolam carnem humanam aſſignant, & animam denegant, in ſola carne quærant auxiliũ Chriſti, in anima verò remaneant deſtituti: filius Dei namque hoc adiuuat in homine, quod ſuſcepit pro homine. Quod ſi & in anima & in carne promereri Chriſti delectantur auxilium: fateantur neceſſe eſt (ſicut veritas habet) & in anima pariter & in carne tentatum. Et anima igitur humana & caro ſimul eſt in Chriſto tẽtata. Quod ſi ſimul eſt in Chriſto & anima & caro tentata: ſimul eſt ab eo vtraq; ſuſcepta. Et ſi vtramq; dignatus eſt ſuſcipere, vtramq; dignatus eſt ſine dubitatione ſaluare. Dignum namque fuit, noſtraq; ſaluti conueniens, vt Deus verus ex vero patre ſolus ſubſtantialiter natus, veram hominis,

hominis,quam ipſe fecit, animam carnemq́ʒ ſuſciperet: in vtraque cum tentatore pugnaret,in vtraqʒ vinceret, ac deinceps in vtraqʒ tentatis ſubminiſtraret auxiliũ, cum in vtraqʒ infirmis ac morituris victoriæ præberet exemplum. Illa quoqʒ ſentẽtia ſacramentum Mediatoris manifeſto demonſtrat indicio, quam ipſa veritas protulit dicens: Venit enim filius hominis ſaluum facere, & quærere quod perierat. Luc.19.b *Attendamus igitur, quid perierit terreni hominis lapſu, & agnoſcamus quid quæſitum fuerit hominis cæleſtis aduentu. Conſideremus quid in ſe peccato vendiderit ſeruus,& apparebit quid ſuſcipiendo redemerit dominus. Attendamus,quid latro in hominis ſeductione vulnerauerit,vt clareat quid medicus in hominis ſuſceptione ſanauerit. Nonne ex carne ſimul animaq́ʒ compoſitus, præceptum Dei homo primus accepit? Quod ſi in vtraque præceptum Dei cognoſcitur accepiſſe, in vtraqʒ debuit obedientiam præcepti ſeruare. Si autem in vtraqʒ fuit parendum præcepto,ab vtraqʒ admiſſa eſt tranſgreſſio. Quoniam ſicut eſt inchoatum animæ cupiditate peccatum: ſic eſt carnali comeſtione perfectum. Et ideo quod totus homo reatum tranſgreſſionis admiſit, totum ſibi diabolus captiuauit. Quod ſi totus tenebatur captiuitatis vinculo, totus eguit liberatoris auxilio. Si autem totum debuit liberare pietas, totum debuit ſuſcipere diuina maieſtas. Totius ergo fuit hominis à Deo ſuſcipienda natura, quoniam in toto fuit captiuitas captiuanda: vt tota ſimul acquireretur de captiuata captiuitate victoria. Et ſecundum prædicationis Apoſtolicæ ſententiam,captiuam ducens captiuitatem,Principatus & poteſtates,traduceret confidenter palam triumphans illos in ſemetipſo.* Epheſ.4. Coloſ.2.

CAPVT XIIII.

Alia ratio á diuiſione per quatuor mébra

AD extremum dicatur, cur ab illa ineffabili diuinitate non fuerit animæ natura ſuſcepta cũ carne? Vtrum à Deo nõ fuerit facta? an peccato non fuerit vitiata? an carne viliorem vniuerſalis medicina deſpexit? an peccati vulnere ſauciatam omnipotẽs curare nequiuit? Sed horum primum poſtremumq́; qui ſentiunt, & aduerſus virtutem creatoris, & contra potentiam ſaluatoris rebelles exiſtunt: ſi vel aliquam creaturam putant à Deo non factam, vel ad ſalutem animæ conferendam poteſtatem dicunt omnipotẽtis inualidã. Duobus vero medijs, nec peccatum conſiderant rationalis creaturæ, nec meritum, non intelligentes, carne ſua viliorem eſſe non poſſe, quæ vitam tribuit carni, & illam grauius vulneratam, quæ per intelligentiam magis potuit reſiſtere tentatori. Illa igitur omnipotens virtus, & pia ſapientia, nec deſpexit velut extraneam, quam à ſe nouerat factam, nec ſpreuit ſanandam, quam ſciebat grauius vulneratam, nec eam quam carne potiorem fecit, à remedio ſalutis excluſit: ſed ſicut totũ hominem diabolus decipiendo percuſſit, ita Deus totũ ſuſcipiendo ſaluauit, vt agnoſceretur idem creaturæ totius conditor & redemptor, qui potuit & quod non erat facere, & quod dilapſum fuerat, reparare.

CAPVT XV.

Alia ratio ex nomine mediatoris vt habeat in ſe totam naturam.

CVnctos præterea qui ſalutis eſſe cupiunt æternæ participes, oportet agnoſcere pariter & tenere, non incaſſum hominem Ieſum Chriſtum mediatorem Dei & hominum nuncupatum: niſi quia idem Deus totam in ſe naturam ſuſcepit hominis, & idem homo totam in ſe habet ſubſtantiam deitatis. Nam quia per peccatum homo fuit ſeparatus à Deo, inter Deũ iraſcẽtem, hominemq́; peccantem, talis vtique mediatoris debuit interue-

interuenire perſona, quæ ad propitiandum Deum hominì,totum verumq; in ſe Deum de Deo natum haberet,& ad reconciliandum hominem Deo,totũ verumq; in ſe de homine natum hominem contineret. Atq; ita ex vtroq; in vtroque vnus Chriſtus eſſet, vt plenitudo deitatis ſuſceptum non conſumeret; ſed proueheret hominem: & plenitudo humanitatis nec minoraret immenſum,nec mutaret impaſſibilem deitatem: Ac ſic hominis natura, quæ mutata fuerat in deterius, per illum tota redintegraretur, quo nihil eſt melius. Propterea ſe Mediator Dei & hominum, plenum Deum plenumq; dignatus eſt hominem demonſtrare.

CAPVT. XVI.

Aliæ quoque rationes, ex diuerſis ſcripturæ locis

QVod ſi quis ambigit, aut omnino nõ credit,eligat, vtrum ſibi nomine an opere velit,quod aſſerimus, demonſtrari. Neque enim ſcriptura ſancta in vno eodemq; Chriſto, aut Dei vocabulũ prætermiſit,aut hominis,Euangeliſta dicente: In principio erat verbum, Ioan. 1. *& verbum erat apud Deum, & Deus erat verbũ, hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipſum facta ſunt,& ſine ipſo factum eſt nihil. Et paulo poſt: Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Illud vtiq; verbum carnem factum aſſerit, quod Deum eſſe, ſuperius memorauit: vt oſtenderet eũdem verum Deum ex patre,qui eſt homo verus ex homine. Oſtendit præterea, in quo naturaliter ſempiternum credamus ex Deo patre, & in quo temporaliter ex homine factum hominem debeamus accipere, Aliud in exordio, aliud in ſubſequentibus monſtrans. Æternitas igitur filij Dei aſſeritur,dum verbum Deus in principio prædicatur. Ibi verbum non dicit factum, quod ex patre nouerat genitum.Ibi nõ eſt temporis nomẽ, vbi ſempiternitas nec initium poteſt habere,nec finẽ.Cùm autem*

venitur ad carnis vocabulum, tunc verbũ caro dicitur factum: vt agnoſcamus, eum, qui factus non erat, ſed natus de patre ſemper erat, tunc fieri voluiſſe: quando quod fecerat, factus opus ſuum, dignatus eſt reparare. In hoc facto Beatus quoque Paulus, ſicut veritatem hominis, ſic veritatem curauit temporis profiteri, di-
Gal.4.a *cens: Cùm autem venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege: vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Hoc ipſum vbiq; prophetis cõgruens Apoſtolica ſeruat auctoritas, vt factũ prædicans Chriſtum, & quid factus ſit, & vnde factus ſit, euidenter oſtendat: vt agnoſcatur, rerum omnium dominum, ſic formam ſuſcepiſſe ſeruilem, vt non aliunde, ſed ex homine veram ſuſceperit carnem. Dicit igitur Dauid:*
Pſal.86. *Mater Syon dicet homo, & homo factus eſt in ea, & ipſe fundauit eam altiſſimus. Ecce in vno Chriſto ſicut vna perſona indubitanter aſſeritur, ſic veritas Dei atque hominis inconfuſa monſtratur. Qui enim homo factus eſt in ea, ipſe fundauit eam altiſſimus. Huic dicto illud Apoſtolicum prorſus eſt comparandum, Quorum patres, ex quibus Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula. Quod Da-*
Rom.9.a *uid dicit, Et homo factus eſt in ea: hoc Paulus firmat, dicens, Quorum patres, ex quibus Chriſtus ſecundum carnem. Quod autem Dauid aſſerit, Ipſe fundauit eam altiſſimus: hoc Paulus ſequitur dicens, Qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula. Teſtamentum vetus concinit nouo: Dauid Ioanni concordat & Paulo. Quem verum hominem dicit Dauid, quia mater Syon dicet homo, & homo factus eſt in ea: eundem verum Deum credit & prædicat, Quia ipſe fundauit eam altiſſimus. Quem verum hominem nouit Ioannes, audiẽs eum dicentem: Quæritis me occidere hominem, qui veritatem*

ritatem loquutus ſum vobis, eundem verum Deũ monſtrat, dicens: Hic eſt verus Deus & vita æterna. Verum hominem Chriſtum recognoſcit, quia verbum caro factum eſt, & habitabit in nobis: eundémque verbum Deum oſtendit, quia in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Quem verum ſciebat hominem Paulus, quia voluntarie pietate factus eſt ex muliere dominus hominis, & factus eſt ſub lege dominus legis, ſicut ipſe teſtatur: Quia miſit Deus filium ſuum, factum ex muliere, factum ſub lege: Et quia factus eſt ex ſemine Dauid ſecundum carnem: Et quorum patres, ex quibus Chriſtus ſecundum carnem: eundem verum Deum confiteri non ceſſat, dicens: Qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula.

Ioan. 8.
1. Ioan. vlt.
Idem ſentit Paulus.
Rom. 1. a
Ibid. 9. a

CAPVT XVII.

NEque vero illud ex aduerſo neſcimus opponi, Quod cum verbum caro factum dicitur, & factus eſt ex ſemine Dauid ſecundum carnem, & quorum patres ex quibus Chriſtus ſecundum carnem, in ſupra dictis locis ita quorũdam carnalis ſenſus carnis nomine teneatur, vt ſuſcepta carne non credatur Chriſtus etiam rationalem animam ſuſcepiſſe. Sed qui ſic ſentiunt, minus attendunt id eſſe locutionis humanæ, qua nonnunquam totum ſignificatur à parte. Nouerint igitur in ſcripturis ſanctis aliquando carnis tantummodo nomine, nonnunquam animæ ſolius vocabulo, totum hominem demonſtrari. Cuius rei veritatem, non ſolum ex vetere teſtamẽto, verum etiam ex nouo, facile perdocebo. Dauid carnis nomine totum ſignificat hominem, dicens: Exaudi Deus orationem meam, ad te omnis caro veniet. Quid eſt autem omnis caro, niſi omnis homo? Similiter ab eodem in alio pſalmo dicitur: In Deo ſperabo, non timebo quid faciat mihi caro. Et vt oſtenderet,

Caro pro toto homine.
Pſal. 64.
Pſalm. 55. c

quod carnis nomine totum hominem deſignaret: paulo
Ibidem. poſt identidem dicit, In Deo laudabo verbum, in Deo laudabo ſermonem, in Deo ſperabo, non timebo, quid faciat mihi homo. His dictis Eſaiæ quoque dicta concordant, cùm Saluatoris noſtri aduentum in carne prænuntians dicit, Erunt praua in directa, & aſpera in vias planas, & videbit omnis caro ſalutare Dei. Quid eſt autem omnis caro, niſi omnis homo? An forſitan exanimem ſic leuabimus carnem, vt illi non dubitemus diuinam tribuere viſionem? In nouo quoque Teſtamento, ipſe humani generis creator & dominus, carnis nomine totum reperitur hominem nuncupaſſe, dum tribulationis extremæ prænuntians qualitatem, hæc diſcipulis loquitur: Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi vſque modo, neque fiet. Et niſi breuiati fuiſſent dies illi, non fieret ſalua omnis caro. Sed propter electos breuiabuntur dies illi. Animæ quoque vocabulo totum ſignificari hominem veteris ita demonſtrat ſeries teſtamenti, cùm dicitur: Erant autem vniuerſæ animæ de Iacob quinque & ſeptuaginta. Rurſus in eodem teſtamento: Anima quæcunque deliquerit, ante dominum, nolens in omnibus præceptis domini, quæ non oportet facere, & fecerit vnũ de his: ſi quidem princeps ſacerdos qui vnctus eſt deliquerit, nec ſic plebs faciat, offerat pro delicto ſuo, in quo deliquit, vitulũ ex bubus immaculatum domino. Ecce anima dicitur, & ſacerdos vnctus deinceps nũcupatur: vt cum animam audimus, totum ſimul hominem cognoſcamus. Nec in nouo teſtamento huius ſignificationis potuit deeſſe locutio, ſiquidem cum ſancti ſpiritus aduentu firmati diſcipuli, reiecta formidine, publicæ prædicationis auſpicarentur officiũ, cõſummato Petri ſermone, Liber Actuũ Apoſtolorũ, Luca narrãte, ſic cõtinet: Qui ergo receperũt ſermonẽ eius, baptizati ſunt, & appoſitæ ſunt in die illa animæ cir-

Margin notes: Eſa. 40.a — Matth. 24.c — Anima pro toto homine. — Leuit. 4.a — Act. 2.d

mæ circiter tria milia. Quiſquis hic animarũ nomine ſignificatos homines nititur denegare, oſtẽdat neceſſe eſt, qualiter ab Apoſtolis ſine corporibus animæ credantur ſacramentum baptiſmatis accepiſſe. Simile huic loco quiddã Beatus quoq; Petrus ſic in ſua ponit epiſtola: In diebus Noe, inquiens, cùm fabricaretur arca, in qua pauci, id eſt, octo animæ ſaluæ factæ ſunt per aquã. Cùm ſit igitur manifeſtũ, ſcripturarũ more, totum hominem aliquando carnis, aliquando ſolius animæ vocabulo deſignari: profecto mõſtratur, cùm Euangeliſta dicit, Verbum caro factum eſt. 1. Pet. 3. d

CAPVT XVIII.

PRopterea vtiq; Mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus ab Apoſtolo prædicatur. Nam quia Deus erat verbum, in eo quod Deus totum hominẽ ſuſcepit pro nobis: Verbum caro factum eſt, & habitabit in nobis. Verbum vtique caro factum eſt, in eo, quod eſt vna in Chriſto Dei hominiſq; perſona: Habitauit autem in nobis, quia in Chriſto vera totáque permanet diuina humanaq; ſubſtantia. Verbum enim habitans in homine, non eſt mutatum in hominem. Vbi autem maxime verbũ potuit habitare? quàm in illa ſubſtãtia, quam ad ſuam imaginem fecit, hoc eſt, in anima illius hominis quẽ ſuſcepit. Quod prophetice per Salomonem ſpiritali gratia cernimus intimatum, cùm dicitur: Anima iuſti, ſedes eſſe ſapientiæ. Nam vt oſtendatur Chriſtus in anima ſubſtãtia ſpecialiter habitare, Paulus nobis porrigat ſuæ adteſtationis in veritate ſubſidiũ, qui dicit: Huius rei gratia flecto genua mea ad patrẽ domini noſtri Ieſu Chriſti, ex quo omnis paternitas in cælis et in terra nominatur: vt det vobis ſecũdũ diuitias gloriæ ſuæ virtute corroborari per ſpiritũ eius in interiore homine habitare Chriſtũ per fidẽ in cordibus veſtris. Ecce et animã nominat, et cor appellat, vbi Chriſtũ habi-

Mediator igitur Chriſtus totum hominem ſuſcepit.

Sapien. 7.

Epheſ. 3. e

habitare confirmat. Vnde liquido cognoſcitur, verbum Deum totum hominem ſuſcepiſſe, cùm probetur habitationem filij Dei in anima magis quàm in carne monſtrari. Huius inſeparabilis veritas ſacramenti, quo totum hominem ſuſcipere dignatus eſt Deus, & totus in Deo monſtratur homo manere ſuſceptus, & id quod de homine naturaliter eſt, filium Dei, & id quod de Deo patre naturaliter eſt, filium fecit hominis appellari, dicente angelo ad Mariam: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Ideo quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei. Marci quoque non diſcordat aſſertio, tale ſcilicet Euangelio ſuo ponentis exordium, Euangelium Ieſu Chriſti filij Dei. Nathanael quoque, de quo dixerat, A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe, non cunctatur Dei filium appellare: Rabbi, inquiens, tu es filius Dei, tu es rex Iſrael. Vbi Ieſus, vt plenũ pietatis ſuæ myſterium demonſtraret, nõ ſolum id, quod de patre naturaliter ſemper eſt libenter audiuit, ſed etiam quod ex muliere miſericorditer factus eſt, euidentiſſime prædicauit dicẽs: Amen, amen dico vobis, videbitis cælum apertum, & angelos Dei aſcendentes & deſcendentes ſuper filium hominis. Propter hanc in Chriſto vnitatem perſonæ, & inconfuſam veritatem diuinæ humanæq; ſubſtantiæ, vnus idemq; Chriſtus & puer ab Eſaia dicitur, & filius ac Deus pariter prædicatur: Sicut, inquit, puer natus eſt nobis, filius datus eſt nobis, cuius principium ſub humeros eius, & vocabitur nomen eius admirabilis, conſiliarius, Deus, fortis. In vno Chriſto non ſunt duæ perſonæ, vt alius puer & alius Deus fuerit nuncupatus: ſed in vna perſona eſt Deus plenus, & homo perfectus, quia ſubſtantialiter aliud puer & aliud Deus, cum tamen perſonaliter nõ ſit alius puer & alius Deus. Vnus enim filius & puer & Deus, quia puer, qui

Propter duas in Chriſto naturas & homo filius Dei, & Deus filius hominis appellatur.

Luc. 1.

Marc. 1.

Ioan. 1. g

Eſa 9 b

natus

natus eſt nobis, & idem filius qui datus eſt nobis, vocatur nomen eius admirabilis, conſiliarius, Deus, fortis. Hic tamen puer ſicut veram carnem, ſic & veram habuit animam, vt illa vera diuinitas totam hominis & renouandam ſuſciperet, & ſuſceptam poſſet renouare naturam, ſicut ſuperius eſt, Luca teſtante, monſtratum: Quia puer, id eſt, Ieſus, proficiebat ætate & ſapientia & gratia apud Deum & homines. Propterea in ſe nec carnis nomen, nec animæ dominus ipſe prætermiſit oſtendere. Carnem quidem ſe habere veriſſimam monſtrans, cùm dicit: Quod naſcitur de carne, caro eſt. Cuius plena veritas operum quoq; manifeſtatione reſplenduit, cùm infans natus, non ſolum cunis inuoluitur, & anguſto præſepe concluditur, ſed etiam circunciſionem ſuſcipiens, carnem veram habere monſtratur. Præterea etiam poſt reſurrectionem diſcipulos cunctantes informat dicens: Palpate & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Animam quoque ſe ſuſcepiſſe cum carne, nec nomine ceſſauit intimare, nec opere, dum dicit: Animam meam pono pro ouibus meis. Et anima mea turbata eſt. Et cætera, quæ inferius oſtendentur. Hanc animam non ſine intellectu rationali ſuſceptam à Chriſto, per Eſaiam ſic diuinum demonſtrat oraculum: Ecce intelliget puer meus, & exaltabitur, & magnificabitur vehementer.

In Chriſto vera caro & vera anima.

Luc. 2.

Ioan. 3. b

Luc. 6. f

Ioan. 10. e

Ibid. 12. b

CAPVT XIX.

ET quanquam multa ſuperſint, quibus noſtra firmetur aſſertio, tamen quoniam ad finem libelli ſeries orationis noſtræ feſtinat, de Actibus quoque Apoſtolorum euidentiſſimũ huius ſacramenti indicem beati ponemus Apoſtoli Petri ſermonem, quem de illa mirabili muſti ſpiritalis ebrietate ructauit. Hinc etenim, cùm ex authoritate diuina Iudæos informans, Dauidis

Vltima ratio, ex actibus Apoſtolorum, de vera carne & anima Chriſti

tamen

tamen poſuiſſet eloquium, quod diuinitus edoctus, è
Pſalm. 15. *Chriſti perſona cecinerat, dicens: Prouidebam dominum coram me ſemper, quoniam à dextris eſt mihi ne commouear. Propterea iocundatum eſt cor meum, & exultauit lingua mea: Inſuper & caro mea requieſcit in ſpe, quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis ſanctũ tuum videre corruptionem: Notas mihi feciſti vias vitæ, Adimplebis me iocunditate cum facie tua.* Quod teſtimonium Pſalmi cùm beatus Petrus commemoraret, vt hoc de Chriſto manifeſtè dictum oſtẽderet, ſequutus adiecit: *Viri fratres, liceat audenter dicere ad vos de Patriarcha Dauid, quoniã & defunctus eſt & ſepultus eſt, & ſepulchrum eius eſt apud nos vſq; in hodiernũ diem. Propheta igitur cùm eſſet, & ſciret quia iureiurando iuraſſet illi Deus, de fructu lumbi eius ſedere ſuper ſedem eius, prouidens loquutus eſt de reſurrectione Chriſti, quia neq; derelicta eſt anima eius in inferno, neq; caro eius vidit corruptionem.* Hoc equidẽ teſtimonium propterea præſenti loco duximus inſerendum, vt euidens nominum rerumq; diſtinctio carnem ſimul & animam doceret in Chriſto.

Act. 2. c

Hæc latius in tertio libro tractabuntur. Cæterum oportunior ei ſuus exhibebitur locus, cùm de myſterio loquemur dominicæ paſſionis, vbi etiam illud quod dixit, *Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem, Et nunc anima mea turbata eſt, Et maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam ſuã ponat quis pro amicis ſuis,* ſperamus ita, Domino adiuuante, tractanda: vt appareat, veram in Chriſto carnis animæq; ſubſtantiam non ſolum vocabulis, verùm etiam manifeſtis naturalium officiorum indicijs demonſtratam.

CAPVT XX.

Epilogus primi libri de diuina

PRoinde ſi veritas noſtræ ſalutis in ſaluatore creditur, conſequenter in vno eodemq; mediatore Dei & homi-

hominum homine Chriſto Ieſu, diuinæ humanæq́ʒ ſub-ſtantiæ indiuiſa & inconfuſa perfectio non negetur: quo-niam Dei filius, de patris ſubſtantia genitus, nec ſem-piternitatem diuinæ naturæ perdidit, dum hoc, quod erat temporale, pro temporalium æterna ſalute ſuſce-pit: Nec dominio naturalis ac veræ diuinitatis caruit, qui veritatem formæ ſeruilis acceptam interminabili & inamiſſibili dominio ſublimauit: Nec vera virtus, cùm noſtram infirmitatem ſuſciperet, infirmari potuit, quæ vitium infirmitatis ab infirmo ſubmouit: Nec imperfectus eſſe potuit, qui perfectionẽ imperfecto con-ceſſit: Nec localiter ad infernum diuinitas Chriſti de-ſcendit, quæ ſine mole ſic vbique tota conſiſtit, vt licet ea carere nullus locus poſſit, localiter tamen eam locus vllus continere non poſſit. Eſt enim illa Dei vera infi-nitaq́ʒ ſubſtantia ineffabiliter in ſingulis creaturis to-ta, & in omnibus tota, non minoratur in minimis, nec augetur in magnis, non concluditur tempore, nõ circun-ſcribitur quantitate, non initio cœpta, non termino fi-nienda. A qua totus homo & creatus eſt ad iuſtitiã, & ſine peccato ſuſceptus eſt poſt ruinam. Nunc igi-tur, quoniam de ſacramento Mediatoris (quantũ ipſe, qui Verbum patris eſt, gratiæ ſuæ dona conceſſit) diſpu-tationis veritas nihil dereliquit ambiguum, quo vnus idemq́ʒ Chriſtus totam naturaliter habere deitatem ex patre, & totam hominis naturã habere mõſtraretur in homine: Illud eſt deinceps prouidendũ, quòd nonnullos carnaliter quæ diuina ſunt, cogitãtes, eo grauius conce-pta falſitatis error cõfundit, quo diuinitatẽ Chriſti, aut localiter de cælo veniſſe, aut ad infernũ deſcẽdiſſe loca-liter fateãtur: quiq́ʒ etiam Chriſtũ in carne paſſum fir-mare nõ dubitant etiã diuinitate cõpaſſum. Harũ ergo rerũ demonſtrandæ (quãtum ſat erit) veritati ſingulos deputaui curare libellos, vt alter immenſam filij Dei diui-

& humana natura Mediatoris in vna perſona.

Argumentum ſubſequentium duorum librorum.

diuinitatem oſtendat, tertius verò myſterium Dominicæ paſſionis manifeſtiſſima rerum claritate cõtineat. Hunc itaq; primum libellum, ſeruata diſputandi temperies claudat, vt ad ea, quæ ſunt deinceps diſputanda, Deus nobis oſtium ſermonis aperiat.

B. FVLGENTII AD TRASIMVNDVM REGEM, LIBER ſecundus, de immenſitate diuinitatis filij Dei.

CAPVT I.

Incompræhenſibilitas trinitatis diuinæ.

QVOTIENS *humanæ conditionis infirmitas ſemetipſam protinus cognitura, fines molitur aliquatenus ſuæ paruitatis excedere, atque cæleſtis illuminationis prægnata cõceptu, Conditoris ſui ac redemptoris inquiſitionem cœperit parturire: ſola, quantum arbitror, immutabilis illa ſempiternitas Trinitatis, reperietur incomprehenſibilitatis digna miraculo, quæ ſic excedit omne quod cogitare vel ſapere poſſumus, ſicut ſuperat omne quod ſumus. Hoc nobis diuinorum ſeries voluminum veridica proteſtatur, Eſaia dicente: Non enim cogitationes meæ, cogitationes veſtræ, neque viæ meæ, viæ veſtræ, dicit dominus. Quia ſicut exaltantur cæli à terra, ſic exaltatæ ſunt viæ meæ à vijs veſtris, & cogitationes meæ à cogitationibus veſtris.*

Eſa. 55. c

Eſſentia infinita.

Quæ ergo humanæ diſciplinæ peritia, quæ viuacitas animi, quæ cordis ſagacitas, illius eſſentiæ (id eſt, Trinitatis, quæ vnus verus & ſolus eſt Deus) contingeret arcanum? quæ nec cœpit eſſe nec deſinit, in cuius ſubſtantia nihil eſt quod non fuit, nihil poteſt non eſſe quod fuit, cuius nihil loco concluditur, quia totum immenſum, nihil initio præuenitur,

uenitur, quia totum eſt ſempiternum. Quæ ſe hoc præſertim indicio ſempiternam, increatam, immutabilémque monſtrauit, cùm ex nihilo, id eſt, ex eo quod non eſſet, creare potuit quod fuiſſet: quæq; rationalem creaturæ ſuæ partem, hoc præ cæteris gratiæ priuilegio ſublimauit, vt munere ſibi æternitatis & rationis indulto, hinc liquido ſui creatoris ac reparatoris eſſentiam, ſine initio prorſus eſſe non ambigeret, cum ſe, quamuis non ſine initio factam, nunquam tamen omnimoda conſumendam abolitione deinceps cognouiſſet. Hinc etiam protinus moneretur, quanto infinitatis atque incomprehenſibilitatis culmine, creatrix omnium virtus & ſapientia, modum creaturæ intellectualis excederet, cùm ipſam rationalem creaturam plena ſuæ comprehenſibilitatis agnitio, creatori quidem comprehenſibilis & finita, ſibi tamen incomprehenſibilis atque infinita, laſſaret: vt cùm naturæ ſuæ inueſtigationem, quæ extra ſe non eſt, & intimam ſibi cerneret & occultam, ita vt tamen ſupra ſe non ſit, atque in ſe ſit, totum ſe, ſicut eſt, veſtigare non poſſit. Eo magis paueſcens admiranſq; ſupernæ infinitatis magnitudinem, omnes intelligentiæ terminos excedentem, cuius pax (ſicut Paulus dicit) ſuperat omnem intellectum, Cuius ètiam indicia abyſſus multa, ſolo ſe ad cognitionem altiſſimi, humilitatis aſcenſu reſipiſceret prouehi, à quo ſuperbæ cogitationis caſu quondam meruit ſegregari.

Homo, cũ plene quod in ſe eſt nõ cognoſcat, Deũ ſupra ſe multo minus cognoſcere poteſt.

Philip. 4.

CAPVT II.

SEd hoc nũquam prorſus adgredi poſſet, ſi vel exemplo vel auxilio caruiſſet. Inquirẽdus ergo fuit vnus, cuius eſſet reformanda munere, informãda lumine, confirmanda virtute: vt æqualitas æterna iuſtificaret impiam, inſtrueret inſciam veritas, virtus firmaret inualidam. Sed hoc nunquid poſſet homo per ſolum hominem,

nem, aut in ſolo quolibet homine reperire? Nullo modo. Quis enim homo poſſet exiſtere medicus humani vulneris, cùm omnes in radice vitiata, communio circumplecteretur vitij naturalis? vel qualiter poſſet per ſe ſolum medelam vulneratis afferre, cuius ortus teneretur in vulnere? quóve modo beneficentiæ largitor vniuerſalis exiſteret, quem alienæ opis indigum natura monſtraret? Veræ igitur ſalutis exhauſtus homo diuitijs, perenni bonorum poſſeſſione priuatus, forſan angelico fuit iuuamine ſubleuandus, vt ille, qui domus luteæ ſiculentus ergaſtulo, ad facultatem purioris vitæ nequiuiſſet aliquatenus aſpirare, gratia iuuaretur opitulationis angelicæ, qua priſtinæ offenſionis depoſuiſſet illuuiem, & amiſſæ dudum puritatis reſumeret dignitatem. Veruntamen nec angelico poterat hoc reparationis munus adipiſci ſubſidio. Angelica quippe natura tunc homini reparando aliquatenus eſſet idonea, ſi cadendi mobilitate nunquã naturaliter fuiſſet obſtricta. Cùm vero ſe iuuaminis egenam, conſubſtantialis ruinæ documento teſtetur, profecto cognoſcitur multo minus ad humanæ poſſe redintegrationis efficaciam redũdare, quæ propriæ nequeat ſtabilitati ſufficere. Suis autem ad cuſtodiam ſibi ſat eſſe viribus non incongruè crederetur., ſi nulla pars eius in deterius laberetur. Unitas enim naturalis vniuerſitatẽ circumplexa naturæ angelicæ, tota procul dubio maneret impaſſibilitatis firmamento ſubnixa: ſi paſſioni non eſſe poſſet obnoxia, nec vnquam pateretur in reliquo, quod perpeti nõ poſſet in toto. Cùm vero quædã pars eius, de cœleſti beatitudinis culmine, in imã perpetuamq́; cernitur deuoluta miſeriam, beato Petro dicente, Quia Deus angelis peccantibus non pepercit, ſed carceribus caliginis inferni tradidit, in iudicio puniendos reſeruari: profecto cognoſcitur, vniformi cunctos opprimi potuiſſe

Nõ potuiſſet angelica natura hominẽ reparare, quia & ipſa cecidit.

2. Pet. 2. b

tiſſe ruinæ conſortio, niſi quos vellet à caſu prauitatis virtus illa defenderet, quæ ſola naturaliter mutari deprauarive non poſſet.

CAPVT III.

IPſa igitur etiam homini reparando fuit neceſſaria, quia non alia ſtantem angelum à ruina potuit cuſtodire, niſi illa, quæ lapſum hominem poſt ruinam potuit reparare. Vna eſt in vtroque gratia operata, in hoc, vt ſurgeret: in illo, ne caderet. In illo, ne vulneraretur: in iſto, vt ſanaretur. Ab hoc infirmitatem repulit, illum infirmari nō ſinit. Illius eſca, iſtius medicina. Hunc autem quiſquis ſanum ſapit, filium Dei eſſe non ambigit, qui eſt virtus & ſapientia patris. Sapiētia, quæ cuncta diſpoſuit: virtus, quæ omnia creauit. Sapientia, quæ illuminat: virtus, quæ adiutorium præſtat. Sapiētia, quia immutabilis: virtus, quia inſuperabilis. Qui omni creaturæ ſuæ, per infinitam potentiam naturalem ſemper adeſt, & immenſus nunquam deeſt, qui hoc in ſe naturaliter habet eſſe quod pater eſt, & ideo potuit & angelum in ſuperioribus ſtabilire, & pro reparatione lapſi hominis ad inferiora deſcendere. Sicut ipſe teſtatur, dicens: Deſcēdi de cælis, non vt faciam voluntatem meam, ſed voluntatem eius, qui me miſit, patris. Hunc quidam, cùm audiunt deſcendiſſe, deſcēſionem eius affirmare nituntur localem, quia neſciūt Dei, ſicut oportet, conſiderare virtutem, nec valent agnoſcere, ſic pro homine Deum hominem factum, vt accepta hominis forma, maneret immutabilis diuina ſubſtantia: nec ſic intelligunt, temporaliter natum, vt ſemper fuiſſe teneant ſempiternum. Hi ſunt qui etiam conſiderare contemnunt, qualiter deſcenderit, cùm perſeueraret immenſus: vel qualiter humiliatus ſit, qui maneret altiſſimus. Si enim eius natura quæratur, eſt

Sola virtus diuina & hominē reparauit, & angelum cuſtodiuit.

Chriſtus virtus & ſapientia patris.

Ioan. 6. d

eſſentialiter Deus: quia in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Eſt etiam ſempiternus, quia ſempiterna Dei virtus eſt, atque diuinitas. Eſt immenſus, quia de ipſo Hieremias

Bar. 3. e

dicit: Magnus eſt, & non habet finem: Excelſus & immenſus. Et paulo poſt, vt hæc de filio ſe dixiſſe demonſtraret, adiecit: Hic Deus noſter, & non æſtimabitur alius ad eum. Adinuenit omnem viam diſciplinæ, & dedit eam Iacob puero ſuo, & Iſrael dilecto ſuo. Poſthac in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt. Altiſſimum vero quis audeat Dei filium denegare? De quo Dauid dicit, Mater Syon dicet homo, & homo factus eſt in ea, & ipſe fundauit eam altiſſimus. De quo etiam Zacharias, naſcente Ioanne, ſic prædicat: Et tu puer Propheta altiſſimi vocaberis, præibis enim ante faciem domini, parare vias eius. Si ergo docetur eſſe naturaliter Deus, ſi immẽſus, ſi altiſſimus, ſi eſt etiam ſempiternus, dicatur, quid melius Deo, quid maius immenſo, quid ſuperius altiſſimo, quid anterius ſempiterno? Deus igitur non diſcrepat à patre, immenſus non caret patris æqualitate, nec celſitudine priuatur altiſſimus, nec eſt origine poſterior ſempiternus. Nam quia in Deo patre nihil poteſt eſſe mutabile, ex Deo natus eſt Deus: quia nihil locale, ex immenſo proceſſit immenſus: quia in Deo humile aliquid non eſt, altiſſimum generauit altiſſimus: & quia initiatum nihil in Deo poterit reperiri, ſempiternum protulit ſempiternus. Generatio illa, non aliquam ſeparationem patris filijq́; monſtrauit, ſed errorem cõfuſionis excluſit: ne eum, quem cum patre vnum audiremus, natum minime crederemus. De Deo Deus potuit naſci, ſed immenſus ab immenſo nõ potuit ſegregari. Natus enim extitit, nõ abſceſſit. Talis eſt enim illa diuina inenarrabiliſq́; natiuitas, vt quem pater genuit ex ſe, haberet

Pſal. 86.

Luc. 1. g

Chriſtus eſt naturaliter Deus, immenſus, altiſsimus, ſempiternus.

haberet in ſe. Hanc fidei regulam per Eſaiam nobis vnitas ipſius veræ diuinitatis oſtendit, memorato propheta dicente: Quoniam in te eſt Deus,& nō eſt Deus præter te. Tu enim es Deus,& neſciebamus, Deus Iſrael ſaluator. Erubeſcent & pudebunt omnes, qui aduerſantur ei, & ibunt cum confuſione. Qui autem filio Dei aduerſantur, niſi qui patrem in ipſo, & ipſum in patre per vnitatem naturalem denegant eſſe, atq; patrem & filium per naturalem diuerſitatem audēt perfidæ infidelitatis vitio ſeparare? Sic eſt enim pater in filio, ſicut eſt filius in patre. Vnitas ibi naturalis ſic æqualem demonſtrat vtrumq;, vt immenſus immenſum gigneret,& immenſus ex immenſo genitus, immenſitatis paternæ nihil minus haberet. Eſa.45. Sicut filius eſt in patre ita pater in filio.

CAPVT IIII.

QVæſo, Regnator inclyte, ne iſta, quæ de Deo loquimur, corporaliter exiſtimes cogitāda: ſuperat qui fecit cuncta quæ fecit. Cuius eſt ſubſtantialiter ſine initio eſſe, ſolius eſt ſubſtantialiter ſine initio genuiſſe: cuius eſt, per ineffabilem immenſitatem totum implere quod fecit, eius eſt, per vnitatem naturæ totum filio ineſſe, & totum filium in ſe ſemper habere quem genuit. Si non omnia filius cum patre diſpoſuit, nō eſt ſapientia, quæ dicit, Cùm pararet cælum, aderam illi, & cùm ſegregabat ſedem ſuam ſuper ventos. Quādo fortes faciebat ſurſum nubes,& cum ſtabiles ponebat fontes ſub cælo. & inferius: Quando fortia faciebat fundamenta terræ, eram apud eum diſponens. Quod ſi ſapientia patri coæterna non creditur, neceſſe eſt, vt etiam Deus in diſpoſitione cœpta mutabilis prædicetur. Si non cuncta fecit filius, nec virtus debeat appellari, nec manus. Et vbi eſt, quod per prophetam dicitur? Cælum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum: quam domum ædificabitis mihi, dicit dominus? aut quis eſt lo- Pater per filium omnia fecit. Prouer.8. Eſa.vlt.a

cus requietionis meæ? Nónne manus mea fecit hæc om-
Ioan.1.a *nia? Nam & Euãgeliſta dicit: Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Si alicui deeſt, filius immenſus non eſt, ſi non eum pater corde ructauit, verbũ non debet dici. Si de vtero patris, hoc eſt, de ſubſtantia patris, non eſt genitus, falſò (quod abſit) nomine ve-*
1.Ioan.vlt. *rus Deus dicitur. De quo teſtatur Ioannes: Quia hic eſt verus Deus, & vita æterna: In principio quoq; erat verbum, & verbũ erat apud Deum, & Deus erat verbum. Hic ſempiternitas oſtenditur, hic immenſitas inuenitur, hic eſſentialis natura monſtratur. Nam quod in principio erat, nunquam non erat, quia ſemper erat. Quod vero apud Deũ erat, locale non erat, ſed immenſum erat: quia cùm Deus localis non ſit, verbũ, quod apud Deũ erat, in loco nõ erat. Quod autẽ verbũ Deus erat, in vnitate naturæ & nominis veritate, hoc vtique erat quod ille Deus erat, apud quẽ verbũ Deus erat.*

CAPVT V.

Obiectio de eo, quod dicitur, In principio & nõ, ante principium erat verbũ.

A*N forte, quia in principio erat, audiuimus dictũ, aliquid filio exiſtendi audebimus aſſignare principiũ? Et ideo ſine initio natus eſſe nõ creditur, quia Ioãnes non eum ante principium, ſed in principio fuiſſe teſtatur? Abſit, vt hæc inſulſa cogitatio cuiuſquã mentem ſapientis attingat: Abſit, vt hæc in quolibet lethalis perfidiæ contagio, puritatẽ Chriſtianæ religionis inficiat. Quis enim non conſideret, illud dignè principium dici, quod nullo potuit principio præueniri? Nã quicquid ante quodlibet principium cogitare volueris, hoc neceſſe eſt verum principiũ fatearis. Et quoniã ſemper cogitando principium, nullus inuenit terminũ, propterea illud eſt dicendum verè principium, quod eſt eſſentialiter ſempiternum. Hinc eſt profectò, quod ipſe filius volens Iudæis immenſitatem ſempiternitatis ſuæ certa prorſus manifeſtatione mõſtrare, interrogantibus quis eſſet,*

eſſet, reſpõdit: Principiũ, quod & loquor vobis. Sed for- Ioan. 8. d
ſitã eo, quod eſt principium dictus, magis putabitur in-
itio exiſtendi ſubiectus. Quod ſi ex hoc vocabulo quiſ-
quam molitur præiudicium ſtruere veritati, vt quem
principij cognoſcit vocari nomine, quoddã principium
natiuitatis exiſtimet habuiſſe, dabit profecto etiam pa-
tri (quod nephas eſt) aliquod exiſtendi principiũ quem
cum filio principium cognoſcimus nominatũ. Sicut ipſe
dicit: Tecum principium in die virtutis tuæ, in ſplendo- Pſal. 109.
ribus ſanctorum, ex vtero ante luciferũ genui te. Quid
autẽ reſpondebit, qui de principij nomine aſſerit filium
natiuitatis habere principiũ? Quod ſi quis pro eo quod Chriſtus & principium & finis.
principium dicitur, natiuitatem filij habere credit in-
*itium, conſequens * eſſe, vt ipſum filium, pro eo quod* * eſt,
finis dicitur, finem quoq; aſſerat habiturum. Nam ipſe
Dominus, interrogãtibus Iudæis, principium ſe eſſe fir-
mauit dicens: Principium, quod & loquor vobis. Pau-
lus vero Chriſtum finem nominat, dicens: Finis enim Rom. 10.
legis Chriſtus, ad iuſtitiam omni credenti. Ipſe quoq;
de ſe Dominus: Ego ſum Alpha & Ω, initium & finis. Apoc. 1.
Quod ſi pro eo quod principiũ dicitur, aſſeritur cœptus,
etiã pro eo, quod finis dicitur, putetur etiã finiendus. Et
vbi erit Ioãnis illa ructatio, quã de pectore viui fontis
bibebat? Scimus quia filius Dei venit, & dedit nobis 1. Ioan. vlt.
intellectũ, vt cognoſcamus verũ, & ſimus in vero filio e-
ius Ieſu Chriſto: Hic eſt verus Deus, & vita æterna.
Quã vitã neceſſe eſt neget æternã, quiſquis aſſerit de- Vita æterna Chriſtus.
futurã. At ipſe qui eſt verus Deus & vita æterna, iu-
ſtos dicit ituros in vitam æternam, quomodo ergo iu-
ſtorum vita æterna erit, ſi vita ipſa æterna quandoque
non erit? Aut vt quid hic labor ſanctæ conuerſatio-
nis, & continui aduerſus tentamẽta certaminis tolera-
tur, ſi præmiũ victoribus quandoq; tolletur? Hæc ineſt
laudabilis in ſanctis totius curſus intentio. Propterea

1.Cor.9.d *corpus ſuum caſtigant, & ſeruituti ſubijciunt, ob hoc ſe non in incertum præſumunt currere, & pugnantes ſciunt ſe non aerem verberare: Ideo ſibi nouerunt non eſſe colluctationem aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principatus & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritalia nequitiæ in cæleſtibus. Idcirco leoni rugienti, & indefeſſo circuitu*
1.Pet.5.c *quærenti quem deuoret, reſiſtunt fortiter in fide: vt poſtquam hic in tribulatione patientes vixerint, conſumpta quandoque diuinæ promiſſionis ſeductoria magis retributione quàm vera, aut miſere viuant, aut omnino non viuant? Vita namque Chriſtus dicitur, ſicut*
Ioan.14. *ait: Ego ſum via, veritas & vita: Initium & finis*
Apoc.1.b *Chriſtus dicitur, quia ſimiliter ipſe dixit, Ego ſum Alpha & Ω, initium & finis. Hæc autem vita, ſi eo quod initium dicitur, initio natiuitatis putatur ſubdita, conſequens eſt, vt eo quod finis dicitur, quandoque putetur finaliter abolenda. Qualiter vero ſine fine victuri ſunt, quibus vita æterna dabitur, ſi vita ipſius æternitas finietur? Quod ſi hæc omnino abſurda ſunt, conſequenter veritas eſt Catholicæ atque Apoſtolicæ fidei retinenda, quæ ſicut Chriſtum propterea finem nominat, quia non ſolum in illa ſubſtantia, qua natus eſt naturaliter ſempiternus ex patre, ſed etiam in ea, quam in tempore ſumpſit ex matre, credit ſine fine perpetuum: ſic eum ideo iuſtè prædicat veracitérque principium, quoniam in diuina, quam habet ſubſtantia, genitoris ſemper aſſerit coæternum. Non autem ambigitur, vero principio nihil anterius: vero fine nihil poſterius inueniri. Principiũ igitur Chriſtus, quia ſempiternus omnia præcedit: Finis Chriſtus, quia perpetuus, vniuerſa concludit. Principium Chriſtus, quia ipſe inchoauit perficienda: Finis Chriſtus, quia ipſe perficit inchoata. Principium Chriſtus, quoniam ab ipſo habent, quæ non fuerunt, vt ſint:*

Quomodo veritas catholica Chriſtum, principium & finem intelligit.

ſint: Finis Chriſtus, quoniam ab ipſo habent quædam quæ eſſe cœperunt, vt ſemper ſint.

CAPVT VI.

Quid autẽ hinc dubitationis creditur derelictum, cùm in Melchiſedech (quia Chriſti futuri pontificis typũ geſſit) vnius eiuſdemq; Dei & hominis Chriſti perſonam ſignificatam demonſtraret Apoſtolus, oſtendens eam & ſecundum diuinam ſubſtantiam ſine initio ſempiternã, & ſecũdum ſeruilem formam, quam in tempore accepit, ſine fine perpetuam? Sic idem igitur gentiũ Doctor loquitur ad Hebræos: Hic etenim Melchiſedech, rex Salem, ſacerdos Dei ſummi, qui obuiauit Abrahæ regreſſo à cæde regum, & benedixit ei, cui decimas omnium diuiſit Abraham. Primum quidem, qui interpretatur rex iuſtitiæ, deinde autem & rex Salem, quod eſt rex pacis: ſine patre, ſine matre, ſine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habens, aſſimilatus autem filio Dei, manet ſacerdos in perpetuũ. Poſſet vtcunq; in hoc forſan teſtimonio quicquam contradictio renitentum, ſuper huius Melchiſedech perſona, tanto lumini veritatis opponere, ſi eſſet credendum, quamlibet creaturam ſine initio naturaliter extitiſſe. At cùm clareat, omnem omnimodis creaturam, vtpote prorſus ex nihilo factam, initio non carere, cuius origo ſola Creatoris volũtate & poteſtate, quãdo faciendam iudicauit, qui mutabiliũ operum diſpoſitionem ſemper immutabilem habuit, ſubſtituta cognoſcatur ex nihilo, quæ tamen nunquam fuerit priuſquam initio creationis extiterit, nullatenus accipitur, quòd Melchiſedech aut ex patre fuerit matreq; non genitus (quod eſt hominis primi) aut initio exiſtẽdi naturaliter careat, quod ſolius eſt Dei. Ille itaque figuræ huius retinet naturaliter veritatem, qui in vtraq; natiuitate

Heb.7.a

Obiectio de Melchiſedech, quod dicitur ſine patre & ſine matre.

tiuitate mirabilis, nec vſpiã veritate naturalis caruit originis,& in vtroque mirabiliter natus eſt ſingularis.
Chriſtus rex iuſtitiæ & rex pacis recte dicitur. *Quis eſt enim rex iuſtitiæ, niſi rex noſter Chriſtus? qui factus eſt pro nobis peccatum, vt nos efficeremur iuſtitia Dei in ipſo. Quis eſt etiam rex pacis? nõnne ille, qui*
2.Cor.5. *ait, Pacem meam do vobis, pacem meã dimitto vobis?*
Ioan.14. *Ipſe eſt enim pax noſtra, qui fecit vtraq; vnum. Ad*
Epheſ.2. Eſa.26. *ipſum Propheta clamat, Domine Deus noſter, pacem tuã da nobis: omnia enim dediſti nobis. Domine Deus noſter, poſſide nos. Domine, præter te alium non nouimus, nomen tuum nominamus.*
Chriſtus ſine matre vt Deus, ſine patre, vt homo. *Matrem quoque non habuit Chriſtus Dei filius in Dei ſubſtantia, quã ſemper habet ex patre. Rurſus idem patrem in hominis natura non habuit, quam ex ſola matre ſuſcepit. In veritate namq; vtriuſq; natiuitatis ſingularitatem ſeruauit, & parentis & prolis: vt quãuis prius de ſolo patre, poſtmodũ de ſola virgine naſceretur, vnus tamẽ idemq; fuerit, qui & prius de patre, & poſtmodum ſit natus ex virgine, vt in vnius veri Dei veriq; hominis Chriſti miro atque ineffabili ſacramento, nec naturalis genito defuiſſet ex gignente ſubſtantia, nec geminaretur in gignẽte genitóve perſona, licet in vno Chriſto veritatem Dei & hominis naturæ virtus incõfuſa ſeruaret: vnam*
In vna Chriſti perſona gemina natiuitas *tamen in Chriſto perſonam vtriuſque naturæ indiuiſa veritas exhiberet, vt nec gemina natiuitas vnius Chriſti videretur geminare perſonã, nec perſonæ vnitas, aut Dei in homine, aut hominis in Deo, verã poſſet abolere ſubſtantiam. Et licet vtraque vera in vno Chriſto ſubſtantia naturalẽ in ſe teſtetur & originis natiuitatem, & natiuitatis originem: myſterij tamen pietas mirabilis permanens, quandam diuinæ illius & ineffabilis generationis, quæ initium nõ habet, in hoc quoq; humana generatione certam nobis intelligentiæ lineã demonſtrauit. Nam qui ſemper Deus ex Deo, idem temporaliter*

ex ho-

ex homine Deus & homo. Et in quo naturalẽ paternæ ſubſtantiæ plenitudinem natiuitas ſempiterna poſſedit: in eodem plenam hominis naturã veritas naturalis exhibuit. filius enim Dei, vt noſtrum ex viſibilibus ad inuiſibilia proueheret intellectum, veritatem in ſe demonſtrauit humanæ naturæ, vt conſequenter crederetur, ex veri Dei natura Deus verus naturaliter extitiſſe, quẽ verum hominẽ naturaliter natum cõſtaret ex homine.

CAPVT VII.

Temporalis Chriſti natiuitas ducit in cognitionem æternæ.

INitium quoq; natiuitatis in natura hominis Chriſtus habuit, in qua ſine initio non potuit mater eſſe quæ genuit, vt agnoſceretur, naturæ veritate recognita, nullum diuinæ natiuitatis habuiſſe, vbi ſempiterno patri, ſicut initium exiſtendi nullum fuit, ſic nulla natiuitas initiatæ generationis acceſſit. Ita namq; vtrinſque in ſe Chriſtus Ieſus demonſtrauit ſubſtãtiæ veritatem, vt ſicut in hominis Chriſti ſubſtãtia, ſalua prærogatiua ſingularis illius dignitatis, hoc ſubſtãtialiter inuenitur, quod naturaliter conſtat in homine: ſic in eodem Deo Chriſto, hoc ſubſtantialiter eſſe credatur, quod naturaliter ſubſiſtit in patre. Vt cùm in homine Chriſto videtur veritas hominis, in eodẽ Deo Chriſto cognoſcatur paternæ veritas deitatis. Et cũ iſta natiuitas inuenitur initio ſubdita, quæ ex tẽporali homine ſubſtãtialis tẽporaliter extitit: illa quoq; ſine initio credatur eſſe natiuitas, quæ de ſempiterno Deo ſubſtantialis ac ſempiterna ſubſiſtit. Ipſe igitur ſine matre in diuina ſubſtãtia, quæ eſt ex ſolo patre, naturaliter genitus, Ipſe ſine patre, fruct⁹ inuiolatæ virginis, quã cõplexus nõ cõtigit maritalis, Ipſe ſine genealogia, de quo ſcriptũ eſt: Generationẽ eius quis enarrauit? Eſa. 53. b *Vt cũ in generatione vera filij Dei fides nobis cognitionẽ præſtat, ſermonẽ vero ſempiternitas ſuperat in eo, quod fidei cõſtãtia credulitatis firma-*

firmamento nutritur, Sermonis verò audacia, fideli timore comprimitur, Diuinæ generationis vera naturalis ſempiternitas agnoſcatur. Nam quia diuina, utiq; naturaliter vera eſt, quia in Deo vero nihil eſt falſum. Quia vero nec cœpta eſt nec creata, ſicut omnem cœptæ creatæq; naturæ ſuperat cogitationis indaginem: ſic omnem ſupergreditur eloquij facultatem. An forſitan quod de Dei pace Apoſtolicæ auctoritatis veritate percepimus, de eius generatione prorſus accipere dubitamus? cùm nobis Paulus beatiſſimus dicat, Pax Dei, quæ exuperat omnem intellectum, cuſtodiat corda veſtra, & intelligentias veſtras in Chriſto Ieſu. Cuius ergo pax, licet omnem ſuperet intellectum, vera tamen ſempiterna naturaliſq; creditur, cur eius generationis, quæ ſuperat omne prorſus eloquium, naturalis veritas & infinita ſempiternitas abnegetur? Vbi ergo ſempiterna pax eſt, credatur etiam ſempiterna natiuitas: & cuius eſt credenda ſempiterna natiuitas, non negetur immenſa maieſtas. Nullo quippe naturali fine concluditur, quod natiuitatis initio non tenetur. Et ideo immenſa prorſus agnoſcitur illa ſubſtantia, cuius eſt natiuitas non cœpta, ſed vera. Nam quod aliquo circunſcribitur fine, neceſſe eſt, vt loco teneatur aut tempore. Quomodo autem feciſſe tempus & locũ creditur, ſi loco ipſe temporive ſubdatur? Nam per ipſum omnis factus eſt locus, quia omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Per ipſum quoque factum tempus agnoſcitur. De quo Paulus dicit: Multifariè multiſq; modis olim Deus loquens patribus in prophetis, nouiſſimè diebus iſtis loquutus eſt nobis in filio, quẽ conſtituit hæredem vniuerſorum, per quem fecit & ſecula. Non eſt ergo localis, per quem factus eſt locus: nec temporalis, per quem factũ eſt tempus. Nam ſi localis ipſe, locum fecit, & certum eſt omne locale in loco

eſſe:

Marginal notes: Philip. 4. b — Immenſa Chriſti maieſtas, quia ſempiterna natiuitas. — Heb. 1. a

eſſe: conſequenter intelligitur, quòd prius in loco fuerit, & ſic locum creare potuerit. Sed hic locus, in quo fuiſſe Dei filius dicitur, quæro, vtrũ filio anterior, æquæuúſve credatur. Sed ſi aliqui anteriorem filio exiſtimant locum, videant in quod barathrum nefariæ aſſertionis incurrunt, cùm rerum omnium operatori materiam cuiuſlibet operis anteponunt. Cumq́; Ioannes omnia per ipſum facta commemorat, nullam (quod abſit) in ſe habuiſſe dicendus eſt veritatem, ſi quodlibet opus præceſſit opificem. Quomodo enim locũ facere potuit, ante quem eſſe, vel ſine quo eſſe, ſi ita eſt factus, ipſe non potuit? Tunc deinde ſolicita conſideratione perpẽdat, quoniam ſempiternitatis infinitatem loco videntur dare, quam filio Dei conantur adimere. Nam ſi propterea filium Dei non ſine initio natum aſſerunt, quia dicit Euangeliſta, In principio erat verbum, & non dicit, ante principium erat verbum: Iſti, qui locum ante verbum fuiſſe aſſerunt, ante principium quoque fuiſſe neceſſe eſt fateantur. Quoniam id, quod fuiſſe putant ante verbum, hoc exiſtimant nõ habuiſſe principium. Si autem principium non habuit locus, ipſe eſt ſempiterno patri ſine dubio coæternus. Et quoniam ſempiternum diſtare non poteſt ſempiterno, talis hanc impietatem profecto conſequitur abſurditas; vt aut localis putetur Deus, aut locus hoc credatur eſſe quod Deus, aut ipſum locum aliquod exiſtiment eſſe ſine Deo principium, quod ſempiternitate ſui naturaliter perſeueret infectum. Sed quoniam hæc nõ ſine impietate creduntur, idcirco non ſolum filio anterior, ſed nec æquæuus dicendus eſt locus: per quem enim omnia facta ſunt, huic facta quælibet anteferri conferrive non poſſunt. Quoniam qui omnia in numero & pondere & menſura diſpoſuit, ſicut tempore numerari, ſic loco menſurari non potuit. Proinde Pſalmus veraciter canit: Magnus dominus Deus noſter,

Non fuit locus ante filium Dei, in quo naſceretur.

Nec fuit vllus locus verbo coæquæuus.

Pſal. 146.

ſter, & magna virtus eius, & ſapientiæ eius non eſt numerus. Atque vt huius admirabilis ſempiternitatis
Pſal.144 a infinita mõſtraretur immenſitas, alio loco dicitur: Magnus dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non eſt finis. Quia reuera neceſſe eſt, naturaliter pronuncietur immenſum, quod eſt naturaliter ſempiternum: quia quod ſemper eſt, non capitur numero: & quod vbique totum eſt, non concluditur loco. Idcirco

Sapientia attingit à fine vſq; ad finem. Sapien.7. Sapien.8.

denique alio ſcripturæ teſtimonio de ſapientia dicitur, Attingit autem vbique propter ſuam mundiciam. Et paulo poſt: Attingit autem à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter. Hic vtique cum à fine vſque ad finem ſapientiam audimus attingere, intelligendum eſt, quia cum à fine vſque ad finem attingit, vtrumque finem immenſitate ſua infinitatiſ excedit. Ille enim omnem poteſt creaturam attingere, quem omnis non poteſt creatura concludere. Nam ſicut implens cælum perſeuerat immenſus: ſic à fine vſque ad finem attingens, permanet infinitus. Tale namque eſt, Attingit à fine vſque ad finem fortiter: qua-
Hie.23 c le eſt & illud, quod per Hieremiam dicitur: Ego Deus proximans, & non Deus de longinquo. Si abſconditus fuerit homo in occulto, ego ergo non videbo eum? Nónne cælum & terram ego impleo? Qui implet omnia, videt omnia. Et in eo demonſtrauit, quid ſit, videbo eum, quod adiunxit dicens: Cælum & terram ego impleo. Neq; enim more corporali videre credendus eſt Deus, tanquam alibi ſit ipſe cum videt, & alibi quod videt. Quicquid enim videt, non extra ſe videt, quia ipſe implet vniuerſa quæ videt. Nam ſcriptum
Proue.15.a eſt: Quoniam in omni loco oculi Dei ſpeculantur bo-
Pſal.33. nos & malos. Et alio loco: Oculi domini ſuper iuſtos, & aures eius ad preces eorum: vultus autem domini ſuper facientes mala.

CAP.

CAPVT VIII.

VBi non prætereundæ locus naſcitur quæſtiouis, in
eo, quod Salomon dicit, In omni loco oculi Dei ſpe-
culantur bonos & malos: & rurſus Propheta dicit ad
Dominũ: Mundus eſt oculus tuus, ne videat malum. Aba.1.
Metuendum eſt enim ne hic, qui dicitur ea videre quæ
dicitur implere, putetur alicubi non eſſe, cum dicitur
aliquid non videre, quoniam non vbique ſubſtantiali-
ter eſt, ſi vel in malis non eſt. Sed in diuinis ſermoni-
bus, ſi teneatur humilitas cordis, nulla reperietur repu-
gnantia veritatis. Quodãmodo ergo videt omnia Deus,
& quodammodo quædam non videt Deus, ſicut quo-
dammodo vbique totus eſt, & quodammodo alicubi
non eſt: non quia ſubſtantialiter alicubi deeſt, (de quo
ſcriptum eſt, Omnia per ipſum & in ipſo creata ſunt, Coloſſ.1.
& ipſe eſt ante omnes, & omnia in ipſo conſtant: quiq;
ſecundum propheticum dictum, Menſus eſt manu Eſa.40.
aquam, & cælum palmo, & vniuerſam terram clauſa
manu.) ſed quia non omnibus æqualiter adeſt. Vbique
enim adeſt per potentiam, non vbique per gratiam.
Per potentiam, qua cũcta Deus implet & continet, per
ipſam videt omnia: Per gratiam verò illud videre di-
citur, quod ipſe largitur, & quod in ſuis fidelibus ope-
ratur. Vidit enim Deus omnia quæ fecit, & ecce bona Gen.1.
valde. Ac per hoc & vbi quædam nõ videt, vt tribuat:
videt, vt retribuat. Sic etiã videt malum, & non videt
malum: quia quod non videt vt probet, videt vt iudicet.
Et quod non videt per gratiam ſuam donatum, videt
à peccante per iuſtitiam exigendum. Quoniam & vbi
non adeſt iuſtificandi largitas, non deeſt iudicandi ſe-
ueritas, Beato Paulo dicente: Vide ergo bonitatem & Rom.1.
ſeueritatẽ Dei, in eos quidẽ, qui ceciderũt, ſeueritatem:
in te autem bonitatẽ, ſi permãſeris in bonitate. Quæ cùm
ita ſint, quomodo poteſt ſubſtantialiter alicubi deeſſe?

Ioan. 1.a Cùm lux etiam in tenebris luceat, licet tenebræ eam non cõprehendant. Aut quomodo poteſt aliquid ſubſtantialiter non videre? De quo B. Paulus euidentiſſime proteſtatur, dicens: Viuus eſt enim Dei ſermo, & Heb. 4.e efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vſque ad diuiſionem animæ ac ſpiritus. Compagum quoque & medullarum, & diſcretor cogitationum & intentionum cordis, & nõ eſt vlla creatura inuiſibilis in conſpectu eius. Omnia autẽ nuda & aperta ſunt oculis eius. Nec hic, ſicut ſuperius diximus, vlla debet corporeæ viſionis ſubintrare ſuſpicio, tanquam Dei filius in cælo ſit, & exinde cuncta videat, vbi non ſit. Hoc eſt enim Deo videre, quod eſſe, & quantam inſinuat viſionem ſuam, tantã vult credi ſubſtantiam ſuam: vt cùm audimus, omnia nuda & aperta eſſe oculis eius, nullum terminum putemus ſubſtantiæ eius.

CAPVT IX.

VT autem vnius infinitatis cum patre filius monſtraretur, ſancta ſcriptura curauit de ſapientia Sapien. 7.d dicere, Splendor eſt enim lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula Dei maieſtatis, & imago bonitatis illius. In hoc teſtimonio & naturalis vnitas, & perſonarum proprietas, & æqualitatis immenſitas patris filijq; monſtratur. Patrem namque lucem, filium verò ſplẽdorem hoc in loco nullus ambigit appellari. De quo etiã Apo-Heb. 1.a ſtolica dicit auctoritas: Qui cùm ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius, gerens quoque omnia verbo virtutis ſuæ. Ecce & ſplendor eſſe filius, & omnia gerere perhibetur. Si quis ergo patrem putat immenſum, filium verò quantitate credit aliqua terminatum, demonſtret nobis qualiter lux & ſplendor diuerſæ poſſint eſſe ſubſtantiæ: cùm nec confundantur nomine, nec ſegregentur genere, nec alterum altero differat quantitate.

tate. Nam lucis & ſplendoris non ſunt confuſa nomina, ſed lucis & ſplendoris non eſt diſcreta natura. Rurſus luci ſplendor ſic indiuiduus vnitur, vt ab ea nullatenus ſeparetur, tantumq́; lux in ſe habet ſplendorem, quantam in ſe ſplendor continet lucem, nec lux vt luceat, ſplendore poteſt priuari, nec ſplẽdor, vt ſplendeat, luce poteſt aliquando deſtitui. Sed quæcunq; lux complet, æqualis in ſplendore permanens, eadem & ſplendor complet, in luce pariter æqualis exiſtens. Quocirca ſi etiam lux illa æterna, nec ſine ſuo potuit ſplendore eſſe, nec eodem poteſt carere: conſequenter aut patri filioq́; vnus dabitur qualitatis quantitatiſq́; terminus, aut æqualiter vterque neceſſe eſt prædicetur immenſus. Quantus eſt enim ſplendor illius lucis, tantam neceſſe eſt lucem ſplendoris illius fatearis, quoniam lucem ſic æquat ſuus in omnibus ſplendor, vt nec maior ibi poſſit eſſe nec minor.

CAPVT X.

M*Vltum verò miramur iſtos, qui in contumeliam filij Dei conſpirant, æſtimantes eum ſecundum deitatis ſubſtantiam, aut ad locum de loco motu locali tranſire, aut nõ poſſe ſimul omnia deitatis ſuæ immenſitate complere: in tantum, vt cùm eum audiunt ad terram deſcendere, credant eum in cælo vel apud inferos non fuiſſe, & ad infernum ſecundum deitatis ſubſtantiam ita deſcendiſſe confirment, vt eum cælo defuiſſe tunc & terris exiſtiment. Quomodo non conſiderant ſecundum ſcripturarum morem, quo paruulorum intellectui cæleſtia ſolent eloquia coaptari, nonnunquam in perſona quoque patris ſimilia reperiri? Vt enim illa legalium voluminum loca præteream, quibus dicitur, Et deſcendit dominus videre ciuitatẽ & turrim: tanquam ſi non deſcenderet, non videret, cum ſuperius demonſtra-*

Non deſcẽdit filius de cælo localiter.

Pater quoque in ſcripturis deſcendere & venire dicitur, ſed nõ localiter.

monſtrauerimus, ſcripturam dixiſſe: In omni loco oculi Dei ſpeculantur bonos & malos. Et ipſe dominus ad prophetam, Ego ſum Dominus Deus vniuerſæ carnis, nunquid à me abſconditur aliquid? Sed &
Geneſ.2.b *illud, quod paulo poſt dicitur: Venite, deſcendamus & confundamus in illis linguas eorum. Ut ergo hæc ſilentio nunc interim deputentur, quoniam ſolent hæc aliquanti non totius Trinitatis, ſed ſolius filij deputare perſonæ: quid de illo loco Euangelij dicturi ſunt, in quo filius ipſe diſcipulos, priuſquam pateretur, in-*
Ioan.14.c *formans ait, Qui habet mandata mea, & ſeruat ea, ille eſt qui diligit me: qui autem diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum? Cumq́; Iudas diſcipulus non traditor reſpondiſſet dicens, Domine quid factum eſt, quia nobis manifeſtaturus es teipſum, & non mundo? Ut oſtenderet manifeſtationis gratiam aduentus nomine demonſtrari, Reſpondit Ieſus, & dixit ei: Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit: & pater meus diligit eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus. Simul diligunt, ſimul veniunt, & apud ſuum dilectorem ſimul vnam faciunt manſionem, ſimul ſe manifeſtant: quia vno aduentus ſui lumine cor dilectoris illuminant. Et quoniam reuelando ſe manifeſtant, non ſe ſine ſancto ſpiritu reuelant, quia non ſe ſine ſancto ſpiritu manifeſtant. Sic enim ſine ſancto ſpiritu cognoſci non poſſunt: ſicut ſine ſuo ſpiritu eſſe non poſſunt. Et ob hoc, ſicut vna eſt manifeſtatio, ſic vna eſt reuelatio Trinitatis. Et vbi vnum eſt diuinæ reuelationis munus, ibi vnus eſt indiuiduæ Trinitatis aduentus. Nam ſicut pater reuelare monſtratur, ipſo filio dicen-*
Matth.16. *te, Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui eſt in cælis: Ita filius patrem reuelare ſuo ſermone monſtratur, dicit*

enim

enim: Nemo nouit filium, niſi pater, neque patrem quis nouit, niſi filius, & cui voluerit filius reuelare. Non eſt etiam ſancti ſpiritus diſſimilis æſtimanda reuelatio, in quo eſt ipſius Dei naturalis agnitio, dicente Apoſtolo: Quis enim ſcit hominum quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt? Ita & quæ Dei ſunt, nemo cognouit, niſi ſpiritus Dei. De ipſo dicit idem gentium doctor: Nobis enim reuelauit Deus per ſpiritũ ſuum. De hoc denuo ad Epheſios ita ſcribit: Vt Deus domini noſtri Ieſu Chriſti pater gloriæ, det vobis ſpiritum ſapientiæ & reuelationis. Et vt oſtenderet, agnitionem Dei in nobis reuelationẽ ſpiritus operari, cùm dixiſſet, Det vobis ſpiritum ſapientiæ & reuelationis, adiecit: In agnitione eius. Sola vero ſe poteſt Trinitas reuelare, quia ſola ſe plene poteſt ipſa Trinitas noſſe. Et quantum ſe dederit agnoſcendam, tantum ſe condonat reuelandam. Ibi autem eſt plena ſui cognitio, vbi non eſt naturalis vlla diſcretio. Immenſus namque ab immenſo plene cognoſcitur: & ſcientiæ infinitas manet, vbi ſubſtantia finem non habet. Nec ſcientiæ terminus ab aliqua creatura contingitur, vbi quod immenſum eſt nullatenus terminatur.

Matth. 11.
1. Cor. 2. e
Ibidẽ paulo ſupra.
Epheſ. 1. e

CAPVT. XI.

SOla eſt ergo vna Trinitas, quæ cùm ſe manifeſtat, ineffabiliter venit: & cùm ſe indignis occultat, ineffabiliter omnino diſcedit. Veniunt atque abeunt proprio & incomprehenſibili modo pater, & filius, & ſpiritus ſanctus: nec tamen localiter aut pater, aut filius mouetur, aut ſpiritus. Nouerunt ſic venire atque abire, vt nec ad locum localiter veniant, nec localiter de loco diſcedant. Hic aduentus patris, & filij, & ſpiritus ſancti, non mobilitatem, ſed pietatem Dei venientis oſtendit. Vna enim deitas Trinitatis, quæ

Deus aduenit hominibus nõ mobilitate vel loco, ſed pietate.

omnia implet, omnia continet, illi venire dicitur, cui ſe manifeſtare dignatur: & ab illo diſcedit, à quo lumen ſuæ dilectionis abſcondit. Nec tamen localiter abſens efficitur, cùm iuſtè relinquit indignum: nec loco præſens efficitur, cùm miſericorditer viſitat quem fecerit dignum. Propterea, licet Deus dicat, Cælum & terram ego impleo: tamen de quodam dicitur, Non eſt Deus in conſpectu eius. Et licet totum impleat pater, dicitur tamen in libro Sapientiæ: Peruerſæ enim cogitationes ſeparant à Deo: & cùm de filio, id eſt, de ſapientia Dei dicatur, Attingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter: eadem tamen de ſe dicit: Quærunt me mali, & non inuenient. Et rurſus dicitur: In maleuolam animam non introibit ſapientia, nec inhabitat in corpore ſubdito peccatis. Spiritus quoque ſanctus, cùm immenſus omnimodis prædicetur, quia ſpiritus Domini repleuit orbem terrarum, de eodem tamen dicitur, Sanctus enim ſpiritus effugiet fictum, & auferet ſe à cogitationibus, quæ ſunt ſine intellectu. Quantum ergo ad ſubſtantiam & potentiam ſuam, vbique eſt Trinitas, vnus Deus, totus, totum complens virtute, non mole, totus in ſingulis, totus ſimul in omnibus creaturis. Quantum vero ad cogitationes attinet noſtras, deſcendere ad nos Deus dicitur, cùm ſermonem ſuum ita nobis diuinitas temperat, vt humano nobiſcum more loquens, agnitionem & dilectionem ſuam nobis intimare dignetur. Aſcendit autem in nobis, quando nos aſcendimus per charitatem & ſcientiam deitatis, vt diſcamus, nec in immenſo quicquam locale ſapere, nec de altiſſimo humile aliquid æſtimare, nec aliquid in Deo credere mutabile, nec in ſempiterno temporale aliquid cogitare.

Pſal. 9. c
Sapien. 8. a
Sapien. 1. a
Ibidē paulo poſt.

CAP.

CAPVT XII.

Talis eſt patris & filij & ſpiritus ſancti credendus aduentus, quoniam ſicut mundana operatione primordialiter conſummata, requieuiſſe dicitur Deus, qui tamen non laborauit in opere, quia cuncta ſola operatus eſt voluntate. Huic enim dicitur: Subeſt enim tibi cùm voles, poſſe. Sicut & in Pſalmo audimus: Omnia quæcunq; voluit fecit in cælo, & in terra, et in mari, & in omnibus abyſſis. Cuius voluntatis omnipotētiam euāgelicus ille leproſus diuina illuminatione cognoſcēs, hanc ad ſuæ mundationis ſufficere teſtatur effectum, dicens: Domine ſi vis, potes me mundare. Cùm dicit, ſi vis potes, oſtendit diuinam voluntatem ipſam eſſe pleniſſimam poteſtatem. Denique etiam dominus hoc miſericorditer effectu curationis oſtendit, quod crediderat fideliter qui popoſcit. Ait enim, Volo: mundare. Et confeſtim mundata eſt lepra eius. Sicut faciens ergo mundum, non cuiuſquā ſenſit laboris incommodum, vt vires labore operationis exhauſtas, quietis poſſet inſtaurare ſucceſſu, ſed cum ſe requieuiſſe dicit, nos poſt bona opera requieturos oſtendit: Ita cùm veniſſe vel deſcendiſſe dicitur, diuinæ reuelationis erga nos gratia commendatur: & cùm non deſcendere, ſed aſcendere dicitur, profectus noſtræ illuminationis agnitioniſq; monſtratur.

Quomodo Deus requieuit & operatus eſt, voluntate & nō labore. Sapien. 12. Pſalm. 133. Matth. 8.a

CAPVT XIII.

Talem Dominus Ieſus aſcēſum ſignificauit, quando tangendi ſe facultatem Mariæ Magdalenæ prohibuit. Poſt reſurrectionem namq;, cùm flenti miſericorditer appareret, Ioannes eum dixiſſe commemorat: Noli me tangere, nondum enim aſcendi ad patrem meum. Hic tactus, de quo dominus loquitur, credulitatis probatur eſſe, nō corporis: alioquin repugnās Euan-

Noli me tā gere, nō tū enim aſcē di ad patrē. Ioan. 20.

geliſtarum reperietur aſſertio. Nam cùm Ioãnes tangendi dominum Mariæ facultatem præreptam, ipſius domini teſtetur imperio, dicentis, Noli me tãgere, nondum enim aſcendi ad patrem meum, & Dominũ in cælum ſecundum hominem aſcendiſſe quadrageſimo reſurrectionis die ſcriptura confirmet, quod non ſolũ Eccleſiæ ſanctæ Catholicæ fides intemerata retinet, ſed etiam variarum hæreſum, earum duntaxat, quæ veræ carnis in Dei filio non abnuunt ſacramentum, diuerſa multiformiſq; credulitas, vniuoco prorſus concelebret aſſenſu. Si priuſquã Dominus aſcendiſſet ad patrem, voluit corporali aſcẽſu Mariæ cõtingi, quomodo Matthæus, ipſo reſurrectionis die, Mariam Magdalene, & aliam Mariam, pedes Ieſu memorat tenuiſſe? Quod vt manifeſtius agnoſcatur, totum eiuſdem loci capitulum, ſicut Matthæus poſuit, huic operi duximus inſerendum. Ait igitur: Veſpere autem Sabathi, quæ luceſcit in prima ſabathi, venit Maria Magdalene & altera Maria, videre ſepulchrum. Et ecce, terræ motus factus eſt magnus. Angelus autẽ Domini deſcendit de cælo, & accedẽs reuoluit lapidem, & ſedebat ſuper eum. Erat autem aſpectus eius ſicut fulgur, & veſtimentũ eius ſicut nix. Præ timore autem eius exterriti ſunt cuſtodes, & facti ſunt velut mortui. Reſpondẽs autẽ angelus dixit mulieribus: Nolite timere vos, ſcio enim quod Ieſum, qui crucifixus eſt, quæritis: nõ eſt hic, ſurrexit enim ſicut dixit. Venite, videte locum, vbi poſitus erat Dominus: & cito eũtes, dicite diſcipulis eius, quia ſurrexit, & ecce præcedit vos in Galilæam, ibi eum videbitis. Ecce dixi vobis. Et exierunt cito de monumento, cum timore & gaudio magno, currentes nuntiare diſcipulis eius. Et ecce Ieſus occurrit illis dicens: Auete. Illæ autem acceſſerunt, & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum. Quomodo ergo ſe, eo quod nondum

Act. 1. a

Matt. 28. a

dum aſcẽdiſſet ad patrem, à Maria Magdalene tangi vetuit, à qua ſibi eodem die pedes teneri permiſit? An ita quiſquam peruerſo ſenſu raptatur, vt momẽtaneis putet Chriſti ſententias motibus variatas? tanquam qui poſtmodum melius recogitans Mariæ tribuerit, quod antea denegarit? Sed tali cogitationi protinus Vas electionis obſiſtit, qui in Dei filio, ſecundum immutabilitatem diuinitatis æternæ, nulla nos mutabilitatis ſuſpicione permittit errare, Corinthijs ita ſcribens: Dei enim filius Ieſus Chriſtus, qui in vobis per nos prædicatus eſt, per me & Syluanũ & Timotheum, nõ fuit in illo, eſt & nõ, ſed, eſt, in illo fuit. Quotquot enim promiſſiones Dei ſunt, in illo eſt. Ideo & per ipſum dicimus, Amen Deo, ad gloriam veſtram. Non ergo hic Euangeliſtarum diſcrepat intellectus, nec Chriſtus aut inaniter ſe tangi, nondum aſcendens ad patrem prohibuit, aut incaſſum ſibi pedes teneri permiſit. In vno enim demonſtrauit veritatem carnis: In altero inſinuauit gloriam deitatis. Illic permiſit manum, hic amouit intellectum: vt in homine Chriſto reſuſcitatæ carnis tangeretur veritas, & in eodem Deo Chriſto paternæ diuinitatis crederetur æqualitas. Ideo igitur dicit, Noli me tangere, quia nondum aſcendi ad patrem meum: quia Maria Magdalene nondum patri æqualem credebat, quem velut extinctum fœminea pietate plangebat. Quid eſt enim, Noli me tangere, nondum enim aſcendi ad patrem meum? Niſi, noli hoc in me tantum credere quod putas, noli hoc in corde firmare quod æſtimas, quia quãdiu in me illa tantum quæ ſunt carnis attendis, æqualitatem meã cum patre non ſentis. Et reuera nondũ illis Chriſtus aſcendit ad patrem, qui patri filiũ non confitentur æqualem. Feſtinãdum itaq; eſt, vt vnuſquiſq; perfectionẽ & veritatẽ humanæ naturæ in Deo filio credens tanquã pedes Chriſti teneat,

Diſſolutio quæ videtur Euangeliorum.

2. Cor. 1. d

Noli me tangere.

eiuſdémque filij de patre natam ſubſtantiam fateatur, vt illi Chriſtus ad patrem per æqualitatem naturalis diuinitatis aſcendat. Quid eſt enim, Nondum aſcendi ad patrem meum, niſi infra patrem exiſtimas, quem mortuum ploras? Et quid eſt, Noli me tangere? noli in eo fidei tuæ motum ſtatuere. Quotienſcunque enim volumus quolibet membro aliquid tangere, niſi eiuſdem membri finierimus motum, non dicimus tactum. Tamdiu autem membrum illud neceſſe eſt moueamus, donec ad rem, quam volumus tangere, veniamus: Vlterius autem motum membri nõ porrigimus, poſtquam ad tactum integrum venerimus. Sic & animi noſtri motum illic ſtatuimus, quod in corde noſtro credulitate firmamus. Proinde ſi quæ digna & congrua ſunt credamus de Chriſto, tunc tangimus Chriſtum. Quiſquis autem Dei filium, ſecundum diuinam naturam, æqualem patri non credit, nondum illi ad patrem Chriſtus aſcendit: Et cui filius non aſcendit ad patrem, tangendi Chriſtum non accipit facultatem. Illi autem verè filius aſcendit ad patrem, qui filium patri æqualem, ſempiternitatis & immenſitatis parilitate nõ ambigit, vt filium Deum de Deo patre naturaliter genitũ, nec poſteriorem æſtimet, nec minorem: quia non æqualis, ſi minor immenſo, nec coæternus, ſi poſterior ſempiterno. Vterq; autem ſenſus à Chriſti tactu ſeparat, quia non exæquat patri filium, ſed minorat. Huiuſmodi autem digne audit à Chriſto, Noli me tangere, nondum enim aſcendi ad patrem meum. Quiſquis enim tãgere Chriſtum non ſinitur, ab eius vtiq; corpore ſeparatur. Quod eſt autem corpus Chriſti, niſi Eccleſia Chriſti? Vnde intelligitur, quia donec aliquis filium Dei ſecũdum diuinam ſubſtantiam æqualem non credit patri: membris Chriſti per tactum fidei non poteſt copulari. Ille autem Dominici corporis tenet profectò compagem, cui filius

aſcendit

*aſcendit ad patrem: Illi autē filius aſcendit ad patrem, qui Deitatem filij Deo patri fatetur æqualem. Manifeſtè itaque claret, per illum ad patrem aſcenſum filij, noſtræ potius profectum fidei demōſtrari: nos enim eum quodammodo in noſtris cordibus exaltamus, quando ſic in eius intelligentia creſcimus, vt de illo, tanquam de Deo vero, quæ * diuinæ celſitudini digna ſunt, cogitemus.* * diuina celſitudine

CAPVT XIIII.

AD hanc nos Dei exaltationem Dauid ſanctus hortatur, dicens: Exaltate dominum Deum noſtrum, & adorate ſcabellum pedum eius, quoniam ſanctum eſt. Et paulo poſt: Exaltate dominum Deum noſtrum, & adorate in monte ſancto eius, quoniam ſanctus dominus Deus noſter. Quid eſt autē exaltare dominū, niſi quæ altiſſima ſunt de altiſſimo credere? Hoc eſt vtique in monte adorare, vt cùm de Deo cogitamus, nihil de illo humile ſapiamus. Sic in nobis verè exaltatur, quando eum exaltamus, cùm ſit ipſe ſemper altiſſimus, ſicut in nobis ſanctificatur, quando eum ſanctificamus, cum ſemper ipſe maneat ſanctus. Nam Beatus Petrus admonet nos, dicens: Dominum verò Chriſtum ſanctificate in cordibus veſtris. Quid eſt autem Chriſtum ſanctificare, niſi de Chriſto quæ ſancta ſunt cogitare? quæ cogitatio non illum, ſed nos ſanctificat, & ſanctificando conſeruat. Sicut Salomon dicit: Cogitatio ſancta ſeruabit te. Ipſe quoq; dominus iubet, vt in oratione dicamus: Sanctificetur nomen tuum. Et tamen hunc orationis locum ſic beatus intellexiſſe cognoſcitur Cyprianus: vt in hac diuini nominis ſanctificatione, nō Deum diceret ſanctificari, ſed nobis donum ſanctificationis diuinæ conferri. In epiſtola namque de Dominica oratione, quibuſdam præmiſſis, ita loquitur: Poſt hoc dicimus, Sanctificetur nomen tuum: non quod optemus

Exaltate dominū Deū noſtrum. Pſalm. 98. Ibidem. 1. Pet. 3. c Sanctificetur nomen tuum. S. Cyprianus in Orationē Dominicam.

mus Deo, vt ſanctificetur orationibus noſtris: ſed quòd petimus ab eo, vt nomen eius ſanctificetur in nobis. Cæterũ à quo Deus ſanctificatur, qui ipſe ſanctificat? Sed
Leuit. 20. *quia ipſe dixit, Sãcti eſtote, quia & ego ſanctus ſum: id petimus & rogamus, vt qui in baptiſmo ſanctificati ſumus, in eo quod eſſe cœpimus, perſeueremus: & hoc quotidie deprecamur. Opus eſt enim nobis quotidiana ſanctificatione: vt qui quotidie delinquimus, delicta noſtra ſanctificatione aſſidua repurgemus. Si ergo ſanctificantes Chriſtum nos ſanctificamur, et nomen Dei ſanctificari poſcẽtes, nos donum ſanctificationis accipimus: cur exaltãtes Deũ, non potius nos per intelligentiæ profectũ exaltari credamus? Quod ſi Deũ exaltãtes, nos potius*
* exaltamur: ** exaltamus: ſimiliter cũm nobis venire dicitur, noſtrũ profectum debemus credere, in eo quòd ſe diuina maieſtas noſtris dignatur cordibus reuelare.*

CAPVT XV.

Quomodo à Chriſto virtus exijt, muliere fimbriã eius tangente. Luc. 8. f

NAm ſi filius Dei ad nos locali motu deſcẽdit, localiter de illo virtus exiuit. Cũm enim quædã mulier, in profluuio ſanguinis cõſtituta, facultatibus viribusq́; conſumptis, omnia quæ habuit propter infirmitatem finiret, & ſolam infirmitatem, quam habere nollet, finire non poſſet, atq; cæleſti medico gratis curari deſiderans, occulte fimbriam tangens, fideli raptu, ſanitatis ſibi furaretur effectũ: ille credulitatis cõſcius & ſalutis, ait: Tetigit me aliquis. Nam ego noui virtutem de me exiſſe. Quid igitur hæc virtus, quæ de domino exiuit? Nunquid exeundo diſceſſit? An ad ſanandã ſic exiens potuit peruenire, vt à Saluatore localiter non poſſet exire? Quod ſi localiter ab eo, qui virtus dicitur, virtus exiuit, dicatur qualiter virtus à virtute diſceſſit? Si verò talis credulitas, fidei Chriſtianæ videtur incongrua, non aliũ putemus illũ de Chriſto virtutis exitum,

niſi diuinæ curationis effectũ. Tunc enim ad mulierem virtus Saluatoris exiuit, quãdo in ſe virtutem diuinæ curationis agnouit. Sic ergo Dei filius, qui eſt virtus & ſapientia Dei, locorũ creator & temporum, quẽadmodum tẽpus omne ſempiternus præcedit, ſic omnẽ locum immenſus excedit. Qui nobis tunc venire dicitur, cùm nos illuminare dignatur. De ipſo namq; dicit Euangeliſta: In mũdo erat, & mundus per ipſum factus eſt, & mundus eum nõ cognouit. In propria venit, & ſui eum non receperunt. Quomodo igitur & in mundo fuiſſe dicitur, & in mundũ veniſſe firmatur? An illud eſt potẽtiæ, iſtud gratiæ deputandũ? ita planè. Secundũ diuinitatẽ namq; ſuã nec cælo vnquã defuit, nec inferno, nec mũdo. Omnia enim per ipſum & in ipſo creata ſunt, & ipſe eſt ante omnes, & omnia in ipſo conſtãt. Secundum gratiã verò tunc in mundũ venit, quãdo pereunti mũdo mira pietate ſubuenit. Quod etiã ipſe teſtatur, dicens: Non enim miſit Deus filiũ ſuũ, vt iudicet mũdum: ſed vt ſaluetur mũdus per ipſum. Eſt igitur immenſus Dei filius, ſicut pater & ſpiritus: quoniã de ipſo dictum eſt, Magnus eſt, & nõ habet finẽ, excelſus & immẽſus. De quo paulo poſt dicitur, Poſt hæc in terris viſus eſt, & cũ hominibus conuerſatus eſt. Immenſus eſt etiã ſpiritus ſanctus. Quod ſciẽs Propheta dicebat ad Deũ: Quo ibo à ſpiritu tuo, & à facie tua quo fugiã? Quem ſpiritum Dei, vt ipſum ſanctum ſpiritum Propheta memoratus oſtenderet, dicit Deo: Ne proijcias me à facie tua, & ſpiritũ ſanctum tuũ ne auferas à me. Quẽ ſpiritũ Dei ipſum eſſe ſpiritũ ſanctũ Apoſtolus quoq; hac atteſtatione ſignificat: Nolite cõtriſtare ſpiritum ſanctũ Dei, in quo ſignati eſtis in die redẽptionis. Et alio loco: Qui autẽ hæc ſpernit, nõ hominẽ ſpernit, ſed Deũ, qui etiam dedit ſpiritũ ſuum ſanctũ in nobis. Hunc ſpiritum Dei ſanctum ſic immenſum Dauid pronũtiat, vt Deo, ſicut

ſuperius

Quomodo Chriſtus nobis venire dicitur, aut in propria.

Ioan. 3. b

Bar. 3. c. d

Spiritus ſanctus quoq; immenſus eſt.

Pſal. 138.

Pſalm. 50.

Epheſ. 4. d

ſuperius memorauimus, dicat: Quo ibo à ſpiritu tuo, & à facie tua quo fugiam? Si aſcendero in cælum, tu illic es: & ſi deſcendero in infernum, ades. Et ſi aſſumpſero pennas meas in directione, ſiue (ſicut alia tranſlatio habet) ante lucem, & habitauero in nouiſſimo maris: Etenim illuc manus tua deducet me, & continebit me dextera tua. Manum patris, filium nullus ambigit nominari, de quo ipſe Deus dicit, Nónne manus mea fecit hæc omnia? Attamen Propheta, vt Trinitatem æqualiter prædicaret immēſam, & patrem ſignificauit, cui dixit, Quo ibo à ſpiritu tuo: Et ipſum ſpiritum, à quo ſe ire vel fugere, nullo modo poſſe teſtatur: Et filiū demonſtrauit, vbi ſe à Dei manu etiam in nouiſſimo maris prædicat deducendum: vt agnoſcatur patris, & filij, & ſpiritus ſancti vna eſſe immenſitas, & vna præſentia in omnibus creaturis. Hæc eſt Trinitas vnus Deus, qui ſicut potuit ſolus vniuerſa condere, ſic poteſt omnia ſolus implere. Nec localis in loco, nec temporalis in tempore, nec terminabilis termino creatura.

Pſal. 138.

Tota trinitas imméſa

CAPVT XVI.

Deus eſt vbique, imo & in ſecreto preces audit.

NAm immenſitatem diuinitatis filij Dei, manifeſta prædicatione, & eloquiorum diuinorum atteſtatione, Beatus martyr Cyprianus affirmat in epiſtola de Oratione Dominica, dicens: Denique magiſterio ſuo dominus ſecretò nos orare præcepit, in abditis & ſecretis locis, in cubiculis ipſis: quod magis conuenit fidei, vt ſciamus Deum vbiq; eſſe præſentem, audire omnes & videre, & maieſtatis ſuæ plenitudine in abdita quoque & occulta penetrare, ſicut ſcriptum eſt: Ego Deus approximans, & non Deus de longinquo. Si abſconditus fuerit homo in abſconditis, ego ergo nō videbo eum? Nónne cælum & terram ego impleo? Et iterum: In omni loco oculi Dei ſpeculantur bonos & malos. Et quan-

Hie. 23 e

Prouer. 15. a

quando in vnum cum fratribus conuenimus, & Sacrificia Diuina cum Dei ſacerdote celebramus, verecundiæ & diſciplinæ memores eſſe debemus: nõ paſſim ventilare preces noſtras inconditis vocibus, nec petitionem commendandam modeſtè, Deo tumultuoſa loquacitate iactare, quia Deus non vocis, ſed cordis auditor eſt: nec admonendus eſt clamoribus, qui cogitationes videt: Probante domino & dicẽte, Quid cogitatis nequam in Luc. 5.
cordibus veſtris? Et alio loco: Sciẽt omnes eccleſiæ, quia Hier. 17.
ego ſum ſcrutator renis & cordis. Beatus certè Cyprianus Deum, quem dixit vbique eſſe præſentem, audire omnes & videre, & maieſtatis ſuæ plenitudine abdita quoque & occulta penetrare, ipſum quoque non vocis, ſed cordis aſſerit auditorem, nec admonendum clamoribus qui cogitationes videt, ipſum quoque ponit dicentem: Quid cogitatis nequam in cordibus veſtris? Et alio loco: Scient omnes eccleſiæ, quia ego ſum ſcrutator renis & cordis. Hæc autem quis neſciat à filio Dei dicta? ſicut Apocalypſis Euangeliumq́; teſtatur. Filius igitur (ſicut ſanctus aſſerit Cyprianus) vbique præſens eſt, idem omnes audit & videt, & maieſtatis ſuæ plenitudine in abdita quoque & occulta penetrat, nec clamoribus admonendus eſt qui cogitationes videt. Huic ſenſui, Ioannis Euangeliſtæ dicta concordant, qui dicit de quibuſdam: Quia Ieſus non credebat ſemetipſum Ioan. 2.
illis, eo quòd ipſe noſſet omnes, & quia opus ei non erat, vt quis teſtimonium perhiberet de homine. Ipſe enim ſciebat, quid eſſet in homine.

Ex dictis quoque B. Cypriani filius Dei immenſus eſt.

CAPVT XVII.

Chriſtus nunquam ſuos dereliquit ſolos, quia eis vbique adeſt.

SImile quiddam beatus Cyprianus etiam ad Tybaritanos ſcribens, de filij Dei immenſitate teſtatur his verbis: Solus non eſt, cui Chriſtus in fuga comes eſt: Solus non eſt, qui templum Dei ſeruans, vbicunque fuerit,

fuerit,ſine domino non eſt.Et ſi fugientem in ſolitudine ac montibus latro oppreſſerit,fera inuaſerit,fames aut ſitis aut frigus afflixerit, vel per maria præcipiti nauigatione properantem tempeſtas aut procella ſubmerſerit:ſpectat militẽ ſuum Chriſtus vbicunq; pugnantem.

Serm.5. *In epiſtola quoque de lapſis,quiſquis volet,hæc inſerta*

Deo omnia manifeſta. *reperiet: Videt ille corda & pectora ſingulorũ,& iudicaturus nõ tamen de factis,ſed & verbis et cogitationibus noſtris,omniũ mentes voluntatéſq; conceptas intra ipſas adhuc clauſi pectoris latebras intuetur.Filius ergo Dei,tam auctoritate diuina quàm ſanctorũ patrum fideli veraciq; ſententia,ſecundũ diuinam naturã infinitus immẽſuſq; probatur,vbiq; præſens,omnia replẽs, teſtis nunc cogitationũ & operum,futurus iudex retributorq; cunctorum. Quia vero idem filius Dei verus Deus natus de Deo patre,verus homo factus eſt pro nobis ex homine,factus eſt enim ex ſemine Dauid ſecundum carnẽ,diuinæ humanæq; naturæ in ſe continẽs veritatem,quæ fuerũt veræ diuinitatis non amiſit, & quæ ſunt veræ humanitatis accepit.Vnus idemq; ſecundum carnem de matre temporaliter natus,qui ſecundũ diuinitatem de patre permanet ſempiternus. Vnus idemq; homo localis ex homine, qui eſt Deus immenſus ex patre.Vnus idemq; ſecundũ humanã ſubſtantiam,abſens cælo, cùm eſſet in terra: & derelinquens terram, cum aſcendiſſet in cælum. Secundum diuinam vero immenſamq; ſubſtantiam, nec cælum dimittens, cum de cælo deſcendit:nec terram deſerens,cum ad cælum aſcendit. Quod ipſius Domini certiſſimo poteſt cognoſci ſermone, qui vt localem oſtenderet humanitatẽ ſuam, dicit diſ-*

Ioan.20.d *cipulis ſuis: Aſcendo ad patrem meum & ad patrem veſtrum,Deum meum & Deum veſtrum.De Lazaro quoque cùm dixiſſet, Lazarus mortuus eſt, adiunxit*

Ioan.11. *dicens:Et gaudeo propter vos,vt credatis,quoniam non*

eram

eram ibi. Immenſitatem vero ſuæ diuinitatis oſtendens diſcipulis dicit: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſeculi. Quomodo autē aſcendit in cælū, niſi quia localis & verus eſt homo? Aut quomodo adeſt fidelibus ſuis, niſi quia idem immenſus & verus eſt Deus? De ipſo rurſum dicit ſcriptura, Quia vere habitauit Deus cum hominibus in terra: de quo Euangeliſta dicit, Verbū caro factū eſt, & habitauit in nobis. Quod verbum, vt agnoſceretur etiam cùm caro factum eſt, & habitauit in nobis, nūquam diſceſſiſſe de cælo: propterea Dauid dicit: In æternum domine permanet verbum tuum in cælo. De ipſo vno eodémque Dei ſempiterno filio, & futuro tunc hominis filio, in quo permanſiſſet vera & immenſa diuinitas, & à quo ſuſcipienda eſſet vera localiſq; humanitas, Prophetica inſpirationis agnitione repletus, dixerat Hieremias: Hic Deus noſter, & non æſtimabitur alius ad eum. Adinuenit omnē viam diſciplinæ, & dedit eam Iacob puero ſuo, & Iſrael dilecto ſuo. Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus cōuerſatus eſt. Et quoniā de ipſo ſuperius dixerat, Magnus eſt, & nō habet finē, excelſus & immenſus, ne iſta Dei in terra viſio, & cum hominibus cōuerſatio Deum immenſum putarēt alienaſſe de cælo: propter hoc ipſe filius, vt immenſitatem diuinitatis ſuæ in terra poſitus demōſtraret, & ſecundū hominē, quem ſuſceperat in terra poſitus, ſecūdum Deū quod ſemper erat præſentē ſe etiā cælo doceret, ait: Nemo aſcendit in cælū, niſi qui de cælo deſcendit, filius hominis qui eſt in cælo. Nō quia humana Chriſti ſubſtantia fuiſſet vbiq; diffuſa, ſed quoniā vnus idemq; Dei filius atq; hominis filius, verus Deus ex patre, ſicut homo verus ex homine, licet ſecundum veram humanitatem ſuam localiter tunc eſſet in terra, ſecundū diuinitatem tamē (quæ loco nullatenus cōtinetur) cælum totus impleret & terram.

Matth. vlt.

2. Para. 6. d

Pſal. 118.

Prophetia Baruch de Chriſto verba ſunt Hieremiæ.

Ioan. 3. e

CAP.

CAPVT XVIII.

Ex verbis apoſtoli Chriſtus & immenſus & localis probatur.

ISTam Chriſti veram humanitatem, quæ localis eſt, vt veram diuinitatem (quæ immenſa ſemper eſt) Apoſtolica quoque nobis doctrina cernimus intimari. Nam vt Chriſti veri hominis corpus localiter contineri, Paulus monſtraret Apoſtolus, ait ad Theſſalonicenſes: Quomodo conuerſi eſtis ad Deum à ſimulacris, ſeruire Deo viuo & vero, & expectare filium eius de cælis, quem ſuſcitauit à mortuis Ieſum, ipſum vtique monſtrans corporaliter de cælo venturum, quem corporaliter à mortuis nouerat ſuſcitatum. Propterea rurſus ait: Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt: Vnde etiam ſaluatorem expectamus dominum Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ, cõforme corpori claritatis ſuæ, ſecũdum operationem, qua poteſt etiam ſubijcere ſibi omnia. Interim quoniam loci opportunitas non eſt prætereunda ſilentio, attendatur hic locus, in quo Apoſtolus filiũ dicit, omnia ſibi poſſe ſubijcere, ne pater exiſtimetur cuncta tanquam inualido ſubiecisse, dicit etiam corpus humilitatis noſtræ reformaturum conforme corpori claritatis ſuæ. Quod ſi verum eſt corpus Chriſti, loco poteſt vtiq; cõtineri. Hanc veritatem corporis Chriſti de cælo venturi, Ioannes quoque confirmat, dicens: Ecce veniet cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum compunxerunt. In libro quoque Actuum Apoſtolorum, ſic eius corporalis intimatur aſcenſus, Et cũm hæc dixiſſet, videntibus illis eleuatus eſt, & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum. Cumq; intuerentur in cælum euntem illum, ecce duo viri aſtiterunt iuxta eos in veſtibus albis, qui & dixerunt: Viri Galilæi, quid ſtatis aſpicientes in cælum? Hic Ieſus, quem vidiſtis euntem in cælum, ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cælum. Cũm ergo caro Chriſti localis abſq; dubitatione monſtraretur,

1. Theſ. 1. d

Phil. 3. d

Apoc. 1. b

Corporalis Chriſti aſcenſus. Act. 1.

Habitat in nobis Chriſtus.

ſtraretur, diuinitas tamen eius vbiq; ſemper eſſe, Paulo teſtante, cognoſcitur, qui fidelibus dicit, An experimentũ quæritis eius, qui in me loquitur, Chriſti? 2.Cor.13. *Quomodo autem in eo loqui potuit, ſi in illo non fuit? Vel quomodo corporaliter aſcendit in cælum, & in ſuis fidelibus eſſe prædicatur in terra, ſi non eſt in illo diuinitatis immenſitas, quæ cælum implere poſſit & terram? Nam Corinthijs Paulus dicit, An non cognoſcitis vos ipſos? quia Ieſus Chriſtus in vobis eſt. Et ad Epheſios ait: In interiori homine habitare Chriſtum per fidem in cordibus veſtris.* Epheſ.3.d *Eſt itaque filius in cælo, & habitat in nobis in terra: ſcilicet illa ſua immenſitatis præſentia, qua in nobis pater ſpiritusq; ſanctus habitat. Nam Deus pater ſuam in nobis habitationem ſic, Propheta loquente, monſtrauit: Quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo, & ero illorum Deus: & ipſi erũt mihi populus. Propter quod exite de medio eorum, & ſeparamini, dicit Dominus: Et immundũ ne tetigeritis, & ego recipiã vos: & ero vobis in patrẽ, & vos eritis mihi in filios & filias, dicit dominus omnipotens.* Habitat in nobis Deus pater. Leuit.26. 2.Cor.6.d Eſa.52. Hier.3. *Spiritũ quoq; ſanctum in nobis pariter habitare Paulus oſtendit, ita Corinthijs ſcribens, Neſcitis, quia templũ Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in vobis?* Habitat in nobis ſpiritus ſanctus 1.Cor.3. *ac ne quis eorum, qui ſpiritum ſanctum minorem patre filioq; conſtituunt, hic vbi dictũ eſt, Spiritus Dei habitat in vobis, ad perſonam ſancti ſpiritus deneget pertinere: quid in illo replicaturus eſt loco, vbi Apoſtolus Timotheum ſolicitudine paterni amoris informat, Bonum depoſitum, inquiens, cuſtodi per ſpiritum ſanctum qui habitat in nobis?* 2.Tim.1.d

CAPVT XIX.

HÆc vtique patris & filij & ſpiritus ſancti in nobis habitatio, non localis eſt, ſed immenſa: non comprehenſibilis cogitatione, ſed venerabilis fide. Inhabitat Eiuſmodi habitatio non localiter eſt ſed immenſa.

habitat enim Trinitas in ſuis fidelibus, ſicut tota in ſingulis, ſic tota in cunctis, quæ nec cæli terræq́ ſpatio diſtẽditur, nec vniuerſæ creaturæ termino terminatur, nec per ſeparatos homines & ſeparata loca, particulariter ſeparatur, nec inferno deeſt: cùm terræ non deſit & cælo. Qui enim potuit omnia facere, ſolus poteſt vniuerſa replere. ·Quiſquis autem localem filij & ſpiritus ſancti aduentũ habitationémve conſiderat, prius eſt, vt patrem in nobis localiter non ſolum habitare, verùm etiam ambulare confirmet, quem beatus Paulus dixiſſe aſſerit per Prophetam: Quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo. Explicetur ergo, qualiter in nobis filius vel ſpiritus ſanctus inhabitat. Nam ſi hæc humano more credimus metienda, maioris eſt quantitatis qui habitare tantummodo dicitur, quàm ille qui etiam in nobis ambulare monſtratur. Poteſt enim qui habitat, totum implere quod habitat. Qui autem inambulare dicitur, minor vtique ſpatio, in quo ambulat, abſque dubitatione monſtratur. Sed hanc cogitationis ineptiam deterior conſequetur abſurditas. Procul dubio enim cordis noſtri ſpatia videbuntur ipſa Trinitate maiora, in quibus ſit locus, quem filius atque ſpiritus ſanctus inhabitando implere poſſint, & locus quem inambulando pater implere non poſſit. Quod ſi hæc non conueniunt veritati, credamus habitationem Trinitatis, ſecundum immenſitatis illius incomprehenſibilem maieſtatem ineffabiliter deſignari. Et cùm Deum in nobis habitare atque inambulare audimus, ita ſpiritaliter cognoſcamus, vt nõ credamus, quod Deus localiter moueatur in corde noſtro: ſed quod cor noſtrum dilatetur in Deo. De qua cordis latitudine Apoſtolus loquebatur dicens: Os noſtrũ patet ad vos ô Corinthij, Cor noſtrũ dilatatum eſt. Eandem autem habentes remunerationem (tanquam filijs dico) dilatamini

2. Cor. 6.

Cor noſtrũ dilatatur Deo inhabitante.

2. Cor. 6.

mini & vos. Vbi paulo poſt teſtimonium Prophetæ poſuit ſuperius memoratum, dicens: Vos enim eſtis templum Dei viui, ſicut dicit Deus: Quoniam inhabitabo in illis & inambulabo.

CAPVT XX.

SEd nec illud eſt aliquatenus omittendum, quo maniſeſtiſſima Trinitatis immēſitas, & per omnia non localis, ſed diuina mirabiliſq; præſentia demonſtratur, dum in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, ſecundum ipſius domini præceptum credentes, vbi cognoſcimus baptizari. Si enim omnis Trinitas in baptiſmate ſanctificare creditur, omnis vtique Trinitas adeſſe mōſtratur. Cùm autem vbique vno tempore per totum orbem baptiſma celebratur in nomine Trinitatis, ſi tota Trinitas adeſt ad ſanctificandum, ecce vbique mirabiliter exhibet præſentiam maieſtatis immenſæ, quoniam ſolius eſt Dei, ſimul vniuerſa complere. Si autem non tota Trinitas vbique pariter adeſt, ſi filius aut ſpiritus ſanctus putatur deeſſe, nominandus vtique in baptiſmate non eſt, qui ad ſanctificandum adeſſe non poteſt. Quiſquis ergo putat, æqualitatem immenſitatis paternæ denegandam filio vel ſpiritui ſancto: nomen eorum prius auferat de baptiſmatis ſacramento. In hoc igitur quammaxime fidei catholicæ veritas agnoſcitur, quæ recte in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti baptizare conſueuit: quoniam omnem Trinitatem vbique pariter adeſſe confidit. Poſſet adhuc immenſitas diuinitatis filij Dei teſtimonijs innumerabilibus demonſtrari: ſed nos maluimus pauca de pluribus ponere, volentes etiam ſecundum librum celerius terminare: quammaxime proſpicientes, vt in his quæ veſtræ clementiæ deſtinamus, animum regalibus curis fœliciter occupatum non lectionis prolixitas

Immēſitas trinitatis ex forma oſtenditur.

Concluſio ſecundi libri de immenſitate diuinitatis filij Dei.

oneret, ſed manifeſtatio veritatis informet. Proinde quæ de immenſitate diuinitatis filij Dei diſputata ſunt, iſto concludamus termino: vt ea quæ de Sacramēto dicenda ſunt Dominicæ paſſionis, alio rurſus incipiamus exordio.

B. FVLGENTII AD TRASIMVNDVM REGEM,

Liber tertius, De ſacramento Dominicæ paſsionis.

CAPVT I.

QVANQVAM *ſecundo libro, ſuperni muneris opitulatione ſubnixi, diuinitatē filij Dei probauerimus immenſam, nec tempore ſcilicet nec loco concluſam: vtpote quæ omnia replet, omnia continet, omnia ſempiternitate præcedit, omnia pariter immenſitate concludit, quod idcirco quammaxime curauimus demonſtrandum, vt ſi qui nunc vſque ſpiritaliter de Deo nequeunt cogitare, localis in Dei filio ſuſpicionis abſoluerentur errore: non minor nobis eſt ſolicitudo reſidua, tertij quoque huius voluminis abſoluendi, quo de Sacramento dominicæ paſſionis, quod ipſe, qui pro nobis paſſus eſt, donauerit, ſumus vtique tractaturi. Vbi non minimo timore concutimur, nec leui formidine perurgemur. Sumus enim prorſus (quantum ad nos attinet) explicationi tantæ profunditatis inualidi. Sed ille, qui aperuit os mutum, & linguas infantium facit diſertas, ipſe (ſicut confidimus) dabit ſermonem directum & bene ſonantem in os noſtrum, tantamq; huic operi (quod per nos dignatur miſericorditer operari) demonſtrādæ veritatis gratiam largietur: vt manifeſtis ſcripturarū clareat documen-*

Difficultas tertij libri de paſsione Domini.

tis, & rectitudo Catholici dogmatis, & tortuoſus error ac multiplex hæreticæ prauitatis. Sunt enim quidam, qui de ſacramento dominicæ paſſionis aliter, quàm ſe pietas habet, cogitantes, dum ſalutem quærunt, diſpendium ſalutis incurrunt: & dum in Deo id accipiunt, quod in hominibus cernunt, quadam velut lancea peruerſæ loquutionis latus percutiunt ſaluatoris: Et cùm increduli milites detrahere auſi non fuerint morienti, quidam nunc ſub Chriſtiani nominis fuco non metuũt derogare regnanti. Hi ſunt, qui cũm in vno Chriſto Deo vero hominéq; perfecto humanam diuinamq; forſitan nequeunt, aut certe negligunt, ſecundum naturalem veritatem conſiderare ſubſtantiam, in id erroris incurrunt, vt non humanam in Dei filio naturam, manente diuinæ virtutis immutabilitate conſiderent, ſed vt diuinam ſubſtantiam diuinæ infirmitatis paſſibilitate dedecorent. Quod vtique diuino ſpiritu prauidẽs, dicebat Apoſtolus: Verbum enim crucis, pereuntibus quidem ſtultitia eſt, his autem qui ſalui fiunt, virtus Dei eſt. Pereunt in verbo crucis, non ſolum qui putant Dei filium quæ humana ſunt in carne pati non potuiſſe: verumetiam qui credunt diuinitatem filij Dei, dolores vel paſſionẽ ſubſtantialiter in cruce ſenſiſſe. Quomodo autem verbum crucis virtus eſt Dei, ſi in cruce diuina ſubſtantia potuit infirmari? vel qualiter nos ad immutabilitatis atq; incorruptionis gratiã perducturus eſt Chriſtus, ſi ipſe ſecundum diuinam naturam probatur in deterius commutatus? Cum diuinæ naturæ ſit proprium, nec defectum capere, nec profectum.

Impietas erroris circa humanitaté Chriſti

Verbũ crucis pereuntibus ſtulticia eſt. 1.Cor.1.

CAPVT II.

Caute de Chriſto tractandũ propter duas naturas in vna perſona.

IGitur quid in Chriſto ſemper impaſſibile, quidve ante mortem carnis paſſibile fuerit, tractaturi: primitus libello huic inſerẽda duximus, quæ de vno Chri-

ſto Deo hominéq; credimus & tenemus. Ne quis, cùm in vno Chriſto cœperimus ea quæ ad proprietatē diuinæ humanæq; naturæ pertinent, demonſtrare, aut duos Chriſtos nos exiſtimet credere, ſecundum vtramq; naturam, aut quartā à nobis inſeri putet Trinitati perſonam. Nos enim fidem retinentes Euangelicæ veritatis, ſic in Mediatore Dei & hominum homine Chriſto Ieſu, propria vniuſcuiuſque naturæ cognoſcimus: vt vnitatem perſonæ nullatenus diuidamus: Scientes, quod ſic vtriuſque in Chriſto ſubſtantiæ manſerit vnita proprietas :-vt in carne patiens impaſſibilis Deus, & veram paſſionem (quia voluit) in vera carne ſentiret, & in diuinitate prorſus impaſſibiliter permaneret: Nec alius in carne paſſus fuerit, niſi ille, qui in vera carnis paſſione impaſſibilis omnino permanſit. Nec alius ſemetipſum morti dignatus ſit tradere, quàm ille qui ſic potuit moriendo mortem vincere, vt mortē non poſſet in morte ſentire. Sed hæc qualiter in vnitate perſonæ, ſubſtantiarum in Chriſto proprietate ſeruata dicamus, profeſſionis noſtræ ſeries ſubiecta monſtrabit.

CAPVT III.

Recta fides de diuinitate filij Dei.

CRedimus igitur Dei filium, ante omne prorſus initium, hoc eſt, ſine aliquo ſuæ natiuitatis initio, de patris ſubſtantia genitum, Deum de Deo, Dominum de domino, non ex nihilo, quia de patre, non nuncupatiuū, quia nomen habet ex veritate naturæ: non ex aliqua natura, quia nō aliquid fuit coæternum Deo, vnde origo filio præſtaretur: nec poſteriorem filium eo qui genuit, nec minorem, ſed (ſicut etiam in ſecundo libello diximus) patri prorſus & ſempiternitate immenſitatis, & immenſitate ſempiternitatis æqualem, immutabilem mutabilium conditorem: Intemporalem, temporalium factorem & temporum, quem nullus continet locus,

locus, quo nullus caret locus, quia cuncta replet Creator immenſus. Qui non propterea non eſt Deus, quia dicitur genitus, ſed ideo verus digne creditur, quia de patre ſubſtãtialiter genitus prædicatur. Quod enim dicitur genitus, non hoc eſt nomen diuinitatis in filio, ſed nomen eſt natiuitatis in Deo: vt quem cõſtat de patre naturaliter genitum, conſtet non aliud eſſe quàm Deum. Hic itaq; de patre ſempiternus exiſtens, vnam tenuit cum Deo patre naturam, ſed propriam ſumpſit ex genitore perſonam, quia diuina natiuitas, nõ diuiſionem naturalis vnitatis habuit, ſed perſonam filij ſubſiſtentis à patre diſtinxit, & ex vocabulo patris alium qui natus eſt monſtrat, vt errorẽ Sabellianæ confuſionis excludat, ſicut ipſe filius proteſtatur, dicens: Alius eſt, qui teſtimonium perhibet de me. Et ſcio, quia verum eſt teſtimoniũ, quod perhibet de me. Et vt oſtenderet, quem alium diceret, poſt pauca ſubiecit. Qui miſit me pater, ipſe teſtimonium perhibet de me. Alio loco ſimiliter ſuam perſonam patriſq; diſcernens, Non ſum, inquit, ſolus, quia pater mecum eſt. Ad hanc diſtinctionẽ geminæ perſonæ & profeſſionẽ vnius ſubſtantiæ in patre & filio perdocendam, ipſe filius dicit: Qui credit in me, non credit in me, ſed in eum qui miſit me: & qui videt me, videt eũm qui me miſit. Vnus eſt igitur filius ex patris natura genitus, qui ideo vnigenitus dicitur, vt ex proprietate paternæ naturæ vnus & genitus demonſtretur. Sed hic, qui vnigenitus ex patre naturaliter dicitur, ſicut inſeparabilis eſt vnitate naturæ, ſic inconfuſibilis permanet proprietate perſonæ. Ob hoc ſe tantummodo Dei filius vnigenitum nominat dicens: Sic enim dilexit Deus mundum, vt filiũ ſuum vnigenitum daret: vt omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitã æternã. Et paulo poſt: Qui credit in eum, non iudicabitur: qui autẽ non credit, iã iudicatus eſt:

Alia perſona patris, alia filij, in vna natura

Ioan. 5.e

Ibidem 8.b

Ibid. 12.f

Chriſtus vnigenitus Dei.

Ioan. 3.

tus eſt: quia non credit in nomine vnigeniti filij Dei.
Ioan. 1. *De ſolo Ioannes quoque proteſtatur, & dicit: Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis: & vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis. Verbum caro factum, plenum eſt gratia ſuſceptionis humanæ, quia Chriſtus nihil in ſe minus hominis habet: Idémque vnigenitus à patre, plenus eſt veritatis paternæ ſubſtantiæ, quia omnem in ſe diuinitatis paternæ plenitudinem naturaliter habet. Plenum igitur gratiæ & veritatis Euangeliſta cognouit, quem vnum eundémque verum hominem gratia veræ incarnationis oſtenderet, & verum Deum vnigenitum à patre natiuitatis æternæ veritas declararet. Quid autem filio prodeſt vt nuncupetur vnigeniti nomine, ſi priuatur vocabuli veritate? Fruſtra namque vnigenitus dicitur, ſi in eius generatione non naturalis de Deo generante veritas, ſed creationis ex donante largitas prædicatur. Et alijs enim quotquot receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Quod ſi etiam vnigenitus filius factus dicitur ex gratia, non vere genitus ex natura: procul dubio nomen & veritatem vnigeniti perdidit, poſtquam fratres habere iam cœpit. Priuatur enim huius veritate nominis, ſi in vnigenito non eſt de patre veritas naturalis.*

[Margin: Plenus gratiæ & veritatis.] [Margin: Ibidem.]

CAPVT IIII.

[Margin: Filij Dei adoptiui in eodem regno diuerſa inter ſe claritate.]

ETenim in filijs Dei, qui non de Dei patris natura ſubſiſtunt, adoptiuæ communio dignitatis diuerſitatem munerum poteſt habere, non nominum. Et adoptantis gratia, cunctis ex Deo naſcentibus, quamuis diuerſæ retributionis munus pro laboris merito repromittat, vnum tamen cunctis filiorum nomen accommodat, & vna per fidem veram renatis vita cæleſtis regni promittitur, quamuis differens regnaturis gloria tribuatur,

buatur, Paulo Beato dicente: *Alia claritas ſolis, & alia* 1.Cor. 15.
claritas lunæ, & alia claritas ſtellarum: Stella enim ab ſtella differt in claritate. Sic & reſurrectio mortuorum, & his tamen omnibus pro illa poteſtate, quam eis dedit, filios Dei fieri, ſimul dicetur dextris: *Venite be-* Matt.25.c
nedicti patris mei, percipite regnum, quod paratum eſt vobis ab origine mundi. Simul etiam de omnibus dicitur: *Iuſti autem ibunt in vitam æternam*. Æqualiter Ibide.n.
igitur tenebit cunctos Dei filios vnigenitas adoptiui nominis, licet meritorum qualitatem monſtratura ſit differentia claritatis. Nec in eo, quod ſpiritalis eſſe capimus natiuitatis exortu, diſcernimur nomine, quamuis ex profectu ſimus diſcernendi mercede. In eo namq́ꝫ, quod voluntarie genuit nos verbo veritatis, pariter filios nuncupauit gratia genitoris. Quod ſi diuina illa filij ſempiternáque natiuitas, non de natura Dei patris, ſed ex gratia creditur ſubſtitiſſe, non debet vnigenitus vocari, ſed tantummodo genitus. Quoniam ſicut ei nomen geniti largitas adoptionis paternæ contribuit: ſic eum ab vnigeniti nomine, nobis quoque tributa communio paternæ adoptionis excluſit: Vnigenitus enim non vocatur, quamuis genitus poſſit vocari cum genitis. Quod ſi ita eſt, deleatur, quod Ioannes auſus eſt nomen vnigeniti ſcribere, vt probetur falſum, quod meruit de pectore veritatis haurire. Si vero proprietas vnigeniti manifeſte demõſtranda eſt ſignificationis indicio, ſic multi filij Dei dicantur ex gratia, vt cognoſcatur vnus genitus ex natura. Quis enim natus eſt Deus verus de Deo vero, niſi vnigenitus filius, qui eſt in ſinu patris? Quem ideo ſolum à cæteris Dei filijs exceptio ſegregat incommunicabilis nominis, quia in ſolo permanet de patre veritas naturalis.

CAPVT V.

Chriſtus exinaniuit ſeipſum, plenus gratiæ & veritatis.
Philip.2.

HIc verus Deus & vita æterna, cùm in forma Dei eſſet, nõ rapinam arbitratus eſſe ſe æqualem Deo, ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens: æqualitatem enim Dei veri Deus verus non rapuit, quam vnitate naturali ſempiternus cum genitore poſſedit. Idcirco vnigenitus Dei filius, etiam quando formam ſerui accipiens, ſemetipſum exinaniuit, plenus gratiæ veritatiſq; permanſit. Vidimus, inquit Ioannes, gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis. Hoc eſt vtique, quod in vno eodemq; ſemetipſum exinaniente, & pleno gratiæ & veritatis, accepta ſerui forma, veritatem voluntariæ prorſus exinanitionis oſtendit, in coæterna permanens Dei forma, plenitudinem gratiæ veritatiſq; monſtrauit. Quæ eſt igitur illa vnigeniti exinanitio, niſi accepta paſſibilis & mortalis humanitas Chriſti? Quæ autem eſt vnigeniti plenitudo, niſi permanens impaſſibilis atque immortalis diuinitas Chriſti? in quo perfectus homo plenus eſt gratiæ, & in quo perfectus Deus plenus eſt veritatis. Quo procul dubio plenitudinis nomẽ, vt diuinitatis eſſe mõſtretur, Apoſtolum de Chriſto loquentem pariter audiamus: Quia in ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, & eſtis in illa repleti. Quæ autem ſit, quæ in Chriſto inhabitat, plenitudo diuinitatis, Ioãnes oſtendat. Verbum, inquit, caro factum eſt, & habitauit in nobis. De iſta plenitudine Baptiſta Ioannes nos aſſerit accepiſſe, dicens: Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia.

Coloſ.2.b
Ioan.1.b
Ibidem.

CAPVT VI.

In vno Chriſto duæ naturæ nõ confuſæ, ſed vnitæ.

VNus igitur idémque Chriſtus Dei & hominis filius, qui & ſemetipſum exinaniuit, & plenus gratiæ veritatiſque permanſit: verè mutabilis factus, immu-

immutabilis manens: vere paſſus, paſſioni non ſubiacẽs: vere mortuus, mortẽ non ſentiens, ſed extinguens. Hæc autem cuncta vnus Chriſtus & geſſit & pertulit, quia in vno eodemq́ Chriſto vera diuinitatis veraq́ humanitatis natura permanſit: dum Deus nõ confuſus homini, ſed vnitus, ſic in vna perſona vtriuſque naturæ permanẽtis, indicia demõſtrauit, vt verus Deus & plenus veris diuiniſq́ virtutibus in homine clareret aſſumpto, & veritas infirmitatis humanæ verũ plenumq́ hominem monſtraret in Deo. Propter quod Beatus Apoſtolus vnum eundemq́ Chriſtum & crucifixũ prædicat, & Dei virtutem ſapientiamq́ pronuntiat, dicens: Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, Gentibus autẽ ſtultitiam: ipſis autem vocatis Iudæis atq́ Græcis Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapientiam. Et vt infirmitate ſuſceptionis humanæ magnitudinẽ diuinæ virtutis mõſtraret, adiecit: Quod enim ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus: & quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus. Ille igitur Dei filius, Dei virtus, & Dei ſapientia, in exordio redẽptionis noſtræ, diuerſum quidẽ peregit in homine, quã quod ſemper habebat in patre. Quia videlicet aliud ibi maieſtatis natiuitas habuit, aliud hic pietas redẽptionis exegit. In illo enim ſempiternæ natiuitatis arcano, ſempiternus atq́ incõmutabilis pater, alterũ genuit, nõ diuerſum. Et quantũ generando protulit, tantus ipſe permanſit, perſonaliter diſtinxit à ſe, quem naturaliter totum habet in ſe. Hoc ipſius filij nobis manifeſtatur eloquio, dicentis: Ego in patre, & pater in me. Inconfuſibiliter ergo vnit vtrunque natura, quãuis inſeparabiliter diſcernat vtrunq́ perſona. Ideo filius ipſe teſtatur: Ego & pater vnum ſumus. Per hoc, quod vnũ dicit, nõ ſeparatur à Deo diuinitas: Per hoc, quod dicit ſumus, nõ confunditur in genitore natiuitas.

[Margin: 1. Cor. 1. d — Ibidem. — Ego in patre & pater in me. Ioan. 14. — Ego & pater vnum ſumus. Ioan. 10.]

CAP.

CAPVT VII.

Mediator Chriſtus duas veras habuit naturas.

HIc autem, dum noſtræ redemptionis commercium gereretur, pleno veróque homini plenum verumq́; Deum decebat vniri: ſic tamen, vt in vnitate perſonæ, nec in homine Deus, nec homo poſſet in Deo confundi. Nunquam enim quiſquam hominum, ad vincendum humani generis inimicum, fuiſſet idoneus: ſi in Mediatore Dei & hominum homine Chriſto Ieſu aut aliquid fuiſſet hominis minus, aut homo à Deo ſuſceptus, diuina fuiſſet ſuſceptione conſumptus. Non autem humana natura poterat in reparatione conſumi, cuius pars damnata non conſumetur æternitate ſupplicij. Cùm autem pœnæ ſit conſumere, gratiæ reparare: redemptor humani generis, plenus confitendus eſt Deus, plenum ſuſcipiens hominem: plenus gratiæ, qua homo fieri dignatus eſt Deus: & plenus veritatis, qua Deus ipſe, qui homo factus, permanet immutatus. Sicut per Prophetam ante iam dixerat, Videte, quia ego ſum, & non ſum mutatus. De quo etiam Paulus beatum Dauid ceciniſſe commemorat: Mutabis eos, & mutabuntur, tu autem idem ipſe es. Vnus ergo idemq́; Chriſtus, in eo quòd plenus gratiæ, nihil minus habens humanæ naturæ, plenus homo natus ex homine: & in eo quòd plenus veritatis, nihil minus paternæ diuinitatis habens, Deus plenus generatur ex patre: Nam non erat plenus gratiæ vnigenitus à patre, ſi in Dei filio minus fuit aliquid hominis: nec erat plenus veritatis, ſi in eodem hominis filio, minus fuit aliquid deitatis. Ille igitur ineffabilis Deus de patre naturaliter ſine initio genitus, poſtquã venit plenitudo temporis, vt miſſus à patre fieret ex muliere, fieret ſub lege, vt eos qui ſub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorũ reciperemus, totus regnans in ſinu patris, totus ſemetipſum formans in vtero virginis.

Hebr. 1. Deus homo factus, abſque ſui mutatione.

CAP.

CAPVT VIII.

Neque enim pars eius remanſit in patre, & pars eius deſcẽdit in virginem, cùm totus in patre maneret quod erat, & totus in virgine fieret, quod non erat: Totus cum patre, totum implens & continens mundum, totus ſibi in vtero virginis ædificans domum. Scriptum eſt enim: Sapientia ædificauit ſibi domum. Totus in patre ſempiterno, totus in homine ſuſcepto: Totus in cælo, totus in mundo, totus etiam in inferno. Sic in ſe totum hominem verus Deus & ſummus accepit, & ſic plenitudo diuinitatis veritate diuinæ humanæq; ſubſtantiæ inconfuſibiliter permanente, ſemetipſum pleno coniunxit homini, vt vnitate deinceps in æternum manente perſonæ, nec homo Chriſtus à ſua diuinitate, nec idem Deus Chriſtus à ſua poſſet humanitate diſiungi. Hoc enim infirmitatis noſtræ medela poſcebat, vt ſicut naturalis vnitas in patre manet & filio: ſic perſonalis vnitas maneret in Chriſto. Et ſicut perſonalis duas non facit in patre & filio ſubſtantias, ſic naturalis diſcretio duas non faceret in Chriſto perſonas. Rurſus, ſicut vnitas naturalis patrem nõ confundit & filium: ſic vnitas perſonalis hominem non confundiſſet & verbum. Et quemadmodũ à genitore Deo per vnitatem naturæ nunquam ſegregari poteſt vnigenitus filius: ſic à ſuſceptore Deo per vnitatem perſonæ nunquam poſſet homo ſeparari ſuſceptus. Sic tamen, vt quamuis Chriſtus nec confundi poſſet aliquando nec diuidi, vnus tamen atq; idem Chriſtus & ex veritate paſſionis humanæ, quæ noſtra fuerant, redderet: & ex veritate impaſſibilitatis diuinæ, quæ ſua fuerant, tribuiſſet. Vt dum ille pauper efficeretur, in ſuis diuitijs manens, nos ex pauperibus diuites faceret, quibus ſuæ paupertatis infinitas diuitias contuliſſet. Quod Vas electionis manifeſto videtur denuntiare ſermone, dicẽs,

Chriſtus totus in patre, totus in vtero matris.

Prouer. 9.

Chriſtus in ſe diues, propter nos egenus factus eſt.

Scitis

2.Cor.8. *Scitis enim gratiam domini noſtri Ieſu Chriſti, quia propter vos egenus factus eſt, cùm eſſet diues: vt illius paupertate vos diuites eſſetis. Hoc igitur perſonæ inſeparabilis vnitas, in qua Deus & homo vnus eſt Chriſtus, fecit, vt & homo Chriſtus per gratiam naſceretur ex Deo, ſalua veritate ac plenitudine humanæ naturæ: & idem Deus Chriſtus voluntariè pateretur in carne, ſalua impaſſibili plenitudine diuinæ ſubſtantiæ. Quoniam ſicut vnus eſt,* Rom.9.a *De quo Apoſtolus dicit, Quorum patres, ex quibus Chriſtus ſecũdum carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula: Sic vnus eſt, de quo idem dicit Apoſtolus,* 2.Cor.13. *Nam & ſi crucifixus eſt ex infirmitate, ſed viuit ex virtute Dei. Vnus eſt igitur Chriſtus, in quo crucifixo vera fuit infirmitas carnis, & in quo viuẽte virtus vera claruit deitatis. Quod humanum eſt, habens Deus in veritate humanæ: & quod diuinum eſt, habens homo in veritate diuinæ ſubſtantiæ. Hinc incomprehenſibilis in cruce, inuiolabilis in vulnere, impaſſibilis in paſſione, immortalis prædicatur in morte.*

CAPVT IX.

Chriſto paſſo non eſt Deus compaſſus.

HÆc dum quidam minus attendunt, diuinitatem Chriſti nõ dubitant ſubijcere paſſioni: Et audientes Chriſtum in carne paſſum, putant Deũ carni fuiſſe compaſſum, minus attendentes diuinam illam atque immutabilem filij Dei ſubſtãtiam, & in carne paſſibili paſſionem ſuſcepiſſe, & cum carne paſſionem ſentire non potuiſſe. 1.Pet.4.a *Quod vtiq; beatus Petrus in veritate diuinæ inſpirationis cõfirmat, & dicit: Chriſto igitur in carne paſſo, & vos eadem ſcientia armamini. Qui ſi ſciret Chriſti diuinitatem fuiſſe paſſibilem, ſuffeciſſet vt diceret: Chriſto igitur paſſo, nec addidiſſet, in carne. Sed quoniam nouerat, in vno eodemq; Chriſto & paſſibilem ante mortem fuiſſe humanam naturã: & impaſſibilem*

ſemper

ſemper diuinam manere ſubſtantiam: propterea Chriſtum paſſum fatetur in carne, cuius diuinitatem nouerat prorſus impaſſibilem permanere.

CAPVT X.

Sed forſitan dicetur, Chriſtum ideo in carne paſſum prædicari, quia diuinitas, quæ ante carnem pati non potuit, paſſibilem ſuſcipiens carnem, paſſionem quoque cum carne perſenſit, quia pro ſuſceptione paſſibilis carnis, ipſa impaſſibilis in paſſione permanere non potuit. Quod ſi ita eſt, primum mutabilis aſſeritur diuinitas Chriſti, & Apoſtolo contraitur, qui filium Dei Ieſum Chriſtum immutabilem prædicans euidenter Corinthijs dicit: Dei enim filius Ieſus Chriſtus qui in vobis per nos prædicatus eſt, per me & Syluanum & Timotheum non fuit Eſt & non, ſed Eſt in illo fuit. Quod vt ipſum, Eſt, prorſus immutabile demonſtraret, denuo ſic ad Hebræos loquitur, vbi euidenter de filio memorat dictum: Tu in principio Domine terrã fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cæli. Ipſi peribunt, tu autem permanes, & omnes ſicut veſtimentũ veteraſcẽt, & velut amictũ mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem es. Quid autẽ eſt idem eſſe, niſi immutabilẽ eſſe? Sicut de ſe ipſe teſtatur dicens: Ego ſum, qui ſum. Et dices filijs Iſrael, Qui eſt, miſit me ad vos. Quod ſi quis inter patrẽ filiumq́; diuinitatis cupiens differentiã demonſtrare, locum iſtum, quo dictum eſt, Ego ſum, qui ſum, perſonæ ſolius patris aſſerat cõuenire: Primum meminerit, quia patrẽ Moyſi apparuiſſe fatebitur: deinde quia ſibi in propria ſubſtãtia pater apparuit: Ergo pater viſibilis fuit. Quod ſi etiam nũc viſibilis permanet, iam non eſt corporeis oculis inuiſibilis Deus. Si autem, tunc quidem ſubſtantialiter viſus, poſtmodũ inuiſibilis putatur effectus, ergo Deus ante mutabilitati ſubiacẽs, imper-

Diuinitas Chriſti paſſionem cũ carne non ſenſit.

2.Cor.1.

In Chriſto non fuit Eſt & non, ſed ſemper idem eſt.

Hebr.1.

Exod.3.c

imperfectus vtique fuit, & poſtmodum perfectum immutabilis factus ſtatum plenæ perfectionis accepit. Quod ſi ex imperfecto perfectus eſt factus, quærendus eſt alius, qui ſemper fuiſſe perfectus credatur, à quo iſte, qui imperfectus fuit, donum perfectionis accepit.

CAPVT XI.

Deus inuiſibilis, per ſubiectam creationem viſibiliter apparuit.

SI verò hæc Chriſtianæ mentes aureſq́ non tolerant, credatur Deus nunquam per propriam viſibiliter hominibus apparuiſſe ſubſtantiam, ſed per ſubiectam (ſicut ipſe voluit) creaturam: & pariter inuiſibilis, ſicut pater, credatur & filius. Qui ſicut intemporalis permanens, potuit temporalia condere, ſic inuiſibilis permanens, potuit, in his, quæ viſibilia condidit, viſibiliter apparere: tametſi perſonæ patris à quolibet adſignetur hic locus, quo dicitur, Ego ſum qui ſum: nec ſic filius ab æqualitate immutabilitatis paternæ creditur ſecernendus. Quoniam ſicut pater dicit, Ego ſum qui ſum: ſic de filio dicit Apoſtolus, ſicut ſupra poſuimus, Non fuit Eſt & non, ſed Eſt in illo fuit. Et rurſum: Tu autem idem es. Cùm itaque illud ſingulare Eſt, ſicut inuenitur in patre, ſic reperiatur in filio, aut vterque immutabilis creditur, aut vterque mutabilitati ſubditur. Sed quoniam valde impium eſt, vt patrem mutabilem dicamus, hoc ſine dubio pium eſt, vt ſicut immutabilem patrem, ſic immutabilem filium prædicemus. Et ſi immutabilis eſt diuinitas filij, nihil ei vtique acceſſit aut deceſſit in tempore: quoniam nihil mutabilitatis recipit, quod immutabile naturali veritate ſubſiſtit. Reſtat igitur, vt diuinitatem Chriſti, quam immutabilem ſancta ſcriptura commendat, ſic paſſam fateamur in carne: vt eam tamen credamus cōpaſſam non fuiſſe cum carne. Ideo enim Deus in carne paſſus eſt, quia paſſibilem carnem Deus accepit: Ideo autem

Sicut pater immutabilis, ita & filius.

carni

carni compaſſus non eſt, quia in carne patiens impaſſibilis natura diuina permanſit, communem paſſionem diuinitatis & carnis, vnitaſq́ perſonæ fecit in Christo, non diuinæ humanæq́ naturæ confuſio.

CAPVT XII.

PEr hanc vnitatem perſonæ, Dominus gloriæ aſſeritur crucifixus, dicente beato Paulo: Si enim cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Propter hanc vnitatem perſonæ Auctor vitæ dicitur interemptus, ſicut in Actibus Apoſtolorum Petrus Iudæos increpat, dicens: Et petiſtis virum homicidam donari nobis, Auctorem vero vitæ interemiſtis. Quis autem quemlibet hominem, vitæ auctorem diceret, niſi pro nobis Deus hominem ſuſcepiſſet? Ex quo igitur Deus vitæ auctor, hominem in vnitate perſonæ ſuſcepit, ex eo ille homo nomen vitæ auctoris obtinuit: ſicut ex eo, quod Dei filius hominem ſuſcepit in vtero virginali, ex eo ſimul Deus & homo vnus cœpit Dei filius nominari, Angelo dicente ad Mariam: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi, ideoq́ quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei. De quo etiam paulo ſuperius eidem virgini dicit: Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum. Hic erit magnus, & filius altiſſimi vocabitur. Non ſolum verò filius Dei, ſecundum id quod natus eſt de homine, dictus eſt Christus: verum etiam homo ille Deus dicitur, pro eo quod eſt à Deo ſuſceptus. Quod nobis indubitanter Pſalmorum liber oſtendit, in quo dicitur: Thronus tuus Deus in ſeculum ſeculi, virga æquitatis virga regni tui. Dilexiſti iuſtitiam & odiſti iniquitatem, Propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis, præ participibus tuis.

Dominus gloriæ crucifixus auctor vitæ interéptus. 1.Cor.2.

Act.3.c.

Luc.1.d

Pſal.44.b

CAPVT XIII.

Vnxit te Deus tuus præ participibus tuis. Act.10.f

HAnc autem vnctionem ad hominem potius referendam, beatus Petrus oſtendit dicens: Ieſum à Nazareth, quem vnxit Deus ſpiritu ſancto & virtute. Quæ igitur à Nazareth, niſi humana in Chriſto natura potuit prædicari? Nam in tantũ à Nazareth non diuinitas Chriſti, ſed humanitas prædicatur, vt etiam Philippus, quẽ à Nazareth dicit, Ioſeph filium
Ioan. 1.
æſtimaret. Sicut ad Nathanael loquens, quem ſcripſit Moyſes, inquit, & prophetæ, inuenіemus Ieſũ. filiũ Ioſeph à Nazareth. Hic igitur qui ſpiritu ſancto vnctus dicitur, Deus Dauidico carmine nominatur. Qualiter autem homo ille habere potuit Dei nomẽ, niſi quoniam à Deo ſuſceptus, vnã cum eo poſſedit nominis dignitatẽ?
Pſal. 44.c
Sed ſi in eo quod dicitur, Vnxit te Deus Deus tuus, diuina creditur accipienda natura, in qua putatur filius à Deo vnctus; eguit profecto Deus verus ſanctificationis munere, priuſquam homo verus idem naſceretur in carne.

CAPVT XIIII.

Nihil medium inter patrem & filium per quod filius & Deus vngeretur.

DIcatur ergo, quid potuit eſſe Dei filio ſanctius, cuius vnctione ſanctificatio illi, aut daretur ante nõ habita, aut perficeretur quæ inerat imperfecta? Et ſi aliquid dicitur Dei filio melius (cui ſolum præferendum exiſtimant patrem) ſine dubio, quicquid illud eſt patri fatebuntur æquale. Sed ſiue coæquetur, ſiue etiam poſtponatur patri, filio interim quicquid aliud eſt, præfertur. Iniuſte ergo in Baptiſmate patri & filio ſpiritus ſanctus iungitur: cum potius illud debuerit patri filioq́; coniungi, quod potioris merito ſanctificationis filio debuit anteponi. Qualis vero virtus illa credetur, quæ diuinitatẽ filij Dei vnctione ſanctificauit, & eius carnem ſanctificare non potuit? Nam vtique ſi poſſet Chriſtum hominem plene ſanctificare, non opus erat, vt vngere-

vngeretur ſancto ſpiritu & virtute. Attendatur ergo, ne forſitan & ipſo Dei filio, & illo, qua vnctus virtute dicitur, potior atque ſanctior credendus ſit ſpiritus ſanctus. Ieſum enim à Nazareth, hoc eſt, filium Dei ſecundum carnem, ſicut beati Petri manifeſtat aſſertio, vnxit Deus ſpiritu ſancto & virtute. Quod ſi homo Chriſtus, ſine ſancti ſpiritus gratia, plene ſanctificari nõ potuit, ſuperflua dicetur collatio illius vnctionis. Si autem ſine ſancto ſpiritu plene ſanctificari non potuit, & plenam ſanctificationis gratiã ſine ſpiritu ſancto Chriſtus homo non habuit, vtpote quem pater ſanctificauit & miſit in mundum, & qui de ſe ipſo dixit, Et ego ſanctifico me ipſum: & in quo ſancti ſpiritus ſanctificatio ſimiliter agnoſcitur, quoniam vnxit eum Deus ſpiritu ſancto & virtute: quomodo quis ſanctum ſpiritum minorem patre vel filio audet dicere, ſine quo ſanctificationis perfectionem videt conſtare non poſſe? Quid autem dubitatur olei nomine ſpiritum ſanctum demonſtratum, cum Dauid & Petrus, tam olei quàm ſancti ſpiritus vocabulo vnum prædicent vnctionis dominicæ ſacramentum? Dauid enim dicit: Vnxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis, præ participibus tuis. Et vtique hominem ſignificat, cùm participes nominat. Nam illa diuinitas filij Dei, nullius creaturæ habet participium, quia cum creatura non habet naturale conſortium. Deus ergo in carne vnctus eſt, vt in illo homine Chriſto, quem ſine peccato mater & concepit & peperit, plena diuinæ ſanctificationis agnoſceretur gratia, quæ nomine Trinitatis eſſet fidelibus conferẽda. Propterea beatus Petrus dicit: Ieſum à Nazareth, quẽ vnxit Deus ſpiritu ſancto et virtute. Et tamẽ ille Ieſus à Nazareth Deus in Pſalmo dicitur. Vnde quæſo, niſi quoniam Deus & homo vnus eſt Chriſtus? Et ideo manente in vnitate perſonæ naturali hominis

Ioan. 10.

Chriſtum ſecundum carnem vnxit Deus.

Act. 10.

& Dei inconfuſa & inſeparabili veritate : ſicut Deus Chriſtus in homine nomen hominis ſumpſit : ſic idem homo Chriſtus in Deo vocabulum deitatis accepit.

CAPVT XV.

Chriſtus nõ cæleſte ſed humanum corpus aſſumpſit.

NAm ſi non ex coniunctione naturali, nomen Dei & hominis vnitas perſonalis habet in Chriſto: cõſequenter ſecundus homo, quem de cælo cæleſtem prædicat Paulus, nihil habere naturaliter putetur ex virgine, & ſecũdum cæleſtem naturam, cæleſtis carnis dicatur habere ſubſtantiam. Præſertim quoniam ipſe
Ioan. 3. *quoque de ſe Dominus profitetur: Nemo aſcẽdit in cælum, niſi qui de cælo deſcendit, filius hominis qui eſt in cælo. Quod ſi cæleſte corpus, & non humanum ſuſcepiſſe credendus eſt Chriſtus, quomodo veritate Dauidici*
Pſal. 84. *Pſalmi vaticinatio fulcietur? vbi ſcriptum eſt: Vt inhabitet gloria in terra noſtra, veritas de terra orta eſt. Chriſtum autem quis negare audeat veritatẽ, cum*
Ioan. 14. a *ipſe ſe hoc nomine nuncuparit, dicens: Ego ſum via, veritas & vita? Si veritas igitur de terra orta eſt, quomodo ſecundus homo de cælo cæleſtis, niſi quoniam à Dei filio ſuſcepta materies terreni corporis, in cæleſte nomen tranſijt per conſortium deitatis? Et quomodo rurſus filius hominis deſcendit de cælo, niſi quia filius Dei non locali motu, ſed pietatis deſcendit affectu? Qui ſicut in carne ſuſcepta, ex homine dignatus eſt naſci: ſic pro vna Dei ſuſcipientis & hominis ſuſcepti perſona, qui Dei filius erat, dignatus eſt hominis filius nuncupari. Ad hanc vnitatem perſonæ ſine vlla confuſione vtriuſque ſubſtantiæ cognoſcendam, Chriſtus diſci-*
Matt. 16. c *pulos interrogat, dicens: Quem me dicunt homines eſſe filium hominis? Cumque illi opinionem vulgi protinus indicarent, tunc propriè ab eis qualitas veræ fidei expetitur, vt erroris humani falſitas auferatur.*

*tur. Hæc igitur eſt domini interrogatio conſecuta, Vos autem quē me eſſe dicitis, me vtiq; filium hominis? Ibi iam Petrus Apoſtolus reuelationis diuinæ firmamento ſubnixus, generalis ſalutis cōfeſſus eſt ſacramentum. Tu es, inquit, Chriſtus filius Dei viui. Quid eſt hoc? Quantum ad ignaros congruit interrogationi reſponſio. Petrus enim de filio hominis interrogatur, & ipſe Dei filium confitetur. Nunquid interrogantem Ieſum minus audiuit, aut ipſe veritatem in confeſſione non tenuit? Abſit. Quomodo error hominis ore laudari poterat veritatis? Sed * quid vere Chriſtus fuit, hoc interrogans dixit. Et quod vere Chriſtus fuit, hoc ex ore Petri confitentis audiuit. Filius enim hominis Chriſtus Dei viui filius fuit. Nec immerito diuina voce promeruit beatitudinem, qui propria voce fidei protulit veritatē. Propter hoc audit: Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi: ſed pater meus qui eſt in cælis. Etiam ipſe Chriſtus Dei ſe vtique iam confeſſus eſt filium, cum à patre ſuo, qui eſt in cælis, Petro aſſeruit reuelatum. Nec hoc tamē otioſe prætereundum exiſtimo, quod Chriſto primum ſe filium hominis nūcupanti, Petrus dicit: Tu es Chriſtus filius Dei viui. Etenim Dei filius carnis humilitate ſuſcepta, debuit in ſe ſacramentum magnæ pietatis oſtendere: homo verò redemptus, debuit in hominis filio, veram diuinæ natiuitatis ſubſtantiam prædicare: vt dum à redemptore beneficium gratuitæ miſerationis oſtenditur, à redempto diuinæ confeſſionis obſequiū redderetur. Et nemo verum Deum de natura patris ambigeret, quem ex hominis natura verum hominem cognouiſſet. Ac per hoc, quem hominem verum conſtaret eſſe paſſionibus hominis, eundem verum Deum crederemus operibus deitatis, Ipſo filio dicente: Si mihi non vultis credere, vel operibus credite. Vnus ergo atq; idē*

Tu es Chriſtus filius Dei viui.

* quod

Vnus idem que Chriſtus & filius hominis & filius Dei eſt.

Ioan. 10. g

 Chriſtus,

Chriſtus, qui infirmitate humana paſſionem pertulit, & miracula beneficiorum omnipotentia virtutis diuinæ perfecit.

CAPVT XVI.

Quomodo in Chriſto duę naturę ſine cofuſione & mutatione.

AB ipſo namq; conceptionis virginalis exordio, ſic in Chriſto perſonalis vnitas manſit, & ſic vtriuſq; naturæ incõfuſa veritas perdurauit: vt nec homo à Deo diuelli, nec Deus à ſuſcepto poſſet homine ſeparari: nec tamen Deus hominem conſumeret, nec homo Deum in aliquo permutaret. Et licet in Chriſti morte carnem morientem fuiſſet anima deſertura: diuinitas tamen Chriſti nec ab anima, nec à carne poſſet ſeparari ſuſcepta. Igitur quia totum hominem Deus ille ſuſcepit: ideo totius hominis in ſe paſſiones in veritate mõſtrauit. Et animam quidem rationalem habens, quicquid fuit infirmitatis animæ, ſine peccato & ſuſcepit, & pertulit: vt dũ humanæ animæ paſſiones, in anima, quam accepit, vinceret, noſtras quoque animas ab infirmitatibus liberaret. Carnem quoq; humanam accipiens, in eiuſdem veritate carnis, veritatem voluntariæ habuit paſſionis, vt in carne mortuus, totam in ſe hominis occideret mortem: & in æternam vitam immortalis reſurgens, æternæ nobis vitæ gratiam condonaret. Verus ergo in anima humana Chriſtus Lazarum ſuſcitaturus (ſicut Euãgeliſta dicit) fremuit ſpiritu, & turbauit ſeipſum: Idemq; verus in carne humana Chriſtus, cùm dixiſſet, Vbi poſuiſtis eum? Dicunt ei, Domine veni & vide: Et lachrymatus eſt Ieſus. Idem quoque verus in diuina natura Chriſtus nec animam ſuam, dũ ſemetipſum turbaret, deſeruit, quia ipſe ſemetipſum turbauit: nec à carne ſua, cum fleret, abſceſſit, quia Ieſus lachrymas fudit, & tamen ipſa in anima carneq; diuinitas, immutabilis atq; impaſſibilis manens ſecundũ diuinam naturam, nec lachrymas proferre, nec turbationem po-

In Chriſto totus homo ex vera anima & carne paſſus.

Ex reſuſcitatione Lazari probatur in Chriſto anima, caro & diuinitas. Ioan. 11.

nem potuit in animi morte ſentire. Sic etiam paſſione propinquante, Chriſtus ſecundum animam turbatur, ipſo dicente: Nunc anima mea turbata eſt. Itē in cruce Chriſtus ſecundum carnem moritur, Apoſtolo dicente: Tradidi enim vobis in primis, quod & accepi, quia Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecundū ſcripturas: & quia ſepultus eſt, & quia reſurrexit tertia die ſecundū ſcripturas. Cūm igitur euidenti fuerit manifeſtatione diſcretum, quid in Chriſto proprium fuerit animæ, quid carnis, quid etiā deitatis, cum vnus idemq́; Chriſtus fuerit & turbatus & mortuus: ſic tamen eſt vtrobiq; veritas Dei hominiſq́; ſeruata, vt licet Chriſtus ſecundum animam turbaretur, propinquante paſſione, & idem Chriſtus ſecundum corpus moreretur in cruce: inperturbabilis manens immortaliſq́; Chriſti diuinitas, nec ab anima perturbata, nec à corpore moriente diſcederet, non tamen aut turbaretur in animæ turbatione, aut moreretur in corporis morte. Vnus namq; Chriſtus, qui traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram, ſicut verè mortuus, mori non potuit: ſic in vera paſſione impaſſibilis manſit.

Diuinitas nec ab anima perturbata, nec à carne moriente diſceſsit. Ioan. 12. 1. Cor. 15.

CAPVT XVII.

Q*Vi ad demonſtrandum in ſe & veram mortalitatem hominis, & veram immortalitatem deitatis, Iudæis dicentibus, Quod ſignum oſtendis nobis, quia hæc facis? reſpondit Ieſus & dixit eis: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Quod autem fuerit illud templum, ſanctus Euangeliſta monſtrauit dicens: Ipſe autem dicebat de templo corporis ſui. Oſtenſa eſt igitur & veritas humanæ ſubſtantiæ, quam Iudæi poſſent in Chriſto, ipſo volente, ſoluere: & veritas diuinæ naturæ, quia Chriſtus templum ſui corporis poterat ſuſcitare. Quando enim mortuo*

Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Ioan. 2. d

Chriſto, anima deſeruit carnem, tunc ſolutum eſt illud templum, quod fuit ex anima carnéque conſtructum: & cùm anima reuerteretur ad carnem, tunc eſt illud templum die tertia ſuſcitatum. Et tamẽ propter vnam Chriſti Dei hominiſque perſonam, idem mortuus eſt in corpore ſuo, qui ſuſcitauit templum corporis ſui. Sic
Eſa. 50. c *etiam, ſecundum Eſaiæ vaticinantis oraculum, dorſum ſuum poſuit ad flagella, maxillas ſuas ad palmas, faciem autem ſuam non auertit à confuſione ſputorum. Hæc omnia Deus in carne paſſus, non eſt carni compaſſus: quia Deus paſſionem in carne ſenſit, cum carne non ſenſit. Vna enim perſona eſt Dei & hominis Chriſti,*
2. Cor. 2. c *quam etiam Paulus commendat dicens: Nam & ego quod donaui, ſi quid donaui propter vos in perſona Chriſti. Et quamuis vna ſit in Chriſto perſona, nõ vna tamen in Chriſto ſubſtantia: quia ſic verus Deus verum ſuſcepit hominem, vt in veritate humanæ ſuſceptionis, veritatem non amitteret deitatis. Et ſic dignatus eſt fieri quod ante non erat, vt nõ deſiſteret eſſe quod ſemper erat. Sic etiam voluit vnam cum homine perſonam Deus habere: vt licet non alius eſſet Chriſtus Deus, & alius Chriſtus homo, verus tamen Deus permaneret in homine, & verus homo permaneret in Deo: atque ita, in vno Chriſto diuinæ humanæq; naturæ eſſet inconfuſa pariter & indiuiſa perfectio.*

CAPVT XVIII.

In Chriſto quæ carnis erant aut animæ, non ſunt deitati aſcribenda.

Non tunc nata eſt Chriſti diuinitas in ſe, cùm nata eſt pro nobis in carne. Fuit infans verbum ſecundum carnem, & fandi non habuit facultatem: ſed idem verbum Deus, nullo vnquã potuit coerceri ſilentio, quia ipſe eſt patris ſempiterna loquutio. Creſcebat puer ætatis acceſſu: ſed quia in Deo nulla eſt ætas, in puero creſcente nõ creſcebat diuina maieſtas. Sapientia quoque no-

que nouimus Chriſtum ſecundum animam profeciſſe: ſed ſapientia Chriſtus nō potuit cum anima proficiente proficere. Ac per hoc idem Chriſtus, & in carne ſua creuit, & in anima ſua profecit: qui tamen & in carne ſua creſcens, & in anima ſua proficiens, nec cum anima ſua proficere, nec cum carne ſua potuit ætatis incrementa ſentire. Item ſecundum ſuſceptam animā Deus triſtis fuit: ſed qui in anima triſtitiam ſenſit, cum anima triſtitiam ſentire non potuit. In ſua Deus anima ſuam voluit eſſe triſtitiam, & in ſua carne ſuam Deus eſſe voluit paſſionem: quia totus in toto homine permanens inſeparabilis Deus, nec animæ triſtanti defuit, nec carnem ſuam in paſſione deſeruit. Sed in Chriſto triſti & paſſo, licet deitate ſeparari non poſſet patiens & triſtis humanitas, in toto tamen homine triſti, non eſt diuinitas triſtata, & in homine toto patiens, non eſt diuina natura compaſſa: ſicut moriente carne, non ſolum deitas, ſed nec anima Chriſti poteſt oſtendi commortua. Aliud eſt enim in carne paſſum Deum dicere, aliud carni prædicare compaſſum: aliud in anima contriſtatum, & aliud cum anima contriſtatum. Paſſus eſt Deus in homine, quia vna eſt Dei hominiſq́; perſona: nō eſt compaſſus Deus homini, quia in vno Chriſto non eſt cōfuſa Dei hominiſq́; ſubſtantia. Quod euidentibus ſcripturarum poteſt teſtimonijs comprobari, vt cognoſcatur ita triſtitiam paſſionemq́; toto deputandā Chriſto, vt officiorum naturalium veritate monſtrata, non ſit aliqua Dei hominiſque confuſio. Matthæus narrat, Dominum, propinquante tempore paſſionis, dixiſſe diſcipulis: Sedete hic, donec vadam illuc & orem. Et aſſumpto Petro & duobus filijs Zebedæi, cœpit contriſtari & mœſtus eſſe. Marcus vero ſic poſuiſſe cognoſcitur: Et veniunt in prædium, cui nomen Gethſemani, & ait diſcipulis ſuis: Sedete hic, donec orem. Et aſſumpſit

Non eſt diuinitas vel compaſſa vel contriſtata.

Cœpit Ieſus contriſtari & mœſtus eſſe, pauere & tedere. Matt. 26. Marc. 14.

Petrum & Iacobum & Ioannem ſecum, & cœpit pauere & tædere.

CAPVT XIX.

NOn ignoro, quàm maxime nunc noſtræ congruet reſponſionis officio, vt nō ſolū vocabulis, ſed etiam effectibus, ſit in Dei filio carnis animæq; monſtranda proprietas. Tunc enim diuinæ impaſſibilitatis natura ſplēdebit: cùm quid animæ, quidve carnis ſit proprium, non ſolum ratione, ſed etiam diuinarum ſcripturarum auctoritate claruerit. Matthæus itaq; dicit, Ieſum contriſtari & mœſtum eſſe: Marcus, pauere tædereq; commemorat. Dicāt igitur, quibus in Chriſto diſplicet animæ humanæ ſuſceptio, vtrum triſtitiam, mœrorem, tædium, & pauorem, diuinitati an carni exiſtiment deputanda? Et ſi quidem carnis hæc fuiſſe reſponderint, ab omnibus paſſionum generibus erit excepta diuinitas, quæ particeps paſſionum generibus carnis non fuit, licet ſuſceptæ carni nec in paſſione defuerit. Si autem Deitatem Chriſti aſſerunt triſtitia, mœrore, tædio, & pauore concuſſam: paſſibilem dicentes deitatem, animabus noſtris fatebuntur æqualem. Reſtat autem vt angelorum imparem dicant, quam paſſioni ſubiacere pronuntiant. Hoc enim noſtris ſunt animabus angeli quāmaxime potiores: quia ſicut à peccatis, ita ſunt à paſſionibus alieni. Quod etiam rectè ſe colentibus, & ſanctè conuerſantibus, in retributione dominus repromittit dicens: Erunt ſicut angeli Dei in cælo. Tunc vtique, cum ſecundum beati Pauli teſtimonium, corruptibile (hoc eſt mortale) ita induetur incorruptione & immortalitate, vt corruptio incorruptionem poſſidere non poſſit. Quæ non ſolum in peccato conſiſtit, ſed etiam in infirmitate, quæ præuaricatori ex pœna cognoſcitur accidiſſe peccati. Nam peccato nos & infirmitate tunc omnimodis cariturος Apoſtolus teſtatur, & dicit: Tunc fiet ſermo,

Liquet ex his verbis verā fuiſſe in Chriſto animam.

In retributione erunt iuſti ſicut angeli Dei. Matt. 22. c

1. Cor. 15.

ſermo, qui ſcriptus eſt, Abſorpta eſt mors in victoriam. Vbi eſt mors cõtentio tua? Vbi eſt mors ſtimulus tuus? Stimulus autem mortis peccatum eſt. Abſorpta ergo morte in victoriã, nulla erit animæ carniſve corruptio. Quoniã cùm à nobis amota fuerit omnis iniquitas, nulla remanebit infirmitas. De talibus vtiq; dicit Eſaias: Eſa.35.d Gaudium & lætitiam obtinebunt, & fugiet ab eis dolor & gemitus. De his etiam Ioannes in Apocalypſi loquitur: Non eſurient, neque ſitient, neque cadet ſuper eos Apoc.7.d ſol, neque vllus æſtus. Et vt oſtendat, hanc eos Chriſti dono gratiã adepturos, ſequutus adiunxit: Quia agnus qui in medio Throni eſt, reget eos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarũ: & abſterget dominus omnẽ lachrymã ab oculis eorũ. Cùm ergo talis hodie ſit angelorũ beata ſecuritas & lætitia, paſſionum prorſus ignara, vt nullo peccati caſu, nullo infirmitatis quatiantur incurſu: tandem* reſipiſcant, in quod blaſphemiæ Barathrum *reſpiciãt, devoluuntur, qui diuinitatem Chriſti paſſionibus ſubijcientes humanis, Dominum angelorum conantur in ſubſtantia quam habet ex patre, inferiorem angelis demonſtrare. Falſum igitur eſt, quod ipſe dicit: Non eſt ſeruus maior domino ſuo.

CAPVT XX.

AN illud abijciendum putant, quod Dauid dicit de filio hominis, Domine quid eſt homo, niſi quod memor es eius, aut filius hominis, quoniam viſitas eum? Minoraſti eum paulo minus ab angelis. Sed aduertant Paulum Apoſtolum, hunc locum ad mortis humanæ intelligentiam referentem, ita vt iſtam minorationem non ſolum naturæ humanitatis aſſignet, quin etiam diuinitatem Chriſti à conſortio paſſionis & mortis exceptet. Ita namque ad Hebræos loquitur: Eum autem, qui modico quàm angeli minoratus eſt, vidimus Ieſum, propter paſſionem mortis, gloria & honore coronatum,

Minoraſti eum paulo minus ab angelis. Pſal.8.

Heb.2.b

ronatum, vt ſine Deo pro omnibus guſtaret mortem. Non autem hic Chriſtum diuiſit Apoſtolus, ſed oſtendit in vno Chriſto, quæ ſubſtantia paſſibilis & mortalis fuerit, quæ autem impaſſibilis immortaliſq́; permanſerit. Sine Deo igitur homo ille guſtauit mortem, quantum ad conditionem attinet carnis, nō autem ſine Deo, quantum ad ſuſceptionem pertinet deitatis: quia impaſſibilis atque immortalis illa diuinitas, cum in veritate formæ ſeruilis, & pati voluntarie pro nobis dignaretur & mori, ſicut in morte ſolius carnis immortalis fuit, ſic in paſſionibus totius hominis impaſſibilis omnino permanſit.

CAPVT XXI.

Triſtitia & ſimiles affectus nō carni nec deitati, ſed animæ Chriſti tribuuntur.

SEd nunc oſtendendum à nobis eſt, paſſionem triſtitiæ, mœroris, tædij, & timoris, ad animæ ſubſtātiam proprie pertinere, vt in eo, quod ingrati gratiæ Chriſti, diuinitatem eius cupiunt ſubdere paſſioni, appareat quid cuiuſque naturæ ſit proprium: & in eo magis agnoſcatur domini mirabilis inuictáque clementia, cum probauerimus animæ carniſq́; ſubſtantiam, ob hoc cum ſuis paſſionibus à Deo ſuſceptam, vt ſicut ſaluo diuinæ impaſſibilitatis ſtatu, voluntaria ſuſceptione mortis in carne ſua, mortem noſtram cognoſcitur occidiſſe: ſic voluntaria ſuſceptione triſtitiæ ad hoc cognoſcatur animam rationalem cum ſuis paſſionibus ſuſcepiſſe, vt animas noſtras ab omnibus dignaretur paſſionibus liberare. Oſtendamus igitur triſtitiam Chriſti non ad diuinitatis, nec ad carnis, ſed ad animæ pertinuiſſe ſubſtantiam. Atque vt hoc integra poſſit manifeſtatione cognoſci, attendamus quid diſcipulis penè ſub ipſo dixerit tempore paſſionis, vt ſe veram animæ ſubſtātiam non minus officio quàm nomine demonſtraret. Triſtis eſt, inquit, anima mea vſque ad mortem. Quis autem ambigat, nec in diuinitatem poſſe triſtitiam cadere, nec ad car-

Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem.

ad carnis officium pertinere? Anima namque eſt propriũ metuere, deſiderare, triſtari, gaudere. Sicut etiam carminis Dauidici textus oſtendit, dicentis: Quare triſtis es anima mea, & quare conturbas me? Anima triſtatur, ipſa turbatur. Ideo & ipſe Saluator, vt oſtenderet perturbationem iſtam non carni, ſed animæ deputandam, ſic diſcipulos ſuos conſolatur, cùm de futuro eius contriſtarentur abſceſſu: Non turbetur cor veſtrum neque formidet. Ad eoſdem denuò ſic loquitur: Nunc vado ad eum qui me miſit, & nemo ex vobis interrogat me, quo vadis? Sed quia hæc loquutus ſum vobis, triſtitia impleuit cor veſtrum. Quis carni vel diuinitati audeat aſſignare, quod ad officium cordis dominus dicit proprie pertinere? Nam cùm ſuperius dixerit, Non turbetur cor veſtrum neque formidet, vbi proprie cordis nomine humanam animam demonſtrauit, ac deinde dixerit, Triſtitia impleuit cor veſtrum, vt euidentius oſtenderet, & triſtitiam & gaudium ad animam pertinere, rurſus Apoſtolis dicit, Amen, amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos: Mundus autem gaudebit, vos autem contriſtabimini, ſed triſtitia veſtra vertetur in gaudium, Mulier cùm parit, triſtitiam habet, quia venit hora eius: Cùm autem pepererit puerum, iam non meminit preſſuræ propter gaudium, quia natus eſt homo in mundum, Et vos igitur nunc quidem triſtitiam habetis: Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor veſtrum, & gaudium veſtrum nemo tollet à vobis. Ecce proprie in homine triſtitia, formido & gaudium, cordi (id eſt animæ) deputãtur. Propterea & Apoſtolus dicit: Ipſe autem dominus Ieſus Chriſtus, & Deus & pater noſter, qui dilexit nos, & dedit conſolationem æternam, & ſpem bonam in gratia: conſoletur corda veſtra, & confirmet in omni opere & ſermone bono. Vbi autem poteſt adhiberi conſolatio, niſi

Pſal. 41.42

Non conturbetur cor veſtrũ.

Ioan. 14.d

Ioan. 16.a

Et gaudebit cor veſtrũ.

2. Theſ. 2.d

vbi poteſt irrepere mœſtitudo? Quæ quia propriè ad animam pertinent, propterea de Chriſto ſcriptum eſt, Quia cœpit contriſtari & mœſtus eſſe, & cœpit pauere & tædere. Et ipſe dicit, Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem. Et nunc anima mea turbata eſt.

CAPVT XXII.

Gaudeo vt credatis, quia non eram ibi. Ioan. 11.

GAudium quoque in ſua Saluator anima monſtrauit, cùm diſcipulis de Lazaro diceret: Lazarus amicus noſter mortuus eſt, & gaudeo, vt credatis, quia non eram ibi. Subſtantia hominis vtique gaudebat in Chriſto, quæ pro naturali conſortio gaudiũ iam habuit de Lazaro ſuſcitãdo, ſimul vt & diſcipuli verũ Deum intelligerent in homine, quem cognouiſſent etiam longe poſita non latere. Atque vt omnia in ſe Chriſtus animæ officia demonſtraret, etiam deſiderium à ſua anima fieri noluit alienum, dicens diſcipulis: Deſiderio deſideraui hoc paſcha manducare vobiſcum antequã patiar. Nemo poteſt hæc omnia vel naturæ deputare carnis, vel ſubſtantiæ deitatis: quoniam caro nec viuere poteſt per ſemetipſam, nec ſentire, nec triſtari, nec deſiderare, nec metuere, nec mœrere. Deitas nihil metuit, quoniam omnium dominatur: in nullo triſtatur, quoniam ei nihil paſſionis infertur: in nullo metuit, quia nulla eſt illi naturalis infirmitas. Nihil deſiderat: quia omnia poteſt, & omnia poſſidet. Hæc ergo cuncta in anima, quam ſuſceperat, pertulit Chriſtus, vt veram totamq; in ſe cum ſuis infirmitatibus, hominis demonſtraret accepti ſubſtantiã, & infirmitatibus, quas pro infirmis accepit, virtutem perficeret, quã infirmis attribuit. Qui & hominis carnem propterea mortalem habuit, vt mortalibus plenam conferret immortalitatis gratiam: & hominis animã cum infirmitatibus ſuis ſine peccato ſuſcepit, vt noſtris animabus impẽderet medicinã: quia ſicut, Eſaia teſte,

Deſiderio deſideraui hoc paſcha, &c. Luc. 22.

Infirmitates Chriſtus recepit vt in nobis virtutem perficeret.

teſte, vulneratus eſt propter iniquitates noſtras (quod propriũ carnis fuit, quippe cùm iam defuncti latus lancea percuteret miles) ita infirmatus eſt propter peccata noſtra, quod eſt anima, cuius pro nobis infirmitatẽ ſuſcepit. Huius animæ ponendæ ac reſumẽdæ habens pleniſſimam poteſtatem, dicebat: Propterea me pater diligit, quia ego pono animã meam, & iterum ſumã eam. nemo tollit eam à me: ſed ego pono eam à me ipſo. poteſtatem habeo ponendi eam, & poteſtatem habeo iterum ſumẽdi eam: Hoc præceptum accepi à patre meo. Quæro in hoc loco ab his, qui in Chriſto humanã animam dicunt omnimodis non fuiſſe, quam hic ſubſtantiã credãt animæ vocabulo nuncupatam? vtrũ diuinitatis, an carnis? vel quæ in Chriſto ſubſtantia ponendæ animæ ſibi vindicet poteſtatem? Quod ſi diuinæ ſubſtãtiæ hanc poteſtatem tribuunt, vt carnem dicant animæ vocabulo nuncupatam, quam in paſſione fuerat poſitura diuinitas, vt ſecũdum eorum voluntatem nunc interim diſputemus. Si diuinitas de carne dicit, Poteſtatem habeo ponendi animam meam: dum carnem, vocabulo animæ nuncupat, carni ſine dubio cunctas etiam infirmitates aſſignat, dum dicit, Anima mea turbata eſt: Dum dicit, Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem. Cùm ergo non dixerit Chriſtus, Triſtis ſum vſq; ad mortem, ſed dixerit: Triſtis eſt anima mea vſquè ad mortem: nec dixerit, Turbatus ſum, ſed anima mea turbata eſt: has vtique paſſiones carnis eſſe monſtrauit: Diuinitatem verò ſuam impaſſibilem omnino perdocuit. Quod ſi fortè ſubſtantiæ carnis hanc tribuunt poteſtatem, tanquam caro de diuinitate dixerit, Poteſtatem habeo ponendi animam meam: tantùmne eos diuinam Chriſti delectat minorare ſubſtantiam, vt eam carnis ſuæ poteſtati ſubijciant? vt ipſa obedierit carni, cùm ei caro debuerit famulari?

In Chriſto poteſtas ponendæ & reſumendæ animæ. Ioan. 10.

CAP.

CAPVT XXIII.

Poteſtatem habeo ponendi animam meã. ILla ergo vox, qua dictum eſt, Poteſtatem habeo ponendi animam meam, totius hominis eſſe credenda eſt. Sicut enim totus ſemetipſum tradidit, & totus homo ſemetipſum obtulit, (De quo dicit Apoſtolus: Ambulate in dilectione, ſicut & Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo, in odorem ſuauitatis) ita totus homo animã ſuam poſuit, cùm anima in cruce, carne moriente, diſceſſit. Quam tamen carnem nec in morte diuinitas deſeruit, ſicut nec in inferno animam dereliquit. De qua etiam Propheta dixerat: Non derelinques animam meam in inferno. Cùm ergo homo Chriſtus tantam acceperit poteſtatem, vt cùm vellet animam poneret, & cùm vellet denuò reſumeret: quantam potuit habere Chriſti diuinitas poteſtatem, cui hoc eſt ſemper velle quod poſſe?

Ephes. 5. a

Psal. 15.

Sola diuinitas plenam habet poteſtatem. Nam in hoc loco verè impaſſibilis atque inuicta diuinitas, vniuerſa prorſus hæreticæ falſitatis commenta deſtruxit. Si enim integra fuit dicentis poteſtas, voluntaria fuit patientis infirmitas. Voluntas autem, quæ ex poteſtate venit, naturalem vtique veritatem diuinitatis humanitatisq́; ſeruauit. Nam poteſtas naturalis procul dubio defuit, ſi in diuinitate Chriſti qualibet infirmitas fuit. Qualiter autem patiendi poteſtatem humanitas habuit, ſi plenam impaſſibilitatem diuinitas habere non potuit? Cognoſcatur ergo, quoniam vbi naturaliter plena eſt poteſtas, nulla poteſt eſſe paſſionis infirmitas: quoniam poteſtas Chriſti, qua immortalis permanſit, cùm moriens in carne Chriſtus animam poneret, ipſa ſine triſtitia permanſit, cùm voluntariam ex poteſtate Chriſtus in anima triſtitiam ſuſtineret. Ideo autem ille homo poteſtatẽ ponendæ animæ habuit: quia eum diuina poteſtas in vnitatem perſonæ ſuſcepit. Quæ autem plena eſt poteſtas, niſi ſola diuinitas? de

qua

gna dicitur: Omnia quæcunque voluit fecit. Et cui dicitur: Subeſt enim tibi, cum voles, poſſe. Propterea in illo dignè plena poteſtas creditur, cui tantũ poſſe quantum velle, & tantum velle quantum poſſe, naturaliter ſuffragatur. Pſal. 134. Sapiẽ. 12. c

CAPVT XXIIII.

ADhuc autem veram ſe Chriſtus animam ſuſcepiſſe tam nomine dignatur mõſtrare quàm opere, dicẽs: Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam ſuam quis ponat pro amicis ſuis. Vnde ſciens Petrus animam Chriſti proprio ſubſtãtialiq; vocabulo nũcupatam, ne quiſquam putaret, à domino carnem, nomine forſitan animæ deſignari, perfectæ imitationis, quam fuit poſtmodũ accepturus, cupiens ſectari virtutem, dicenti domino, Quo ego vado, non potes me ſequi modo, ſequèris autem poſtea: reſpondit, Domine, quare non poſſum ſequi te modo? Animã meam pro te ponam: oſtendit vtiq; Chriſtum pro ſe animã poſiturum, cùm ſe in hoc eũ ſequi diceret, vt etiã ipſe pro Chriſto animam poſuiſſet. Nam quia diuinitatis naturam cõmunem Petrus cũ Chriſto non habuit: non ei de diuinitate potuit dicere, Animam meam pro te ponã. Rurſus, ſi carnem pro ſe noſſet Chriſtum tantummodo poſuiſſe, poſſet etiã ipſe dicere, Corpus meum pro te ponam: ſicut proprie corpus oſtendit Paulus, vbi dixit, Si tradidero corpus meum vt ardeam. Sed quoniam ſciebat Petrus Chriſtum pro nobis animam poſiturum, propterea in eo ſe dominum velle ſequi monſtrauit, in quo pro eo animæ ponendæ demonſtrauit affectum, vt quam pro ſe Chriſtum poſuiſſe ſciret, hanc ipſe pro Chriſto ſimiliter poſuiſſet. Et vt omnis praua caligo ſententiæ clariſſimo prorſus Catholicæ veritatis lumine diſſipetur, Ioannis informemur eloquio, qui ad imitationem Chriſti fideles exhortans, quod in capite nouerat factum, hoc in membris

Vera in Chriſto anima. Ioan. 15. Ioan. 13. d 1. Cor. 13. a

1.Ioan. 3. *membris præcipit faciendum. In hoc, inquiens, cognoſcimus charitatem, quoniam ille pro nobis animã ſuam poſuit: & nos debemus pro fratribus animas ponere. Animam igitur ponere, dilectionis eſt proprium. Vbi autem dilectio non eſt, corpus tradi dicitur, anima poni non dicitur: ſicut Vas electionis, plenum dilectionis, omnino teſtatur. Si tradidero corpus meum, vt ardeam, charitatem autẽ nõ habuero, nihil mihi prodeſt. Oſtendit ſine charitate corpus poſſe tradi, non animam poni. Vbi autẽ dilectionis ſuæ ſignificare nititur puritatem,*
1.Theſ.2.b *ſic Theſſalonicenſibus ſcribit: Cupidè volebamus tradere vobis, non ſolum Euãgelium Dei, ſed etiã animas noſtras. Et vt charitatis hoc eſſe demonſtraret, adiecit: Quoniam chariſſimi nobis facti eſtis. Ideo etiam Petrum qui ſe pro Domino animã ſuam ſpoponderat poſiturum, vt agnoſceremus, officium ponendæ animæ in dilectione conſtare: primitus Chriſtus ad confeſſionem amoris inuitat, vt facultatem ponendæ animæ, ſuo de-*
Ioan.21.d *inceps amatori concedat. ſic eum denique interrogat: Simon Ioannis, diligis me plus his? Dicit ei, Etiam domine: tu ſcis quia amo te. Cumque hoc etiam ſecundò dixiſſet, dicit ei tertiò: Simon Ioannis amas me? Cúmque ille tertiò interroganti trinum amoris ſui teſtimonium reddidiſſet, ſtatim Dominus Petro ponendæ pro ſe animæ largitus eſt facultatem, dicens: Amen amen dico tibi, Cùm eſſes iunior, cingebas te, & ambulabas vbi volebas: cùm autem ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quo non vis. Statim Euangeliſta ſubiecit dicens: Hoc autem dixit, ſignificans, qua morte clarificaturus eſſet eum. Et hoc cùm dixiſſet, dicit ei, ſequere me. Ecce qualiter eum & antea ſequi Petrus volebat, quando pro eo animam ponere cupiebat, ſicut eum poſtea recto dilectionis itinere ſequi meruit, quando pro eo animam in paſſione depoſuit.*

CAP.

CAPVT XXV.

QVocirca, quia manifeſta ſcripturarum atteſtatione probatum eſt, dilectionem deeſſe, vbi ſolum corpus ponitur: ibi autem charitatem eſſe, vbi anima cum corpore ponitur: Chriſtus ex virgine plenus credendus eſt Deus, & plenus homo, id eſt, anima rationalis & caro, & ſicut fidei catholicæ veritas habet, in vno eodémque Chriſto credamus ſecũdum veram ſubſtantiam carnis, voluntariam & veram famem, cùm eſuriens ad ficulneam veniret: voluntariam & veram ſitim, cùm bibere à Samaritana depoſceret, vel cùm ſe ſitire in cruce dixiſſet: voluntariam & veram laſſitudinem, cùm fatigatus ab itinere ſuper puteum ſederet: voluntarium & verum vulnus, cùm militis lancea percuteretur in latere: voluntariam & veram mortem, cùm inclinato capite ſpiritum emiſiſſet in cruce: voluntariam & veram ſepulturam, cùm eum depoſitum de ligno Ioſeph & Nicodemus ponerent in ſepulchro. Has enim carnis omnes infirmitates, voluntarias quidem, ſed veras Chriſtus habuit: quia carnis humanæ naturam, non in phantaſia, ſed in veritate ſuſcepit. Quas paſſiones propterea in carne voluntarias habuit: vt in veritate carnis, diuina potentia, quæ nec pati potuit aliquando nec mori, infirmitatem mortemq́; deuinceret, & carnem ſuam in vitam virtutémque perpetuam ſuſcitaret. Quod Paulus ſic ore veridico proteſtatur, Chriſtus ſurgens à mortuis, iam non moritur, & mors ei vltra non dominabitur, Quod enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel: quod autem viuit, viuit Deo. Quis autem ignoret Chriſtum nec in diuinitate, ſed in ſolo corpore mortuum & ſepultum? Quod euidenter Ioannes his verbis oſtendit: Poſt hæc autem, inquiens, rogauit Pilatum Ioſeph ab Arimathia, eo quòd

In Chriſto veræ fuerũt infirmitates humanæ, ſed tamen volũtariæ.

Chriſtus ſurgens à mortuis iã nõ moritur

Rom.6.

Ioſeph tulit corpus Ieſu.

eſſet diſcipulus Ieſu, occultus autem propter metum
Ioan. 20. *Iudæorum, vt tolleret corpus Ieſu. Et permiſit Pilatus. Venit ergo, & tulit corpus Ieſu. Venit autem & Nicodemus, qui venerat ad Ieſum nocte primum, ferens mixturam myrrhæ & aloes, quaſi libras centum.*
* illud. *Acceperunt ergo corpus Ieſu, & alligauerunt * eum linteis cum aromatibus, ſicut Iudæis mos eſt ſepelire.* Ecce facta diſtinctione diuinitatis, carnis & animæ, quantum ad proprietatem ſubſtantiæ attinet, ſolum corpus Ieſu dicit de cruce depoſitum, aromatibus conditum, & linteis obuolutum. Propter vnitatem vero perſonæ, quoniam Deus hominem, quem ex virginis vtero ſuſcepit, nec in morte, nec in ſepulchro deſeruit, propterea ſecutus Ioannes adiecit: *Erat autem in loco vbi crucifixus eſt, hortus: & in horto monumentum nouum, in quo nondum quiſquam poſitus erat. Ibi ergo propter Paraſceuen Iudæorum, quia iuxta erat monumentum, poſuerunt Ieſum.* Vere diuino ſpiritu plenus, ſanctus Euangeliſta loquutus eſt, vt primitus, quid in Chriſto mortuum fuerit, & ſepultum, oſtendens, diceret acceptum corpus Ieſu, & ligatum linteis cum aromatibus. Et quia quod Deus coniunxit, homo nõ ſeparat, propterea nõ corpus Ieſu, ſed Ieſum dicit in monumento poſitum. Sciebat enim quod ille ſuſceptor pleni hominis Deus, totus eſſet cum carne ſua in ſepulchro, totus cum anima ſua in inferno, totus in mundo, totus in cælo, totus in vnitate naturæ in patre, de quo extitit, totus per omnipotentiam diuinitatis ſuæ in tota creatura quam fecit.

Ibi poſuerũt Ieſum, non dicit corpus Ieſu, quia in ſepulchro erat & diuinitas.

CAPVT XXVI.

Vnitas perſonæ Chriſti, ex verbis apoſtoli

HAnc in Chriſto vnitatem perſonæ ſeruans Apoſtolus, ſic Corinthiorum in fide veritatis confirmat eccleſiam. *Tradidi enim vobis in primis, quod & accepi:*

accepi: quia Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris, ſecundum ſcripturas: & quia ſepultus eſt, & quia reſurrexit tertia die ſecũdum ſcripturas. Mortuum dixit non corpus Chriſti, ſed Chriſtum: vt vnitatem perſonæ Dei hominiſq́ſeruaret. Vt autem ſubſtantialem proprietatem deitatis & humanitatis oſtenderet, alio loco (ſicut ſuperius iam poſuimus) dicit: Nam & ſi crucifixus eſt, ex infirmitate, ſed viuit ex virtute Dei. 2.Cor.13.b *Attendenda eſt Apoſtolicorum virtus præclara dictorum, ſi & Paulus dixiſſet de Chriſto, quia crucifixus eſt ex infirmitate, ſed viuit ex virtute, & non addidiſſet, Dei: nec ſic debuit infirmitas paſſibilitatis humanæ cum diuinæ virtutis impaſſibilitate confundi: At cùm virtutem deitati Paulus aſſignet, quis non videat, quod ea, quæ infirmitatis videntur, hominis eſſe denuntiet? Nam & quod dicit de Chriſto, quia viuit ex virtute Dei, ex ſua deitate vtique viuit, quod ipſe eſt virtus Dei, & ſic viuit, ſicut pater viuit. Quoniam ipſe eſt via veritas & vita. Nam vt vnã vitam patris filijq́ Ioãnes nobis inſinuaret Apoſtolus, epiſtolæ ſuæ hoc ponere curauit exordium: Quod erat ab initio, quod audiuimus, quod vidimus oculis noſtris, quod inſpeximus, & manus noſtræ cõtrectauerunt de verbo vitæ, & vita palam facta eſt. Et vidimus, & teſtamur, & nuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud patrem, & palam facta eſt nobis, Filium Dei, quem verbum Dei ſuperius dixit, vitam in ſubſequentibus nominauit. Quod eſt autẽ verbum vitæ, niſi verbum Dei? Et quoniã verbum vitæ vita eſt, vna eſt vtiq́ vita: Illud vitæ verbũ, & vita cuius eſt verbum. Ideo ergo Chriſtus, qui mortuus eſt ex infirmitate, viuit ex virtute Dei: quoniam illi diuinitati hoc eſt vitam eſſe, quod eſt virtutẽ eſſe: & propterea hoc eſt illi poſſe, quod viuere. Et ideo nec in paſſione virtutem vita deſeruit, nec in morte Chriſti*

Viuit ex virtute Dei

1.Ioan.1.a

virtus à vita diſceſſit: quoniam Chriſti diuinitas(quæ virtus & vita eſt) mutari non potuit.

CAPVT XXVII.

RVrſus pro vnitate perſonæ in Chriſto firmiſſime commendanda, ſic Paulus ſcribens Romanis, poſuit, dicens de Deo: Qui filio proprio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Atque vt illa traditio voluntaria ex poteſtate filij monſtraretur effecta, filium quoq; pro nobis ſe memorat tradidiſſe, dicẽs alio loco: Quod autem nunc viuo in carne, in fide viuo filij Dei, qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me. Sed vt oſtenderetur, quid in Chriſto potuerit tradi, propheticè dicit liber Iob: Terra tradita eſt in manus impij. Et tamen pro vnitate perſonæ, non ſolum humanitatem Chriſti, ſed Chriſtum traditum tenet & confitetur Eccleſia, quoniam in illa traditione, ſalua proprietate vtriuſque naturæ, nec homo ſuſceptus ſeparari potuit à Deo, nec Deus potuit ab homine ſegregari ſuſcepto. Sicut ergo paſſionem mortis & mortem propter vnitatem perſonæ, Dei quidem filio ſcriptura prorſus aſſignat, & tamen deitatẽ impaſſibilem immortalemq; pronũtiat: ita & animæ triſtitiam & perturbationem, quam voluntariam in anima Dei filius habuit, ſic habuiſſe credatur, vt etiam ipſas humanæ animæ paſſiones, & ex voluntate veras, & in veritate voluntarias non negemus. Ipſa quoq; Chriſti diuinitas, quæ ſecundum animam contriſtari, & ſecundum carnem dignata pro nobis eſt mori: ſecundum ſubſtãtiæ proprietatem, ſicut immortalis, ſic eſt impaſſibilis prædicanda. Quæ quia verum hominẽ ſuſcepit, ideo cũctas naturæ humanæ infirmitates, veras quidem, ſed volũtarias in eadem veritate naturæ dũtaxat humanæ ſuſtinuit. Quis autẽ tã mortiferã ſectetur improuidus de Chriſto ſententiã, vt fa-

Pro nobis omnibus tradidit illũ, qui tradidit ſeipſum pro me.

Rom.8.
Gal.3.d
Iob.9.c

Propter vnitatem perſonæ in Chriſto mortuus dicitur filius Dei.

Non ſunt Chriſti infirmitates, eius deitati aſcribendæ

vt famem illam, ſitim, laſſitudinē, paſſionem,& mortem,& rurſus triſtitiam, perturbationem, metum, & tædiū (quæ carnis & animæ eſſe, nemo poteſt aliquatenus dubitare) ſic vera fuiſſe credat in natura hominis, vt ab his immunem non credat ſubſtantiam deitatis? cùm ſperantibus in ſe, hoc vt ſuperent Chriſtus dederit, quod pro nobis ipſe voluntate perſenſit. Propter quod diuinitus inſpiratus, perfidis ac mortiferis cogitationibus Eſaias obnititur dicens: Deus æternus, Deus qui fecit fines terræ, non eſuriet, neque laborauit, neque inueniri poteſt prudentia eius, præſtans eſurietibus vires,& non dolentibus mœrorem. Eſuriēt enim iuuenes, & laborabunt adoleſcentes,& electi ſine viribus erunt. Qui vero expectant Dominum exultabunt, cum virtute perducent pennas ſicut Aquilæ, current & non laborabunt, ambulabunt & non eſurient. Ipſe quoq; panis, qui de cælo deſcendit, credētibus in ſe perfectam ſatietatem veraciter repromittit dicēs: Qui venit ad me, non eſuriet: & qui credit in me, non ſitiet in æternum. Rogo, qualiter hæc virtus cōcedetur hominibus, ſi eam habere non potuit Deus? Aut quomodo Chriſtus in ſua diuinitate non habuit, quod ab eo Paulus vt haberet accepit? Ipſe enim de ſe ſimilibúſque teſtatur, dicens: Tribulationem patimur, ſed non coanguſtamur. Et alio loco: Quaſi morientes,& ecce viuimus: vt caſtigati, & non mortificati: quaſi triſtes, ſemper autem gaudentes: ſicut egentes, multos autem locupletantes: tanquam nihil habentes, & omnia poſſidentes. Quam graue atque incongruum eſt, & à vera fide modis omnibus alienum, vt Paulus in vna eadémque animæ ſubſtantia, cum triſtatur, poſſit in domo Chriſti ſemper gaudere? Et de Chriſti diuinitate dicatur, quod triſtis in anima, quam ſuſcepit, non potuit in ſeipſa ſine triſtitia permanere.

Eſa. 40.g

Qui venit ad me non eſuriet.

Ioan. 6.

2. Cor. 4. a

2. Cor. 6.

CAPVT XXVIII.

Perfecta charitas foras mittit timorem. 1.Ioan.4 d

Matth,10.

Pſal. 55.

Pſal.16.

Ioan.14.d

Ioan.16 g

NOn timet Ioannes, qui dicit: *Timor non eſt in charitate, nã perfecta charitas foras mittit timorem. Qui autem timet, non eſt perfectus in charitate. Audierat enim à domino, Nolite timere eos qui occidunt corpus: animam autem non poſſunt occidere. Timorem nullus audet adſcribere Ioanni,& timor mortis adſcribitur Deitati? Sperat in illo Dauid,& dicit, In Deo ſperabo, non timebo quid faciat mihi homo. Idémque confidenter ingeminat, Dominus illuminatio mea, & ſalus mea, quẽ timebo? Dominus defenſor vitæ meæ, à quo trepidabo? Et ipſe dominus Apoſtolis dicit, Non turbetur cor veſtrum neq; formidet. Idem denuo, Gaudete, inquit, quia ego vici mundum. Expectantes igitur eum, fortitudinem ſumunt, pennas producunt, quibus ad cæleſtia ſubleuentur, currentes neſciunt laborẽ, ignorant ambulantes eſuriem, in tribulatione non patiuntur anguſtiam, morientes retinent vitam, triſtes quidem videntur, tamen ſemper gaudentes exultant, egeni diuitias pluribus conferunt,& omnia poſſident, dum nihil habere contendunt, dilectione Chriſti repleti, carent timore, ab ipſo illuminati, fatentur ſe nullum metuere, ipſo defenſore, nequeunt ab aliquo trepidare. de corde eorum turbatio propellitur & formido, gaudent, quia vident mundum à Chriſto deuictum. Si hæc ſeruis accipientibus nemo poteſt adimere, qualiter domino largienti perfida cæcitas, vel potius cæca perfidia quod diuinum naturaliter habet, conatur auferre? Quis autem non videat in illis paſſionibus Chriſti, quædam noſtrarum virtutum ſemina contineri? Vnus ergo idémque Chriſtus, in humanitate, quæ humana ſunt ſenſit: in diuinitate autem impaſſibilis immortaliſque permanſit.*

CAPVT XXIX.

DEi enim filius verbum & ſapientia patris, ipſe eſt ſalus, de quo propheta dicit: Salus noſtra cito veniet. Ipſe virtus & ſapientia: Chriſtus enim Dei virtus & Dei ſapientia. Ipſe ſaturitas: quia panis eſt qui de cælo deſcendit. Idem via, ipſe veritas, ipſe vita. Idem gaudium & lætitia noſtra: de quo propheta dicit, Et factum eſt mihi verbum tuum in gaudium & lætitiam cordis mei. Ipſe lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. His nominibus ſuperius deſignatis, incommutabilis atque impaſſibilis inuenitur. Ægrotare non poteſt ſalus, infirmari non nouit virtus, neſcit ſaturitas eſurire, via nequit errare, ſapientia non mutatur, vita non moritur, lumen non extinguitur, nec veritas deprauatur, neſcit triſtari lætitia, Deitas non poteſt ſuperari. Propterea vtique etiam Chriſti humanitas ſine peccato permanſit, quia eam in vnitate perſonæ diuinitas accepit, quæ naturaliter peccare non nouit. Homo ergo Chriſtus, quoniam peccata non habuit propria: portare dignatus eſt aliena. Illorum autem à ſe voluit peccata portari, cum quibus tenebatur conſortio naturali, dicente Apoſtolo: Qui enim ſanctificat, & qui ſanctificantur, ex vno omnes. Propter quam cauſam, non confunditur fratres eos vocare, dicens, Nuntiabo nomen tuum fratribus meis. Eſaias etiam propheta, pietatis huius taliter effectum prænuntiat, vt hominis in eo nomen euidenter oſtendat, hæc dicens: Domine quis credidit auditui noſtro, & brachium domini cui reuelatum eſt? Cum dicit brachium domini, diuinitatem filij Dei oſtendit. Ac deinceps incipit incarnationis & paſſionis myſterium prædicare. Annuntiauimus coram ipſo, vt pater, vt radix in terra ſitienti. Non eſt ei ſpecies neque gloria. Et vidimus eum, & non habuit

Nomina filij Dei quo ad eius diuinitatem. Eſa.46.56. 1.Cor.1. Ioan.6. Ioan.14. Ioan.1.

Homo chriſtus peccata noſtra portauit. Heb.2. Pſal.21. Eſa.53.2

ſpeciem neque decorem, ſed ſpecies eius ſine honore, & abiecta præ omnibus hominibus, homo in plaga, & ſciens ferre infirmitatem, quoniam auerſatus eſt, facies eius dehoneſtata eſt, nec aliquid æſtimata eſt. Hic peccata noſtra portat, & pro nobis dolet, & nos exiſtimauimus eum in doloribus eſſe, & in plaga, & in vexatione: Ipſe autem vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, & infirmatus eſt propter peccata noſtra. Eruditio pacis noſtræ in eum, liuore eius nos ſanati ſumus, omnes vt oues errauimus. homo à via ſua errauit, & dominus tradidit eum pro peccatis noſtris, & ipſe, quia male tractatus eſt, non aperuit os: vt ouis ad immolandum ductus eſt, & vt agnus ante eum qui ſe tondet ſine voce, ſic non aperuit os ſuum. In humiliatione iudicium eius ſublatum eſt. Generationem eius quis enarrabit? quoniam tolletur à terra vita eius, ab iniquitatibus populi mei ductus eſt ad mortem. Et vt propheta plenam in Chriſto ſubſtantiam hominis demonſtraret, paulo inferius adiecit: *Peccata eorum ipſe portabit. Ideo ipſe hæreditate poſſidebit multos, & fortium partietur ſpolia, propter quod tradita eſt in morte anima eius, & inter iniquos deputatus eſt. Et ipſe peccata multorum ſuſtinuit, & propter iniquitates eorum traditus eſt.* Ex his prophetæ verbis, & anima tradita cognoſcitur Saluatoris & caro: quia totus pro nobis ad crucem ductus eſt homo. Sic enim oportuit noſtrorum peccatorum deleri chirographum, vt dum vetus homo noſter ſimul cruci affigitur, tanquam in trophæo, triumphatoris victoria panderetur.

Plena humanitas Chriſti.

CAPVT XXX.

Non ſenſit caro chriſti corruptionem in ſe-

Reſtabat tamen ad plenum noſtræ redemptionis effectum, vt illuc vſque homo ſine peccato à Deo ſuſceptus deſcenderet, quouſque homo ſeparatus à Deo,

Deo, peccati merito cecidiſſet, id eſt, ad infernum, vbi ſolebat peccatoris anima torqueri, & ad ſepulchrum, vbi conſueuerat peccatoris caro corrumpi: ſic tamen, vt nec Chriſti caro in ſepulchro corrumperetur, nec inferni doloribus anima torqueretur. Quoniam anima immunis à peccato, non erat ſubdenda ſupplicio: & carnem ſine peccato non debuit vitiare corruptio. Nam quia peccans homo meruit in ſeipſo per ſupplicium diuidi, quia maluit à Deo, qui diuidi non poteſt, præuaricationis reatu diſiungi: propterea factum eſt, vt peccatoris mors carnem peccati ad ſepulchrum corrumpendam perduceret, animam inferno torquendam protinus manciparet. Sed hæc vlciſcentis Dei æquitas fecit, quæ ideo taliter peccatorem addixit, quia ne peccaret, ante prædixit. Hæc fuit retributio peccatori reddenda, vt iuſtè peccati ſupplicium lueret, qui Deo iuſto iniuſtè peccaſſet. Vt autem peccator fuiſſet gratuito munere liberatus, factum eſt, vt mortem corporis, quam à Deo iuſto peccator homo pertulerat, iuſte Dei filius à peccatore pateretur iniuſtè: & ad ſepulchrum perueniret caro iuſti, quouſque fuerat caro deuoluta peccati: & vſque ad infernum deſcenderet anima ſaluatoris, vbi peccati merito torquebatur anima peccatoris. Hoc autem ideo factum eſt, vt per morientem temporaliter carnem iuſti, donaretur vita æterna carni: & per deſcendentem ad infernum animam iuſti, dolores ſoluerentur inferni. Vtrunque autem ſcriptura ſancta non tacuit. De reſurrectione quidem carnis ſic Beato Paulo loquente: Per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. Et ſicut in Adam omnes moriuntur: ita & in Chriſto omnes viuificabuntur. Idem homo Chriſtus eſt, qui pro nobis & pontifex factus eſt, dum ſemetipſum paſſioni obtulit, & hoſtia factus eſt, dum paſſionem ipſe

ſuſcepit

[Margin: pulchro, nec anima eius pœnā in inferno.]

[Margin: Iſta Dei vltio de peccato primi hominis.]

[Margin: Salua per Chriſtum & caro & anima hominis.]

[Margin: 1. Cor. 15.]

Pſal. 109. *ſuſcepit. Huic dicitur: Tu es ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech. Et ſacerdos tamen & hoſtia, humanæ naturæ tam officia cognoſcuntur eſſe quàm nomina. Et quoniam idem pontifex infirmitates noſtras ſuſcepit & habuit, propterea de ipſo Apoſtolus*
Heb. 4. d *dicit: Non enim habemus pontificē, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris. Et vt ſe de natura humana loqui doceret, adiecit: Tentatum autem per omnia pro ſimilitudine abſque peccato. Et paulo inferius ſubdi-*
Ibidem. 8. a *dit: Omnis enim pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in his quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis, qui cōdolere poſſit his qui ignorant & errant: quoniam & ipſe circundatus eſt infirmitate. In eo ergo, quo circundatus fuit infirmitate, in eo condoluit ignorantiæ & erroribus noſtris, & in eo compaſſus eſt infirmitatibus noſtris. Ibi eſt enim vnitas compaſſionis, vbi eſt vnitas naturalis. In eo autem nobis pontifex ille compaſſus eſt, in quo*

Chriſtus condoluit & compaſſus eſt nobis.

Rom. 8. *etiam nos compatimur, dicēte beato Apoſtolo: Ipſe ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quod ſumus filij Dei. ſi autem filij, & hæredes: hæredes quidē Dei, cohæredes autem Chriſti. Si tamen compatimur, vt & * glorificemur. Beatus quoq; Petrus ad huius nos gra-*

* conglorificemur.

1. Pet. 4. c *tiam compaſſionis hortatur, dicens: Chariſſimi nolite expaueſcere in feruorem, qui ad tentationem vobis fit. Nolite pauere, tanquam noui vobis aliquid contingat, ſed vt communicantes Chriſti paſſionibus gaudete: vt & in reuelatione gloriæ eius gaudeatis exultantes. In natura ergo humana pontifex ille veritatem ſuſtinens paſſionis, in ea vtique nouit compati membris ſuis.*
Coloſ. 1. *Propterea & beatus Paulus dicebat, Vt adimpleam ea quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea, pro corpore eius, quod eſt Eccleſia.*

CAP.

CAPVT XXXI.

QVid autem mirum, quod pontifici noſtro naturali communione compatimur, cùm nos beatus Apoſtolus etiam cum illo mortuos eſſe teſtetur, his verbis: Si mortui eſtis cum Chriſto, quid adhuc, tanquam viuentes in mundo, diſcernitis? Dicit etiam Timotheo: Memor eſto Ieſum Chriſtum reſurrexiſſe à mortuis, ex ſemine Dauid, ſecũdum euangelium meum, in quo laboro vſq; ad vincula, quaſi male operans: ſed verbum Dei non eſt alligatum. Omnia autem ſuſtineo propter electos, vt & ipſi ſalutem conſequantur, quæ eſt in Chriſto Ieſu cum gloria cæleſti. Sciens ergo Apoſtolus Ieſum Chriſtum ex ſemine Dauid à mortuis ſurrexiſſe, in quo vtiq; communio naturæ manifeſtatur humanæ, in quo eum mortuum nouerat, in eo nos illi commortuos eſſe commemorat, dicens: Fidelis ſermo, Nam ſi commortui ſumus, & conuiuemus: ſi ſuſtinebimus, & conregnabimus. Pontifex ergo ille, qui ſemetipſum pro nobis obtulit (ſicut Apoſtolus dicit) oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis, ſicut mortuus pro nobis, omnes nos ſibi commori fecit: ſic ſolutis doloribus inferni, omnes fideles ab iiſdem doloribus liberauit. Sicut beatus Petrus teſtificatur, & dicit: Ieſum à Nazareth, virum approbatum à Deo in vobis virtutibus & ſignis, & prodigiis, quæ fecit per illum Deus in medio veſtri, ſicut vos ſcitis: hunc definito conſilio & præſcientia Dei traditum, per manus iniquorum affigentes interemiſtis. Quem Deus ſuſcitauit, ſolutis doloribus inferni, iuxta quod impoſſibile erat, teneri illum ab eo. Vbi etiam Dauidicum illud (quod in primo libro poſuimus) teſtimonium, ita protuliſſe monſtratur. Dauid enim dicit in ipſum, Prouidebã Dominum coram me ſemper, quoniam à dextris eſt mihi ne commouear. Propter hoc iocundatum eſt cor meum, & exultauit lingua

Nos quoq; oportet cõpati & cõmori Chriſto.
Coloſ 2.d
2.Tim.2.
Ibidem.
Epheſ.5.
Teſtimonium S. Petri de reſurrectione carnis & animæ Chriſti.
Act.2.
Pſal.15.

lingua mea: Inſuper & caro mea requieuit in ſpe. Quoniam nõ derelinques animã meam in inferno, nec dabis ſanctũ tuũ videre corruptionẽ. Notas mihi feciſti vias vitæ, & adimplebis me iocunditate cum facie tua. Ibi beatus Petrus diuino vere ſpiritu luminatus, & ſecundum domini ſermonẽ, lux mundi effectus, qualiter hũc locũ intelligere deberemus, clariſſima luce prædicationis oſtendit, ne quis in Chriſto veram carnem ſic intelligeret, vt veram in illo animam denegaret. Sequitur ergo:

Act.2.c Viri fratres, liceat audẽter dicere ad vos de Patriarcha Dauid, quia & defunctus eſt, & ſepultus eſt, & ſepulchrum eius eſt apud nos vſq; in hodiernum diem. Propheta igitur cũm eſſet, & ſciret, quia iureiurando iu-

Pſal.13. raſſet illi Deus, De fructu lũbi eius ſedere ſuper ſedem eius, prouidens loquutus eſt de reſurrectione Chriſti, quia neq; derelicta eſt anima eius in inferno, neq; caro eius vidit corruptionem. In hoc igitur diuinitas Chriſti virtutem ſuæ impaſſibilitatis oſtendit, qua vbiq; ſemper atque ineffabiliter præſens, & ſecundum animam ſuam in inferno ſine doloribus fuit, & ſecundum carnem ſuam in ſepulchro ſine corruptione iacuit: quia nec carni ſuæ defuit, cũm animam ſuam in inferno dolere non ſineret, nec animam ſuam in inferno deſeruit, cum

Nõ habuit in inferno anima chriſti dolorẽ. in ſepulchro carnẽ ſuam à corruptione ſeruaret. Dignũ namq; fuit, vt carnem ſepulchri non corrumperet locus, quam peccati non corrupit affectus: & animã dolor non contingeret inferni, quam ſeruitus nequiuit tenere peccati. Propter hoc in Pſalmo, cũm ex forma ſerui, in

Pſal.87. qua Chriſtus noſtra peccata portauit, diceret: Quia repleta eſt malis anima mea, & vita mea in infernũ appropinquauit: vt oſtenderet eandem animam ſuam à peccato liberam, in infernum pro nobis peccatoribus deſcendiſſe, ſubdidit, dicens: Factus ſum ſicut homo ſine adiutorio inter mortuos liber.

CAP.

CAPVT XXXII.

VEruntamen cùm ſola caro moreretur & reſuſcitaretur in Chriſto, propter vnitatem perſonæ Dei & hominis, filius Dei dicitur mortuus. Quod euidenter his verbis Paulus Apoſtolus proteſtatur: Si enim, cùm inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem filij eius, multo magis reconciliati ſalui erimus in vita ipſius. Rurſus filium Dei reſurrexiſſe Petri proſequutione firmatur, Iudæos ad credulitatem Chriſti taliter exhortantis, Vos eſtis filij prophetarum & teſtamenti, quod diſpoſuit Deus ad patres noſtros, dicẽs ad Abraham: Et in ſemine tuo benedicẽtur omnes familiæ terræ, vobis primum ſuſcitans Deus filiũ ſuum, miſit eum benedicentem vobis, vt conuertat ſe vnuſquiſque à nequitia ſua. Etiã in hoc capitulo, quem ſemen Abrahæ memorat, eundem filium Dei Petrus beatus appellat: Non enim diuiditur Chriſtus, qui tamen non ſecundum id quod ex Deo patre, ſed ſecundum id quod ex ſemine Abrahæ, cognoſcatur ſurrexiſſe pro vnitate perſonæ, In qua Deus & homo, vnus eſt Chriſtus, nõn incongruè Dei filius dicitur ſuſcitatus. Cuius, vt ſecundum diuinitatem, vna probaretur natura cum patre, vnus ſimul fuit effectus in opere. Sicut enim carnem ſuam in virginis vtero faciente patre etiam ipſe fecit, (quia ſecundum humanam naturam de Chriſto ſcriptum eſt, & dominum eum & Chriſtum Deus fecit, hunc Ieſum quẽ vos crucifixiſtis. Scriptum eſt etiam: Quia ſapientia ædificauit ſibi domum.) ſic etiam cum traderetur à patre, ipſe quoque ſe cognoſcitur tradidiſſe. Scriptum eſt enim: Quia Deus filio proprio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Et de ipſo filio dicitur: Quod autem nunc viuo in carne, in fide viuo filij Dei, qui dilexit me, & tradidit ſeipſum pro me.

Filius Dei ratione carnis dicitur mortuus & reſurrexiſſe.

Rom. 5. b

Act. 3. d

Geneſ. 12.

Secundum diuinitatẽ vnus eſt effectus patris & filij.

Act. 2. f

Prouer. 9.

Roman 8.

Gal. 3. d

CAP.

CAPVT XXXIII.

IN reſurrectione quoque eius inuenitur operis æqualitas, quia vna eſt patris filijq́ maieſtas. De patre quippe ſic beatus loquitur Petrus: Vobis primù Deus ſuſcitans filium ſuum miſit eum benedicentem vobis. De ipſo vero ſic Dei filius loquitur ad Iudæos: Soluite templum hoc, & in tribus diebus ſuſcitabo illud. Quod Ioannes aperuit dicens: Ipſe autem dicebat de templo corporis ſui. Coloſſenſibus quoque Paulus loquens, ipſum Deum filium humanitatem ſuam his verbis ſignificat ſuſcitaſſe. Videte ne quis vos ſeducat per philoſophiam & inanem fallaciam, ſecũdum traditiones hominum, ſecundum elementa mundi, & non ſecundum Chriſtum. quia in ipſo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: & eſtis in illo repleti, qui eſt caput omnis principatus & poteſtatis. In quo & circuncisi eſtis circunciſione non manu facta in expoliatione corporis carnis, in circunciſione Chriſti, conſepulti ei in baptiſmo: in quo & conſurrexiſtis per fidem operationis Dei, qui ſuſcitauit illum à mortuis. Et vos, cùm mortui eſſetis in delictis & præputio carnis veſtræ, conuiuificauit cum illo: donans vobis omnia delicta, delens quod aduerſum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis. Et ipſum tulit de medio, affigẽs illud cruci: exuens ſe carne, principatus & poteſtates traduxit confidenter, palam triumphans illos in ſemetipſo. Non neſcimus hunc locum ad perſonam patris à nonnullis referri, ſed ex connexione verborum, ſic vt & legentis accedat intentio, magis id capituli huius ſenſus oſtendit, vt vnus idemq́ filius, non ſolum Chriſtus, qui ſuſcitatus eſt, ſed etiam Deus ipſe, qui Chriſtum ſuſcitauit, appareat. Vt conſtet Apoſtolum in hoc loco Dei nomen ad illam ſempiternam filij, quæ eſt ex patre ſubſtantiam; nomen verò Chriſti ad eam, quam ex homi-

Et pater filium ſuſcitauit, & filius ſuſcitauit ſeipſum

Act 3.

Ioan. 2. d

Col. 2. b

Dei nomen ad illam ſempiternam filij, quæ eſt ex patre, ſubſtantiam: nomen verò Chriſti ad eam, quam ex homine Dei filius ſumpſit, retuliſſe naturam. Dignum præ omnibus ducens Doctor gentium, in fide & veritate, vt ſicut eundem Chriſtum, qui ſuſcitatus eſt, prædicauit hominem (dicens, Per hominẽ mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita in Chriſto omnes viuificabũtur) non minore cautela eũdem filium, qui ſuam carnẽ illa (qua æqualis eſt patri) potentia ſuſcitauit, Deum veriſſime prædicaret, ſicut huius loci textus clara manifeſtatione vulgauit. Deus enim qui ſuſcitauit Chriſtũ à mortuis, quiq; nos cùm mortui eſſemus in delictis & præputio carnis noſtræ, cõuiuificauit cum illo, idem nobis delicta omnia donauit: & qui donauit delicta, chirographum, quod aduerſum nos erat, deleuit, & ſublatum de medio, cruci affixit. Qui chirographum cruci affixit, idem ſe carne exuit: qui ſe carne exuit, ille etiam principatus & poteſtates traduxit confidenter, palam triumphans illos in ſemetipſo. Hæc autem, Paulo teſte, omnia Deus fecit, qui Chriſtum à mortuis ſuſcitauit. Attendatur itaq;, ſi pater chirographũ cruci affixit, ſi pater ſe carne exuit, ſi pater principatus & poteſtates traduxit, palam triũphans illos in ſemetipſo. Et ſi hæc omnia paternæ potuerint coaptari perſonæ, digne negabitur filius hic ab Apoſtolo deſignatus. Ille ſcilicet Deus, qui Chriſtum à mortuis ſuſcitauit. Si autem omnia ſuperius deſignata, filio magis quàm patri conueniunt, cognoſcatur vnus atque idem ab Apoſtolo prædicatus Chriſtus, qui à mortuis reſurrexit, & Deus qui Chriſtum à mortuis ſuſcitauit. Igitur & qui ſuſcitauit ſemetipſum, & ſuſcitatus eſt Chriſtus. Quia ſicut in eo quod in ſe fecit, ipſe dignatus eſt fieri: & in eo quod in ſe tradidit, ipſe dignatus eſt tradi: in eo quod in ſe occidi

1.Cor.15.

cidi permiſit, ipſe dignatus eſt mori: ſic in eo, quod in ſe ſuſcitauit, ipſe dignatus eſt ſuſcitari.

CAPVT XXXIIII.

Humanitas Chriſti non tota fuit in ſepulchro aut inferno, ſed tota ibi fuit diuinitas.

HUmanitas ergo vera filij Dei nec tota in ſepulchro fuit, nec tota in inferno, ſed in ſepulchro ſecundum veram carnem Chriſtus mortuus iacuit, & ſecundum animam ad infernum Chriſtus deſcendit. Secundum eandem animam ab inferno ad carnem (quam in ſepulchro reliquerat) rediјt. Secundum diuinitatem vero ſuam, quæ nec loco tenetur, nec fine concluditur, totus fuit in ſepulcho cum carne, totus in inferno cum anima. Ac per hoc plenus fuit vbique Chriſtus, quia non eſt Deus ab humanitate, quam ſuſceperat, ſeparatus: qui & in anima ſua fuit, vt ſolutis inferni doloribus, ab inferno victrix rediret, & in carne ſua fuit, vt celeri reſurrectione corrumpi nō poſſet. Totum igitur hominem cum ſuis infirmitatibus, ſine peccato Dei filius pro nobis accepit: In tota traditus idem Chriſtus, ſecūdum ſolam carnem mortuus, totus Chriſtus ſecundum ſolam animam ad infernum deſcendit.

Recta fides de humanitate Chriſti & factis eius.

Idem atque inſeparabilis Chriſtus, ſecundum ſolam carnem de ſepulchro ſurrexit: Idem atque inſeparabilis Chriſtus, ſecundum totum hominem, quem accepit, terram localiter deſerens, ad cælum aſcendit, & in dextris Dei ſedet, ſecundum eundem totum hominem venturus ad iudicandum viuos & mortuos: coronaturus fideles & pios, illos ſcilicet, qui cum in vtraque, id eſt, in humanā diuinaq; ſubſtantia, verum plenum & perfectum credentes, nec Dei filio aliquid paternæ ſubſtantiæ minuunt, & totum pro ſe ſuſceptum hominem ſine peccato cognoſcunt: condemnaturus autem infideles, qui diuerſos cuiuſlibet perfidiæ ſectantur errores, quiq; in eis ita ſimul obdurato corde perdurant, vt

Varij errores circa Chriſtum.

eos

eos vſque ad vitæ præſentis obitum non relinquant. In quibus ſunt illi, qui in Chriſto phantaſiam carnis audent credere. Et cùm eum veritatem carnis denegant accepiſſe. Illi etiam, qui in eo diuinitatem omnimodis abnegantes, ſolam hominis putant fuiſſe ſubſtantiam. Sed & hi, qui eum vel de Deo patre dominum denegant naturaliter natum, vel totam non credunt hominis in Chriſto ſubſtantiam. Similiter & illos condemnaturus adueniet, qui ex operationis vnitate vnum Deum patrem & filium credentes, alterum ex altero ſic natum denegant, vt perſonaliter patrem filiumq́ confundant. Quiq́ patri humanam pariter natiuitatem aſſignantes & mortem, ipſum patrem dicunt natum ex virgine, ipſum etiam paſſum fatentur in carne. Illos etiam æterno condemnabit gehennalis tormenti ſupplicio, qui corpus Chriſti non ex virgine fatentur ſubſtantialiter ſumptum, ſed confingunt de cælo depoſitum: cùm Dei filius propterea de homine naturam fuerit dignatus corporis terreni ſuſcipere, quia non venerat eos qui in cælo, ſed eos qui fuerant in terra, ſaluare, ſicut Apoſtolus dicit: Nuſquam enim angelos adprehendit, ſed ſemen Abrahæ adprehendit: vnde debuit per omnia fratribus ſimilari. Suſcepit ergo filius Dei animam noſtram, id eſt, melius noſtrum (quia melior eſt meliore noſtro, de quo Ioannes dicit: Maior eſt Deus corde noſtro) ſed non ſpreuit etiam carnem noſtram, id eſt, infimum noſtrum ſuſcipere, quia totum hominem venerat liberare: nec potuit infimo noſtro infimus fieri, per quem infimum noſtrum in illud nomen, quod ſuper omne nomen eſt, meruit exaltari: vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris. Qui etiam illos tormẽtis eſt interminabili-

Error circa corpus Chriſti.

Heb. 2. d

1. Ioan. 3. d

Phil. 2. b

Error circa ſpiritum ſanctum. *bus traditurus, qui ſancti ſpiritus naturam a ſubſtantia patris filijq; diſcernunt: vt vel omnino eum perſonaliter eſſe non putent, vel tanquam miniſtrum meriti prorſus inferioris exiſtiment. Ipſi ſibi ſua profeſſione contrarij, qui ſe vel in illo, qui omnino non eſt, vel in eo, qui Deus non eſt, credere confitentur.*

CAPVT XXXV.

VT enim pauca huius operis cauſa ſubijciam, dicatur, quid minus habet ſpiritus ſanctus, quàm habet pater & filius? qui & initium creationis noſtræ cum patre ac filio ſimul fecit, & effectum redemptionis noſtræ cum patre ſimul filioq; perfecit. Cælum feciſſe dicitur Deus: ſed operante patre ſimul & filius inuenitur cooperator & ſpiritus ſanctus. Verbo enim Domini cæli firmati, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. (Pſal. 32.b) *Quid patre vel filio minus habere creditur, à quo virtus omnis cælorum firmata monſtratur? Vitam dare nullus poteſt, niſi qui ſubſtantialiter Deus eſt.* (Viuificant omnes tres, id eſt, ipſa Trinitas.) *Sicut autem viuificat pater, ſic viuificat filius, ſic viuificat ſpiritus ſanctus. Nam ſicut pater ſuſcitat mortuos & viuificat: ſic & filius, quos vult, viuificat.* (Ioan. 5.) *Et de ſpiritu Apoſtolus dicit: Litera occidit, ſpiritus autem viuificat.* (2.Cor. 3.b) *Idem rurſus, Si autem ſpiritus eius, qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, habitat in vobis, qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis, viuificauit & mortalia corpora veſtra, propter inhabitantem ſpiritum eius in vobis.* (Rom. 8.) (Regenerãt.) *Regenerat pater, regenerat filius, regenerat ſpiritus ſanctus: quia cùm Baptiſma datur in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, ex eo vnuſquiſque regeneratur, in cuius nomine baptizatur. Cùm ergo in nomine Trinitatis datur baptiſma, ſimul tota Trinitas regenerat, quæ vnus & ſolus eſt Deus. Propterea de fidelibus Ioannes dicit: Qui non ex ſanguinibus, neque ex* (Ioan. 1.)

voluntate

voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt. Eſt in nobis charitas patris, quia dicit Paulus: Commendat autem ſuam charitatem Deus in nobis, quoniam ſi cùm adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt, multo igitur magis iuſtificati nunc in ſanguine ipſius, ſalui erimus ab ira per ipſum. Eſt in nobis charitas Chriſti, dicente Apoſtolo: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? vt impleamini in omnem plenitudinem Dei. Eadem eſt in nobis etiam charitas Spiritus ſancti, de qua Paulus dicit: Obſecro igitur vos fratres, per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & per charitatem ſpiritus. Et alio loco: Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Et denuo dicit: Fructus autem ſpiritus eſt charitas, gaudium, pax. Habitat in nobis pater, habitat filius, habitat ſpiritus ſanctus. Quia ſcriptum eſt: Inhabitabo in illis & inambulabo. De filio quoque dicit Apoſtolus: In interiore homine habitare Chriſtum per fidem in cordibus veſtris, Spiritum quoq; ſanctum his verbis in nobis habitare confirmat: Neſcitis, quia tēplum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in vobis? Et vt oſtenderet, eundem eſſe ſpiritū Dei, qui ſpiritus ſanctus eſt, Timotheum ſic admonet, dicens: Bonum depoſitum cuſtodi per ſpiritum ſanctum qui habitat in nobis. Dat gratiam pater, dat gratiam filius, dat gratiā ſpiritus ſanctus. Sicut prædicator veritatis, Chriſto in ſe loquente, teſtatur: Gratia vobis & pax à Deo patre noſtro, & domino Ieſu Chriſto. De ſpiritu quoq; ſancto ſcriptū eſt in Actibus Apoſtolorū: Cùm Petrus ad docēdum Corneliū ab ipſo ſpiritu mitteretur, Loquente autem Petro verba hæc, cecidit ſpiritus ſanctus ſuper omnes qui audiebant verbum, & obſtupuerunt ex circūciſione fideles, qui venerant cum Petro, quia & in nationes gratia ſpiritus ſancti effuſa

[Margin: Vna charitas trium. Rom. 5. — Rom. 8. g — Epheſ. 3. d — Ibid. 15. g — Rom. 5. — Gal. 5. — Habitant in nobis. 2. Cor. 6. — Epheſ. 3. e — 1. Cor. 3. — 2 Tim. 1. d — Dat gratiā. — Rom. 1. — Act. 10. g]

Nos tẽplũ Trinitatis. *eſt. Sumus templum patris, ſumus templum filij, ſumus templum ſpiritus ſancti, ſicut Paulo doctore didicimus, qui ait, Vos enim eſtis templum Dei viui. Et*
1.Cor.6. 1.Cor.3. *alio loco: Si quis autem templum Dei violauerit: diſperdet illum Deus. Templum enim Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos. Filij quoque templum ſumus, cuius domus ſumus. Nam & ipſe filius templum domum*
Ioan.2 c *vocauit, dicente Euangeliſta: Aſcendit Ieſus Hieroſolymam, & inuenit in templo vendentes boues & oues, & cætera. Quos cùm de templo protinus eieciſſet, vendentibus columbas dixit: Auferte iſta hinc, & nolite facere domum patris mei domum negotiationis. Similiter Dauid id eſſe templum Dei quod domum, in Pſalmis oſtendit dicens: Ego autem in*
Pſalm. 5. *multitudine miſericordiæ tuæ introibo in domum tuam, adorabo ad templum ſanctum tuum in timore tuo. Cùm hoc ergo ſit templum Dei, quod domus Dei, templum nos filij demonſtrat beatus Apoſtolus, cuius nos domum, ita ſcribens Hebræis, appel-*
Heb.3.b *lat: Chriſtus autem tanquam filius in domo ſua, quæ domus nos ſumus, fiduciam & gloriam ſpei vſque ad finem firmam retineamus. Nam & ipſum corpus filij & domum ſcriptura ſancta nominauit & templum,*
Prouer.9. *cùm dicit Salomon: Sapientia ædificauit ſibi domum.*
Ioan.2.d *Et Euangeliſta huic ſenſui concordans ait: Ipſe autem dicebat de templo corporis ſui. Si ergo quod corpus eſt Chriſti, templum eſt Chriſti: nos quoque templum eius ſumus, quos corpus eius eſſe confirmat Apo-*
1.Cor.12.d *ſtolus, dicens: Vos eſtis corpus Chriſti & membra.*
1.Cor.6. *Templum etiam Spiritus ſancti nos eſſe, manifeſte*
Ibidem. *commendat. Neſcitis, inquiens, quia membra veſtra templum eſt ſpiritus ſancti, qui in vobis eſt, quem habetis à Deo? Vbi eum Deum quoque monſtrauit, iſta ſubijciens, Et non eſtis veſtri: Empti enim eſtis pre-*

tio magno, glorificate & portate Deum in corpore veſtro. Hoc tamen templũ ſpiritus ſancti, membra Chriſti eſſe teſtatur dicens: Neſcitis, quia corpora veſtra membra Chriſti ſunt? Dicatur igitur, ſi cælorum virtutem potuit firmare qui non eſt Deus: ſi poteſt viuificare, qui non eſt Deus: ſi poteſt in Baptiſmatis regeneratione ſanctificare, qui non eſt Deus: ſi poteſt charitatem tribuere, qui non eſt Deus: ſi poteſt in credentibus habitare, qui non eſt Deus: ſi poteſt gratiam dare, qui non eſt Deus: *ſi poteſt templum membra Chriſti habere, qui non eſt Deus: & dignè Spiritus ſanctus negabitur Deus. Rurſus dicatur: Si ea, quæ de Spiritu ſancto commemorata ſunt, poteſt aliqua creatura facere: & dignè Spiritus ſanctus dicetur creatura. Si autem hæc creaturæ poſſibilia nunquam fuerunt, & inueniuntur in Spiritu ſancto, quæ tamen ſoli competunt Deo: non debemus naturaliter diuerſum à patre filioq; dicere, quem in operum potentia diuerſum non poſſumus inuenire. Ac ſic ex vnitate operis vnitas eſt agnoſcenda virtutis: Nec quiſquam dubitet, Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, perſonarum Trinitate ſeruata, vnum Deum naturaliter dicere: qui potuit vniuerſa ſola voluntate condere, qui cuncta poteſt virtutis omnipotentia gubernare, qui omnia poteſt immenſitate diuinitatis implere.*

Vere igitur Deus eſt ſpiritus ſanctus, vti per Epilogum hic colligitur. Ibidem.

Vna natura in tribus perſonis.

CPVT XXXVI.

HÆ*c vt dominus dedit, Clementiſſime Rex, malui tuæ pietati ſcribere, quàm omnimodis reticere: ne ſilendo aut æſtimarer ſuperbus, aut de fidei noſtræ veritate putarer ambiguus. Cùm Eccleſiam Catholicam ſolam Chriſtus columbam ſuam voluerit appellari,*

Peroratio ad Regem Traſimundum Arrianum.

Cant 6 c *dicens: Vna eſt columba mea, vna eſt dilecta mea. In quo columbæ nomine, charitas & ſimplicitas deſignatur. Sola autem veram poſſidet charitatem, quæ filium Dei quem diligit, non dicit in diuinitate minorem, ſed patri fatetur æqualem. Sola vero poſſidet veritatem ſimplicitatis, quæ vnā veram & ſimplicem credit ſubſtantiam Trinitatis. Oramus autem Deum, vt aures clementiæ tuæ verbo veritatis placidas reddat, & pio cordi tuo lumen ſapientiæ ſpiritalis infundat, vt filium Dei Deum Dominum Ieſum Chriſtum ſic honorifices, ſicut honorificas patrem. Meretur enim hoc à te, vt eum qui te fecit Patre tuo meliorem, patri ſuo ſecundum diuinam naturam fatearis æqualem. Quæſo glorioſe Rex, vt in te conſideres largitatem diuini muneris, & poteſtatem non minuas largitoris: vt qui tibi temporale donauit regnum, donet etiam ſempiternum.*
1. Regū. 2. f *Ipſe enim dicit: Eos qui me glorificant, glorificabo. Quod ipſa Trinitas faciat, quæ vnus & verus eſt Deus, qui poteſt omnia facere ſupra quàm petimus aut intelligimus. Ex ipſo enim & per ipſum ſunt omnia. Ipſi gloria in ſecula ſeculorum,*

AMEN.

B. FVL-

B. FVLGENTII AD DONATVM, LIBER VNVS,

De fide orthodoxa, & diuerſis erroribus hæreticorum.

CAPVT I.

Laudabilis in iuuene affectus ad ſacras literas.

DOMINO *eximio, & in Chriſti charitate plurimum deſiderabili filio Donato, Fulgentius, ſeruorum Dei famulus, in Domino ſalutem.* * *Multis benedico Dominum, dilectiſſime fili, cuius gratia talis es, vt cùm ſis ætate iunior, non quæ ſunt carnis, ſed quæ ſunt ſpiritus, concupiſcas: & de fidei feruore ſuccenſus, illa laudabiliter iam incipias meditari, quibus non voluptas carnẽ damnabiliter nutriat, ſed agnita veritas animum ſpiritaliter paſcat. Ipſius enim factum inſpiratione non dubito, vt cum ſtudijs inſiſtere ſoleas ſecularium literarum, diuinis eloquijs affectum impendas: Illud vtique volens magis apprehendere, non vnde tumida eloquẽtia diſcitur, ſed vnde vitæ perennitas comparatur. Quiſquis enim fidem veram tenet, vitam poſſidet: iuſtus enim ex fide viuit. Et quiſquis in eiuſdem fidei myſterio cupit inſtrui, vitæ ſcientiã deſiderat adipiſci. In qua* * *tamen quiſq; creſcit, quanto magis quod verũ & ſalutare eſt, diſcit. Huius ſcientiæ qui tenuerit indubitanter initiũ, perueniet ad perfectum: & qui non ſpreuerit lac Apoſtolici ſermonis humiliter accipere, ipſe merebitur ſolidi cibi perceptione gaudere. Siue autem quis intra eccleſiam Catholicam lacte nutriatur, ſiue cibo paſcatur, tamen à ſinu Matris Eccleſiæ non receſſerit: vita particeps permanebit, quia tenens fidei iuſtitiam, poſſidebit & vitam. Quam vitam nec ille poſſidebit, qui permanet in infidelitate, nec ille qui perſeuerat in crimine,*

* *Multum*

Iuſtus ex fide viuit. Rom. 1.

* *tantum*

Quis vitæ particeps.

quoniam de illis eſſe conuincitur, qui ſecundum Apo-
Epheſ.4. *ſtoli ſententiam veram, ambulant in vanitate ſenſus ſui, tenebris obſcuratum habentes intellectum, alienati*
*vita *à * via Dei per ignorãtiam, quæ eſt in illis, propter cæcitatẽ cordis ipſorum. Ipſa enim cordis cæcitas, & quid credat, & quid agat, ignorat.*

CAPVT II.

Donatus de Trinitate tentatus ab Arrianis.

DIcis itaque, à quibuſdam Arrianis de patre & filio propoſitam quæſtionem, in qua patrem maiorem, & minorem filium aſſerebant: Te vero, propter diuinarum ignorantiam literarum, quibus minus inſtructus es, non inueniſſe, quid eis in defenſionem veræ fidei reſponderes. Hoc in te itaque primitus in nomine domini laudo, quia ſi tibi non fuit tanta reſpondendi facultas: permanſit tamen in corde tuo veritatis firma credulitas. Non enim omnes qui Chriſti participes ſunt, etiam reſpondendo poſſunt defenſare quod credunt: ſed etiam illa pars eſt profecto victoriæ, vt quamdiu quis ſermone non poteſt defendere veritatem, fideli tamen corde deuitet errorem. Expedit autem, vt ſaluberrima Petri Apoſtoli verba ſectemur, præcipientis, vt ſimus parati ſemper ad reſpondendum omni poſcenti nos rationem de fide & ſpe, quæ in nobis eſt. Volens ergo ad reſpondendum paratior inueniri, petis, vt noſtro inſtructus ſermone, agnoſcas, quemadmodum Hæreticis, fidem noſtram impugnare volentibus, diuinis valeas armatus eloquijs obuiare. Proinde illud admoneo principaliter teneas ſanctam Trinitatem, id eſt, patrem & filium & ſpiritum ſanctum, naturaliter verum eſſe Deum, ſummum, verum & bonum, vnius naturæ, vnius eſſentiæ, vnius omnipotentiæ, vnius bonitatis, vnius æternitatis, vnius immenſitatis. Ac ſic, cum vnum Deum audis, patrem & filium & ſpiri-

Ad reſpondendum de fide parati eſſe debemus.
1.Pet.3.

& ſpiritum ſanctum, vnam naturam ſummæ illius Trinitatis intellige. Et cum Trinitatem audis, patrem & filium & ſpiritum ſanctũ, tres perſonas vnius ſummæ illius diuinitatis agnoſce. Tres enim perſonæ ſunt, pater & filius & ſpiritus ſanctus, ideo Trinitas dicitur: ſed vna ſubſtantia eſt patris & filij & ſpiritus ſancti, ideo ipſa Trinitas vnus Deus veraciter à fidelibus prædicatur.

CAPVT III.

Tres perſonæ, non tres naturæ

TRes itaque perſonas eſſe, patrem & filium & ſpiritum ſanctum, oſtendunt ipſius eloquia veritatis. Unde Saluator noſter ait: Non ſum ſolus: ſed ego & qui miſit me pater. (Ioan. 8. b) De ſpiritu ſancto quoque dicit: Ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis ſpiritum veritatis. (Ioan. 14.) Præcepit etiam baptizari gentes, In nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. (Matth. vlt.) His itaque huiuſmodi teſtimonijs oſtenditur, patrem & filium & ſpiritum ſanctum, tres eſſe perſonas: ſed non tres eſſe naturas. Vnde Trinitas illa ſancta dignè creditur in perſonis: Tres autem Deos dici, patrem & filium & ſpiritum ſanctum, non permittit vnitas naturalis. Et quia in vna natura Trinitatis, nulla poteſt eſſe diuerſitas, (Aequalitas in trinitate.) ideo in tribus perſonis manet inconfuſa proprietas, & in vnitate naturæ regnat incommutabiliter ſubſtantialis æqualitas. Ideo de filio dicitur: Qui cum in forma Dei (Philip. 2.) eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo. Et quia non ſolum ſoluebat ſabbatum, ſed & patrem (Ioan. 5.) ſuum dicebat Deum, æqualem ſe faciens Deo. Ad hanc æqualitatem naturæ virtutiſq́; etiã illud pertinet, quod ipſe filius ait: Quia quæcunq; pater facit, hæc eadem & filius ſimiliter facit: Et ſicut pater ſuſcitat mortuos & (Ibidem.) viuificat, ſic & filius quos vult viuificat. In illa Trinitatis natura, ſic totum vnum eſt, vt nihil ibi poſſit ſeparari vel diuidi: ſic totũ æquale eſt, vt nihil ibi maius aut minus

Scripturæ teſtimonia, quod trinitas ſit vnus Deus.

Deut.6.

Deut.32.

Pſalm.17.

Iacob.2.

minus valeat inueniri. Iſtum nobis vnum Deum *noui & veteris teſtamenti veridica demonſtrat auctoritas. De hoc enim vno Deo beatus Moyſes dicit: Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt: & Dominũ Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Et ipſe Dominus Deus de ſe: Videte quòd ego ſum ſolus, & nõ eſt alius Deus præter me. De hoc & beatus Dauid dicit: Quis Deus, præter dominũ, aut quis Deus præter Deũ noſtrum? Sanctus quoq; Iacobus Apoſtolus, iſtũ vnum Deum prædicans, ait: Tu credis, quia vnus eſt Deus, bene facis: Dæmones credunt, & cõtremiſcunt. Veruntamen non ignoramus iſta teſtimonia, & ſi qua ſimilia in diuinis reperiũtur eloquijs, quibus vnus & ſolus aſſeritur Deus, non ipſi ſanctæ Trinitati, ſed vni tantum perſonæ, id eſt, ſoli Deo patri, ab hæreticis aſſignari: proinde illorum quæ propoſuimus teſtimonia, id eſt, illius, quo dicitur, Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt: & alterius, quo legitur, Dominũ Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies, inquantũ, ipſo domino Deo donante, poſſumus, intelligẽtiam requiramus. Primum quippe nos teſtimonium poſuiſſe meminimus illud, quo dicitur: Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt. Hoc itaq; ſic vtrunq; fatemur eſſe firmiſſimum, vt ab hoc teſtimonio nullus exiſtimet aliquatenus recedẽdũ. Proinde quoniã duos à fidelibus coli, regula præcepti huius nulla ratione permittit: aut patrẽ et filiũ credant vnũ naturaliter Deũ, ſi volũt ſine huius trãſgreſſione mãdati vnũ Deũ ſic colere, vt nec patrẽ colãt ſine filio, nec filiũ ſine patre. At quia Deus maior & Deus minor, Deus vnus eſſe nõ poſſent: neceſſe eſt, vt aut patrem ſolum dominũ Deum ſuũ dicant, & filiũ dominũ Deum ſuum omnimodis negent: Aut ſolum filium, dominũ* Deum *aſſerant, & à Dei patris cultura recedãt. Sed Deum patrẽ dominum Deũ ſuum negare non poſſunt*

Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt.

ſunt, quem vſq; adeo dominũ Deum omniũ eſſe confirmant, vt etiam ei diuinitatẽ filij tanquam minoris Dei inuitæ ſeruitutis ſubiugare contendant. Filium verò, ſi dominum Deum ſuum negare voluerint, ipſius paternæ vocis teſtimonio protinus arguuntur. Per os enim Prophetæ ex perſona Dei patris dicitur: Et domui Iudæ miſerebor, & ſaluabo eos in domino Deo ſuo. Ipſum dominum eſſe Deũ noſtrum Euangelicæ quoque veritatis commendat auctoritas, vbi beati Thomæ Apoſtoli confeſſio prauitati hæreticæ prorſus contradicit, exclamantis atque dicentis, Dominus meus & Deus meus. Ergo quando & patrem dominum ſine dubio confitentur, & filium dominum Deum fateri, Prophetica atq; Euangelica veritate coguntur: aut patrem & filium, perſonarum proprietate ſeruata, vnum dominum Deum naturaliter dicant: aut confitentes ſolum patrem ſuum dominum Deum, conſequenter dicant filium nec dominum ſuum eſſe nec Deum. Quod cùm dixerint, nunquam ſe audebũt aſſerere Chriſtianos, cum vtiq; Chriſtianus à Chriſto nomen accepit. Chriſtianus autem nullatenus eſſe poſſit, quiſquis ipſum Chriſtum dominum Deum ſuum eſſe non dixerit. Fateantur ergo patrem & filium non duos dominos deos, ſed vnum dominum Deum ſuum: ſi volunt veritatem tenere fidei, & nolunt rebelles præceptis legalibus atque Euangelicis inueniri. Sic enim poterunt & illius teſtimonij, quo dictum eſt, Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies, intellectum pariter officiumq; ſeruare. Neque enim fas eſt, ſic adorare Deum patrẽ, vt Deum filium non adoret, cum vtiq; de ipſo filio ſcriptum ſit in Deuteronomio: Lætamini cæli cum eo ſimul, & adorent eum omnes angeli Dei. De ipſo quoque beatus Dauid in Pſalmo dicit: Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſeruient ei.

Filius quoque dominus Deus dicitur.

Oſe. 1.

Ioan. 20.

Ratio fortiſsima contra Arrianos de patre & filio.

Adorãdus eſt & filius

Pſal. 96.

Pſal. 71.

CAP.

CAPVT IIII.

Creatura nequaquã adoranda.

QVia ſi filius ſecundum diuinitatem vnus Deus cum patre non eſſet, vnus cum eo natura vtiq; non fuiſſet: & ſi natura alterius eſſet, creatura ſine dubio eſſet. Si autẽ creatura eſſet, ſeruiendum ei ſanctarum ſcripturarum auctoritas non iuberet, ſed potius prohiberet. In primo enim decalogi mãdato, ſicut vnius Dei cultura ſeruitúſq; manifeſtiſſime præcipitur: ita omni creaturæ adoratio ac ſeruitus à fidelibus exhibenda, vehemẽtiſſime prohibetur. Ibi enim dicitur: Ego enim ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo ſeruitutis: non erũt tibi dij abſq; me. Sed ſi hoc ſimul à patre & filio dictũ accipitur, vnus Dominus Deus credatur pater & filius. Sed ſi hoc aut pater ſine filio, aut ſine patre creditur dixiſſe filius, neceſſe eſt, vt aut pater Dominus negetur, aut filius. De illo enim qui dixit, Ego ſum Dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Ægypti, de domo ſeruitutis, nõ erũt tibi dij abſq; me: de ipſo ſanctus Moyſes ait, Audi Iſrael, Dominus Deus tuus Deus vnus eſt. Et quia ipſe Deus ſibi ſoli præcipiens tantũmodo ſeruiendũ, ſeq; iubens à fidelibus adorandũ, prorſus interdixit, ne quis auderet creaturã adorare, creaturæq; ſeruire. Propterea in fine illius primi præcepti, de omnibus quæ creauit ita loquitur, Non adorabis ea, nec ſerues eis: Ego enim ſum dominus Deus tuus. Quod vtique ſciens beatus Apoſtolus, iram Dei reuelari pronũtiat ſuper omnem impietatem & iniuſtitiam eorum, qui commutauerunt veritatem Dei *in mendacium, & coluerunt, & ſeruierunt creaturæ potius quàm creatori, qui eſt benedictus in ſecula. Veritatem Dei tenere, eſt vnum Deum colere: Veritatem Dei in mendacium conuertere, eſt creaturæ ſeruire. Vera enim religio, in vnius conſtat veri Dei ſeruitio. Ipſa namque veritas, vnus eſt Deus: & ſicut excepta vna veri-*

Exod.20.a

Deut.6.a

Idololatræ veritatem Dei commutant in mendaciũ. Roma.1.

veritate, non eſt alia veritas: ſic abſque vno Deo vero, non eſt alius verus Deus. Ipſa enim vna veritas, eſt naturaliter vna vera diuinitas. Et ita non poſſent duo veri dij veraciter dici, ſicut ipſa vna veritas, naturaliter non poteſt diuidi.

CAPVT V.

S*Ancta vero ſcriptura, quæ nobis vnum dominum Deum veraciter ſalubriterq́ commendat, ſicut patrem verum Deum, ſic & filium verum Deum, fidelibus cunctis inſinuat. De patre quippe dicit beatus Paulus Apoſtolus, Theſſalonicenſibus ſcribens: Conuerſi eſtis ad dominum à ſimulachris ſeruire Deo viuo & vero, expectare filium eius de cælis, quem ſuſcitauit à mortuis Ieſum, qui eripuit nos ab ira ventura. Hic Ieſus Chriſtus non ſic eſt Dei patris filius, ſicut nos ſumus. Ille eſt enim proprius, nos redempti: Ille natus, nos facti: Ille verus, nos adoptiui. Ille autem, qui verus eſt filius, ipſe etiam verus eſt* Deus: *non adoptione generatus, ſed de patre naturaliter natus. In quo vero* Deo *veroq́ filio, ideo eſt vera diuinitas, quia naturalis eſt illi de patre natiuitas. Propter quod eũ verũ patris filiũ, verũ deũ vitamq́ æternã, beatus Iohannes in epiſtola ſua profitetur. Scimus, quia filius dei venit, & dedit nobis intellectũ, vt ſciamus verum: & ſimus in vero filio eius Ieſu Chriſto: Hic eſt verus deus, & vita æterna. Verũ itaque deum colere, veroq́ deo ſeruire, non eſt vtique veritatẽ dei in mendaciũ commutare. Ille veritatem dei commutat in mendacium, qui deo non vero exiſtimat ſeruiendum. Ille autem deum non verum colit, & deo nõ vero ſeruit, qui creaturæ ſeruierit, creaturamq́ coluerit. Quia vbi deus non verus colitur, & deo non vero ſeruitur, ibi dei veritas in mendacium cõmutatur. Quoniã ergo & deũ patrẽ deum verum, & deum filium deum verum, cæleſtium eloquiorum atteſtatione cognoſ-*

Scriptura & patrem & filium verũ Deũ prædicat.

1. Theſ. 1.

1. Ioan. vlt.

Chriſtus verus Deus

cognoſcimus: aut vnum verum Deum *naturaliter patrem & filium cum Catholicis aſſerant, aut duos veros* Deos *à ſe coli contra veritatem ſanctæ fidei dicant, aut creaturæ cultores ſeipſos profiteri nō metuāt, vt veritatē* Dei *ſe in mendaciū cōmutaſſe, ipſa rerū manifeſtatione cognoſcāt. Vna quippe veritas, vnius veri Dei, imo vna veritas, vnus verus Deus, non permittit ſeruitutem atque culturam veri Dei, Deo creaturæq́ coniungi: Vera quoque religio, excepto vno vero Deo, nulli Deo ſinit culturæ ac ſeruitutis obſequiū à fidelibus exhiberi.*

CAPVT VI.

OMnis autē creatura, quæ minor eſt à natura Dei patris, ſine dubio creata natura eſt. Quid eſt autem creata natura, niſi creatura? Omnis porro creatura, quoniam opus eſt veritatis, eſt quidem creatura vera, non tamen eſt veritas. Sola autem naturaliter eſt veritas, quæ naturaliter eſt vera diuinitas. Illi ergo veritatem Dei non commutant in mendacium, ſed veræ fidei tenēt ſalutare myſteriū: qui nec ſolum patrem, nec ſolum filium, ſed ſimul patrem & filium, vnum dominum Deum ſuum, corde credunt ad iuſtitiam, & ore cōfitentur ad ſalutem. Quia non ſolum pater Deus, ſed etiam filius Deus, naturaliter & verax Deus, veritas Deus, permanens cum patre naturaliter, vnus verax, vnus verus, vnáque veritas. Quia duos Deos credi vel dici, omnino prohibet vna veritas, quæ ſola vera eſt diuinitas. Proinde, ſecundum diuinam naturam non eſt minor patre, ſed æqualis eſt patri: quia filius ita verus Deus dicitur, vt pater Deus verior non dicatur. In Deo enim vero, nihil minus exiſtimari ſinit ipſa veritatis agnitio. Permanet itaque in patre & filio naturaliter vna vera diuinitatis æqualitas, & vna incommutabilis ac ſempiterna maieſtas. Sic autem filium patri

Nulla creatura eſt veritas, ſed vera.

Rom. 10. b

patri æqualem veraciter dicimus, vt etiam minorem veraciter non negemus. Scimus enim Deum filium natum de natura Dei patris, natum etiam de natura virginis matris. Ac per hoc verum Deum veritatem paternæ naturæ, verum Deum hominem de veritate maternæ ſubſtantiæ: quem diuinitatis æternitas oſtendit, ſine initio natum: & temporalis ſuſceptio carnis, docet ſine dubio minoratum. Æqualis eſt filius patri, & minor eſt filius patre: æqualis vera diuinitate, minor vera humanitate. Æqualis, quia In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: Minor autem, quia verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Æqualis, quia cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo: Minor autem, quia ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens. Æqualis eſt patri filius, quia de domino natus eſt dominus: Minor eſt autem patre filius, quia de ancilla factus eſt ſeruus. Inde eſt quod dicit: De ventre matris meæ, Deus meus es tu. Et iterum: O domine, ego ſeruus tuus, & filius ancillæ tuæ. Æqualis eſt patri filius, quia omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil: Minor eſt autem patre filius, quia factus eſt ex muliere, factus ſub lege. Et ideo, ſicut veraciter Dei filius Deo patri coæternus agnoſcitur, ſic veraciter matre poſterior inuenitur. Primam quippe natiuitatem filij, nullatenus præceſſit æternitas patris, cuius tamen ſecundam natiuitatem præceſſit temporalis natiuitas matris. In illa quippe natura Dei patris, quæ eſſe non cœpit, de æterno patre, coæternus eſt filius, inenarrabiliter natus: in natura virginis, quæ eſſe cœpit ex tempore, de temporali matre temporaliter eſt idem filius miſericorditer generatus. In ea natura Dei filius æqualis eſt patri, qua ante omnia coæternus eſt patri: & in ea natura eſt filius pa-

Ioan. 1. a

Pſal. 21.

Pſal. 115.

Duplex natiuitas Chriſti, æterna & tẽporalis

tre minor, in qua eſt & matre poſterior. In ea natura patri æqualis eſt filius, in qua creator eſt angelorum: In ea natura patre minor eſt idem filius, in qua ab initio creaturæ adoratur & laudatur ab angelis.

CAPVT VII.

Chriſtus minoratus paulo minus ab Angelis. Hebr. 2.

A *Poſtolica quippe auctoritas, huius minorationis non deſtitit demonſtrare myſterium, dicens: Eum autem, qui modico quàm angeli minoratus eſt, videmus Ieſum propter paſſionem mortis, gloria & honore coronatum. Superius autem, cuius natura ſit hæc aſſignanda minoratio, euidenter oſtenſum eſt, quando illud teſtimonium prophetæ probatum eſt, in quo dicitur: Domine quid eſt homo, quòd memor es eius, aut filius hominis quoniam viſitas eum? Minoraſti eum paulo minus ab angelis.* (Pſalm. 8.) *Dei ergo filius, ante ſuſceptionem carnis, cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo: quia in illa forma Dei filius æqualis eſt patri. Quia ſi minor eſſet, in eadem forma Dei non eſſet. Sed in forma Dei filium eſſe, Apoſtolica dicit auctoritas.* (Philip. 2.a) *Ideo ergo æqualem Deo eſſe, non illi rapina fuerat, ſed natura; quæ in forma veri Dei non niſi verus eſſe potuit Deus. Et diuinæ formæ vnitas, ipſa eſt diuinitatis huius naturalis æqualitas. Vbi ergo formæ vnitas in natura erat, æqualitas rapina non erat. Naturalis autem diuinitatis æqualitas, quæ in forma Dei erat, auferri Deo vero non poterat. Inde eſt, quod retinens veritatem diuinitatis, & veritatem accipiens carnis, vnus idemq́ue Dei & hominis filius, & patre factus eſt minor, & patri permanſit æqualis.*

Chriſtus in forma hominis minor eſt patre.

Ideo vtrunque veraciter ipſa veritas dixit: Et, pater maior me eſt: (Ioan. 14.) *&, ego & pater vnum ſumus.* (Ioan. 10.) *Vere ergo Deo patre minor eſt Chriſtus, quia naturaliter ex patribus eſt ſecundum carnem: & vere Deo patri*

æqualis

æqualis eſt Chriſtus, quia naturaliter eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula. Proinde vera fides, quæ in vno eodemq́; Chriſto, vtriuſque credit & confitetur ſubſtantiæ veritatem, vnum eundemq́; Chriſtum Dei filium, & ſecundum veritatem carnis factum prædicat minorem: & ſecundum veritatem diuinitatis patri Deo credit & confitetur æqualem. Sic veraciter vnum Deum cum patre filium, vera fides adorat: quæ ſic vni Deo nouit à creaturis omnibus ſeruiendum, vt nouerit creaturæ non debere ſeruitutis obſequium.

CAPVT VIII.

IN de eſt, quod etiam ſpiritum ſanctum creatorem Spiritus ſanctus nõ creatura, ſed creator eſt.
vera fides aſſerit, non creaturam. Quomodo enim
creator eſſe negetur, à quo firmata cælorũ virtus oſten-
ditur, dicente Dauid, Verbo domini cæli firmati ſunt, Pſalm.32.
& ſpiritu oris eius omnis virtus eorum? Et alio loco:
Emitte ſpiritum tuum, & creabuntur. Creator quip- Pſalm.103
pe eſt omnium rerum, qui factor eſt omnium. De quo
beatus Iob dicit: Spiritus diuinus, qui fecit me. Spiritus 33
ergo ſanctus, ſicut omnia creauit, ſic omnia replet im-
menſus. Et quia omnia replet, naturaliter eſt verus Spiritus ſanctus eſt verus Deus.
Deus. Scriptum eſt enim, Quia ſpiritus domini reple-
uit orbem terrarum. Nam & beatus Dauid, vbique Sapient.1.
eſſe ſpiritum Dei teſtatur, dicens ipſe de eo: Quo ibo Pſalm.138
à ſpiritu tuo, aut à facie tua quo fugiam? Quomo-
do autem negant Arriani Deum eſſe ſpiritum ſan-
ctum, cùm ita ſimus templum ſpiritus ſancti, ſi- 1.Cor.3.
cut ſumus templum patris & filij? Apoſtolus enim
dicit: Neſcitis, quia templum Dei eſtis, & ſpiritus
Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei
violauerit, diſperdet illum Deus. Templum enim
Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos. Sic autem nos B. 1.Cor.6.
Apoſtolus aſſerit eſſe templum Dei, vt in eadem

epiſtola, nos dicat etiam ſpiritus ſancti. Dicit enim: Neſcitis, quia membra veſtra templum eſt qui in vobis habitat ſpiritus ſancti quem habetis à Deo? Et vt ipſum ſpiritum ſanctum Deum eſſe demonſtraret, continuo ſubiunxit: Glorificate & portate Deum in corpore veſtro. Æqualis eſt ergo patri & filio ſpiritus ſanctus: quia creator eſt omnium rerum, ſicut pater & filius. Æqualis eſt patri & filio ſpiritus ſanctus: quia replet mundum, immēſus ſicut pater & filius. Æqualis eſt patri & filio ſpiritus ſanctus: quia omnium fidelium membra vnum templum habet, ſicut pater & filius. Quis autem negare audeat, vnam eſſe diuinitatem patris & filij & ſpiritus ſancti, cum corpora fidelium (quæ membra ſunt Chriſti) ipſa ſunt templum ſpiritus ſancti?

Spiritus ſanctus æqualis eſt Deo patri & filio.

CAPVT IX.

Concluſio de trinitate

TRinitas eſt itaque vnus ſolus creator omnium rerum Deus: Trinitas eſt vnus ſolus immenſus naturaliter Deus. Ad huius imaginem Trinitatis homo factus agnoſcitur, in cuius nomine baptizatus, denuo renouatur. Baptizari autem gentes in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, Saluator noſter edocuit: vt ſicut Trinitatis opere initium conditionis accepimus, ſic in nomine Trinitatis, diuinæ adoptionis gratia frui meremur. Vnus eſt ergo verus Deus pater & filius & ſpiritus ſanctus, qui omnipotentiſſima bonitate creat homines, & gratuita miſeratione iuſtificat peccatores. Præter hunc vnum Deum verum, nullus eſt Deus, quia dum dicit, Videte, quia ego ſum Deus, & non eſt alius præter me: docet nos & admonet, graue eſſe peccatum, ſi quis extra vnum Deum alium credat. Alium ſine dubio credit, quiſquis in patre & filio & ſpiritu ſancto diuerſitatē diuinitatis exiſtimat: Cum ille Deus, qui ſolus habet veram diuinitatem, colendi alterius

Matt. vlt. d

In tribus perſonis nō eſt diuerſitas diuinæ naturæ.

Deut. 32.

alterius Dei nullatenus tribuat facultatem. Nec ſacramento redemptionis ſic aliquatenus nominandus, quiſquis ab vnius veri Dei natura inuenitur extraneus. Myſterium autem redemptionis humanæ nulla ratione perficitur, ſi in baptiſmo vel filij vel ſpiritus ſancti vocabulum ſubtrahitur.

CAPVT X.

PRoinde, quoniam epiſtolaris modus ſermonem noſtræ diſputationis non permittit extendi: dilectionis tuæ primordia, non ſunt lectionis prolixitate fatiganda, ſed breuitate potius excitanda. Vt dum breue opus delectabiliter legis, ad prolixam lectionem ardentius inflammeris. Pauca quæ dicturus ſum, intentè lege, prudenter intellige, & indubitanter tene: ex quibus valeas in aſſertione à falſis vera diſcernere, & Chriſtianam fidem, ipſius illuminatoris noſtri iuuamine retinere. Excuſatio breuitatis.

CAPVT XI.

VNus Deus eſt ſancta Trinitas, pater & filius & ſpiritus ſanctus. Vna eſt patris & filij & ſpiritus ſancti natura: ſed non vna perſona. Proinde, vt retenta veritate, poſſis refellere, vel certe reſpuere falſitatem, ſi quē videris, ita patris & filij & ſpiritus ſancti vnam confiteri naturam, vt velit vnam aſſerere perſonā: noli Chriſtianum Catholicum putare, ſed hæreticum Sabellianum agnoſce. Primo Sabellianorū.

CAPVT XII.

SI quem vero audieris, ita tres perſonas, patris & filij & ſpiritus ſancti dicere, vt velit tres naturas iſtarū trium perſonarum aſſerere: Arrianum hæreticum ſine dubitatione intellige. Verum eſt enim quod Sabelliani de natura patris & filij & ſpiritus ſancti credunt: ſed falſum eſt, quod tres perſonas eſſe non credunt. Verum Secūdo Arrianorum.

eſt etiam, quod Arriani tres perſonas patris & filij & ſpiritus ſancti dicunt: ſed falſum eſt, quod iſtarum trium perſonarum tres naturas perſuadere contendunt. Peruerſe itaque Arriani naturam Trinitatis diuidunt, & perſonas Sabelliani confundunt: cùm ita ſit vna natura patris & filij & ſpiritus ſancti, vt non vna perſona, quia alia eſt perſona patris, alia filij, alia ſpiritus ſancti.

CAPVT XIII.

Tertio Macedonianorum.

SI quem vero videris, patris quidem & filij vnam confiteri naturam, ſed ſpiritus ſancti alteram prædicare ſubſtantiam, vt æqualem quidem dicat patri filium, & ſolum minorem aſſerat ſpiritum ſanctum: iſte non tenet catholicæ fidei veritatem, ſed Macedonianæ perfidiæ ſectatur errorem. Proinde quia non eſt Catholicus Chriſtianus, ſed Macedonianus hæreticus eſt, ab omnibus eſt fidelibus reſpuendus.

CAPVT XIIII.

De veritate humanæ naturæ in Chriſto.

NVnc pauca de myſterio dominicæ incarnationis aduerte. Chriſtus enim Dei filius, qui ſeipſum veritatem profitetur, ſicut verus eſt Deus, ſic verus eſt homo. In quo ſicut eſt plenitudo diuinæ naturæ, ita eſt & plenitudo humanæ ſubſtantiæ. Ineſt enim illi naturalis veritas diuinitatis, naturalis veritas animæ rationalis, & naturalis veritas carnis. Ac per hoc naturalis diuinitas communis eſt illi cum patre: Naturalis vero humanitas communis eſt illi cum virgine matre.

CAPVT XV.

Hæreſis Manichæorum.

SI quis ergo ſic in Chriſto veram diuinitatem prædicat, vt eius veram carnem negare contendat: non eſt Chriſtianus Catholicus, ſed hæreticus Manichæus. Cùm ipſe Chriſtus diſcipulis dubitantibus diceret,

Palpate

Palpate & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Luc. 24.

CAPVT XVI.

Error Photinianorũ.

R*Vrſum ſi quis in Chriſto ſic veritatem prædicat animæ & carnis, vt veritatem in eo nolit accipere deitatis, id eſt, qui ſic dicit Chriſtum hominem, vt Deum neget: non eſt Chriſtianus Catholicus, ſed Photinianus hæreticus. Chriſtus enim quemadmodũ ſecundum veram diuinitatem Deus creator eſt hominum: ita ſecundum veram carnem mediator eſt Dei & hominum. Mediator enim nullatenus eſſet, ſi vel cum patre diuinitatis naturam, vel cum hominibus cõmunem carnis & animæ ſubſtantiam non haberet. In eo autem verus mediator eſt hominum homo Chriſtus Ieſus, in quo & de patre formã Dei (per quã ſaluaret) naturaliter habuit, & ex virgine formam ſerui (quam in nobis ſaluaret) accepit. Nunquam autem homo à Deo gratiam ſalutis acciperet, ſi in vna perſona Chriſti diuinæ humanæq́ naturæ communio non maneret.*

CAPVT XVII.

Duæ naturæ, in vna Chriſti mediatoris perſona.

V*Eritas ergo Chriſti ſicut habet veritatem naturalem diuinitatis ex patre, ſic habet naturalem veritatem humanitatis ex virgine. Deus enim vnigenitus dignatus eſt in vtero virginis fieri humanæ carnis animæq́ ſuſceptor: vt eſſet humanæ carnis animæq́ ſaluator. Ipſe vnus, in quo eſt gemina, inſeparabilis, inconſciſſibilisq́ natura: & vtriuſque naturæ vna perſona. In quo alij duo rurſus hæretici, ſibimet contraria ſentientes, diuerſos errores inſtituiſſe cognoſcũtur Neſtorius & Eutyches. Neſtorius quippe, qui duas in Chriſto cognouit eſſe naturas, conatus eſt duas prædicare perſonas, & ita cor habens falſitatis obſcuritate cæcatum, fidei Chriſtianæ non dubitauit, ſuæ perfidiæ ſociare mendacium. Fides enim ſicut in Chriſto*

Neſtorius. Eutyches.

duas naturas veraciter prædicat, ſic duas in eo perſonas omnino denegat. Eutyches vero recte credens vnam in Chriſto perſonam, peruerſe viſus eſt vnam in eo prædicare naturam, cum vera fides ſimul in Chriſto ſic proprietatem naturæ vtriuſque cognoſcat, vt vnam perſonam diuinitatis atque humanitatis intelligat.

CAPVT XVIII.

Ex principio euangelij æ cõuincuntur Hæretici.

VNus quippe Chriſtus eſt, qui in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Qui etiam verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Hinc Sabellianus vincitur, quia in eo, quod verbum erat apud Deum, oſtenditur altera patris, altera filij eſſe perſona. Hinc etiam Arrianus ſuperatur, quia in eo, quod Deus erat verbum, oſtenditur vna eſſe patris filijq́; natura. Ad oſtendendam proprietatem perſonæ, valet, quod ſolus filius verbum dicitur. Ad oſtendendam huius naturæ communionem pertinet, quod ſicut Deus pater dicitur, etiã filius Deus nuncupatur. Hinc etiam & Manichæus ſimul confunditur & Photinus, in eo quod dicitur: Et verbum caro factum eſt In nomine quippe verbi, diuinitas vera cognoſcitur: & in nomine carnis, vera humanitas inuenitur: Vt Chriſtus filius Dei, & verus Deus & verus homo, in vtriuſque nominis naturali veritate cognoſcatur. Ac ſic nec Manichæus in eo falſam prædicare audeat carnem, nec Photinus ei naturalem valeat adimere deitatem.

CAPVT XIX.

Neſtorius & Eutyches ex Apoſtolo refelluntur.

NEſtorius quippe & Eutyches, Apoſtolicis conuincuntur eloquijs: Ille, vt agnoſcat vnam Chriſti geminari perſonam non poſſe: iſte, vt nouerit, Chriſti geminam confundi non poſſe naturam. Ipſe quippe vnus eſt Chriſtus, de quo ipſe (quod iam ſuperius poſitũ eſt)

dicit

dicit Apoſtolus: Quorum patres, & ex quibus Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula. Vbi & vnam Chriſti perſonam, & geminam naturam plenus ſpiritu ſancto demonſtrauit: dicens quippe, Ex quibus Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia benedictus in ſecula, ſicut Dei & carnis nomine, veritatem naturæ vtriuſque indubitanter oſtendit: ſic in vno Chriſti nomine vnam perſonam diuinitatis edocuit. Chriſtus enim, qui eſt ex patribus ſecundum carnem, Ipſe eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula. Non confunditur natura, quam Dei filius habet ex patre, cum ea natura quam idem Deus ſumpſit ex virgine. Sed nec habuit Chriſtus duas aliquãdo perſonas, quia idem Deus vnigenitus, & ſecundum diuinitatem natus eſt de patre, & ſecundum carnem proceſſit ex virgine. Et quia verbum Deus, natus eſt de Deo, idem verbum caro factum tanquam ſponſus proceſſit de thalamo ſuo: Ipſe vnus, qui ſeruata vtriuſque proprietate naturæ, & crucifixus eſt ex infirmitate, & viuit ex virtute Dei.

Rom. 9.

Inconfuſæ manſerunt duę in vno Chriſto ſubſtantiæ.

CAPVT XX.

HÆc tibi Chariſſime fili, pro tuo ſancto deſyderio & dilectione traſmiſi, ex quibus tibi quidem præbeatur inſtructionis guſtus, & ex hoc guſtu creſcat in te prolixioris lectionis affectus: vt tanto magis poſſis Deo adiuuante proficere, quãto ſtudioſius cœperis ſanctorum patrum relicta requirere, inuenta frequentius atque attentius recenſere. Vnde tibi, Deo adiuuante, gratia ſcientiæ plenioris accedat, qua poſſis non ſolum veram retinere fidem, verum etiam hæreticorum mortiferam conuincere falſitatem, credens & firmiter retinens, vnam naturam & tres perſonas in Trinitate Deo: & vnam perſonam duaſq; naturas in vnigenito Dei filio, domino noſtro, Ieſu Chriſto.

Concluſio libri, exhortãs ad ſcripta ſanctorum.

EPISTOLA FERRANDI DIACONI AD D. FVLGENtium Epiſcopum, De quinque quæſtionibus.

DOMINO *beatiſſimo & cum omni veneratione inſpiciẽdo, ſancto Patri Fulgentio, Ferrandus Diaconus in domino ſalutem. Sæpe multum volui effectum interrogare diſcendi: ſed abſentem magiſtrum frequentibus epiſtolis compellare, portitorum raritas ex itineris longinquitate prohibuit. Vnde nunc beneficio præſentis occaſionis admonitus, in vnum congeſſi quæ potui, & reſponſione veſtra melius dilatanda breuiter quæro, rogans, obſecranſq́ Chriſtum, à quo intus audis, quod doceas*

Prima quæſtio. *foris, vt veraciter dicas mihi: Vtrum Trinitas indiſſeparabilis propter vnam eandemq́ naturam, operationem atque voluntatem, dici debeat ſeparabiles habere perſonas, an etiam in perſonis ſit omnino inſeparabi-*

Secunda. *lis prædicanda. Vel vtrum Deus Dei filius ſicut dicitur natus, paſſus, mortuus, crucifixus: ita eius diuinitatem confirmare nos oporteat natam, paſſam, mortuam, crucifixam, quamuis ſiue Deus, ſiue diuinitas nominetur, ſola caro intelligatur mutabilis atque paſſibilis, ſecundum quam Deus aut diuinitas pati potuit, quod in*

Tertia. *ſua natura non potuit. Tertiò adhuc requiro, vtrum anima Chriſti ſuſceptricis deitatis plenã habet omnino notitiam, & quemadmodum ſcinuicem norũt pater & filius & ſpiritus ſanctus, ita idem filius ſemetipſum per id quod homo eſt in eo quod Deus nouerit, ex vtraque atq́ in vtraque ſubſtantia totum capiens patrem. An fortaſſe ſicut oculis corporalibus Deum ſpiritum minime videt, ne non homini dignitas addita, ſed natura*

credatur penitus cõmutata: ſic rationalis anima quam-uis pro intellectu & corde mundiſſimo non videri neq, comprehendi omnem diuinitatis eſſentiam, ne quælibet creatura inueniatur capere creatorem. Patere me obſecro iterum quærere: volo enim ſimul plura proponere, quia non eſt vbi ſigillatim de ſingulis percontemur. Vnum regnũ patris & filij & ſpiritus ſancti credimus & fatemur, ſimul eos dominari creaturis omnibus ſentientes. Quare ergo in orationibus ſacerdotum per Ieſum filium dominũ noſtrum, qui tecũ viuit & regnat in vnitate ſpiritus ſancti, per vniuerſas penè Aphricæ regiones Catholica dicere conſueuit Eccleſia? Tanquã ſolus filius cum patre poſſideat regnũ in vnitate ſcilicet ſpiritus ſancti, aut regnãtes adunare non ſimul regnare ſpiritus ſanctus intimetur. Reſponde ad hæc rogo celeriter, & inculto eloquio de rebus ignotis conſulentem ſuauiſſimo melle cœleſtis paſce ſermonis. Quarta.

Illud etiam diligenti expoſitione dilucidans, quid ſit quod Lucas Euangeliſta cœnam domini narraturus, prius eum dicit calicẽ accepiſſe, & diſcipulis diuidendum inter ſe continuo tradidiſſe, & tum deinde accepto pane dixiſſe: Hoc eſt corpus meum: & accepto ſimiliter poſtquã cœnauit calice tunc dixiſſe: Hic calix nouũ teſtamentum eſt in ſanguine meo, qui pro vobis funditur. Nunquid vnus calix ſecũdò eſt datus, an alius prius, alius poſtea? Et ſi ita eſt: ad cuius rei pertinet ſacramentum ille, de quo maximè cæteri qui ſcripſerunt Euangelia tacuerunt? Noli quæſo differre reſponſum, nec paratum animum longa expectatione ſuſpendas. Occupationum quippè veſtrarum debemus mereri vel partem. Rogo etiam vt librum de regula veræ fidei relegendum nobis iubeas deſtinare, & Epiſtolam ad Ioannem Tharſenſem Epiſcopum, vbi de malefico quodam iudici non tradendo memini pleniſſimè diſputatum. Codices duos Quinta.

Hic liber de Regula veræ fidei eſt D. Fulgentij: qui inter opera D. Auguſtino falſo aſcriptus nominatur, De fide ad Petrum.

duos ſuſcepi, & infanti Hermiæ propriũ reddidi. Iube etiam epiſtolam de Oratione quam ad me hic poſitum mandare dignatus es, iterum huc ſcriptam dirigere. Dum enim pro ſplendore ſui à multis quæritur ad legendum, faciente noſtra obliuione, apud quem remanſerit ignoramus. Sanctos Presbyteros, Diacones, beatamq́; congregationem ſupplex ſaluto. Deus noſter paternitatem tuam ad ædificationem noſtram conſeruare dignetur incolumem, domine Pater. Amen.

Inter opera D. Fulgẽtij oratio 4. ad Probam.

RESPONSIO D. FVLGENTII EPISCOPI DE EISDEM Quæſtionibus.

EPISTOLA *tua ſancte frater & Condiacone Ferrande, lætificauit cordis mei ſimul & excitauit affectum, vt & certus de tua ſalute gauderem, & intentus quod quæris inquirerem, ab illo vtique cui & debetur gratiarum actio, & à quo eſt vera ſalubrium rerum expectanda ac poſtulanda cognitio: vt idem qui proſpero auditu gaudium donat, etiam infuſione gratiæ ſpiritualis intelligentiam tribuat: & ſicut ipſe ad inquirendum ſe accendit ſtudium, ita pulſantibus ad ſe largiatur ingreſſum. Tunc enim in gaudium domini poterimus intrare, ſi nos hic dignatus fuerit in illud magnum pietatis ſacramentum dono gratiæ ſpiritualis inducere, & ad euitandum vitæ huius defectum, qui nobis ſubrepit infirmis, panem nobis ipſe tribuat intelligentiæ ſpiritualis, nec nos permittat veternoſæ corruptioni exterioris hominis ſubijci, ſed ad ſtudium ſanctæ cognitionis & operis interiorem noſtrum de die in diem faciat*

cæleſti

cæleſti munere renouari. Dictæ tuæ igitur epiſtolæ iam finem ponamus, vt quod dominus donauerit, quæſtionibus ſingulis reſpondere poſſimus.

QVÆSTIO PRIMA.

*EXigis namq́, vt veraciter dicam tibi, vtrum Trinitas inſeparabilis propter vnam eandemq́ naturam, operationem ac voluntatem dici debeat * ſeparabiliter habere perſonas, an etiam in perſonis ſit omnino inſeparabilis prædicanda. Hæc eſſe verba primæ quæſtionis proculdubio recognoſcis.* * ſeparabiles.

RESPONSIO.

VBi nobis illud eſt principaliter intuendum, quia Trinitas inſeparabilis dici non debet, ſi poſſint illæ tres perſonæ aliquatenus ſeparari. Hoc enim verè inſeparabile dicitur, quod nullatenus ſeparationem poteſt recipere. Nam quod non ſeparatur, ſed ſeparari poteſt, inſeparabile non eſt. Quod ſi quiſquam ſeparari poſſe putat in trinitate perſonas, non trinitas eſt inſeparabilis dicenda, ſed vnitas. Quippe in perſonis trinitas conſtat, in natura vnitas, ſed neſcio vtrum noſtra poſſit aſſertio veritate fulciri, quando ſic inſeparabilē naturam dicimus, vt eiuſdem naturæ perſonas ſeparabiles aſſeramus. Cùm vtique vna natura quæ non poteſt in perſonis diuidi, ipſa inſeparabilitate ſua, nec ipſa oſtendat ſeparari perſonas poſſe. Nam ſeparationē naturæ abſq́ ſeparatione perſonæ, vt non longius eamus, in ipſis hominibus inuenimus. Carnem quippe humanam nemo dubitat ad naturam hominis pertinere, cuius tamē poteſt fieri ſeparatio, ſi quodlibet membrum præcidatur à corpore, quæ tamen præciſio non in ſe poteſt ſeparationem habere perſonæ. Neque enim cum manus aut pes à corpore præcidatur, cum eodem mēbro etiam perſona homi-

hominis ſeparatur, quamuis fiat quædam naturæ ſeparatio, cuius pars præciſa inuenitur in membro. Sed ſicut ille homo ſi viuit, poſtquam caruerit membro, naturalis diffinitionis plenitudine non carebit qua dicitur homo animal rationale, mortale, ſic habens naturæ diffinitionem veram: neceſſe eſt vt propriam quoque habeat cum natura perſonam, quamuis partem naturæ, id eſt, partem carnis à ſe habeat ſeparatam. Cùm verò ſeparantur homines perſonis, natura quoque ſine dubio ſeparantur: Quoniã non ſeparatur à perſona, cùm manus aut pes ſeparatur à corpore. Separatur enim in perſonarum ſeparatione natura, cum homo ſeparatur ab homine. Inſeparabilis igitur naturæ humanitas, non poteſt ſeparabiles habere perſonas. Proinde conſiderare debemus illam Trinitatis vnam eandemq́ naturam ita totum implere, vt non ſit aliquid, vbi non ſit. Inde eſt enim quod & vbique tota eſt, & loco nullatenus continetur, tota ſcilicet in ſpiritibus, & corporibus ſingulis, & tota ſimul in omnibus creaturis. Nunc enim non de gratia loquimur qua ſe Deus gratuito munere miſericordiæ ſuæ ſaluandis hominibus præbet, ſed de natura qua Deus omnia quæ fecit & implet, & continet, ſecundum quam dicit: Cælum & terram ego Hier.23. *impleo: & ſecundum quam ipſi Deo beatus David dicit: Quò ibo à ſpiritu tuo, & à facie tua quo fugiam? Si* Pſal.138. *aſcendero in cælum, tu illic es: & ſi deſcendero in infernum, ades. Et de Chriſto, qui eſt ſapientia Dei, dicitur: Attingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter.* Sapien.8. *De ſpiritu quoque ſancto ſcriptura diuinitus inſpirata ſic loquitur: Quia ſpiritus domini* Sapien.1. *repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia ſcientiam habet vocis. Inuenitur autem hic vocem cordis ſignificaſſe non corporis, vocem ſcilicet non corporeæ locutionis, ſed intimæ cogitationis. Vocem illam*

*quam ſolus Deus audit clamantem, quando in occul-
to ſolus aſpicit cogitantem. Ideo ſequitur dicens: Pro-* Ibidem.
*pter hoc qui loquitur iniqua non poteſt latere Deum,
ſed nec preterit illam corripiẽs iudicium ſuum. Oſten-
dens autem vbi ſit hæc iniqua locutio, vt agnoſcatur
conſcientiæ magis eſſe quàm linguæ, hoc ſancta ſcri-
ptura ſubſequenter aperuit dicens: In cogitationibus* Ibidem.
*enim impij, interrogatio erit. Hæc ideo dixi propter
quod de ſpiritu ſolo dicitur, quia quod continet omnia
ſcientiam habere vocis dicitur, vt eſſe ex homine non
dicatur. Spiritus autem ſanctus in Deo eſt vnitate
naturæ, ex Deo eſt etiam proprietate perſonæ. Per il-
lam ergò vnitatem naturæ, per quam ea quæ Dei ſunt
nemo cognouit, niſi ſpiritus Dei, etiam illud intelliga-
tur quod filius dicit: Nemo nouit filium niſi pater,* Matth.11.
*neque patrem quis nouit niſi filius, & cui voluerit fi-
lius reuelare. Per eandem naturæ inſeparabilis vni-
tatem & ſe in patre, & in ſe patrem filius eſſe teſtatur.
Nam & cùm diſcipulis dixiſſet, ſi me cognouiſſetis, &
patrem meum utique cognouiſſetis: & cum Philippus
patrem ſibi poſtularet oſtendi, ſic dominus ipſe reſpon-
dit: Tanto tempore vobiſcum ſum, & non cognouiſtis* Ioan.14.
*me? Philippe, qui videt me, videt & patrem. Quo-
modo tu dicis, oſtende nobis patrem? Non credis quia
ego in patre, & pater in me eſt? verba quæ ego loquor
vobis, non à me ipſo loquor. Pater autem in me ma-
nens, ipſe facit opera. Non credis quia ego in patre &
pater in me eſt? Alioquin propter opera ipſa credite.
Ex eo igitur quod inſeparabiles ſunt pater & filius &
ſpiritus ſanctus, conſequens eſt vt inſeparabiliter ope-
rentur. Quod ſi Trinitas illa ſeparabiles poſſit habere
perſonas: eſſent & aliqua ſeparata opera Trinitatis.
Nam ſi attẽdamus illud quod ſcriptura ſancta dicit de* Sapien.7.d
ſapientia, ſplendor eſt enim lucis æternæ, ſicut ſplendorẽ

luci

luci videmus inſeparabiliter inhærere, ſic agnoſcamus
Hebræ. 1. *filium à patre ſeparari non poſſe. Ipſum enim Apoſtolica prædicat auctoritas ſplendorem gloriæ, & figuram*
Hymnus D. Ambroſ. *ſubſtantiæ Dei, quod ſequens beatus Ambroſius in hymno matutinario, ſplendorem paternæ gloriæ, filium eſſe pronuntiat. Illo quoq; exemplo inſeparabiles perſonas patris, & filij, & ſpiritus ſancti conuenit vt credamus, quod ipſe vnigenitus Deus ſic in vnitate perſonæ ſuæ naturam diuinam humanamq; cõiunxit atq; vniuit, vt à ſe omninò nõ poſſent ſeparari. In vna enim perſona vnigeniti Dei, qui tanquam ſponſus proceſſit de thalamo ſuo, inſeparabilis permanet vtriuſque naturæ vnitio. Nec ideo debet aliquis æſtimare vtranq; ab inuicem diuelli potuiſſe naturã, quia per ſuſceptionem mortis, & caro exanimis in ſepulchro iacuit, & anima in infernum carne moriente deſcendit. Quandoquidem etiam cum interueniente morte anima diſceſſiſſet à carne, inſeparabilis in Chriſto vtraq; natura permanſit, quia nec in inferno animam ſuam, nec in ſepulchro carnem ſuam diuinitas immenſa deſeruit. In tantum autem inſeparabilis eſt in Chriſto vtraq; na-*
Eutyches hæreticus. *tura, vt ex hoc Eutyches in errorem caderet, & vnam videns in Chriſto perſonam, vnam quoque in eo naturam impiè prædicaret, volens confundere, quod vidit ſeparari non poſſe. Sic autem iſte in duabus naturis quaſi inſeparabiliter vnius eſſe perſonæ cognouit, cri-*
Sabellius hæreticus. *men impietatis incurrit: ſicut Sabellius in tribus perſonis propter vnitatẽ naturæ cæcitate mortiferæ infidelitatis errauit, non intelligens perſonas patris & filij & ſpiritus ſancti ſine confuſione ſubſiſtere, quas audiebat vnitate naturali prorſus inſeparabiles permanere. Sed vtrunque trinitas inſeparabilis vicit: vterque à vulua Eccleſiæ matris alienatus abſceſſit, vterque à ventre piiſſimæ genitricis errauit, & ſemetipſum ſuoſq; complices*

plices barathro impietatis immerſit. Vera quippe in trinitate Deo non ſolum naturæ vnitas, verum etiam inconfuſa atque inſeparabilis manet perſonarum proprietas,& nihilominus in vna Chriſti perſona duarum permanet & inconfuſibilis atque inſeparabilis plena veritas naturarum. Quod ſi in Chriſto propter vnitatem perſonæ inſeparabilis inuenitur vnitio diuinæ humanæq; naturæ,nec ſine initio æternitas, nec ſine mutabilitate ſimplicitas,nec ſine termino immenſitas inuenitur naturaliter eſſe communis, quia in vno eodemq; Chriſto & vera eſt diuina natura,qua naturaliter eſt ſine initio Deus natus de patre, & vera humana natura, qua natus eſt de matre. Propter ipſam denique inſeparabilitatem ſufficienter aliquandò nominatur vel pater ſolus,vel filius ſolus,adimpleturus nos lætitia cum vultu ſuo, nec inde ſeparatur vtriuſque ſpiritus, id eſt,patris & filij ſpiritus. Qui ſpiritus ſanctus propriè dicitur ſpiritus veritatis, quem hic mundus accipere non poteſt. Hoc eſt enim plenum gaudiū noſtrum, quo amplius non eſt frui trinitate Deo, ad cuius imaginem facti ſumus. Propter hoc aliquando ita loquimur de ſpiritu ſancto, tanquam ſolus ipſe ſufficiat ad beatitudinem noſtram, & ideo ſolus ſufficit,quia ſeparari à patre & filio non poteſt, ſicut pater ſolus ſufficit, quia ſeparari à filio & ſpiritu ſancto non poteſt: & filius ideo ſufficit ſolus,quia ſeparari à patre & ſpiritu ſancto non poteſt. Hæc eſt beati Auguſtini ſecundum Catholicæ fidei veritatem de patris & filij & ſpiritus ſancti inſeparabilitate ſententia: quam ne quiſquam ſecundum ſolam naturam & non etiam ſecūdum perſonas acciperet, planius hoc & manifeſtius paulo poſt in eodem libro curauit oſtendere, dicēs: Sed propter inſinuationem trinitatis,perſonis etiam ſingulis nominatis, dicuntur quædam ſeparatim, non tamen alijs ſeparatis

D. Auguſt. Lib. 1. De trinitate cap. 8.

D. Auguſt.

In fine c. 9.

ratis intelliguntur, propter eiuſdem trinitatis vnitatem, vnamq́; ſubſtantiam atq́; deitatem patris & filij & ſpiritus ſancti. Alio quoque memorati libri loco ple-
Sub finem cap. 10. *niſſime inculcans cum de filio dixiſſet, Ex hoc enim rogat, quo minor eſt patre, quo verò æqualis eſt, exaudit cum patre, inſeparabilitatem perſonarum oſtẽdens ait: Vnde ſe ab eo quod dixit, Ipſe enim pater amat vos, vtique ipſe non ſeparat, ſed ſecundum ea facit intelligi, quæ ſupra commemoraui ſatisq́; inſinuaui, plerumque ita nominari vnamquamq́; in trinitate perſo-*
Ioan. 16. *nam, vt & aliæ intelligantur. Sic itaque dictum eſt, Ipſe enim pater amat vos, vt conſequenter intelligatur & filius & ſpiritus ſanctus. Itẽ poſt aliquãta idem*
Ad mediũ cap. 12. *ſanctus Auguſtinus ait: Iam enim oſtendimus in hac trinitate permultos locutionum diuinarum modos etiã de ſingulis dici quod omnium eſt, propter inſeparabilẽ*
Cap. 13. *operationem vnius eiuſdemq́; ſubſtantiæ. In quintodecimo libro de trinitate, cũ de hac imagine quæ in nobis eſt, aliquas lineas præberet ad intelligentiam trinitatis, inter alia ſic ait: Verũ in illa ſumma trinitate quæ incorporaliter rebus omnibus antecellit, tãta eſt inſeparabilitas, vt cum trinitas hominũ non poſſet dici vnus homo, illa vnus Deus & dicatur & ſit, nec in vno Deo ſit illa trinitas, ſed vnus Deus. Nec rurſus quẽadmodum iſta imago quæ eſt homo habẽs illa tria perſona vna eſt, ita eſt & illa trinitas, ſed tres perſonæ ſunt, pater filij, & filius patris, & ſpiritus patris & filij. Itẽ poſt aliqua ſic*
Ibidem. *ait: Nõ tamen ſicut in imagine iſta trinitatis non hæc tria vnus homo, ſed vnius hominis ſunt, ita in ipſa ſumma trinitate, cuius & imago eſt vnius Dei ſunt illa tria, ſed vnus Deus eſt, & tres ſunt illæ nõ vna perſona. Hæc dicens B. Auguſtinus & inſeparabilitatẽ earundẽ triũ perſonarũ relatione ipſius trinitatis intelligens cum ad-*
Ibidem. *miratione ſequitur, dicens: Quod ſane mirabiliter ineffabile*

effabile eſt, vel ineffabiliter mirabile, cum ſit vna perſona hæc imago trinitatis, ipſa vero ſumma trinitas tres perſonæ ſunt. Inſeparabilior eſt illa trinitas perſonarũ triũ, quàm hæc vnius. Iſta ſicut nõ dubito quæ de primo atq; nouiſſimo libro de trinitate verba B. Auguſtini poſuimus omnino ſufficiant, præſertim ingenio atq; officio tuo quo eius dicta ſic acutiſſime ac frequentiſſime legis, vt in eis plurima poſſis ſimilia reperire, quæ non ſolũ in natura, ſed etiã in perſonis inſeparabilitatẽ oſtendunt. Dicũtur ergo ſigillatim tres illæ perſonæ, vt agnoſcãtur, non vt ſeparẽtur. In quibus ſic nulla eſt ſeparatio, ſicut in eis nulla poteſt ineſſe cõfuſio. Neq; enim illæ tres perſonæ, quia nõ poſſunt confundi, propterea debẽt ſeparabiles æſtimari, cùm omnino inſeparabiles inueniãtur, et in eo quod ſunt, & in eo quod faciũt. Nec quiſquã ſeparabiles audeat illas tres perſonas aſſerere, cum nullã ante aliam, nullã poſt aliã, nullã ſine alia vel exiſtentem vel operantem valeat inuenire. Vbi ſicut naturaliter nulla poteſt eſſe ſeparabilitas operis, ita naturaliter manet incommutabilis vnitas volũtatis. Attendamus autẽ quonã modo fuerit vel homo vel angelus ſeparatus à Deo: vt poſſimus indubitãter inſeparabilem intelligere trinitatẽ. Nẽpe ſcriptura ſancta dicit, quia peruerſæ cogitationes ſeparant à Deo, & quia in maliuolã animã non intrabit ſapiẽtia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis, & quia ſpiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictũ, & auſert ſe à cogitationibus quæ ſunt ſine intellectu. Nam & Eſaias propheta teſtatur, iniquitates inter Deum & homines ſeparare. Sancta autem trinitas ipſe eſt Deus fidelis, in quo non eſt iniquitas. Venit autem filius Dei vt peccata tolleret, & peccatum in eo non eſt, & eſt peccatum iniquitas. Tollens autem iniquitatem, tribuit charitatem. Abſtulit ergo per quod à Deo ſeparabamur, & donauit per quod

Sapien. 1. — Eſa. 59. — 1. Ioan. 3 a

ſanctæ trinitati inſeparabiliter iungeremur. Ideo confidenter clamat Apoſtolus, quia neque mors, neq; vita, neque angeli, neque principatus, neque inſtantia, neque futura, neque fortitudines, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro. Si ergo trinitas inconfuſa charitate inſeparabiliter ſibi facit adhærere animas noſtras, quia qui adhæret Deo vnus ſpiritus eſt, quomodo ipſa trinitas ſeparabiles poteſt habere perſonas, cum ipſa trinitas vnus ſit Deus: ac per hoc vna ſit charitas, quia Deus eſt? Charitas autem diuiſionem nunquam recipit, quæ de multis cordibus multiſq; animabus in ſe ipſa vnum cor vnamq; animam facit.

Rom. 8.

1. Cor. 6. d

QVÆSTIO II.

SEcunda deinde interrogatio tua hoc inuenitur tenore ſubiuncta: Vtrum Dei filius ſicut dicitur natus, paſſus, mortuus, crucifixus, ita eius diuinitatem confirmare nos oporteat natam, paſſam, mortuã, crucifixam, quamuis ſiue Deus, ſiue diuinitas nominetur, ſola caro intelligatur mutabilis atque paſſibilis, ſecũdum quam Deus aut diuinitas potuit, quod in ſua natura non potuit.

RESPONSIO.

HIs tuis verbis breuiter reſpondeo, quicquid horum dicatur, nihil præiudicare fidei, qua veraciter Eccleſia Catholica credit & prædicat diuinitatem filij Dei impaſſibilem atque incommutabilem naturaliter permanere. Beatus quippe Apoſtolus ait: Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidẽ ſcandalum, Gentibus autem ſtultitiam. Ipſis autem vocatis Iudæis & Græcis Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapiẽtiam. Ecce Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapientiam dicit Apoſtolus crucifixum. Alio autẽ loco ſimul

1. Cor. 1.

virtutem diuinitatemq́ coniungens ait, Sempiterna quoq; virtus eius & diuinitas. Si ergo virtus Chriſti ſecundum carnem crucifixa dicitur, cur eodem modo etiam crucifixa ſecundum carnem diuinitas non dicatur? Quando enim additur ſecundum carnem, oſtenditur vtiq; non eius diuinitatem paſſioni ſubiacuiſſe, ſed carnem. Quod etiam apoſtolica videmus authoritate monſtratum. Nam cum B. Paulus Apoſtolus dixerit, Chriſtum crucifixum Dei virtutē & Dei ſapientiam, ne ipſa virtus & ſapientia putaretur naturaliter eſſe paſſibilis, curauit alio loco crucifixæ virtutis & ſalubriter aperire myſterium, dicens de Chriſto, Nam etſi crucifixus eſt ex infirmitate, ſed viuit ex virtute Dei. Scimus autem Chriſtum Dei filium prophetico eloquio Deum fortem veraciter nominari, Eſaia dicente: Puer natus eſt nobis, filius datus eſt nobis, & factus eſt principatus ſuper humeros eius, et vocabitur nomē eius, admirabilis, conſiliarius, Deus, fortis, pater futuri ſeculi, princeps pacis. Nōne iſtius Dei fortis vno loco Apoſtolus ſempiternam virtutem diuinitatemq́ commendat? Neq; enim vera fides ita ſempiternā virtutē ac diuinitatē patris prædicat, vt filij aut ſpiritus ſancti ſempiternam virtutem diuinitatemq́ non credat: cùm vna ſit naturaliter ſempiterna virtus ac diuinitas patris & filij & ſpiritus ſancti. Deus autem fortis Chriſtus. Ideo autem veraciter Deus, quia diuinitas: ſicut ideo veraciter fortis, quia virtus. Vera itaq; fides, quæ Chriſtum Deum fortē veraciter credit & prædicat, & Chriſtum crucifixum Dei virtutem, Deiq́ ſapientiam nouit ab Apoſtolo prædicari; ſicut ſecūdum carnem crucifixam virtutem fiducialiter nouit & credit: ita ſecundū carnem crucifixam diuinitatem confiteri nō abnuit: Chriſtus enim Deus fortis, ſic eſt Deus, vt ipſe ſit diuinitas ſua: quemadmodum ſic eſt fortis, vt ipſe ſit virtus ſua.

Rom. 1. 1. Cor. 1. 2. Cor. 13. Eſa. 9.

Noſti hoc quod dico in libris de trinitate à beato Auguſtino pleniſſimè diſputatũ, in quibus oſtendit vnamquamque in trinitate perſonam, in his duntaxat nominibus: quibus à ſe non tranſlatè, ſed propriè dicitur ipſam ſibi eſſe quod habere naturaliter prædicatur. Dicimus enim ſiue patrem ſiue filium ſiue ſpiritum ſanctum eſſe Deum viuum, magnum, ſapientem, fortem, bonum. In his omnibus quæ ad ſe vnaquæq; dicitur in trinitate perſona, quia Deus diuinitate Deus eſt, quia magnus, magnitudine magnus eſt, ſapiens, ſapientia ſapiens eſt, fortis, virtute fortis eſt, bonus bonitate bonus eſt. Sic eſt vtique Deus, vt ipſe ſit diuinitas ipſa, ſic eſt magnus, vt ipſe ſit magnitudo ſua, ſic eſt ſapiẽs, vt ipſe ſit ſapientia ſua, ſic eſt fortis, vt ipſe ſit virtus ſua, ſic etiam bonus, vt ipſe ſit bonitas ſua. Quod cum in ſuprà memoratis libris idẽ ſanctus Auguſtinus frequenter inſinuet, quendam locum de libro eius quinto huic opuſculo inſerere curaui. Cum enim de Deo & de Lib. 5. de Trinitate cap. 10. *eius magnitudine loqueretur, inter alia ſic ait: Ea igitur magnitudine magnus eſt, qua ipſe eſt eadem magnitudo. Et ideo ſicut non dicimus tres eſſentias, ſic nec tres magnitudines. Hoc eſt enim Deo eſſe, quod eſt magnum eſſe. Eadem cauſa nec magnos tres dicimus, ſed vnum magnum, quia non participatione magnitudinis Deus magnus eſt, ſed ſeipſo magno magnus eſt, quia ipſe ſua eſt magnitudo. Hoc & de bonitate, & de æternitate, & de omnipotẽtia Dei dictum ſit, omnibúſque omnino prædicamentis, quæ de Deo poſſunt pronunciari, quod ad ſeipſum dicitur, non tranſlatè ac per ſimilitudinem, ſed propriè, ſi tamen de illo propriè* Cap. 1. *aliquid ore hominis dici poteſt. In libro quoque octauo eandem promens de illa naturali trinitatis ſimplicitate ſententiam, inter alia ſic ait: Sic Deus pater, Deus filius, Deus ſpiritus ſanctus, & bonus pater, bonus filius,*

bonus

bonus ſpiritus ſanctus, & omnipotens pater, omnipotẽs filius, omnipotens ſpiritus ſanctus: Nec tamen tres dij, aut tres boni, aut tres omnipotentes, ſed vnus Deus bonus & omnipotens, ipſa trinitas, & quicquid aliud non ad inuicem relatiue, ſed ad ſe ſinguli dicuntur. Hoc enim ſecundum eſſentiam dicuntur, quia hoc eſt ibi eſſe quod magnum eſſe, quod bonum, quod ſapientem eſſe, & quicquid aliud ad ſe vnaqueq; ibi perſona vel ipſa trinitas dicitur. Claret nempe ex his beati Auguſtini verbis hoc eſſe Catholicæ veritatis, vt cum in Deo diuinitatem, magnitudinem, bonitatem, virtutem, & quælibet alia in his quæ ad ſe proprie dicitur nominamus: Nõ iſtis diuerſis nominibus quædã diuerſa, ſicut in homine qui ſubiacet qualitati, ſed vnũ illud quod eſt eſſentia vel natura certiſſime nouerimus. Inde eſt enim quod ipſe beatus Auguſtinus dicit in libro quinto de trinitate, intelligendũ ſine qualitate bonũ, ſine quantitate magnũ, quia incõmutabilitas ſimplicis atq; omnipotentis eſſentiæ nullis poteſt accidẽtibus ſubiacere, vbi eadẽ eſt diuinitas quæ æternitas & maieſtas, eadẽ magnitudo quæ virtus & bonitas. Ex hac ergo regula veritatis quicquid de maieſtate, de æternitate, de virtute Chriſti ſecundum carnẽ veraciter dici cognoſcimus, de diuinitate quoq; eius dici veraciter non negemus. Ipſe quippe beatus Auguſtinus in primo libro de trinitate oſtendẽs Deũ filiũ ſecundũ diuinitatẽ hoc habere quod eſt, & hoc eſſe quod habet, ita loquitur: Nõ enim ſicut creatura, ita Deus filius ante incarnationẽ & ante aſſumptã creaturã vnigenitus, per quem facta ſunt omnia, aliud eſt & aliud habet, ſed hoc ipſum eſt quod eſt & quod habet. Quod illo loco manifeſtius dicitur: ſi quis ad capiendũ ſit idoneus, vbi ait: Sicut habet pater vitam in ſemetipſo, ita dedit filio vitã habere in ſemetipſo. Neq; enim iã exiſtenti, & vitã non habenti dedit

Cap. 10. 11

Circa medium cap. 12

vt haberet vitam in ſemetipſo cum eo ipſo quod eſt vita eſt. Hoc eſt ergo, dedit filio habere vitam in ſemetipſo, genuit filium incommutabilem vitam, quod eſt
Tract.22. *vita æterna. Idem beatus Auguſtinus in expoſitione Euangelij ſecundum Ioannem, cùm de ipſo domini ſermone tractaret, ſic ait: Filius autem Dei non quaſi primo fuit ſine vita, & accepit vitam, ſi enim ſic illam acciperet, non eam haberet in ſemetipſo. Quid eſt enim in ſemetipſo? vt ipſe vita ipſa eſſet. & paulo poſt hæc in*
Epheſ. 5. *eodem ſermone confirmat dicens: Ait enim Apoſtolus, Fuiſtis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. In te ergo tenebræ, lux in* Domino. *Lux quare? Quia in participatione lucis illius lux es. Si autē à luce, qua illuminaris, receſſeris: ad tenebras tuas redis. Non ſic Chriſtus, non ſic verbum Dei, ſed quomodo? ſicut habet pater vitam in ſemetipſo, ſic dedit & filio vitam habere in ſemetipſo: vt nō participatione viuat, ſed incommutabiliter viuat, & omnino ipſe vita ſit. Et paulo poſt idē ſanctus doctor egregius Auguſtinus ait, Quod dicitur, dedit filio, tale eſt, ac ſi diceretur, genuit filium, generando enim dedit. Quomodo dedit vt eſſet, ſic dedit vt vita eſſet, ſic dedit, vt in ſemetipſo vita eſſet. Quid eſt, in ſemetipſo vita eſſet? Non aliunde vita indigeret, ſed ipſe eſſet plenitudo vitæ, vnde credentes alij viuerent, dum viuerent. Ex his igitur verbis præclari Antiſtitis Auguſtini remotis docemur ambagibus ſalua incommutabilitate, æternitate, atque impaſſibilitate diuinitatis filij Dei, quicquid de eius maieſtate, æternitate ac virtute ſecūdum ſuſceptionē carnis dicitur, incongruum non eſſe ſi eodem modo ſecundum carnem de eius diuinitate dicatur. Quod ergo à Dei filio ſuſceptum eſt ab eius diuinitate, ab eius maieſtate, ab eius virtute, ab eius æternitate probatur eſſe ſuſceptum. Quod vt ſanctorum patrum veridica demōſtraret*

ret

ret aſſertio, primum beatiſſimi Papæ Leonis Apoſtolicæ ſedis glorioſi Pontificis proferimus Epiſtolam, quam ſcribens ad Flauianum Conſtantinopolitanæ vrbis Epiſcopum, in eo quod veram de incarnatione Domini expreſſit mirabiliter fidem, omnem hæreticæ prauitatis deſtruxit errorem. In illa namque Epiſtola idem glorioſus Antiſtes non minus Apoſtolicæ ſedis dignitate præcellens, hæc dicit: Salua igitur proprietate vtriuſq; naturæ, & in vnam coeunte perſonam ſuſcepta eſt à maieſtate humilitas, à virtute infirmitas, ab æternitate mortalitas, & ad reſoluendum noſtræ conditionis debitum, natura inuiolabilis naturæ eſt vnita paſſibili, vt quod noſtris remedijs congruebat, vnus atque idem mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus & mori poſſet ex vno; & mori non poſſet ex altero. Adhuc ſequitur memoratus Apoſtolicæ ſedis antiſtes, & dicit: In integra ergo veri hominis perfectaq; natura verus natus eſt Deus, totus in ſuis, totus in noſtris. Noſtra autem dicimus, quæ in nobis ab initio creator condidit, & quæ reparanda ſuſcepit. Cernis nempe quemadmodum ille Apoſtolicus doctor, qua fide [illegible] Deum ea quæ in nobis ab initio condidit reparanda ſuſcepiſſe, eadem fide dicat humilitatem à maieſtate, infirmitatem à virtute, mortalitatem ab æternitate ſuſceptam. Cùm verò maieſtas, virtus atque æternitas filij Dei dicitur, non aliud quàm eius diuinitas intimatur. Non ergò dubitemus quod diuinitas Chriſti ſuſceperit, quicquid Chriſti maieſtas, Chriſti virtus, æternitaſq; ſuſcepit. Hinc eſt quod in eadem Epiſtola non diſſimilis de vno ſentẽtia continetur, cùm idẽ beatiſſimus Romanæ Præſul eccleſiæ ſicut Deũ & hominem, ita diuinitatem & humanitatẽ manifeſtiſſima prædicatione cõfirmat. In eadẽ quippe Epiſtola dicit: Aſſumpta eſt de matre domini natura, no culpa. Hæc in Domino Ieſu*

Epiſtola eſt, vt nũc ſunt digeſtæ, decima.

Cap. 3.

Cap. 4.

* Nec

Chriſto

Chriſto ex vtero virginis genito, quia natiuitas eſt mirabilis, ideo noſtri eſt natura diſſimilis. Qui enim verus eſt Deus, idem verus eſt homo, & nullũ eſt in hac vnitate mendaciũ, dũ inuicẽ ſunt & humilitas hominis & altitudo deitatis. Sicut enim deus nõ mutatur miſeratione, ita homo nõ conſumitur dignitate. Alio quoq; loco idem beatiſſ. Papa Leo diuinitatẽ carnis tectã velamine profitetur, dicens: Iã cum ad præcurſoris ſui Ioãnis baptiſmũ venit, ne lateret quod carnis velamine diuinitas tegeretur, vox patris de cælo intonans, dixit: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Ibi cõtinuo diuinitatẽ ſuam illã confidenter Deũ nũcupat, & illam carnem hominẽ indubitanter appellat, dicẽs: Quẽ itaq; ſicut hominẽ diaboli tentat aſtutia, eidem ſicut Deo angelica famulantur obſequia. Itẽ alio eiuſdem Epiſtolæ loco dicit: Quãuis enim in domino Ieſu Chriſto Dei & hominis vna perſona ſit, aliud tamen eſt vnde in vtroq; cõmunis eſt contumelia, aliud vnde cõmunis eſt gloria. De noſtro enim illi eſt minor patre humanitas, de patre illi eſt æqualis cũ patre diuinitas, cuius eſſẽtiæ firmitatẽ ſenſibus cun[illegible] fideliũ ſic inſinuat atq; inculcat, vt in hac fide vitã, profectumq́; Eccleſiæ conſtare teſtetur catholicæ, quia catholica Eccleſia hac fide viuit ac proficit, vt nec ſine vera diuinitate humanitas, nec ſine vera credatur humanitate diuinitas. Hoc etiã beatæ memoriæ Papa Gelaſius ſeruato tenore doctrinæ per viã veræ fidei atq; apoſtolicæ confeſſionis, paribus incedit omnino veſtigijs. In eo quippe libro, quẽ memoratus venerabilis conſcripſit Antiſtes aduerſus eos qui in Domino Ieſu Chriſto duarũ naturarũ nolunt indiuiſam credere veritatẽ, ſed eas vnius naturæ profeſſione confundunt, ipſo tenore prædicationis apoſtolicæ cuſtodito, duas naturas in Chriſto inconfuſas atque inſeparabiles eſſe cõfirmat dicens: Has eaſdem neceſſariũ eſt proferri ſub vna eademq́;

In eadem epiſt. 10. ad Fla. cap. 4.

Matth. 3.

Ibidem.

S. Gelaſius Papa.

demq́ perſona ſic indiſcretas atque inſeparabiles illas vnitione cõſtare,vt permaneãt eſſe quod ſunt. Et paulo poſt: Nunquid cũ tantummodo Deus dicitur,homo denegatur? Nũquid cùm humanitas dicitur,deitas inde remouetur? Nunquid cum filius hominis dicitur, non etiam filius Dei conſequenter aduertitur? Nunquid cum verbum Dei dicitur, non ſimul intelligitur & caro quod factum eſt? Nunquid cum caro corpuſq́ eius depromitur,non etiam diuinitas indubitanter oſtenditur? Item alio eiuſdem libri loco de his qui vnã tãtum in Chriſto naturã nituntur aſſerere ſic loquitur: Nam & cum dicunt vnã fuiſſe naturã incarnatam, volentes hoc modo velut oſtẽdere ſingularẽ,nullatenus euadunt ſignificationem duarũ. Dum enim dicitur vnam diuinitatis naturã fuiſſe incarnatam, remotis ambiguitatibus,altera erit quæ incarnata eſt,altera quæ incarnata perhibetur. Quoniam nõ eadẽ erit natura deitatis quæ incarnata eſt,quæ eſt natura carnis,quæ incarnata perhibetur, neq́ à ſeipſa natura deitatis incarnata eſt,ſed natura carnis incarnata cognoſcitur. Sicut neq́ ipſa natura carnis extitit deitate ſublimis, quia & nõ aliundẽ diuinitas, quàm de vtero virginis matris incarnata proceſſit. Et caro nõ niſi in ijſdẽ viſceribus ſancto ſpiritu ſuperueniente,& altiſſimi obumbrãte virtute,eſt vnita deitati. Itẽ paulo poſt ait: Quærãt ergo iſti qua ſuæ demẽtiæ foueas quibus circũdantur euadãt,& palã ſe aut illorũ eſſe de numero fateãtur,qui verũ Chriſti corpus impugnãt, aut negare nõ audeant non niſi hac ratione verũ eſſe,ſine qua verũ eſſe nõ poſſet,ſicut & cũ eundem Deũ dicimus,vel ſecundũ Deũ loqui aut facere prædicamus:aliter verũ eſſe nõ poſſe,niſi verã illic diuinitatẽ, & in ſua proprietate ſubſtãtiæ permanentẽ deitatis fatemur eſſe naturã. Ambroſius in li. 1. de fide vno eodẽq́ loco ſicut Chriſtũ Deũ & hominẽ, ſic in eo diuinitatem Cap. 2.

profi-

profitetur & carnem, dicens: Vnum Deum Prophetæ Matth. 2. *dicunt, Apoſtoli audiunt. Vnum Deum magi crediderunt,& aurum,thus & myrrham ſupplices ad Chriſti cunabula detulerũt: auro regem fatentes,& Deum thure venerantes. Theſaurus enim regni aurum: ſacrificium Dei, thus: myrrha eſt ſepulturæ. Quid igitur voluerunt ſibi myſtica munera inter abiecta præſepia, niſi vt intelligamus in Chriſto differentiam diuinitatis & carnis? Vt homo naſcitur, vt Deus veneratur. Iacet in pannis, ſed fulget in ſtellis. Cunæ naſcentem indicant, ſtellæ dominantem. Caro eſt quæ inuoluitur, diuinitas cui ab angelis miniſtratur. Ita nec dignitas naturalis maieſtatis amittitur,& aſſumptæ carnis veritas comprobatur. Hæc omnia quæ ſuperius poſita ſunt, hac beatus Ambroſius concluſione firmauit dicens: Hæc eſt fides noſtra, ſic ſe Deus agnoſci voluit ab hominibus.* Ibidem. *Nempe beatus Ambroſius ſuperiorem diſputationem hac diffinitione concludens,ita vt hanc eſſe diceret fidem noſtram,euidentiſſimè docuit,vt ſicut Deum hominemq́; dicimus, ſic diuinitatem & carnem nullatenus dubitemus. In ſecundo quoque eiuſdem operis libro* Cap. 4. *hæc ait: Sileant igitur inanes de ſermonibus quæſtiones, quoniam regnum Dei, ſicut ſcriptum eſt, nõ eſt in perſuaſione verbi, ſed in oſtenſione virtutis. Sequitur adhuc idem ſanctus Ambroſius dicens: Seruemus diſtin-*

1. Cor. 2. Ibidem Ambr.

ctionem diuinitatis & carnis. Vnus in vtroque loquitur Dei filius, quia in eodem vtraque natura eſt. Et Ambr. *infrà, Hic eſt qui deſcendit, hic quem pater ſanctificauit & miſit in mundum. Ex ipſa litera nos docet & ſanctificationem non diuinitatem eguiſſe, ſed carnem. Beatus quoque Auguſtinus in libro de fide, ſpe, & cha-* Enchir. cap. 34. *ritate, quem noſti à multis Enchiridion nuncupari, ſic dicit: Quis enim congruentibus ſolum explicet verbis, quod verbum caro factum eſt, vt habitaret in nobis,*

vt cre-

ut crederemus in Dei patris omnipotentis vnicum filium natum de ſpiritu ſancto & Virgine Maria? Ita quippe verbum caro factum eſt à diuinitate ſuſcepta, non in carnem diuinitate mutata. Ecce beatus Auguſtinus oſtendit diuinitatem ſuſceptricem carnis, quam nihilominus ſuſceptricem teſtatur & mortis. In libro enim de præſentia Dei ſic dicit: Per caput noſtrum reconciliamur Deo, quia in illo eſt diuinitas vnigeniti, facta particeps mortalitatis noſtræ, vt & nos participes eius immortalitatis eſſemus. Ubi continuo magnitudinem huius ſacramenti commendans, hæc verba ſubiunxit: Hoc ſacramentum longe eſt à cordibus ſapientium ſuperborum, & ideo non Chriſtianorum, ac per hoc non verè ſapientium. His omnibus ſanctorum patrum ſententijs oſtenditur quod dicitur de vnigenito Deo, etiam de eius diuinitate non incongruè prædicari. Scimus autem in hac aſſertione catholicæ veritatis, aut hæreticos pro peruerſitate deditos, aut catholicos minus myſteriũ recte credere credulitatis inſtructos, cum audiunt quod de Deo filio dicitur, de eius quoque diuinitate dici, & tamen vnam à nobis patris & filij & ſpiritus ſancti diuinitatem nouerunt nihilominus prædicari. Aliquatenus promouendos, quod communio diuinitatis communionem faciat humanæ ſuſceptionis, ac perindè ex carnis communione putetur in patre & filio & ſpiritu ſancto communio humanæ natiuitatis, paſſionis, & mortis. Vt ergo nec illi malignè inſidiẽtur, nec iſti forſitan incautè fallantur, debent vtrique cogitare ſic à nobis vnam trinitatis prædicari ſubſtantiam, vt tamen non dicamus vnam eiuſdem trinitatis eſſe perſonam. Unde ſic totũ, quod ipſa natura eſt, commune tribus eſſe inuenitur perſonis, vt aliquid tamen inueniatur quod proprio vnaquæq; perſona naſcatur, quod tamẽ nec inueniatur ſeparabile, nec poſſit eſſe cõmune.

To.2. Epiſt. 57. in fine quæſt. 1.

Ibidem.

mune. Nam proprium patri dicimus eſſe, quod genuit. Propriū filij dicimus eſſe, quod ſolus de ſolo patre natus ſit. Proprium etiā ſpiritus ſancti, quod de patre filioq́ procedit. In his verò proprijs nulla eſt naturæ ſeparatio, ſed quædam perſonalis agnitio. Cum propria ſolius ſit generatio patris, non ab ea tamē ſeparatus eſt filius. Et cum propria ſit natiuitas filij, non tamen eſt à patre gignēte ſeparabilis, quia natiuitas filij naturaliter vera non eſſet, niſi de patre genitus extitiſſet. Quamuis itaq́ naſcente filio pater genuerit, & gignente patre filius natus ſit, non tamen aut cum patre genuit filius, aut cum filio natus eſt pater, licet de natura patris natus ſit filius, & naturam filij de ſeipſo genuerit pater. Quia ſic eſt perſonarum illa proprietas inſeparabilis, vt tamen nec generatio, nec natiuitas, duarum perſonarum poſſit eſſe communis. Quamuis niſi duæ perſonæ patris & filij naturaliter eſſent, & vna gignere, nec gigni altera potuiſſet. Quod ſi hoc in Deo patre & Deo filio hæretici recuſare contēdunt, humanæ generationis perſpicuo aut inſtruātur aut confundantur exēplo. Nēpe homo pater hominem filium præcedit tempore, quia ipſe temporaliter cœpit eſſe. De quo filius non vtique temporaliter naſceretur, niſi patris natura temporis initio ſubderetur. Inde liquido apparet ideo Deum filium de Deo patre ſine initio natum, quia ille pater de ſe filium genuit, qui ſic eſſe non cœpit, ſicut eſſe non deſinet, & tamen cum homo pater natiuitatem filij præceſſiſſe naturaliter agnoſcatur, in eadem generatione filij, nec filius à patre, nec pater à filio ſeparantur, quia patre gignēte filius gignit. Et cum generatio illa cauſa ſit natiuitatis, nec à generatione poſſit ſeparari natiuitas, ſic illa generatio à natiuitate nō ſeparatur, vt in vna eademq́ natura vnus generet, alterq́ naſcatur. Sic ergo & illa generatio atque natiuitas naturaliter inſeparabilis, vt nec

nec generandi nec naſcendi communio ſimul ambabus poſſit ineſſe perſonis. Quia hoc habet proprietas perſonarum, vt nec filius ſeipſum cum patre gignat, de quo gignitur, nec pater cum filio de ſe naſcente naſcatur. Permanet ergo in vnitate naturæ inconfuſa veritas perſonarum, in quibus eſt aliquid quod non commune reperiatur eſſe ſed proprium. Deus itaque vnigenitus, qui cum patre & ſpiritu ſancto ſic habet vnam eandemq́ naturam, vt tamen perſonam non communem habeat, ſed propriam. Ideo acceptionem formæ ſeruilis communem cum patre & ſpiritu ſancto non habuit: quia non in vnitate naturæ, ſed in vnitate perſonæ ſolus veritatem ac plenitudinem formæ ſeruilis accepit. Qui enim verus & plenus eſt Deus, idem plenus & verus factus eſt homo, quando ab vnigenito Deo in vnitatem perſonæ accepta eſt ſine peccato anima rationalis & caro. Natura itaque humana ſic ab vnigenito Deo accepta eſt, vt diuinitatis perſona vna tantum exiſteret, non natura. Proinde non eſt quidem filius ſeparatus à patre & ſpiritu ſancto, quando plenam ſuſcepit humanitatis noſtræ naturam, ſed non ſimul cum patre & ſpiritu ſancto eandem naturam accepit, quia non vna in eo facta eſt natura diuinitatis & carnis, vt ex hoc totius crederetur incarnatio trinitatis, ſed perſona eſt in Chriſto vna, quam inuenitur vnigenitus Deus inſeparabilem quidem à patre & ſpiritu ſancto habere, ſed vnam tamen cum patre & ſpiritu ſancto non habere. Proprium ergo Chriſtus habet & humanitatem ſuam, cum diuinitas eius non vnam naturam, ſed vnam inuenitur habere perſonam. Quæ perſona vnigeniti Dei, quæ neque patris eſt, neque ſpiritus ſancti, ideo forma ſeruilis à ſolo filio accepta rectè creditur, quia diuinitatis eius & carnis perſona vna eſt non natura.

In Chri-

In Chriſto enim nō altera diuinitatis eſt & altera humanitatis, ſed vna eſt naturæ vtriuſq; perſona. Quocirca quia inſeparabilis eſt operatio trinitatis, ſeruilē formā quam vnigenitus Deus accepit, tota trinitas fecit, quam tamen certum eſt à tota Trinitate factam, ſed ad ſolam filij Dei pertinere perſonam. Neque enim ſicut eſt in ea totius trinitatis vna operatio, ſic in ea trinitatis inuenitur communis acceptio. Etenim proprietas perſonalis, quia non ipſe pater eſt qui filius, nec ſpiritus ſanctus eſt ipſe pater aut filius, oſtendit aliquid à patre & filio & ſpiritu ſancto factum, quod tamen à ſolo filio inueniatur acceptum. Cuius exemplum rei in creaturis non poteſt inueniri, quia excepta trinitate, quæ vnus eſt naturaliter verus Deus, nulla natura eſt quæ in ſe tres inſeparabiles poſſit habere perſonas. Quia verò in vnoquoque homine inuenimus carnem non eſſe quod animam, nec vtrumque vnius eſſe naturæ, quamuis ex vtraque perficiatur & conſtet vna humana natura, quæ tamen in vnoquoque homine vnā inueniuntur habere perſonam. Proindè in iſtis duabus naturis quas vnam perſonā habere cognoſcimus, ſimile aliquid inquiramus, vt cum hic inuenerimus aliquid fieri animæ carniſq; communi opere: quod tamen aut ad ſolius animæ, aut ad ſolius carnis inueniatur ſubſtantiā pertinere. Indè cōijciamus & quantū ipſa tribuit trinitas intelligamus, potuiſſe aliquid ab iiſdem tribus perſonis vno ſimul opere fieri, quod ſic tota quidē trinitas inſeparabiliter faceret, vt ad vnam ex trinitate perſonam illud quod factum eſt pertineret. Nempe quādo cibos ſumimus, carni vtiq; & animæ prouidemus, & in ipſa tamen acceptione ciborum, qua ſola caro paſcitur, anima cum carne pariter operatur, quia caro ſine anima ſicut non viuit, ita nec comedit. Ecce vt ſola caro accipiat cibum, ſimul & carnis & animæ vnum inuenitur officium,

officiũ, quod proprietate naturali caro accipit ſola, per vnitatem perſonæ ſimul cum carne operatur & anima. Communis vtique eſt operatio, ſed non eſt communis acceptio, nec commedentem carnem anima in opere deſerit, quæ tamen ſic operationis ſuæ cum carne miſcet officium, vt eadem communione operis ſola caro accipiat vitale ſubſidium. Tale aliquid inuenitur in eadẽ vnitate perſonæ, ipſa quoq; hominis ſibi anima vindicare, ſi quando intentionem cordis officio diuinæ deputat lectionis. Qua proculdubio nõ exterior ſed interior homo paſcitur, & plerumque ieiunante carne magis anima ſaginatur. Nónne vt anima capiat ex lectione cibum, etiam corporalium mẽbrorum admiſcet officiũ? Legere quippè non poteſt niſi per oculos corporis, quod tamen cum oculis corporis legit, oculis cordis intelligit, ac per hoc cum carne ſimul operatur & anima, vndè ſola paſcatur, & ſola in ſe accipiat quod non ſola facit. Ecce duæ naturæ propter vnam perſonam inſeparabiliter operantur, ſed propter ſuas proprietates vna plerumque quod non ſola facit. Immò quod non ſine altera nullatenus facit. Et quamuis hoc ad integram cognitionis lineam omninò ſufficiat, vt ex eo quod hic in duabus naturis & vna perſona videmus, ad illarum in vna natura trium perſonarum intelligentiam, quantum ipſa Trinitas dignatur tribuere, conſcendamus. Tamen etiam in ipſo redemptore noſtro huius rei manifeſta nobis atque indubitata probetur agnitio. Qui vtique ſic in vnitate perſonæ ſuæ naturam vtranque coniunxit inſolubiliter & vniuit, vt in vna perſona vnigeniti Dei nec diuinitas ab humanitate ſua, nec humanitas à ſua poſſit diuinitate ſeiungi. Indiſſolubilis quippe facta eſt verbi & carnis vnitio, quando verbum factum eſt caro. In quo ſic manſit perſonalis vnitas, vt tamen naturalis nec diuidi poſſit, nec con-

y . *fundi*

fundi proprietas. Proinde ſic in vno Chriſto communia naturæ vtriuſque inueniuntur officia, vt cum non diuidatur in virtutibus atque infirmitatibus, Chriſtus ſit tamen, quod in vno naturæ vtriuſque opere non ſit naturæ vtriuſque commune. Nam vt de illo ineffabili conceptu partúque nunc taceam, quo ſic æternus temporaliter conceptus & natus eſt Deus, vt tamen in ipſa communione conceptus partúſque Virginis, ſolius eſſet proprium naturaliter carnis: initialiter de carne genitricis exiſtere, in membra formari, & vſque ad maturitatem partus proceſſu temporis operiſque perduci, deinde decedentibus ac ſuccedentibus ætatibus creſcere, & ad perfectum iuuentutis modum ſuo tempore peruenire, quid dicemus de illis deinceps operibus & paſſionibus? Cum illo eſt quidem inſeparabilis naturaliter vera caro, vera rationalis anima, veráque diuinitas. Veruntamen ſic ea quæ naturalis veritas abnuit, aut pati dignaretur aut facere, vt totus Chriſtus in paſſione vel opere permanſiſſet inſeparabilis, & quod perſonalis vnitas commune diuinitatis atque humanitatis oſtenderet, hoc tamen in ſe idem Chriſtus naturæ vniuſcuiuſque proprium naturali veritate monſtraret. Suſcipiens quippe infirmitatis noſtræ eſuriem, illam famem ſuam totus operatus eſt Chriſtus, & vt cibum ſumeret, totus Chriſtus ſimiliter fecit. Naturaliter tamen ſicut ſola caro eſuriem pertulit, ita ſola caro cibum opere totius Chriſti comedentis accepit. Fatigatus ab itinere Ieſus ſedit ſuper puteum. Ioan. 4. *Illam verò fatigationem diuinitas ſentire non potuit, ſed neque ſecundum animam vllatenus eam fatigationem ſenſiſſe dicendus eſt Chriſtus. Illud ergo quod ſedit, ad ſolam refectionem pertinuit carnis naturaliter fatigatæ. In qua tamen refectione communis fuit operatio deita-*

deitatis & animæ. In ipſo deinde tempore paſſionis & mortis, quis in vno eodemq́; Chriſto in ipſa communione operum non videat inſeparabiliter manere propria naturarum? Triſtis fuit anima eius vſque ad mortem, ſed nec diuinitas incommutabilis receptrix poteſt eſſe triſtitiæ, nec caro triſtitiam poteſt aliquando ſentire. Triſtitia itaque ſolius eſt animæ rationalis, quæ nec diuinitati poteſt naturaliter ineſſe, nec carni. Perſonaliter tamen totus Chriſtus dignatus eſt in ſe triſtitiam operari. Ipſe quippe ſuas paſſiones inuenitur operatus, qui nihil habuit quod pateretur inuitus. Vt ergo triſtaretur, totus Chriſtus fecit, ſed illam triſtitiam in ſe ſola naturaliter anima rationalis accepit. Iam verò cùm Chriſtus vno eodémque tempore & in ſepulchro iacuit, & in infernum deſcendit, quis non inſeparabile naturæ vtriuſque opus videat? Et quis in ipſo vno atque inſeparabili opere propria carnis & animæ ac diuinitatis non euidenter agnoſcat? Vt enim ſecundum carnem in ſepulchro iaceret totus Chriſtus fecit, ſed ſepulturæ capax ſola caro naturaliter fuit. In infernum quoque vt ſecundum animam Chriſtus deſcenderet, naturæ vtriuſque, id eſt, diuinæ atque humanæ vnum fuit opus, ſed ſolius animæ naturaliter fuit ille deſcenſus. Sicut eodem tempore totus in cælo & in terra non ceſſabat Chriſtus operari, ſed ſolius diuinitatis fuit & loco non teneri, & quæ ad gubernationem vniuerſitatis pertineant, cum patre naturaliter & æqualiter operari. Inde eſt quod in omnibus illis operibus paſſionis & mortis auctoritas Apoſtolica, quod totus in ſe operatus eſt Chriſtus, ſic vni perſonæ operantis adſignat, vt quid cuius naturæ ſit indubitanter oſtendat. Nam & Apoſtolus Paulus de vno eodémque Matth. 24.

2.Cor.13. *Chriſto dicit: Et ſi crucifixus eſt ex infirmitate, ſed viuit ex virtute Dei. Et beatus Petrus propheticum de Pſalmis ſic ponit eloquiū, vt Chriſti animam, quam in infernum nouerat deſcendiſſe, ipſam diceret in inferno non derelictam. Sic enim de beato Dauid*
Act. 2. *idem Petrus Apoſtolus loquitur, Propheta igitur cum eſſet & ſciret, quia iureiurando iuraſſet illi Deus, de*
Pſalm.13. *fructu lumbi eius ſedere ſuper ſedem eius, prauidens locutus eſt de reſurrectione Chriſti, quia neque derelicta eſt anima eius in inferno, neque caro eius vidit corruptionem. Hæc itaque omnia totus Chriſtus ſecundum vnam perſonam fecit, & ſic vnum naturæ vtriuſque opus agnoſcitur, vt tamen quid cui naturæ deputari debeat, non negetur. His ergo vnuſquiſq; inſtruatur exemplis, vt quod hic in naturarum conſideratione cognoſcit, hoc illic in perſonis intelligat: nec dubitet humanam Chriſti naturam totius Trinitatis opere factam, ſed ad ſolam vnigeniti pertinere perſonam.*

QVÆSTIO III.

VTrum anima Chriſti ſuſceptricis deitatis plenam habeat omnino notitiam, & quemadmodum ſeinuicem norunt pater & filius & ſpiritus ſanctus: ita idē filius ſeipſum per id quod homo eſt, in eo quod Deus nouerit ex vtraque, atque in vtraque ſubſtantia totum capiens patrem, an fortè ſicut oculis corporalibus Deum ſpiritum minimè videt, ne non homini dignitas addita, ſed natura credatur penitus commutata: ſic rationalis anima quamuis pro intellectu & corde mundiſſimo non videri, neque comprehendi omnem diuinitatis eſſentiam, ne qualibet creatura inueniatur capere creatorem.

RESPON-

RESPONSIO.

HÆc in tuis literis verba frater chariſſime cùm legiſſem, magis me fateor anguſtijs coarctatum, quia compellimur dicere, quod ſufficienter ac dignè non poſſumus cogitare. Nam conſiderata Creatoris creaturæq; diſtinctio incomprehenſibilem monſtrat atque inexplicabilem intellectui creaturæ magnitudinem creatoris: quippe cum pax Dei exuperet omnẽ intellectum, Philip. 4. & ille qui aſcendit ſuper Cherubin, volet ſuper pennas Pſalm. 17. ventorum. Noſti autem Cherubin interpretari plenitudinem ſcientiæ. Quid eſt ergo ſuper Cherubin aſcendere, niſi omnem ſcientiæ plenitudinem incomprehenſibili altitudine ſuperare? Sed hæc confidenter atque indubitanter dicimus de ſanctis Angelis atque hominibus ſanctis, quorumlibet ſic diuinæ adoptionis gratuito munere Deus dicitur, vt tamen Deus Angelorum vel hominum nulla ratione dicatur. Cùm autem de anima Chriſti loquimur, de illo loquimur rationali ſpiritu, ad quem non ſolum Deus per gratiam venit, ſed quem ipſa diuinitas in vnitate perſonæ ſuſcepit. Anima quippe illa cum verbo, vnus eſt Chriſtus. Anima illa cum verbo, vnus eſt vnigenitus Deus. Et quia vnigenitus Deus æqualis eſt patri, nec poteſt totum noſſe filium, qui totum non nouerit patrem, caueamus ne cum anima Chriſti totum patrem noſſe non creditur, ipſi vni Chriſto ex aliqua parte, non ſolum patris, ſed etiam ſui & ſpiritus ſancti cognitio denegetur. Quàm verò perdurum eſt & ſanitati fidei penitus alienum, vt dicamus animam Chriſti non plenam ſuæ deitatis habere notitiam, cum qua naturaliter vnam creditur habere perſonam. Quod ſi ſic crediderimus, neceſſe eſt vt illa fruſtretur prædicatio Ioannis Baptiſtæ, qua Chriſto ſingularem ac ſine mẽſura tribuit ſpiritus largitatem, dicens: Non enim ad menſuram dat Deus Ioan. 3. ſpiritum.

ſpiritum. Cum & maiores noſtri in nobis menſuram largitatis accipiant, in Chriſto autem plenitudinem manere ſancti ſpiritus fateantur. Beatus namque Ambroſius in libro primo capite ſeptimo de
Act. 2. Ioel. 2. *ſpiritu ſancto, inter alia ſic ait: De ſpiritu meo, inquit, effundam. Non ſpiritum ait, ſed de ſpiritu. Neque enim nos capere poſſumus plenitudinem ſpiritus ſancti, ſed tantum accipimus, quantum de ſuo arbiter noſtri pro ſua voluntate diuiſerit. Oſtendens ergo nos ſanctus Ambroſius non plenitudinem, ſed de plenitudine ſpiritus accipere, paulo poſt hæc*
Ibidem. *dicit: De ſpiritu ſancto pater ſe dicit effundere ſuper omnem carnem. Non enim totum effundit, ſed quod effudit, omnibus abundabit. Supra nos ergo effuſum eſt de ſpiritu ſancto: At vero ſuper Dominum Ieſum, cum in forma eſſet hominis, manebat ſpi-*
Ioan. 1. *ritus, ſicut ſcriptum eſt: Super quem videris ſpiritum deſcendentem de cælo, & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto. Circa nos ex affluenti commodo liberalitas largientis eſt, in illo totius manet inæternum ſpiritus plenitudo. Nempe beatus Ambroſius euidenter atque indubitanter oſtendit animæ Chriſti plenam totius diuinitatis ineſſe notitiam, cum dicit, quia circa nos ex affluenti commodo liberalitas largientis eſt, in illo totius manet inæternum ſpiritus plenitudo. Hoc autem vt di-*
Ioan. 3. *ceret, illum ſermonem beati Ioannis attendit, quo ait, cum de ipſo filio loqueretur: Non enim ad menſuram dat Deus ſpiritum. Quod beatus quoque Au-*
Tract. 14. in Ioan. *guſtinus eadem ſancti ſpiritus illuminatione recipiens atque intelligens, in ſola perſona Chriſti accipi debere confirmat. Nam cum eundem locum Euangelij explanaſſet ipſo ſermone Ioannis Baptiſtæ propoſito ait, Non enim ad menſuram dat Deus ſpiritum.*

Inue-

Inuenimus quia ad menſuram dat Deus ſpiritum. Audi Apoſtolum dicentem: Secundum menſuram donationis Chriſti. Hominibus ad menſuram dat, vnico filio non dat ad menſuram. Item in eadem homilia dicit: Sic ſunt etiam diuerſa dona fidelium, tanquam membris ad menſuram cuiq; propria diſtributa. Sed Chriſtus qui dat, non ad menſuram accipit. Audi enim adhuc quod ſequitur, quia de filio dixerat, non enim ad menſuram dat Deus ſpiritum. Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius. Nempe beatus Auguſtinus hoc euangelico teſtimonio quid debeamus de anima ſentire, quando ipſe Chriſtus qui ſpiritum dat ad menſuram accipit. Ipſe eſt enim qui dat, ipſe qui accipit. Et quia potens eſt ad menſuram dare, ideo non potuit ad menſuram accipere. In forma enim Dei manens, ſpiritum dat, formam ſerui accipiens, ſpiritum accipit. Sed quia ipſe ad menſuram dat, ideò non ad menſuram accipit. Ipſum enim quem ad menſuram dat, totum accipit. Ad menſuram quippe dat multis filijs, ſed non ad menſuram accipit vnicus filius, quia ſic eſt verus homo, vt verus ſit Deus. Hunc Euangelij locum aliter beatus Auguſtinus aliquando poſuerat in duobus libris, quos ſcripſit de ſermone Domini in monte. Quem tamen ſenſum in ſuis Retractationibus emendauit, hoc approbans quod poſtea melius confirmans atque intelligens in illa expoſitione Euangelij, de ſolo Chriſto accipi debere firmauit. Quod in primo libro capite decimonono Retractationum ſuarum oſtendens, inter alia ſic ait: Alio loco quod interpoſui teſtimonium, non ad menſuram dat Deus ſpiritum, nondum intellexeram de Chriſto proprie verius accipi. Alijs quippe hominibus niſi ad menſuram daretur ſpiritus, non duplum peteret

Ephef. 4 — D. Aug. Lib. de Ser. Domini in monte. — 1. Retract. Cap. 19.

4.Reg.2.b *Heliſæus quàm fuit in Helia. In his ergo dictis beati Auguſtini illud maximè attendamus, quod ait, alijs hominibus ad menſuram ſpiritum dari. Quod vtique ideò dixit, vt hoc ſe non de diuinitate, ſed de humanitate Chriſti ſenſiſſe monſtraret, cui non ad menſuram dedit Deus ſpiritum. Cum vnicuique dari gratiam ſecundùm menſuram donationis Chriſti teſtetur Apoſtolus. Quare ergo beatus Auguſtinus non dixit hominibus, ſed alijs hominibus, niſi oſtenderet illi homini ſingulariter non ad menſuram, ſed omnem ineſſe ſpiritus plenitudinem, qui eſt naturaliter homo verus, vt idem ſit naturaliter etiam Deus verus, totum accipiens in veritate carnis, quem ad menſuram largitur munere deitatis? Illi ergo qui ſecundum menſuram donationis ſuæ dat gratiam, nõ ad menſurã dedit Deus ſpiritum. In Chriſto autem ſecundum catholicæ fidei veritatem in vnitate perſonæ ſimul & deitatem & animam rationalem fatetur & carnem, in quo tamen deitas ſpiritum accipere non potuit, quia ſecundum deitatem pater & filius & ſpiritus ſanctus, vnus eſt Deus. Vbi tantus eſt pater ſolus, quantus cum filio & ſpiritu ſancto, tantuſq́; eſt ſolus ſpiritus ſanctus, quantus cum patre ſimul ac filio. Ibi nulla de tribus perſonis habet duabus aliquid minus. Ibi in vnaquaq; perſona ſic eſt plena deitas, vt & in tribus perſonis vna ſit, & in ſingulis tota. Non ergo potuit ſpiritum ſanctum diuinitas filij accipere, cum ipſe ſpiritus ſanctus ſic procedat à filio, ſicut procedit à patre, & ſic detur à filio, ſicut datur à patre, nec illa natura vnde ſpiritus ſanctus habet originẽ, potuit vel expectare vel accipere largitatem. Spiritus ille totus eſt patris, totus eſt filij, quia vnus naturaliter eſt ſpiritus patris & filij. Proindè totus de patre procedit & filio, totus in patre manet ac filio, quia ſic manet vt procedat, ſic procedit vt maneat.*

Vnde

Vnde naturaliter hanc habet cum patre ac filio vnitatis plenitudinem, & plenitudinis vnitatem, vt totum patrem habeat, totúmque filium, ipſéque totus habeatur à patre, totus habeatur à filio. Non ergo accipit ſpiritum ſanctum diuinitas filij, cum qua vnius naturæ eſt ſpiritus ſanctus, & ex qua habet quicquid habet: Immo de qua eſt hoc quod eſt, quia quod naturaliter habet, hoc eſt. Reſtat itaque vt anima Chriſti ſpiritum ſanctum accipiat, quem tamen non ad menſuram accipit, ſed totum accipit. Vbi enim menſura non eſſe dicitur, plenitudo perfectionis, & perfectio plenitudinis inuenitur. Quis ſit autem iſte ſpiritus, quem non ad menſuram Chriſtus accipit, Propheta nobis Eſaias oſtendit, qui de Chriſto loquens, ait: Eſa. 11. *Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet, & requieſcet ſuper eum ſpiritus domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris domini. Accipit ergo Chriſtus ſpiritum, ſed non ad menſuram accipit. Quod ſi animæ Chriſti non ad menſuram dedit Deus ſpiritum, neceſſe eſt vt nihil minus habeat ſapientiæ, nihil ſcientiæ. Spiritus enim ille, ſpiritus eſt ſapientiæ & intellectus, conſilij & fortitudinis, ſcientiæ & pietatis. Ac per hoc non ſolum ad diuinitatem Chriſti, ſed ad eius quoque animam illa perfectionis prærogatiua pertinet, quam ipſi Chriſto beatus aſſignat Apoſtolus, dicens: In* Coloſſ. 2. *quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi. Si enim nō ad menſuram accipit ſpiritum ſapientiæ & ſcientiæ, neceſſe eſt vt omnes theſauros ſapientiæ & ſcientiæ habeat. Quod ſi ei aliquid eius plenitudinis demitur, conſequens eſt vt ad menſuram accepiſſe ſpiritum prædicetur. Et quis eſt cui non ad menſuram Deus ſpiritum dederit, ſi eum ad menſuram Chriſtus accepit?*

accepit? In quantũ enim ſpiritus datur, in tantũ cognitio diuinitatis accipitur. Vbi autẽ ſpiritus nõ eſt mẽſura, neceſſe eſt vt plena ſit diuinitatis immenſæ notitia. Tota enim plenitudo datur, vbi ſpiritus nõ ad menſurã datur. Nõ autẽ plenitudinẽ, ſed de plenitudine eius nos omnes accepimus, gratiã pro gratia. Vbi oſtẽditur etiã in illa gratia ſpeciei quæ datur pro gratia fidei, nõ ipſam
Ioan. 1. *plenitudinem. ſed de plenitudine eius nõ eſſe accepturos gratiã pro gratia, & hoc ipſo quod de plenitudine eius accepimus nos eſſe implendos, in quantũ per eius gratiã*
Pſal. 15. *capaces erimus. Quod oſtendit Propheta dicẽs, Adim-*
Pſal. 64. *plebis me lætitia cũ vultu tuo. Et iterũ: Replebimur in bonis domus tuæ. ſed vt repleamur, de plenitudine eius accipiemus. De Chriſto aũt Paulus doctor gentiũ dicit:*
Coloſ. 1. *Quia in ipſo cõplacuit omnem plenitudinẽ inhabitare.*
Coloſ. 2. *de quo idẽ dicit, Quia in ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Nõ enim exiſtimo illi animæ in aliquo plenã diuinitatis deeſſe notitiã, cuius vna eſt perſona cum verbo, quã ſic ſapiẽtia ſuſcepit, vt eadẽ ſapientia ipſa ſit quæ rerũ omniũ in tantũ facta eſt domina, vt cũ ipſa diuinitate ſua vna ſit in trinitate per-*
1. Cor. 1. *ſona, id eſt, Chriſtus crucifixus, quẽ Dei virtutẽ Deiq́; ſapientiã Paulus prædicat; Quod ſi anima Chriſti minorẽ habet in aliquo deitatis ſuæ notitiã, nõ in ſe habet totã ſapiẽtiam, totamq́; virtutẽ. Participiũ ergo habet. Nõ ipſa eſt Chriſtus, ſi partẽ habet notitiæ diuinitatis ſuæ. Nos autẽ participes Chriſti Apoſtolus aſſerit di-*
Hebr. 3. *cẽs: Participes enim Chriſti effecti ſum⁹. vnde ipſi Chri-*
Hebr. 1. Pſal. 44. *ſto dicitur, Vnxit te Deus Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis. Oleũ autẽ exultationis, quo vnctus eſt Chriſtus, ſpiritũ ſanctũ eſſe nõ dubiũ eſt dicẽte*
Act. 10. *Petro, Ieſum à Nazareth quẽ vnxit Deus ſpiritu ſancto & virtute. Ipſum ergo vnxit præ participibus ſuis, cũ nõ ad menſurã dedit ſpiritũ, in quo inhabitat omnis pleni-*

*plenitudo diuinitatis corporaliter. In quo ſunt omnes theſauri ſapiẽtię & ſciẽtię abſcõditi,cuius ſapiẽtia & ſciẽtia altitudinẽ B. Apoſtolus miratur,dicens: O altitudo diuitiarũ ſapiẽtię et ſciẽtię Dei. Chriſtũ autẽ non ſolũ ſecundũ diuinitatẽ, ſed etiã ſecundũ humanitatẽ vera fides totũ altiſſimum cõfitetur. Mater enim Syon dicet,homo & homo natus eſt in ea,& ipſe fundauit eã altiſſimus. Et reuera quis audeat altiſſimũ denegare, quẽ Deus nõ ſolũ de ſe altiſſimũ genuit,ſed etiã de virgine natũ exaltauit,& donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur cæleſtiũ,terreſtriũ,& infernorum, & omnis lingua confiteatur quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris? Si autẽ nõ plenã habet anima Chriſti notitiã diuinitatis ſuæ,nõ * peruenit ad altitudinẽ plenam ſapientiæ & ſcientiæ Dei. Non ergo totus,ſed ex parte Chriſtus prædicetur altiſſimus,ſi anima eius infrà altitudinẽ diuitiarũ ſapientiæ & ſcientiæ Dei à fidelibus prædicatur. In quo enim nos Deus exaltat, niſi in quo ad ſe leuat animas noſtras? In tantũ aũt ad ſe leuat animas noſtras,in quantũ nobis veritatẽ ſuæ cognitionis ac dilectionis inſinuat. Quis autẽ dicat animã Chriſti aũt minus percipere veritatis, aut min⁹ habere aliquid charitatis? Ipſe autẽ Chriſtus eſt veritas. Quomodo ergo illa anima minus in ſe notitiã veritatis habere dicitur,quæ ipſius veritatis anima ſingulariter inuenitur? Nõ ſic eſt de Chriſti anima diſputandũ,ſicut diſputatur de quolibet angelico ſpiritu vel humano. Quis particeps poteſt eſſe Dei veri,niſi Deus verus,qui eſt Chriſtus,qui perfectã carnẽ perfectamq́ animã rationalẽ,id eſt, plenã humanã naturã in illam ſempiternã perſonã ſuæ diuinitatis accipiẽs,ſicut naturaliter totus eſt homo verus,ſic totus Deus verus, quia ſicut in diuinitate ſua totã habet natiuitatis ſuæ naturã,ſic in humanitate ſua totam*

Rom. 11.
Pſal. 86.
Phil. 2.
*peruenie

totam

totam habet diuinitatis ſuæ ſubſtantiam, totam maieſtatem, totam incommutabilitatem, totam virtutem, totam ſapientiam, totam omnipotentiam? Sic enim humanam naturam Deus vnigenitus ſuſcipere dignatus eſt, vt ipſe ſit Deus qui homo eſt, & idem ſit homo qui Deus eſt. Proinde ſicut eſt plenitudo diuinitatis in homine Chriſto, ſic ibi eſt plenitudo humanitatis in Deo. Sicut ergo Chriſtus homo ſingulariter habet, vt Deus verus ſit, ſic totam diuinitatem ſuam ſingulariter nouit. Poſſumus plane dicere animam Chriſti habere plenam notitiam deitatis ſuæ. neſcio tamē vtrum debeamus dicere, quod anima Chriſti ſic ſuam deitatem nouerit, quemadmodum ſeipſa diuinitas nouit, an hoc potius dicendum eſt, quia nouit quantum illa, ſed non ſicut illa. Ipſa enim deitas ſic ſe nouit, vt hoc ſe naturaliter inueniat eſſe quod nouit: anima autem illa ſic totam deitatem ſuam nouit, vt ipſa tamen deitas non ſit. Deitas ergo illa ipſa eſt naturaliter notitia ſua, anima verò illa ab ipſa deitate quam plene nouit, accepit vt nouerit. Naturaliter ergo deitas Chriſti hoc eſt quod nouit, anima verò illa in eo quod ſcit deitatem ſuam, non hoc ſe inuenit eſſe quod nouit. Non ergo quemadmodum ſe nouerunt pater & filius & ſpiritus ſanctus, ſic animæ ſuæ ſecundum diuinitatē notus eſt Chriſtus. Quoniam quidem habet anima illa plenam trinitatis notitiam, non tamen habet vnam cum trinitate naturam. Aliud eſt autem vnicuique rei noſſe quod naturaliter eſt, aliud noſſe quod naturaliter non eſt. Oculis porrò corporalibus Deus ſpiritus non videtur. Vnde quoſdam beatus Auguſtinus qui hoc voluerunt de Chriſto credere, quod Deum patrem oculis corporalibus videat, in Epiſtola ſua quam ad Italicā ſcripſit, licet breui ſermone, ſufficienti tamen reſponſione conuincit. Hoc habēt quippe oculi corporis,

Epiſtola 6.

vt non

vt non ſolum corpora videãt, ſed nec videre poſſint, niſi inter ipſos & ea quæ vident ſpatij cuiuſquam media interualla fuerint. Inde eſt quod cum alia plurima videant, ſeipſos videre non poſſunt, nec vident in ſe, cum videant extra ſe. Nam & ipſa acies viſionis obtunditur, ſi aliquid videndum ipſis oculis adiungatur. Quiſquis ergo putat Deum poſſe oculis corporalibus cerni, prius eſt vt eum dicat ab ipſis oculis corporali ſpatio ſeparari. Quiſquis autem vult agnoſcere quibus oculis Deus videatur, ipſum Deum cogitet, quia ſapientia eſt, veritas eſt, charitas eſt. Quocirca quibus oculis videtur ſapientia, veritas, & charitas: ipſis oculis videtur illa ſapiens veráque diuinitas. Non itaque corporis ſed oculis animæ Deus ſuam viſionem promittit, quam capacem ſapientiæ, veritatis, charitatiſq́; conſtituit. Spiritus ergo rationalis accepit à Deo vt videat Deum. Accepit itaque per gratiam, quæ tamen non extra ſe poteſt videre, ſed in ſe. Deus enim non loco continetur, ſed affectu percipitur, & ideo in quo non habitat, non videtur. Multo enim interius animam inhabitat Deus, quàm anima inhabitat corpus, quoniam creator ſpiritus eſt ille, iſte creatus. In tantum ergo habet qualibet ſancti hominis anima illius ſummi Dei notitiam, in quantum internæ viſionis acceperit gratiam. Vnde neſcio quomodo accipimus vnigenitum a patre plenum gratiæ & veritatis, ſi vel illi plenitudini veritatis, aliquid plenitudinis gratiæ deeſſe dicimus, vel illi plenitudini gratiæ non totam eſſe veritatis plenitudinem æſtimemus, cùm vtique in eo certiſſime vnigenitus à patre plenus agnoſcatur gratiæ & veritatis, ſi non ſolum in ipſo vno plena gratia humanitatis, plenaq́; diuinitatis veritas agnoſcatur, ſed etiam plenitudo veritatis in ſeipſa plenitudinem gratiæ, quæ eſt tota humanitas in diuinitate ſua, & plenitudo

tudo gratiæ plenitudinem habeat veritatis in ſe, quæ eſt tota diuinitas in humanitate ſua, ita vt plenitudo veritatis plenitudinem in ſe habeat gratiæ, & plenitudo gratiæ plenitudinem in ſe habeat veritatis. Non autem tota plenitudo veritatis habetur, quando ipſius veritatis aliquid ignoratur, quod abſit vt de Christo aliquid ſentiamus. Sic enim tota plenitudo gratiæ eſt in illa plenitudine veritatis, vt illa plena deitas totam impleat humanitatem ſuam, & ſic eſt plenitudo veritatis in illa plenitudine gratiæ, vt illa plena humanitas ſicut plenam habet & ſingularem incorruptionem atque immortalitatem carnis, ita ſecundum animam plenam ſingulariter habeat notitiam deitatis. Sic eſt ergo Chriſtus plenus gratiæ & veritatis, vt ſicut eſt in diuinitate eius plena humanitatis eius acceptio, ſic in humanitate eius plena ſit diuinitatis agnitio. Nec metuamus aſſerere quod Chriſti anima totam deitatem ſuam nouit, ne ex hoc dicatur cum ipſa deitate vnius eſſe naturæ, cum vtique ſi hoc ratiocinatio vera depoſcit, vt in plenitudine cognitionis continuò ſit vnitas naturalis, ipſe primitus Deus, qui omnia quæ fecit plenè vtique nouit, eius diceretur eſſe naturæ, cuius ſunt illa quæ fecit & nouit. Quod qui credit aut aſſerit, non catholica veritate præditus, ſed Manichæa ſit impietate poſſeſſus. Deinde illud eſt nihilominus intuendum, quod ipſa Chriſti anima ex quantacunque parte dicatur habere deitatis ſuæ notitiam, ſtatim dicetur ex tanta parte vnam habere cum ſua deitate naturam, quod vtique magnæ inſaniæ eſt. Nam & nos ſperamus per Dei gratiam viſuros eſſe Deum. In quantum autem viſuros, in tantum ſine dubio cogituros, quoniam vtrumque nobis Apoſtolica commendat auctoritas. Nam & beatus Paulus dicit: Nunc cognoſco ex parte, tunc autem cognoſcam ſicut

1.Cor.13.

*ſicut & cognitus ſum. Et dilectus Chriſti Ioannes indubitanter aſſerit, quia cum apparuerit ſimiles ei erimus, & videbimus eum ſicuti eſt. Viſio autem illa non ſolius carnis, ſecundum quam ſolam ſolus filius ab impijs videtur ad eorum condemnationem perpetuam, ſed erit viſio deitatis, ſecundum quam ipſa Trinitas ita videndam præbebit ſe iuſtis, vt illa diuinitatis indeſinens viſio, ipſa ſit beatitudinis indeficiens plenitudo. Inde enim ſunt beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. In tantum ergo diuinitatem ſanctæ trinitatis videbimus, in quantum capiemus dono gratiæ vt videre poſſimus. Nec tamen in quantum videbimus, in tantum ipſi diuinitati conſubſtantiales erimus. Nam & corpore videmus multa quæ cum carne noſtra non ſunt vnius eiuſdemq́ naturæ. Vident enim oculi noſtri lucem, cum tamen alterius naturæ ſint illi, alterius illa. Dixit quidem beatus Ioannes, quoniam cum apparuerit ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Similes autem dixit imitatione, ſcilicet iuſtitiæ, non vnitate naturæ, ſecundum quam imitationem dicit beatus Paulus, Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. Et beatus Ioannes ait: Qui dicit ſe in Chriſto manere, debet ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare. Creatorem verò capit creatura, in quantum accipit, vt capiat. Inde eſt quod B. Auguſtinus hunc ſermonem nō refugit, ſed indubitanter aſſumit. Nam in eadē homilia, in qua expoſuit illum locū, quia non ad menſurā dat Deus ſpiritum, ſic quodam loco de ipſo filio dicit: Manēs enim Deus apud patrem, apud homines factus eſt homo, vt tu per illum *qui à ſe factus eſt homo fieres talis, qualis capit Deū: Non enim homo poterat capere Deum. Videre poterat homo hominem, capere Deū non poterat. Vnde non poterat capere Deum? Quia oculum cordis vnde caperet non*

1.Ioan.3. Matth.5. 1.Ioan.3. 1.Cor.11. 1.Ioan.2. In Ioan. in fi. Tract. 34. * qui apud te factus.

non habebat. Erat ergo aliquid intus ſaucium, & aliquid foris ſanum. Corporis oculos habebat ſanos, & cordis habebat ſaucios. Factus eſt ille homo ad corporis oculum, vt credẽs in eum qui videri corporaliter potuit, curareris ad eum ipſum videndum, quem ſpiritualiter videre non poteras. His verbis oſtendit beatus Auguſtinus in ſpiritualibus rebus hoc eſſe capere quod videre, neq; aliud eſſe videre, quàm intelligere, nec intelligere aliud eſſe quàm noſſe. Hinc eſt quod in libro de præſentia Dei quam ſoli filio dat, plenam diuinitatis capacitatem ſoli, plenam diuinitatis oſtendit ineſſe notitiam. In memorato quippe libro his vtitur verbis: Deus igitur vbique præſens eſt, & vbique totus, præſens nec vbique habitans, ſed in templo ſuo, cui per gratiam benignus eſt & propitius. Capitur autem habitãs ab alijs amplius, ab alijs minus. De ipſo vero capite noſtro Apoſtolus ait, Quoniam in ipſo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Attende quæſo in his verbis beati Auguſtini diſcretionem capitis membrorumq; certiſſimam. Ab illis ergo quibus ad menſuram dat Deus ſpiritum, capitur habitans ab alijs amplius, ab alijs minus. Quid eſt autem capi, niſi intelligi atque cognoſci? Cùm autem de Chriſto idem beatus Auguſtinus loqui vellet, vide quid ait: De ipſo, inquit, capite noſtro Apoſtolus ait, quoniam in ipſo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Nempe beatus Auguſtinus ait, Quoniam Deus habitans capitur. Quocirca ab illo plenitudo capitur diuinitatis, in quo ipſa diuinitatis habitat plenitudo. In eo autem capitur, in quo cognoſcitur. Illi ergo in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis, nõ poteſt ipſius plenitudinis plena non ineſſe notitia. Inde eſt quod beatus Auguſtinus in eodem libro paulo poſt hæc dicit: Quid ergo eſt? Hoccine intereſſe arbitramur inter caput & membra cætera,

Epiſt. 57. ad Dardanũ, circa finẽ.

Colloſſ. 2.

*cætera, quod in quolibet quamuis præcipuo membro, ve-
lut in aliquo magno Propheta aut Apoſtolo, quamuis
diuinitas habitet, non tamen ſicut in capite quod eſt
Chriſtus, omnis plenitudo diuinitatis? Nam & in no-
ſtro corpore ineſt ſenſus ſingulis membris, ſed non tan-
tus quantus in capite, vbi prorſus omnis eſt quinque
partitus. Ibi enim eſt viſus, & auditus, olfactus & gu-
ſtus & tactus: in cæteris autẽ ſolus eſt tactus. An etiam
præter hoc quod tanquam in templo in illo corpore ha-
bitat omnis plenitudo diuinitatis, eſt aliud quod inter-
ſit inter illud caput, & cuiuſlibet membri excellẽtiam?
Eſt planè, quod ſingulari quadam ſuſceptione hominis
illius vna facta eſt perſona cum verbo. De nullo enim
ſanctorum dici potuit, aut poteſt, aut poterit: Verbum* Ioan. 1.
*caro factum eſt: nullus ſanctorum qualibet præſtantia
gratiæ vnigeniti nomen accepit, vt quod eſt ipſum Dei
verbum ante ſecula, hoc ſimul cum aſſumpto homine
diceretur. Singularis ergo eſt illa ſuſceptio, nec cum ho-
minibus aliquibus ſanctis quantalibet ſapientia ac ſan-
ctitate præſtantibus vllo modo poteſt eſſe communis.
Certum eſt igitur ſanctorum patrum ſententiam ſcri-
pturis cæleſtibus cõuenire, quæ maniſeſtiſſimè proteſtã-
tur, & diuinitus inſpiratæ proclamãt nobis, id eſt, om-
nibus adoptiuis, partem cognoſcendæ atq; ſapiendæ di-
uinitatis, prout voluntas donauerit largitoris infundi
per gratiam, Chriſto vero, id eſt, animæ eius plenam to-
tius diuinitatis ineſſe notitiam.*

QVÆSTIO IIII.

*DEinde quæſtionem ſeries tuarum ſic continet lite-
rarum. Vnum, inquis, regnum patris & filij & ſpi-
ritus ſancti credimus & fatemur, ſimul eos dominari
creaturis omnibus ſentiẽtes. Quare ergo in orationibus
Sacerdotum per Ieſum Chriſtum filium tuum domi-
num noſtrum, qui tecum viuit & regnat in vnitate*

ſpiritus ſancti per vniuerſas penè Africæ regiones Catholica dicere conſueuit Eccleſia, tanquam ſolus filius cum patre poſſideat regnum in vnitate ſcilicet ſpiritus ſancti, vt regnantes adunare non ſimul regnare ſpiritus ſanctus intimetur?

RESPONSIO.

Dicam ſimpliciter de ſermone hoc quod ſentio. Quoties exinde cogitaui, nihil ibi aliud maiores noſtros quàm fidei veritatem contra multas hæreſes præmuniſſe cognoui. Illud quippe primum attendendũ eſt, quod in concluſione Orationis, per Ieſum Chriſtũ filiũ tuum dominum noſtrum dicimus: quod vtique non inaniter Catholica concelebrat Eccleſia, propter illud vtiq; ſa-
1. Timot. 2. *cramentum quod mediator Dei & hominum factus eſt homo Chriſtus Ieſus ſacerdos in æternum ſecundum or-*
Hebr. 9. *dinem Melchiſedech, qui per proprium ſanguinem ſemel introiuit in ſancta, non vtique manufacta exemplaria verorum, ſed in ipſum cælum, vbi eſt in dextera Dei, & interpellat pro nobis. Hoc in eo põtificatus offi-*
Hebr. 13. *cium intuens Apoſtolus, ait: Per ipſum ergo offeramus hoſtiam laudis ſemper Deo, id eſt, fructum labiorum confitentium nomini eius. Per ipſum ergo hoſtiã laudis atque orationis offerimus: quia per eius mortem reconciliati ſumus cum inimici eſſemus. Per ipſum enim qui pro nobis hoſtia dignatus eſt fieri, poteſt in conſpectu Dei noſtra hoſtia acceptabilis inueniri. Propterea nos*
1. Petri. 2. *beatus Petrus admonet, dicens: Et vos tãquam lapides viui ædificamini in domum ſpiritualem in ſacerdotium ſanctum, offerẽtes ſpirituales hoſtias, acceptabiles Deo, per Ieſum Chriſtum. Hac igitur ratione dicimus Deo patri: Per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Nam bene noſti nonnũquam dici per ſacerdotem æternum filium tuum dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Cum ergo ſacerdotis fit mentio, quid aliud quàm myſterium domi-*

dominicæ incarnationis oſtenditur, quo Dei filius cum Philip. 2.
in forma Dei eſſet, ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens, ſecundum quam ſe humiliauit factus obediens patri vſque ad mortem, minoratus ſcilicet paulo minus ab angelis, & æqualitatē paternæ poſſidens vnitatis? Eo quippe minoratus eſt filius æqualis permanēs patri, quo in ſimilitudinem hominum dignatus eſt fieri. Ipſe autem ſe minorem fecit, quando ſemetipſum exinaniuit formā ſerui accipiens. Chriſti porrò minoratio, ipſa eſt exinanitio. Nec tamen aliud eſt exinanitio, quàm formæ ſeruilis acceptio. Chriſtus ergo in forma Dei permanens, vnigenitus Deus, cui cum patre hoſtias offerimus formam ſerui accipiens, ſacerdos eſt factus, per quem hoſtiam viuam, ſanctam, Deo placentem offerre poſſimus. Nec tamen à nobis offerri hoſtia potuiſſet, ſi Chriſtus pro nobis hoſtia non factus fuiſſet: in quo ipſa natura noſtri generis, vera eſt hoſtia ſalutaris. Etenim ipſe vnigenitus, qui verus naturaliter Deus eſt, vt verus ſacerdos fieret, in perſona diuinitatis ſuæ non humanitatis noſtræ perſonam dignatus eſt accipere, ſed naturam. Si enim naturā hominis cum perſona ſimul accepiſſet, in illo incarnationis myſterio non idem vnus Chriſtus in duabus naturis eſſet Deus & homo, ſed in duabus perſonis alter eſſet Deus, & alter homo. Sed ideò vnus eſt Chriſtus verus Dei & hominis filius, quia ille vnigenitus dominus qui perſonam propriā ſemper habuit, in ipſam perſonā ſuam veritatē naturæ ſeruilis accepit. Proinde Chriſtus inſeparabilis manet, quia cū altera ſit in eo natura diuinitatis, altera verò natura ſeruilis, in vno tamē eodemq́; Chriſto illa perſona diuinitatis æternæ, ipſa eſt etiā humanitatis aſſumptæ. Propterea idē atq; vnus eſt Chrſtus, quē & paulo minorē ab angelis oſtendit acceptio formæ ſeruilis, & æqualem patri demōſtrat vnitas naturalis.

In quo ſacramento ſic offenderunt Arriani, vt attendentes in eo officium ſacerdotis, nollent celſitudinem ſuſcipere deitatis. Inde eſt quod etiam ſic dicunt, Gloria patri per filiũ: vt nolint dicere, Gloria patri & filio. Quoniã ergo ſunt hæretici, qui filium cum patre vnius deitatis eſſe non credant: item ſunt alij qui veritatem carnis in Dei filio negare non metuant: hunc locũ congrue atq; vtiliter patres ſanctiſſimi poſuerunt. Nam cum nos oſtendimus per æternum ſacerdotem dominum Chriſtum noſtras orationes offerri, veram in eo carnem noſtri generis cõfitemur, ſecũdum illud quod Apoſtolus

Hebr. 5. *dicit, Omnis enim Pontifex ex hominibus aſſumptus pro hominibus conſtituitur in his quæ ſunt ad Deũ, vt offerat Deo dona & ſacrificia pro peccatis. Cùm verò dicimus filium tuum, & adijcimus, qui tecum viuit & regnat in vnitate ſpiritus ſancti, illam vtique vnitatem cõmemoramus, quam naturaliter habet pater & filius & ſpiritus ſanctus. Vbi oſtenditur idem ipſe Chriſtus pro nobis ſacerdotali functus officio, cui naturalis eſt vnitas cum patre & ſpiritu ſancto. Vide quæſo quanti ex hoc conuincãtur hæretici. Principaliter enim noſtra fides à Manichæorum errore diſcernitur, cum per illum ſacerdotem noſtras orationes offerimus, qui propterea verus eſt ſacerdos, quia ſemetipſum veram pro nobis hoſtiam obtulit, quod Apoſtolus indubitanter affirmat*

Epheſ. 5. *dicens: Eſtote ergo imitatores Dei ſicut filij chariſſimi, & ambulate in dilectione, ſicut & Chriſtus dilexit nos, & obtulit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. Qui vtiq; verã hoſtiã non offerret, ſi carnis in eo veritas non fuiſſet. Huius hoſtiæ veritatem, poſtquam à mortuis reſurrexit, ipſe ſummus ſacerdos diſcipulis ſuis oſtendit, & contre-*

Luc. 24. *ctandam obtulit, dicens: Palpate & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere.*

Hinc etiam fides noſtra diſcernitur ab Euthycis errore, qui licet incarnatum verbum negare non audeat, ipſam tamen verbi carnem cum nõ fatetur ſumptam de carne virginis, myſterium ſummi prorſus euacuat ſacerdotis. Cui Apoſtolus illa quam ſuperius poſui ſententia contradicit, Omnis, inquiens, pontifex ex hominibus aſ- Hebr. 5.
ſumptus, pro hominibus conſtituitur in his quæ ſunt ad Deum. Et alio loco, Nuſquam enim angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit. Vnde debuit per Hebr. 2.
omnia fratribus ſimilari, vt miſericors fieret & fidelis põtifex ad Deum, vt repropitiaret delicta populi. Hoc itaque ſermone, quo per Ieſum Chriſtũ nos oſtendimus noſtras orationes offerre, vera fides omni errori renititur, qui in Chriſto veritatem humani corporis non fatetur. Sed quia Chriſtus non ſolum verus homo, ſed & verus eſt naturaliter Deus, & vnus cum patre & ſpiritu ſancto Deus: digne dicimus, Deo patri, qui tecum viuit & regnat. In illa vtique vnitate naturali quam oſtendens ait: Ego & pater vnum ſumus, vbi ſimiliter Ioan. 10.
fides noſtra non ſolum ab Arrij & Sabellij, verũ etiam à Neſtorij errore decernitur, in ipſo quippe vnitatis vocabulo ſicut patris & filij diuerſa cognoſcitur non eſſe ſubſtantia: ita cum dicimus, qui tecum viuit & regnat, oſtenditur patris & filij vna non eſſe perſona. Apparet etiam æternum ſacerdotẽ ipſum verum filium eſſe, qui cum Deo patre regnat in vnitate naturæ. Cum vero in vnitate ſpiritus ſancti dicimus, vnam naturam ſpiritus ſancti cum patre filioq; mõſtramus. Vnitas autem naturæ quid aliud, quàm trinitatem vnum Deum, & ex hoc vnum oſtendit & regnum? Diuerſitas quippe naturæ poteſt in regno diuerſitatem poteſtatis oſtendere. Vbi autem regni naturalis eſt vnitas, vna regnandi permanet & poteſtas. In illo autem regno illi diuerſitatem poteſtatis habere poſſunt, quibus ipſa poteſtas

 tribui-

tribuitur ex gratia, ſed non ſuppetit ex natura. Non eſt autem diuerſitas, ſed vnitas poteſtatis in trinitate, quæ ipſam poteſtatem vnicuique ſecundum ſuam tribuit voluntatem, quia naturalē habet ineffabiliter vnitatem. Vide autem quid beatus Auguſtinus in libro ſexto de trinitate ſentiat de ſpiritu ſancto, vbi dicit: Ergò æqualis patri filius, & eſt vnius eiuſdemq́ue ſubſtantiæ, continuò ſubiunxit: Quapropter ſpiritus ſanctus in eadē vnitate ſubſtantiæ & æqualitate ſubſiſtit. Siue enim ſit vnitas amborum, ſiue ſanctitas, ſiue charitas, ſiue ideo vnitas quia charitas, & ideo charitas quia ſanctitas: manifeſtum eſt quod nō aliquis duorum eſt quo vterque cōiungitur, quo genitus à gignente diligatur, generatoremq́ue ſuum diligat, ſintq́ue non participatione ſed eſſentia ſua, neque dono ſuperioris alicuius ſed ſuo proprio ſeruantes vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Et paulo poſt: Spiritus ergo ſanctus commune aliquid eſt patris & filij, quicquid illud eſt. At ipſa communio conſubſtantialis & coæterna. Quæ ſi amicitia conuenienter dici poteſt, dicatur: ſed aptius dicitur charitas. Et hæc quoque ſubſtantia, quia Deus ſubſtantia, & Deus charitas, ſicut ſcriptū eſt. Item alio loco eiuſdem libri dicit: Æqualis eſt etiam ſpiritus ſanctus, & ſi æqualis, in omnibus æqualis, propter ſummam ſimplicitatem quæ in illa ſubſtantia eſt. Et ideo non amplius quàm tria ſunt: vnus diligens qui de illo eſt, & vnus diligens eum de quo eſt, & ipſa dilectio. Quæ ſi nihil eſt, quomodo Deus dilectio eſt? Si non eſt ſubſtantia, quomodo Deus ſubſtantia eſt? His itaque verbis beatus Auguſtinus non dubitauit ſicut charitatem & ſanctitatem, ſic etiam vnitatem patris & filij ſpiritum ſanctum dicere: nec ſolum commune aliquid eorum, ſed etiam communionem conſubſtantialem coæternamq́ue fiducialiter prædicare. Quod vtique ideo ca-

D. Auguſt. lib. 6. de Trin. cap. 5.

Eodē cap.

Eodē cap.

tholicis

tholicis dicitur, vt ex ipſo vnitatis nomine vna eſſentia,& ex hoc vnum regnum,& in eodem vno regno vna trinitatis poteſtas, vnaq́ maieſtas à fidelibus agnoſcatur, ne putetur aut filius aut ſpiritus ſanctus ſecũdum diuinam naturam ita cum patre regnare, quemadmodum cum potiore regnat inferior, ſed illa vnitas ſpiritus ſancti quæ eſt communio patris & filij, dum in illo regno vnitatem diuinitatis monſtrat, vnam eſſe regnandi æternitatem, vnam poteſtatem, vnam maieſtatem, vnámque dominationem ſummæ Trinitatis edoceat.

QVÆSTIO V.

QVinta verò, id eſt, nouiſſima continet his verbis epiſtola quæſtionem: Quid ſit quod Lucas Euangeliſta cœnam domini narraturus prius eum dicit calicem accepiſſe, & diſcipulis diuidendum inter ſe continuo tradidiſſe. Et deinde accepto pane dixiſſe: hoc eſt corpus meum: & accepto ſimiliter poſtquam cœnauit calice tunc dixiſſe, hic calix nouum teſtamentum eſt in ſanguine meo, qui pro vobis effundetur. Iſta verò quæſtione poſtpoſita ſubiungis & dicis: Nunquid vnus calix ſecundò eſt datus, an alius prius, alius poſtea? Et ſi ita eſt, inquis, ad cuius rei ſacramentum pertinet ille de quo maximè cæteri qui ſcripſerunt Euangelia tacuerunt?

RESPONSIO.

HVnc Euangelij locum quidam ſic intelligi voluerunt, vt nõ duos calices à domino datos aſſererẽt: ſed potius per anticipationem dictum eſſe firmarent, cæterum vnũ eſſe calicem, qui & anteà diuidendus, & poſteà bibendus commemoratur datus eſſe diſcipulis. Quidã vero ſecundò datũ calicẽ firmant. Sed ſiue hoc, ſiue illud quiſque ſentiat, talis eſt vterque ſenſus, vt vera fide nullatenus inueniatur extraneus. Hi verò qui

ſecundum datum æſtimant calicem, hoc factum in ſignificatione dixerunt, aſſerentes quod in primo calice ſuam, in ſecundo verò fidelium ſuorum dominus præfigurauerit paſſionem. Alij verò dixerunt in vtroque calice illud oſtendi, quod in veteri teſtamento præceptum
Numer 9. *eſt, vt qui paſcha primi menſis agnum commedendo non ageret, in ſecundo menſe in hædi commeſtione peragat. Videtur autem hic mihi etiam aliud quiddam congruum Chriſtianæ fidei reperiri myſterium: vt in vtroque calice vtrunque intelligi debeat teſtamentum. Præſertim quia hoc nobis ſic ipſa demonſtrauit veritas,*
Luc. 22. *vt nulla remaneret quærentibus difficultas. Nam ipſe dominus calicem quem bibendum dedit, nouū appellare dignatus eſt teſtamentum, quod Euangelici tenor demonſtrat eloquij. Siquidē tribus Euāgeliſtis, Mat-*
Mat. 26. *thæo, Marco, & Luca, hoc indubitanter atteſtantibus inuenitur. Verba quippe Matthæi hæc ſunt: Cœnantibus autem eis, accepit Ieſus panem, & benedixit, & fregit, deditq́; diſcipulis ſuis, & ait: Accipite & commedite, hoc eſt Corpus meum. Et accipiens calicem, gratias egit, & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes: Hic eſt enim ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro multis*
Marc. 14. *effundetur in remiſſionem peccatorum. Marcus verò myſterium dominici panis & calicis explicaturus, hæc ait: Manducantibus autem illis, accepit Ieſus panem, & benedicens fregit, & dedit eis, & ait: Sumite, hoc eſt Corpus meum. Et accepto calice, gratias agens dedit eis. Et biberunt ex illo omnes. Et ait illis: Hic eſt enim ſanguis meus, noui teſtamenti, qui pro multis effundetur. Lucæ verò, quem ſecundo certum eſt calicem nominaſſe, his inuenitur verbis ordinata atque triplicata*
Luc. 22. *narratio. Et accepto calice gratias egit & dixit: Accipite & diuidite inter vos. Dico enim vobis, quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat.*

Et ac-

Et accepto pane, gratias egit,& fregit, & dedit eis dicens: Hoc eſt Corpus meum,quod pro vobis datur.Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem poſtquam cœnauit,dicens:Hic calix nouum teſtamentum in ſanguine meo,qui pro vobis fundetur. Hinc eſt quod etiam beatus Paulus commemorans ſacratiſſimum illius cœnæ myſterium, non aliud calicem quàm nouum à domino nuncupatum inſinuat teſtamentum. Inter alia namque ſic dicit: Ego enim accepi à domino quod & tradidi vobis, quoniam dominus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit, & dixit: Hoc eſt Corpus meum pro vobis. Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem poſtquam cœnauit,dicens: Hic calix nouum teſtamentum eſt, in ſanguine meo. Hoc facite quotieſcunque bibitis, in meam commemorationem. Hac igitur Euangelicorum atque Apoſtolicorum atteſtatione dictorum in calicis nomine, iſto duntaxat loco non aliud quàm diuinum permittimur accipere teſtamẽtum. Neq; enim dubium eſt alijs locis à domino nomine calicis ſignificatam gratiam paſſionis. Quod vtique intelligi voluit, dicens filijs Zebedæi, Poteſtis bibere calicem,quem ego bibiturus ſum? Et in ipſa hora qua detineri manibus voluit impiorum, hoc ſermone beatum Petrum vt gladium reconderet in vaginam præmonens,calicem ſe bibiturum paſſionis oſtendit,dicens: Mitte gladium in vaginam. Calicem quem dedit mihi pater, non bibam illum? In quo calice paſſionem eſſe intelligendam etiam illic oſtendit, vbi auulſus à diſcipulis quantum iactus eſt lapidis moriturus pro peccatis hominum, humanæ quoque infirmitatis veraciter in ſeipſo demonſtrauit affectum, & vt deſperationem ab infirmioribus membris dignaretur auferre, ipſa virtus, quæ noſtrum caput eſſe voluit, dicere diuino amore nõ dedignata,quod

1. Cor. 11.

Mat. 20.

Ioan. 18.

membra eius eſſent humano poſtmodum timore dictu-
Luc. 22. ra. Inde eſt quod eum Lucas Euangeliſta commemo-
rat: Pater, ſi vis, transfer calicem iſtum à me. Mat-
Matth. 26. thæus quoque verba eius hæc eſſe teſtatur: Pater meus,
ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte. Marcus verò,
vt oſtenderet quid in illo calice intelligere deberemus,
Marc. 14. ait: Et cùm proceſſiſſet paululū, procidit ſuper terram,
& orabat, vt ſi fieri poſſet, tranſiret ab eo hora. Quam
hic horam putamus à ſancto Euangeliſta ſignifica-
Ioan. 2. tam, niſi illam de qua Dominus ait: Nondum venit
hora mea. & de qua Ioannes Euangeliſta dicit: Et ne-
mo miſit in eum manus, quia necdum venerat hora
Ioan. 7. eius? Hora vtique non coactitiæ mortis, ſed volunta-
riæ paſſionis. Hora proculdubio illa, qua triumphalem
mortem ſuſciperet, & ſoluens dolores inferni, mors ipſe
mortis miſericorditer ac mirabiliter extitiſſet, ſicut
Oſeæ. 13. iam dixerat per Prophetam: Ero mors tua ô mors, ero
morſus tuus inferne. Hanc horam à domino in ratio-
ne calicis nuncupatam beatus Euangeliſta ſubſequen-
ter oſtendit eius domini oratione ſubiuncta, qua dicit:
Marc. 14. Abba pater, omnia poſſibilia tibi ſunt, transfer cali-
cem iſtum à me. Nempe manifeſtum eſt, hoc fuiſſe
orare, vt tranſiret ab eo hora, quod erat dicere, vt calix
transferretur ab eo. Vbi, vt dixi, caput noſtrum in ſe
membrorum ſuorum ſuſceptam demonſtrauit infirmi-
tatem, quibus ſe daturum nouerat patiendi virtutem,
vt doceret non ex hoc euacuandum.

D. PETRI

D. PETRI DIACONI

ET ALIORVM QVI IN CAVSA fidei à Græcis ex Oriente Romam miſsi fuerunt, de Incarnatione & gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti ad Fulgentium & alios epiſcopos Africæ, Liber vnus.

CAPVT I.

DOMINIS *ſanctiſſimis & cum omni veneratione nominandis, Diacono, Fortunato, Albano, Orontio, Boetho, Fulgentio, Ianuario, & cæteris epiſcopis, & in Chriſti confeſſione decoratis, exigui Petrus Diaconus, Ioãnes Leõtius, Ioannes & cæteri fratres in cauſa fidei Romæ directi. Vtile & perneceſſarium, ſanctisq; Dei eccleſijs ſpecialiter credimus profuturũ, ea quæ de incarnatione & diſpenſatione diuina nobiſcum vniuerſæ ſanctæ Eccleſiæ Orientaliũ contra hæreticos defendunt, (qui prauis & iniquis argumentis antiquam eccleſiæ fidem inquietare non ceſſant) ſanctitati veſtræ ſuggerere, atque de his cõſenſum veſtræ beatitudinis ſuppliciter promereri. Quia in nullo ſanctã glorioſamq; confeſſionem veſtrã credimus diſſentire. Præſertim cum vno vbiq; ſpiritu ſanctã Dei eccleſiam vegetari minime dubitemus. Nõ enim parua, imò potius magna lætitia vniuerſi replebuntur oriẽtales, ſi ſanctitatẽ veſtrã ſuis, imò magis catholicis nouerint in omnibus conſentire dogmatibus. Vnde ſuppliciter petimus & obſecramus beatitudinem veſtrã, quatenus diligẽti examinatione, ea quæ inferius cõtinentur diſcutientes (vt decet veriſſimos & intrepidos Chriſti prædicatores) ſcriptis ſententiã veſtrã nobis patefacere iubeatis: vt ſi Deo præſtante catholicæ fidei conueniẽs, & apoſtolicis traditionibus noſtra apud vos*

(ſicut non diffidimus) fuerit expoſitio comprobata, & facilè tantorum virorum, probatiſſimorumq́ ſacerdotum authoritate muniti, iniqua loquentium ora obſtruere valebimus, & in fide ſanctorum patrum perſeuerantes, Deo qui nos ſanctimonij ſui confeſſione glorificauit, gratias referamus domini ſanctiſſimi & Deo digniſſimi. Nunc ea quæ ſequuntur diligentiùs petimus exploretis.

CAPVT II.

IGitur iuxta ſanctorum patrum traditionem, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum in duabus naturis vnitis & inconfuſis, id eſt diuinitatis & humanitatis, in vna perſona ſiue ſubſiſtẽtia confitemur. Nec illis acquieſcentes qui vnam Dei verbi naturam incarnatam prædicantes, venerabilis Calcidonenſis Concilij fidem refugiunt, nec illos admittentes, qui duas naturas doloſe pronunciantes, vnam Dei verbi naturam incarnatam minimè confitentur, æſtimãtes hoc duarum naturarum profeſſioni contrarium: Quaſi aliquid aliud quàm duas naturas ineffabiliter vnitas, vna Dei verbi natura incarnata ſignificet, Beato Cyrillo Alexãdrinæ ciuitatis antiſtite ad Succeſſum epiſcopum Dioceſariæ ita ſcribente: Si enim vnã naturã dicentes, Dei verbi tacuiſſemus non inferentes incarnatam, ſed velut abijcientes diſpenſationem, erat illis forſitan non improbabilis ſermo ſimulantibus interrogare, vbi eſt in humanitate perfectio, aut quomodo ſubſtãtia noſtra ſubſiſtit. Quoniam verò & perfectio quæ in humanitate eſt, & eſſentiæ noſtræ manifeſtatio illata eſt, per id quod dictum eſt incarnati, iam deſerant arundineam virgam ſibimet ſupponentes.

CAPVT III.

BEatam verò virginem Mariam non propter dignitatem hominis illius, qui ex ipſa natus eſt (quẽ gratia &

tia & non natura Deum quidam impiè prædicare non metuunt.) Sed propriè & ſecundum veritatẽ credimus theotocon, id eſt Dei genitricem, eo q̃uòd peperit verè & propriè Deum verbum incarnatum, & hominem factum, atq; eſſentialiter ſiue naturaliter carni vnitum. Propterea etiam eſſentialem ſiue naturalẽ factam naturarum vnitionem omnimodis confitemur, non ſicut illi qui tanquam in propheta ita in Chriſto domini verbũ inoperaſſe contendunt. Quos redarguit beatus Gregorius Nazianſenus ad Clidonium, dicẽs: Si quis ſicut in propheta ſecundum gratiam dicit inoperaſſe domini verbum, & non eſſentialiter factam confitetur vnitionem, ſit vacuus melioris inoperationis, magis autẽ plenus ſit deterioris. Nec ſicut illi qui ſecundum illuſtrationem, aut dilectionem, aut affectionem, aut perſonalem, vel ſubſiſtentialem, ſiue ſecundũm authoritatẽ, aut potentiam, aut æqualitatem honoris, vnitionem tentãt aſtruere naturarum. Quos paulò ſuperiùs memoratus Beatus Cyrillus anathematizat dicens contra Neſtorium: Si quis in vno Chriſto diuidit ſubſtantias poſt vnitatem ſola ſocietate connectens ſecundùm dignitatem, & authoritatem, aut potentiam, & nõ magis coniunctionem, quæ eſt ſecundũm vnitatem naturalem, anathema ſit. Deus enim verbum nõ nomine vacuo, non particula ſui, ſed natura Deus tantus quantus & pater eſt, æqualis per omnia patri, præter hoc tantummodo quòd ille pater eſt, iſte filius, natura ſe humanæ veniens factus eſt homo. Hinc etiam à ſanctis patribus adunatione ex diuinitate & humanitate Chriſtus dominus noſter compoſitus prædicatur. Quod nolẽs Paulus Samoſatenus confiteri damnatus eſt ab Antiocheno Concilio, Malchione presbytero eiuſdem Antiochenæ eccleſiæ viro per omnia eruditiſſimo, & ab vniuerſis ſacerdotibus qui contra eundem Paulum conuenerant

Gregor. Nazian.

Cyrillus anathematiſmo. 3.

tunc

tunc electo, qui ſummũ diſputationis certamen à Concilio memorato ſuſcipiens, ita eundem hæreticum inter cætera redarguit, dicens: Ex ſimplicibus fit certe compoſitũ, ſicut in Chriſto Ieſu, qui ex Deo verbo & humano corpore, quod eſt ex ſemine Dauid, vnus factus eſt, nequaquam vlterius diuiſione aliqua, ſed vnitate ſubſiſtens. Tu vero videris mihi ſecundum hoc nolle compoſitionem fateri, vt non ſubſtantia ſit in eo filius Dei, ſed ſapientia ſecundum participationem. Hoc enim dixiſti, quòd ſapientia diſpendium patiatur, & ideo compoſita eſſe poſſit, nec cogitas quod diuina ſapientia ſicut, antequam ſe exinaniſſet, indiminuta permanſit: ita & in hac exinanitione quam geſſit miſericorditer, indiminuta atque indemutabilis extitit. Et hoc etiam dicis quod ſapientia habitaret in eo. Habitamus & nos in domibus, vt alter in altero, ſed neque pars domorum nos ſumus, nec noſtra pars domus eſt. Similiter etiam beatus Athanaſius in libello, cuius eſt titulus: Quòd vnus ſit Chriſtus, Hæreticorum vanitatem refutans, poſtquam de filij Dei diuinitate inquiſitiones eorũ ſuperfluas approbaſſet, ita proſequitur: Sic, inquit, etiam de incarnatione inquirunt: Quomodo, inquiunt, incarnatus Deus, quomodo incorporatur, quomodo cõponitur? Ad paruum corpuſculum incapabilis, quomodo vnitur, increatus creato, & circumſcripto incircumſcriptus? aut quomodo in partem magnus ille & immẽſus & indiuiduus? Si autem magnitudo illa in paruo loco cõtracta eſt, aut paruũ illud factum eſt magnum, aut pars & nõ omnis diuinitas carni vnita eſt, quod eſt impium credere. Et prolapſi ſunt ex hoc quod dicunt quomodo, & quali modo? & qua ſententia imperſidiam etiam iſti & inhabitationem pro incarnatione operati ſunt, & pro vnitate & compoſitione in operationẽ humanã, & pro vna ſubſtãtia domini noſtri Ieſu Chriſti,

Athanaſius.

duas

duas ſubſiſtentias, & duas perſonas, & pro ſancta & ineffabili Trinitate, quaternitatem indecenter dogmatizãtes & impiè. Rurſus beatus Gregorius in ſermone de filio: Vno autẽ, inquit, capitulo meo vt altiora quidem aſcribas diuinitati, & illi naturæ quæ paſſionibus & corpore probatur eſſe ſuperior: humiliora verò cõpoſito tribuas, qui propter te ſemetipſum exinaniuit, & incarnatus eſt. Hinc ergo rectiſſimè credimus, quod plenus & perfectus Deus verbum etiam poſt aſſumptam carnem nullum augmentum detrimentumq́ pertulerit, imo vnitione ſua ineffabilem gloriam contulerit aſſumptæ naturæ. Regula.

CAPVT IIII.

HAc de cauſa Trinitas etiam poſt incarnationis myſteriũ Trinitas manſit, quia idem Deus verbũ, etiã cum propria carne vnus eſt ex Trinitate: non quod caro eius ſit de ſubſtantia trinitatis, ſed quia caro Dei verbi eſt, qui eſt vnus ex trinitate. Ipſe enim omnino & nõ alius aſcendit in cælũ, qui deſcendit de cælo, filius hominis qui eſt in cælo. Quapropter & Deum verbum paſſum carne, & crucifixũ carne, ſepultũ carne, ſecundũ B. Cyrillum profitemur, dicẽtem: Si quis non confitetur Deum verbum paſſum carne, crucifixũ carne, & mortem carne guſtaſſe, factumq́ primogenitum ex mortuis, ſecundum quod eſt vita & viuificator tanquam Deus, anathema ſit. Similiter etiam hominem Chriſtum dicimus verbum, ſecundum illud beati Iohannis: Quod fuit ab initio, quod audiuimus, quod vidimus oculis noſtris, quod perſpeximus, & manus noſtræ tractauerunt de verbo vitæ. Neque enim verbum ſecundum deitatis ſuæ naturam tractari potuit manibus humanis, niſi fieret homo. Eſt etiam proculdubio puer ille quem beata virgo genuit, quem pannis inuoluit, quem in præſepio collocauit, quẽ octauo die circuncidit,

Ioan. 3.

Cyrill. anathematiſmo 12.

1. Iohan. 1.

quem

quem Symeon vir iuſtus proprijs amplexatus eſt gremijs, quẽ ſubiectum parentibus Euangeliſtæ referunt, quem profeciſſe ætate & ſapientia proteſtantur, natura Deus, per quem facta ſunt omnia viſibilia & inuiſibilia, vnigenitus & primogenitus, in quo omnia conſtant
Coloſ. 1. *ſecundùm Apoſtolum. Et hoc ipſum claris vocibus etiã*
Eſaiæ 9. *Eſaias propheta proteſtatur dicens: Puer natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, cuius poteſtas in humero eius, & vocabitur magni conſilij angelus, admirabilis, conſiliarius, Deus fortis, dominator, princeps pacis, pater futuri ſeculi. Et idcirco acquieſcendum illis nullatenus credimus, qui puero illi Deum fortẽ vnitum aſſerunt, nec Deum fortem ipſum eſſe puerum credunt, præſertim cùm non alterius cuiuſlibet, ſed eius omnino thronum qui de ſpiritu ſancto & Maria virgine natus eſt, atque in Iordane à Ioanne vt aquas ſanctificaret baptizatus eſt, in ſeculum ſeculi virga æquitatis, virga regni tui, dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem, propterea vnxit te Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis. Quomodo autem vngi poterat Deus, cuius thronus eſt in ſeculum, niſi fieret homo?*

CAPVT V.

SEcundùm hanc ergo prophetæ ſententiam, Deus factus eſt Chriſtus, non autem Chriſtus factus eſt Deus, ſicut dicunt hæretici, qui per prouectum, non per naturam Chriſtum Deum audẽt aſſerere: Deus enim vnctus eſt, quia ipſe factus eſt homo, non enim eſt alter Deus, alter homo, ſed idem Deus, idem homo. Qui
Duæ natiuitates verbi Dei. *enim naturalis eſt filius virginis, idem naturalis eſt filius Dei, propterea & duas natiuitates credimus Dei verbi, & confitemur, id eſt, vnam ante ſecula in patre ſecundùm diuinitatem, alteram in nouiſſimis diebus à virgine ſancta ſecundum carnem: execrantes eos qui*

negant

negant ſecundum carnem Dei verbi natiuitatem: qui etiam refugiunt vnius eiuſdemq́; filij Dei fateri mirabilia, & paſſiones, quod omnis Dei eccleſia cõfitetur. Accipimus autem & quatuor concilia ſecundum hũc expoſitionis noſtræ ſenſum, Nicenum trecentorũ decem & octo epiſcoporũ, Conſtantinopolitanũ centũ et quinquaginta, qui damnauerũt impios pneumatomachos, necnon etiam Epheſinum primum, cui præfuerunt beatiſſimi Celeſtinus Romanus, & Cyrillus Alexandrinus antiſtites, & ſanctum ac venerabile, quod apud Calcedonam celebratum eſt. Epiſtolas quoque beati Leonis amplectimur, anathematizantes vniuerſos contraria dogmatibus eccleſiæ ſentientes, ſimul & omnia ſcripta Theodori Mopſueſtini, & Neſtorij diſcipuli eius, omneſq́; qui illis ſimilia ſapiunt cum eodem Neſtorio, necnon etiam cuncta ſcripta 12. capitulis aduerſantia beati Cyrilli, quæ contra eundem Neſtorium edidit: his adijcientes Euticem, Dioſcorum cum ſocijs eorum, omneſq́; quos iuſtè ac regulariter ſedes apoſtolica condemnauit.*

* *id eſt, ſpiritus ſancti impugnatores.*

CAPVT VI.

POſt hæc conſequens eſt etiam qualiter de Chriſti gratia ſentiamus, qua nos eruit de poteſtate ſathanæ, ſecũdum quod nobis eſt traditũ veſtræ beatitudini declarare: quia etiã in hac parte authoritas veſtra nobis valde eſt neceſſaria. Credimus itaq; bonum & ſine vlla carnis impugnatione à Deo creatore omnium factum Adã, magnaq́; præditũ libertate, ita vt & bonum facere in propria facultate haberet, & malum ſi vellet poſſet admittere. Eratq́; mors & immortalitas in eius poſita quodammodo arbitrij libertate. Capax enim erat vtriuſque rei, ut ſi ſeruaret præceptum, ſine experientia mortis fieret immortalis: ſi vero contemneret, mors continuo ſequeretur. Itaque ſerpentis aſtutia de

Qualis Adam ſit creatus.

prauatus, ſponte diuinæ legis præuaricator effectus eſt, & ideo ſecundùm quod ei prædictum fuerat, iuſto iudicio Dei, mortis pœna damnatur. totusq́, id eſt, ſecũdùm corpus & ſecundum animam in deterius commutatus, amiſſa libertate propria, ſub peccati ſeruitio mãcipatur.

Per peccatum totus homo factus eſt deterior.

Ex hoc nullus eſt hominum qui non huius peccati vinculo naſcatur aſtrictus, præter eum qui ad hoc vinculum peccati ſoluendum, nouo generationis modo natus eſt, mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. Quid enim aliud potuit aut poteſt naſci ex ſeruo, niſi ſeruus? neq; enim cùm eſſet liber Adã, filios procreauit, ſed poſtquam ſeruus peccati factus eſt. Ideo ſicut omnis ab illo eſt, ità & omnis homo ſeruus peccati per ipſum eſt.

Rom. 5.

Hinc & Apoſtolus, ex vno, inquit, in omnes homines in condemnationem. & rurſus: Per vnum hominem peccatum intrauit in hunc mundum, & per peccatum, mors, & ita in omnes homines mors pertranſijt, in quo omnes peccauerunt. Falluntur ergo omnimodo qui dicunt mortẽ ſolam, non & peccatum tranſiſſe in genus humanum. Cùm apoſtolus & peccatũ & mortem mundo per eum teſtetur illatum. Ab hac igitur damnatione & morte nullus omnino liberatur, niſi gratia redemptoris. Qui cùm eſſet dominus, vtpote Deus, vt nos à ſeruitute perpetua, & poteſtate diaboli liberaret, atque ad veram libertatem educeret, factus eſt

Ioan. 8.

ſeruus, accipiens formam ſerui. Hinc eſt, quod dicit ad Iudæos: Tunc verè liberi eritis, ſi vos filius liberauerit. Putabant enim ſe verè liberos, qui humanis occupationibus intentione vaniſſima ſeruiebant. Vt ergo falſa libertas, fieret Chriſtiana libertas, eadem libertas

Sine gratia, non niſi humana cogitantur.

liberatore indiguit, quo poſſet per eius gratiã ab occupationibus humanis auerſa, ea cogitare & deſiderare, quæ pertinent ad vitam æternãm. Sine hac igitur gratia poteſt quidem cogitare & deſiderare humana, non

autem poteſt cogitare aut velle, ſeu deſiderare diuina. Quorum primum eſt & præcipuum fundamentum, & crepido quodammodo ſiue omnium bonorum origo, credere in dominum gloriæ crucifixum. Quod vtique non eſt ex naturalis arbitrij libertate, quia non hoc caro & ſanguis, ſed pater cæleſtis reuelat cui voluerit, ad veram eum attrahens libertatem, non violenta neceſſitate, ſed infundendo ſuauitatem per ſpiritum ſanctum, vt mox credentes dicamus: quia dominus eſt Ieſus, quod nemo per naturalem arbitrij libertatem poteſt dicere niſi in ſpiritu ſancto. Fruſtra ergo garriunt qui dicunt, meum eſt velle credere, Dei autem gratia eſt adiuuare, cum etiam ipſum credere, quod eſt conſenſum præbere veritati, nobis à Deo dari teſtetur Apoſtolus, dicens: Vobis enim datū eſt à Chriſto, nō ſolùm vt in eum credatis, verumetiam vt pro illo patiamini. Quid ſit credere. Philip. 1.

CAPVT VII.

SEd dicunt, ſi nolentes Deus facit vt velint credere, nullus autē eſt qui naturaliter, vt dicitis, poteſt credere in filio Dei, aut aliquid boni velle quod pertinet ad vitam æternā, cur ergo non facit omnes velle, cùm nō ſit perſonarum acceptio apud Deū, præſertim cum de ipſo ſcriptum ſit: Qui vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionē veritatis venire. Aut enim vult & nō poteſt, aut mētitur ſcriptura diuina. Quod ſi horū quodlibet ſentire eſt impium, reſtat vt non ille excitet voluntatem humanam, ſed eam expectet ab homine, vt æquum ſit in volentibus præmium, in nolentibus autem iuſta damnatio. Hæc ſi ita ſunt, vt hæretici iactitant, comprehenſa ſunt ab ipſis inſcrutabilia, & incomprehenſibilia Dei iudicia. Si enim, vt ipſi volunt, nolentes damnat, ſaluat autem volentes, nihil eſt omnino quod quæratur vlterius. Et quantùm ad ipſos, fallit ſcriptura Obiectio. 1. Tim. 2.

diuina, quæ incomprehenſibilia Dei teſtatur iudicia.

Solutio. *Nos autem incomprehenſibilia credentes & demonſtrantes iudicia Dei, ex vna maſſa perditionis alios ſaluari dicimus bonitate & gratia Dei, alios iuſto & occulto iudicio derelinqui. Alioquin dicant ſi poſſunt hi qui hoc diuinæ iuſtitiæ & bonitati contrariũ æſtimant, cur is qui omnes homines vult ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, tam multas virtutes fecit in Corozaim & Bethſaida, & nullam harum in Tyro & Sydone facere voluit, vbi ſi facta fuiſſent, (ſicut ipſe teſtatur) forſitan in cinere & cilicio pœnitẽtiam egiſſent? Aut cur in Aſia & Bithimia Apoſtolum vetuit verbum ſalutis annunciare? Quòd ſi iſta nequeũt comprehendi, redeant ad ſe, & inuenientes ſe homines, deſinant quærere: cur alios ſaluet gratuito dono, alios derelinquat iuſto & occulto iudicio, qui poteſtatem habet ex eadem maſſa aliud vas facere in honorem, aliud in contumeliam, & clament vnà nobiſcum, imò iuxta Apo-*

Roma. 11. *ſtolum: O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius. Quis enim cognouit ſenſum domini? Aut quis conſiliarius eius fuit? aut quis prior dedit ei & retribuetur illi? Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, ipſi gloria in ſecula ſeculorũ Amen. Manifeſtè ergo non nobis, ſed Apoſtolo, omnino reſiſtit, qui dicit: niſi ego prius voluero, gratia ad me non venit. Quod omnino nihil aliud eſt dicere, niſi prius dare Deo, vt retribuatur illi.*

CAPVT VIII.

SEd nos ſequentes eundem Apoſtolum, omnem bonarum cogitationum originem, earumq́; confeſſionem & voluntatẽ ex Deo & per Deum & in Deo dicimus, qui prauas hominũ voluntates & terrenis acti-

bus

bus implicatas, per infuſionem & operationem intrinſecus ſancti ſpiritus abſoluit, & corrigit, ſicut ſcriptum eſt: Præparatur voluntas à Domino. Hinc etiam beatus Baſilius Cæſarienſis Epiſcopus in oratione ſacri altaris, quam penè vniuerſus frequẽtat Oriens. Inter cætera: Dona (inquit) domine virtutem ac tutamẽtum, malos quæſumus bonos facito, bonos in bonitate conſerua, omnia enim potes, & non eſt qui contradicat tibi, cùm enim volueris ſaluas, & nullus reſiſtit voluntati tuæ. Ecce quàm breuiter, quamq́; diſtrictè, doctor egregius olim huic controuerſiæ finem poſuit, docẽs per hanc precẽ, non à ſeipſis, ſed à Deo malos homines bonos fieri, nec ſua virtute, ſed diuinæ gratiæ adiutorio in ipſa bonitate perſeuerare. Similiter beatus Innocentius Apoſtolicæ ſedis antiſtes, in epiſtola ad Concilium Mileuitanum: Omnia, inquit ſtudia & omnia opera ac merita ſanctorum, ad Dei gloriam laudemq́; referenda ſunt, quia nemo aliunde ei placet, niſi ex eo quod ipſe donauerit. Quod diligẽtius manifeſtiusq́; in epiſtola ſua ad Papam Romanum replicantes, ipſius Papæ ſententiam explicant Africana Concilia dicentes: Illud autẽ quod in literis, quas ad vniuerſas prouincias curaſti eſſe mittendas, poſuiſti, dicẽs: Nos tamen inſtinctu Dei (omnia enim bona ad authorem ſuum referenda ſunt vnde naſcuntur) ad fratrum & coepiſcoporum noſtrorum conſcientiam vniuerſa retulimus: ſic accipimus dictum, vt illos qui contra Dei adiutoriũ extollunt arbitrij libertatem, diſtricto gladio veritatis, velut curſim tranſiens amputares. Quid enim tã libero feciſti arbitrio, quàm quòd vniuerſa in humilitatis noſtræ conſciẽtiam retuliſti? Et tamẽ inſtinctu Dei factũ fideliter ſapienterq́; vidiſti, veraciter fideterq́; dixiſti, ideo vtiq́; quia præparatur volũtas à domino, & vt boni aliquid agat, paternis inſpirationibus ſuorũ ipſe tangit corda filiorum.

Baſilius

Vide in capitulis Celeſt. cap. 8.

Rom. 8. *Quotquot enim ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei, vt nec noſtrum deeſſe ſentiamus arbitrium, & in bonis quibuſque voluntatis humanæ ſingulis motibus, magis illius præuenire non dubitemus gratiam, quòd ita Deus in cordibus hominum atque in ipſo libero operetur arbitrio, vt ſancta cogitatio, pium conſilium, omniſq; motus bonæ voluntatis ex Deo ſit, quia per illum aliquid boni poſſumus, ſine quo nihil poſſumus. His cõgruè beatiſſimus Celeſtinus in epiſtola ad Gallos data:*

Celeſt. cap. 11. *Cum enim (inquit) ſanctarum plebium præſules mandata ſibi legatione fungantur, apud diuinã clementiam humani generis agunt cauſam, & tota ſecum eccleſia congemiſcente poſtulant & precantur, vt infidelibus donetur fides, vt idolatræ ab infidelitatis ſuæ liberentur erroribus, vt Iudæis ablato cordis velamine, lux veritatis appareat, vt hæretici catholicæ fidei perceptione reſipiſcãt, vt ſchiſmatici ſpiritum rediuiuæ charitatis accipiant, vt lapſis pœnitentiæ remedia conferantur, vt denique catechumenis ad regenerationis ſacramenta perductis, cæleſtis miſericordiæ aula reſeretur. Hæc autem non perfunctoriè neque inaniter à domino peti rerum ipſarum monſtrat effectus, quandoquidem ex omni errorum genere, plurimos dignatur attrahere, quos eruens de poteſtate tenebrarum, transfert in regnum filij charitatis ſuæ, & ex vaſis iræ facit vaſa miſericordiæ, quod à Deo totum diuini operis eſſe ſentitur, vt hæc efficienti Deo gratiarum ſemper actio, laudiſq; confeſſio pro illuminatione talium vel correctione referatur.*

Idẽ cap. 12. *Rurſus poſt pauca. His ergo, inquit, eccleſiaſticis regulis ex diuina ſumptis authoritate documentis, ita adiuuante domino Deo confirmatiſſimus, & omnium bonorum effectuum, atque operum, & omnium ſtudiorum, omniumq; virtutum quibus ab initio fidei ad Deum tenditur, Deum profiteamur autho-*

authorem: & non dubitemus ab ipſius gratia omnis hominis merita præueniri, per quem ſit vt aliquid boni & velle incipiamus & facere: quo vtique auxilio & munere Dei non aufertur liberũ arbitrium, ſed liberatur, vt de tenebroſo lucidum, de prauo rectum, de languido ſanum, de imprudenti ſit prouidum. Terminat autem idem magiſter hanc ipſam epiſtolam, atque concludit ita, dicens: Quia ad confitendam gratiam Dei, cuius operi ac dignationi nihil penitus ſubtrahendum eſt, ſatis ſufficere credimus, quicquid ſecundum prædictas regulas apoſtolicæ ſedis nos ſcripta docuerunt, vt prorſus non opinemur catholicum quod apparuerit præfixis eſſe ſententiis contrarium. Hæc ſanctiſſimi non quaſi ignorantibus ſuggerere neceſſarium æſtimauimus. Sed ad confutandum eorum amentiam, qui ea vt noua dogmata, & penitus eccleſijs inaudita refugiunt, huic paruitatis noſtræ libello inſerere vtile conſiderauimus. Quorũ omnium ſanctorum patrum imbuti doctrinis, anathematizamus Pelagium & Cœleſtinum, ſimulq́ etiam Iulianum Edanenſem, & qui illis ſimilia ſapiunt, præcipuè libros Fauſti Galliarum epiſcopi, qui de monaſterio Lirinenſi prouectus eſt, quos contra prædeſtinationis ſententiam ſcriptos eſſe non dubium eſt. In quibus non ſolum contra horum omnium ſanctorum patrum, verumetiam contra ipſius Apoſtoli contradictionem veniens, humano labori ſubiungit gratiæ adiutorium, atq; totam omnino Chriſti euacuans gratiam, antiquos ſanctos non ea gratia qua & nos, ſecundum quod docet beatiſſimus Petrus Apoſtolus, ſed naturæ poſſibilitate ſaluatos impiè profitetur. Petrus miſericordia Dei Diaconus ſubſcripſit. Ioannes miſericordia Dei monachus ſubſcripſit. Leontius miſericordia Dei monachus ſubſcripſit. Ioannes Lector miſericordia Dei ſubſcripſit.

Idẽ cap. 13.

Libri Fauſti contra prædeſtinationem.

D. FVLGENTII RVSPENSIS EPISCOPI DE INCARNATIONE & gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti, ad Petrum Diaconum & alios qui ex Oriente in cauſa fidei Romam miſsi ſunt, Liber vnus.

CAPVT I.

DILECTISSIMIS, *& in Chriſti fide atq; gratia plurimùm amplectendis, ſanctis fratribus, Petro Diacono, Joanni Leontio, & alio Ioanni, cæteriſq; fratribus quos vnà vobiſcum in cauſa fidei Romæ directos literis intimaſtis, Dacianus, Fortunatus, Boechos, Victor, Scholaſticus, Horontius, Vindicianus, Victor, Ianuarius, Victorianus, Fotinus, Quoduultdeus, Fulgentius, Fœlix, & Januarius in domino ſalutem. Beatus frater noſter Ioannes Diaconus à veſtra ſocietate directus, literas nobis quas miſiſtis habuit, quibus recenſitis veſtram ſimul alacres & fidem cognouimus & ſalutem, imò in agnitione fidei veſtræ nobis ſalus innotuit. Quæ enim vera in hac vita ſalus eſt hominum, niſi recta in Deum fides, quæ per charitatem operatur, per quam nos gratia diuina ſaluatos apoſtolica teſtatur authoritas, dicens: Gratia ſalui facti eſtis per fidem, & hoc non ex vobis,* Epheſ. 2. *Dei enim donum eſt, non ex operibus, vt ne quis extollatur. Et quia charitas rectæ fidei debet iugiter adhærere, quæ ſtudio atque efficacia bonorum operum cooperit multitudinem peccatorum, ideo doctor gentium in fide & veritate, ne quid ſibi humani tumoris auderet arrogantia vendicare, poſt commendationem fidei per quam gratis ſalui facti ſumus, operum quoque bonorum gratiam, muneribus diuinæ benignitatis aſſignans*

rum

ſubſequẽter adiunxit. Ipſius enim ſumus factura creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis, quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus. In eis nos Deo dirigente ambulare, ipſo rerum gaudemus effectu. Solicitudine quippe non pigri, & ſpiritu feruentes, quò deuotione laudabiliore domino ſeruitis, eò charitas de corde puro & conſcientia bona & fide non ficta nos inſtigat pro fidei communione plenius agnoſcenda veſtri exilij ſecreta perquirere. Quia igitur ſermo Dei non eſt alligatus qui viuus eſt & efficax, idcirco nos quoque ea quæ de incarnatione ac diſpenſatione domini noſtri Ieſu Chriſti,& de gratia (quæ gratis indignis ita tribuitur, vt ipſa in nobis & exordium & profectum bonæ voluntatis operetur) canonicorum ſancta authoritate voluminum, paternorum quoque dictorum doctrina, atque inſtitutione percipimus & tenemus, veſtræ charitati reſcripto indice demonſtrauimus, confidentes in domino (à quo & fides infunditur,vt corde credamus ad iuſtitiam, & ſermo datur, vt ore confiteamur ad ſalutem) quod noſtrum pariter & ſenſum gubernauit & ſtylum, vt veſtræ interrogationi talis reddatur noſtra reſponſio, in qua & de incarnatione domini ea dicamus,quæ noſtræ redemptionis continet veritas:& de gratia Dei ea loquamur,quæ nobis ipſa gratis infundit ſuperna maieſtas. Ephes.2. Rom.12. 2.Tim.2.

CAPVT II.

DIcitis itaque vos iuxta ſanctorum patrum traditionem, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum in duabus naturis vnitis & inconfuſis, id eſt, diuinitatis & humanitatis in vna perſona ſiue ſubſiſtẽtia confiteri. Vnde conſequenter beatam quoque Mariam propriè & ſecundùm veritatem vos credere aſſeritis genitricem Dei,eò quòd ſcilicet peperit verè & propriè Deum verbum incarnatum & hominem factum,atque eſſen-

tialiter ſiue naturaliter carni vnitum. Hæc ex epiſtolæ veſtræ tenore poſuiſſe ſufficiat. Ex his enim pendent cætera, quæ de incarnatione domini ſermonis veſtri profeſſio comprehendit. Si quis igitur in domino noſtro Ieſu Chriſto aut duas naturas, aut vnam noluerit, ſiue dubitauerit credere ac prædicare perſonam: Vel ſi quis noluerit confiteri eundem Deum atque hominem, id eſt, verbum incarnatum, de Maria virgine pro noſtra ſalute veraciter natum, tantum à catholica fide deprehenditur ac demonſtratur extraneus, quantum ſacramento redemptionis humanæ reſiſtit ingratus.
1.Tim.3. *Hoc enim eſt illud magnum pietatis commendatum fidelibus cunctis ore apoſtolico ſacramentum, quod manifeſtatum eſt in carne, iuſtificatum eſt in ſpiritu, apparuit Angelis, prædicatum eſt gentibus, creditum eſt in hoc mundo, aſſumptum eſt in gloria. Quia ſcilicet verbum quod in principio erat, & apud Deum erat, & Deus verbum erat, id eſt, Dei vnigenitus filius, Deiq; virtus & ſapientia, per quem & in quo facta ſunt omnia, & ſine quo factum eſt nihil, id eſt, Deus vnigenitus cùm in forma Dei eſſet, id eſt, cum æqualis per omnia genitori vnitatem cum eo naturalis eſſentiæ poſſideret, & in ea natura quam ſempiternus habet ex patre, hoc quod naturaliter pater eſt, id eſt, Deus verus ſummus incommutabiliſq; eſſet, neq; alter à patre Deus, ſed manente perſonali diſcretione, vnus naturaliter cum patre Deus eſſet, nec minor ſcilicet nec poſterior patre, nec diuerſæ poteſtatis, nec alterius eſſentiæ: (nō enim rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo) tamen ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens, id eſt, in ſimilitudine hominum factus, idem habitu inuentus vt homo, in quo nulla potuit eſſe rapinæ arbitratio, quia de ſubſtantia patris ineffabili ac ſempiterna natiuitate genita, naturalis æqualitatis in eo per-*

eo permanet plenitudo. Semetipſum igitur exinaniuit formam ſerui accipiens. In eo quippe Deus homo eſſe naturaliter voluit, & dominus omniũ rerum, ſeruilem naturam ſine amiſſione propriæ dominationis aſſumpſit, in quo ſerui formam miſericorditer exinanitus accepit. Quàm bene autem ſanctus Apoſtolus noui teſtamẽti, ſicut ipſe teſtatur, factus à Deo miniſter idoneus, ne quiſquam noſtrum exinanitum Dei filium audiẽs, amiſſam vel diminutam æqualitatem paternæ formæ in Deo vnigenito noxia cogitatione cõciperet, & obliquos ſequens ſerpẽtinæ deceptionis anfractus, rectæ fidei tramitem non teneret, illa exinanitione ſubmotis reſeruauit ambagibus, quãdo ſubſequenter adiecit, formã ſerui accipiens. Illa igitur exinanitio vnigeniti Dei, acceptio fuit formæ ſeruilis, non amiſſio vel diminutio deitatis. Diuina quippe natura nec minui poteſt aliquatenus nec augeri, quia incõmutabilis manens hoc habet ſemper eſſe quod eſt. Nã ſi Deus ille verus & ſummus, qui propter nos egenus factus eſt, cùm eſſet diues, vt illius paupertate nos diuites eſſemus, plenitudinem ſuam quod nefas eſt, exinanitus amitteret, aut aliquid mutabilitatis in illa formæ ſeruilis acceptione ſentiret, non dixiſſet beatus Ioannes Euangeliſta de verbo incarnato. Et vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis. Verbum itaque caro factum in veritate humana caro eſſe cœpit, ſed in veritate diuina verbum eſſe non deſtitit. Et ſuſceptionis ac redemptionis humanæ myſterium ideo efficaciter peregit redemptoris admiranda benignitas, quia nec mutabilitatis, nec diminutionis vnquam receptrix eſſe potuit diuina maieſtas. Verbum igitur Dei, idemq́ verbum Deus, humanam carnem de carne matris accipiens, ſic vtique formam ſerui accepit, vt permanens in forma Dei æternus atque incommutabilis Deus per

Philip. 2. · 2. Cor. 8. · Ioan. 1.

vnitatem

filium,& vocabitur nomen eius Emanuel, quod interpretatur,nobiſcum Deus. Quia ergo ille quem in vtero virgo cõcepit & peperit,nobiſcum Deus vocatur, Deus vtique in vtero virginis conceptus natusq́; cognoſcitur. In euangelio quoque dicitur de Maria: Inuenta eſt in vtero habens de ſpiritu ſancto. Etiam Ioſeph, Matth. 1.
quem virum Maria non ad cõcubitum corruptelamq́; carnis, ſed ad teſtimonium cuſtodiamq́; ſacræ virginitatis & caſtiſſimæ fœcũditatis habuit, angelico ſic admonetur oraculo: Ioſeph fili Dauid, ne timeas accipere Mariam coniugem tuam. Quod enim in ea natum eſt, de ſpiritu ſancto eſt. Ex ipſa quoque factus cæleſtibus demonſtratur eloquijs. Dicit enim Apoſtolus: Poſt- Verbum factum eſt ex virgine.
quam autem venit plenitudo temporis, miſit Deus fi- Gal. 4.
lium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege. Romanis etiam ſcribens, vt verũ firmumq́; ponere ſe demonſtraret fundamentum fidei, epiſtolæ ſuæ tale collocauit exordium: Paulus ſeruus Ieſu Chriſti vocatus Apo- Rom. 1.
ſtolus ſegregatus in Euangelium Dei, quod ante promiſerat per prophetas ſuos, in ſcripturis ſanctis de filio ſuo, qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem. Timotheo quoque dilecto filio in fide principaliter huius fidei ſollicita commendat affectione memoriam, dicens: Memor eſto Chriſtum Ieſum reſurre- 2.Tim. 2.
xiſſe à mortuis ex ſemine Dauid ſecundum Euangelium meum. Ad ipſam quoque beatam virginem futuram ſcilicet creatoris ſui, imò rerum omnium genitricem, Gabriel Angelus hoc vſus inuenitur alloquio: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi ob- Lucæ 1.d.
umbrabit tibi: Ideo quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei. Ad hoc pertinet ſalutis noſtræ my- Geneſ. 24.
ſterium, quod pater noſter Abraham diſpenſatorem domus ſuæ præcepit ſub eius fœmore manum ponere, & iurare per Deum cæli. Quod non niſi ſpiritu feciſſe creden-

1.Cor.1.c. *credendus eſt, tunc ſcilicet quando omnia in figura contigiſſe vas electionis inſinuat. Illud igitur ideo ſanctus Abraham pater gentium fecit, non quia carni ſuæ credebat aliquod iam eſſe cum Deo cæli naturale conſortium, ſed vt oſtenderet Deum cæli ex ea carne naſciturum hominem, quæ de ſemine ipſius Abrahæ propaginis duceret veritatem. Vnus eſt igitur Chriſtus Dei filius in natura diuinitatis & carnis, in quo ſingularitas perſonalis nõ confundit humanam diuinamque naturam, & inconfuſa vnitio naturarum non facit geminam ineſſe perſonam. Veritas enim propterea noſtræ reconciliationis permanet & ſalutis, quia & Deus vnigenitus verus homo pro nobis eſt factus, & idem homo non alius conceptus & natus eſt quàm vnigenitus Deus. Beata igitur Maria Deum verbum, ſecundũm quod caro factum eſt, & concepit & peperit. Cuius vtero verbum Deus non carnem, in qua conciperetur, intulit, nec ex ea materiam conceptæ ſue formatæ carnis non ipſe Deus concipiendus, ſed tantùm naſciturus aſſumpſit: Sed ex ea & in eadem virgine humanæ carnis naturam, ſecundùm quam temporaliter Deus ſempiternus conciperetur & naſceretur, accepit. Ipſa quippe acceptio carnis fuit conceptio virginalis, neque enim in vtero ſanctæ illius & matris & virginis, illa ſpiritualis & ex Deo Patre ſine initio genita verbi Dei natura, poterat abſque carne temporaliter concipi, ſicut nec caro ſine verbi Dei vnitione potuit aliquatenus nullius viri coitu ſeminata in intimo vulnæ virginalis innaſci. Hanc ergo carnem tunc ex ſe natura virginis concipientis exhibuit, cũm in eam Deus concipiendus aduenit. Non eſt igitur aliquod interuallum temporis æſtimandum, inter conceptæ carnis initium, & concipiendæ maieſtatis aduentum. Vna quippe fuit in vtero Mariæ virginis conceptio diuinita-*

diuinitatis & carnis, & vnus eſt Chriſtus Dei filius in vtraque natura conceptus, vt maculam vitiatæ propaginis inde inciperet abolere, vnde in vnoquoque naſcentium videbatur exiſtere.

CAPVT IIII.

Nam quia omnes homines ex coitu maris fœminaq́; naſcentes, ipſius conceptionis exordium originalis peccati habent contagione reſperſum, quia peccatum quod primus homo cùm eſſet natura bonus, diabolica malignitate ſeductus admiſit, in poſteros quoque cum pœna ac cum morte tranſiuit. Quod in veritate ſanctus Dauid enunciat, dicens: Ecce enim in Pſalm. 50. *iniquitatibus conceptus ſum, & in delictis peperit me mater mea: neceſſarium vtique admodum fuit vt miſericors dominus & iuſtus iniquitatis humanæ veſtigia deleturus, in ipſo conceptu ſibi humanam naturam dignaretur immaculatam immaculatus vnire, vbi eam conſueuerat per inflictam peccati originalis maculam ſuæ parti dominióque diabolus vendicare. Naturæ igitur humanæ, cuius veritatem plenitudinémque Deus vnigenitus aſſumere voluit, conceptum quoque eius natiuitatémque ſuſcepit. Abſit enim vt quiſquam catholicus credat aut dicat, quòd vnigenitus Deus ſuo nos ſanguine redempturus, in ea carne qua idem Deus factus eſt homo, reſpuerit humanæ conceptionis initia, cùm in eadem carne Deus ipſe immortalis permanens humanæ mortalitatis fuiſſet paſſurus extrema. Sicut enim carne moriens incommutabilem atque inamiſſibilem naturalem ſui ſtatum Deus verus viuúſque non perdidit, ſic idem Deus vniuerſus naturaliter & æternus cùm parua carne conciperetur, vniuerſitate naturali non caruit. Et cùm temporaliter carne naſceretur, æternitatem*

tem naturalem, in qua de patre atque in patre ſempiternus Deus eſt, non amiſit, quia vita illa ſuum voluit eſſe quem in carne ſuſcepit, obitum & æternitas illa ſuum habuit in matre conceptũ. Verbum igitur Deus, id eſt vnigenitus Dei filius, qui eſt in omnibus (ſicut
Apoc.1. *ipſe teſtatur) alpha & Ω, initium & finis, ſic initialiter ſecundùm humanam naturam concipi carne non abnuit, ſicut eadem carne moriens, Deus humanæ naturæ debitum finale perſoluit. Nullatenus namq; humana natura ad auferendum peccatum mundi ſufficiens atque idonea fieret, niſi vnione verbi Dei, non naturali confuſione, ſed ſolùm perſonali vnitate tranſiret. Verbũ quippe cùm caro fieret, vnitione mirabili ſuam naturam fecit, quam ex nobis accepit. In qua tamen vnitione deifica, & omnino mirabili, verbi diuinitas mutata non eſt in carnem, veraq; verbi humanitas naturalem prorſus tenuit noſtri generis veritatem. Virgo igitur, quòd ſæpe commemorandum, ipſum Deum verbum ſecundum hoc quod in ea caro factum eſt, & concepit & peperit, & illum vnigenitum Deum, virtutem ſcilicet & ſapientiam Dei, candorem lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula Dei maieſtatis, & imaginem bonitatis illius, ſplendorem gloriæ, & figuram ſubſtantiæ eius, quem ſine vllo initio de ſua natura ſempiternum atque incommutabilem genuit incommutabilis ac ſempiterna diuinitas patris: eundem humana natura totum plenumq; Deum & hominem initialiter concepit & peperit vterus virginalis.*

CAPVT V.

CVm autem dominum Chriſtum Deum hominẽmque dicimus, non perſonalem dualitatẽ, ſed vtriuſque naturæ vnitionem veriſſimam ſine vlla facta confuſione monſtramus. Idem quippe Deus qui homo,

idem

idem homo qui Deus eſt, quia ſic Deo verbo mirabiliter vnita eſt humana natura, vt ipſe verus Deus verus homo fieret, alterã verò perſonam incarnati verbi vera humanitas non haberet. Acceſſit enim Deo humana ſubſtantia non perſona. Deus itaq; cum ſua carne vnus eſt Chriſtus, filius Dei & filius hominis, idem verbum ſimul & caro, imò idem verbum caro, quia idem Deus homo.

CAPVT VI.

NOn autem ſic Deus verbum carnem accepit, vt caro non fieret, cùm Euangeliſta dicat, Verbum caro factum eſt. Ioan. 1. *Neq; naturam carnis ita Deus ſummus atque vniuerſus aſſumpſit, vt tanquàm in vno de patriarchis aut prophetis, in illo quidem homine Deus eſſet, ſed idem Deus homo non eſſet. Abſit vt hoc Chriſtiana conſcientia teneat, aut ſe quiſquam fideliũ profanari tanta impietate permittat. Cùm enim verbum caro factum eſt, ſic diuinitas humanitatem ſibi mirabiliter vnire dignata eſt, vt vtriuſq; naturæ veritate ſeruata, in vno eodemq; Deo atq; homine Chriſto pro vita mũdi diuina fieret illa eius humanitas. Deus enim non* Pſalm. 76. *continens in ira miſericordias ſuas, ad hoc homo factus eſt, vt quicquid in homine creauerat integrum, idem Deus in ſe totum redintegraret aſſumptum. Hoc itaq; habuit, Dei hominiſq; mirabilis quidem, ſed verus ille ſecundùm carnem conceptus & partus, quo Deum cæli virgo ineffabiliter cõcepit & peperit, & virgo genitrix inuiolata permanſit, illa ſcilicet gratia plena, & beata in mulieribus veraciter ab angelo nuncupata, quòd gratiæ præuenientis ope atque opere ſpiritu ſancto ſuperueniente in ſe, & virtute altiſſimi obumbrante ſibi Deum Dei filium conceptura, viri coitum nec pertulit omnino nec voluit, ſed virginitatem retinens & mentis & corporis, ab eo quem conceptura & paritura fuerat*

donum incorruptæ fœcunditatis & fœcũdæ integritatis accepit. Ita Deum verbum ſecundum quod caro factum eſt, virgo ſancta concepit, angelorum hominumq́ factorẽ, eundemq́ nihilominus virgo peperit hominum redemptorem. Neq; enim ſancta virgo Maria Deum ſine carnis aſſumptione, nec carnẽ ſine vnitione cõcepit, quia ille conceptus virginis Deo fuit carniq́ communis. Hæc eſt gratia qua factum eſt, vt Deus qui venit peccata tollere, quia peccatum in eo non eſt, homo conciperetur, atq; naſceretur in ſimilitudine carnis peccati, de

Caro Mariæ caro peccati fuit. *carne peccati. Caro quippe Mariæ, quæ in iniquitatibus fuerat humana ſolennitate concepta, caro fuit vtiq; peccati, quæ filium Dei genuit in ſimilitudinem carnis*

Rom. 8. *peccati. Teſtatur enim Apoſtolus, quia miſit Deus filium ſuum in ſimilitudinẽ carnis peccati, illum ſcilicet*

Philip. 2. *qui cũm in forma Dei eſſet, non rapinã arbitratus eſt eſſe ſe æqualẽ Deo, & ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiẽs, in ſimilitudine hominũ factus. Propterea verò in ſimilitudine carnis peccati miſſus eſt Dei filius, idẽ qui in ſimilitudine hominũ factus, vt & ſimilis hominibus fieret in veritate carnis quã ipſe creauerat, et diſſimilitudinẽ noſtrã Deus in carne ſine peccato creatus auferret, quam noſtræ carni nõ ex opere ſuo, ſed ex noſtro peccato ineſſe cernebat. In ſimilitudine igitur carnis peccati Dei filius miſſus apparuit, quia in eius vera humana carne nõ iniquitas hominis, ſed mortalitas fuit. Similitudo verò carnis peccati cũm in Dei filio vel potiùs Dei filius in ſimilitudine carnis peccati, cũm dicitur, credendum eſt vnigenitũ Deũ de virginis carne mortalis non traxiſſe peccati ſordẽ, ſed accepiſſe naturæ integrã veritatẽ, vt veritatis ortus de terra exiſteret, quem prophetali ſermone B. Dauid inſinuat, dicẽs: veritas de terra orta eſt. Verè igitur Deũ verbũ Maria concepit quod incarnatũ peperit, quã Deus accepit.*

CAP.

CAPVT VII.

Sed ipſum Deum hominem factum & concipere & parere, non humanis meritis, ſed concepti naſcẽtiſq́; ex ea ſummi Dei dignatione promeruit. Niſi enim verbum Deus humanam ſibi vniens ſingulariter naturam, ex virgine homo verus naſceretur, & plenus: nunquam nobis carnaliter natis, ſpiritualiter naſcendi cõferretur exortus. Sed vt carnaliter donaretur diuina natiuitas, prius concepta & nata eſt in veritate carnis vnigeniti filij diuina maiſtas. Longe enim fuit à peccatoribus ſalus, & iniquitates noſtræ magna nos à Deo ſeparatione diſiũxerant. Pſal. 118. Eſaiæ 59. *Et quia in ipſa natiuitate carnis noſtræ, mortis vinculo tenebamur obſtricti, à quo ſolius beneficio ſpiritualis natiuitatis poſſemus abſolui, Deus natus eſt ex homine, vt ex Deo homines naſcerentur. Ideo namq; Chriſtus filius Dei, id eſt Deus verus & vita æterna, natus & mortuus eſt in veritate carnis, vt nos ſpiritualiter in vno trinitatis nomine renaſceremur in ſacramento baptiſmatis. Hoc docet apoſtolus, dicens: Quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus.* Rom. 6. *Chriſti ergo filij Dei prima natiuitas ex Deo, ſecunda ex homine: noſtra vero prima natiuitas ex homine, ſecunda ex Deo. Et quia Deus naſciturus ex vtero veritatem carnis accepit, ideo nobis renatis in baptiſmo, ſpiritum adoptionis indulſit. Ille quod ex prima natiuitate natura non fuit, ſecunda natiuitate per gratiam factus eſt, vt nos quod prima natiuitatis natura non fuimus, gratia ſecundæ natiuitatis eſſemus. Sed Deus vt ex homine naſceretur gratiam nobis attulit, nos autem gratiam gratis accipimus, vt diuinæ conſortes naturæ, Dei ex carne naſcentis munere fieremus. Quia ergo filius Dei factus filius hominis, propterea quotquot receperunt eum (ſicut beatus Iohannes Euangeliſta teſtatur)* Ioan. 1.

dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt. Si verò vnigenitus filius qui eſt in ſinu patris, poſt æternam natiuitatem, quam ex æterno patre filius coæternus habet, ſecundam natiuitatem ſanctificandi hominis gratia non ſuſciperet, homo in iniquitatibus conceptus, primæ natiuitatis nexibus non careret. Sed quia ſecundum beati Ioannis eloquium, in hoc apparuit filius Dei, vt ſoluat opera diaboli, ille qui in prima natiuitate qua de patris natura verus Deus eſt
1.Ioan.3. *& vita æterna, nullũ haberet natiuitatis initium, idem Deus ex virgine temporaliter ſumpſit ſecundæ natiuitatis exordium.*

CAPVT VIII.

ILle itaq; viuus ſermo Dei, vitæ ſuæ ſtatu incommutabiliter permanente, poſt primam natiuitatem cum patre, de quo natus vna naturaliter vita eſt, quia ſicut
Ioan.5. *habet pater vitam in ſemetipſo, ſic dedit & filio vitam habere in ſemetipſo. Idem ipſe Dei filius in natura carnis per gratiam pro mortuis natus eſt ad mortem, vt nos poſt mortem primæ natiuitatis quam habemus ex carne, in gratia ſpiritus renaſceremur ad vitam. Sed Deus verus & viuus, imò Deus veritas & vita æterna, niſi idem verus homo fieret, mortem guſtare non poſſet. Et idem homo qui mortem guſtauit, ſi verus Deus & vita æterna non eſſet, mortem vincere non valeret. Excepto illo qui ſic homo eſt vt idem ſit Deus, quis eſt homo qui deſtruxerit mortẽ? Aut quis eruet animã ſuam de manu inferi? Proinde vnigenitus Deus viuus & verus, ſecundum carnem quam ex nobis accepit, ſicut conceptus & natus eſt, ita etiam mortuus reſurrexit, quia veniens quærere & ſaluum facere quod perierat,*
Rom.4.d *traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtifi-*

iuſtificationem noſtram. Mors autem filij Dei quam ſola carne ſuſcepit, vtramque in nobis mortem, anima ſcilicet carniſq; deſtruxit, & reſurrectio carnis eius, gratiā nobis & ſpiritualis & corporalis reſurrectionis attribuit, vt priùs iuſtificati per fidem mortis reſurrectionis filij Dei, reſuſcitaremur ab infidelitatis morte, qua cùm naturaliter eſſemus filij iræ, ſicut & cæteri tenebamur obſtricti, & poſt primā reſurrectionē, ſcilicet animarum, quæ nobis in fide collata eſt, etiam iſta carne in qua nunc viuimus, reſurgamus, nunquam denuò morituri. Nec ob aliud Deus verus & vita æterna, mortem noſtram dignatus eſt accipere deſtruendam, niſi vt nobis in eius reſurrectione credētibus vitā ſuam donaret ſine fine manſurā. Dominus quoq; gloriæ ideo contumeliam ſuſtinuit crucis, vt gloriā ſuam donaret fidelibus ſuis, ſicut ipſe teſtatus eſt, dicens: Et ego claritatem, quam dediſti mihi, dedi illis. Verbū igitur caro factum, vnus & plenus eſt Chriſtus. Carnis autē nomine, totus hic accipiendus eſt homo, idem anima rationalis & caro. Chriſtus enim Dei filius ſicut veram ſine peccato accepit carnem noſtram, ſic veram ſine peccato accepit animam ſuam. Et carnē quidem noſtram cum conditione humanæ mortalitatis induit, animam quoque noſtram cum infirmitatibus ſine macula humanæ infirmitatis accepit, vt diuinitas Chriſti per ſuam virtutem in anima ſua infirmitates noſtras portans, ſine peccato iuſtitiam cuſtodiret, & per eā etiam ab ipſa carne ſua mortalitatis ſupplicium, dono reſurrectionis auferret. Ideo Chriſtus ſurgens à mortuis, iam non moritur, & mors illi vltrà non dominabitur.

Epheſ. 2.

Ioan. 17. d

Nomine carnis totus homo intelligitur.

Rom. 6.

CAPVT IX.

Q*Via verò familiare eſt diuinis eloquijs vocabulo carnis ſimul in homine carnem atque animam*

Ioel.2. *nuncupare, ſicut ſcriptum eſt: Effundam de ſpiritu meo*
Ioel.2. *ſuper omnem carnem, & videbit omnis caro ſalutare*
Ioan. 17. *Dei. Et ſicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis: & niſi*
Matth.24. *breuiati fuiſſent dies illi, nõ ſalua fieret omnis caro. Ex hac vtiq; conſuetudine, ſic in ſcripturis ſanctis totus homo carnis appellatione dicitur, ſicut ibidem rurſus homo totus ſolius animæ nuncupatione monſtratur. Abraham namque patriarcha de terra ſua, & de co-*
Geneſ.12. *gnatione ſua, & de domo patris ſui, præcepto atq; auxilio Dei vocantis egrediens, (neque enim ille quod Deus iubebat, vllatenus implere poſſet, niſi eum ille qui præceperat adiuuiſſet) cùm ſecum homines quos habuit*
* in harã. *duceret exiturus, animas quas acquiſierat * in carra*
Acto.7. *ſecum tuliſſe narratur. Iacob quoq; in Ægyptum deſcendente, ſeptuagintaquinque animas in eius comitatu fuiſſe ſancta ſcriptura commemorat. Beatus etiam Pe-*
1.Pet.3. *trus octo animas dicit diluuij tempore per aquam fuiſſe ſaluatas. In actibus quoque Apoſtolorum, cùm fuiſſent Iudæi repentina mirandaq; eiuſdem beati Petri*
Acto.2.& *prædicatione compuncti, & immutatione dexteræ excelſi ad fidem fuiſſent ex infidelitate cõuerſi, ſcriptum eſt: quia applicatæ ſunt in illa die animæ circiter tria milia. His itaque teſtimonijs agnoſcimus, & carnis ſolius & animæ nomine, plerunque naturæ humanæ plenitudinem nuncupari. Verbum ergo caro factum, vnus & plenus eſt Chriſtus, vnus ex vtraq; atque in vtraq;, id eſt, in humana diuinaq; natura, in quo ſic vtriuſque naturæ prorſus vnitio glorioſa perſiſtit, vt ſiue diuinitati Chriſti humanitatem quis demat, ſiue humanitati diuinitatem detrahat, Chriſtum ſacrilega infidelitate & blaſphema prædicatione diſſoluat. Ioannes au-*
1.Ioan.4. *tem Apoſtolus, plenus veritate teſtatur, quia omnis ſpiritus qui ſoluit Ieſum, ex Deo non eſt: & hic antichriſtus.*

CAP.

CAPVT X.

Illud verò quis facilè Christianus aut ignoret aut dubitet, quòd verbum Deus priuſquã caro fieret, non fuit Christus, ſed tantum Deus? Tunc autem idem Deus verbũ, quod ſemper in forma Dei erat Christus, eſſe cœpit, cùm Deus ſemetipſum exinaniens formam ſerui abſq; diminutione plenitudinis naturalis accepit. Deus ergo factus eſt Christus, vt Christus eſſet Deus homoq; perfectus: quia verbum dignatũ eſt caro fieri, vt caro poſſet verbi, hoc eſt, Dei nomine nũcupari. Neq; enim caro Chriſti priuſquam verbo ſuſciperetur eadem caro, Christus fuit. Neque ipſa caro, id eſt, ipſe homo in ſe formam Dei vinctis accepit. Sed Deus qui in forma Dei erat, formã ſerui accepit. Et Deus æqualis patri, in ſimilitudine hominũ factus, habitu eſt inuentus vt homo, & qui diues fuit, propter nos pauper factus eſt, vt illius paupertate nos ditaremur. Verbum itaq; caro factũ vnus eſt Chriſtus. Sed verbum illud ſine carne Deus æternus fuit, caro autẽ Chriſti ſine verbo non ſolùm Chriſtus aliquando non fuit, ſed nec perſonaliter cõcepta fuit. Verbum ergo quod caro factum eſt, antequam caro fieret, manſit æternum, caro autem verbi in ipſum Deũ verbũ, perſonale ſumpſit initium. Sed quia verbum caro factum vnus Chriſtus eſt Dei & hominis filius, nec alter eſt verbũ, alter eſt caro, ſed idem vnus, verbum caro: propterea idem vnus eſt, qui initium nõ habet æternus Deus generatus ex patre, & qui initium habet temporaliter ſecundũ carnem, idem Deus homo creatus ex virgine. Vnus vnigenitus Dei filius ex æternitate diuinitatis, & ex initio carnis. Ex æternitate, ſcilicet diuinitatis, creator viſibiliũ inuiſibiliumq; rerum: ex initio autem carnis ſaluum faciens populum ſuum à peccatis eorũ. Ex æternitate diuinitatis idem coæternus patri, de quo natus eſt ſemper viuus:

Philip. 2.
2. Cor. 8.

Ex initio autem carnis idem poſterior matre, de qua temporaliter natus eſt in tempore moriturus. Teſtatur enim apoſtolus, quia Chriſtus ſecundùm tempus pro impijs mortuus eſt. Igitur non trinitas, id eſt, non ſimul pater & filius & ſpiritus ſanctus, nec ſolus pater, aut ſolus ſpiritus ſanctus, id eſt, non ille qui filium genuit, nec ille qui de patre procedit, ſed ſolus filius, id eſt, ille quem in vnitate naturæ pater coæternum ſibi filium & coæqualem genuit, id eſt, vna ex trinitate perſona Chriſtus Dei filius vnicus, vt nos ſaluos faceret, carne conceptus & natus eſt de ventre virginis matris. Qui verus & ſummus Deus eſt ex vtero Dei patris, non trinitas, ſed vnigenitus à Patre Chriſtus Dei filius, carne paruulus fuit, & carne creuit. Quem perfectus atque vniuerſus pater per vnitatem diuinitatis, æqualem ſuæ perfectioni atque vniuerſitati cognoſcit. Non trinitas, ſed via, veritas, & vita, Chriſtus Dei filius per curricula temporum ab infantia vſq; ad perfectam iuuentutem, humanas ætates carne miſericorditer tranſcurrit, qui permanens in vnitate paternæ naturæ ſempiternus, ſecula mirabiliter fecit, & incommutabilis, temporum mutabilitates inſtituit. Non trinitas, ſed ſplendor paternæ gloriæ Chriſtus, eſt pro nobis paſſus carne, qui de patre Deo ſolus natus eſt impaſſibilis Deus. Ipſum vtique, quod dubitandum non eſt, Chriſtum filium Dei pro nobis mortem carne guſtaſſe, ſalua immortalitate diuinitatis eius veraciter credimus, quem verum Dei patris filium, verumq; Deum, & vitam æternam prædicatione veridica ſancti apoſtoli Ioannis audimus. Non trinitas, ſed verbum caro factum, Chriſtus Dei filius, eadem carne qua crucifigi & mori dignatus eſt, reſurrexit, qui de ſepulchro eandem carnem ſuam, vita permanens, ſuſcitauit. Chriſtus qui eſt ſuper omnia Deus, videntibus eum diſcipulis, carne

in cæ-

Marginal notes: Rom. 5. (beside "Teſtatur enim apoſtolus"); 1. Ioan. 5. (beside "Ioannis audimus")

in cælum, carne de cælo venturus, aſcendit: qui nec deſeruit cælum cùm in terra carnẽ accepit, & carne conſcendens in cælum, ſuos in terra diuinitate non deſerit. Hoc enim promiſit, dicens: Ecce ego vobiſcum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi: Deus ergo ille qui in forma Dei ſecundùm beati Ieremiæ vaticinium magnus eſt & non habet finem, excelſus & vniuerſus, de quo etiam paulò pòſt idem propheta dicit: Hic eſt Deus noſter, & non æſtimabitur alius ad eum: adinuenit omnem viam diſciplinæ, & dedit eam Iacob puero ſuo, & Iſraël dilecto ſuo. Ipſe ſecundùm formam ſerui, in qua minoratus eſt paulò minus ab angelis. Poſt hæc (ſicut idem propheta dicit) in terris viſus eſt, & cum hominibus cõuerſatus. Ipſum hominem mortalem atq; mutabilem infideles viderunt, quem Deum naturaliter immortalem atque incommutabilem, illi mundo corde viſuri ſunt, qui nunc in eum veraciter credunt. Fides enim vera nũc corda hominum mũdat, quæ corda capacia videndo Deo gloriã futuræ reſurrectionis exhibeat. Matth. 28. Baruch. 3.

CAPVT XI.

QVæ eſt autẽ vera fides, niſi vnum eundemq; Chriſtum verum Deum verumq; hominem ſine aliqua hæſitatione credere, vnum eundemque de patre Deo ſecundum diuinitatem, & de virgine Maria ſecundum carnem Deum genitum prædicare? Apoſtolica quippe teſtatur authoritas, quia vnus idemq; eſt Chriſtus ex patribus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula. Vnus idemq; crucifixus ex infirmitate, ſed viuens ex virtute Dei. Vnus idemq; eſt faciens in hominibus virtutes, & ſuſtinẽs pro hominibus paſſiones, quia cùm miracula ſecundum diuinitatẽ faceret Chriſtus Dei filius, in eodem Deo fuit paſſibilis humanitas ſua, & cùm pateretur ſecũdum carnẽ idem Chriſtus Dei filius, in eodem homine fuit impaſſibilis Rom. 9. 2. Cor. 13.

diuinitas ſua. Quia igitur in Chriſto Dei vnigenito filio, perſonam non diuidunt propria naturarum, neque vnitas perſonæ poteſt vtriuſque naturæ propria confundere vel auferre, quia ille qui ſe eſſe veritatem naturaliter dicit, vtrunque in ſe vno, manente naturali veritate ſeruauit: Propterea neq; in paſſionibus ab illa humanitate Chriſti diuinitatem ſuam impaſſibilem ſeiungimus, neq; ab illa diuinitate humanitatem ſuam vllatenus ſeparādam in virtutibus æſtimamus. Neque ergo diuidimus, neq; confundimus in virtutibus & paſſionibus Chriſtum, quem filium Dei viui reuelante patre beatus Petrus confeſſus eſt, cùm ſe tamen filium hominis veraciter Chriſtus ipſe dixiſſet. Ideo verū Chriſtum in paſſionibus atque virtutibus nec confundit fides vera, nec diuidit, quia perſonalis vnitas in eo diuiſionem non recipit, & vtriuſq; naturæ veritas inconfuſa perſiſtit. Traditus eſt enim Deus Chriſtus propter delicta noſtra, quia verus homo eſt, & reſurrexit idē homo Chriſtus propter iuſtificationē noſtram, quia Deus verus eſt. Niſi enim idē homo verus eſſet, tradi moriq; non poſſet. Et idem verus homo ſi verus Deus nō eſſet, reſuſcitare ſemetipſum ſolutis inferni doloribus nequiuiſſet. Sed quia non eſt alter Deus, alter homo, ſed idem vnus eſt Chriſtus Deus & homo, profectò idem Deus Chriſtus eſt, qui mortem ſua carne ſuſcepit, & idem homo Chriſtus eſt, qui mortem ſua diuinitate deſtruxit. Idem quippe Chriſtus Dei filius qui diuinitate mori non potuit, carne mortuus eſt, quam mortalem Deus immortalis accepit. Et idem Chriſtus Dei filius carne mortuus reſurrexit, quia immortalitatem ſuæ diuinitatis carne mortuus nō amiſit. Hinc eſt quòd etiam poſt reſurrectionē ſuam ſicut in cicatricibus veris, & in vera comeſtione piſcis & mellis ſoliditatem in ſe veræ carnis edocuit, ita clauſis foribus ingrediens, veram in

ram in ſe virtutem ſempiternæ diuinitatis oſtendit, vt agnoſceretur, & naturalis fuiſſe Chriſti morientis infirmitas, & eidem reſurgenti naturalis ineſſe maieſtas. Inde Thomas dũ iniecta manu iubetur in latere mortui ac reſurgentis Chriſti veritatem vulneris experiri, veram in illis cicatricibus patientis ac reſurgẽtis virtutẽ diuinitatis agnoſcens, in quo iubetur vt clauorum loca digitis tangat, ipſum dominum ac Deum ſuum fideli confeſſione pronunciat, dicens: Dominus meus & Deus meus. Ioan. 20. *Agnouit enim non alterum per naturalem diuinitatis ſuæ virtutẽ reſurrexiſſe carne ſua, niſi eum qui de natura Dei patris Deus verus eſt & vita æterna. Huius fidei nobis intimans veritatem, ipſe humani generis conditor, & redemptor, opifex, noſtræ particeps & naturæ, poſtquam veram in ſe carnem cicatricibus veris, verãq; diuinitatẽ virtute reſurrectionis oſtendit, vt vnum eundemq; ſe Deũ & hominẽ credendum prædicandumq; mõſtraret, ſimul in ſe diuinã humanamq; naturã vnius filij nomine nũcupauit, dicens Apoſtolus: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti.* Matth. 28. *Doctor igitur & largitor æternæ ſalutis, hãc ideo formam ſancti baptiſmatis dedit, Ne quis in eodẽ Dei filio naturas diuidens, mortifero illaquearetur errore, ſi aut humanã filij Dei naturã ab opere redemptionis humanæ alienã in ſacramento baptiſmatis crederet, aut duas in Chriſto confitendo perſonas, non iam verax trinitatis cultor, ſed nepharius eſſet quaternitatis aſſertor, ac per hoc cum patre & ſpiritu ſancto non filiũ, ſed filios coleret, quiſquis in Chriſto vnius perſonæ repudiandam fidem aliquatenus æſtimaret: Cum idẽ ſit vnus filius in trinitate cũ patre & cum ſpiritu ſancto Chriſtus Ieſus, qui mundũ creauit, & pro nobis ſanguinẽ fudit. Propterea omnis qui in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti ſacramento ſanctæ*

regenerationis abluitur, non niſi in Chriſti morte ac nomine baptizatur, vt euidenter appareat illi nos conſepultos eſſe per baptiſmum in morte, in cuius vno cum patris & ſpiritus ſancti conſtat nomine baptizatos. Quod duorum magnorum luminarium, Petri ſcilicet Paulíq; verbis, tãquam ſplendentibus radijs illuſtrata, eorumq; decorata corporibus Romana (quæ mundi cacumẽ eſt) tenet & docet Eccleſia, totusq; cum ea Chriſtianus orbis, & ad iuſtitiam nihil hæſitans credit, & ad ſalutem non dubitat confiteri. Nam beati Petri Iudæis filium Dei prædicantis hæc verba ſunt: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrũ in nomine Ieſu Chriſti, in remiſſionem peccatorũ. Beatus quoq; Paulus, vt in morte nos Chriſti baptizatos firmiſſime crederemus, in ea quam Romanis ſcribit epiſtola, hoc ſalutis noſtræ myſterium, tanquam in eminentiſſima cunctis videndum ſpecula collocauit, dicens: Quicunq; in Chriſto baptizati ſumus, in morte ipſius baptizati ſumus, conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmũ in morte. Quiſquis igitur duas aſſerere nititur in Chriſto perſonas, & tamen ſecundum regulam ore atq; imperio domini conſtitutam, in vno ſe patris & filij & ſpiritus ſancti baptizatum nomine confitetur, aut euidẽtiſſima blaſphemia ſe in morte Chriſti baptizatum neget, vt inimicus apoſtolicæ prædicationis appareat, aut cultorẽ ſe non trinitatis, ſed quaternitatis agnoſcat. Si vero vtriuſque metuit impietatis abruptum, rectam catholicæ fidei teneat toto corde ſententiam, nec ſe dubitet in Chriſti baptizatum morte, in cuius baptizatus eſt nomine. Vnum quoque patris & filij & ſpiritus ſancti naturale nomen agnoſcens, ſeq; in illius morte ac nomine baptizatũ eſſe conſiderans, de cuius latere ſacramentum fontis & calicis manauit: Pendentis in cruce, illum pro nobis crucifixũ agnoſcat, quem Dei virtutẽ, Deiq; ſapien-

Romana eccleſia mundi cacumen.
Acto. 2.
Rom. 6.

ſapientiam Paulus & credit & prædicat, dicens: Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, gẽtibus autem ſtultitiam, ipſis autem vocatis Iudæis atque Græcis, Chriſtum Dei virtutẽ & Dei ſapientiam. Hoc eſt magnum pietatis ſacramentum, quo ſcilicet Vnigenitus Deus verus, homo verus 1.Cor.1. *dignatus eſt fieri, & æternus temporaliter naſci, & impaſſibilis pati, & incomprehẽſibilis crucifigi, & immortalis mori, & immenſus non ſolum præſepis cum naſceretur, verum etiam ſepulchri cùm moreretur, paruitate concludi. Quæ omnia ſecundum veritatem carnis vera ſunt in Dei filio, quia manente in eo inconfuſibiliter atque inſeparabiliter humana diuinaq́; natura, vna eſt filij Dei Ieſu Chriſti in vtriuſque naturæ veritate perſona.*

CAPVT XII.

SIc humano generi gratuitam gratiam diuina bonitas contulit, per quam in hominibus non ſolum propaginis obligatione contracta, & vitio propriæ voluntatis adiecta, deleretur omnis iniquitas, quin etiam cogitationis ſanctæ amiſſa pridem in homine primo per hominem ſecundum reciperetur facultas, ac ſic homine Deo carne pro hominibus mortuo ac reſurgente, captiuaretur, quæ in noſtro corpore regnante peccato, conſueuerat dominari captiuitas, & vbi abundauit peccatum Rom.2. *delinquentis hominis, ſuperabũdaret gratia redemptoris, atq; ita hominis arbitrium quod ſub ditione peccati male liberum fuit, veræ ſalubriſq́; libertatis reciperet denuo ſtatum præuenientis gratiæ munere liberatum, de qua gratia Dei, nõ qua homines naſcimur, ſed cuius opere per fidem mediatoris vinculis peccati originalis atque actualis abſoluimur, quantum poſſumus epiſtolari breuitate, vt etiam in hac quæſtione interrogationi, vel potius profeſſioni veſtræ reſponſio non deſit, ipſius*

gratiæ

gratiæ fulti iuuamine diſſeremus. Quiſquis igitur Chriſtianæ religionis non vult inaniter imò dānabiliter portare vocabulum, credat firmiſſime Deum noſtrū, id eſt, ſanctā trinitatē, quæ vnus ſummus & verus eſt Deus, primo homini quē ad ſuam imaginē gratuita bonitate bonum fecit, cui facultatē quoq; ſuæ cognitionis ac dilectionis inſeruit, non ſolum bonæ volūtatis donum, quin etiam ad habendā cuſtodiendamq; iuſtitiā integrū ſanumq; creaſſe libertatis arbitriū, vt facultas atq; motus indita libertatis, ſi iuuantē ſe gratiā Dei non deſereret, præmiū vitæ æternæ tribueret Dei bonitas homini: ſi autē iuſtitiam diuinā contēnens, à gratia excidiſſet, ſupplicia retribueret iuſtitia peccatori. Proinde à bono iuſtoq; creatore illi homini quem in corpore animali cōditum, ditauit intelligentiæ ac iuſtitiæ dono, iuſta eſt vtrinq; ſtatuta conditio, vt ſcilicet, ſi obedientiam quæ prima virtus eſt cuſtodiret, ex animali in qua creatus erat corporis qualitate, ad ſpiritualē immortalemq; ſtatū ſine corporis morte (quia ſine animæ iniquitate) trāſiret, accepiſſetq; diuino munere, ſi præcepta ſeruaſſet, nō ſolum perfectam atq; inamiſſibilem corporis immortalitatem, verum etiam in anima talem gratiam ſanctè iuſteq; viuendi, vt peccare deinceps omnino nō poſſet, ſi non peccaret donec peccare potuiſſet. Creatus ergo primus homo de terra terrenus, accepit quidem gratiā qua non poſſet peccare ſi peccare nollet, nondum tamen tantam acceperat gratiam, qua nec peccare vellet omnino nec poſſet, vt ſcilicet à bono iuſtoq; domino poſt eſſet illud munere largiēdum, ſi voluntariè fuiſſet hoc à ſeruo prius in opere cuſtoditum. Quod ſi bono iuſtoq; neglexiſſet obedire mandato, poſt mortem animæ quam delinquendo ipſe ſibi noxius intuliſſet, etiam per corporis mortem vitæ præſentis mutaretur incommodo, nec tenere ſineretur iugiter in carne peccati dānabilem vitam,

qui no-

qui noluiſſet in corde ſeruare iuſtitiam,eſſetq́, pœnaliter etiam corpore mortis deinceps neceſſitate cõſtrictus, qui contumaciter ſalubria iuſſa tranſgrediens, ſpirituali morte ſponte fuiſſet obnoxius. Niſi enim præceſſiſſet in peccato mors animæ,nunquam corporis mors in ſupplicio ſequeretur. Hoc apoſtolica docet authoritas, quæ ait: Corpus quidem mortuum propter peccatum. Rom.8. *Ideo poſt peccatum voluntaria præuaricatione commiſſum,ſententiam Dei punientis hoc audire meruit ſermone peccator: Terra es, & in terrã ibis. Homo igitur* Geneſ.3. *in terram carne non iret, ſi terra peccando non fieret.*

CAPVT XIII.

PEccans itaque ille qui ſine peccandi neceſſitate creatus eſt,in eo quod animæ ſanitatem delinquẽdo perdidit, etiam illa cogitandi quæ ad Deũ pertinẽt amiſit protinus facultatem. Oblitus eſt enim manducare panem ſuum,& expoliatus veſtimento fidei,carnaliumq́, concupiſcentiarum vulneribus ſauciatus, ſic iacuit oppreſſus ditione peccati, vt nullatenus aliquod bonæ voluntatis initium habere potuiſſet, niſi hoc Deo gratis donante ſumpſiſſet. Seruus quippe factus peccati, liber factus iuſtitiæ. Et ideo à iuſtitia factus eſt alienus,qui ſponte dominio eſt iniquitatis addictus. Venundatus ergo ſub peccato cunctam in ſe prolẽ de carnis concubitu naſcituram, nexibus mortiferæ ſeruitutis obſtrinxit. Quod beatus Paulus euidenter his verbis inſinuat. Per vnum hominem peccatum in hunc mũdum intrauit,& per peccatũ mors,& ita in omnes homines mors pertrãſijt,in quo omnes peccauerunt, hoc in illo qui primus fictus eſt, patre orbis terrarũ vniuerſi pertulimus,in quo omnes peccauerunt antequam nati eſſent, qui per ſeipſos peccare non potuerũt. Hinc factum eſt,vt iam filios iræ propagaret maſſa dãnata, quæ in illius hominis

Pſal.101. — Initium boni voluntatis,non niſi à Deo eſt. — Rom.6. — Rom.5.

poſteros

poſteros & iniquitatem ſimul transfudit & mortem, vt omnis qui per legem peccati, (quam certum eſt mortalibus vſque ad mortem ineſſe corporibus) de peccatoris ſemine naſciturus, in ipſo conceptionis exordio excepiſſet peccati parentalis maculam, exinde ſub iugo graui
Eccleſ. 40. *quod eſt ſuper filios Adam à die exitus de ventre matris eorum, vſque in diem ſepulturæ in matrem omniũ, ducturus eſſet ærumnoſam infœliciter vitam, breuitati ſcilicet, peccato, mortiq́; ſubiectam. Scriptum eſt enim:*
Iob. 14. *Homo natus de muliere breuis vitæ, & plenus iræ. Quæ ad ſecundam quoque mortem natum mortaliter traheret, ſi quem alienum à gratia Dei redẽptoris vitæ huius miſerabilis obitus inueniret. Vt ergo peccati originalis vinculo, quo per hominẽ primum tenebamur obſtricti, miſerantis Dei gratia ſolueremur, vnus extitit mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. Nam quia Deus immortalis & iuſtus eſt, nos autem iniquos & mortales primi hominis tranſgreſſio fecerat, vt congrua noſtris adhiberetur medela vulneribus, natus eſt de homine homo vnigenitus Deus, qui de patre natus eſt immortalis & iuſtus. Hic in humana natura, in qua mediator Dei & hominum factus eſt, iuſtitiam habuit ex patre, mortem ex matre, vt per ipſum liberaremur ab omni peccato, qui peccatum nec naſcendo, nec viuẽdo contraxit, & ab ipſo acciperemus iuſtitiam, per quam mortis æternæ vinculo ſolueremur, vt per eum & in hac vita iuſti, & poſt hãc vitam immortales eſſe poſſemus. Ipſe igitur in ſimilitudine carnis peccati mirabiliter, quia ſingulariter natus, ſolus eſt maſculus adaperiens vuluã, qui in veritate ſanctus domino vocaretur. Vuluam quippe matris eius non concupiſcentia mariti concumbentis, ſed omnipotẽtia filij naſcentis aperuit. Ideo*
Ioan. 14. *ſolus eſt, in quo princeps mundi huius veniens nihil in-*
Pſal. 87. *uenit, ſolus homo ſine adiutorio inter mortuos liber, ſolus qui*

ſolus eſt in petto

lus qui non nouerat peccatum, & ob hoc ſufficit,vt pro nobis peccatum fieret,id eſt,ſacrificium pro peccatis,vt nos eſſemus iuſtitia Dei in ipſo.Solus panis qui de cœlo deſcendit ,& dat vitam mundo , panis autem quem dat,caro eius pro mundi vita. Caro vtique iuſti atque immortalis Dei,cuius acceptione iuſtitia confertur illi carni , quæ naſcatur cum pœna mortis & pollutione peccati. 2.Cor.5. Ioan.6.

CAPVT XIIII.

SI qui ergo mortem ſolam vt non etiam peccatum ex homine primo tranſiiſſe in genus humanum nituntur aſſerere , mirum ſi non intelligunt quibus ſententiæ ſuæ laqueis obligentur. Primo,quia Deum dicunt iniuſtum , in eo quòd mori facit paruulos , quos nullis volunt iſti originalis peccati contagione pollutos,quóſque manifeſte conſtat infantili ætate aliquid actualis peccati , propria non poſſe voluntate contrahere , cùm mortem ſtipendium Apoſtolus eſſe peccati diffiniat: & rurſum, aculeum mortis dicat eſſe peccatum, quo vtique pungente mors illigata eſt homini. Sic enim peccatum aculeus mortis dicitur , non quia peccatum per mortem , ſed quia per peccatum mors in mundum intrauit:ſicut virulentum poculum mortis poculum dicimus, non quod à morte poculum detur , ſed quòd mors poculo illi comparetur. Qua igitur iuſtitia paruulus ſubiicitur peccati ſtipendio,ſi nulla eſt in eo peccati pollutio ? Vel quomodo videmus morte punctum , ſi non ſenſit aculeum? Et cùm non ſit iniquitas apud Deum, qui fecit hominem ad imaginem ſuam,quæ iuſtitia eſt vt imago Dei quæ nihil potuit per ſeipſam delinquere, ſi non redimatur ſanguine filij Dei,in regnum Dei non permittatur intrare? Quo vtiq; quiſquis nõ ingreditur, interminabilibus ignis æterni cruciabitur pœnis. Qua igitur iuſtitia Deus iuſtus infantibus ſine peccato naſcentibus Rom.6. 1.Cor.15. Quicunq; regnũ Dei nõ ingredetur,pœnis æternis cruciatur.

ſcentibus ingerit pœnam, in quibus pœna non inuenit cauſam? Hac ne eſt creatoris Dei benignitas, vt imaginem ſuam creet, eamq́ ſine vlla iniquitate condemnet, cùm non ſit iniquus Deus, qui infert iram? Si ergo nolunt in ipſius Dei contumeliam mortifera impietate verſari, fateantur hominem primum in omnes homines cum morte tranſmiſiſſe peccatum.

CAPVT XV.

Aliam rurſus impietatẽ debent in hac ſua videre ac vitare ſententia. Dicẽtes enim paruulos ex Adam non trahere originale peccatum, negant eos profectò habere carnem peccati, quos tamẽ humanam carnem habere non negant. Ex eo verò quòd eos ſic humanam carnem habere non negant, vt eam eſſe carnem peccati negent, conſequens eſt vt humanam carnem negent carnẽ eſſe peccati. Fatentur Apoſtolũ cõpellentem, quia Deus miſit filium ſuũ in ſimilitudine carnis peccati. Rom. 8. *Ad hoc igitur iſtos cæcitas impiæ profeſſionis impellit, vt qui carnem humanam negant carnem eſſe peccati, Chriſtũ autem in ſimilitudinem carnis peccati veniſſe non negant, ipſam Chriſti carnem non humanam eſſe, ſed alterius naturæ ſacrilega infidelitate cõfingant. Iſti enim carnem in qua paruuli naſcuntur, humanam dicunt eſſe carnem, quam tamen eſſe carnem peccati negare cõtendunt, Chriſtum autem in ſimilitudine carnis peccati veniſſe pariter nobiſcum profeſſione conſentiunt: Aut igitur carnem Chriſti humanam eſſe non dicant, aut omnium hominum carnem, in cuius ſimilitudinem Deus filium ſuum miſit, carnem peccati eſſe conſentiant. Quod cùm conſenſerint, nullus remanebit labor quo eis peccatum carni paruulorum ineſſe monſtretur. Si enim caro peccati non mendaciter dicitur, habet in ſe caro ipſa peccatum. Si verò peccatum non habet, falſum*

falſum portat carnis peccati vocabulum. Sed eam, de qua loquimur, carnē peccati verax diſcipulus veritatis Paulus appellat. Reſtat igitur vt ſicut verè caro eſt cùm caro dicitur, ita verè in ſe peccatum habeat, cùm caro peccati ore apoſtolico nuncupatur. Sed forſitan dicent in illius carnis peccati ſimilitudine miſſum filium Dei, qualem habent homines, qui propria voluntate peccare iam poſſunt, vnde caro eorum caro peccati non immeritò nuncupatur, non in quali carne paruuli ſine aliqua peccandi voluntate naſcuntur. Vbi non attendunt, quia ſi caro paruulorum à carne maiorum diuerſa qualitate fuiſſet, non niſi in ſimilitudine carnis paruulorum, (quos nullum originaliter dicunt habere peccatum) Deus adueniſſet. Magis enim ſimilis eſſet caro Chriſti carni paruulorum, cum qua veritatem haberet ſubſtantiæ qualitatiſq; communē, quàm carni hominum maiorum, cum quibus illi communis eſſet ſola carnis natura non macula. Sed hoc illi forſitan volunt, vt caro Chriſti cum carne hominum maiorum ſolam habuerit naturæ ſimilitudinem, cum carne verò paruulorum munditiam quoq; potuerit habere communem. Fateantur ergo paruulos in ſimilitudine carnis peccati, quos aſſerunt naſci quidem in carne humana, ſed originalis peccati negant contagione pollutos. Quibus oſtendendū eſt quanta eos etiam hic ſequatur abſurditas. Negātes enim in paruulis naſcētibus originale peccatū, humanam eos carnem habere non negant, filium autem Dei carnem humanā de virgine ſine peccato accepiſſe concedunt: conſequens igitur eſt, vt inter carnē naſcentis ex virgine vnigeniti Dei, & cuiuſlibet alterius paruuli nihil diſtare fateantur. Vnde cōficitur, vt omnes paruulos quos naſci aſſerunt ſine peccato, dicant non egere ſaluatoris auxilio: atq; ita laqueum Pelagiani erroris incurrūt, dū fidei catholicæ

infideliter contradicunt. Si enim ſine peccato infantes naſci aſſerunt, quid reſtat, niſi vt dicãt nihil eſſe in eis, quod debeat ſpirituali regeneratione mũdari? Et ſi remouent peccati originalis maculam à naſcentibus paruulis, quid aliud nituntur, niſi diuinæ veritati ſuccenſere mendaciũ, quando eos in remiſſionem peccatorum videant baptiſmatis accipere ſacramentum? Quod ideo vniformiter infantibus maioribusq; cõfertur, vt omnibus originalis ineſſe peccati macula cognoſcatur. Quiſquis igitur ſalutem veram ſempiternamq; deſiderat adipiſci, ſenſum hæreticæ prauitatis abijciens, quos cum pœna peccati natos videt, cum peccato quoq; natos non
Iob.15. *dubitet, audiatq; beatum Iob dicentem: Quia non eſt mundus à ſorde nec infans, cuius vnius diei vita eſt ſuper terrã. Beati quoq; Dauid fluctus pij cordis humi-*
Pſalm.50. *litate cõſideret, dicentis: Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, & in delictis peperit me mater mea. Sancto quoq; Abrahæ videat circuncisionis ſacramentũ non ſine tremenda paruuli comminatione mandatum. Ibi quippe Deus fidelis & iuſtus, qui non infert iram, vbi culpam non inuenit, Patri noſtro Abrahæ ſic loquitur: Maſcu-*
Geneſ.17. *lus qui non fuerit circunciſus carnẽ præputij ſui octauo die, exterminabitur anima illa de populo ſuo, quia teſtamẽtum meum transgreſſus eſt. Quiſquis itaq; negat in paruulis ſecundum carnẽ naſcentibus originale peccatum, dicat in quo potuit infans octo dierũ teſtamentum Dei tranſgredi, ſi nõ in illo transgreſſus eſt, in quo omnes peccauerunt, cum & antequã naſcerentur aſſe-*
Rom.9. *rat Apoſto. Infantes nihil egiſſe boni vel mali, & videamus iam natos non ſolum intra octauum diem natiuitatis ſuæ, quo tunc tempore circuncidi iubebãtur infantes, ſed etiam poſt ipſum diẽ toto infantiæ ſuæ tempore intantum non poſſe teſtamentum Dei trãſgredi, vt eis nec eiuſdem teſtamẽti cognitio valeat intimari. An*

illo

illo quiſquam beati Pauli ſermone in paruulis euacuare nititur originale peccatum, quo dicit regnaſſe mortem ab Adam vſq; ad Moyſen, etiam in eos qui non peccauerunt in ſimilitudinē præuaricationis Adæ? Cui ſi fuerit illud è contrario replicatum, quod idem Apoſtolus ait: Per vnius delictū in omnes homines in condemnationem. quod paulò pòſt exponēs ait: Per inobedientiā vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi. Et cùm de Iudæis atq; Græcis loqueretur, generaliter intulit, Omnes enim peccauerunt & egent gloria Dei, iuſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro. Nónne illicò in magnas trudetur anguſtias, ſi non vtrunq; ſenſum ſecundum profeſſionem catholicæ credulitatis acceperit, vt ſcilicet infantes proprijs quidem operibus nihil deliquiſſe dicat, in illo autem primo homine omnes homines generaliter peccaſſe cognoſcat?

Obiectio. Rom. 5. Rom. 5. Rom. 3. Solutio.

CAPVT XVI.

AB hoc peccato quod originaliter carnalis natiuitas trahit, neminem facultas naturalis, neminem litera ſanctæ legis, ſed ſola fides eripit Ieſu Chriſti filij Dei, qui venit quærere & ſaluū facere quod perierat. Pro impijs mortuus eſt, offerens ſemetipſum pro nobis, ſicut Apoſtolus dicit: Oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. In hoc mediatore Dei & hominum, & humanæ naturæ ſtatus reparatus eſt, & implēdæ legis eſt conſummatus effectus, quia nec ſibi ad virtutem ſufficere vllatenus potuit naturalis infirmitas, quæ vtique ex quo omnes dies defecerunt, & in ira Dei defecimus, lumine ſimul & virtute priuata, intantū natura cæca ſine lege peccat, vt peccare ſe neſciat. Propter quod dicitur: Concupiſcētiam neſciebam, niſi lex diceret: non concupiſces. Legalis quoq; auditus non ſolùm neminem de poteſtate tenebrarum eripuit, quin etiam

Epheſ. 5. Natura cæca ſine lege peccat. Rom. 7.

peccatoribus cumulum prævaricationis adiecit. Sine gratia quippe fidei grauiùs lex agnita quã ignota condemnat. Vbi quatum ignorãtia peccati minuitur, tantum reatus peccatoris augetur. Ideo apoſtolus ait: Lex enim irã operatur, vbi enim non eſt lex, nec prævaricatio. Idẽ quoq; dicit: Quia lex propter transgreſſionem poſita eſt. Et quia cõcluſit ſcriptura omnia ſub peccato, vt iuſtificatio ex fide Ieſu Christi daretur credẽtibus. Quomodo igitur de poſſibilitate ſolius liberi arbitrij (ſi nõ præueniatur adiutorio gratiæ Dei, per quã bona volũtas reparatur, & ſeruatur in homine natura tantò magis ſuperba, quantò magis dominio peccati mortiq; ſubiecta) quantulũcunq; ſibi bonæ voluntatis & operis exordiũ repromittit, quæ nec ſana potuit Dei ſeruare mandatũ, nec vulnerata quantulumcunq; curationis ſumpſit de lege remediũ, ſed inſuper auxit peccatũ cognitione mandati. Lex enim ſubintrauit, vt abundaret peccatũ, de quo liberari nemo poteſt, niſi per agnũ Dei qui tollit peccata mundi. De corpore enim mortis huius non liberum hominis arbitrium, neque legis ſanctum iuſtum bonumq; mandatum. Sed ſola nos liberat gratia Dei per Ieſum Chriſtum dominũ noſtrum. Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit nos à lege peccati & mortis.

Rom. 4.

Gala 3.

Rom. 8.

CAPVT XVII.

Liberauit autem non in quolibet homine fidem inueniendo, ſed dando. Deus enim qui impium iuſtificat, ipſe infideli fidem quæ per charitatem operatur, gratia ſuæ bonæ voluntatis inſpirat. Vnde quod ad bene cogitandi attinet facultatem, teſtatur Apoſtolus: Quia nõ ſumus idonei cogitare aliquid ex nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo. Re vera enim ſecundum eiuſdem Apoſtoli dictum, Deus quibus voluerit dat pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem, vt re-

2. Cor. 3.

vt reſipiſcant à diaboli laqueis,à quo captiui tenentur ad ipſius voluntatem. Vnde ille Apoſtolorum primus, 2.Tim.2. *& dignè beatus veritatis eloquio nuncupatus, de credulitate gentium loquens: Deum dixit fide mundaſſe corda eorum. Rurſus ait: eandem gratiam diuinitus* Acto.15. *datam gentibus, quam & ipſis,vt crederent, vbi gratuitum gratiæ donum apoſtoli & maiores natu in doctrina ſancti ſpiritus agnouerunt, omneſq́; vnanimes vno ore in beati Petri ſententiam tranſierũt, dicentes: Ergo & gentibus Deus pœnitentiam ad vitam dedit. Nempe cùm ipſe Saluator noſter propria vocis imperio* Acto.11. *humanã conuenit voluntatem,dicens: Pœnitemini & credite euãgelio, claret tamẽ quia vt homo in Deum credere incipiat, à Deo accipit pœnitentiã ad vitã, ita vt omnino credere non poſſit, niſi pœnitentiã dono Dei miſerantis acceperit. Quæ eſt autẽ pœnitentia hominis, niſi mutatio volũtatis? Deus ergo qui homini pœnitentiam dat,ipſe mutat hominis voluntatẽ. Proinde ſi quis dicit,meum eſt velle credere, Dei autẽ gratia eſt adiuuare,mutet igitur dictorum ordinẽ, imò nõ mutet,ſed ſeruet,nec quod poſterius eſt,in priore loco,nec quod eſt prius,in loco poſteriori conſtituat. Malè enim gratiam Dei ſuæ volũtati poſtponit, cum iſta bona eſſe nõ poſſit ſi illa defuerit. Non enim dicat meũ eſſe velle credere, Dei autem gratia eſt adiuuare. Sed dicat, gratia Dei eſt adiuuare,vt ſit meum velle credere. Tunc enim verè recteq́; ait eius hoc velle, cùm eum gratia præueniens cœperit adiuuare. Fides enim quæ per charitatem operatur,humilem facit eum cui datur,quia charitas non inflatur. Adiutorio igitur atque munere gratiæ ſibi fidem dari vnuſquiſq; non dubitet,* Rom.13. *nedum initium ſibi fidei nititur aſſignare. Pœnitentiam quoque quã Deus ad vitam dat, ſibi homo non ſanitate validus, ſed infirmitate præiudicatus aſſignet, tantiq́; medicaminis bene-*

beneficio careat, cuius gratiam contumax atque ingratus oppugnat, cum cordis humilitas diuinis ſit eloquijs admonenda, vbi principaliter ipſa bona voluntas, qua incipimus velle credere, à domino præparari demonſtratur ac dirigi, Salomone dicente: Præparatur voluntas à
Pſal.36. *domino. Et Dauid canit in Pſalmis: A domino greſſus hominis dirigentur, & viam eius cupiet nimis.*

CAPVT XVIII.

SI verò ſecundum opinionem illorũ, noſtrum eſt velle credere, priuſquã nos Dei gratia incipiat adiuuare, iniuſte gratia dicitur, quia non gratis datur homini, ſed bonæ retribuitur voluntati. Hanc enim (ſicut illi volunt) gratia in nobis inuenit, quam ipſa non dedit: imo ſi ſic eſt, nos priores Deo voluntatem damus, atque
Rom.11. *ita gratiam non miſeratione tribuentis, ſed æquitate Dei retribuẽtis accipimus. Verũtamen quis prior dedit*
1.Cor.4. *illi, & retribuetur ei? Nemo vtiq;, quia nõ poteſt homo accipere quicquam, niſi datum fuerit de cælo. Quid enim habet quod non accepit? Si autem accepit, quid gloriatur quaſi nõ acceperit? Non autem miſericordia Dei aliquando præuenit hominem, ſi nunquam bonã fecit, ſed expectat vt inueniat voluntatem. Et vbi eſt quod Dauid dicit: Deus meus miſericordia eius præue-*
Pſal.58. *niet me. In quo autem Dei nos miſericordia præueniat, vel præueniens quales inueniat, nõ in quolibet alio,*
1.Tim.1. *ſed in ſe nobis gentium magiſter oſtendit, dicens: Qui prius fui blaſphemus, & perſecutor, & contumelioſus, ſed miſericordiam conſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate. Quomodo ergo aliquam credendi voluntatem ex ſeipſo Paulus habere poterat; qui blaſphemum ſe, & perſecutorem, & contumelioſum cæcus atque incredulus ignorabat? Quod humili corde conſide-*
1.Cor.15. *rans, alio loco dicit: Non ſum dignus vocari Apoſtolus, quia*

quia perſecutus ſum eccleſiam Dei. Statimq́, fidẽ ſuam non propriæ voluntati, ſed gratiæ Dei miſerantis aſſignans, dicit: Gratia autem Dei ſum id quod ſum. Quid autem iam fuit niſi fidelis? Quod vt eſſet, miſericordiã eſt vtique conſecutus, ſicut ipſe teſtatur, dicens: Conſilium do tanquam miſericordiam conſecutus à Domino, vt ſim fidelis. Nam & cùm ſe prius blaſphemum & perſecutorem, & contumelioſum fuiſſe fateretur, fidem ſuam & charitatem gratiæ deſignare non deſiſtit, ſtatim ſubijciẽs: Superabũdauit autẽ gratia Dei in fide & dilectione quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro. Si ergo fidem Paulo gratia Dei non dedit, nec charitatẽ ei dediſſe credenda eſt. Ergo, quod abſit, mẽtitus eſt Paulus, qui ait: Quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritũ ſanctũ qui datus eſt nobis. Sed quia Paulus Chriſto in ſe loquente mentiri non potuit, ipſo ſpiritu nobis tribui fidem firmiſſime fateamur, per quẽ charitatem Dei in noſtris diffundi cordibus negare nequimus. Cum ergo Paulus eſſet blaſphemus, & perſecutor, & contumelioſus, non ideo eſt adiutus Dei gratia, quia credere voluit, ſed vt credere vellet, donum gratiæ præuenientis accepit, quæ in eius voluntate nõ aliquod credulitatis initium, ſed blaſpemiam, ſæuitiam, contumelias, & ignorantiam in incredulitate reperit. Cuius vſqueadeo cæca fuit volũtas, vt nõ ſolũ nõ poſſet credere, ſed nec ipſum ſuæ credulitatis poſſet initiũ præuidere. Non enim ignorans feciſſet, ſi ſua in ſe ignorantiam præuidiſſet. Dignè igitur in Paulo aſſignatur præuenĩetis miſericordiæ dono, nõ ſolùm credulitatis initium, ſed etiã ipſius incredulitatis agnitio. Quã ei propterea Dei miſericordia contulit, vt incredulitatem ſuam illuminatus atq; adiutus & agnoſceret & vitaret. Dominus enim eſt illuminatio noſtra, & ſalus noſtra, qui nos illuminat vt peccata noſtra cognoſcamus: & ſanat,

1.Cor.7.

1.Tim.1.

Rom.5.

regenerationis abluitur, non niſi in Chriſti morte ac nomine baptizatur, vt euidenter appareat illi nos conſepultos eſſe per baptiſmum in morte, in cuius vno cum patris & ſpiritus ſancti conſtat nomine baptizatos. Quod duorum magnorum luminarium, Petri ſcilicet Pauliq́ verbis, tãquam ſplendentibus radijs illuſtrata, eorumq́ decorata corporibus Romana (quæ mundi cacumẽ eſt) tenet & docet Eccleſia, totusq́ cum ea Chriſtianus orbis, & ad iuſtitiam nihil hæſitans credit, & ad ſalutem non dubitat confiteri. Nam beati Petri Iudæis filium Dei prædicantis hæc verba ſunt: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrũ in nomine Ieſu Chriſti, in remiſſionem peccatorũ. Beatus quoq́ Paulus, vt in morte nos Chriſti baptizatos firmiſſime crederemus, in ea quam Romanis ſcribit epiſtola, hoc ſalutis noſtræ myſterium, tanquam in eminentiſſima cunctis videndum ſpecula collocauit, dicens: Quicunq́ in Chriſto baptizati ſumus, in morte ipſius baptizati ſumus, conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmũ in morte. Quiſquis igitur duas aſſerere nititur in Chriſto perſonas, & tamen ſecundum regulam ore atq́ imperio domini conſtitutam, in vno ſe patris & filij & ſpiritus ſancti baptizatum nomine confitetur, aut euidẽtiſſima blaſphemia ſe in morte Chriſti baptizatum neget, vt inimicus apoſtolicæ prædicationis appareat, aut cultorẽ ſe non trinitatis, ſed quaternitatis agnoſcat. Si vero vtriuſque metuit impietatis abruptum, rectam catholicæ fidei teneat toto corde ſententiam, nec ſe dubitet in Chriſti baptizatum morte, in cuius baptizatus eſt nomine. Vnum quoque patris & filij & ſpiritus ſancti naturale nomen agnoſcens, ſeq́ in illius morte ac nomine baptizatũ eſſe conſiderans, de cuius latere ſacramentum fontis & calicis manauit: Pendentis in cruce, illum pro nobis crucifixũ agnoſcat, quem Dei virtutẽ, Deiq́ ſapien-

Romana eccleſia mundi cacumen. Acto. 2.

Rom. 6.

ſapientiam Paulus & credit & prædicat, dicens: Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, gẽtibus autem ſtultitiam, ipſis autem vocatis Iudæis atque Græcis, Chriſtum Dei virtutẽ & Dei ſapientiam. Hoc eſt magnum pietatis ſacramentum, quo ſcilicet Vnigenitus Deus verus, homo verus 1.Cor.1. *dignatus eſt fieri, & æternus temporaliter naſci, & impaſſibilis pati, & incomprehẽſibilis crucifigi, & immortalis mori, & immenſus non ſolum præſepis cum naſceretur, verum etiam ſepulchri cùm moreretur, paruitate concludi. Quæ omnia ſecundum veritatem carnis vera ſunt in Dei filio, quia manente in eo inconfuſibiliter atque inſeparabiliter humana diuinaq́; natura, vna eſt filij Dei Ieſu Chriſti in vtriuſque naturæ veritate perſona.*

CAPVT XII.

SIc humano generi gratuitam gratiam diuina bonitas contulit, per quam in hominibus non ſolum propaginis obligatione contracta, & vitio propriæ voluntatis adiecta, deleretur omnis iniquitas, quin etiam cogitationis ſanctæ amiſſa pridem in homine primo per hominem ſecundum reciperetur facultas, ac ſic homine Deo carne pro hominibus mortuo ac reſurgente, captiuaretur, quæ in noſtro corpore regnante peccato, conſueuerat dominari captiuitas, & vbi abundauit peccatum Rom.2. *delinquentis hominis, ſuperabũdaret gratia redemptoris, atq; ita hominis arbitrium quod ſub ditione peccati male liberum fuit, veræ ſalubrisq́; libertatis reciperet denuo ſtatum præuenientis gratiæ munere liberatum, de qua gratia Dei, nõ qua homines naſcimur, ſed cuius opere per fidem mediatoris vinculis peccati originalis atque actualis abſoluimur, quantum poſſumus epiſtolari breuitate, vt etiam in hac quæſtione interrogationi, vel potius profeſſioni veſtræ reſponſio non deſit, ipſius*

gratiæ

gratiæ fulti iuuamine diſſeremus. Quiſquis igitur Chriſtianæ religionis non vult inaniter imò dānabiliter portare vocabulum, credat firmiſſime Deum noſtrū, id eſt, ſanctā trinitatē, quæ vnus ſummus & verus eſt Deus, primo homini quē ad ſuam imaginē gratuita bonitate bonum fecit, cui facultatē quoq; ſuæ cognitionis ac dilectionis Inſeruit, non ſolum bonæ volūtatis donum, quin etiam ad habendā cuſtodiendamq; iuſtitiā integrū ſanumq; creaſſe libertatis arbitriū, vt facultas atq; motus indita libertatis, ſi iuuantē ſe gratiā Dei non deſereret, præmiū vitæ æternæ tribueret Dei bonitas homini: ſi autē iuſtitiam diuinā contēnens, à gratia excidiſſet, ſupplicia retribueret iuſtitia peccatori. Proinde à bono iuſtoq; creatore illi homini quem in corpore animali cōditum, ditauit intelligentiæ ac iuſtitiæ dono, iuſta eſt vtrinq; ſtatuta conditio, vt ſcilicet, ſi obedientiam quæ prima virtus eſt cuſtodiret, ex animali in qua creatus erat corporis qualitate, ad ſpiritualē immortalemq; ſtatū ſine corporis morte (quia ſine animæ iniquitate) trāſiret, accepiſſetq; diuino munere, ſi præcepta ſeruaſſet, nō ſolum perfectam atq; inamiſſibilem corporis immortalitatem, verum etiam in anima talem gratiam ſanctè iuſteq; viuendi, vt peccare deinceps omnino nō poſſet, ſi non peccaret donec peccare potuiſſet. Creatus ergo primus homo de terra terrenus, accepit quidem gratiā qua non poſſet peccare ſi peccare nollet, nondum tamen tantam acceperat gratiam, qua nec peccare vellet omnino nec poſſet, vt ſcilicet à bono iuſtoq; domino poſt eſſet illud munere largiēdum, ſi voluntariè fuiſſet hoc à ſeruo prius in opere cuſtoditum. Quod ſi bono iuſtoq; neglexiſſet obedire mandato, poſt mortem animæ quam delinquendo ipſe ſibi noxius intuliſſet, etiam per corporis mortem vitæ præſentis mutaretur incommodo, nec tenere ſineretur iugiter in carne peccati dānabilem vitam,

qui no-

qui noluiſſet in corde ſeruare iuſtitiam,eſſetq́, pœnaliter etiam corpore mortis deinceps neceſſitate cōſtrictus, qui contumaciter ſalubria iuſſa tranſgrediens, ſpirituali morte ſponte fuiſſet obnoxius. Niſi enim præceſſiſſet in peccato mors animæ,nunquam corporis mors in ſupplicio ſequeretur. Hoc apoſtolica docet authoritas, quæ ait: Corpus quidem mortuum propter peccatum. Rom.8.
Ideo poſt peccatum voluntaria præuaricatione commiſſum,ſententiam Dei punientis hoc audire meruit ſermone peccator: Terra es, & in terrā ibis. Homo igitur Geneſ.3.
in terram carne non iret, ſi terra peccando non fieret.

CAPVT XIII.

PEccans itaque ille qui ſine peccandi neceſſitate creatus eſt,in eo quod animæ ſanitatem delinquēdo perdidit, etiam illa cogitandi quæ ad Deū pertinēt amiſit protinus facultatem. Oblitus eſt enim manducare panem ſuum,& expoliatus veſtimento fidei,carnaliumq́, concupiſcentiarum vulneribus ſauciatus, ſic iacuit oppreſſus ditione peccati, vt nullatenus aliquod bonæ voluntatis initium habere potuiſſet, niſi hoc Deo gratis donante ſumpſiſſet. Seruus quippe factus peccati, liber factus iuſtitiæ. Et ideo à iuſtitia factus eſt alienus,qui ſponte dominio eſt iniquitatis addictus. Venundatus ergo ſub peccato cunctam in ſe prolē de carnis concubitu naſcituram, nexibus mortiferæ ſeruitutis obſtrinxit. Quod beatus Paulus euidenter his verbis inſinuat. Per vnum hominem peccatum in hunc mūdum intrauit,& per peccatū mors,& ita in omnes homines mors pertrāſijt,in quo omnes peccauerunt, hoc in illo qui primus fictus eſt, patre orbis terrarū vniuerſi pertulimus,in quo omnes peccauerunt antequam nati eſſent, qui per ſeipſos peccare non potuerūt. Hinc factum eſt,vt iam filios iræ propagaret maſſa dānata, quæ in illius hominis

Pſal.102.
Initium boni voluntatis,non niſi à Deo eſt.
Rom.6.
Rom.5.

poſteros

poſteros & iniquitatem ſimul transfudit & mortem, vt omnis qui per legem peccati, (quam certum eſt mortalibus vſque ad mortem ineſſe corporibus) de peccatoris ſemine naſciturus, in ipſo conceptionis exordio excepiſſet peccati parentalis maculam, exinde ſub iugo graui
Eccleſ.40. *quod eſt ſuper filios Adam à die exitus de ventre matris eorum, vſque in diem ſepulturæ in matrem omniũ, ducturus eſſet ærumnoſam infœliciter vitam, breuitati ſcilicet, peccato, mortiq; ſubiectam. Scriptum eſt enim:*
Iob.14. *Homo natus de muliere breuis vitæ, & plenus iræ. Quæ ad ſecundam quoque mortem natum mortaliter traheret, ſi quem alienum à gratia Dei redẽptoris vitæ huius miſerabilis obitus inueniret. Vt ergo peccati originalis vinculo, quo per hominẽ primum tenebamur obſtricti, miſerantis Dei gratia ſolueremur, vnus extitit mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. Nam quia Deus immortalis & iuſtus eſt, nos autem iniquos & mortales primi hominis tranſgreſſio fecerat, vt congrua noſtris adhiberetur medela vulneribus, natus eſt de homine homo vnigenitus Deus, qui de patre natus eſt immortalis & iuſtus. Hic in humana natura, in qua mediator Dei & hominum factus eſt, iuſtitiam habuit ex patre, mortem ex matre, vt per ipſum liberaremur ab omni peccato, qui peccatum nec naſcendo, nec viuẽdo contraxit, & ab ipſo acciperemus iuſtitiam, per quam mortis æternæ vinculo ſolueremur, vt per eum & in hac vita iuſti, & poſt hãc vitam immortales eſſe poſſemus. Ipſe igitur in ſimilitudine carnis peccati mirabiliter, quia ſingulariter natuſ, ſolus eſt maſculus adaperiens vuluã, qui in veritate ſanctus domino vocaretur. Vuluam quippe matris eius non concupiſcentia mariti concumbentis, ſed omnipotẽtia filij naſcentis aperuit. Ideo*
Ioan.14. *ſolus eſt, in quo princeps mundi huius veniens nihil in-*
Pſal.87. *uenit, ſolus homo ſine adiutorio inter mortuos liber, ſo-*

lus qui

lus qui non nouerat peccatum, & ob hoc ſufficit, vt pro nobis peccatum fieret, id eſt, ſacrificium pro peccatis, vt nos eſſemus iuſtitia Dei in ipſo. 2.Cor.5. Solus panis qui de cælo deſcendit, & dat vitam mundo, panis autem quem dat, caro eius pro mundi vita. Ioan.6. Caro vtique iuſti atque immortalis Dei, cuius acceptione iuſtitia confertur illi carni, quæ naſcatur cum pœna mortis & pollutione peccati.

CAPVT XIIII.

SI qui ergo mortem ſolam vt non etiam peccatum ex homine primo tranſiiſſe in genus humanum nituntur aſſerere, mirum ſi non intelligunt quibus ſententiæ ſuæ laqueis obligentur. Primo, quia Deum dicunt iniuſtum, in eo quòd mori facit paruulos, quos nulla volunt iſti originalis peccati contagione pollutos, quóſque manifeſtè conſtat infantili ætate aliquid actualis peccati, propria non poſſe voluntate contrahere, cùm mortem ſtipendium Apoſtolus eſſe peccati diffiniat: & Rom.6. rurſum, aculeum mortis dicat eſſe peccatum, quo vtique pungente mors illigata eſt homini. 1.Cor.15. Sic enim peccatum aculeus mortis dicitur, non quia peccatum per mortem, ſed quia per peccatum mors in mundum intrauit: ſicut virulentum poculum mortis poculum dicimus, non quod à morte poculum detur, ſed quòd mors poculo illi comparetur. Quæ igitur iuſtitia paruulus ſubijcitur peccati ſtipendio, ſi nulla eſt in eo peccati pollutio? Vel quomodo videmus morte punctum, ſi non ſenſit aculeum? Et cùm non ſit iniquitas apud Deum, qui fecit hominem ad imaginem ſuam, quæ iuſtitia eſt vt imago Dei quæ nihil potuit per ſeipſam delinquere, ſi non redimatur ſanguine filij Dei, in regnum Dei non permittatur intrare? Quo vtiq; quiſquis nõ ingreditur, interminabilibus ignis æterni cruciabitur pœnis. Qua igitur iuſtitia Deus iuſtus infantibus ſine peccato na-

Quicunq; regnũ Dei nõ ingreditur, pœnis æternis cruciatur.

falſum portat carnis peccati vocabulum. Sed eam, de qua loquimur, carnẽ peccati verax diſcipulus veritatis Paulus appellat. Reſtat igitur vt ſicut verè caro eſt cùm caro dicitur, ita verè in ſe peccatum habeat, cùm caro peccati ore apoſtolico nuncupatur. Sed forſitan dicent in illius carnis peccati ſimilitudine miſſum filium Dei, qualem habent homines, qui propria voluntate peccare iam poſſunt, vnde caro eorum caro peccati non immerito nuncupatur, non in quali carne paruuli ſine aliqua peccandi voluntate naſcuntur. Vbi non attendunt, quia ſi caro paruulorum à carne maiorum diuerſa qualitate fuiſſet, non niſi in ſimilitudine carnis paruulorum, (quos nullum originaliter dicunt habere peccatum) Deus adueniſſet. Magis enim ſimilis eſſet caro Chriſti carni paruulorum, cum qua veritatem haberet ſubſtantiæ qualitatiſq́; communẽ, quàm carni hominum maiorum, cum quibus illi communis eſſet ſola carnis natura non macula. Sed hoc illi forſitan volunt, vt caro Chriſti cum carne hominum maiorum ſolam habuerit naturæ ſimilitudinem, cum carne verò paruulorum munditiam quoq; potuerit habere communem. Fateantur ergo paruulos in ſimilitudine carnis peccati, quos aſſerunt naſci quidem in carne humana, ſed originalis peccati negant contagione pollutos. Quibus oſtendendũ eſt quanta eos etiam hic ſequatur abſurditas. Negãtes enim in paruulis naſcẽtibus originale peccatũ, humanam eos carnem habere non negant, filium autem Dei carnem humanã de virgine ſine peccato accepiſſe concedunt: conſequens igitur eſt, vt inter carnẽ naſcentis ex virgine vnigeniti Dei, & cuiuſlibet alterius paruuli nihil diſtare fateantur. Vnde cõficitur, vt omnes paruulos quos naſci aſſerunt ſine peccato, dicant non egere ſaluatoris auxilio: atq; ita laqueum Pelagiani erroris incurrãt, dũ fidei catholicæ

infideliter contradicunt. Si enim ſine peccato infantes naſci aſſerunt, quid reſtat, niſi vt dicãt nihil eſſe in eis, quod debeat ſpirituali regeneratione mũdari? Et ſi remouent peccati originalis maculam à naſcentibus paruulis, quid aliud nituntur, niſi diuinæ veritati ſuccenſere mendaciũ, quando eos in remiſſionem peccatorum vident baptiſmatis accipere ſacramentum? Quod ideo vniformiter infantibus maioribusq; cõfertur, vt omnibus originalis ineſſe peccati macula cognoſcatur. Quiſquis igitur ſalutem veram ſempiternamq; deſiderat adipiſci, ſenſum hæreticæ prauitatis abijciens, quos cum pœna peccati natos videt, cum peccato quoq; natos non
Iob.15. *dubitet, audiatq; beatum Iob dicentem: Quia non eſt mundus à ſorde nec infans, cuius vnius diei vita eſt ſuper terrã. Beati quoq; Dauid fluctus pij cordis humi-*
Pſalm. 50. *litate cõſideret, dicentis: Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, & in delictis peperit me mater mea. Sancto quoq; Abrahæ videat circuncìſionis ſacramentũ non ſine tremenda paruuli comminatione mandatum. Ibi quippe Deus fidelis & iuſtus, qui non infert iram, vbi culpam non inuenit, Patri noſtro Abrahæ ſic loquitur: Maſcu-*
Geneſ. 17. *lus qui non fuerit circunciſus carnẽ præputij ſui octauo die, exterminabitur anima illa de populo ſuo, quia teſtamẽtum meum transgreſſus eſt. Quiſquis itaq; negat in paruulis ſecundum carnẽ naſcentibus originale peccatum, dicat in quo potuit infans octo dierũ teſtamentum Dei tranſgredi, ſi nõ in illo transgreſſus eſt, in quo omnes peccauerunt, cum & antequã naſcerentur aſſe-*
Rom. 9. *rat Apoſto. Infantes nihil egiſſe boni vel mali, & videamus iam natos non ſolum intra octauum diem natiuitatis ſuæ, quo tunc tempore circuncidi iubebãtur infantes, ſed etiam poſt ipſum diẽ toto infantiæ ſuæ tempore intantum non poſſe teſtamentum Dei trãſgredi, vt eis nec eiuſdem teſtamẽti cognitio valeat intimari. An*

illo quiſquam beati Pauli ſermone in paruulis euacuare nititur originale peccatum, quo dicit regnaſſe mortem ab Adam vſq; ad Moyſen, etiam in eos qui non peccauerunt in ſimilitudinē præuaricationis Adæ? Cui ſi fuerit illud è contrario replicatum, quod idem Apoſtolus ait: Per vnius delictū in omnes homines in condemnationem. quod paulò pòſt exponēs ait: Per inobedientiā vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi. Et cūm de Iudæis atq; Græcis loqueretur, generaliter intulit, Omnes enim peccauerunt & egent gloria Dei, iuſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro. Nónne illicò in magnas trudetur anguſtias, ſi non vtrunq; ſenſum ſecundum profeſſionem catholicæ credulitatis acceperit, vt ſcilicet infantes proprijs quidem operibus nihil deliquiſſe dicat, in illo autem primo homine omnes homines generaliter peccaſſe cognoſcat?

Obiectio. Rom. 5. Rom. 5. Rom. 3. Solutio.

CAPVT XVI.

AB hoc peccato quod originaliter carnalis natiuitas trahit, neminem facultas naturalis, neminem litera ſanctæ legis, ſed ſola fides eripit Ieſu Chriſti filij Dei, qui venit quærere & saluū facere quod perierat. Pro impijs mortuus eſt, offerens ſemetipſum pro nobis, ſicut Apoſtolus dicit: Oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. In hoc mediatore Dei & hominum, & humanæ naturæ ſtatus reparatus eſt, & implēdæ legis eſt conſummatus effectus, quia nec ſibi ad virtutem ſufficere vllatenus potuit naturalis infirmitas, quæ vtique ex quo omnes dies defecerunt, & in ira Dei defecimus, lumine ſimul & virtute priuata, intantū natura cœca ſine lege peccat, vt peccare ſe neſciat. Propter quod dicitur: Concupiſcētiam neſciebam, niſi lex diceret: non concupiſces. Legalis quoq; auditus non ſolum neminem de poteſtate tenebrarum eripuit, quin etiam

Epheſ. 5. Natura cœca ſine lege peccat. Rom. 7.

peccatoribus cumulum prauaricationis adiecit. Sine gratia quippe fidei grauius lex agnita quã ignota condemnat. Vbi quatum ignoratia peccati minuitur, tan-
Rom. 4. *tum reatus peccatoris augetur. Ideo apoſtolus ait: Lex enim irã operatur, vbi enim non eſt lex, nec prauarica-*
Gala 3. *tio. Idẽ quoq; dicit: Quia lex propter transgreſſionem poſita eſt. Et quia cõcluſit ſcriptura omnia ſub peccato, vt iuſtificatio ex fide Ieſu Chriſti daretur credẽtibus. Quomodo igitur de poſſibilitate ſolius liberi arbitrij (ſi nõ preueniatur adiutorio gratiæ Dei, per quã bona volũtas reparatur, & ſeruatur in homine natura tantò magis ſuperba, quantò magis dominio peccati mortiq; ſubiecta) quantulũcunq; ſibi bonæ voluntatis & operis exordiũ repromittit, quæ nec ſana potuit Dei ſeruare mandatũ, nec vulnerata quantulumcunq; curationis ſumpſit de lege remediũ, ſed inſuper auxit peccatũ cognitione mandati. Lex enim ſubintrauit, vt abundaret peccatũ, de quo liberari nemo poteſt, niſi per agnũ Dei qui tollit peccata mundi. De corpore enim mortis huius non liberum hominis arbitrium, neque legis ſanctum iuſtum bonumq; mandatum. Sed ſola nos liberat gratia Dei per Ieſum Chriſtum dominũ noſtrum.*
Rom. 8. *Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit nos à lege peccati & mortis.*

CAPVT XVII.

Liberauit autem non in quolibet homine fidem inueniendo, ſed dando. Deus enim qui impium iuſtificat, ipſe infideli fidem quæ per charitatem operatur, gratia ſuæ bonæ voluntatis inſpirat. Vnde quod ad be-
1. Cor. 3. *ne cogitandi attinet facultatem, teſtatur Apoſtolus: Quia nõ ſumus idonei cogitare aliquid ex nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo. Re vera enim ſecundum eiuſdem Apoſtoli dictum, Deus quibus voluerit dat pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem,*

vt re-

vt reſipiſcant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipſius voluntatem. Vnde ille Apoſtolorum primus, & dignè beatus veritatis eloquio nuncupatus, de credulitate gentium loquens: Deum dixit fide mundaſſe corda eorum. Rurſus ait: eandem gratiam diuinitus datam gentibus, quam & ipſis, vt crederent, vbi gratuitum gratiæ donum apoſtoli & maiores natu in doctrina ſancti ſpiritus agnouerunt, omneſq; vnanimes vno ore in beati Petri ſententiam tranſierũt, dicentes: Ergo & gentibus Deus pœnitentiam ad vitam dedit. Nempe cùm ipſe Saluator noſter propria vocis imperio humanã conuenit voluntatem, dicens: Pœnitemini & credite euãgelio, claret tamẽ quia vt homo in Deum credere incipiat, à Deo accipit pœnitentiã ad vitã, ita vt omnino credere non poſſit, niſi pœnitentiã dono Dei miſerantis acceperit. Quæ eſt autẽ pœnitentia hominis, niſi mutatio volũtatis? Deus ergo qui homini pœnitentiam dat, ipſe mutat hominis voluntatẽ. Proinde ſi quis dicit, meum eſt velle credere, Dei autẽ gratiæ eſt adiuuare, mutet igitur dictorum ordinẽ, imò nõ mutet, ſed ſeruet, nec quod poſterius eſt, in priore loco, nec quod eſt [prius], *in loco poſteriori conſtituat. Malè enim gratiam* [D]*ei ſuæ volũtati poſtponit, cum iſta bona eſſe nõ poſſit ſi illa defuerit. Non enim dicat meũ eſſe velle credere, Dei autem gratiæ eſt adiuuare. Sed dicat, gratiæ Dei eſt adiuuare, vt ſit meum velle credere. Tunc enim verè recteq; ait eius hoc velle, cùm eum gratia præueniens cœperit adiuuare. Fides enim quæ per charitatem operatur, humilem facit eum cui datur, quia charitas non inflatur. Adiutorio igitur atque munere gratiæ ſibi fidem dari vnuſquiſq; non dubitet, nedum initium ſibi fidei nititur aſſignare. Pœnitentiam quoque quã Deus ad vitam dat, ſibi homo non ſanitate validus, ſed infirmitate præiudicatus aſſignet, tantiq; medicaminis*

Marginal references: 2.Tim.2. — Acto.15. — Acto.12. — Rom.13.

beneficio careat, cuius gratiam contumax atque ingratus oppugnat, cum cordis humilitas diuinis ſit eloquijs admonenda, vbi principaliter ipſa bona voluntas, qua incipimus velle credere, à domino præparari demonſtratur ac dirigi, Salomone dicente: Præparatur voluntas à
Pſal. 36. *domino. Et Dauid canit in Pſalmis: A domino greſſus hominis dirigentur, & viam eius cupiet nimis.*

CAPVT XVIII.

SI verò ſecundum opinionem illorũ, noſtrum eſt velle credere, priuſquã nos Dei gratia incipiat adiuuare, iniuſte gratia dicitur, quia non gratis datur homini, ſed bonæ retribuitur voluntati. Hanc enim (ſicut illi volunt) gratia in nobis inuenit, quam ipſa non dedit: imo ſi ſic eſt, nos priores Deo voluntatem damus, atque
Rom. 11. *ita gratiam non miſeratione tribuentis, ſed æquitate Dei retribuẽtis accipimus. Verũtamen quis prior dedit*
1. Cor. 4. *illi, & retribuetur ei? Nemo vtiq́, quia nõ poteſt homo accipere quicquam, niſi datum fuerit de cœlo. Quid enim habet quod non accepit? Si autem accepit, quid gloriatur quaſi nõ acceperit? Non autem miſericordia Dei aliquando præuenit hominem, ſi nunquam bona [illegible] fecit, ſed expectat vt inueniat voluntatem. Et vbi [illegible] quod Dauid dicit: Deus meus miſericordia eius præue-*
Pſal. 58. *niet me. In quo autem Dei nos miſericordia præueniat, vel præueniens quales inueniat, nõ in quolibet alio,*
1. Tim. 1. *ſed in ſe nobis gentium magiſter oſtendit, dicens: Qui prius fui blaſphemus, & perſecutor, & contumelioſus, ſed miſericordiam conſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate. Quomodo ergo aliquam credendi voluntatem ex ſeipſo Paulus habere poterat, qui blaſphemum ſe, & perſecutorem, & contumelioſum cæcus atque incredulus ignorabat? Quod humili corde conſide-*
1. Cor. 15. *rans, alio loco dicit: Non ſum dignus vocari Apoſtolus,*

quia

quia perſecutus ſum eccleſiam Dei. Statimq́; fidẽ ſuam non propriæ voluntati, ſed gratiæ Dei miſerantis aſſignans, dicit: Gratia autem Dei ſum id quod ſum. Quid autem iam fuit niſi fidelis? Quod vt eſſet, miſericordiã eſt vtique conſecutus, ſicut ipſe teſtatur, dicens: Conſilium do tanquam miſericordiam conſecutus à Domino, vt ſim fidelis. Nam & cùm ſe prius blaſphemum & perſecutorem, & contumelioſum fuiſſe fateretur, fidem ſuam & charitatem gratia deſignare non deſiſtit, ſtatim ſubijciẽs: Superabũdauit autẽ gratia Dei in fide & dilectione quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro. Si ergo fidem Paulo gratia Dei non dedit, nec charitatẽ ei dediſſe credenda eſt. Ergo, quod abſit, mẽtitus eſt Paulus, qui ait: Quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritũ ſanctũ qui datus eſt nobis. Sed quia Paulus Chriſto in ſe loquente mentiri non potuit, ipſo ſpiritu nobis tribui fidem firmiſſime fateamur, per quẽ charitatem Dei in noſtris diffundi cordibus negare nequimus. Cum ergo Paulus eſſet blaſphemus, & perſecutor, & contumelioſus, non ideo eſt adiutus Dei gratia, quia credere voluit, ſed vt credere vellet, donum gratiæ præuenientis accepit, quæ in eius voluntate nõ aliquod credulitatis initium, ſed blaſphemiam, ſæuitiam, contumelias, & ignorantiam in incredulitate reperit. Cuius vſqueadeo cæca fuit volũtas, vt nõ ſolũ nõ poſſet credere, ſed nec ipſum ſuæ credulitatis poſſet initiũ prauidere. Non enim ignorans feciſſet, ſi ſuã in ſe ignorantiam præuidiſſet. Dignè igitur in Paulo aſſignatur præueniẽtis miſericordiæ dono, nõ ſolum credulitatis initium, ſed etiã ipſius incredulitatis agnitio. Quã ei propterea Dei miſericordia contulit, vt incredulitatem ſuam illuminatus atq; adiutus & agnoſceret & vitaret. Dominus enim eſt illuminatio noſtra, & ſalus noſtra, qui nos illuminat vt peccata noſtra cognoſcamus: & ſanat,

1.Cor.7.

1.Tim.1.

Rom.5.

vt à peccatis noſtris ſeparati cum iuſtitia viuamus. Ob hoc ipſe qui vt fidelis eſſet, fatetur ſe miſericordiã

Rom.9. *conſecutum, ſalubriter nos inſtruit dicens: Igitur non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei. Quia re vera & vt velimus, miſericordiæ præuenientis illuminamur dono, & vt curramus, miſericordiæ ſubſequentis fulcimur auxilio. Vt ergo ſibi quiſque tribuat bonam voluntatem, qua velle incipit credere, non viuentis animæ vigor, ſed mortuæ carnis eſt tumor.*

CAPVT XIX.

EX *quo enim primus homo naturam ſuam voluntarie vitiauit, atque oppreſſit infirmitas, niſi diuinæ gratiæ medicamento præuentum in vnoquoque homine ſanetur atque adiuuetur liberum indeſinenter arbitrium, eſt quidem liberum, non tamen bonum, eſt liberum, nõ tamen rectũ, eſt liberum, non tamen ſanum, eſt liberum, nõ tamen iuſtum. Et quanto magis à bonitate, rectitudine, ſanitate, iuſtitiaq; liberum, tanto magis malitiæ, peruerſitatis, infirmitatis, atq; iniquitatis*

Ioan.8. *mortifera ſeruitute captiuũ. Qui enim facit peccatum,*

2.Petri.2. *ſeruus eſt peccati, & à quo quis deuictus eſt, huic & ſeruus addictus eſt. Regnãte igitur peccato habet liberum arbitrium, ſed liberum ſine Deo, non liberum ſub Deo, id eſt, liberum iuſtitia, non liberum ſub gratia, & ob hoc peſſimè atq; ſeruiliter liberum, quia non gratuito miſerentis Dei munere liberatũ. Hoc Apoſtolus eui-*

Rom.6. *denter inſinuat dicens: Cùm enim ſerui eſſetis peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ. Seruire igitur iuſtitiæ non poteſt, qui iuſtitia liber eſt: quia quamdiu eſt peccati ſeruus, non niſi ad ſeruiendum peccato reperitur idoneus. Ab iſta ſeruitute peccati nemo liber efficitur, niſi qui liberatoris Chriſti gratia liberatur, vt ſcilicet liberatus à peccato, ſeruus fiat Deo. Hoc autẽ quemadmodum fiat,*

ipſe liberator noſter oſtendit: Si vos, inquiẽs, filius liberauerit, verè liberi eritis. Ideo vas electionis beneficium nobis gratiæ liberatricis inſinuans, nõ ſolum liberos, ſed etiã liberatos nos eſſe teſtatur his verbis: Nunc autem liberati à peccato, ſerui facti Deo, habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem vero vitam æternam. Hæc verò libertas quæ non ex humano arbitrio naſcitur, ſed gratuita Dei miſeratione confertur, à bona voluntate ſumit exordiũ, & per fructum ſanctificationis, in vita æterna plenum ſui ſortitur effectum, ſed ſicut in natiuitate carnali omnem naſcentis hominis voluntatem præcedit operis diuini formatio, ſic in ſpirituali natiuitate, qua veterem hominẽ qui corrumpitur ſecundum deſideria erroris, deponere incipimus, vt nouũ qui in iuſtitia et ſanctitate veritatis creatus eſt induamus. Nemo poteſt habere bonam voluntatem motu proprio, niſi mens ipſa, id eſt, interior homo noſter renouetur ac reformetur ex Deo. Ideo nos beatus Paulus præcipit nõ conformari huic ſeculo, ſed reformari in nouitate ſenſus veſtri. Cuius reformationis initium ne noſtræ facultati aſſignare aliquatenus deberemus, dominus per prophetam ſeipſum formatorẽ lucis oſtendit dicens: Ego dominus formans lucem & creans tenebras. Quod & beatus Apoſtolus ſua prædicatione cõfirmat dicens, Deus qui dixit de tenebris lucẽ ſplẽdeſcere, illuxit in cordibus noſtris. Eidẽ luci quã iã formauerat Deus, alio loco dicit: Eratis enim aliquãdo tenebræ, nunc autẽ lux in domino. Quibuſdam verò ex illa lucis formatione laudabili, ad vituperabilẽ tenebrarum infirmitatẽ relapſis, affectum piæ mentis oſtendẽs, ita loquitur: Filioli mei quos iterũ parturio, donec formetur Chriſtus in vobis. Quomodo autẽ Chriſtus in ſuis formari poteſt, niſi quomodo in eis habitare incipit, id eſt per fidem. Quod beatus Paulus ita confirmat: In interiore, inquiens, homine habitare

Ioan. 8.
Rom. 6.
Libertas à bona volũtate ſumit initium.
Eſaiæ 45.
2. Cor. 4.
Epheſ. 5.
Gala. 4.

Epheſ.3. *habitare Chriſtum per fidem in cordibus noſtris. Dum ergo reformamur, renouamur, & in eo quo renouamur, viuificamur.*

CAPVT XX.

VIta autem noſtra à fide ſumit initium, quia iuſtus ex fide viuit. Quam fidem non ex voluntate noſtra naſci, ſed per ſpiritum ſanctum vnicuique dari beatus
1.Cor.12. *Paulus oſtendit, dicens: Alij quidem datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alij autem ſermo ſcientiæ ſecundùm eundem ſpiritũ, alteri fides in eodem ſpiritu. Non ergo ſpiritum ſanctum, quia credimus, ſed vt crederemus, accepimus. Forma enim præceſſit in carne Chriſti, quam in noſtra fide ſpiritualiter agnoſcamus. Nam Chriſtus filius Dei ſecundùm carnem de ſpiritu ſancto conceptus & natus eſt. Carnem autem illam nec concipere virgo poſſet aliquando, nec parere, niſi eiuſdem carnis ſpiritus ſanctus operaretur exortum. Sic ergo in hominis corde nec concipi fides poterit, nec augeri, niſi eam ſpiritus ſanctus effundat & nutriat. Ex eodem namque ſpiritu renati ſumus, ex quo natus eſt Chriſtus. Eodem igitur ſpiritu Chriſtus formatur ſecundùm fidem in corde vniuſcuiuſq; credentis, quo ſpiritu ſecundùm carnem formatus eſt in vtero virginis. Ideo propheta ex perſona fidelium clamat ad dominum:*
Eſaiæ 26. *Propter timorem tuum Domine in vtero concepimus & parturiuimus, ſpiritum ſalutis tuæ fecimus ſuper terram. Sicut autem non ſolum priuſquam virgo Maria Chriſtum conciperet, ſed etiam priuſquam ſe concepturam agnoſceret, gratia plena angeli voce nuncupata eſt, cùm nulla eius præcederet concipiendi filij Dei vel cognitio, vel voluntas, vt agnoſceretur ex gratia Dei eſſe tam ipſa obediens voluntas virginis quàm conceptio domini ſaluatoris: Sic homo priuſquam credere velle inciperet, gratia donantis infundi-*

funditur cordi, vt incipiat in homine per fidem Chriſtus formari. Cùm autem Chriſtus in vnoquoque formatur, ipſe ſe format; quia ipſe fidem in corde vniuſcuiuſque credentis initiat. Propterea in epiſtola quæ ad Hebræos ſcripta eſt admonemur, vt aſpiciamus in authorem fidei & conſummatorem Ieſum: qui procul-dubio ſic eſt author fidei noſtræ cùm ipſe fidem non habentibus donat, ſicut eſt eiuſdem fidei conſummator, cùm eam in habentibus augẽdo multiplicat, & ſancta operatione conſummat. Dicit enim beatus Apoſtolus Iacobus: quia fides Abrahæ patris noſtri ex operibus conſummata eſt. Author eſt ergo fidei noſtræ conſummatorq; Ieſus, quia ipſe operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate. Quòd ſi in eo tantum eſt auctor fidei noſtræ, quia noſtram voluntatem expectat, vt ex nobis eſſe fides incipiat, conſequens eſt, vt etiam conſummator fidei noſtræ ideo dicatur, quia expectat vt noſtro tantum conatu ad conſummationem fides quæ à nobis exorta eſt perueniat. Ac ſic totũ Deo adimitur, ſi & initium & conſummatio fidei noſtræ humani arbitrij viribus applicetur. Quod quia valde impium eſt, ſi ſcripturarum ſanctarum eloquijs ſalutaribus nos reſiſtimus; omnia quæ pertinent ad bonæ voluntatis initium vel profectum, Deum in nobis & incipere & perficere ſine aliqua hæſitatione credamus. Ipſe eſt enim qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate. Clamemus igitur in humilitate cordis & veritate fidei cum propheta: Scio domine quia non eſt in homine via eius, neq; viri eſt vt corrigat viam ſuam. Non eſt itaq; in homine via eius quam habet ex Deo, neque viri eſt vt corrigat viam ſuam quam habet ex ſeipſo. Viam ergo ſuam non habet in ſe, nec viam ſuam corrigit, niſi cum rectitudine cordis donum gratiæ ſpiritualis acceperit. Ideo Salomon dicit: Dirigit autem

Heb. 12. — Iacobi 2. — Ierem. 10. — Prou. 21.

corda

Iacob. 1. *corda dominus. Beatus quoq; apoſtolus Iacobus teſtatur: quia omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt deſcendens à patre luminum, eorum ſcilicet luminum, quibus per Ezechielē noui cordis*
Ezech. 11. *gratiam repromittit, dicens: Dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouū ponam in medio veſtri, & auferetur cor lapideum de carne veſtra, & dabo vobis cor carneum, & ſpiritū meum dabo in vobis, & faciam vt in iuſtificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obſeruetis & faciatis. Beatus quoq; Paulus humanæ cōprimens præ-*
1. Cor. 4. *ſumptionis audaciam, dicit: Quis enim te diſcernit? Quid autē habes quod non accepiſti? Si autē accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? Cum quo nos oportet humiliter ſalubriterq; cognoſcere pariter & fateri, gratia Dei nos eſſe quod & ſumus, ſi tamē aliquid ſumus.*
Per gratiā non aufertur liberum arbitrium. *Qua gratia humanū non aufertur, ſed ſanatur, nō adimitur, ſed corrigitur, non remouetur, ſed illuminatur, non euacuatur, ſed adiuuatur atq; ſeruatur arbitriū: vt in quo infirmitatem homo habuit, in eo habere incipiat ſanitatem. Quo errabat, eodem in via redeat. In quo cæcus fuit, in eo accipiat lumen. Et vbi fuit iniquus ſeruiens immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ibi gratia præuentus atque adiutus ſeruiat iuſtitiæ in ſanctificationem.*

CAPVT XXI.

MIramur autem quoſdam dicere: Si volentes Deus facit vt velint credere, nullus autem eſt qui naturaliter poſſet credere in filio Dei, aut aliquid boni velle quod pertinet ad vitam æternā, cur ergo non facit omnes velle, cūm non ſit perſonarum acceptor Deus? Ex quibus verbis quæ veſtris literis indita ſunt, apparet eos minus cōſiderare quod dicunt: Perſonarum acceptio apud Deum tunc eſſet, ſi (quemadmodum iſti volunt) in quolibet hominum aliquod inueniret bonæ volūtatis initium.

initium. Cùm autem in nullo bonam voluntatem inuenit, ſed eam gratis cùm voluerit ipſe concedit, agnoſcitur nulla eſſe perſonarum acceptio, quando gratuita eſt donantis in vnoquoque largitio. Quod autem dicunt, cur non facit omnes velle? Itáne verò in nemine hoc facit, quia non in omnibus facit? An non habet poteſtatem figulus luti, ex eadem maſſa facere aliud vas in honorem, aliud quidem in cõtumeliam? aut culpari poteſt iuſtitia in vaſis iræ, quæ iuſtè pro meritis aptauit in interitum, vel miſericordia in vaſis miſericordiæ, quæ ſine vllis meritis ſolo gratiæ dono præparauit in gloriam? Quibus ipſam quoque præparari voluntatem à Domino ſcriptura teſte docuimus. Quæ ſi non à Deo datur, ſed in homine inuenitur, falſum eſt quod ea ſcriptura præparari dicit à Domino. Omnis autem ſcriptura diuinitus inſpirata, cuncta quæ dicit vera dicit, quia ex veritate ſunt vniuerſa quæ dicit. Eloquia enim Domini eloquia caſta. Deus ergo qui voluntatem præparat, ipſe donat. Quam ſi Deus per ſuam gratiam homini non dederit, nunquam poteſt homo in Deum velle credere, quia ipſam voluntatem gratia non inuenit, ſed operatur in homine.

Pſal. 11.

Nemo à ſe habet velle credere.

CAPVT XXII.

Cum autem dicimus neminem poſſe in Deum credere, niſi per gratiam Dei cor illuminetur vt credat, nõ credendi poſſibilitatem humanæ naturæ omnino ineſſe non poſſe dicimus, ſed vt habeat ipſum poſſe, vnde debet ſperare ac poſcere demonſtramus. Nam vtique naturaliter homini, cùm cœperit in Dei filium credere, ſi poſſe credere in conditione primi hominis datum non eſſet, nunquam peccatum de infidelitate contraheret, neque vlli naturæ credendi facultas inſita eſt, quam rationalem non fecit Deus.

Nunquid

1.Co.9. *Nunquid enim de bobus cura eſt Deo? in quibus nec punitur impietas, nec pietas coronatur. De hominibus autem omnibus curam eſſe Deo, cæleſtibus eloquijs edocemur. Naturæ igitur humanæ competit fides, cuius tantam curam creator habere dignatur, vt etiam capillos capitis noſtri numeratos veritas dicat, vt ſcilicet dum ſe tãtũm à Deo diligi humana natura cognoſcit, diligentem ſe Deum diligat, eique per fidem puri cordis inhæreat: cui ad beatitudinem fides eſt via, cui eſt infidelitas magna miſeria: & ideo dignè punitur, cùm in Dei filium non credit, quia vitium eius eſt eius infidelitas, ſicut virtus eſt fides, non qualis in dæmonibus inuenitur, ſed qualem Deus ſanctis ſuis donat, quos ex impietate iuſtificat. Ipſa eſt fides quæ per charitatem operatur. Nam & dæmones credunt & contremiſcunt, ſed non diligunt eum à quo per ſuperbiam receſſerunt. In quam ſuperbiam quia primus homo diabolica eſt*

*Adam perdidit fidē. *perſuaſione deiectus, in quo perdidit humilitatem, perdidit fidem, perdens autẽ fidem perdidit diuinam protectionem. Scriptum eſt enim: Qui non credit Deo, à Deo non protegitur. Exinde cœpit ſuperbire terra & cinis, quia in vita ſua proiecit intima ſua. Ad ipſa intima vt homines redeant, diuinus nõ deſinit ſermo clamare, dicens: Redite præuaricatores ad cor verum, quia*

Eſa 46.

Pſal 77. *illi caro ſunt ſpiritus vadens & non rediens: nec vnquam redire velle poteſt ouis errans, niſi fuerit boni paſtoris inquiſitione præuenta, & humeris reportata. Propterea paſtor bonus venit quærere & ſaluã facere ouem perditam, quæ paſtorẽ ſuum quærere non poteſt, priuſquam ab eo quæratur, ſed à quærente præuenitur, vt quærat: Paſtor autem eam fruſtra quæreret, ſi quærere ipſa paſtorem quæſita non poſſet. Sed hic ei quærentis paſtoris bonitas donat, vt etiam ipſa quærendi paſtoris habeat voluntatem. Quæritur autem vt quærat,*

quando

quando illuminatur vt credat. Hoc igitur in homine
diuinitus agitur cui fidem Deus infundit, vt gratiæ
dono virtutem credendi natura recipiat quam amiſit,
& quod nõ poterat vitiata per culpam, incipiat poſcere
formata per gratiam, ac ſic operate illo medico qui non
eſt opus ſanis ſed malè habentibus, infirmitas expella-
tur, natura ſanetur. Quam ſanitatem poſcebat qui di-
cebat: Ego dixi domine miſerere mei, ſana animam Pſal.40.
meam, quia peccaui. Nullus autem ſanctorum ſanita-
tem poſceret, ſi humana natura ſana eſſet. Et fruſtra
ſanitatem quiſque poſceret, ſi ſanari humana natura
non poſſet. Natura igitur humana ſanari poteſt. Sed
illius gratia, ſanitatis accipit donum, ex quo creatio-
nis ſumpſit initium. Nam ſi homo naturaliter ſanari
nullatenus poſſet, ad ſanandum eum cæleſtis medicus
non veniſſet. Rurſus ſi ſe ipſe ſanare poſſet, cæleſti me-
dico non egeret. Sanatur enim per fidem, quam ſi ex ſe-
ipſo aliquis habere poſſet, Deus eam homini non dona-
ret, donat autem, quoniam alteri datur fides in eodem 1.Cor.12.
ſpiritu, ſicut Apoſtolus dicit: Deus ergo vnicuique di- Rom.12.
uiſit menſuram fidei.

CAPVT XXIII.

NOn ergo propterea non poteſt homo naturaliter
credere, quia diuinitus ei donatur vt credat, imò
in hoc maximè ad habendũ fidem homo creatus agno-
ſcitur, quia per fidem humana natura ex vetuſtate re-
nouatur. Sic enim eſt omnis voluntario peccato primi
hominis vitiatus, vt Deus voluntate ſua bonam volun-
tatem hominis poſſit ſanare ſi velit. Creauit enim, ſicut Sapien.1.
ſcriptum eſt, vt eſſent omnia, & ſanabiles fecit natio-
nes orbis terrarum. Veruntamen ne homini ex ſeipſo
putaretur eſſe ſanitatis initium, mox ſermo diuinus
adiecit: Et non eſt in illis medicamentum exterminij.

Quamuis igitur homini primo diabolus abſtulerit fidem, Deo tamen reddendi quod dederat non abſtulit poteſtatem, nec humanam naturam vſqueadeo diabolus vitiare potuit, vt deinceps non poſſet quod amiſerat Deo rurſum largiente recipere. Omnipotens enim qui potuit humanam formare, poteſt etiam infirmam ſanando per gratiam reformare & cuſtodire naturam. A quo ipſa natura ſicut in primo homine fidem ad ſalutem acceperat, ita nunc in ſingulis munere diuinæ bonitatis accepit, quos idem Deus prædeſtinatos, & per fidem ſaluandos ex parentibus creat. Poteſt igitur Deo donante homo in Deum naturaliter credere. Contra naturam quippe hominis eſt quod in Deum non credit, quia incredulitatem non habet ex creatione Dei, ſed ex voluntaria præuaricatione mandati, per quam ſanitate priuatus & lumine, hoc per ſeipſum poteſt, vt cæcitatem atque infirmitatem ſuam proprio arbitrio augere poſſit, remouere non poſſit. Cuius tamen illuminatio atque ſanatio intantum eſt omnipotenti creatori poſſibilis, vt ad gloriam nominis eius ipſo donante, non ſolùm poſſit infidelis credere, verùm etiam ad immortalem atque incorruptibilem vitæ ſtatum, per fidei gratiam peruenire. Vbi accipiens gratiam pro gratia peccare omnino non poſſit, & poſſit fœliciter videre quod credidit. Vnde vox illa fidei reſultat in Pſalmis: Pſal. 16. *Credo videre bona domini in terra viuentium. Deus igitur licet non ad hoc humanam naturam fecerit vt vitiaretur per culpam, ipſe tamen omnipotenti bonitate poteſt vitiatam ſatiare per gratiam. Arbitrium itaque hominis ſanat Deus atque illuminat, vt homo in Deum naturaliter credat. Ita fit vt homo fidem habere poſſit, ſed eam niſi ex dono Dei habere non poſſit.*

fides donum dei

CAP

CAPVT XXIIII.

NOn enim conſequens eſt vt omnia quæ habere nos poſſumus, etiam ex nobis habere poſſimus. Nam & caro noſtra ſic à Deo facta eſt, vt poſſit naturaliter viuere, hoc ipſum tamen non ex ſe, ſed ex anima poſſit habere quod viuit, vita igitur vt ineſſe carni naturaliter incipiat, manifeſtum eſt eam ab anima miniſtrari. Ac ſic quidem poteſt caro noſtra viuere, Sed ſi in ea ſit anima quæ vita eius eſt. Veruntamen in anima noſtra & carne, non paruum nobis gratiæ Dei monſtratur exemplum. Nam ſicut ex ſeipſa caro vitam non habet, ſed ab anima accipit, ſic homo non poteſt habere fidem niſi munere Dei donantis acceperit. Sicut etiam vt caro viuat ſolius opus eſt animæ, ita quoque vt homo credat ſolius opus eſt gratiæ. Et ſicut caro nihil operari poteſt ſi eam viuificare anima deſinat, ſic homo nihil bene velle poteſt, ſi ab eo gratiæ iuuamen abcedat. Vt ergo caro & viuere poſſit & operari, præſentis animæ viuificatione fulcitur, homo quoque vt bonum velit aut faciat, gratiæ viuificantis ſubſidio iugiter adiuuatur. Intereſt autem vt caro noſtra quantum viuificatur ab anima, non ſolum bene, ſed etiam malè operandi accipiat facultatem. Cùm autem nos gratia viuificat, non niſi ad bene volendum, nec niſi ad bene operandum nobis adiutorium ſubminiſtrat. Agnoſcat igitur homo in eo ſe naturaliter credere poſſe, in quo naturam habet credulitatis, ac fidei capacem, quod animalibus irrationabilibus datum diuinitus non eſt, non tamen vt ſe putet ad habendum fidem vſque adeò eſſe idoneum, vt ex voluntate ſua conſtare fidei arbitretur exordium. Volens enim homo habet fidem: ſed Deus qui fidem donat, ipſe hominis mutat & dirigit voluntatem. Dominus dabit ſuauitatem, & terra noſtra dabit fructum Pſal. 84. ſuum.

CAPVT XXV.

DE his igitur in quibus natura diuino ſanatur munere, vt in Deum naturaliter credant, quiq́ gratis per fidem iuſtificati, etiam ad bene operandum auxilium gratiæ ſubſequentis accipiunt, Apoſtolus dicit: Rom. 2. *Cùm enim gentes quæ legem non habent, naturaliter quæ legis ſunt faciunt, eiuſmodi legem non habentes ipſi ſibi ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis. Quem quidem apoſtoli locum, hi qui gratiæ contradicunt, gentibus incredulis aſſignare contendunt, ex hoc videlicet quod etiam illi qui fidei gratiam non recipiunt, illa quæ ad honeſtatem morum & humanæ ſocietatis vinculum pertinent, naturali quadam lege ſic ſeruant, vt etiam eos qui illa violare contendunt, iudiciorum æquitate ac ſeueritate coërceant. Vbi minus attendunt Apoſtolico ſuam ſententiam prorſus eneruari ſermone, quem ſuperius præmiſit, dicens: Non enim auditores legis iuſti ſunt apud Deum, ſed factores legis iuſtificabuntur. Iuſtificari autem ſine fide neminem poſſe idem beatus Apoſtolus oſtendit, dicens: Scientes autem quod non iuſtificabitur homo* Galat. 2. *ex operibus legis, niſi per fidem Ieſu Chriſti. Et nos in Chriſto Ieſu credimus vt iuſtificemur ex fide Ieſu Chriſti, & non ex operibus legis. Propter quod ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro. Et paulo poſt fidei gratiam cõmendans, per quam vera cõfertur vnicuiq́ iuſtitia, ſic ait: Non abijcio gratiam Dei. Si enim per legẽ iuſtitia, ergo gratis Chriſtus mortuus eſt. Item cùm patrem noſtrum Abraham non ex operibus legis,* Galat. 3. *ſed ex fide iuſtificatum aſſereret, dicẽs: ſicut Abraham credidit Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiã, vt etiam gentes quas ſemini Abrahæ diuinus ſermo promiſit ex fide iuſtificari Paulus oſtẽderet, ſecutus adiunxit, Cognoſcite ergo quia qui ex fide ſunt, hi ſunt filij Abrahæ.*

Proui-

Prouidens autem ſcriptura, quia ex fide iuſtificantur gentes, Deus prænunciauit Abrahæ, dicens: quia benedicentur in te omnes gentes. Igitur qui ex fide ſunt, benedicentur cum fideli Abraham. Hunc autem patrem noſtrum Abraham non ex operibus, ſed ex fide iuſtificatũ eſſe confirmãs alio loco ſic loquitur: Si enim Abraham ex operibus iuſtificatus eſt, habet gloriam, ſed non apud Deũ. Quid enim ſcriptura dicit: Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam? Ei autem qui operatur, merces non imputatur ſecũdum gratiam, ſed ſecundùm debitũ. Ei verò qui nõ operatur, credenti autem in eum qui iuſtificat impium, reputatur fides eius ad iuſtitiam. Cùm ergo Apoſtolus de his gentibus loquens, quæ naturaliter ea quæ legis ſunt facientes, oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, de his ſe loqui teſtetur qui iuſtificantur, Abraham autẽ patrem noſtrum non ex operibus, ſed ex fide iuſtificatum eſſe commemoret, quis audeat illas in hoc loco gentes accipere, quas conſtat non eſſe iuſtificatas ex fide, cum ipſe teſtetur Apoſtolus: quia omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Et quia ſine fide impoſſibile eſt placere Deo? Quod ſi Abraham ex fide iuſtificatum eſſe conſtat, cuius ſemini gentes Apoſtolus promiſſas eſſe commemorat, quiſquis aſſerit gentes non ex fide, ſed ex operibus iuſtificari poſſe, quid ſupereſt, niſi vt eas neget ad Abrahæ ſemen, cui gentes promiſſæ ſunt, pertinere: cùm Abraham (ſicut Apoſtolus dicit) pater ſit omnium credentium per præputium, vt reputetur & illis ad iuſtitiam? Quoniam igitur vnus Deus qui iuſtificat circuncíſionem ex fide, & præputium per fidem, Apoſtolus autem de his qui iuſtificantur ſe loqui monſtrauit, cùm de gentibus naturaliter quæ legis ſunt facientibus, & opus legis in ſuo corde habentibus diſputaret, ille ſenſus eſt veritati conueniens, quod gentes in

Rom. 4. Rom. 14. Hebr. 11. Rom. 4.

eodem loco accipiuntur, quas Deus fidei dono iuſtificat, & in eo quod eis gratiam fidei tribuit, opus legis ſuæ in eorum cordibus donata iuſtificatione conſcripſit, vt ſine teſtamenti veteris litera per noui teſtamenti gratiam natura renouata opus legis ad hoc ſcriptum habeat, vt ad populum Dei non operum præcedentium merito, ſed iuſtificationis gratuito munere incipiat pertinere. Quod nobis ore prophetico cæleſtis dignata
Hiere. 31. *eſt vulgare doctrina, ſancto Hieremia dicente: Ecce dies venient, dicit dominus, & conſummabo ſuper domum Iſrael, & ſuper domum Iuda teſtamentum nouum. Et paulò poſt: Quia hoc eſt teſtamentum quod diſponam domui Iſrael, Poſt dies illos, dicit dominus, dabo leges meas in corda eorum, & in ſenſibus eorum ſuperſcribam eas, & ero eis in Deum, & ipſi erunt mihi in populum, & non docebit vnuſquiſque proximum ſuum, & vnuſquiſque fratrem ſuum, dicens: Cognoſce Deum, quoniam omnes ſcient me à maiore vſq; ad minorem eorum, quia propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum illorum iam non memorabor.*

CAPVT XXVI.

HÆc autem ſcientia in qua ſic Deus agnoſcitur, vt peccatorum remiſſio diuinæ propitiationis munere tribuatur, longè aliena eſt ab illa cognitione illorum, qua cognoſcentes Deum non ſicut Deum glorifi-
Rom. 1. *cauerunt aut gratias egerũt, ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis, qui dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt, & mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis. Iſti enim quia ſine gratia fidei, quæ per charitatem operatur, Deum cognouerunt, ipſa ſua cognitione inexcuſabiles facti ſunt. Hi verò, qui Deum perceptione fidei cognoſcunt, inaccuſabiles fiunt. Quis enim accuſabit*

cuſabit electos Dei? Nemo vtique, diligentibus enim eis Deum omnia cooperantur in bonum. Et ideo eos nullus accuſat, quia Deus eos ſecundum propoſitum praeſcitos & praedeſtinatos vocatóſque iuſtificat atque glorificat, vt gloriatione legis factorum qua ſe homo ſuperbus extollit excluſa, per legem fidei quae per charitatem operatur, qui gloriatur in domino glorietur. Quod ſi quibuſdam cognoſcentibus Deum, nec tamen ſicut Deum glorificantibus, cognitio illa nihil profuit ad ſalutem, quomodo hi potuerunt iuſti eſſe apud Deum, qui ſic in ſuis moribus atque operibus bonitatis aliquid ſeruant, vt hoc ad finem Chriſtianae fidei charitatiſq; non referant? Quibus aliqua quidem bona quae ad ſocietatis humanae pertinent aequitatem, ineſſe poſſunt. Sed quia non charitate Dei fiunt, prodeſſe non poſſunt. Etenim fieri poteſt, vt quiſquam Deum eſſe credat, qui Deum non diligit: vt autem quiſquam Deum diligat qui in Deum non credit, fieri nullatenus poteſt: quia poteſt vnuſquiſque credere aliquid eſſe quod nō diligit, diligere verò nemo poteſt quod eſſe non credit. Apoſtolus autem dicit: Sine charitate fidem caeteraq; bona opera cuiquam prodeſſe non poſſe, dicit enim: Si habuero omnē fidem ita vt montes transferam, & ſi diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt. Si ergo opera cum fide ſine charitate prodeſſe non poſſunt, quomodo proderunt opera quae in fide non fiunt? Vnde non immeritò beatus Apoſtolus pro Theſſalonicenſibus orat, vt eis Deus impleat omnem voluntatem bonitatis, & opus fidei in virtute. Nam & in eodem loco, vbi de gentibus legem naturaliter facientibus loquebatur, antè praemiſerat dicens: Gloria autem & honor & pax omni operati bonum, Iudaeo primum & Graeco.

Rom. 8.

Fides non poteſt eſſe ſine charitate.

1. Cor. 13.

2. Theſ. 1.

Rom. 2.

Quomodo autem infidelibus poteſt eſſe gloria, quæ non Rom. 8. Rom. 3. *datur niſi iuſtificatis? Quos enim Deus iuſtificauit, illos & glorificauit. Iuſtitia autem Dei per fidem Ieſu Chriſti ſuper omnes qui credunt. Aut quis honor incredulis dabitur, cùm hunc non niſi credentibus tribui* 1. Pet. 2. *beatus Petrus edoceat, dicens: Vobis igitur honor credentibus? Vel quomodo erit pax ei, qui non eſt redemptus ſanguine Ieſu Chriſti, in quo Deus pacificauit,* Epheſ. 1. *ſiue quæ in terris ſunt, ſiue quæ in cælis? Ipſe eſt enim* Rom. 5. *pax noſtra, qui fecit vtraque vnum. Hæc autem pax ſine charitate & fide Chriſti non poteſt poſſideri, quia iuſtificati ex fide, pacem habemus ad Deum per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem & acceſſum habemus per fidem in gratia iſta, in qua ſtamus, & gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei. Quos ſpes ideo non confundit, quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.* Rom. 8. *Accepimus enim ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater. Vt igitur homines filij Dei fiant, filium Dei vnicum per fidem recipiunt, & ipſo donante hãc accipiunt à domino poteſtatem, vt & in eum credant, & ad numerum filiorum Dei pertineant:* Ioan. 1. *Quotquot enim receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. In eorum cordibus dat legem ſuam, & in ſenſibus eorum ſcribit eam, id eſt, legem fidei, quæ inſpirata iuſtificat, non legem factorum, quæ etiam obſeruatores ſuos ſine dubitatione condemnat.*

CAPVT XXVII.

NAm illa quæ lex factorum eſt, quæ hominem iuſtificare non poteſt, quia ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro, poteſt quidem naturaliter eſſe & in corde gentilium, & in corde fidelium Iudæorum:

Quæ

Quæ tamen ſine fide Chriſti nullatenus iuſtificat ſectatores ſuos, ſed eos tenet vinculo impietatis obſtrictos. Hac vtique fuit in corde Pauli, quando fuit incredulus, ſecundum æmulationem perſequens eccleſiam Dei, & ſecundùm iuſtitiam quæ in lege eſt conuerſatus ſine querela. Quam tamen quia ex Deo non habuit, ideo dicit: Quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus ſum propter Chriſtum detrimenta: veruntamen exiſtimo omnia detrimentum eſſe propter eminentem ſcientiam Ieſu Chriſti domini, propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror vt ſtercora, vt Chriſtum lucrifaciam, & inueniar in illo non habens meam iuſtitiam, quæ ex lege eſt, ſed illam quæ eſt ex fide Chriſti, quæ ex Deo iuſtitia ex fide ad cognoſcendum illum. Quis non his verbis apoſtolicis videat iuſtitiam quæ ex lege eſt, eſſe ex homine, iuſtitiam verò quæ ex fide Chriſti eſt, non eſſe niſi ex Deo? Illa eſt igitur iuſtitia per quam impius erigitur vt cadat in pœnam, iſta autem eſt per quam iuſtificatus humiliatur, vt exaltetur ad gloriam. Ideo cùm in illa quæ ex lege eſt, ſine querela conuerſaretur Apoſtolus, fuiſſe ſe impium non negat, dicens: Vt quid enim Chriſtus cùm adhuc infirmi eſſemus ſecundùm tempus pro impijs mortuus eſt? Inimicum quoque Dei ſe fuiſſe veraciter confitetur, dicens: Si enim cùm inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem filij eius, multò magis reconciliati, ſalui erimus in vita ipſius ab ira per ipſum. Quid ergo prodeſſet Paulo ſine cognitione Chriſti, illam quæ in lege factorum eſt, ſeruare iuſtitiam: cùm ipſe Saluator noſter Iudæis dicat: Niſi cognoueritis, quia ego ſum, moriemini in peccatis veſtris. Ergo quia iuſtitiam quæ eſt ex fide Chriſti ad cognoſcendum illum eſſe teſtatur Apoſtolus, manifeſtum eſt legem fidei eſſe, quam ſe Deus in corde ſuorum ſcripturum eſſe promiſit.

Philip. 3.

Rom. 5.

Ioan. 8.

Quod eiuſdem tenor euidenter oſtendit. Ibi enim dicit
Hiere. 31. *Deus: Et non docebit vnuſquiſque proximum ſuum, & vnuſquiſque fratrem ſuum, dicens: Cognoſce dominum, quia omnes ſcient me à minore vſque maiorem eorum. Hæc eſt lex, quam Deus ſcribit in cordibus eorum omnium, non per conditionem naturæ, ſed per largitatem gratiæ, non per liberum arbitrium hominis, ſed per miniſterium Euangelicæ prædicationis, non in lapide per literam veteris teſtamenti, ſed in corde per ſpiritum Dei viui. Quod beatus Paulus euidēter inſinuat dicēs:*
2 Cor. 3. *Epiſtola eſtis Chriſti miniſtrata à nobis, & ſcripta non atramento, ſed ſpiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus. Hoc ergo Deus ſcribit in cordibus hominum per ſpiritum ſuum, quod exinde diaboli deleuit inuidia, per quam mors intrauit in orbem terrarum. Scribit itaque legem fidei per quam iuſtificat gentes Deus, vt dando gratiam renouet natu-*
Rom. 13. *ram. Charitatem quippe quæ plenitudo eſt legis, ad hoc per ſpiritum ſuum diffundit, vt faciat impleri quod præcipit: & illuminationis gratiam per ſpiritum fidei propterea largitur, vt quod Deo placitum eſt, fides per charitatem operetur. Quæ quandiu in homine non eſt, quicquid ſine lege fidei per legem naturalem ſcriptum remanſit in homine, operantem nullatenus ſaluat, quia neminem Deus ſine fide iuſtificat, nec poteſt operanti ſalutem acquirere, quia ſine fide impoſſibile eſt*
Heb. 11. *placere Deo. Nemo ergo naturali legi conetur aſſignare legem, quam Deus non condendo naturam, ſed donando gratiam in corde gentium ſcribit. Hæc eſt enim lex, non qua homo ſocietatis humanæ vinculum etiam ſine fide cuſtodit, ſed per quam credendo Deum cognoſcit & diligit, non per quam ſibi etiam bona opera vel ipſam fidem quiſquam ſuperbus vendicat, ſed qua Deo in ſe miſericorditer operante, tam fidem ſuam*

quàm

quàm bona opera ſubiectus aſſignat. Hæc enim cor hominis ita componit & dirigit, vt cùm homo præcepta Dei audit, id donari ſibi quod præcipitur poſcat, & cùm in fide operatur, gratia Dei ſe iugiter adiuuari non ambigat.

CAPVT XXVIII.

QVod autem interrogant iſti de Deo dicentes: Cur ergo non fecit omnes homines velle credere, cum non ſit perſonarum acceptio apud Deum? Scire debent hoc in illis altioribus poſitum, à quibus ſancta ſcriptura humanæ curioſitatis exercet audaciam, dicens: Altiora te ne quæſieris, fortiora te ne ſcrutatus fueris, ſed quæ præcepit tibi Deus illa cogita ſemper. Hæc altiora ille qui vſque in tertium cælum raptus eſt, eo magis territus quo magis illuminatus expauit. Vnde magis clamare non ceſſat: O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm incõprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius. Quis enim cognouit ſenſum domini? aut quis cõſiliarius eius fuit? aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipſo & per ipſum & in ipſo ſunt omnia, ipſi gloria in ſecula. Sat eſt ergo nobis & in his qui ſaluantur gratuitam Dei miſericordiam, & in his qui condemnantur veram Dei iuſtitiam ſine dubitatione credere, & corde contrito atque humiliato miſericordiam domino iudiciumq́ cantare, qui & in vaſis iræ atque aptatis in interitum oſtendit iuſtitia ſua nullam iniquitatem placere, & demonſtrat in vaſis miſericordiæ, quia poteſt eius bonitas omnia, quibus voluerit, peccata dimittere.

Eccleſ. 3.

Rom. 11.

CAPVT XXIX.

ILlud verò apoſtolicũ, vbi dicitur de Deo: Qui vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire: non ſicut oportet intelligunt, qui hanc Dei vo-

1. Tim. 2.

Dei voluntatẽ ſicut in vaſis miſericordiæ, ſic & in vaſis iræ accipiendam exiſtimant, minus conſiderantes veraciſſimam ſcripturæ ſententiam, quæ diuinæ commendans omnipotentiã volũtatis: Omnia, inquit, quæcunque voluit fecit in cælo, & in terra, in mari, & in omnibus abyſſis. Ipſi Deo rurſus dicitur: Subeſt enim tibi cùm voles poſſe. Quomodo igitur omnia quæ vult facit, ſi volens hominem ſaluum fieri, cuius ſalus non niſi à bona incipit voluntate, ipſum velle non in homine Deus inchoat, ſed vt ab homine naſcatur expectat? O quàm peſſimum nephas aſſeritur, dũ gratiæ Dei contumaciter repugnatur, & homines opere Dei ſe in bonum mutari negant, qui homines non eſſent niſi bonitate Dei operantis exiſterent. Itáne verò rerum ordo credi putarive permittitur, vt Deus qui creator eſt hominis, valeat hominẽ facere, nõ mutare, & qui nullius eget adiutorio vt hominem faciat, operari tamen quod vult in hominis voluntate non poſſit, priuſquàm in homine ipſum velle repererit, & vt ſit homo habeat ex Deo, vt autem melior ſit habeat ex ſeipſo, ac ſic voluntatem bonitatis qua in Deum creditur, non diuina bonitas, ſed humana prauitas operetur. Prauus eſt enim omnis homo priuſquam in Deum credat. & quia ſcriptum eſt: erunt praua in directa. Ex prauo fit homo rectus, ex infideli fidelis efficitur. Igitur ſi Deus prauæ voluntati bonam non tribuit, ſed vt ex ſe ipſa bona fiat expectat, poteſt ergo praua voluntas ex ſe bonitatem gignere, ita vt cùm ex Deo habeat vt ſit, non niſi ex ſe habere poſſit vt bona ſit, ac ſic omnipotens & bonus de voluntatibus hominum malis, bonum poſſit operari cùm velit, vt autem ipſæ voluntates bonæ ſint, velit quidem, facere antè nullatenus poſſit. Quis enim neſciat malæ voluntatis fuiſſe Paulũ cùm perſequeretur eccleſiam Dei, & expugnaret illam? Cuius tamen malitia

Pſal. 113. Sapien. 7. Eſaiæ 40.

bene

bene vſus eſt Deus, quando perſequente Paulo beatus Stephanus eſt martyrio coronatus. Ergone potuit Deus Stephanum coronare per Pauli perſecutoris infidelitatem, & perſecutorem Paulum Deus conuertere nequiuit ad fidem? Ergóne Paulus prior voluntatem ſuam Deo dedit, & ſic Deus fidem Paulo volenti retribuit? Et vbi eſt quod ipſe dicit: Quis prior dedit illi & retribuetur ei? Rom. 11. *Quod vtique non dixiſſet, ſi à ſe voluntatem Deo datam, & à Deo ſibi fidē cognoſceret retributam. Hanc itaq; amentiam & à fidelibus ſuis arceat, & ab infidelibus auferat Deus. Ille enim tam prophana cogitatione polluitur, cui gratia vel obdurato nō datur, vel aufertur ingrato. Deus enim conuertens viuificat quos vult ſaluos fieri, Deus voluntates hominū mutat vt eſſe bona incipiant. Ideo ſcriptū eſt: Et dixi, nunc cœpi, hæc* Pſal. 76. *eſt mutatio dexteræ excelſi. Propheta ſenſus aperto ſermone ſe præbuit agnoſcendū, qui vtiq; non poſtea quàm cœpit, ſed hoc ipſum quod cœpit, mutationem dexteræ excelſi non tacuit. Proinde hi qui voluntatem Dei qua omnes homines vult ſaluos fieri, æqualem circa redimendos & damnandos exiſtimāt, cùm interrogati fuerint cur velit Deus omnes homines ſaluos fieri, nec tamen omnes ſalui fiant, quid reſpondebunt?*

CAPVT XXX.

AN illud quod veſtra eos dicere teſtatur epiſtola? id eſt, quia Deus expectat hominis voluntatem, vt æquum ſit in volētibus præmium, in nolentibus autem iuſta damnatio. Sed vt prolixitatem vitātes omittamus alia quæ poſſunt pro veritate fidei huic prauæ ſententiæ replicari, interim teſtimonio confundantur atque conuincantur non loquentium hominum, ſed tacentium paruulorum, in quibus ad euacuādam ſapientiam verbi multum reſplendet virtus crucis Chriſti, quæ gratis in omnibus hominibus propria vtentibus

volun-

Salus gratuita adultis ſicut paruulis.

voluntate eandem ſalutem à ſe oſtendit fieri, quam in infantibus nullam voluntatem habentibus dignatur operari. In eis namq; nec bona voluntas eſt, vt æquum ſit in volentibus præmium: nec mala, vt ſit in nolentibus iuſta damnatio. Si ergo vt ad ſaluandos homines, ſicut iſti volunt, non excitat neque mutat, ſed expectat hominum volūtates, quomodo infantibus qui baptizantur, & in eadem infantia moriuntur, donat æternam ſalutem, quorum bonam nec expectat, nec inuenit voluntatem. Item alios quomodo ſine baptiſmate mortuos æternis cruciatibus damnat, cùm in eis nullam culpam malæ voluntatis inueniat? Nonne iſtos inimicos gratiæ Dei, nec defenſores humani ſed deceptores arbitrij, ad hoc ſua peruerſitas cogit, vt Deum putent iniquum in obitu omnium paruulorum, vbi nulla interueniente vel bonitate, vel malitia voluntatis, alios vident potiri regno, alios interminabili deputatos incendio? Proinde ſi ita eſt, vt ipſi ſentiunt, nullus debet paruulus mori priuſquam ad ætatem perueniat, in qua poſſit vel bonam volūtatem habere vel malam, vt Deus nec baptizatos paruulos ſine bona voluntate ſaluet, neq; non baptizatos ſine mala voluntate condemnet. Si enim Dei bonitas ſalutem non incipit hominis operari, niſi bonam eius inuenerit voluntatem, iniquum erit eum damnari vel redimi, qui bene nec velle nec nolle potuerit. Sed non eſt iniquitas apud Deum, cuius vniuerſæ viæ miſericordia & veritas. Igitur quia Deum iuſtum bonumq; catholica veraciter credit & confitetur eccleſia, certiſſimè credendū eſt & fiducialiter confitendum, vnam eandemq; Dei gratiā in maioribus ſaluandis operari bonæ voluntatis initium, quæ in paruulis ſine voluntate operatur ſaluationis effectum. Ipſa gratia infantes neque volentes neq; nolentes redimit, quæ maiores illuminando volentes ex nolentibus facit. Et hoc in par-

Cruciatus infantum.

in paruulis ſalutis opus, ſine propriæ voluntatis aſſenſu gratia Dei operante perficitur, quod bonæ voluntatis exordio diuinitus dato in maioribus inchoatur, vt opere ſolius gratiæ voluntas quæ mala fuit bona fiat, & deinceps gratiæ ſecum operanti ſeruitium obedientiæ cooperatricis exhibeat. Sic autem Deus crudelis non eſt in infantibus damnandis, quibus baptiſmatis beneficium non tribuit, ſicut iniuſtus non eſt in maioribus, cùm bonam non donat voluntatem. Et ſicut illos voluntas ſua mala, ſic iſtos iure puniri facit origo damnata. Deus autem in hominibus nec maculam vitiatæ originis, nec malitiam condidit propriæ voluntatis. In hominibus igitur quos ſaluat voluntatem bonam non inuenit, ſed ſicut ætatum exigit diuerſitas, aut in maioribus bonam voluntatem gratis facit quam inuenit malam, aut ſine voluntate hominis vel bona vel mala, perficit in paruulis gratiam ſacramenti illę cuius nemo poteſt bonæ reſiſtere voluntati.

CAPVT XXXI.

QVocirca illos omnes quos Deus vult ſaluos fieri, ſic intelligere debemus, vt nec aliquem putemus ſaluari poſſe niſi volente Deo, nec exiſtimemus voluntatẽ omnipotentis Dei aut in aliquo non impleri, aut aliquatenus impediri. Omnes enim quos Deus vult ſaluos fieri, ſine dubitatione ſaluantur, nec poſſunt ſaluari niſi quos Deus vult ſaluos fieri, nec eſt quiſquã quem Deus ſaluari velit & non ſaluetur, quia Deus noſter omnia quæcunque voluit fecit. Ipſi omnes vtique ſalui fiunt, quos omnes vult ſaluos fieri, quia hæc ſalus non illis ex humana voluntate naſcitur, ſed ex Dei bona volũtate præſtatur. Veruntamen in his omnibus hominibus quos Deus vult ſaluos facere, non totum omnino genus ſignificatur hominum, ſed omniũ vniuerſitas ſaluandorum.

Ideo autem omnes dicti ſunt, quia ex omnibus hominibus omnes iſtos diuina bonitas ſaluat, id eſt, ex omni gente, conditione, ætate, ex omni lingua, ex omnium prouincia. In his omnibus ille ſermo noſtri redemptoris impletur, quo ait: Cum exaltatus fuero à terra, omnia trabam ad meipſum. Quod non ideo dixit, quia omnis omnino trahit, ſed quia nemo ſaluus fit, niſi quem ipſe traxerit. Nam & alibi dicit: Nemo poteſt venire ad me, niſi pater qui miſit me, traxerit eum. Item alibi: Omne quod dedit mihi pater, ad me veniet. Hi ergo ſunt omnes, quos vult Deus ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Eſt autem familiare diuinis eloquijs, vt omnes nonnunquam dicant, nec tamen omne humanum genus in ipſis omnibus ſemper intelligi debere commoneant, ſicut eſt illud quod dicit dominus per prophetam: In nouiſſimis diebus effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem. Quod in centum viginti hominibus, in quos ſpiritus ſanctus linguis igneis venit, factum beatus Petrus oſtendit. Si ergo hic omnem carnem omnes omnino putauerimus homines intelligi, incipiet (quod abſit) mendax æſtimari diuinus ſermo. Eſt autem Deus verax, & eloquia domini eloquia caſta. Super omnem igitur carnem ſicut ſe Deus effuſurum de ſpiritu ſuo repromiſit, ſic fecit, ſic facit, ſic vſque in finem ſeculi facturus eſt. Prorſus ſuper omnem carnẽ, id eſt, ſuper omnes homines effundit de ſpiritu ſuo, ſcilicet ſuper illos homines quos vult ſaluos fieri. Et vt qui ſint omnes iſti plenius nouerimus, eiuſdem beati Petri ſermonibus auſcultemus, qui illam prædicationem ſuam ſancto ſpiritu repletus hac exhortatione concluſit: Pœnitentiam, inquit, agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti in remiſſionem peccatorum veſtrorum, & accipietis donum ſpiritus ſancti. Vobis enim eſt repromiſſio, & filijs veſtris, & omnibus qui

Ioan. 12. Ioan. 6. Per omnes homines nõ ſemper totum genus humanum intelligitur. Ioel 2. Acto. 2. Actor. 2.

qui longè ſunt quoſcunque aduocauerit dominus Deus noſter. Omnes itaque dixit, ſed quoſcunque dominus aduocauerit. Quos etiã beatus Paulus ſecundũm propoſitum vocatos inſinuat. Qui alio quoque loco ait: concluſiſſe Deum omnia in incredulitate, vt omnium miſereatur. Rom.11. *Et tamen Deus non ita omnium omnino miſeretur, quos in incredulitate concluſit, vt omnibus infidelibus gratiam fidei miſericorditer donet, cũm tamen eandem gratiam fidei non infidelibus Deus miſericors donet, ſed illis proculdubio de quibus ad Moyſen dicit: Miſerebor cui miſereor, & miſericordiam præſtabo cuius miſerebor.* Exo.9. *Gratiam igitur voluntariæ donationis oſtendens, ſicut dominus ſuis dignatus eſt loqui diſcipulis: Vobis datum eſt noſſe myſterium regni cælorum, illis autem non eſt datum.* Matth.13. *Item dicit: Qui poteſt capere capiat.* Matth.19. *Sed vt ipſam capacitatẽ diuina doceret largitate concedi, alio loco ait: Non omnes capiũt verbum, ſed quibus datum eſt.* Ibidem. *Hi ſunt ergo omnes quorum Deus miſeretur, quia miſericordia ipſius præueniuntur vt credant, & gratis ſalui fiant per fidem. Eorum namque credulitas, non ex humana voluntate ſumit initium, ſed ipſi voluntati fides gratuita Dei miſerantis largitate donatur. Hanc omniũ diſcretionem, quam fidelis debet intellectus omnino ſeruare, beatus Paulus vno epiſtolæ ſuæ loco ſic poſuit, vt omnes homines ſine aliqua exceptione dicens, ſtatim quoſdam omnes homines exceptis alijs intimaret. Ait enim: Sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, ſic & per vnius iuſtitiam in omnes homines in iuſtificationem vitæ.* Rom.5. *Nunquidnam quia in omnes homines in condemnationem, & in omnes homines in iuſtificationem Apoſtolus dicit, ideo prorſus omnes homines quos per peccatum Adæ originaliter conſtat eſſe damnatos, ſimul omnes eoſdem credere debemus iuſtificatos*

eſſe per Chriſtum, cùm innumerabiles infidelium mortes obſiſtant, qui ſine gratia iuſtificationis de hac vita tranſeunt, & abſque ſacramento baptiſmatis, ad ſedem mortis, æternaq; ſupplicia rapiuntur. Reſtat ergo vt non omnes omnino quos in condemnationem ponit Apoſtolus, tranſire ad iuſtificationis gratiã ſentiamus, ſed quoſdam ex illis omnibus. Omnes iſtos itaque omnes per Adam in condemnationem eſſe filios iræ, & ex eis
* aliàs addendũ debemus intelligere. *quoſdam per Chriſtum omnes eſſe filios gratiæ *. Illos ergo eſſe omnes quos per primum hominem propago peccatrix carnali generatione condemnat, omnes enim terreni ſunt, qui terreni hominis imaginem gerunt, & omnes cæleſtes, qui ad æternam vitam imaginem hominis*
Pſal.85. *cæleſtis accipiunt. Iterum dicit propheta: Omnes gentes quaſcunq; feciſti venient, & adorabunt coram te,*
Matth.10. *& glorificabunt nomen tuum in æternum. Dominus autem ſuis fidelibus dicit: Eritis odio omnibus gẽtibus propter nomen meum. Nunquid ergo contrarijs ſibi repugnat ſcriptura diuina ſententijs? Abſit. Sed & illos omnes & iſtos omnes veraciter dicit, id eſt, & omnes fideles qui nomen domini in omnibus gentibus glorificãt, & omnes incredulos qui per eaſdem omnes gentes, in odio nominis Chriſti fideliúmque eius, mortifera impietate perdurant. Tale quiddam eſt etiam in epi-*
Cap.1. *ſtola quam Coloſſenſibus beatus Apoſtolus ſcribit, vbi dicit: Quia in Chriſto condita ſunt vniuerſa in cælis & in terra, viſibilia & inuiſibilia, ſiue throni, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates. Omnia per ipſum & in ipſo creata ſunt, & ipſe eſt ante omnes, & omnia in ipſo conſtant. Et paulò pòſt ait: Quia in ipſo complacuit omnem plenitudinẽ inhabitare, & per eum reconciliari omnia in ipſum pacificans per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in terris ſunt, ſiue quæ in cælis ſunt. Nunquid diabolum & angelos eius pacificare credemus?*

mus? Abſit, qui enim ſic ſentire voluerit, bicipitem
laqueum geminæ impietatis incurret, vt aut diabolum
& angelos eius per ſpiritum creatos eſſe neget, aut
eos reconciliandos per ſanguinem crucis eius affirmet.
Veruntamen quiſquis harum ſententiarum prauitate
qualibet inuoluitur, caueat ne cum ipſo diabolo atque
angelis eius æternæ combuſtionis punitione damnetur.
Vnius enim eiuſdémque impietatis eſt reus, ſi quis
diabolum aut non à Chriſto creatum, aut reconcilia-
tioni Chriſti credat quandoque reddendum. Cùm
vtique ſi eum Chriſtus dominus non creaſſet, eius dam-
nabilis à Chriſto diſceſſio non eſſet. Et ſi eum Chriſtus
quandoque ſaluaturus eſſet, non ore Chriſti pronun-
ciaretur eius æterna cõbuſtio. Omnia ergo per Chriſtum
& in Chriſto creata ſunt, quia nihil eſt quod non per
filium & in filio creauerit pater. Et omnia per ipſum
atque in ipſo reconciliantur, quia nullus eſt hominum
qui ſine cruce Chriſti reconciliationis beneficium con-
ſequatur. Ex hac ergo regula quæ cæleſtibus inſerta
monſtratur oraculis, ſic intelligamus omnes homines
quos vult Deus ſaluos fieri, vt nouerimus omnes qui
ſaluantur nõ niſi ex eius gratuita bonitate ſaluari. Vt
enim quiſque ſaluetur, nulla præcedunt humanæ vo-
luntatis bona merita, ſed ſola Dei voluntas humanæ
ſaluationis eſt cauſa. Ira enim in indignatione eius, &
vita in volũtate eius. Ira igitur eius noſtræ iniquitatis Pſal. 19.
eſt meritum, vita verò noſtræ voluntatis eius eſt do-
num. Sicut enim pater ſuſcitat mortuos & viuificat, ſic Ioan. 5.
& filius quos vult viuificat. Eoſdem autem viuificari
vult, quos vult ſaluos fieri. Sic ergo quos vult ſaluat,
quemadmodũ quos vult viuificat. Nihil namq; voluit
& non fecit, qui, ſcriptura teſte, omnia quæcunq; voluit
fecit. Proinde non indignè dicimus aliquid Deum nolle
quod poſſit. Nephas eſt autẽ ſi quis omnipotentẽ dicat

Roman.9. *aliquid facere non poſſe quod velit, voluntati enim eius quis reſiſtet? Nemo vtique, quia non eſt aliqua natura quæ ab eius creatione ſit aliena. Et ſicut nihil naturaliter ſubſiſtit quod ille non fecerit, ita nihil prouenit in ſalutem hominum quod ille non in æterna bonæ voluntatis ſuæ diſpoſitione faciendum prædeſtinauerit, à quo & fides gratis infunditur, per quam bene ambulemus, & perſeuerantia donatur, per quam ad ſpeciem peruenire poſſimus. Hæc autem dona ſua ſemper Deus in æterna atque incommutabili habet voluntate diſpoſita, in qua præordinauit atque præparauit & quæ daret, & quibus daret. Ipſe enim prædeſtinando præparauit gratiæ donum, qui gratiam donando implet prædeſtinationis effectum.*

EPILOGVS.

Habetis dilectiſſimi fratres tam de incarnatione domini noſtri Ieſu Chriſti, quàm de gratia paucis expreſſam fidei noſtræ confeſſioniſq; ſententiam, qua certiſſimè continetur vnigenitum Deum de Deo patre naturaliter ſine initio natum, ex virgine naturaliter ſecũdũm carnem progenitum. Vnus enim idemq; Deus verbum, quem prima natiuitate coæternum ſibi genuit æternitas patris, & quem temporaliter conceptum ſecunda natiuitate filium hominis protulit vterus virginalis. Cuius gratia nobis & initium bonæ voluntatis donatur ad fidem, & ipſi voluntati adiutorium tribuitur, vt quod bene vult bene operetur. Deus enim qui hominem condidit, ipſe prædeſtinatione ſua & donum illuminationis ad credendum, & donum perſeuerantiæ ad proficiendum atque permanendum, & donum glorificationis ad regnandum, quibus dare voluit præparauit, quiq; non aliter perficit in opere, quàm in ſua ſempiterna atque incommutabili habet voluntate diſpoſitum. Cuius prædeſtinationis veritatem qua nos ante

ante mundi conſtitutionem prædeſtinatos in Chriſto teſtatur Apoſtolus, ſi quis detrectat cordis credulitate recipere, vel oris confeſſione proferre, ſi ante vltimum diem vitæ præſentis, impietatis ſuæ contumaciam qua Deo viuo & vero rebellis obſiſtit non abiecerit, manifeſtum eſt eum non pertinere ad eorũ numerum, quos Deus in Chriſto ante mundi conſtitutionem gratis elegit & prædeſtinauit ad regnum. Pro quibus tamẽ nec oratio fidelium debet deſiſtere, nec charitas aliquando torpere, vt Deus eis gratiam ſuæ illuminationis donet, per quam in eis ſemẽ diuini ſermonis fructificet, qui fruſtrà exterioribus auribus ſonat, niſi Deus ſpirituali munere auditum hominis interioris aperiat. Epheſ. 1.

D. FVLGENTII RVSPENSIS EPISCOPI LIBER DE FIDE AD PETRVM DIACONVM.

PROLOGVS.

EPISTOLAM, *fili Petre, tuæ charitatis accepi, in qua te ſignificaſti velle Hieroſolymam pergere, & poſtulaſti te literis noſtris inſtrui, quã debeas in illis partibus veræ fidei regulam tenere, vt nullus tibi poſſit ſenſus hæreticæ ſubrepere falſitatis. Gaudeo quidem quod pro fide vera ſine vllo perfidiæ vitio cuſtodienda ſolicitudinem geris, ſine qua nulla poteſt prodeſſe, imò nec eſſe, conuerſio. Apoſtolica quippe dicit authoritas, quia ſine fide impoſſibile eſt placere Deo. Fides namque eſt bonorum omnium fundamentum. Fides eſt humanæ ſalutis initium. Sine hac fide nemo ad filiorum Dei numerum poteſt peruenire: quia ſine ipſa nec in hoc ſeculo*

quiſquam iuſtificationis gratiam cõſequitur,nec in futuro vitam poſſidebit æternam.. Et ſi quis hic non ambulauerit per fidem,non perueniet ad ſpeciem.Sine fide omnis labor hominis vacuus eſt.Tale quippe eſt,vt ſine vera fide quiſque velit Deo per cõtemptum ſeculi placere: quale ſi quiſquam tendens ad patriam,in qua ſe ſcit beatè eſſe victurũ,relinquat itineris rectitudinem, & improuidus ſectetur errorem:quo non ad beatam ciuitatem perueniat, ſed in præcipitium cadat, vbi non gaudium peruenienti detur, ſed cadenti interitus inferatur. Veruntamen vt de fide ſufficiẽs ſermo promatur, nec temporis ſuffragatur ſpatium,quia celeriter noſtrũ cupis habere reſponſum,& tam magnum eſt huius diſputationis opus,vt à magnis vix poſſit impleri. Neque enim popoſciſti ſic te debere de fide inſtrui, vt vnam quamlibet hæreſim deſignares, contra quam ſpecialiter noſtræ diſputationis vigilaret intentio :ſed cum indefinitè definitionẽ fidei petis,eamq́; cupis etiam ſub breuitate concludi, vides proculdubio quàm ſit nobis impoſſibile, vt rem tantam in breui plenè comprehendamus.Cui ſufficientes eſſe non poſſumus, etiamſi tantum ſpatium temporis,& tale nobis eſſet ingenium,vt multa volumina de hoc quod à nobis expetis facere valeremus. Sed quia Deus propè eſt omnibus inuocantibus eum in veritate, qui verbum conſummans & breuians fecit ſuper terram, ſpero, quia ſicut tibi dedit huius fidei ſanctam ſolicitudinem, ſic etiam mihi, vt tuo tam bono tamq́; laudabili ſeruiam deſiderio, ſufficientem tribuet facultatem : vt etſi non potuero cuncta dicere, ex quibus omnis error hæreticus poſſit agnoſci,& agnitus vel conuinci valeat vel vitari: tamẽ in nomine atq; adiutorio ſanctæ trinitatis,quæ vnus ſolus verus & bonus eſt Deus,ea dicam in quibus ſaltẽ magna ex parte rationẽ fidei catholicæ cõſtet ſine aliqua erroris caligine con-

ne contineri:quibus retentis poteris & illa deprehēdere atq; fugere,quæ etſi in hoc opere nō vidētur ſpeciali diſputatione conuinci,tamē ex ijs quæ hic generaliter atq; abſolutè ponentur, appareāt illa quæ infideles homines auribus ſolent ſuſurrare fidelium , non regula diuinæ veritatis tradita,ſed nequitia humani erroris inuenta.

CAPVT I.

QVocunque igitur loco fueris conſtitutus, quia ſecundum regulam noſtri Saluatoris imperio promulgatā, noſti te in vno patris & filij & Spiritus ſancti nomine baptizatum,principaliter atq; indubitāter toto corde retine, patrem Deum, filium Deum,& Spiritum ſanctum Deum, id eſt,ſanctam atque ineffabilem trinitatem vnum eſſe naturaliter Deum,de quo in Deuteronomio dicitur: Audi Iſrael, dominus Deus tuus Deus vnus eſt.Et dominum Deum tuum adorabis,& illi ſoli ſeruies. Veruntamen quia iſtum vnum Deum, qui ſolus eſt verus naturaliter Deus, non patrem ſolum, neque filium ſolum,neque ſolum Spiritum ſanctum, ſed ſimul patrem & filium & ſpiritum ſanctum diximus eſſe,cauendū eſt ne ſicut patrē & filium & Spiritū ſanctum vnū Deum eſſe,quātum ad naturalem attinet vnitatē,veraciter dicimus:ſic eū qui pater eſt,eundē vel filiū vel ſpiritū ſanctū, aut eū qui filius eſt,ſiue patrem,ſiue Spiritū ſanctū,aut eū qui Spiritus ſanctus propriè in cōfeſſione huius trinitatis dicitur, vel patrem vel filium perſonaliter dicere ſiue credere,quod omnino nefas eſt,audeamus. Fides enim quā ſancti patriarchæ atq; prophetæ ante incarnationē filij Dei diuinitus acceperunt, quam etiam ſancti apoſtoli ab ipſo domino in carne poſito audierunt , & Spiritus ſancti magiſterio inſtructi, nō ſolum ſermone prædicauerunt,verumetiam ad inſtructionem ſaluberrimā poſterorum ſcriptis ſuis inditam reliquerūt, vnū Deum

Trinitas.

Deut.6.
Matth.4.

prædicat trinitatem, id eſt, patrem & filiũ & Spiritum ſanctũ. Sed trinitas vera nõ eſſet, ſi vna eademq́ perſona diceretur pater & filius & Spiritus ſanctus: Si enim ſicut eſt patris & filij & ſpiritus ſancti vna ſubſtãtia, ſic eſſet vna perſona, nihil omnino eſſet in quo veraciter trinitas diceretur. Rurſus quidẽ trinitas eſſet vera, ſed vnus Deus trinitas ipſa nõ eſſet, ſi quemadmodum pater & filius & Spiritus ſanctus perſonarũ ſunt ab inuicem proprietate diſtincti, ſic fuiſſent naturarũ quoq́ diuerſitate diſcreti. Sed quia in illo vno vero Deo trinitate, nõ ſolum quod vnus Deus eſt, ſed etiam quod trinitas eſt, naturaliter verũ eſt, propterea ipſe verus Deus in perſonis trinitas eſt, & in vna natura vnus eſt. Per hanc vnitatem naturalem totus pater in filio & Spiritu ſancto eſt, totus filius in patre & Spiritu ſancto eſt, totus quoque Spiritus ſanctus in patre & filio. Nullus horum extra quemlibet ipſorum eſt: quia nemo alium aut præcedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut ſuperat poteſtate: quia nec filio nec Spiritu ſancto, quantum ad naturæ diuinæ vnitatem pertinet, aut anterior, aut maior pater eſt: nec filij æternitas atque immenſitas, velut anterior aut maior Spiritus ſancti immenſitatem æternitatemq́ aut præcedere aut excedere naturaliter poteſt. Sicut ergo nec filius poſterior aut minor eſt patre, ita nec Spiritus ſanctus poſterior aut minor eſt filio. Æternum quippe & ſine initio eſt, quod filius de patris natura natus exiſtit: & æternum ac ſine initio eſt, quod Spiritus ſanctus de natura patris filijq́ procedit. Ob hoc ergo tres, vnum rectè credimus & dicimus Deum, quia vna prorſus æternitas, vna immenſitas, & vna naturaliter eſt trium perſonarum diuinitas. Teneamus igitur patrem & filium & Spiritum ſanctum vnum eſſe naturaliter Deum, neque tamen ipſum patrem eſſe qui filius eſt, neque

filium

filium ipſum eſſe qui pater eſt, nec Spiritum ſanctum ipſum eſſe qui pater aut filius eſt. Vna enim eſt patris & filij & Spiritus ſancti eſſentia, quam Græci οὐσίαν vocant, in qua non eſt aliud pater, aliud filius, aliud Spiritus ſanctus, quamuis perſonaliter ſit alius pater, alius filius, alius Spiritus ſanctus. Quod nobis maximè in ipſo ſanctarum Scripturarum initio demonſtratur, vbi Deus dicit: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Geneſ. 1. *Cùm enim in ſingulari numero dicit, imaginem, oſtendit vnam naturam eſſe, ad cuius imaginem homo fieret. Cùm verò dicit pluraliter, noſtram, oſtendit eundem Deum ad cuius imaginem homo fiebat, non vnam eſſe perſonam. Si enim in illa vna natura patris & filij & Spiritus ſancti vna eſſet perſona, nō diceretur, ad imaginem noſtram, ſed ad imaginem meam: nec dixiſſe, faciamus, ſed faciam. Si verò in illis tribus perſonis tres eſſent intelligendæ vel credendæ ſubſtantiæ, non diceretur, ad imaginem noſtram, ſed ad imagines noſtras. Vna enim imago trium naturarum inæqualium eſſe non poſſet. Sed dum ad vnam imaginem vnius Dei homo factus dicitur, vna ſancta trinitatis eſſentialiter diuinitas intimatur. Denique & paulo poſt pro eo quod ſuperius dixerat, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, ſic hominem factum Scriptura narrauit, vt diceret, Et fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit eum. Hanc trinitatem perſonarum atque vnitatem naturæ propheta Eſaias reuelatam eſſe ſibi non tacuit, cum ſe dicit Seraphim vidiſſe clamantia, Sanctus ſanctus ſanctus Dominus Deus ſabaoth.* Eſaiæ 6. *Vbi prorſus in eo quod dicitur tertiò, ſanctus, perſonarum trinitatem: in eo verò quod dicitur ſemel, Dominus Deus ſabaoth, diuinæ naturæ cognoſcimus vnitatem. In illa igitur ſancta trinitate, quæ ideo à nobis repetitur toties, vt*

ties, vt noſtro cordi tenacius infigatur, vnus eſt Deus pater, qui ſolus eſſentialiter de ſeipſo vnũ filiũ genuit, & vnus filius, qui de vno patre ſolus eſt eſſentialiter genitus, & vnus Spiritus ſanctus, qui ſolus eſſentialiter de patre filioq; procedit. Hoc autem totum vna perſona non poſſet, ſcilicet gignere ſe, & naſci de ſe, & procedere de ſe. Quia igitur aliud eſt genuiſſe quàm natum eſſe, aliudq; eſt procedere quàm genuiſſe vel natũ eſſe, manifeſtum eſt, quoniam alius eſt pater, alius filius, alius ſpiritus ſanctus. Trinitas itaque ad perſonas patris & filij & Spiritus ſancti refertur, vnitas ad naturam.

CAPVT II.

Humanitas Chriſti. *SIcut ergo ſecundum illam diuinitatem, qua vnum ſunt pater & filius & Spiritus ſanctus, neque patrem natum credimus, neque ſpiritum ſanctum, ſed ſolum filium: ſic etiam ſecundum carnem ſolum filium natum catholica fides & credit & prædicat. Neque enim in illa trinitate proprium eſſet ſolius patris, quia non eſt natus ipſe, ſed vnum filium genuit: neque proprium ſolius filij, quia non genuit ipſe, ſed ſolus de patris eſſentia natus eſt: neque proprium Spiritus ſancti, quia nec natus eſt ipſe, nec genuit, ſed ſolus de patre filióque procedit: ſi ſecundum diuinam quidem naturam Deus pater de nullo naſceretur Deo, ſecundum carnem tamen ipſe naſceretur ex virgine, vna perſona eſſet pater & filius: ipſa autem vna perſona. pro eo quia non de Deo, ſed tantum de virgine naſceretur, nõ Dei filius, ſed tantũ hominis filius veraciter diceretur. Ipſe autem Dei filius dicit: Quia ſic dilexit Deus mundũ, vt filium ſuum vnigenitum daret. Et iterum: Non enim miſit Deus filium ſuum in mundum vt iudicet* Ioan. 3. *mũdum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Nec beatus dixiſſet Ioannes: Qui diligit genitorem, diligit &* 1. Ioan. 3. *eum*

eum qui natus eſt ex eo. Nec ipſe filius dixiſſet: Pater meus vſque modo operatur, & ego operor. Ipſe enim qui filius dicitur, ſi idem eſſet & pater, non veraciter Dei filius diceretur, quia non de Deo, ſed de ſola virgine naſceretur. Ad extremum nec ipſe pater de cælo teſtaretur, & ſuum corporali voce filium demonſtraret dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Apoſtolus quoque non dixiſſet de Deo patre: Qui proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Sed quoniam omnia iſta diuinitùs ad noſtram doctrinam dicta ſunt, & quia diuina dicta ſunt, vtique vera ſunt: verum eſt quod fides catholica prædicat, & ſecundum diuinitatem de patre natũ eſſe ſolum filium æternum, cum patre immortalem, impaſſibilem, atque incommutabilem Deum: & ſecundum carnem non patrem, ſed vnigenitum eius filium, ſalua æternitate ſua temporaliter natum, ſalua impaſſibilitate ſua paſſum, ſalua immortalitate ſua mortuum, ſalua incõmutabilitate ſua, quia Deus verus, & vita æterna eſt, veraciter ſuſcitatum. Qui totum habet cõmune cum patre quod æternus naturaliter ſine initio habuit: & nihil habet commune cum patre eorum quæ in ſuam perſonam temporaliter atque humiliter ille æternus atque excelſus accepit. Rurſus, ſi non ille qui proprius atque vnigenitus Dei patris filius eſt, ſed Spiritus ſanctus naſceretur ex virgine, nõ ipſum qui factus eſt ex muliere, factus ſub lege, natum de Spiritu ſancto ex Maria virgine, in ſymbolo acceptum, & corde ad iuſtitiam crederet, & ore ad ſalutem ſancta eccleſia confiteretur. Sed & ſi ipſe Spiritus ſanctus, qui patris & filij ſpiritus eſt, formam ſerui acciperet, nõ ipſe Spiritus ſanctus ſuper ſeipſum hominem factum in columbæ ſpecie cælitus adueniret. Pater ergo Deus de nullo genitus Deo, ſemel de ſua

natura

natura ſine initio genuit filium Deum ſibi æqualem, & eadem qua ipſe naturaliter æternus eſt diuinitate coæternum. Sed idẽ Deus filius cum ſit æternus & verus, & cum patre ſecundum diuinitatem naturaliter

Ioan. 10. *vnus Deus, ſecundum quod dicit, Ego & pater vnum ſumus, idem pro nobis eſt homo factus verus & plenus. In eo verus, quia veram habet Deus ille humanam naturam: in eo verò plenus, quia & carnem humanam ſuſcepit, & animam rationalem. Idem tamen vnigenitus Deus natus eſt ſemel ex patre, ſemel ex matre. Natus eſt enim de patre Deus verbum, natus eſt ex matre verbum caro factum. Vnus ergo eſt atque idem Deus Dei filius natus ante ſecula, & natus in ſeculo, & vtraq; natiuitas vnius eſt filij Dei. Diuina, ſecundum quam creator in forma Dei coæternus patri Deus eſt: humana, ſecundum quam ſemetipſum exinaniens, & formam ſerui accipiens, non ſolùm in conceptu materni vteri ſemetipſum dum homo fieret, eadem ſeruilis formæ ſuſceptione formauit: verum etiam de eodem matris vtero idem Deus homo factus exiuit, & in cruce idem Deus homo factus pepẽdit, & in ſepulchro idem Deus homo factus iacuit, & ab inferis idẽ Deus homo factus tertio die reſurrexit, ſed in ſepulchro ſecundum ſolam carnem idem Deus iacuit, & in infernum ſecundum ſolam animam deſcendit. Quæ de inferis ad carnem die tertia reuertente, idem Deus ſecundum carnem quæ in ſepulchro iacuit, de ſepulchro reſurrexit: & quadrageſimo poſt reſurrectionem die idem Deus homo factus ad cælum aſcendens in dextra Dei ſedit, inde in fine ſeculi ad iudicandos viuos mortuoſq; venturus. Verbum ergo caro factum, vnus eſt filius Dei dominus Ieſus Chriſtus, mediator Dei & hominum. Idcirco autẽ mediator, quia idem Deus atque homo verus, habens cum patre vnam diuinitatis naturam,*

naturam, & humanitatis vnam cum matre ſubſtantiam: habens ex nobis vſq; ad mortem iniquitatis noſtræ pœnam, habens incommutabilem de Deo patre iuſtitiam: propter iniquitatem noſtram temporaliter mortuus, propter iuſtitiam ſuam & ipſe viuus ſemper, & immortalitatem mortalibus largiturus. Qui perfectam quidem humanitatē ſuam in ipſa diuinitatis ſuæ perfectione ſeruauit: veritatem verò mortalitatis noſtræ per ſuſceptionem mortis, veritate atque incommutabilitate ſuæ immortalitatis abſorbuit. Hoc eſt quod teſtatur beatus Petrus, quia Chriſtus deglutiuit mortem, vt vitæ æternæ hæredes efficeremur. Beatus quoque Paulus docet, quia Chriſtus mortem deglutierit, illuminauerit autem vitam & incorruptionem. Chriſtus ergo mortem guſtauit, quia verus homo eſt, idemq; mortem deglutiuit, quia verus Deus eſt. Ipſe quippe, ſicut dicit Apoſtolus, mortuus eſt ex infirmitate, ſed viuit ex virtute Dei: vnus atque idem, qui ſecundum prophetiam beati Dauid, & homo factus eſt in Sion, & ipſe fundauit eam Altiſſimus. Itaque nec diuinitas Chriſti aliena eſt à natura patris, ſecundum id quod in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Nec humanitas eius aliena eſt à natura matris, ſecundum id quod verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Illa enim natura quæ ſemper genita manet ex patre, noſtram naturam ſine peccato ſuſcepit, vt naſceretur ex virgine. Neque enim natura æterna atq; diuina temporaliter concipi & temporaliter naſci ex natura humana vllatenus poſſet, niſi ſecundum ſuſceptionem veritatis humanæ, veram temporaliter conceptionem atque natiuitatem ineffabilis in ſe diuinitas accepiſſet. Sic eſt Deus æter-

1. Petr. 3.

2. Tim. 1.

Pſalm. 86.

nus ac verus, veraciter ſecundum tempus & conceptus & natus ex virgine. Dum enim venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum natum ex muliere, factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant redimeret, vt adoptionem filiorum Dei reciperemus: illo ſcilicet Deo naturaliter facto filio hominis, qui vnus eſt naturaliter filius Dei patris vnigenitus. Hoc vtique Ioannes Euangeliſta confirmans, poſtquam dixit, Et verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis: ſubſequenter ait, Et vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis. Sic ille omnium ſpirituum, omniumq́; corporum, id eſt, omnium naturarum creator & Dominus, creauit virginem, creandus ex virgine, & cuius ipſe factor eſt, matrem ſibi fecit, quando de eius carne concipiendus, atque pariendus, veram materiam carnis Deus immenſus ac ſempiternus accepit: vt & ſecundum veritatem formæ ſeruilis, Deus homo miſericorditer fieret, & ſecundum formam Dei naturali veritate idem Deus homo permanens non careret. Sic igitur Chriſtum Dei filium, id eſt, vnam ex trinitate perſonam, Deum verum crede, vt diuinitatem eius de natura patris natam eſſe non dubites. Et ſic eum verum hominem crede, vt eius carnem non cæleſtis, non aëreæ, non alterius cuiuſquam putes eſſe naturæ, ſed eius cuius eſt omnium hominum caro, id eſt, quam ipſe Deus homini primo de terra plaſmauit, & cæteris hominibus plaſmat, quos per propagationem ex hominibus creat. Sed licet caro Chriſti & omnium hominum vnius eiuſdémque naturæ ſit: hæc tamen, quam Deus verbum ex Maria virgine ſibi vnire dignatus eſt, ſine peccato concepta, ſine peccato nata eſt: vtpote ſecundum quam Deus æternus & iuſtus miſericorditer, & conceptus, & natus eſt, & Dominus gloriæ crucifixus eſt.

eſt. Quibus autem verbis explicabitur carnis illius excellentia ſingularis, cuius diuina eſt ex ipſa ſui conceptione perſona, cuius origo natiuitatis inſolita: qua ſic verbum caro factum eſt, vt vna perſona eſſet cum carne ſua vnigenitus ac ſempiternus Deus, ipſa ſuæ carnis conceptione conceptus? Iſtam verò cæterorum hominum carnem, per humanum certum eſt naſci concubitum, viro ſeminante, fœmina verò concipiente atque pariente. Et quia dum ſibi inuicem vir mulierque miſcentur, vt filios generent, ſine libidine non eſt parentum concubitus, ob hoc filiorum ex eorum carne naſcentium non poteſt ſine peccato eſſe conceptus, vbi peccatum in paruulos non tranſmittit propagatio, ſed libido. Nec fœcunditas humanæ naturæ facit homines cum peccato naſci, ſed fœditas libidinis, quam homines habent ex illius primi iuſtiſſima condemnatione peccati. Ideo beatus Dauid quamuis de legitimo naſceretur iuſtóque coniugio, in quo ſcilicet nec infidelitatis culpa, nec fornicationis macula poterat inueniri, propter originale tamen peccatum quo naturaliter obſtricti ſunt filij iræ, non ſolùm impiorum filij, ſed omnes etiam qui de iuſtorum ſanctificata carne naſcuntur, exclamat, & dicit: Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in delictis concepit me mater mea. Sanctus etiam Iob dicit, mundum à ſorde non eſſe hominem: nec ſi vnius diei ſit vita eius ſuper terram. Dei ergo filius vnigenitus qui eſt in ſinu patris, vt carnem hominis animámque mundaret, ſuſceptione carnis atque animæ rationalis incarnatus eſt: & qui eſt Deus verus, homo verus factus eſt, non vt alter Deus eſſet, alter homo, ſed idem Deus, idem homo. Qui vt illud peccatum quod in concubitu mortalis carnis generatio humona contraxit, auferret, conceptus eſt nouo more,

Libido cōcubitus.

Pſal. 50.

Iob. 25.

Deus

Deus incarnatus in matre virgine, ſine coitu viri, ſine libidine concipientis virginis: vt per Deum hominem quem abſque libidine conceptum inuiolatus edidit virginis vterus, ablueretur peccatum, quod naſcentes trahunt omnes homines: quibus in corpore mortis huius talis eſt naſcendi conditio, vt matres eorum fœcunditatis opus implere non poſſint, niſi prius virginitatem carnis amiſerint. Solus igitur abſtulit peccatum conceptionis atque natiuitatis humanæ Deus vnigenitus, qui dum conciperetur, veritatem carnis accepit ex virgine: & cum naſceretur, integritatem virginitatis ſeruauit in matre. Iſta cauſa eſt, qua Deus factus eſt filius virginis Mariæ, & Maria virgo facta eſt mater vnigeniti Dei: vt quem pater genuit ex æternitate, ipſum virgo conceptum proferret in tempore. Illa vtique eſt virgo, quam Deus qui de ea fuerat naſciturus, ita ſingulari gratia præuenit atque repleuit, vt ipſum haberet ventris ſui fructum, quẽ ex initio habuit vniuerſitas dominum: & ipſum ſibi videret naſcendi ſolennitate ſubditum, quem in vnitate paternæ ſubſtantiæ, nõ ſolum humana, ſed etiam angelica creatura cognoſcit & adorat altiſſimum. Sic ergo peccatum & pœna peccati, quæ per ſcelus corruptæ mulieris intrauit in mundum, per inuiolatæ virginis partum aufertur à mundo. Et quia in conditione generis humani per mulierem quæ de ſolo viro facta eſt, cõtigit vt mortis vinculo teneremur obſtricti: hoc in redemptione humani generis diuina bonitas egit, vt per virum qui de ſola muliere natus eſt, vita hominibus redderetur. Illic humanam naturam nequiſſima deceptione ſibi diabolus in peccati ſimilitudine ſociauit: hic Deus humanam naturam in vnitate perſonæ ſuſcepit. Ibi fœmina decepta eſt, vt fieret filia diaboli: hic virgo gratia repleta eſt, vt fieret mater ſummi atque incommutabilis vnigeniti

geniti Dei. Ibi angelus deiectus per ſuperbiam, ſeducta mulieris animum obtinuit: hic Deus humilians ſe per miſericordiam, incorrupta virginis vterum ex ea naſciturus impleuit. Dei enim filius Ieſus Chriſtus, qui in forma Dei erat, quia niſi ex natura patris natus eſſet, eſſe non poſſet, ipſe ſecundum apoſtolicam doctrinam ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens. Formam igitur ſerui, id eſt, naturam ſerui in ſuam accepit ille Deus perſonam: atque ita hominum factor in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo, ipſe humiliauit ſemetipſum, factus obediens patri vſque ad mortem, mortem autem crucis. Intentè igitur hanc Apoſtoli ſententiam cogita, & in ea cognoſces quomodo dominũ Ieſum Chriſtũ eundem Deum atque hominem credas. Nec tamen in eo veritatem vtriuſq; naturæ in vna perſona, aut confundas aut diuidas. Cùm ergo primo audis de domino Ieſu Chriſto, quia in forma Dei erat, oportet te agnoſcere, firmiſſimeq; tenere in illo formæ nomine naturalem plenitudinem debere intelligi. In forma igitur Dei dominus Ieſus Chriſtus erat, quia in natura Dei patris ſemper erat de quo natus eſt. Vnius ergo naturæ cum patre eſt, æqualitérque cum eo ſempiternus atque immenſus, æqualiter immortalis & incommutabilis, æqualiter inuiſibilis & inenarrabilis, æqualiter bonus & iuſtus, æqualiter miſerator & miſericors, patiens & multum miſericors & verax, æqualiter fortis & ſuauis, æqualiter ſapiens atque omnipotens. Proinde hæc omnia quæ diximus de filio Dei, firmiſſima fide retine, qui hæc vtique omnia in vnitate naturæ habens cum patre, ſine dubio æqualis eſt patri. Propter quod & Apoſtolus continuò adiungens ait: Non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo. Non enim rapina fuit illa filij cum patre diuinitatis æqualitas, ſed na-

Philip. 2.

tura. Etiam illa quæ conſequenter ſubiungit Apoſtolus dicens, quia ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo: & quia humiliauit ſemetipſum, factus obediens patri vſque ad mortem, mortem autem crucis. Omnia hæc de illo Deo vnigenito Dei filio, de illo verbo Deo, de quo dicit Euangeliſta: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: de illa Dei virtute, Deique ſapientia, de qua de eo dicitur: Omnia in ſapientia feciſti: de illo principio cum quo vnum eſt pater ipſe principium, & in quo ſibi coæterno fecit cælum & terram, id eſt, omnem ſpiritalem corporalémque naturam: de Deo vnigenito, qui eſt in ſinu patris, vt dixi, omnia hæc perſonaliter accipe, ſalua tamen æternitate, immenſitate, immortalitate, incommutabilitate, inuiſibilitate deitatis eius. Quæ ita naturaliter atque æqualiter communia cum Deo patre habet Dei filius, vt licet pro nobis fuerit homo veraciter factus, permanſerit tamen æqualis vero Deo patri, de quo natus eſt verus, & veritas Deus. Semetipſum igitur exinaniuit, ſed de plenitudine eius nos omnes accepimus: quam plenitudinem ſi exinanitus amitteret, quod de ea nobis daret, vtique non haberet. Eodem autem non habente, nos proculdubiò nihil poſſemus accipere: de plenitudine autem eius nos omnes accepimus. Ex eo autem quod nobis de plenitudine ſua dedit, oſtendit etiam cum ſe exinaniuit, plenitudinem non amiſiſſe quam habuit: quia ſi plenitudinem ſuam amitteret, dare de illa nullatenus poſſet. Formam ergo ſerui accepit: neque enim aliud fuit illa ſummi Dei exinanitio, niſi formæ ſeruilis, id eſt, humanæ naturæ ſuſceptio. Vtraque igitur eſt in Chriſto forma, quia vtraque & vera & plena eſt in

Pſal. 103. (margin note beside "Deique ſapientia")

Ioan. 1. (margin note beside "quo natus eſt verus")

Chriſto

Chriſto ſubſtantia: ideo ſanctus Euangeliſta plenum eum gratiæ & veritatis prædicat: quia in diuina natura in qua Deus veritas eſt plenus eſt, & in humana natura in qua homo verus gratia factus eſt, plenus eſt. In illa plenitudine Deus eſt, in forma Dei æqualis Deo. In iſta plenitudine ſeruus, in forma ſerui, quia in ſimilitudinem hominum factus, habitu eſt inuentus vt homo. Exinaniens ergo ſemetipſum, formam ſerui accepit vt fieret ſeruus: ſed formæ Dei plenitudinem non amiſit, in qua ſemper eſt æternus atque incommutabilis Dominus: factus ſecundum formam ſerui homo verus, eiuſdem naturæ, cuius eſt ancilla mater, & manens in forma Dei Deus verus, eiuſdem naturæ, cuius eſt etiam Dominus pater. In forma Dei cum patre & Spiritu ſancto vnus eſt, ſolus formator omnium Deus: ſecundum formam ſerui, ſolus ipſe ſua & patris & Spiritus ſancti operatione formatus: quia creator eſt commune habens naturaliter cum patre & Spiritu ſancto: quia autem creatus eſt, formam ſerui ſecundum quam creatus eſt, ſolus habens perſonaliter in ſeipſo. Cuius & natiuitatem futuram ſecundum carnem & mortem & reſurrectionem, atque in cælo aſcenſionem lex & prophetæ prænunciare nunquam deſtiterunt, prout ipſe præcipiebat, & verbis, & factis. Nam & in ſacrificijs carnalium victimarum, quæ ipſa ſibi ſancta trinitas, quæ vnus eſt Deus noui & veteris teſtamenti, à patribus noſtris præcipiebat offerri, illius ſacrificij ſignificabatur gratiſſimum munus, quod pro nobis ſeipſum ſolus Dei filius ſecundum carnem eſſet miſericorditer oblaturus. Ipſe enim ſecundum apoſtolicam doctrinam obtulit ſemetipſum pro nobis oblationem, & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. Ipſe verus Deus & pontifex, qui pro nobis non in ſanguine taurorum & hircorum, ſed in Epheſ. 5. Hebr. 9.

ſanguine ſuo ſemel introiuit in ſancta. Quod tunc pontifex ille ſignificabat, qui cum ſanguine in ſancta ſanctorum per annos ſingulos introibat. Iſte igitur eſt qui in ſe vno totum exhibuit, quod eſſe neceſſarium ad redemptionis noſtræ ſciebat effectum, idem ſcilicet & ſacerdos & ſacrificium, idem Deus & tẽplum. Sacerdos, per quem ſumus reconciliati, ſacrificium quo reconciliati. Templum, in quo reconciliati: Deus, cui reconciliati. Solus tamen ſacerdos, ſacrificium, & templum, & hæc omnia Deus ſecundum formam ſerui. Non autem ſolus Deus, quia hoc eſt cum patre & Spiritu ſancto ſecundum formam Dei. Reconciliati igitur ſumus per ſolum filium ſecundum carnem, ſed non ſoli filio ſecundum diuinitatem. Trinitas enim nos ſibi reconciliauit, per hoc quod ſolum verbum carnem ipſa trinitas fecit. In quo ſic veritas incommutabilis manet humanæ diuineq́ natura: vt ſicut vera ſemper eſt eius diuinitas, quam de patre incommutabilem habet: ita vera ſemper atque incommutabilis ſit eius humanitas, quam ſibi vnitam ſumma diuinitas gerit. Hæc pauca de fide ſanctæ trinitatis, quæ ſolus & verus eſt naturaliter Deus, quantum breuitas temporis & ſermonis permiſit, inſerui. Nunc de creatura, quid abſque dubitatione credere debeas, intimabo.

CAPVT III.

Creaturæ. *PRincipaliter itaque tene, omnem naturam quæ non eſt trinitas Deus, ab ipſa ſancta trinitate, quæ ſolus Deus æternus & verus eſt, creatam ex nihilo. Ac ſic vniuerſa in cælis & in terra, viſibilia & inuiſibilia, ſiue thronos, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates, opus atque creaturam eſſe ſanctæ trinitatis: quæ eſt vnus Deus rerum omnium creator & Dominus, æternus, omnipotens, iuſtus, & bonus, habens naturaliter vt ſemper*

ſemper ſit, & mutari aliquando non poſſit. Et hic Deus qui ſine initio ſemper eſt, quia ſummè eſt, dedit rebus à ſe creatis vt ſint: non tamen ſine initio, quia nulla creatura eiuſdem naturæ eſt, cuius eſt trinitas vnus verus & bonus Deus, à quo creata ſunt omnia. Et quia ſummè bonus eſt, dedit omnibus naturis quas fecit, vt bonæ ſint: non tamen tantum bonæ, quantum creator omnium bonorum. Qui non ſolum ſummè bonus, ſed etiam ſummum atque incommutabile bonum eſt, quia æternum bonum eſt: nullum habens defectum, quia non eſt ex nihilo factum: nullum habens profectum, quia nullum habens initium. Ideo quippe naturæ à Deo factæ proficere poſſunt, quia eſſe cœperunt: ideo deficere, quia ex nihilo factæ ſunt. Ad defectum eas conditio ducit originis, ad profectum verò prouehit operatio creatoris. In eo igitur primùm trinitatis, quæ Deus verus eſt, æternitas ſine initio naturalis agnoſcitur, quia quædam ita fecit, vt cum eſſe quidem cœperint, tamen non eſſe aliquando non poſſint. In eo verò eius omnipotentia intelligitur, quia omnem creaturam viſibilem atque inuiſibilem, id eſt, corporalem atque ſpiritalem de nihilo fecit, in quibus ipſa rerum diuerſitas multo magis commendat bonitatem atque omnipotentiam creatoris. Niſi enim omnipotens eſſet, non vna eadémque facilitate ſumma atque ima feciſſet. Et niſi ſummè bonus eſſet, non ſe gubernandis rebus quoque infimis præſtitiſſet. Igitur tam in magnis, quàm in paruis quibuſque rebus conditis magna eſt bonitas atque omnipotentia conditoris. Omnia enim ſapienter fecit ſumma veráque ſapientia: cui naturaliter hoc eſt eſſe, quod ſapientem eſſe: hoc facere, quod ſapienter facere. Simplicitas itaque multiplicis ſapientiæ Dei, magnitudinem celſitudinis ſuæ, non ſolum in magnitudine ſublimium creaturarum, verùm etiam in infimarum

Naturæ profectus & defectus.

parvitate commendat: dum bona omnia quæ creauit, non ſolum multo inferius diſſimiliúſque ſuo creatore ſunt, vtpote non prolata de ſeipſo, ſed facta prorſus ex nihilo: verum etiam inter ſe non æqualiter ſunt, ſed vnaquæque res ita permanet, ſicut à Deo cum non eſſet accepit: alia quidem ſic, alia autem ſic. Neque enim ſic datum eſt corporibus vt ſint, ſicut ſpiritus acceperunt: cum ipſa quoque corpora non æqualiter ſint, & in ipſis cæleſtibus atque terreſtribus inueniatur non-
Corpora cæleſtia & terreſtria.
nulla diuerſitas: cum tam cæleſtia quàm terreſtria, non ſolum impari diſtent quantitate molis, verum etiam diſſimili ſplendeant claritate. Alia namque eſt, ſicut dicit Apoſtolus, claritas cæleſtium corporum, alia terreſtrium. In ipſis quoque cæleſtibus alia claritas ſolis, alia claritas lunæ, alia claritas ſtellarum. Stella enim differt à ſtella in claritate. Corporalium igitur naturarum diuerſitas oſtendit vnamquamque earum non hoc eſſe quod ex ſe ſemper habere potuerit, ſed quod ex diſpoſitione atque opere omnipotentiſſimi, atque incommutabilis & ſapientiſſimi creatoris accepit. Quod ſi vnius eiuſdémque naturæ eſſet qualibet creatura corporalis cuius eſt ſancta trinitas, quæ vnus eſt Deus, nec localiter in loco eſſet, nec temporis mutationem aliquando ſentiret, nec de loco ad locum tranſiret, nec circumſcriberetur quantitate molis ſuæ. Quæ omnia oſtendunt huiuſmodi naturarum illum eſſe opificem, cui nullus latus aut anguſtus locus, quia non minus in anguſtis, quàm in latis totus eſt. Nec mutatur tempore, qui ſolus poteſt volumina temporum, non temporali volubilitate, ſed æterna ſtabilitate mirabiliter ordinare: neque enim in tempore cogitat, quemadmodum temporum ſerie rerum deceſſione aut ſucceſſione tranſcurrat. Nec aliqua molis quantitate terminatur, quia nullo fine concluditur.

Neque

Neque per mundi partes partibus ſuis eſt ipſe diffuſus vt maiores mundi partes ſuis maioribus impleat, & minores minoribus implendo, nuſquam tamen totus ſe infundat. Ipſe enim eſt Deus, qui ait: Cælum & terram ego impleo. Omnia igitur quæ fecit, id eſt, ſpiritus & corpora, ſumma & ima, cæleſtia atque terreſtria, viuentia & quibus viuendi facultatem non dedit, ineffabiliter vbique totus Dominus & implet, & continet. Nec in ijs quæ diuiduntur, ipſe diuiditur: nec in ijs quæ mutantur, vlla mutatione variatur. Niſi enim naturaliter incommutabilis ipſe eſſet, nunquam in rebus mutabilibus ordo quidam concilij ac diſpoſitionis eius incommutabilis permaneret. Deus igitur rerum corporearum atque incorporearum creator immenſus, eo primum ſe nullum eſſe corpus oſtendit, quia quibuſdam corporibus vitam non dedit, cum corpora omnia ipſe creauerit. Ipſe autem naturaliter vita eſt, quia ſi vita non eſſet, non viuentia corpora ipſe non feciſſet. Neque enim facit rem non viuentem, niſi res viuens. Non igitur vnius naturæ ſunt cum Deo corpora, quæ viuere omnino non poſſunt. Ac ſic neque illa corpora vnius naturæ cum Deo ſunt, quibus ſingulis ſingulos brutos atque irrationabiles ſpiritus, quibus eadem corpora viuificarentur, ac ſenſificarentur, inſeruit. Sed nec ipſi bruti ſpiritus vnius naturæ cum Deo ſunt, quos licet viuificandis, ſenſificandiſque cognoſcatur inſeruiſſe corporibus, ipſis tamen ſpiritibus nullum intelligendi largitus eſt lumen, quo ſuum poſſent aut cognoſcere aut diligere creatorem. Ipſos quoque ſpiritus quos rationales atque intellectuales eſſe non dubium eſt, quis audet blaſphemo ſpiritu & cæco corde eiuſdem naturæ, cuius eſt Deus, vel putare, vel dicere, cum Deus vtique naturaliter incommutabilis omnino ſit, & immenſus?

Deus vbiq.

Hier. 23.

Deus omnium vita.

Qui cum in ſe diuerſitatem vllam habere non poſſit, in eiſdem tamen ſpiritibus, quos rationales atque intellectuales fecit, diuerſitatem ſuæ operationis oſtendit. In quibuſdam enim, id eſt, qui terrenis ac mortalibus ſunt inſerti corporibus, & ſi nullus eſt eis localis motus, quia per locorum corporalium partes, cum ipſi in corporibus ſint, non particulatim ſunt, ſed ſicut in totis corporibus toti, ſic in eorundem corporum partibus toti ſunt: tamen cogitationum varietas diuerſitatem in eis cuiuſdam temporalis motionis ac mutationis oſtendit: dum modò aliquid neſciunt, modò ſciunt: modò volunt, modo nolunt: modò ſapiunt, modo deſipiunt: modò iniqui ex iuſtis, modo iuſti ſunt ex iniquis: modò pietatis illuſtrantur lumine, modò deprauantur tenebroſo impietatis errore. Illos quoque quos terrenorum corporum grauat nulla lutulenta materies, id eſt, Angelicos ſpiritus, quis non videat non vnius naturæ eſſe cum Deo, ſed factos ex nihilo? Quorum naturalis mutabilitas in eo cognoſcitur, quia eiuſdem naturæ pars eſt in deterius permutata. Deinde quod ij qui deprauati non ſunt, licet illius dono, à quo cum non eſſent, facti ſunt, indefeſſa, & in quantum creaturæ Angelicæ gratis datum eſt, perfecta dilectione, contemplatione atque exultatione multitudinem dulcedinis Domini inceſſabiliter ſentiant, nec ab eo naturali cōditione deficiant: etſi inhærentibus Deo nihil ineſt de varietate temporis, quia collato ſibi æternæ incorruptionis atque incommutabilitatis munere nihil in ſe ſentiant immutationis: ineſt tamen ſingulis naturalis terminus, quo à ſe inuicem diſcernuntur, quia nullus eorum in alio eſt. Et cum vni eorum opus quodlibet iniungitur, alios quoque alteri operi implendo diuinæ poteſtatis deputatur arbitrio. Hæc omnia oſtendunt etiam ſanctos Angelos creatu-

Angeli.

creaturam eſſe ſanctæ trinitatis: cuius per ſingulas res, quas vtique ſicut voluit fecit, apparet mirabilis & ſapientia in diſpoſitione & virtus in opere. Quoſdam igitur ſpiritus ſic Deus creauit, vt ſemper eſſent: quoſdam verò, vt eſſe ſpiritus quandoque deſinerent. Illos itaque deſituros quoſdam ex aqua, quoſdam verò, quia ſic voluit omnipotens, produxit ex terra. Superiores verò ſpiritus nullum cum corporeis elementis habere fecit naturale conſortium, quos & æternos creauit, & eis facultatem atque intelligentiam cogitandæ, cognoſcendæ, diligendæq́; diuinitatis inſeruit. Quos tamen ita creauit, vt etiam præ ſeipſis illum diligerent, cuius ſe tales creatos opere cognouiſſent, cum eorum vt tales fierent, nulla merita præceſſiſſent. Vt autem hæc dilectio haberet iuſtam & congruam laudem, voluntatis quoque eis tribuit libertatem: vt eſſet eis poſſibile, ſiue ad eum qui ſupra eos eſt, intentionem ſanctæ dilectionis erigere, ſiue ad ea quæ infra eos ſunt, prauæ cupiditatis ſemetipſos pondere declinare. Non eſt igitur natura quæ in æternum poſſit, ſiue miſerè, ſiue bene viuendo ſubſiſtere, niſi quæ poteſt de Deo ipſius Dei munere cogitare. Hæc autem natura intellectualis in animabus eſt hominum & ſpiritibus Angelorum. Deus quippe diligendi ac cognoſcendi ſe, non niſi Angelis & hominibus indidit facultatem. Quibus propter arbitrij libertatem, quæ maximè debuit intellectuali creaturæ creatoris benignitate conferri, ita cognoſcendi ac diligendi ſe facultatem voluntatemq́; donauit, vt eam vnuſquiſq; & habere poſſet & perdere. Si quis tamen ſponte eam perderet, ſuo eam deinceps arbitrio reſumere non valeret: vt illius eſſet ſanctæ cogitationis initia gratuita dono bonitatis denuò reuocandis quibus vellet infundere, cuius fuit in ipſo creationis exordio nullis præcedentibus meritis, ſpiritus & corpora locis atque affe-

ctionibus, prout ipſe ſapiens voluit, congruè & mirabiliter ordinare. Angeli ergo atque homines pro eo quia rationales ſunt facti, æternitatis ac beatitudinis donum in ipſa natura ſpiritalis creatione diuinitus acceperunt, ita ſcilicet, vt ſi dilectioni creatoris ſui iugiter inhæſiſſent, ſimul æterni beatiq; manſiſſent. Si verò propriæ voluntatis arbitrio contra ſummum creatoris imperium ſuam niterentur facere voluntatem, protinus à contumacibus beatitudo diſcederet, & ad ſupplicium eis relinqueretur æternitas miſera erroribus deinceps doloribusq; crucianda. Et de Angelis quidem hoc diſpoſuit & impleuit, vt ſi quis eorum bonitatem voluntatis perderet, nunquam eam diuino munere repararet. Pars itaque Angelorum, quæ à ſuo creatore Deo, quo ſolo bono beata fuit, voluntaria prorſus auerſione diſceſſit, æquitatis ſupernæ iudicio, initium ſuæ damnationis in ipſa auerſione voluntatis inuenit: vt non aliud ei eſſet incipere iam puniri, quàm illius beatifici boni dilectione deſtitui: quam Deus in æterno ſic totam præcepit remanere ſupplicio, vt etiam ignem ei æternum præpararet: in quo omnes illi præuaricatores Angeli nec mala poſſint vnquam voluntate carere nec pœna, ſed permanente in eis iniuſtæ auerſionis malo, permaneret etiam iuſtæ retributionis æterna damnatio. Horum malorum princeps diabolus primos homines quos ad peccati præcipitium inuidus duxit, non eis tantum, ſed & vniuerſæ propagini eorum cum vitio peccati meritum mortis inſeruit. Deus autem miſericors & iuſtus, ſicut diabolo & angelis eius propria voluntate cadentibus, cæteros angelos in ſuæ dilectionis æternitate firmauit: ſic etiam humani generis maſſam non totam in ſempiternum perire permiſit: ſed quos voluit eius gratuita bonitas, repulſis tenebris, in quibus omnis

humana

*humanæ natiuitas peccati originalis condemnatione verſatur, reducendos prædeſtinauit ad lucem: in eo præcipuè demonſtrans, quòd iſtos originalis peccati vinculis indebita gratia liberatoris abſolueret: cum alios & quàm maximè paruulos, quibus nulla poſſunt vel bona vel mala ineſſe * propria merita voluntatis, inſolubili nexu æterna damnatio retineret. Bonæ quoque voluntatis & cogitationis initium, non homini ex ſeipſo naſci, ſed diuinitus & præparari & tribui, in eo Deus euidenter oſtendit: quia neque diabolus, neque aliquis Angelorum eius, ex quo ruina illius merito in hanc inferiorem ſunt detruſi caliginem, bonam potuit aut poterit reſumere voluntatem. Quod ſi poſſibile eſſet, vt humana natura, poſtquam à Deo auerſa bonitatem perdidit voluntatis, ex ſeipſa rurſus eam habere potuiſſet, multo poſſibilius hoc natura haberet angelica, quæ quanto minus grauatur terreni corporis pondere, tanto magis hac eſſet prædita facultate. Sed oſtendit Deus vnde bona voluntas hominibus detur, quam ſic amiſerunt Angeli cum haberent, vt amiſſam deinceps habere non poſſint. Quoniam igitur digna eſt eadem voluntas bona per Dei gratiam æternæ beatitudinis præmio, & iniquitas angelica atque humana non debet eſſe impunita: propterea ſecundum catholicæ fidei regulam venturum eſſe filium Dei ad puniendos omnes peccatores angelos, & ad iudicandos homines viuos & mortuos fideliter expectamus. Teſtatur enim beatus Petrus, quia Deus angelis peccantibus non pepercit, ſed carceribus caliginis inferni detrudens, tradidit in iudicio puniendos reſeruari. De hominibus quoque viuis ac mortuis iudicandis, hoc ait beatus Paulus: Teſtificor coram Deo & Chriſto Ieſu, qui iudicaturus eſt viuos & mortuos, & aduentum ipſius & regnum eius. In cu-*

*propriæ. 1. Pet. 2. 2. Tim. 4.

In cuius aduentu ab illo primi hominis corpore, quod Deus de terra plaſmauit, vſque ad omnium hominum corpora, quæ animata quandoq; viuere cœperũt, ab illo reſuſcitabuntur, à quo operãte creata ſunt. Singula verò corpora illis ſingulis ſuis animabus in reſurrectione reddentur, quas in maternis vt viuere inciperent ventribus habere cœperunt: vt ſcilicet animæ in illo examine iuſti iudicis in eiſdem ſingulis corporibus ſuis accipiant retributionem, ſiue regni, ſiue ſupplicij, in quibus ſiue bonam, ſiue malam qualitatem vitæ præſentis habuerunt. Origo vitæ malæ. *Qualitas autem malæ vitæ ab infidelitate incipit, quæ ab originalis peccati reatu initium ſumit. In quo quiſquis viuere ita incipit, vt ante finiat vitã, quam ab eius obligatione ſoluatur, ſi vnius diei vel vnius horæ ſpatio anima illa vixit in corpore, neceſſe eſt eam cum eodem corpore interminabilia gehennæ ſuſtinere ſupplicia: vbi diabolus cũ angelis ſuis in æternum arſurus eſt, qui & primus peccauit, & peccatum primis hominibus perſuaſit. Vbi cum eo etiam fornicarij, idolis ſeruientes, adulteri, molles, maſculorum concubitores, fures, auari, ebrioſi, maledici, rapaces, & omnes qui opera carnis agunt, de quibus dicit Apoſtolus, quia regnum Dei non conſequentur,* Galat. 5. *ſi ante huius vitæ terminum à vijs ſuis malis conuerſi non fuerint, æternis ignibus exurentur. Omnis enim homo qui in hoc ſeculo vſque ad finem in iniquitatum delectatione, & cordis obduratione permanſerit, ſicut hic eum noxia criminum delectatio tenuit, ſic eum ſine fine ſempiterna cruciatio retinebit. Erit enim etiam iniquorum reſurrectio, ſed ſine immutatione, quam ſolis fidelibus & ex fide iuſtè viuentibus daturus eſt Deus. Hoc eſt enim quod ait Apoſtolus Paulus: Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur.* 1. Corin. 15 *Oſtendens autem iuſtos diuino munere commutandos, ait: Et nos immuta-* Corpora impiorũ.

mutabimur. Habebunt ergo iniqui cum iuſtis reſurrectionem carnis communem, immutationis tamē gratiam non habebunt, quæ dabitur iuſtis: quoniam à corporibus impiorum non auferetur corruptio, & ignobilitas, & infirmitas in quibus ſeminantur: quæ ob hoc morte non extinguentur, vt illud iuge tormentum corpori atque animæ ſit mortis æternæ ſupplicium. Iuſtæ verò animæ, quas hic redemptor Deus gratis ex fide iuſtificauit, & iuſtificatis bene viuendi vſque in finem perſeuerantiam tribuit, in ipſis corporibus, in quibus hic iuſtificationis gratiam diuinitus acceperunt, & in quibus iuſtificatæ per fidem, in charitate Dei proximiq; vixerunt, regni cæleſtis æterna beatitudine potientur: glorificatis etiam corporibus ſuis, quæ ſine dubio carnis natura, quem Deus creauit, veraciter permanente, non ſicut hic animalia, ſed ſpiritalia tunc habebunt. Sanctorum enim ſeminatur corpus animale, ſurget ſpiritale. In his per illam immutationem, quæ ſolis dabitur iuſtis, implebitur, quod oportere dicit Apoſtolus, vt corruptibile hoc induat incorruptionem, & mortale hoc induat immortalitatem. In quibus ſexus maſculinus & fœmininus, ſicut eadem corpora creata ſunt, permanebit: quorum gloria erit pro factorum bonorum diuerſitate diuerſa. Omnia tamen corpora, ſiue maſculorum, ſiue fœminarum, quæcunque in regno illo erunt, glorioſa erunt. Ille autem iudex nouit quantam vnicuique ſit daturus gloriam, qui in hac vita per miſericordiam gratis iuſtificando præuenit, quos illic per iuſtitiam glorificare diſpoſuit. Tempus verò acquirendi vitam æternam in iſta tantum vita Deus hominibus dedit, vbi voluit eſſe etiam pœnitentiam fructuoſam. Ideo autem hic pœnitentia fructuoſa eſt, quia poteſt hic homo depoſita malitia bene viuere: & mutata voluntate iniuſta,

merita

merita ſimul operaq́, mutare, & in timore Dei ea gerere quæ placeant Deo. Quod qui in hac vita non fecerit, habebit quidem pœnitentiam in futuro ſeculo de malis ſuis, ſed indulgentiam in conſpectu Dei non inueniet: quia etſi erit ibi ſtimulus pœnitudinis, nulla tamen ibi erit correctio voluntatis. A talibus enim iniquitas ſua ita culpabitur, vt nullatenus poſſit ab eis vel diligi, vel deſiderari iuſtitia. Voluntas enim eorum talis erit, vt habeāt in ſe ſemper malignitatis ſuæ ſupplicium, nunquam tamen percipere poſſint bonitatis affectum: quia ſicut illi qui cum Chriſto regnabunt, nullas in ſe malæ voluntatis reliquias habebunt: ita illi qui erunt in ſupplicio ignis æterni cum diabolo & eius angelis deputati, ſicut nullam vlterius habebunt requiem, ſic nullatenus bonam habere poterunt voluntatem. Et ſicut cohæredibus Chriſti dabitur perfectio gratiæ ad æternam gloriam, ſic conſortibus diaboli cumulabit ipſa malignitas pœnam, quando exterioribus deputati tenebris, nullo illuſtrabuntur interiore lumine veritatis. Proinde omni homini in hac vita poteſt eſſe vtilis pœnitentia, quam quocunque tempore homo egerit, quamlibet iniquus, quamlibet annoſus, ſi toto corde renuntiauerit peccatis præteritis, & pro eis in conſpectu Dei, non ſolum corporis, ſed etiam cordis lachrymas fuderit, & malorum operum maculas bonis operibus diluere curauerit, omnium peccatorum indulgentiam mox habebit. Hoc enim nobis Dominus prophetico promittit eloquio, dicens: Si conuerſus fueris, Eſa.30.
Eccleſ.21. *& ingemueris, ſaluus eris. Et alio loco dicitur: Fili peccaſti, ne adijcias iterum, ſed & de præteritis deprecare, vt tibi dimittantur. Nunquam peccanti eſſet indicta pro peccatis deprecatio, ſi deprecanti non eſſet remiſſio concedenda. Sed etiam pœnitentia peccatori tunc prodeſt, ſi eam in Eccleſia catholica gerat. Cui*

Deus

Deus in perſona Petri ligandi ſoluendique tribuit po- Claues Pe-
teſtatem, dicens: Quæ alligaueris ſuper terram, erunt tri.
ligata & in cælis: & quæ ſolueris ſuper terram, erũt ſo- Matth. 16.
luta & in cælis. In quacunq; igitur homo ætate veram
peccatorum ſuorum pœnitentiam egerit, & vitam
ſuam Deo illuminante correxerit, non priuabitur
indulgentiæ munere, quia Deus, ſicut per prophe-
tam dicit, non vult mortem peccatoris ſiue morien-
tis, ſed magis vt reuertatur à via ſua mala, & vi-
uat anima eius. Veruntamen nullus hominum de- Ezech. 33.
bet ſub ſpe miſericordiæ Dei in ſuis diutius remanere
peccatis, cum etiam in ipſo corpore nemo velit ſub
ſpe futuræ ſalutis diutius ægrotare. Tales enim qui
ab iniquitatibus ſuis recedere negligunt, & ſibi de
Deo indulgentiam repromittunt, nonnunquam ita
præueniuntur repentino Dei furore, vt nec conuer-
ſionis tempus, nec beneficium remiſſionis inueniant.
Ideo vnumquemque noſtrum ſacra Scriptura beni-
gnè præmonet, dicens: Ne tardaueris conuerti ad Eccleſ. 5.
Deum, & ne differas de die in diem: ſubitò veniet
ira eius, & in tempore vindictæ diſperdet te. Dicit Pſal. 94.
etiam beatus Dauid: Hodie ſi vocem eius audieri-
tis, nolite obdurare corda veſtra. Cui beatus quo-
que Paulus concordat his verbis: Videte fratres, ne Heb. 3.
fortè ſit in aliquo veſtrum cor malum incredulita-
tis diſcedendi à Deo viuo: ſed adhortamini voſmet-
ipſos per ſingulos dies, donec hodie cognominatur,
vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Ob-
duratus igitur viuit, ſiue qui non conuertitur, de-
ſperans de indulgentia peccatorum ſuorum: ſiue qui
ſic miſericordiam Dei ſperat, vt vſque in finem vi-
tæ præſentis in ſuorum criminum peruerſitate perma-
neat. Proinde diligentes miſericordiam Dei, me-
tuenteſq; iuſtitiam, nec de remiſſione peccatorum

deſpere-

deſperemus, nec remaneamus in peccatis: ſcientes quia illa omnium hominum debita ſit exactura æquitas iuſtiſſimi iudicis, quæ nō dimiſerit miſericordia clementiſſimi redemptoris. Sicut enim miſericordia ſuſcipit abſoluitq́ conuerſos, ita iuſtitia repellet, punietq́ obduratos. Ii ſunt qui peccantes in Spiritum ſanctum, neque in hoc ſeculo, neque in futuro remiſſionem accipient peccatorum. Ideo autem omnis anima intellectualis ſpiritus eſt, vt quærat, agnoſcat, atque diſcernat: & tempus operum ſuorum, pro quibus receptura eſt in iudicio quæ ordinauit diuina iuſtitia: & eiuſdem retributionis tempus, quo nunquam licebit aut opera mutare, aut remiſſionem peccatorum ſuórum de diuina miſericordia vtiliter poſtulare. Cæteri verò ſpiritus omnium animalium, quibus non eſt intellectus, quia quidam eorum de terra, quidā de aquis originem ducunt: de aquis enim ſunt reptilia & volatilia, de terra verò quædam quæ reptāt, quædam verò quæ gradiuntur, exorta ſunt: tamdiu ſpiritus ſunt, quamdiu in corporibus viuunt. Anima quippe, quæ rationis capax diuinitus facta non eſt, cum carne ſua & incipit & deſinit viuere: quia quando corpori vitam non tribuit, & ipſa non viuit: atque ita miro modo cum omni carni anima ſit cauſa viuendi, ſpiritus tamen irrationalis tam diu viuit, quàm diu in carne manere potuerit: & dum à carne ſua ſeparatur, extinguitur. Ita fit, vt cum ipſe vita carnis ſuæ ſit, viuere ipſe nequeat, quando vitam carni ſubminiſtrare deſtiterit. Et ſi non ſit caro cui vitam dare valeat, ipſe quoque eam protinus non habebit. Ideo nec æternitas irrationalibus ſpiritibus data eſt, nec aliquod eis iudicium præparatur, in quo eis vel beatitudo pro bonis, vel damnatio pro malis reddatur operibus. Ideo autem in eis nulla operum diſcretio requiritur, quia nullam intelligendi facul-

Peccatū in Spiritū ſanctum.

culta-

cultatem diuinitus acceperunt. Propterea ergo eorum corpora reſurrectura non ſunt, quia nec ipſis animabus eorum, aut æquitas, aut iniquitas fuit, pro qua eis æterna vel beatitudo ſit tribuenda, vel pœna. Illa igitur animalia præſentis ſeculi curſum, atq; ornatum ſecundum creatoris incomprehenſibilem peragunt voluntatem, quæ de ſuis factis nullam rationem reddituræ ſunt, quia rationalia non ſunt. Nunquid enim de bobus cura eſt Deo? 1. Cor. 9. Homines verò quia rationales facti ſunt, & de ſe & de omnibus rebus, quas in vſum vitæ præſentis acceperunt, rationem reddituri ſunt Deo, & pro ſuorum actuum qualitate recipient aut pœnam, aut gloriam. Omnes enim nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, 2. Co. 5. vt recipiat vnuſquiſque propria corporis prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum: tunc ſcilicet, cum ſecundum ipſius noſtri creatoris aut redemptoris eloquium, omnes qui in monumentis ſunt audient vocem eius, & procedent qui bona fecerunt in reſurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in reſurrectionem iudicij: vt ſcilicet qui mala egerunt, eant in combuſtionem æternam cum diabolo principe omnium malorum ſemper arſuri: qui verò bona fecerunt, eant in vitam æternam regnaturi ſine fine cum Chriſto rege omnium ſeculorum. Illi autem cum Chriſto regnabunt, quos Deus gratuita bonitate ſua prædeſtinauit ad regnum: quia enim tales prædeſtinando præparauit, vt regno digni eſſent, præparauit vtique ſecundum propoſitum vocandos, vt obediant: præparauit iuſtificandos, vt accepta gratia rectè credant, & bene viuant: præparauit etiam glorificãdos, vt Chriſti cohæredes effecti, regnum cælorum ſine fine poſſideant. Ad quod regnum diuerſis temporibus per ſacramenta, quæ ad fidem incarnationis ſuæ Chriſtus inſtituit, illi peruenerunt, quos Deus gratis nullo bonæ voluntatis, vel boni operis merito

G præce-

præcedente ſaluauit. Quemadmodum ex illo tempore, quo Saluator noſter dixit: Si quis renatus nō fuerit ex aqua & Spirituſancto, non poteſt introire in regnum Dei: abſque ſacramento baptiſmatis, præter eos qui in eccleſia catholica ſine baptiſmate pro Chriſto ſanguinem fundunt, nec regnum cælorum poteſt quiſquam accipere, nec vitam æternam: quia ſiue in catholica fide, ſiue in hæreſi quacunque vel ſchiſmate quiſquā in nomine patris & filij & Spiritus ſancti baptiſmi ſacramentum acceperit, integrum ſacramentum accipit: ſed ſalutem, quæ virtus eſt ſacramenti non habebit, ſi extra catholicam eccleſiam ipſum ſacramentum habuerit. Ergo ideo debet ad eccleſiam redire, non vt ſacramentum baptiſmatis iterum accipiat, quod nemo debet in quolibet homine baptizato repetere: ſed vt in catholica ſocietate vitam æternam accipiat, ad quam obtinendam nunquam poteſt eſſe idoneus, qui cum ſacramento baptiſmatis ab eccleſia catholica remanſerit alienus. Qui ſi eleemoſynas largas faciat, & pro nomine Chriſti etiam ſanguinem fundat, pro eo quod in hac vita non tenuit eccleſiæ catholicæ vnitatem, non habebit æternam ſalutem. Vbi enim cuiq; prodeſſe poteſt baptiſmus, ibi prodeſſe & eleemoſyna poteſt. Baptiſmus autem extra eccleſiam quidem eſſe poteſt, ſed niſi in eccleſia prodeſſe nequit. In eccleſia igitur tātummodo catholica poteſt vnicuique prodeſſe & perceptio baptiſmatis, & opera miſericordiæ, & nominis Chriſti glorioſa confeſſio, ſi tamen in eccleſia catholica bene viuat. Sicut enim ſine eccleſiæ catholicæ ſocietate nec baptiſmus alicui poteſt prodeſſe, nec alicui miſericordiæ, niſi fortè vt mitius torqueatur, non tamen vt inter filios Dei reputetur: ſic intra eccleſiam catholicam per ſolum baptiſmum vita æterna non acquiritur, ſi poſt baptiſmum malè viuatur: nam & illi qui bene viuunt,

Ioan. 3.

Non repetendus baptiſmus.

Eccleſia catholica.

viuunt, debent operibus miſericordiæ indeſinenter inſiſtere: ſcientes ſe licet leuia, nõnulla tamẽ quotidie contrahere peccata, pro quibus etiam ſancti & iuſti in hac vita ſemper Deo dicere debent: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Quæ peccata quanto in rebus licitis, & à Deo conceſſis frequenter hominibus ſurrepunt: & quanto magis fortioribus cibis corpus impletur, & carnalibus cor hominis actibus affectibusq́ implicatur, tanto frequentior culpa in hac mortalitate contrahitur. Propterea humiles ſerui Chriſti, qui cupiunt domino ſuo ſine impedimento, & abſque animi noxia occupatione ſeruire, coniugia omnino non appetunt, & à carnibus & à vino abſtinent, inquantum corporis valetudo permittit: non quia peccatum eſt aut coniugem habere, aut vinum carnesve percipere: nam & beatus Apoſtolus dicit: Quia omnis creatura Dei bona eſt, & nihil reyciendum quod cum gratiarum actione percipitur: ſanctificatur enim per verbum Dei & orationem. Coniugium quoque in primis hominibus Deus inſtituit & benedixit. Propter quod Apoſtolus ait: Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus. Ideoq́ ſerui Dei in eo quòd à carnibus & à vino abſtinẽt, non tanquam res immundas refugiunt, ſed mundioris vitæ inſtituta ſectantur. Et in eo quod coniugia non habent, non nuptiarum bonũ, crimen eſſe exiſtimant, ſed continentiam iugem bonis nuptijs meliorẽ eſſe non dubitant, iſto quammaximè tẽpore, quando dicitur de continentia: Qui poteſt capere, capiat. De nuptijs verò dicitur: Qui ſe non cõtinet, nubat. In vna enim ratione virtus exoritur, in altera infirmitas remedio ſubleuatur. Vnde quia ægritudini ſemper eſt conſulendum, propterea ſi cui primo contigerit priuari cõiugio: ſi voluerit ſecundas vel tertias inire nuptias, nullum de illis peccatum

[margin: Abſtinẽtia. — 1. Tim. 4. — Heb. 13. — Matth. 19. — 1. Cor. 7.]

 habebit,

habebit, ſi eas caſtè ſeruauerit: id eſt, ſi vnus & vna legitimè duntaxat coniuncti, fidem ſeruent, vt nec ille mulieri præter vxorem, nec illa viro præter maritum vllatenus miſceatur. In talibus etſi fuerit aliquis cõiugalis exceſſus, qui tamen legitimum non violet thorum, habebit nonnullum, ſed veniale peccatum. Sed hæc illorum ſunt, qui nullam vouerunt continentiam Deo. Cæterum quiſquis ſeipſum caſtrauerit propter regnum cælorum, & in corde ſuo continentiam Deo vouerit, non ſolum ſi mortifero fornicationis crimine maculetur, verùm etiã ſi aut vir vxorem accipere, aut mulier nubere voluerit, ſecundum Apoſtoli ſententiam damnationem habebit: quia primam fidem irritam fecit. Sicut ergo ſecundum Apoſtoli ſententiam, dignum eſt vt vxori vir debitum reddat, ſimiliter & vxor viro, quia ſi quis acceperit vxorẽ, nõ peccat: & ſi nupſerit virgo, non peccat: ita ſecundũ eiuſdem Apoſtoli dictũ, qui ſtatuit in corde ſuo firmus non habẽs neceſſitatẽ, poteſtatem autem habens ſuæ voluntatis, & voucrit contĩnẽtiam Deo, debet eam vſque in finem tota mẽtis ſolicitudine cuſtodire, ne damnationem habeat, ſi primam fidem irritam fecerit. Similiter & coniugati viri, & coniugatæ mulieres, ſi ex conſenſu perennem Deo vouerint continentiã, nouerint ſe ſui voti obnoxios detineri: nec iam ſibi debere commixtionem carnis, quã primitus licitã habuerũt. ſed Deo ſe debere continentiã quã vouerunt. Tunc enim vnuſquiſq; regnum cælorum, quod ſanctis promittitur, poſſidebit, ſi obliuiſcens quæ retro ſunt, & in anteriora extendens ſeipſum, ſecundum quod in pſalmis dicitur: Vouete, & reddite domino Deo veſtro: quod ſcit eſſe licitum, & ad profectũ melioris vitæ pertinere cognoſcit, & libenter voueat, & celeriter reddat, & in hoc quod votum reddit, meliore ſemper conatu proficiat. Omni enim vouenti Deo, & reddenti quod vouit, ipſe quoque

Continentiã vouere.

Pſal 75. Vota.

que

que Deus reddet cæleſtis regni præmia quæ promiſit.

CAPVT IIII.

FIrmiſſimè tene, & nullatenus dubites, patrem & filium & Spiritum ſanctum vnum eſſe naturaliter Deũ, in cuius nomine baptizati ſumus. Cũ enim aliud nomen ſit pater, aliud filius, aliud Spiritus ſanctus: hoc eſt vtique vnum naturæ nomen horum trium, quod dicitur Deus. Qui dicit in Deuteronomio: Videte quoniã ego ſum Deus, & non eſt alius præter me. Et de quo dicitur: Audi Iſrael, dominus Deus tuus Deus vnus eſt. & : Dominũ Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Natura diuina. Deut. 32. Deut. 6.

CAPVT V.

FIrmiſſimè tene, & nullatenus dubites, patrem & filium & Spiritum ſanctum, id eſt, ſanctam trinitatem eſſe ſolum naturaliter verum Deum: quia cũ tres deos nobis colere non liceat, niſi vnũ ſolũ verum Deum, tamẽ ſicut pater verus Deus dicitur, teſtãte Apoſtolo, qui ait: Conuerſi eſtis ad Deum à ſimulachris, ſeruire Deo viuo & vero, & expectare filiũ eius de cælis, quem ſuſcitauit à mortuis Ieſum: ita quoq; filium verũ Deũ Ioannes commendat apoſtolus, dicens: Scimus quia filius Dei venit, & dedit nobis intellectum vt cognoſcamus verum Deum, & ſimus in vero filio eius Ieſu Chriſto. Hic eſt verus Deus, & vita æterna: qui vtique quoniam verus Deus eſt, etiam veritas eſt, ſicut ipſe nos edocet, dicens: Ego ſum via & veritas & vita. De ſpiritu quoque ſancto Ioannes apoſtolus ait: Quia ſpiritus eſt veritas. Et vtiq; non poteſt naturaliter Deus verus non eſſe, qui veritas eſt. Quem etiam Deum, Paulus apoſtolus confitetur, dicens: Membra veſtra templum ſunt Spiritus ſancti qui in vobis eſt, quem habetis à Deo, & non eſtis veſtri: empti enim eſtis pretio magno, glorificate & portate Deum in corpore veſtro. Vnus Deus. 1. Theſſ. 1. 1 Ioan. 5. Ioan. 14. 1. Cor. 6.

CAPVT VI.

Deus æternus.

FIrmiſſimè tene, & nullatenus dubites, patrẽ & filium & ſpiritũ ſanctum, id eſt, ſanctam trinitatẽ, vnum verum Deum ſine initio ſempiternum eſſe. Propter quod ſcriptum eſt: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Hæc denuò ſempiternitas intimatur, vbi dicitur in Pſalmo: Deus autem rex noſter ante ſecula. Et alio loco: Sempiterna quoque eius virtus & diuinitas.

CAPVT VII.

Deus incõmutabilis.

FIrmiſſimè tene, & nullatenus dubites, ſanctam trinitatem ſolum verum Deum, ſicut æternum, ita ſolum naturaliter incommutabilem eſſe. Hoc enim ſignificat, cum dicit ſeruo ſuo Moyſi: Ego ſum qui ſum. (Exod. 3.)
Hinc & Pſalmus dicit: In principio domine tu terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cæli. Ipſi peribũt, tu autem permanes, & omnes ſicut veſtimentum veteraſcent. Et ſicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur: tu autẽ idem ipſe es, & anni tui non deficient. (Pſal. 101.)

CAPVT VIII.

Deus omniũ creator.

FIrmiſſimè tene, & nullatenus dubites, ſanctam trinitatem ſolum eſſe verum Deum, rerum omnium viſibilium atque inuiſibilium creatorem. De quo in Pſalmo dicitur: Beatus cuius Deus Iacob adiutor eius, ſpes eius in domino ipſius qui fecit cælum & terram, mare & omnia quæ in eis ſunt. De quo etiam Apoſtolus dicit: Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, ipſi gloria in ſecula. (Pſal. 145.; Rom. 11.)

CAPVT IX.

Trinitas in vnitate.

FIrmiſſimè tene, & nullatenus dubites, patris & filij & Spiritus ſancti vnam quidem eſſe naturam,

tres

treſ verò eſſe perſonas, patrémque ſolum eſſe qui dixit: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: & filium ſolum eſſe ſuper quem vox illa ſolius patris inſonuit, quando in Iordane ſecundum carnem baptizatus eſt vnigenitus Deus, qui carnem ſolus accepit: atque Spiritum ſanctum patris & filij ſolum eſſe, qui in ſpecie columbæ ſuper Chriſtum baptizatum & aſcendentem ab aqua deſcendit, & quinquageſimo die poſt reſurrectionem Chriſti fideles in vno loco poſitos, in linguarum ignearum viſione aduenienſ repleuit. Illam vocem, qua ſolus locutus eſt Deus pater: & illam carnem, qua ſolus homo factus eſt vnigenitus Deus: & illam columbam, in cuius ſpecie Spiritus ſanctus ſuper Chriſtum deſcendit: illaſq; linguas, in quarum viſione fideles Apoſtolos in vno loco conſtitutos repleuit, opera eſſe totius ſanctæ Trinitatis, id eſt, vnius Dei, qui fecit omnia in cælo & in terra, viſibilia & inuiſibilia. Matth. 3.

CAPVT X.

Firmiſſimè tene, et nullatenus dubites, ſolum Deum filium, id eſt, vnam ex trinitate perſonam ſolius patris eſſe filium: ſpiritum verò ſanctum ipſum quoque vnam ex trinitate perſonam, non ſolius patris, ſed ſimul patris & filij eſſe ſpiritum. Oſtendens enim Dei filius ſe ſolum eſſe de patre genitum, ait: Sic enim Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret. Et paulo poſt: Qui autem non credit, iam iudicatus eſt, quia non credit in nomine vnigeniti filij Dei. Spiritum autem ſanctum & patris & filij eſſe ſpiritum, Apoſtolus docet, qui ait: Vos autem non eſtis in carne, ſed in ſpiritu, ſi tamen ſpiritus Dei habitat in vobis. Et ſequitur: Si quis autem ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius.

Diſtinctio perſonarũ. Ioan. 3. Roman. 8.

CAPVT XI.

Spiritus ſanctus. *Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, eundem Spiritum ſanctum, qui patris & filij vnus eſt ſpiritus, de patre & filio procedere. Dicit enim filius: Cum venerit ſpiritus veritatis, qui à patre procedit. Vbi ſuũ ſpiritum eſſe docuit, quia ipſe eſt veritas. De filio quoque procedere Spiritum ſanctum, prophetica atque apoſtolica doctrina nobis commendat. Eſaias enim dicit de filio, Percutiet terram virga oris ſui, & ſpiritu labiorum ſuorum interficiet impium. De quo &* 2. Theſ. 2. *Apoſtolus ait: Quem interficiet dominus Ieſus ſpiritu oris ſui. Quem etiam ipſe vnicus Dei filius ſpiritum oris ſui eſſe ſignificans, poſt reſurrectionem inſufflans* Ioan. 20. *in diſcipulos, ait: Accipite Spiritum ſanctum. De ore verò ipſius domini Ieſu, ait Ioannes in Apocalypſi,* Apoc. 1. *quia gladius vtraque parte acutus procedebat. Ipſe ergo ſpiritus oris eius, ipſe eſt gladius qui de ore eius procedit.*

CAPVT XII.

Trinitas nullis termi nis circunſcripta. *Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, Trinitatem Deum immenſum eſſe virtute non mole: & omnem creaturam ſpiritalem atque corporalem virtute eius & præſentia contineri. Dicit enim Deus pater, Cælum* Hier. 23. *& terram ego impleo. Dicitur etiam de ſapientia Dei,* Sap. 8. *quæ filius eſt eius, Quia attingit à fine vſque ad finem* Sap. 1. *fortiter, & diſponit omnia ſuauiter. De ſpiritu quoque ſancto legimus, Quia ſpiritus domini repleuit orbem terrarum. Et Dauid Propheta dicit: Quò ibo* Pſal. 138. *à ſpiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Si aſcendero in cælum, tu illic es: ſi deſcendero ad infernum, ades.*

CAPVT XIII.

Perſona filij. *Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, vnam ex Trinitate perſonam, id eſt, Deum filium, qui de natura Dei patris ſolus natus eſt, & vnius eiuſdemq́; natura*

naturæ cum patre eſt, ipſum in plenitudine temporis ſecundum ſuſceptionẽ formæ ſeruilis voluntariè in virgine conceptum, & de virgine natum, verbum carnem factum: ipſum quoquè eſſe qui eſſentialiter natus eſt de patre, & eſſentialiter conceptus eſt, natusq́; de virgine: ipſumq́; vnum eſſe, & vnius naturæ cum virgine, qui ait de Deo patre, Ante ſecula fundauit me, & ante omnes colles generauit me. De quo etiam dixit Apoſtolus: Quia cum venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum, factum ex muliere, factum ſub lege. Prouer. 8. Gal. 4.

CAPVT XIIII.

Humanitas Chriſti.

F*irmiſſimè tene, & nullatenus dubites, Chriſtum filium Dei ſicut de Deo patre plenum perfectumq́; Deum, ita de virgine matre plenum perfectúmque hominem genitum, id eſt, verbum Deum, habentem ſcilicet ſine peccato veram noſtri generis carnẽ & animam rationalem. Quod ipſe Dei filius euidenter oſtendit, dicens de carne ſua: Palpate & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa nõ habet, ſicut me videtis habere.* Luc. 24. *Animam quoque ſe habere his verbis oſtendit, dicens: Propterea me pater diligit, quia ego pono animam meam, & iterum ſumo eam.* Ioan. 10. *Intellectum quoque animæ ſe habere oſtendit in eo, quod ait: Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde.* Math. 11. *Et de ſeipſo Deus pẽr prophetã dicit: Ecce intelliget puer meus, & exaltabitur, & ſublimis erit valde.* Eſaiæ 25. *Nam & beatus Petrus ſecundum ſancti Dauid prophetiam in Chriſto carnem & animam confitetur.* Act. 2. *De ipſo enim beato Dauid loquẽs, ait: Propheta igitur cum eſſet, & ſciret quia iureiurando iuraſſet illi Deus de fructu lumbi eius ſedere ſuper ſedem eius, prouidens locutus eſt de reſurrectione Chriſti, quia neque derelicta eſt anima eius in inferno, neq; caro eius vidit corruptionem.*

CAPVT XV.

Diuinitas Chriſti.

FIrmiſſimè tene, & nullatenus dubites, vnum filium atque ipſum eſſe Deum verum, qui cum patre Deo, & Spiritu ſancto Deo fecit omnia tempora, & in monte Sinai legem Moyſi dedit ordinatam per angelos, & ipſum Deum verbum carnem factum: qui veniente plenitudine temporis, miſſus à patre & Spiritu ſancto, factus eſt ex muliere quam fecit, ſolus factus eſt ſub lege quam dedit.

Exod. 20. & 21.

CAPVT XVI.

De duabus in Chriſto naturis.

FIrmiſſimè tene, & nullatenus dubites, Dei verbum quod caro factum eſt, in duas naturas inconfuſibiliter permanere. Vnam veram diuinam, quam habet cum patre communem, ſecundum quam dicit: Ego & pater vnum ſumus, & qui me videt, videt & patrem, & ego in patre, & pater in me eſt: ſecundum quam etiam dicit Apoſtolus, ſplendorem gloriæ & figuram ſubſtantiæ Dei. Alteram veram humanam, ſecundum quam ipſe Deus incarnatus dicit: Pater maior me eſt.

Ioan. 10.

Hebr. 1.

CAPVT XVII.

Vnitas perſonæ in Chriſto.

FIrmiſſimè tene, & nullatenus dubites, Deum verbum carnem factum, vnam habere diuinitatis ſuæ carniſq; perſonam. Deus enim verbum plenam naturam humanam ita ſibi veraciter vnire dignatus eſt, & permanente diuinitate ſua ita verbum caro factum eſt: vt quamuis naturaliter non hoc ſit verbum quod caro, quia duarum naturarum veritas manet in Chriſto, ſecundum vnam tamen perſonam idem verbum caro ab ipſo fieret maternæ conceptionis initio. Deus enim verbum non accepit perſonam hominis, ſed naturam: & in æternam perſonam diuinitatis accepit temporalem ſubſtantiã carnis. Vnus eſt ergo Chriſtus verbũ caro factum, qui etiam ex patribus ſecundum carnem,

& ſu-

& ſuper omnia Deus benedictus in ſecula. Vnus Ieſus, cui & pater dicit: Ex vtero ante luciferum genui te. Pſal. 109.
Vbi ſignificatur ante omne tempus ſine initio æterna natiuitas. Vnus Ieſus, de quo & Euangeliſta dicit: Quia vocatum eſt nomen eius Ieſus, quod vocatum Luc. 2.
eſt ab angelo priuſquam in vtero conciperetur.

CAPVT XVIII.

Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, non carnem Christi ſine diuinitate conceptam in vtero virginis priuſquam ſuſciperetur à verbo, ſed ipſum verbum Deum ſuæ carnis acceptione conceptum, ipſamq́ carnem verbi incarnatione conceptam. Verbi & carnis vnio.

CAPVT XIX.

Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, ipſum vnigenitum Deum verbum carnem factum, ſe pro nobis obtuliſſe ſacrificium & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis: cui cum patre & Spiritu ſancto à Patriarchis, Prophetis, & ſacerdotibus tempore veteris Teſtamenti animalia ſacrificabantur: & cui nunc, id eſt, tempore noui Teſtamenti, cum patre & Spiritu ſancto, cum quibus illi eſt vna diuinitas, ſacrificium panis & vini in fide & charitate, ſancta eccleſia catholica per vniuerſum orbem terræ offerre non ceſſat. In illis enim carnalibus victimis figuratio fuit carnis Christi, quam pro peccatis noſtris ipſe ſine peccato fuerat oblaturus; & ſanguinis quem erat effuſurus in remiſſionem peccatorum noſtrorum. In iſto autem ſacrificio gratiarum actio atq; commemoratio eſt carnis Christi quam pro nobis obtulit, & ſanguinis quem pro nobis idem Deus effudit. De quo B. Paulus dicit in Actibus Apoſtolorum: Attendite vobis & vniuerſo gregi in quo Act. 20.
vos Spiritus ſanctus poſuit epiſcopos regere eccleſiam Dei,

Sacrificia. Sacrificiũ panis.

Dei, quã acquiſiuit ſanguine ſuo. In illis ergo ſacrificÿs quid nobis eſſet donandũ, figuratè ſignificabatur. In hoc autem ſacrificio quid nobis iam donatum ſit, euidenter oſtenditur. In illis ſacrificÿs prænunciabatur filius Dei pro impÿs occidendus: in hoc autem pro impÿs annuntiatur occiſus, teſtante Apoſtolo: quia Chriſtus cum adhuc infirmi eſſemus ſecundum tempus, pro impÿs mortuus eſt: & quia cum inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem filÿ eius.

Roman. 5.

CAPVT XX.

Humanitas Chriſti.

Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, verbum carnem factum, eãdem humanam carnem ſemper veram habere, qua de virgine verbum Deus natus eſt, qua crucifixus & mortuus eſt, qua reſurrexit & in cælum aſcendit, & in dextra Dei ſedet, qua etiã venturus eſt iudicare viuos & mortuos: propter quod Apoſtoli ab Angelis audierunt. Sic veniet quemadmodum eum vidiſtis euntem in cælum. Et beatus Ioannes ait, Ecce veniet cum nubibus, & videbit eum omnis oculus & qui eum crucifixerunt, & videbunt eum omnes tribus terræ talem.

Act. 1.

Apocal. 1.

CAPVT XXI.

Natura nihil non bonum.

Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, trinitatem Deum, id eſt, patrem & filium & Spiritum ſanctum eſſe naturaliter ſummum atque incommutabile bonum: & ab ipſo creatas eſſe omnes naturas bonas quidem, quia à ſummo bono factæ ſunt, ſed mutabiles, quæ de nihilo factæ ſunt: nullámque eſſe malam naturam, quia omnis natura, inquantum natura eſt, bona eſt. Sed quia in ea bonum & augeri & minui poteſt, intantum mala dicitur, inquantum bonum eius minuitur. Malum enim nihil aliud eſt, niſi boni priuatio. Unde geminum conſtat eſſe creaturæ rationalis malum,

Malum.

lum: vnum, quo voluntariè ipſa deficit à ſummo bono creatore ſuo: alterum, quo inuita punietur ignis æterni ſupplicio: illud paſſura iuſtè, quia hoc admiſit iniuſtè: & quia ordinem in ſe non ſeruauit diuinæ inſtitutionis, ordinem diuinæ non effugiet vltionis.

CAPVT XXII.

Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, neque angelos, neque aliam quamlibet creaturam eiuſdem naturæ eſſe, cuius eſt ſecundum naturalem diuinitatem ſumma trinitas, quæ eſt vnus naturaliter Deus pater & filius & ſpirituſſanctus: neque enim vnius naturæ eſſe potuerunt ille qui fecit, & ea quæ fecit. Nulla creatura eſt eadē cū Deo.

CAPVT XXIII.

Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, omnē creaturam naturaliter mutabilem, à Deo incommutabili factam, nec tamen poſſe quemlibet ſanctorum angelorum in deterius mutari: quia ſic acceperunt æternam beatitudinem, qua Deo ſtabiliter perfruūtur, vt ea carere non poſſint. Sed hoc ipſum, quod ab illo ſtatu beatitudinis, in quo ſunt, mutari in deterius nullatenus poſſunt, non eſt eis naturaliter inſitum, ſed poſtquam creati ſunt, gratiæ diuinæ largitate collatum. Si enim angeli naturaliter incommutabiles fierent, nunquam de eorum conſortio diabolus & eius angeli cecidiſſent. Angeli facti ſtabiles.

CAPVT XXIIII.

Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, in omni creatura, quam ſpiritalem atque corpoream ſumma trinitas fecit, ſolos ſpiritus angelicos & humanos intelligēdi facultatem diuinitus accepiſſe. Cæteros verò ſpiritus brutorum animalium rationalē intelligentiā non accepiſſe, & etiam hoc omnino habere nō poſſe. Creaturæ rationales.

Propter

non poſſe. Propter quod dicitur hominibus: Nolite fieri
Pſal. 31. *ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus. Et ideo animas hominum, & animas pecorum vnius naturæ non eſſe: nec animas pecorum in animas hominum, nec animas hominum in animas pecorum poſſe aliquando tranſire.*

CAPVT XXV.

Libera volũtas Adã.

F *Irmiſſimè tene, & nullatenus dubites, primos homines, id eſt, Adam & mulierem eius, bonos & rectos, & ſine peccato creatos eſſe cum libero arbitrio, quo poſſent, ſi vellent, humili & bona voluntate ſeruire atque obedire: quo arbitrio etiam poſſent, ſi vellent, propria voluntate peccare: eosq́; non neceſſitate, ſed propria voluntate peccaſſe: illóque peccato ſic in deterius mutatam humanam naturam, vt non ſolum in ipſis primis hominibus per peccatum mors obtineret regnum, ſed etiam in omnes homines tranſiret peccati, mortiſque dominium.*

CAPVT XXVI.

Peccatum originale. De conſec. diſt. 4. cap. Firmiſsimè. Epheſ. 2.

F *Irmiſſimè tene, & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum peccato originali naſci, impietati ſubditum, mortiq́; ſubiectum, & ob hoc natura iræ filium naſci. De qua dicit Apoſtolus, Eramus enim & nos natura filij iræ, ſicut & cæteri, A qua ira nullus liberatur, niſi per fidem mediatoris Dei & hominum, hominis Ieſu Chriſti, qui ſine peccato conceptus, ſine peccato natus, ſine peccato mortuus, peccatum pro nobis factus eſt, id eſt, ſacrificium factus eſt pro peccatis noſtris. In veteri quippe teſtamento peccata dicebantur ſacrificia, quæ pro peccatis offerebantur, in quibus omnibus fuit ſignificatio Chriſti: quia ipſe eſt agnus Dei qui tollit peccata mundi.*

CAPVT XXVII.

FIrmiſſimè tene, & nullatenus dubites, non ſolum homines iam ratione vtentes, verumetiam paruulos, qui ſiue in vteris matrum viuere incipiunt, & ibi moriuntur, ſiue cum de matribus nati ſine ſacramento ſancti baptiſmatis, quod datur in nomine patris & filij & Spiritus ſancti, de hoc ſeculo tranſeunt, ignis æterni ſempiterno ſupplicio puniendos: quia etſi propriæ actionis peccatum nullum habuerunt, originalis tamen peccati damnationem carnali conceptione & natiuitate traxerunt. Non baptizati.

CAPVT XXVIII.

FIrmiſſimè tene, & nullatenus dubites, ideo Chriſtum filium Dei ad iudicandos viuos & mortuos venturum, vt homines, quos hic dono ſuæ gratiæ datis per fidem iuſtificat, eiſdémque iuſtificatis in fide & charitate ſanctæ matris Eccleſiæ vſque in finem perſeuerantiam donat, in ſuo aduentu reſuſcitet & glorificet, & ſecundum promiſſionem ſuam æquales ſanctis angelis faciat, & ad eum ſtatum perducat, in quo perfectè, quantum vnicuique donat Deus, boni ſint, & ab ipſa perfectione deinceps mutari non poſſint, vbi diuerſa erit ſanctorum gloria, ſed vna erit omnium vita æterna. Diabolum verò & angelos eius in ignem æternum à Chriſto eſſe mittendos, vbi nunquam carebunt pœna, quam eis præparauit diuina iuſtitia. Cum ipſo etiam diabolo impios & iniquos homines, de quibus Scriptura dicit: Imitantur autē eum qui ſunt ex parte illius, pro eo quia eum in malis operibus imitati ſunt, & ante finem præſentis vitæ congruam pœnitentiam non egerunt, reſumptis corporibus ſupplicio æternæ combuſtionis arſuros. Iudicium.

CAPVT XXIX.

Reſurrectio

FIrmiſſimè tene, & nullatenus dubites, omnibus hominibus & bonis & malis reſurrectionem carnis in aduentu Domini futuram eſſe communem: retributionem verò iuſtitiæ Dei eſſe bonis malisq́; diſſimilem, ſecũdum quod Apoſtolus ait: Quia omnes reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. Immutabuntur autem iuſti qui ibunt in vitam æternam. Quod Apoſtolus oſtendit, dicens: Et mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur. Et oſtendens quæ erit ipſa immutatio, adiecit: Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatẽ. In iuſtorum corporibus fiet quod ipſe Apoſtolus ait: Seminatur in corruptione, ſurget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria. Seminatur in infirmitate, ſurget in virtute Seminatur corpus animale, ſurget corpus ſpiritale. Quod propterea ſpiritale dixit, non quia ipſum corpus ſpiritus erit, ſed quia viuificante ſpiritu immortale atque incorruptibile permanebit. Si autem tunc dicitur ſpiritale corpus cum non ſpiritus ſit, ſed permaneat corpus: ſicut nunc animale dicitur, cum tamen inueniatur non anima eſſe, ſed corpus.

1. Cor. 15.

CAPVT XXX.

Fides & baptiſmus.

FIrmiſſimè tene, & nullatenus dubites, exceptis illis qui pro nomine Chriſti ſuo ſanguine baptizantur, nullum hominem accepturum vitam æternam, qui non hic à malis ſuis fuerit per pœnitentiam fidemq́; conuerſus, & per ſacramentum fidei & pœnitentiæ, id eſt, per baptiſmum liberatus, & maioribus quidem neceſſarium eſſe, & pœnitentiam de malis ſuis agere, & fidem catholicam ſecundum regulam veritatis tenere, & ſacramentum baptiſmatis accipere: paruulis verò qui nec propria voluntate credere, nec pœnitentiam pro peccato

peccato quod originaliter trahunt agere poſſunt, ſacramentum fidei quod eſt ſanctum baptiſma, quamdiu rationis ætas eorum capax eſſe non poteſt, ſufficere ad ſalutem.

CAPVT XXXI.

F*Irmiſſimè tene, & nullatenus dubites, neminem hic poſſe hominum pœnitentiam agere, niſi quem Deus illuminauerit, & gratuita ſua miſeratione conuertit.* Gratia. *Apoſtolus enim dicit: Ne fortè det illis Deus pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem, & reſipiſcant à diaboli laqueis.* 2.Tim.2.

CAPVT XXXII.

F*Irmiſſimè tene, & nullatenus dubites, poſſe quidem hominem, quem nec ignorantia literarum, nec aliqua prohibet imbecillitas vel aduerſitas, verba ſanctæ legis & Euangelij ſiue legere, ſiue ex ore cuiuſquam prædicatoris audire: ſed diuinis mandatis obedire neminem poſſe, niſi quem Deus gratia ſua præuenerit: vt quod audit corpore, corde etiam percipiat, & accepta diuinitus bona voluntate atque virtute, mandata Dei facere & velit & poſſit. Neque enim qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus, qui etiam operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate.* Nihil agi ſine gratia.

CAPVT XXXIII.

F*Irmiſſimè tene, & nullatenus dubites, Deo incommutabili nõ ſolum præterita & præſentia, ſed etiam futura omnia incommutabiliter eſſe notiſſima, cui dicitur, Deus qui occultorum es cognitor, qui ſcis omnia antequam fiant.* Deũ nihil latere.

CAPVT XXXIIII.

F*Irmiſſimè tene, & nullatenus dubites, Trinitatem Deum incommutabilem rerum omnium atque operum, tam ſuorum quàm humanorum certiſſimũ cogni-* Prædeſtinatio.

torem, ante omnia ſecula ſcire quibus eſſet per fidem gratiã largiturus: ſine qua nemo poteſt ex initio mundi vſque in finem à reatu peccati, tam originalis quàm actualis abſolui. Quos enim Deus præſciuit, & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui.

CAPVT XXXV.

Beati prædeſtinatione.

F*Irmiſſimè tene, & nullatenus dubites, omnes quos vaſa miſericordiæ gratuita bonitate Deus fecit, ante conſtitutionem mundi in adoptionem filiorum Dei prædeſtinatos à Deo: neque perire poſſe aliquem eorum quos Deus prædeſtinauit ad regnum cælorum: nec quenquam eorum quos non prædeſtinauit ad vitam vlla poſſe ratione ſaluari. Prædeſtinatio enim illa gratuitæ donationis eſt præparatio, qua nos Apoſtolus ait* (Epheſ. 1.) *prædeſtinatos in adoptionem filiorum Dei per Ieſum Chriſtum in ipſum.*

CAPVT XXXVI.

Baptiſmus.

F*Irmiſſimè tene, & nullatenus dubites, ſacramentum baptiſmatis, non ſolum intra Eccleſiam catholicam, ſed etiam apud hæreticos, qui in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti baptizant, eſſe poſſe, ſed extra Eccleſiam catholicam prodeſſe non poſſe. Imò ſicut intra Eccleſiam rectè credentibus per ſacramentum baptiſmi conferri ſalutem: ſic extra Eccleſiam baptizatis, ſi ad Eccleſiam non redierint, eodem baptiſmo accumulari perniciem. Tantum enim valet Eccleſiaſticæ ſocietatis vnitas ad ſalutem, vt baptiſmo non ſaluetur, cui non ibi datur, vbi oportet vt detur. Ineſſe tamen homini baptiſmum etiam extra Eccleſiam baptizato, ſed ad iudicium ineſſe ab Eccleſia ſeparato. Et quia manifeſtum eſt, vbicunque datum fuerit, hoc baptiſma ſemel eſſe dãdum, ideo etſi ab hæreticis in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti fuerit datum, venerabiliter agnoſcendum, & ob hoc nullatenus iteran-*

iterandum. Saluator enim dicit: Qui ſemel lotus eſt, non indiget niſi vt pedes lauet.

CAPVT XXXVII.

Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, omnem extra Eccleſiam catholicam baptizatum, participem fieri non poſſe vitæ æternæ, ſi ante finem vitæ huius catholicæ non fuerit redditus atque incorporatus Eccleſiæ. Quia ſi habeam, inquit Apoſtolus, omnem fidem, & nouerim omnia ſacramenta, charitatem autem non habeam, nihil ſum. Nam & in diebus diluuij neminem legimus extra arcam potuiſſe ſaluari.

Eccleſia.

1.Cor.13.

CAPVT XXXVIII.

Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, non ſolum omnes Paganos, ſed etiam omnes Iudæos hæreticos atque ſchiſmaticos, qui extra Eccleſiam catholicam præſentem finiunt vitam, in ignem æternum ituros, qui paratus eſt diabolo & angelis eius.

Damnati.

CAPVT XXXIX.

Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, quemlibet hæreticum ſiue ſchiſmaticum in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti baptizatum, ſi Eccleſiæ catholicæ non fuerit aggregatus, quantaſcunque eleemoſynas fecerit, etſi pro Chriſti nomine etiam ſanguinem fuderit, nullatenus poſſe ſaluari. Omni enim homini, qui Eccleſiæ catholicæ non tenet vnitatem, neque baptiſmus, neq; eleemoſyna quamlibet copioſa, neq; mors pro nomine Chriſti ſuſcepta proficere poterit ad ſalutem, quamdiu in eo hæretica vel ſchiſmatica prauitas perſeuerat, quæ ducit ad mortem.

Hæretici.

CAPVT XL.

Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, non omnes qui intra Eccleſiam catholicam baptizantur, acceptu-

Chriſtiani malè viuentes.

accepturos eſſe vitam æternam, ſed eos qui percepto baptiſmate rectè viuunt, id eſt, qui abſtinuerunt ſe à vitijs & concupiſcentijs carnis. Regnum enim cælorum ſicut infideles hæretici atque ſchiſmatici non habebunt, ſic catholici criminoſi poſſidere non poterunt.

CAPVT XLI.

Sine peccatis neminẽ viuere.

F*Irmiſſimè tene, & nullatenus dubites, etiam iuſtos atq; ſanctos homines, exceptis ijs qui baptizati paruuli ſunt, ſine peccato hic neminem viuere poſſe, ſemperq; omni homini eſſe neceſſarium, & peccata ſua vſq; in finem vitæ præſentis eleemoſynis diluere, & remiſſionem à Deo humiliter ac veraciter poſtulare.*

CAPVT XLII.

Cibus, potus, matrimonium.

F*Irmiſſimè tene, & nullatenus dubites, omnẽ creaturam Dei bonam eſſe, & nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur: & Dei ſeruos, qui à carnibus, aut vino abſtinent, non tãquam immunda quæ à Deo facta ſunt reſpuere, ſed à fortiori cibo & potu pro ſola caſtigatione corporis abſtinere. Nuptias quoque diuinitus inſtitutas & benedictas: & melius quidem ſi quiſquam ſine coniugio ſit, vt liberius atque plenius cogitet quæ ſunt Dei, quomodo placeat Deo: tamen illis qui continentiam non vouerunt, nullum eſſe peccatum, ſi vel mulier nubat, vel vir vxorem ducat. Nec ſolas primas nuptias à Deo inſtitutas, ſed etiam ſecũdas, & tertias, pro eorum qui ſe continere non poſſunt infirmitate conceſſas. Eis verò qui ſiue coniugati, ſiue à coniugio liberi continentiam Deo vouerunt, admodum eſſe damnabile, ſi vel illi coniugale opus voluerint appetere, quò ſe non acceſſuros, vel illi repetere, à quo ſe receſſuros, illi libera, illi communi profeſſi ſunt voluntate.*

CAPVT XLIII.

Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, aream Dei eſſe Eccleſiam catholicam, & intra eam vſque in finem ſeculi frumento mixtas paleas contineri, hoc eſt, bonis malos ſacramentorum communione miſceri: & in omni profeſſione, ſiue clericorum, ſiue monachorum, ſiue laicorum, bonos eſſe ſimul & malos: nec pro malis bonos deſerendos, ſed pro bonis malos, inquantum exigit fidei & charitatis ratio tolerandos, id eſt, ſi vel in Eccleſia nullius perfidiæ ſemina ſpargunt, vel fratres ad aliquod malum opus mortifera imitatione non ducunt: nec poſſe aliquem intra Eccleſiam catholicam rectè credentem, beneque viuentem, alieno vnquam maculari peccato, ſi cuiquam peccanti nec conſenſionem præbeat, nec fauorem, vtiliterq́ malos à bonis intra Eccleſiam tolerari, ſi hoc cum eis bene viuendo & bene monendo agatur, vt & videntes & audientes quæ bona ſunt, mala ſua reſpuant, & iudicandos ſe à Deo pro ſuis malis operibus contremiſcant, atque ita præueniente dono gratiæ de ſuis iniquitatibus confundãtur, & ad bonam vitam per Dei miſericordiam conuertantur. Bonos verò à malis intra Eccleſiam duntaxat catholicam conſtitutis non debere niſi operum diſſimilitudine ſeparari, vt cum quibus diuina communicant ſacramenta, non habeant mala opera, quibus illi ſunt criminoſi, communia. In fine verò ſeculi bonos à malis etiam corpore ſeparandos: quando veniet Chriſtus habens ventilabrum in manu ſua, & permundabit aream ſuam, & congregabit triticum in horreum ſuum, paleas autem comburet igni inextinguibili: quando per iudicium iuſtum ſegregabit iuſtos ab iniuſtis, bonos à malis, rectos à peruerſis: bonos conſtituet à dextris, malos à ſiniſtris, & ex eius ore iuſti æternique iudicij ſempiterna atq; incommutabili prolata ſententia, iniqui omnes ibunt in combuſtionem æternam, iuſti

Malos miſceri bonis.

Matth. 3.

Matth. 25.

 autem

autem in vitam æternam: iniqui ſemper arſuri cum diabolo, iuſti autem regnaturi ſine fine cum Chriſto.

CAPVT XLIIII.

Perſiſtendũ in fide.

HÆc interim quadraginta capitula ad regulam veræ fidei firmiſſimè pertinentia fideliter crede, fortiter tene, veraciter patienterq́; defende. Et ſi quem contraria his dogmatizare cognoueris, tanquam peſtem fuge, & tanquam hæreticum abijce. Ita enim iſta quæ poſuimus fidei catholicæ congruunt, vt ſi quis non ſolum omnibus, ſed etiam ſingulis voluerit cõtraire, in eo quod ſingulis horum contumaciter repugnat, & his contraria docere non dubitat, hæreticus & Chriſtianæ fidei inimicus, atque ex hoc omnibus catholicis anathematizandus appareat. Quamuis igitur & anguſtia temporis & feſtinatio portitoris compulerit nos aliqua, quæ pro diuerſis hæreſibus agnoſcendis atque vitandis fuerant inſerenda, præterire ſilentio: tamen ſi omnia quæ in hoc opuſculo continentur recenſere & notiſſima prorſus habere non negligas, ex his poteris cauta diſcretione etiam de cæteris ſpiritaliter iudicare. Apoſtolus enim dicit, quia ſpiritalis iudicat omnia: quò (1. Cor. 2.) *donec vnuſquiſque noſtrûm perueniat, in eo quò peruenit, ambulet, id eſt, in eo quod certum accepit fideliter perſeueret. Quod ſi quid aliter ſapit, hoc quoque illi Deus reuelabit.*

CAPVT XLV.

Repetit ſuperiora.

VErè firmum fidei eſt fundamentum, principaliter credere patrem & filium & Spiritum ſanctum, vnum eſſe naturaliter Deum: ita vt de natura patris verè natum vnigenitum filium, & ſimul de patre & filio verè atque naturaliter procedentem credamus Spiritum ſanctum: ipſamq́; ſanctam Trinitatem eſſe vnum

ſolum

ſolum verum æternum atque incommutabilem Deum. Credere etiam congruit ad ſalutem, vnam ex Trinitate perſonam, id eſt, vnigenitum Deum pro noſtra ſalute ſolum hominem factum: eundémque vnum eſſe Deum verum, & hominem verum, ſecundum diuinitatem vnam naturam habentem cum patre & Spiritu ſancto: ſecundum humanitatem verò animam Chriſti rationalem eiuſdem naturæ eſſe cuius ſunt animæ omnium hominum, & carnem Chriſti illius eſſe naturæ cuius eſt vniuerſorum qui de primo homine originem ducunt. Ergo nec animam Chriſti, nec carnem vnius cum diuinitate eiuſdémq; eſſe naturæ: quia ſecundum humanitatem verè ipſe creatus eſt. Sed ſicut diuinitati eius cum patre & Spiritu ſancto eſt diuina natura communis: ſic animæ eius & corpori naturalis eſt communio cum animabus & corporibus noſtris. Qui diuinitate ſua carnem atque animam credentium in ſe, & à peccati dominio, & ab æternæ mortis ſupplicio gratis eripuit auferendo peccatum. Hac enim credulitate munitus, nō obliuiſceris diuinam miſericordiā die noctúq; ſupplicare: obſecrans beatam ſpem omnium credentium in ſe qui eſt Chriſtus Dominus, vt huius fidei veritatem firmiter teneas, inuiolatámque cuſtodias, quia Spiritus ſanctus fidelibus ſe deprecantibus copioſum ſubminiſtrat adiutorium, ſicut Propheta dicit: Propè eſt Dominus omnibus inuocantibus eum in veritate. Pſalm. 144.
Volūtatem timentium ſe faciet, & preces eorum exaudiet, & ſaluos faciet eos. Cuſtodit Dominus omnes diligentes ſe, & omnes peccatores diſperdet. Et iterum ipſi Deo dicit: Ecce omnes qui ſe elongant à te, peribunt: Pſalm. 72.
perdidiſti omnes qui fornicantur abs te. De ſe autē ait: Mihi autem adhærere Deo bonū eſt, ponere in Domino ſpem meam. Adhære igitur Deo fili chariſſime, & in ipſo ſpem tuam toto corde fide & charitate conſtitue.

In militia ſeculi exhibe regi terreno fidele ſeruitium, quia hoc diligit Deus, hoc mandat Apoſtolus. In cauſa verò fidei, qua Chriſtus nos redemit in ſanguine ſuo, omnis de corde noſtro timor abſcedat. Illi animas noſtras debemus, cuius ſanguine redempti ſumus. Illum debemus præ omnibus diligere, quem nouimus noſtrarum animarum clementiſſimum redemptorem. Illius debemus timere præ omnibus æternam & veram poteſtatem, quem venturum ſperamus æquiſſimum iudicem. Illius debemus promiſſa toto affectu cordis appetere, qui poteſt animæ & corpori donare vitam æternam. Illius debemus timere iracundiam, qui poteſt animam & corpus mittere in gehennam: in cuius iudicio ſine acceptione perſonarum, ſine ambitu poteſtatum, æqualiter iudicabuntur domini & ſerui, reges & milites, diuites & pauperes, humiles & ſublimes. Vbi ſeruus quiſquis hic fidem Dei in veritate tenuerit, regno potietur æterno: dominus autem infidelis ſempiterno exuretur incendio. Vbi ſeruorum dominorúmque fidelium nec vita terminabitur, nec lætitia finietur: infidelium verò ſiue ſeruorum, ſiue dominorum ſecũdum ſermonis prophetici veritatem, ignis eorum non extinguetur,
Eſaiæ.66. *& vermis eorum non morietur. Ibunt enim iniqui in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Attendamus autem quos illuc Saluator ituros eſſe prædixerit, nempe illos, quibus dicturus eſt: Eſuriui,*
Matth.25. *& non dediſtis mihi manducare: Sitiui, & non dediſtis mihi bibere: Nudus fui, & non veſtiſtis me: Hoſpes, & non ſuſcepiſtis me: Infirmus, & in carcere, & non veniſtis ad me. Quòd ſi in ignem æternum dignè mittetur, qui Chriſto in ſuis minimis eſurienti panem non dederit: quid paſſurus eſt qui ipſum panem, qui de cælo deſcendit, ſibi per infidelitatis vitium adimit? Et ſi in flammis perennibus exuretur, qui Chriſto in ſuis*

minimis

minimis ſitienti calicem aquæ frigidæ non tribuit: quid ille patietur, qui renatus ex aqua et ſpiritu ſancto, ſanctum baptiſma in ſe iterare permittit, quod ad ſalutem ſemel, & ad ſacramentum ſanctæ regenerationis accepit? Et ſi illum credimus perennibus ſubdendũ eſſe tormentis, qui Chriſtum in ſuis minimis peregrinum hoſpitio negligit charitate ſuſcipere: quid paſſurum ſe putauerit, qui dominum Chriſtum de domo ſui cordis excludens, & diabolum in ſe cæca prorſus infidelitate recipiens, de ſancta Eccleſia, quæ eſt columna & firmamentum veritatis, hæretica circumuentus falſitate diſceſſerit? Et ſi ille qui infirmos atque in carcere poſitos famulos Chriſti non viſitat, igni deputatur ſempiterno: quid illis retribuendum dicimus, qui Dei famulos in quibus ſolam perſequuntur fidei veritatẽ, aut ſqualore carcerum, aut exiliorum deportatione violenter affligunt? Sed in his omnibus licet infideles ſæuiant, Deus tamen ſuis auxilium ſubminiſtrat. Et dum inimici fidei aut callida quemque ſeductione, aut violenta compulſione cupiunt deprauare, Chriſtus qui eſt virtus & ſapientia Dei, vt mortiferæ ſuaſionis promiſſa deſpiciant, & virtutem tribuit, vt terroribus humanis robore diuini timoris obſiſtant: tantum eſt vt voluntas non auertatur à Deo, & fidei præmio potiatur. Ipſa eſt enim, cui aut pro infidelitate infligitur æterna pœna, aut ſeruatæ fidei merces erit ſempiterna lætitia.

D. FVLGENTII EPISCOPI RVSPENSIS AD Euthymium, De remiſsione peccatorum, Liber primus.

CAP. I. EXPLICARE *nequeo verbis Euthymi chariſſime, quantum ſtudio tuo congaudeam: quod nõ ſolum in domo tua poſitus cæleſtibus animum ſcripturis indulges, ſed etiam ſanctã vigili corde frequentas eccleſiam: vt cum diuinis eloquijs corporis exterior pulſatur auditus, interior animæ tuæ paſcatur affectus. Gratiæ quippe diuinæ opus agnoſcitur, quod in domo Dei illorum colloquio ſpiritualiter frueris, quos in amore diuinæ legis feruere cognoſcis. Nec cum quibuſdã delectaris inutilem miſcere ſermonẽ, qui ad vitale cæleſtis verbi conuiuiũ ſine ſua vtilitate conueniunt, & ſecundũ veracẽ coarguentis B.*
2. Timot. 4. *Pauli ſermonẽ à veritate quidem auditũ auertunt, ad fabulas autẽ conuertuntur. Quos nõ immeritò dixerim ſimiles illis quorũ ſtomachus mortifero ſuperatus faſtidio, inedia magis inuenitur delectari, quàm cibo: & ob hoc fruſtra ſibi medicinales diuitias appoſitas cernunt. Quas dũ recuſant percipere, nec virtutis aliquid inde nec ſanitatis adquirunt: atq; in domo medici ſpernentes oblatũ medelæ ſpiritualis ſibi antidotũ, ad hoc cum infirmitatibus ſuis intrant, vt deterius infirmi recedant.*
* *ſui* *Quibus tamen potẽs eſt dominus verbi *tui delectationem cognitionemq; largiri, vt bonorũ inflammẽtur exemplis. Quibus admoniti negligentiã ſuæ cunctationis abijciant, & effectũ ſalutis in ipſius medici ſalubribus præceptis quærant, vt cũ his qui perſcrutantes teſtimonia domini, exquirunt eũ, ipſi quoque pro ſalute ſua nõ deſiſtant quærere quod poſſit à quærentibus inueniri.*

CAP.

CAPVT II.

EPiſtolà itaq; quam mihi miſiſti, licet de corde tuo non aliquid nobis intimarit incognitum, cordi tamen noſtro magnum incrementum lætitiæ in domino ſubrogauit. Cognitum quippe nobis eſt diuinam in te gratiam miſericorditer operari, te ſæpe ac multum de remiſſione peccatorum cogitare. Veruntamen ideo noſtram dixi creuiſſe lætitiam, quia ſic adipiſci remiſſionem peccatorum deſideras, vt eiuſdem remiſſionis effectum frequenter ac vigilãter inquiras. Dicis igitur inter vos natam eſſe quæſtionem, quam licet ipſe recolas, malui tamẽ verba quæ in tua continẽtur epiſtola, ipſo quo à te ſunt tenore poſita, huic opuſculo inſerere: vt nõ ſolũ tu ex propria dictatione recognoſcas, ſed etiã quiſquis alius legerit, dum cognitionis percunctatione imbuitur, ad intelligentiam reſpõſionis cõmodius inſtruatur. Quæris itaq;, vtrum rerũ conditor dominus in hoc ſeculo tantũmodo quibus voluerit peccata dimittit, & ſi hinc quiſquam ſolutus exeat, an per omnipotentiam ſuam quibus in ſeculo præſenti non dimiſit, exeuntibus de corpore ante diẽ iudicij peccata dimittat, vel in eodem die futuri ſeculi. Hæc nempe verba quæ poſui, recordaris profecto tuis, vt iam dixi, contineri.

CAPVT III.

IN huius abſolutione quæſtionis flagitare vos video paruitatis noſtræ ſentẽtiam. Proinde ſpero in abundantia bonitatis Dei, qua ſic eſt ille ſemper diues, vt exinde noſtra quoq; poſſit ditari pauperies, & ex qua cæteris quantũ vult ſic donat vt in ea plenius ipſe permaneat, quia talia noſtro cordi ſpiritualiter dignabitur infundere, quæ & nobis dicere proſit, & vobis audire. Sermo enim quẽ vobis in Dei gratia miniſtramus, tũc etiã nobis prodeſt, ſi quod vobis pro ſalute verbo ſtyloq; foris dicimus, nos intus mites et humiles audiamus.

Non enim fruſtrà David ſanctiſſimus dicit, Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. Qui auditus propriè ad humiles pertinet. Propter quod alio loco idem propheta dicit: Auditui meo dabis gaudium & lætitiam, & exultabunt oſſa humiliata. Alio loco maieſtas ipſa ſic loquitur: Super quem requieſcet ſpiritus meus, niſi ſuper humilem, & quietum, & trementem verba mea? Nec verò iſte ſpiritus Dei ſic ſuper humilem & quietum requieſcit, vt non ipſe quietum humilemq́ faciat, ſed tanquam humilem quietumq́ requieturus inueniat. In eo quippe ſuper humilem & quietum dignatur requieſcere: quia ſuper quẽ requieſcit, quietum & humilem facit. Hoc ergo ſpiritus ſanctus operatur, vt vitium ſuperbiæ atque inquietudinis ab homine, in quo requieſcit, expellat: ac ſic præueniẽte ſancti ſpiritus operatione, hominis voluntatem miſericorditer immutante, omne præteritæ humanæ iniquitatis vinculum gratis data ſoluat remiſſio peccatorum.

Pſalm. 84. Pſalm. 50. Eſaiæ 66.

CAPVT IIII.

NOn itaq́ de re parua diſſerimus, nec vile aliquid quærimus, cùm de remiſſione peccatorum, quantum diuina largitas adiuuat, diſputamus. Per hanc enim de poteſtate tenebrarum eripiuntur, quos Deus transferet in regnum filij dilectionis ſuæ. Per hanc liberantur ab æterna pœna, vt potiantur æterna lætitia. Per illam deponitur onus, ſeu quod natiuitas vitioſa * *traxit, ſiue quod iniquitas vitioſæ iuuẽtutis adiecit. Per eam Chriſtus eos qui laborant & onerati ſunt venientes ad ſe reficit, quibus leue iugum leuemq́ ſarcinam ſuæ charitatis imponit. Per ipſam gratis iuſtificabitur impius, vt reputetur fides eius ad iuſtitiam. Per illam caret mala vita, qua fuerat implicatus: & accipit gratis bonam, qua fuit indignus. Per ipſam fit, vt in bo-*

Coloſſ. 1. * adtraxit Matth. 11.

in bona vita deinceps dono miſericordiæ præuenientis illuminatus ambulet: & in ea deductus miſericordiæ ſubſequentis munere perſeueret: vt, indebita gratia, bene viuendi donum inchoet in homine, peccatorum remiſſione donata, quod perficiat perſeuerandi virtute conceſſa. Per remiſſionem peccatorum gratis homines diſcernuntur ab illis qui cruciabuntur in æternũ cum diabolo, & adiunguntur his qui ſine fine regnabũt cum Chriſto. Poſtremò talis eſt remiſſio peccatorum: vt pro ipſa fieret homo vnigenitus Dei, pro ipſa etiam ſanguis eius fuiſſet effuſus. Vnum horum vox angelicæ viſionis aperuit, alterũ vero ipſe Dominus indicauit. Nam cùm deſponſata eſſet Maria mater eius Ioſeph, & ſicut Euangeliſta teſtatur, priuſquam conuenirent, inuenta eſſet in vtero habens de ſpiritu ſancto, conceptionis illius cauſa neſcienti Ioſeph iſtis eſt verbis ab Angelo nuntiata: Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam: quod enim in ea natum eſt, de ſpiritu ſancto eſt. Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Ieſum, Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. Quid vero aliud eſt à peccatis ſaluare, niſi peccata dimittere? Nam & ipſe Saluator noſter qui venit ſaluũ facere quod perierat, ob hoc ſe veniſſe teſtatur, vt vocaret peccatores in pœnitentiam.

Matth. 1.

Matth. 9.

CAPVT V.

Vocationis autem huius ad pœnitẽtiam principale eſt beneficium, gratuita remiſſio peccatorum: Pro qua idem redemptor noſter peracto Paſchali cœna conuiuio ſanguinẽ ſuum enuntiat effundendum. Bibite, inquit, ex hoc omnes. Hic eſt enim ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. Hanc igitur, ſicut arbitror, aut omnes, aut penè omnis qui quolibet modo appellatur Chriſtiano nomine

Matth. 26.

nomine, inuenire deſiderat: ſed intereſt vbi quiſque, vel quando, vel qualiter quærat. Neque enim ad remiſſionem peccatorũ poterit peruenire, ſi quis aut veram non teneat fidem, aut negligat bonæ operationis officium, aut rectæ credulitatis bonæ operationi conceſſum diuinitus tempus mortiferà præoccupatus vanitate contemnat. Hæc namque tria, id eſt fides, opus, & tempus, ita ſunt ſimul hominibus in hac vita neceſſaria: vt ſi cui vnum ex his tribus in præſenti ſeculo defuerit, æternæ vitæ particeps eſſe non poſſit. Ac per hoc nec remiſſionem peccatorum conſequetur, per quam ad æternæ vitæ præmium peruenitur. Quod neceſſe eſt domino adiuuãte diuinorum teſtimoniorum atteſtatione monſtremus. Præ omnibus itaq; nobis eſt firma credulitate retinendum, miſericordem & iuſtum eſſe dominum Deum noſtrum. Hinc enim facile poteſt inquirentibus apparere, qualibus peccata Deus dimittat, vbi dimittat, quando dimittat. Quibus cognitis, nec prauam quiſquam retineat de Deo ſententiam, nec conuerſionem ſuam negligat, nec à catholica Eccleſia diſcedat. Aut ſi quis diſceſſit, celeriter reuertatur, nec de tempore ſibi velit inſulſá cogitatione blandiri: ſi ad Deum in hac vita quiſquam conuerti nolens, & vſque ad mortem iniquitatibus ſeruiens, poſt hanc vitam ſe credat adepturum remiſſionem peccatorum, quãdo iam præiudicatus tempore tribulationis diuinæ non peccatum poſſit vitari conuerſus, ſed ſupplicij maneat æternitate damnandus.

Tria ad remiſsionem peccatorũ neceſſaria: Fides, opus & tempus.

CAPVT VI.

MVltis enim multiplicibusq; fraudibus viam cæleſtis itineris diabolus claudere nititur & celare: cuius hoc eſt inceſſabile ſtudium, vt ad cruciatus ſui ſocietatem miſerorum turbam quantumcunq; poterit

tuerit vel trahat illectam, vel cogat inuitam. Nonnullos quippe facit abiecta conſideratione diuinæ iuſtitiæ, ſolam Dei miſericordiam cogitare: vt conuerſionem ſuam negligant, exiſtimantes ſe etiam ſi vſque in finem criminoſam duxerint vitam, remiſſionis beneficio potituros eſſe. Alios autem cogit aut illicit Eccleſiæ Catholicæ gremio derelicto, ad hæreſes vel ſchiſmata deprauati cordis cæcitate tranſire. Quorum animos deceptione falſæ promiſſionis illaqueat, vt vel putent ſe recto fulciri dogmate, vel ſperent ſibi pro ſola cordis credulitate futurum remiſſionis beneficium, etiam ſi ficto animo pro temporis vel commoditate vel metu mortifero hæreticorum conſortio vſque ad mortem teneantur innexi, minus conſiderantes illam Saluatoris noſtri ſententiam dicentis: Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, qui in cælis eſt: & qui me negauerit coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo, qui in cælis eſt. Et alio loco: Qui me erubuerit & ſermones meos, hunc filius hominis erubeſcet, cùm venerit in maieſtate ſua, & patris, & ſanctorum Angelorum. Pleriſque vero humani generis inimicus ad hoc peccatorum ſuorum recordationem molitur ingerere, vt vel obduratis deſperationem remiſſionis iniÿciat, & eos remedio conuerſionis excludat. Hæc autem omnia non ob aliud fraudulenta ſemper agit obtectus fallacia, niſi vt oportunitatem temporis adimat, qua conuerſis poteſt donari remiſſio. Ac ſic quantum ad eius attinet malignitatem, ſi fieri poſſit, nemo perueniat ad ſalutem. Deum namque miſericordem iuſtumq́ eſſe cognoſcit, nec ignorat quod peccatorum remiſſionem ſola de Deo poſſit elicere cordis vera conuerſio. Scit etiam quod non alibi quàm in ſolo gremio Catholicæ Matris dimitti poſſint peccata conuerſis:

nec eum

Lucæ 12.

Lucæ 9.

Sola cordis vera cõuerſio elicit de Deo remiſſionem peccatorum.

nec eum latet in præſenti tantum ſeculo remiſſionem omnium peccatorum conuerſis poſſe concedi: vbi humanum genus per conſtitutum diuinitus ordinem deceſſione morientium ſucceſſioneq́ nafcentium carnalis natiuitatis nexu non iniuſtè conſtringitur, atq́ ſpirituali natiuitate gratis enodatur: Vbi etiam omnem reatum aut ſoluit conuerſio, aut inſolubilem facit, ſeu vanæ ſpei neglectio nutrita, ſiue deſperatione roborata, & vſque in finem retenta cordis obdurati nequitia.

CAPVT VII.

SEd iam ſuſcepti operis compellit inſtantia, vt omnia quæ ſuperius intimaui, debita diſputatione atque ſcripturarum ſanctarum atteſtatione perdoceam. Enimverò vtriuſque veridica ſeries teſtamenti, cuncta quæ ad prouentum pertinent humanæ ſalutis non tacet: vt nihil ſit quod in poſterum contemptor damnandus excuſet. Principaliter igitur omnis ſcriptura

Deus tam miſericors quàm iuſtus.

diuinitus inſpirata, vnum verum ac ſolum Deum, illam ſcilicet Trinitatem, id eſt, Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, tam miſericordem prædicat eſſe quàm

Pſal. 100. *iuſtum. Ipſi enim ex perſona Eccleſiæ dicitur: Miſericordiam & iudicium cantabo tibi Domine. De illo*

Pſal. 114. *etiam canitur: Miſericors Dominus & iuſtus, & Deus noſter miſerebitur. Alio quoque loco: Quoniam*

Pſal. 10. *iuſtus dominus & iuſtitias dilexit, æquitatem vidit*

Pſal. 24. *vultus eius. Denuò dicitur: Vniuerſæ viæ domini miſericordia & veritas. Et rurſus: Quoniam miſericor-*

Pſal. 83. *diam & veritatem diligit Dominus. In primo quoque Decalogi præcepto iuſtum ſe idem Dominus miſeri-*

Exod. 20. *cordemq́ ſic intimat: Ego ſum Dominus Deus tuus, Deus zelans, qui reddo peccata patrum in filios, in tertiam & quartam progeniem, in his qui oderunt me: & faciens miſericordiā in milia milium, his qui amant & cu-*

& cuſtodiunt præcepta mea. Propterea Moyſes dicit, dominus Deus indulgẽs & miſericors, patiens & multæ miſericordiæ & verax: Iuſtitiam cuſtodiens & miſericordiam in milia, auferens iniquitates & iniuſtitias & peccata. Et non purificabit reum, adducens peccata patrum in filios filiorum in tertiam & quartam progeniem. Per Iſaiam quoque ſuam dominus miſericordiam iuſtitiamq́ commemorat, dicens: Ego Deus, & non alius præter me, iuſtus & ſaluans: Non eſt alius præter me. Conuertimini ad me, & ſalui eritis. Exod. 24. Deut. 5. Eſaia. 45.

CAPVT VIII.

His igitur atque innumeris huiuſmodi teſtimonijs quibus dominus Deus noſter miſericors prædicatur & iuſtus, oſtenditur quantum diligenda ſit eius miſericordia, quantúmque iuſtitia metuenda monſtratur. Miſericors enim & miſerator Dominus, patiens & multum miſericors & verax, ſicut nouit à conuerſo ſubmouere ſupplicium: ſic in eo qui conuerti noluerit, nullatenus ſinit inultum remanere peccatum. Idcirco ſi quos in præſenti ſeculo pia Dei bonitas à dominatione peccati non liberat, ipſos in futuro ſeueritas iuſta condemnat. Hinc eſt quod diuinis indeſinenter eloquijs mali ſalubriter admonẽtur, ne remaneant in ſeruitute peccati: ſed miſericordiam iuſti Dei dum ſunt in hac vita requirant. Bonis quoque præcipitur, vt ſeruientes domino in timore, & exultantes ei cum tremore, apprehendant diſciplinam: ne quando iraſcatur dominus, & pereant de via iuſta. Ipſe itaque Deus qui eſt miſericors & iuſtus, ſicut admonet, vt propter iuſtitiam & miſericordiam timeatur & diligatur à malis, vt conuerſi careant pœna quam iuſtitia minatur, & accipiant indulgentiam quam miſericordia pollicetur: ſic admonet vt propter iuſtitiam Pſal. 2.

& miſericordiam diligatur & timeatur à bonis, quo poſſint qui eius præuenti miſericordia boni ſunt, & dilectione miſericordiæ in bonis operibus permanere, & timore iuſtitiæ à peccatis ſemetipſos ſollicite cuſtodire: & conſideratione propriæ infirmitatis inſtructi nunquam de ſuis viribus confidant, ſed diuinæ virtutis auxilium iugiter & humiliter poſcant. Debet ergo & à bonis & à malis tam miſericordia diligi quàm iuſtitia formidari: ne vel boni diligentes miſericordiam Dei, iuſtitiam non timeant, & laqueos diaboli ſeducentis incurrant: vel mali ſolam iuſtitiæ ſeueritatem conſiderantes, non quærant (cùm inuenire poſſunt per conuerſionem) miſericordiæ beneficium, ac ſic obdurati nō ſolum remiſſionem peccatorum denegent, quin etiam peccata multiplicare non ceſſent.

CAPVT IX.

HOc enim bicipiti laqueo frequenter diabolus captiuat incautos: vt aut ſpe vana futuræ remiſſionis obtuſi, nolint iuſtitiæ timore conuerti: aut remiſſionem omnimodis deſperantes, conuerſionem negligant, & habenas iniquitatibus relaxantes, dum deſperant indulgentiam, currant præcipites in Gehennam. Ac ſic ille callidus humani generis inimicus, alios deſperationis temeritate præcipitat, alios autem fallacis ſpei deceptione ſupplantat. Propter
2.Cor.13.a *quod Beatus Paulus, in quo locutus eſt Chriſtus, bene viuentibus ſcribens, ſic eorum commendat obedientiam, vt cum metu & tremore ſalubris operationis iubeat talibus ineſſe cautelam. Dicit enim Phi-*
Philip.2. *lippenſibus: Itaque chariſſimi mei ſicut ſemper obediſtis, non vt in præſentia mea tantum, ſed multo magis nunc in abſentia mea, cum metu & tremore veſtram ſalutem operamini. Deus eſt enim qui operatur*

ratur

ratur in vobis & velle & perficere, pro bona voluntate. His verbis beatus Paulus iuſtum vtique Deum inſinuat, cum metum tremorémque ſeruandum fidelibus præcepit in operibus bonis. Miſericordem quoque prædicat, quem in eis operari dicit, & velle & perficere pro bona voluntate. Neque enim à bene operantibus iuſtè timeretur, ſi iuſtus non eſſet: Nec omne bonum voluntatis & operis ipſe in eis operaretur, ſi miſericors non fuiſſet. Hunc iuſtitiæ diuinæ timorem, terribili denuo prædicatione iuſtis vehementer Apoſtolus Paulus inculcat, dicens: Qui 1.Cor.10.
ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat. Et rurſus: Fra- Galat.6.
tres ſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpirituales eſtis, inſtruite huiuſmodi in ſpiritu lenitatis, conſiderans teipſum ne & tu tenteris. Ipſis quoque Apoſtolis cum magiſterio cæleſti denuntiatur infirmitas propria, cùm congrui timoris demonſtratur in humilitate cordis cautela retinenda, dicente Domino: Vigilate & orate, ne veniatis in tenta- Matth.26.
tionem: ſpiritus quidem promptus, caro autem infirma eſt.

CAPVT X.

VEruntamen quia cuncta quæ diuinis continentur eloquijs ad cuſtodiam vel reparationem dicuntur humanæ ſalutis, prouidit ſermo diuinus, ne dum iuſtis diuinæ metus indicitur æquitatis, econtrario mortifera peccatoribus deſperatio naſceretur, ſi ſpes indulgentiæ minimè monſtraretur. Ipſa enim errantes ad viam veritatis reuocat, dum propitiatione diuina conuerſo relaxandum promittit, quicquid mali priuſquam conuerteretur admiſit. Ideo Apoſtolus Paulus in Epiſtola quam ad Romanos ſcripſit, ſicut fideles & bonos ad inſinuationem

ſeueritatis diuinæ terrificat, ſic infideles & malos ad conuerſionem ſpe certiſſima ſupernæ bonitatis inuitat: vt ſcilicet tam boni diſcerent non altum ſapere ſed timere, quàm mali poſſint remedium ſalutis æternæ ſine quolibet impedimento dubitationis adquirere. Dicit igitur beatiſſimus Paulus, Vide ergo bonitatem & ſeueritatem Dei. In eos quidem qui ceciderunt, ſeueritatem: in te autem bonitatem, ſi permanſeris in bonitate. Alioquin & tu excideris, & illi, ſi non permanſerint in incredulitate, inſerentur. Potens eſt enim Deus iterum inſerere illos. Itaque cùm dicat Apoſtolus illum excidendum qui in bonitate non permanſerit, & illum qui in incredulitate non permanſerit inſerendum: Quis homo iuſtus non tremefactus iuſtitiam metuat? Vel quis iniquus non ad Dei miſericordiam confirmatus accurrat? Locus obſcurus. *Qui non compellatur bono cuilibet impij, ſi toto corde conuerſus fuerit audeat deſperare, cum cæleſtis medicina præceptis ſalubribus æqualiter ſanis conſulat & infirmis: Illis timorem iuſtitiæ indicens, tanquam ſalutis acceptæ cuſtodem: iſtis miſericordiæ beneficium pollicens, vt ſpei remedio ſubleuati, recipiant quam perdiderant ſoſpitatem. Timor enim iuſtitiæ præcipitur ſanato, cui dicitur:* Ioan. 5. *Ecce ſanus factus es, iam noli peccare: nè deterius tibi aliquid contingat. Spes quoque miſericordiæ demonſtratur infirmis, cum dicitur:* Matth. 9. *Non eſt opus ſanis medicus, ſed malè habentibus: Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores in pœnitentiam. Sermo quoque propheticus miſericordiam Dei iuſtitiamq́; commendare non deſinit, ſic Deo per* Ezec. 18. *Ezechielem prophetam dicente: Iniquus ſi ſe conuertat ab omnibus iniquitatibus ſuis quas fecit, & cuſtodierit omnia mandata mea, & fecerit iuſtitiam & miſericordiam, vita viuet, & non morietur. Omnia delicta eius quæcunque fecit, non erunt in memoria, in ſua*

iuſtitia quam fecit, viuet. Nunquid voluntate volo mortem peccatoris dicit Dominus? quàm vt auertatur de via ſua mala, & viuere eum? Oſtenſo itaque ad impios conuertendos diuinæ longanimitatis ac benignitatis beneficio, ad iuſtos quoque deterrendos ita propheticus ſermo dirigitur: Cùm ſe autem auerterit iuſtus à ſua iuſtitia, & fecerit iniquitatem, ſecundum omnes iniquitates quas fecit ille iniquus, omnes iuſtitiæ eius quas fecit nõ erunt in memoria. In delicto ſuo quo deliquit, & in peccatis ſuis quibus peccauit, in ipſis morietur. Ibidem.

CAPVT XI.

INnumerabilia ſunt diuinarum teſtimonia ſcripturarum, quibus Deus miſericors prædicatur & iuſtus, nec eſt aliud quod omnis textus cæleſtis eloquij agat, niſi vt malos admoneat timore iuſtitiæ Dei celeriter malis operibus finem ponere, & bonos in bonis operibus ſollicitè atque humiliter permanere: Vt ſcilicet & omnis iniquus æquitatem Dei metuens, ad miſericordiam currat iuſtæ bonitatis, & omnis iuſtus de Dei miſericordia gaudens iudicium benigniſſimæ non negligat æquitatis. Quia vbi eſt miſericordia iuſtitiaq́; perfecta, nec fauorem poteſt iuſtus peccatis impendere, nec indulgentiam conuerſis miſericors abnegare. Ex hoc igitur quod iuſtus & miſericors prædicatur, facillime cognoſcitur, non niſi conuerſis remiſſionem tribui peccatorum, nec niſi permanentibus in peccato ſupplicium ſempiternæ damnationis inferri. Propter quod Pſalmiſta ſic canit: Niſi conuertamini, gladium ſuum vibrauit, arcum ſuum tetendit, & parauit illum, & in eo parauit vaſa mortis. Per Iſaiam quoque non diſſimilis aduerſus contumaces & diuinæ clementiæ contemptores lata reperitur ore diuino ſententia, in qua cognoſcitur, nec inaniter quemque di- Pſal.7.

uinis imperijs obedire, nec impunè in iniquitatibus
Eſaiæ 1. *permanere. Sic ergo dicit: Lauamini, mundi eſtote, auferte nequitias veſtras ab animis veſtris è conſpectu oculorum meorum: Deſinite à malitijs veſtris, diſcite bonum facere: Inquirite iudicium, eripite iniuriam accipientem, iudicate pupillo, & iuſtificate viduam, & venite diſputemus, dicit Dominus. Et ſi fuerint delicta veſtra vt fœnicium, vt niuem dealbabo. Si autem vt coccum, vt lanam candidam efficiam. Et ſi volueritis & obaudieritis me, quæ bona ſunt terræ edetis. Si autem nolueritis, neque obaudieritis me, gladius vos comedet. Os enim Domini locutum eſt hoc. Quis rogo eſt tam durus, aut omnino ſtolidus, qui in hoc ſermone monitionis ſupernæ, ſi ad conuerſionem non inuitatur delectatione promiſſi, non ſaltem compellatur terrore ſupplicij? Contemptorem quippe diuini ſermonis non excipiet ſalus, ſed comeſturus eſt gladius. Hinc eſt quod alio loco in eiuſdem prophetæ volumine demonſtratur: quia niſi per conuerſionem nemo perueniet*
Eſaiæ 30.d *ad ſalutem. Sic enim dicitur: Si conuerſus fueris, & ingemueris, ſaluus eris. In hoc teſtimonio conditionali, Deus & præcepto vtitur & promiſſo. Dicens quippe, Si conuerſus fueris, & ingemueris, ſaluus eris: oſtendit ex conuerſionis conditione promiſſionem ſalutis omnino pendere. Hæc eſt igitur inter Deum, hominémque conditio, id eſt, inter præcipientem dominum, ſeruúmque poſcentem, inter iudicem qui ſine iuſtitia miſericordiam prærogat, & peccatorem qui miſericordiam iuſtè iudicantis expectat. Dicit igitur iſte Dominus, miſericors & iuſtus, ſeuerus & pius. Si hoc feceris, hoc habebis. Si quod dico cuſtodieris, dabo quod poſcis. Ego tibi præcipio conuerſionem, tu poſcis à me ſalutem. Si parueris præcepto,*

cepto, potieris beneficio. Si iuſſa fieri videam, poſtulata concedam. Si conuerſus fueris, & ingemueris, ſaluus eris. Cùm dicitur ergo peccatori beneficium ſalutis accipere cupienti, quia ſi conuerſus fuerit & ingemuerit, ſaluus erit: conſequenter intelligitur, quia etiam ſi ingemuerit, tamen conuerſus non fuerit, ſaluus non erit. Non enim fruſtra vtrumque diuinus ſermo complexus eſt, niſi vt hæc duo, id eſt, conuerſionem & gemitum, neceſſaria cognoſceremus ad conſequendum ſalutis effectum.

CAPVT XII.

NOnnulli enim ſcelerum ſuorum conſideratione perterriti, pro iniquitatibus quidem ſuis in oratione gemunt, nec tamen ab iniqua operatione diſcedunt. Fatentur ſe male feciſſe, nec vllum finem volunt malis factis ſuis imponere. Accuſant humiliter in conſpectu Dei peccata, quibus tenentur oppreſſi, & eadem peccata quæ humilitate ſermonis accuſant, corde peruerſo contumaciter cumulant. Indulgentiam quam lachrymoſis gemitibus poſcunt, ipſi ſibi prauis operibus adimunt. Medelam poſtulant à medico, & in perniciem ſuam ſubrogant adiutorium morbo. Ac ſic inaniter verbis quærunt placare iuſtum iudicem, quem factis iniquis magis irritant ad furorem. Tales enim nunquam diluunt gemendo peccatum, quia non deſinunt peccare poſt gemitum. Pro criminibus namque gemunt: & poſt gemitum, ad crimina redeunt. De talibus in libro Eccleſiaſtico ſcriptura diuina ſic loquitur: Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit illum, quid Eccleſ.34.d *proficit lauatio eius? Sic homo qui ieiunat pro peccatis ſuis, & iterum eadem faciens, quid proficit humiliando*

miliando ſe? Orationem eius quis exaudiet? Rectiſſime igitur dicit Deus homini: Si conuerſus fueris, & ingemueris, ſaluus eris. Apud Deum quippe ſeuerum & bonum tunc oratio gementis auditur, tunc poſcentis fletus attenditur, tunc flenti conceditur ſalus: ſi fuerit ad Deum contriti cordis humilitate conuerſus. Neceſſe eſt enim vt Deus peccatori miſertus ignoſcat, ſi tamen peccator iniquitatem ſuam conuerſus agnoſcat. Deniq; diuinam miſericordiam propterea Dauid ſanctus efficaciter inuenit, quia conuerſus per humilitatem contriti cordis quod male fecerat agnoſcendo damnauit, nec distulit punire pœnitendo mali operis cupiditatem in qua fuerat lapſus: quia ſi non puniret vnde reus tenebatur, proculdubio ipſe puniretur. Suum ergo facinus agnouit conuerſus in pœnitentiam, metuit ne damnatus agnouiſſet pœnam. Ipſe in ſe pœnitens vindicabat agnoſcendo, quod ignoſci ſibi volebat à domino. Denique cum dixiſſet, Miſerere mei Deus, ſecundum magnam miſericordiam tuam, & ſecundum multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam, Magis magiſque laua me ab iniuſtitia mea, & à delicto meo munda me: ſtatim ſecutus adiunxit, Quoniam iniquitatem meam ego agnoſco, & delictum meum coram me eſt ſemper. Agnoſcebat iniquitatem ſuam, non vt peccando magis augeret, ſed vt pœnitendo dilueret, atque ita dominationem peccati, quam delectatio culpabilis inuexit, conuerſio vera ſubmouit. Et quia ingemuit Dauid ex toto corde conuerſus, continuo ſaluus eſt factus, atque ita in eo completum eſt quod per prophetam præcipitur, Si conuerſus fueris, & ingemueris, ſaluus eris.

Eſaiæ. 30. Pſalm. 50.

CAPVT XIII.

PORRO *conuerſio & ab impietate, & ab iniquitate præcipitur. Vtraque enim aduerſum ſe iram Dei prouo-*

prouocant: quia vtrumque Deus execratur & damnat,
dicente Paulo, Reuelatur enim ira Dei de cælo ſuper Rom.1.c
omnem impietatem & iniuſtitiam hominum. Et Salo-
mon ait, quod etiam beatus Petrus ſuis dictis inſeruit: Prou 11.d 1.Pet.4.d
Si iuſtus vix ſaluabitur, peccator & impius vbi pare-
bunt? Vnde non immerito vas electionis, quod diuinæ
plenum erat charitatis, ſicut pro his qui in fide pecca-
bant, triſtitia magna concutiebatur & dolore cordis: ſic
illos qui intra Eccleſiam conſtituti & impudicè luxu- 2.Cor.12.g
rioſeq; viuentes pœnitentiam non agebant, lugere ſe te-
ſtatus eſt. De Iudæis enim quos increduli cordis impie-
tas poſſidebat, ita dicit: Veritatem dico in Chriſto, non Rom.9.a
mentior, teſtimonium mihi perhibente conſcientia mea,
in ſpiritu ſancto, quoniam triſtitia mihi eſt magna, &
continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipſe
anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis, qui ſunt
cognati mei ſecundum carnem, qui ſunt Iſraelitæ. De
illis vero qui intra Eccleſiam poſiti malis operibus in-
ſiſtebant, ſic ad Corinthios loquitur medicinali ſer-
mone: Ne iterum cum venero humiliet me Deus apud 2.Cor.12.g
vos, & lugeam multos ex his qui ante peccauerunt,
& non egerunt pœnitentiam, ſuper immunditia &
fornicatione & impudicitia quam geſſerunt. Nec iſtos
vtique triſtis doleret, nec illos humiliatus doleret Apo-
ſtolus, ſi impijs aut iniquis exacerbantibus diuinam iu-
ſtitiam ſine conuerſione cordis remiſſionem peccatorum
crederet cõferendam: cum ipſa remiſſio peccatorum non
niſi in conuerſione cordis ſortiatur effectum: in illis dun-
taxat qui propriæ voluntatis vtentes arbitrio, diuini
muneris opitulatione cõuerſi mutata in melius vita, non
deſiſtunt ad poſcendam remiſſionem peccatorum curre-
re: Ad quorum perpetrationem ſiue neſcientes ignoran-
tia impulit, ſeu quod eſt deterius, ſcientes contumacia
voluntatis illexit. Propter quod propheta orat Deum:

Delicta iuuentutis & ignorantiæ meæ ne memineris.
Luc. 12.f *Et Saluator noſter ait, Seruus neſciens voluntatem domini ſui, & faciens indigna, vapulabit paucis: & ſeruus ſciens voluntatem domini ſui & faciens indigna, vapulabit multis. Unde & Apoſtolus in ignorantia ſe peccaſſe confitetur his verbis: Gratias ago ei qui me*
1. Tim. 1.c *confortauit in Chriſto Ieſu domino noſtro: quia fidelem me exiſtimauit, ponẽs in miniſterio, qui prius fui blaſphemus & perſecutor & contumelioſus: ſed miſericordiam conſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate. Ne quis ergo ſibi de ignorantia blandiatur, attendendus eſt Apoſtoli ſermo, qui ſe ignorantia quidem*
Ibidem.d *feciſſe pronunciat, ſed tamen ſe peccaſſe non negat. Imò primum ſe dicit omnium peccatorum. Primum ſcilicet, non temporis curſu, ſed iniquitatis exceſſu. Miſericordiam itaq; in hoc conſecutus eſt, vt peccata quæ in ignorantia fecerat, illuminatus agnoſceret, & conuerſus protinus abdicaret. Hoc autem fit, vt, ſicut nos docet Apoſtolus Iacobus, Omne datum optimum, &*
Iacob. 1.e *omne donum perfectum, deſurſum deſcendere à patre luminum cognoſcamus. Qui cum in peccatore hoc inueniat pro quo debeat iuſtè damnari, conuerſionẽ gratis ipſe tribuit peccatori: per quam iuſta damnationis poſſint tormenta ſubmoueri.*

CAPVT XIIII.

IN omni ergo peccatore qui arbitrio iam propriæ voluntatis vtitur, per conuerſionem cordis beneficium diuini muneris inchoatur. Cæterum paruulos nouimus non propria voluntate, ſed fidelium pro eis cõfitentium recta credulitate ſaluari. Conuenit enim iudicio veritatis paruulos miniſterio alienæ confeſſionis abſolui, quos vinculo conſtat alienæ iniquitatis obſtringi: vt alijs ſpiritualiter confitẽtibus accipiant iuſtificationis beneficiũ, qui alijs carnaliter generantibus portant originale pecca-

peccatum. Et ſicut ad primam natiuitatem obfuit nondum natis nec aliquid agentibus parentũ carnalis concubitus: ſic eis neſcientibus proſit ad ſecundam natiuitatem fidelium pro eis confitentiũ ſpiritualis affectus. Quantum ergo ad illos attinet, qui propriorum iã poſſunt actuum reddere rationẽ, nullus efficietur beatus, niſi qui malis actibus renuncians ad Deum fuerit tota cordis humilitate conuerſus. Beati enim quorũ remiſſæ ſunt iniquitates, & quorũ tecta ſunt peccata. Quiſquis igitur propriæ voluntatis & operationis iniquitatem portat, non poteſt aliquam accipere beatitudinem, niſi fuerit ad ipſum conuerſus beatitudinis largitorem. Pſalm. 31.

CAPVT XV.

P*Eccatis enim excæcatur cor, remiſſione verò illuminatur: quia ſicut nihil eſt aliud excæcari quàm lumine priuari, ita curatus oculus in quantum potiri valet viſione luminis, in tantum caret vitio cæcitatis. Qui tamen oculus videre lumen nullatenus valebit, niſi ſe illi lumen infuderit. Oculus igitur per luminis infuſionem poteſt percipere luminis viſionem. Sic & remiſſio peccatorum cùm hominibus datur, proculdubio cæcitas cordis expellitur, vt lumen iuſtitiæ oculo interiore cernatur. Cæterum quomodo fieri poteſt, vt obſcuritas tenebrarum remoueatur, ſi luminis infuſio non donetur? Deus ergo quibus propria peccata dimittit, lumen veræ confeſſionis infundit. Quocirca ſicut cæcus quilibet, quamdiu cæcus eſt, non poteſt lumen videre: ſic iniquus quilibet aut impius remiſſionem non accipit peccatorum, niſi præuentus gratuitæ iuſtificationis munere toto corde conuertatur ad Deum. Ipſius enim remiſſionis effectus in cordis conuerſione conſiſtit. Cæterum cui conuerſionis gratia non conceditur, peccatorum remiſſio non donatur. Quid eſt enim aliud remiſſionem peccatorum conſequi, niſi à peccati dominatione*

Ioan. 8. d *natione liberari? Omnis enim, ſicut veritas dicit, qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Quomodo autem potiri creditur ſplendifico liberationis munere, qui peccati non caret teterrima ſeruitute? Propter quod eorum qui dicunt, faciamus mala vt veniant bona,* Rom. 3. b *iuſtam eſſe damnationem magiſtro Gentium docente cognouimus.* 1. Cor. 6. b *Quo prædicante ſimiliter audimus, quia neque fornicarij, neque idolis ſeruientes, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei poſſidebunt. Galathas quoque ſic* Galat. 5. c *idem doctor eximius monet: Manifeſta autem ſunt (inquiens) opera carnis, Quæ ſunt fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum ſeruitus, veneficia, inimicitiæ, æmulationes, iræ, rixæ, diſſenſiones, hæreſes, inuidiæ, homicidia, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia: quæ prædico vobis ſicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non conſequuntur. Quia igitur iuſtus eſt Deus, quamdiu iſti talia agunt, regnum Dei non conſequuntur. Quoniam verò idem Deus miſericors eſt, propterea mali ſi talia agere deſinant, in quibus Deum contumaciter exacerbant, & humiliati atque correcti ad Deum conuertantur, regnum Dei ſine dubio conſequentur. Sicut enim opus iuſtitiæ non vincitur: ſic nec opus miſericordiæ ſubmouetur. Et ideo ſic Deus poſſeſſionem regni ſui diſpoſuit, vt eam quia iuſtus eſt, impio & iniquo non donet: Quia vero miſericors eſt, omni veraciter conuerſo non deneget.*

CAPVT XVI.

Conuerſio vera quæ.

CONuerſio autem tunc vera probatur in homine, ſi impietas & iniquitas pellatur ex corde. Veruntamen inter impietatem & iniquitatem hæc ſolet pronũtiari differentia: quod impietas aut prauam in Deum

fidem

fidem gerit, aut nullam. Iniquitas autem malis moribus polluit vitam. Blaſphemat impietas Deum: lædit iniquitas proximum. Impietas autem ex humilitate carnis mentitur altiſſimum, nitens ſacramentum pietatis inuicta ad diuinæ naturæ cõtumeliam prædicare, aut in humana carne Deum Dei filium conceptum natumq́; denegat, & Deo vero non carnis veritatem, ſed oſtentationem ſolam falſæ viſionis aſſignat. Aut ita carnem Chriſti fatetur de carne virginis, vt eam neget in carnis ſuſceptione conceptã. Aut eundem patrem quem filium ſpiritumq́; ſanctum dicit confuſione impia, aut patris & filij & ſpiritus ſancti diuerſas naturas inducit ſeparatione peruerſa, aut non credit carnem filij Dei de carne Mariæ virginis ſumptam, ſed de cælo non dubitat aſſeuerare depoſitam, aut aliquid humanæ naturæ vult Chriſto ſubtrahere, vt accepta humana carne animam rationalem, id eſt, animam plenam hominis vnigenitũ Deum deneget accepiſſe. Impietatis eſt crimen, ſi quis dicat, non omnem ſpiritualem corporalemq́; à Deo bonã conditam naturam, ſed ex aduerſo propriã mali velit adſignare ſubſtantiam: cùm omne malum non ex ortu neque ſtatu naturalis proprietatis exiſtat, ſed ex defectu voluntariæ cogitationis eueniat: non quia bona natura malam naturam recipit, cum mala natura nulla ſit: ſed quia dilectionis ordine derelicto creatura rationalis quæ ad dilectionem creatoris facta eſt, dum contempto creatore, aut rebus inhæret creatis, aut cogitationibus falſis deterior facta, temporalia ſempiternis, ima ſummis, mutabilia immutabilibus anteponit. Similiter illi qui iuſtos & iniquos non ex operum diuerſitate, ſed ex ſacramentorum dicunt communione cenſendos, nihil volentes vnicuiq; prodeſſe, ſi inter iniuſtos iuſtè viuat in Eccleſia catholica, tanquam vnumquemq; nõ pro qualitate

Differentia inter impietatem & iniquitatẽ. Impietas.

litate facti, ſed pro ſocietate ſacramẽti æterna retributio ſiue ſupplicij ſit exceptura ſeu regni. Hæc ergo quæ ſunt à nobis ſuperius intimata, & alia multa quæ aduerſum Catholicam & Apoſtolicam fidem ab hæreticis atque ſchiſmaticis proferuntur, impietatis vitio deputantur. Ipſa enim ſeparatio impios oſtendit: quæ tales eccleſiaſtico corpori non ſocios, ſed aduerſarios facit. Neque enim à conuentu eccleſiaſticæ vnitatis corpore ſepararẽtur ac loco, niſi prius ab eccleſiaſtica fide deſcẽderent corde corrupto: neq; à legittimo verbi Dei coniugio aperta impietate ſeiungerentur: niſi perfidas ac peruerſas cogitationes adulterinæ diabolicæ conſtuprationis ſeminatione conciperent: quas nequiter interno fouentes aſſenſu, ad hoc poſtmodum nefaria locutione parerent, vt viperea ſimilitudine proprijs diſrupti fœtibus interirent. Viperis quippe, hoc eſt parere, quod perire. Quarum filij, ſicut fertur, diſruptis quibus ſunt concepti viſceribus, ſic egrediuntur in lucem, vt parentibus inferãt mortem. Cùm igitur impia qualibet prauitas vel aſſenſu concipitur, vel etiam profeſſione generatur, æterna morte animam interimit. Quæ corruptioni conſentiens, ob hoc internè conceptu infidelitatis inflatur, vt ſuo poſtmodum rupta partu moriatur. Tales apoſtolica his verbis deſignat auctoritas: Sicut autem Iamnes & Mambres reſtiterunt Moyſi: ita & hi reſiſtunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem. Si quis igitur contraria diſputans, & à bonitate ſemetipſum ſegregans eccleſiaſticæ fidei peruerſus obſiſtit, iſte procul dubio impius dicitur. Si quis autẽ in corpore vnitatis Catholicæ perſeuerans ſacramentorum ſocietate cõiunctus, flagitijs & criminibus deditus, is ſolet iniquus vocari, non impius. Vnde nobis nunc non eſt diſputandum. Hoc tamen dicimus, quia nõ omnis iniquus eſt impius, licet omnis impius ſit iniquus.

[Margin: Impij hæretici & ſchiſmatici viperis ſimiles.]

[Margin: 2. Tim. 3. b]

[Margin: Iniquus quis.]

[Margin: Non omnis iniquus impius: ſed omnis impius eſt iniquus.]

CAP.

CAPVT XVII.

Conuerſio ergo illa in cōſpectu Dei grata eſt & accepta, in qua ſimul et fidei rectitudo ſeruatur, et vitæ bonæ regula cuſtoditur: id eſt, vt principaliter recta teneatur de deo ſentētia, deinde proximo exhibeatur charitas diuinit⁹ imperata. Tūc enim ſe homo recte diligit: cùm dilectionē Dei ſibi deuotus & humilis anteponit. Tūc etiā diligit proximū: ſi proximo quantū poteſt cōſulat, vt ad Deū recta fide & bona cōuerſatione perueniat. Proximi aūt charitas duplici eſt ratione ſeruāda, vt ſcilicet nec alij inferat quicquā quod ſibi nollet inferri: nec indigēti opē boni operis in quantū poteſt deneget, quia nec ſibi vellet negari, ſi ſimiliter indigeret. Unde Saluatoris noſtri ſic nos agnoſcimus informari ſermone dicentis: Quæ vultis vt faciant vobis homines, eadē & vos facite eis. Hæc eſt enim lex & prop heta. Nō dixit Chriſtus, quæ vobis fecerint homines, eadē & vos facite eis, ne malum crederemus pro malo reddendū ei qui nobis mali aliquid fecit, aut cuiquā negādum putaremus beneficium, à quo nobis nihil beneficij ſciremus impenſum: cùm debeat Chriſtianus omni homini beneuolētiæ adiutoriū vel prærogare, vel reddere: vt & bono bonum reddat, et malū bonitate præueniat. Dicitur enim nobis à domino: Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui vos oderūt, & orate pro perſequētibus & calūniantibus vos: vt ſitis filij patris veſtri qui in cælis eſt, qui ſolē ſuū facit oriri ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Boni autē fideles non ſolū ab illis perſecutionē patiuntur qui foris poſiti latratibus perfidis ac peruerſis Eccleſiæ Catholicæ dogmatibus obnitūtur: ſed etiam ab illis qui videntur quidē intra Eccleſiā eſſe, ſed male viuentes, inueniūtur eccleſiaſticæ traditioni non ore, ſed opere repugnare. Quos cum boni cōſpiciunt, grauiter gemūt, et ſancto affectu permotus cruciatur bonus animus quando

Charitas proximi duplici ratione ſeruāda.

Matth. 7. b

Matth. 5. g.

quando alienæ peruerſitatis non fugit ſenſum, quamuis tenere non poſſit aſſenſum.

CAPVT XVIII.

INtra Catholicam quippe Eccleſiam in præſenti ſeculo iuſti & iniqui tenentur admixti, ſacramentorum ſcilicet communione, non morum, id eſt, ſocietate credulitatis, non ſimilitudine conuerſationis. Non ergo corde, non corpore: quia profeſſione, non opere. Nunc igitur quamdiu ſecundum beati Pauli prædicationem in 2.Tim.2.c *magna domo non ſolum ſunt vaſa aurea & argentea, ſed & lignea & fictilia, & quædam quidem ſunt in honore, quædam vero in contumelia: intra eccleſiam quidem ſunt iniquus & iuſtus, extra Eccleſiam vero nullus eſt iuſtus. Et intra dominicam aream donec ventilatoris metuendus expectatur aduentus, & diſcretio ventilationis nouiſſimè differtur, palea frumento locali communione miſcetur. Quiſquis autem extra dominicam aream locus eſt, quamuis ibi vocabulum nominetur agricolæ: ſola ibi poteſt quæ vento raptatur palea reſidere. Verum quia tanta eſt agricolæ noſtri omnipotentia, vt nullus valeat eius vincere volũtatem, quiſquis in præſenti vita conuerſus recurrerit ad areæ dominicæ locum legittimum, ſi perſeueranter teneat in fide recta bona vitæ propoſitum, non erit palea, ſed frumentum, nec ignibus tradetur arſurus, ſed in horreo congregabitur placitis Deo fructibus opimatus.*

CAPVT XIX.

In ſola Catholica Eccleſia datur recipiturq; remiſsio peccatorũ.

IN ſola ergo Eccleſia Catholica datur & accipitur remiſſio peccatorum, quam ipſe ſponſus vnam dicit eſſe columbam ſuam, vnam electam ſuam, quam ſuper petram fundauit, cui claues regni cælorum dedit, cui etiam poteſtatem ligandi ſoluendiq; conceſſit. Sicut B. Petro

Petro veritas ipſa veraciter repromittit, dicens: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam: & portæ inferorum non præualebunt aduerſus eam, & tibi dabo claues regni cælorum, & quodcunq; alligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælo: & quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælo. Ab hac eccleſia quæ claues regni cælorum accepit, quiſquis foris eſt, non cæli viam graditur ſed inferni, nec tendit ad æternæ vitæ domum, ſed currit ad mortis æternæ ſupplicium. Non ſolum ſi remaneat ſine baptiſmo Paganus, ſed etiam ſi in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti baptizatus perſeueret hæreticus. Neque enim per baptiſmi meritum adipiſcitur veram vitam, ſi quis in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, ſiue intra Eccleſiam ſiue extra eccleſiã baptizatus, non tamen intra Eccleſiam Catholicam terminarit hanc vitam. Nec viuet per eccleſiaſtici baptiſmatis ſacramentum, qui non tenuerit eccleſiaſticæ fidei charitatiſq; conſortium. Ille enim ſaluatur ſacramento baptiſmatis, quem intra Eccleſiam catholicam vſque ad obitum præſentis vitæ tenuerit vnitas charitatis. Matth. 16. c

CAPVT XX.

CÆterum ſi quis aut de Eccleſia baptizatus egreditur, aut extra Eccleſiam in patris & filij & ſpiritus ſancti nomine baptizatus, ſi ante finem præſentis vitæ non fuerit Catholicæ reſtitutus Eccleſiæ, non carebit morte ſed requie: quia & tempore diluuij ſi quis in arcam Noe non eſt ingreſſus, non eſt ſaluatus diluuio, ſed necatus, nec ſalutẽ inuenit in aqua, ſed mortem. Aqua quippe illa in qua præfigurabatur baptiſmatis ſacramentum, quoſcunq; in arca reperit, à terra ſuſpenſos ad cæleſtia ſublimauit, reſiduos autẽ oppreſſos occidit, quos foris inuenit. Et pereunte Hiericho, ſi quos Geneſ. 7. Ioſue 6.

domus Raab meretricis incluſit, incolumes Ieſu ſeruare præcepit: reliquos verò quos illa non continebat domus, vnius mortis conſumpſit interitus. In illa igitur arca & in illa domo, eadem præfigurabatur Eccleſia, ſed in his qui extra arcam diluuio perierunt, & in eis qui extra illam domum gladio mortui ſunt, geminæ ſignificationis poteſt conſiderari myſterium. Exiſtimo enim quantum mihi nunc interim videtur, non incongruè credi in diluuij ſignificatione præceſſiſſe baptiſma Chriſtianæ confeſſionis: vt agnoſcamus hæreticos, ſi extra Eccleſiam permanſerint, baptiſmo pœnam mereri non vitam, & eos qui Chriſtum negantes de Eccleſia Catholica diſcedunt, æterno ſupplicio perituros. Arcæ quippe ſacramen-

1.Pet.3.d *tum beatus Petrus his verbis exponit: In diebus quando expectabat Dei patientia, in diebus Noe, cum fabricaretur arca, in qua pauci, id eſt, octo animæ ſaluæ factæ ſunt per aquam, quod & vos nunc ſimilis formæ baptiſma ſaluos facit, non carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio in Deum. Vbi eſt autem conſcientia bona, niſi vbi*

1.Tim.1. *eſt & fides non ficta? Docet enim Apoſtolus Paulus, quia finis præcepti eſt charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. Quid ergo, aqua diluuij non ſaluauit extra arcam poſitos, ſed occidit? Sine dubio præfigurabat omnem hæreticum, licet habentem baptiſmatis ſacramentum, non alijs, ſed ipſis aquis ad inferna mergendum, quibus arca ſubleuatur ad cælum. Neque enim ob aliud eis interitus per aquam naſcitur, niſi quia eos arca non continet ſinus. In quo ſolo poteſt viuere, quiſquis non vult aquis vitalibus interire.*

CAP.

CAPVT XXI.

HVius arcæ myſterium Cyprianus beatiſſimus Martyr, ſcribens in libro de ſimplicitate Prælatorum, vel potius, ſecundum vetuſta exemplaria, de Vnitate Catholicæ Eccleſiæ exponit: Adulterari non poteſt ſponſa Chriſti, incorrupta eſt & pudica: Vnam domum nouit, vnius cubiculi ſanctitatem caſto pudore cuſtodit. Hæc nos Deo ſeruat, hæc filios regno quos generauit, adſignat. Quiſquis ab Eccleſia ſegregatus, adulteræ iungitur, à promiſſis Eccleſiæ ſeparatur: nec perueniet ad Chriſti præmia qui reliquit Eccleſiam Chriſti: Alienus eſt, profanus eſt, hoſtis eſt. Habere non poteſt Deum patrem, qui Eccleſiam non habet matrem. Sicut non potuit euadere, quiſquis extra arcam Noe fuit, ſic & qui extra Eccleſiam foris fuerit, non euadet. Certum eſt igitur tam prædicatione beati Apoſtoli Petri, quàm expoſitione ſancti Martyris Cypriani, in arca Noe figuram Eccleſiæ, & in aquis diluuij figuram baptiſmatis extitiſſe. In illa quoque domo Raab meretricis, quæ pereunte Hiericho ſola eſt iubente Ieſu cum omnibus quos intra ſe habuit, incolumis reſeruata, in ſacramento Chriſtianæ confeſſionis, quantum mihi videtur, Catholica ex Gentibus ſignificabatur Eccleſia. Quæ ſcilicet reiecta priſtinæ fornicationis illuuie, duos exploratores Ieſu latenter excepit: hoc eſt, ſiue vtriuſque Teſtamenti caſtam cognitionem, ſiue Dei & proximi charitatem. Quia & in illis duobus teſtamentis Dei & proximi charitas intimatur, & in his duobus præceptis tota Lex cum Prophetis pendere cognoſcitur. Hæc quæ prius idolis proſtituta fuit meretrix impia, ſuſcipiens exploratores Ieſu, facta eſt fidelis & caſta: quos cuſtodiens à perſequentibus

Non habet Deum patrem, qui non habet Eccleſiam matrem.

Ioſue 6.

Matth. 7.

inimicis, non in inferioribus depoſitos obruit, ſed in ſolario domus ſuæ leuatos latenter abſcondit. Solarium vero propterea dicitur: eo quod ſolis lumine perfundatur. Quis eſt autem ſol humani cordis, niſi ille de quo dictum eſt per prophetam: Timentibus autem nomen meum orietur ſol iuſtitiæ, & ſanitas in pennis eius? De ipſo ſole oriente Zacharias in euangelio ſic prophetat: Quia viſitauit nos oriens ex alto, illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis ſedent. Nam & Abacuc propheta Chriſti aſcenſionem & ordinis eccleſiaſtici firmitatem ſub nomine ſolis lunæq; ſic prædicat: Eleuatus eſt ſol, & luna ſtetit in ordine ſuo. Cor ergo vniuſcuiuſque fidelis non incongrue ſpirituale ſolarium dicitur: quod ſolis illius ſuperni radijs ſalubriter illuſtratur. Raab itaque meretrix quos exploratores Ieſu in ſolario ſuæ domus abſcondit, vtique in ſuperioribus hoc eſt ſpirituali ſcientia illuminati cordis intima dilectione continuit, vt propheticum illud eloquium operis veritate cantaret, In corde meo abſcondi eloquia tua, vt non peccem tibi. Vera itaque fides, quæ diuinis eloquijs intimatur, tunc perſequentibus non traditur, tunc in corde fideliũ inuiolata & incolumis cuſtoditur: ſi non terrenis & caducis atque carnalibus, ſed cæleſtibus & ſpiritualibus promiſſis animus perſeueret affixus: nec contempletur quæ videntur, ſed quæ nõ videntur. Quæ enim videntur temporalia ſunt, ſicut ait Apoſtolus: quæ autem nõ videntur æterna ſunt. Cæterum quiſquis propterea fidem Chriſtianam tenet, vt res terrenas & tranſitorias adquirat: iſte exploratores Ieſu non in ſuperioribus domus ſuæ, ſed in inferioribus collocat: vbi cùm fuerint poſiti, facilius & inueniri poſſunt ab inimicis & perimi. Omnis enim perſecutor & inimicus eccleſiæ illos ſpiritualiter interimit, & ipſis ingerit æternæ mortis interitum: quorum cor inuenerit terrenis &

Sol humani cordis, Chriſtus. Malach. 4. a. Lucæ 1. Abac. 3. d. Pſalm. 118. 2. Cor. 4. d.

nis & caducis rebus innexum. Hi enim dum terrenas diuitias aut perdere metuunt, aut adquirere concupiſcunt: præcepta Chriſti, hoc eſt, exploratores Ieſu non abſcondunt in ſolario cordis: ſed tradunt perſequentibus inimicis, aut metu ſcilicet territi, aut igne prauæ cupiditatis accenſi. Nec funiculum coccineum, in cuius ſigno domus illa ſaluata eſt, habent per feneſtram domus ſuæ ſuſpenſum, qui fidei ſuæ non confitentur, ſed denegant ſacramenta. Funiculus enim coccineus, ſanguinis Chriſti myſterium præferebat: quem ille per feneſtram domus ſuæ ſuſpenſum habet, qui fide contra Paganos, ſeu contra quoſlibet hæreticos Deo protegente firmatus, ac fidem ſuam ſollicitè cuſtodiens, Chriſti ſe redemptum ſanguine confitetur. Propter quod ipſe Saluator ait: Qui me confeſſus fuerit coram hominibus: confitebor & ego eum coram patre meo qui eſt in cælis: Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo qui eſt in cælis. Quamuis igitur inimicus perſecutor exploratores Ieſu in inferioribus conetur occidere, id eſt, robur Chriſtianæ fidei terrenis moliatur promiſſionibus ſiue terroribus eneruare: ſi quis tamen trinitatis fidem, qua patrem & filium & ſpiritum ſanctum vnum Deum ſubſtantialiter credit, in ſuperioribus habuerit collocatam, omnes proſequentis atros errores, omneſq; ſeductoris inſidias non timebit. Lucæ 12.b

CAPVT XXII.

P*Roinde non ſolum quos iterati baptiſmi tenet reatus innexos, debent celeriter ad Eccleſiam recurrere, ad Deum lachrymis ac eleemoſynis pro tãto ſcelere deprecari: verum etiam ſi qui forſitan ſine iteratione baptiſmatis delectatione munerum, ſeu timore pœnarum negantes Catholicæ fidei ſacramentum, ad hære-*

ticorum ſunt mortiferum dilapſi conſortium: reſumant fidem, quam negauerunt, & ad Eccleſiam celeriter reuertantur, vt Ieſu veniente intra illam domum poſſint inueniri, extra quam nullus poteſt ab interitu liberari: Quia ſicut in Hiericho quiſquis extra illam domum fuit, nullum potuit adipiſci vitæ ſubſidium: ſic extra Eccleſiam Catholicam nullus acci-
Rom.10. *piet indulgentiam peccatorum. Et ſicut intra Eccleſiam Catholicam corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem: ſic extra eandem Eccleſiam mala credulitas non reparatur ad iuſtitiam, ſed ad pœnam. Et praua confeſſio non adquirit ſalutem confitenti, ſed ingerit mortem. Extra hanc Eccleſiam nec Chriſtianum nomen aliquem iuuat, nec baptiſmus ſaluat, nec mundum Deo ſacrificium offertur, nec peccatorum remiſſio accipitur, nec æternæ vitæ fœlicitas inuenitur. Vna eſt enim Chriſti Eccleſia, vna columba, vna dilecta, vna ſponſa: in qua Trinitas vnus Deus, vnius naturæ atque ſubſtantiæ creditur: In qua nec filio, nec ſpiritui ſancto contumelia minorationis ingeritur: In qua vnus atque idem cultus & honor vnus vni trinitati quæ Deus verus eſt exhibetur. Hæc eſt vna vera Eccleſia, quæ ſic credit & prædicat vnam trinitatis eſſentiam: vt in tribus vnam quamlibet non audeat præferre alteri perſonam. Sic enim nihil ſe diuerſum colere in ſubſtantia diuinitatis oſtendit: vt patrem & filium & ſpiritum ſanctum, hoc eſt, ipſam trinitatem vnum verum & ſolum confitens Deum, nec in vnitatis nomine Sabellianæ confuſionis incurrat errorem, & in trinitatis vocabulo meminerit Arrianæ diuerſitatis mortiferam vitare perniciem. Apoſtolicæ quippe prædicationis retinens normam, quemadmodum trinitatem cognoſcit in perſonis patris & filij & ſpiritus*

ſancti

ſancti: ſic vnius Dei rectam prædicat fidem, quia in patre & filio & ſpiritu ſancto naturalem prædicat vnitatem.

CAPVT XXIII.

AB hac Eccleſia ſi qui foris ſunt in diuerſis erroribus conſtituti, tunc accipient indulgentiam peccatorum, ſi ad eandem Eccleſiam dum ſunt in hoc ſeculo conſtituti, recta credulitate fuerint & contriti cordis humilitate conuerſi. Ergo currant dum tempus eſt ad legittimam matrem, quæ ſicut ex vtero ſuo natos filios continet diligenter & nutrit: ſic ex ancilla natos non ſolum redeuntes non reſpuit, quinetiam miſericordia viſceribus errantes inquirit, & pro affectu inceſſanter inuitat, quos in ſocietatem paternæ hæreditatis inducat. Neque enim in eis attendit ancillaris vteri conditionem: ſed paterni recognoſcit ſeminis veritatem. Quæ eſt enim veritas paterni ſeminis, niſi baptiſma perceptum in nomine Trinitatis? hoc illa in quocunque repererit, tanquam legitima mater ſui iuris eſſe cognoſcit. Nouit enim ſicut Rachel non ſolum proprio vtero filios parere, verum etiam ex ancilla progenitos ſuo nomine tanquam genitrix legitima vendicare. Geneſ. 35. *Hoc opus eſt, vt illi non negligant fraternam ſocietatem repetere: ſi volunt paternæ hæreditatis munere non carere. Igitur hæreſim relinquentes ad catholicam Eccleſiam celeriter reuertantur: nec de hæreditatis poſſeſſione dubitent, nec de peccatorum remiſſione deſperent.*

CAPVT XXIIII.

QVi enim non credit intra Eccleſiam Catholicam cuncta relaxari poſſe peccata, ipſe ſibi remiſſionem peccatorum denegat: ſi de hoc ſeculo in eadem cordis impœnitentis duritia perſeuerans, alienatus ab eccle-

Matth.12.c Marc.3.d Luc.12.b 1.Petr.4.b *ſiaſtica ſocietate diſcedat. Talis igitur aduerſus ſpiritum ſanctum dicit verbum, quod neque in hoc, neque in futuro ſit ſeculo remittendum. Charitas enim Dei quæ cooperit multitudinem peccatorum, diffuſa eſt, ſicut Apoſtolus dicit, in cordibus noſtris, per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis.* Rom.5.a *Hæc charitas quia incorruptum tenet vnitatis fraternæ conſortium: propterea multitudinem peccatorum cooperit, & vnitate ſpe certiſſima perſeuerantes perire non ſinit.* Galat.5.a *Si quis igitur tenens fidem quæ per charitatem operatur, ſic agit pœnitentiam priſtini cuiuſlibet erroris, vt eum nec erroris vlterius ſocietas teneat, nec catena mortiferæ deſperationis obſtringat: liber erit ab illo verbo quod aduerſus ſpiritum ſanctum dicitur, quod dicenti, non dimittitur, neque in hoc ſeculo, neque in futuro. Hoc enim verbo Dominus & Saluator noſter non aliqua peccata inſinuauit in futuro ſeculo dimittenda, quæ in hoc ſeculo dimiſſa non fuerint: Sed bene intelligentibus oſtendit non alia, ſed illa tantum in futuro ſeculo dimittenda, quæ in hoc ſeculo in vna & vera Eccleſia Catholica fuerint vnicuique dimiſſa. Soli enim illi Dominus ligandi ſoluendiq́ue tribuit poteſtatem, dicens: Tibi dabo claues regni cælorum: Et quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælis: & quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis.* Matth.16. *Quod ergo ſancta Eccleſia in hoc ſeculo non ſoluerit, ita inſolubile permanet, vt etiam in futuro ſeculo ſolui nullatenus poſſit. Ligatus eſt autem omnis homo, quem iſta non ſoluerit, nec conſequetur aliquod ſolutionis beneficiũ, qui nõ conuerſus ad pœnitentiã in eccleſia ſibi dandam ſperauerit indulgentiam peccatorum. Ille igitur dicit irremiſſibile verbum aduerſus ſpiritum ſanctum, qui diuitias bonitatis Dei & patientiæ & longanimitatis contemnens ſecundum duritiam ſuam, & impœnitens*

Peccatum in ſpiritum ſanctum irremiſsibile.

Rom.2.a

cor

cor, theſaurizat ſibi irã in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuique ſecundum opera ſua.

CAPVT XXV.

ETenim ſiue charitas & ea de corde puro, ſiue vnitatis fraternæ communio, ſiue hæreditatis cæleſtis paternæ poſſeſſio: in ſancti ſpiritus donatione conſiſtunt. De charitate quippe doctor Gentium dicit: Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Vnitatem quoque ſpiritus, cum eadem charitate commendat, dicens: Obſecro itaque vos ego vinctus in Domino: vt dignè ambuletis vocatione qua vocati eſtis, cũ omni humilitate & manſuetudine, cum patientia ſupportantes inuicem cum charitate, ſolliciti ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Ipſam quoque communionem ſpiritus ſancti eſſe confirmat, dicens: Gratia quoque Domini noſtri Ieſu Chriſti, & charitas Dei, & communicatio ſpiritus ſancti ſit cum omnibus vobis. De hæreditate quoque noſtra ſic loquitur, Signati eſtis ſpiritu promiſſionis ſancto, qui eſt pignus hæreditatis noſtræ. Spem quoque ipſam, quæ vitium deſperationis expellit, ſancto ſpiritui beatus adſignat Apoſtolus, dicens: Deus autem ſpei repleat vos omni gaudio & pace in credendo: vt abundetis in ſpe & virtute ſpiritus ſancti. Ille itaque cæleſtis hæreditatis adipiſcitur perenne conſortium, qui intra Eccleſiam Catholicam fraternæ charitatis cuſtodiens vnitatem, priuſquam præſentem finiat vitam, deponit mortiferam cordis impœnitentis duritiam, nec deſperat in Eccleſia vna & vere Catholica remiſſionem omnium peccatorum conuerſis dari per ſpiritum ſanctum. Quod etiam ipſe Saluator noſter oſtendit. Poſtquam enim reſurrexit inſufflans in diſcipulos, & eis donum ſancti ſpiritus tribuens, remitten-

[Margin notes: Rom. 5.a — Ephes. 4.a — 2. Cor. vlt. — Ephes. 1. — 1. Cor. 9.]

Ioan 20. *dorum eis poteſtatem tribuit peccatorum, dicens: Accipite ſpiritum ſanctum: ſi cuius peccata dimiſeritis, dimittentur ei: cuius retinueritis, retinebuntur.*

CAPVT XXVI.

NOn itaq; aduerſus ſe mortifera deſperatione claudant oſtium indulgētiæ, qui ab Eccleſia Catholica ſegregati cuiuſlibet hæreſis ſiue ſchiſmatis tenentur errore obſtricti. Deponant duritiam cordis, ſi nolunt malis interminabilibus cruciari. Scriptum namq; eſt, quia
Eccleſ. 3. *cor durum male habebit in nouiſſimo. Et qui amat periculum, in illo periet. Quid autem periculoſius, quàm diuinis obedientiam non exhibere ſermonibus, & vocantis Dei ſpernere voluntatem? Propter quod in libro ſancti Iob, ſicuti his qui conuertuntur æternitas promittitur glorioſa, ſic impijs pro eo quod non obediunt,*
Iob. 36. b *ſalutis munera denegantur. Sic enim ſcriptum eſt: Qui conuertuntur ab iniquitate, ſi audierint & ſeruauerint: complebunt dies ſuos in bonis, & annos ſuos in gloria. Impios vero non facit ſaluos, eo quod noluerunt ſcire Deū: & cum monerentur, inobediētes erant. Non ergo ſpernāt obedientiæ tempus indultum, ſed ad Eccleſiam Catholicam reuertantur: in qua ſola per ſancti ſpiritus donum charitas cooperit multitudinem peccatorum. Si*
1. Petr. 4. *qui etiam in Eccleſia Catholica ſunt, & male viuunt, priuſquā iſtam vitam finiant, feſtinent vt à mala vita diſcedant, nec ſibi putent ad ſalutē ſufficere Catholicum nomen, ſi Dei non faciāt voluntatē. Dicit enim Salua-*
Matth. 7. *tor noſter: Non omnis qui dicit mihi Domine Domine, intrabit in regnum cœlorū: ſed qui fecerit voluntatem patris mei, qui in cœlis eſt, ipſe intrabit in regnū cœlorū. Nam & in libro Pſalmorū ſcriptum eſt: Quia prope*
Pſalm. 144. *eſt Dominus omnibus inuocātibus eum in veritate: Voluntatem timentium ſe faciet, & preces eorum exaudiet,*

diet, & ſaluos faciet eos. Propter quod & in Prouerbijs vnuſquiſque noſtrum & timere Dominum iubetur & à malo diſcedere. Ibi quippe dicitur: Time Dominum & declina ab omni malo: & erit pax corpori tuo, & diligentia oſſibus tuis. Nam & in libro Eccleſiaſtico, ne mala faciat vnuſquiſque fidelium ſic admonetur: Noli facere mala, & non apprehendent te. Diſcede ab iniquo: & diſcedent mala abs te. Ne ſemines mala in ſulcis iniuriæ, & non metes illa in ſeptuplum. In eodem libro rurſus ne quiſque peccata peccatis adijciens de miſericordia Dei velit ſibi vana cogitatione blandiri, huiuſcemodi verbis doctrina ſalutaris occurrit. Ne adijcias peccatum ſuper peccatum, & dicas, Miſeratio Dei magna eſt. Miſericordia enim & ira ab illo, & in peccatores reſpiciet ira illius. Et rurſus ſanctus Iob dicit: Nónne perditio erit iniquo, & alienatio facientibus iniquitatem? In Prouerbijs ſcriptum eſt: Iniquitates ſuæ capient impium: funiculis autem peccatorum ſuorum vnuſquiſque conſtringitur. Hic moritur cum indiſciplinatis, de multitudine autem vitæ ſuæ proiectus eſt, & perit pro inſipientia.

Prouerb. 3. Eccleſ. 7. Eccleſ. 5. Iob 31. Prouerb. 5.

CAPVT XXVII.

ET ne quis putet aliqua peccata hominũ latere Deũ poſſe, ſancti Iob ſermonibus inſtruamur dicentis: Cogitationes meas dinumeraſti, & nihil te latuit peccatorum meorum. Signaſti quaſi in ſacculo iniquitates meas, annotaſti ſi quid inuitus erraui. Ne vero aliquis impunitũ ſe futurum putet, ſi cõuerti noluerit, eiuſdem ſancti viri verbis intentus auſcultet dicentis: Imò verò nullus confidat cum ſit nequam, ſe impunitum futurum, quicquid in iracundia prouocant Deum, tãquam inquiſitio in eo non ſit futura. Propter hoc in Eccleſiaſtico ſalubris deprompta monitio, vt nec conuerſio nobis de-

Iob 14.

bis deſit, qua vitentur peccata, nec deprecatio, qua poſ-
Eccleſiaſtici. 21. *ſint dimitti præterita. Sic enim dicitur: Fili peccaſti, ne adijcias iterum: ſed & de priſtinis deprecare, vt tibi dimittantur. Quaſi à facie colubri fuge peccata. Si acceſſeris ad illa, ſuſcipient te, & quaſi dentes leonis in vorando interficient te.* Sed nec illud ſiletur, quod impij & peccatores qui pœnitentiam impietatis ſiue iniquitatis agere noluerint, æternis ſint in fine deputandi ſupplicijs: miſericordiam verò his qui pœnitentiam geſſerint dominus noſter largiatur. Quippe in libro Eccleſiaſtico ſic poſitũ eſt, *Quoniam & altiſſimus miſertus*
Eccleſ. 12. *eſt pœnitentibus: & impijs & peccatoribus reddet vindictam.* Rurſus in eodem volumine ſic dicitur, *Me-*
Eccleſ. 7. *mento quoniam ira nõ tardabit. Humilia valde ſpiritum tuum: quoniam vindicta carnis impij, ignis & ver-*
Eſaiæ 66. *mis.* Iſaias quoque dicit, *Quia ignis eorum non extin-*
Eccleſ. 22. *guetur, & vermis eorum non morietur.* Rurſum in Eccleſiaſtico poſitũ eſt: *Stuppa collecta ſynagoga peccantium, & conſummatio eorum flamma ignis. Via peccantium plena offenſis, & in fine illorum inferi & tenebræ & pœna.*

CAPVT XXVIII.

HÆc eſt mors quæ ſecundum carnẽ viuentes excipiet, ſicut beati Pauli prædicatio ſancta teſta-
Rom. 8. tur, ita dicentis: *Ergo fratres debitores ſumus nõ carni, vt ſecundum carnem viuamus. Si enim ſecundum carnem vixeritis, moriemini: Si autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.* Facta autem carnis ſequitur, ſi quis aut obſequitur deſiderijs ſecularium, aut in impietate vult remanere captiuus: cùm nos non aliud doctrina ſpiritualis erudiat, niſi vt abnegata impietate, deſideria quoq; ſecularia deponamus. Quod Gentium doctor his verbis inſinuat, *Apparuit autem gratia do-*
Titum 2. *mini omnibus hominibus, erudiens nos, vt abnegantes impie-*

impietatem & ſecularia deſideria, ſobriè & iuſtè & piè viuamus in hoc ſeculo, expectantes beatam ſpẽ, & aduentum gloriæ magni Dei, & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti. Illorum eſt igitur ſpes beata, illorum expectatio certa, illorum fœlicitas futura: qui abnegantes impietatem & ſecularia deſideria, ſobriè & iuſtè & piè vixerint in hoc ſeculo. Sobrietas itaq; & iuſtitia & pietas debent à Chriſtianis intẽtiſſime cuſtodiri. Sobrietatem autem cuſtodit, quiſquis mores ſuos vitamq; componit. Et ille iuſtè viuit, qui proximo nec mali aliquid ingerit, & in quantum poteſt adiutorium bonæ operationis impendit. Ille etiam piè viuit, qui peruerſum aliquid nec credit de Deo, nec dicit. Quiſquis ergo vult ad regnum peruenire cœlorum, viuat ſobrius in ſemetipſo: iuſtitiam ſeruet in proximo: pius perſeueret in Deo.

CAPVT XXIX.

HÆc autem tunc in futura vita proderunt, ſi in vita ſeculi præſentis habeantur. Hoc enim beatus & ſciebat & docebat Apoſtolus: qui præcipiebat vt ſobriè & iuſtè & piè viuamus in hoc ſeculo: docens ſcilicet illos adepturos in iudicio miſericordiam, qui ante iudicium in hoc ſeculo iuſtam geſſerint vitam. Propter quod nos in libro Eccleſiaſtico diuina præmonet ſcriptura, dicens: Ante iudicium para iuſtitiam tibi, & in conſpectu Dei inuenies propitiationem. Debet itaque hic ſibi iuſtitiam præparare, quiſquis in conſpectu Dei propitiationem deſiderat inuenire. Quod enim in præſenti ſeculo ſibi homo non theſaurizauerit, futuræ retributionis tempore non habebit. Quod vt diuinarum teſtimonijs ſcripturarum quantum ſat eſt poſſit oſtendi, primum terminemus librum: vt conſequenter parti reſiduæ, quæſtionis congruum dare poſſimus exordium.

Ibidem.

Eccleſ. 18.

D. FVL-

D. FVLGENTII EPISCOPI RVSPENSIS, DE remiſsione peccatorum, Liber ſecundus.

CAPVT I.

NON *ignoro libri ſuperioris initio ſic nos quæſtionem de remiſſione peccatorum tractandã in Dei nomine atque adiutorio ſuſcepiſſe, vt trina fieret diſputationis inchoata partitio. Etenim cũm domino noſtro, hoc eſt Deo vero, nec miſericordiam deeſſe nec iuſtitiam diceremus: quod etiam ſcripturarũ diuinarũ manifeſtiſſima curauimus atteſtatione monſtrare: Hinc diximus facilius veritatẽ poſſe quærentibus apparere, qualibus Deus peccata dimittat, vbi dimittat, quãdo dimittat. Huius tripartitæ diuiſionis cum iam geminã perſoluerim partem, tertiæ me non neſcio debitorẽ. Qualibus etenim Deus peccata dimittat, & vbi dimittat, quantũ nobis Deus ſuæ pietatis condonauit auxiliũ, arbitror ſuperiore libro competenter oſtenſum. Conſtat namq; peccatorũ remiſſionẽ non tribui, niſi cõuerſis intra Eccleſiam Catholica conſtitutis. Ibi enim poteſt cõuerſio eſſe vera, vbi fides vera comitatu ſanctæ conuerſationis ornatur, & bene viuẽdi ſtudiũ nulla prauæ credulitatis maculatione polluitur. Vita enim bona nõ veraciter dicitur, quæ peruerſa credulitatis vitio deprauatur: neq; ſufficit ad ſalutem fides recta credẽtis, ſi conuerſatio moribus atq; operibus turpatur obſcœnis. Propter quod ſicut mortuã ſine operibus*

Iacobi 5. *fidem B. Iacobus prædicat: ſic omne quod nõ eſt ex fide,*

Rom. 14. *peccatum eſſe Paulus ſua prædicatione confirmat.*

CAPVT II.

Ioannis 1. NVnc *autem in quantum nobis à luce vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mun-*

mundum, donatur illuminationis auxiliũ, aggredimur oſtendere quando pœnitentibus detur remiſſio peccatorum. Sterilis enim pœnitentia remiſſionis fructu priuabitur, ſi diuinitus indulti tẽporis oportunitas omittatur. Propter quod beatus Petrus dicit: Non tardat dominus 2.Petri.3. *promiſſum ſuum ſicut quidam tardantem exiſtimant, ſed patienter fert propter vos, nolens aliquem perire, ſed omnes ad pœnitentiam conuerti. Obſecro Eutymi chariſſime, ne te pigeat intẽta conſideratione pẽſare, quantũ ſit ponderis in hac Apoſtolici virtute ſermonis. Neq; enim debet tanquam leue contemni, quod B. Petrus ob hoc dicit Deum patienter ferre, quia non vult aliquem perire, ſed omnes in pœnitentiam cõuerti. Hic enim prodeſt pœnitentia peccatori: vbi Deus peccantẽ damnare nõ feſtinat, vt remiſſionem peccatorum ad pœnitentiam conuerſo concedat: Quia ſi etiam poſt hanc vitam iniquorum pœnitẽtia poſſit eſſe aliquatenus fructuoſa, non diceret beatus Petrus, propterea Deum patienter ferre, quia non vult aliquem perire, eorũ ſcilicet quos præſcijt & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij eius. Iſtorum nemo perit. Voluntati autem eius quis reſiſtit? Iſti ante finẽ præſentis vitæ Dei miſericordia gratis præueniuntur, ipſi corde cõtrito & humiliato ſalubriter compunguntur, & omnes ad pœnitentiam diuino munere conuertuntur, ad quam ſunt diuinitus prædeſtinati per gratuitam gratiam, vt conuerſi non pereant, ſed habeãt vitam æternam. Hi proculdubio ſunt omnes quos ſecundum beati Pauli præconiũ Deus vult ſaluos fieri,* 1.Tim.2. *& in agnitionem veritatis venire. Quia enim ille hoc vult, qui omnia quæcunque voluit fecit: quod vult ſemper inſuperabiliter facit, hoc vtique in eis impletur; quod omnipotentis Dei voluntas incommutabilis & inſeparabilis habet. Cuius ſicut mutari voluntas nõ poteſt in diſpoſitione, ita nec prohibetur, nec impeditur pote-*

poteſtas in opere: quia nec æquitatem illius valet quiſquam iuſtè reprehendere, nec miſericordiam ipſius poteſt aliquis obuiare. Vnde Saluator noſter incredulæ ciuitatis maleuolentiam talibus verbis obiurgat: Hie-
Matth. 23. *ruſalem Hieruſalem, quæ occidis prophetas, & lapidas miſſos ad te: quotiens volui congregare filios tuos ſicut gallina congregat pullos ſuos ſub alas ſuas, & noluiſti? Hoc autem dixit Chriſtus, vt illius malam voluntatem oſtenderet, qua inſuperabili voluntati diuinæ fruſtra reſiſtere nitebatur, cum bona voluntas Dei nec ab eis poſſit vinci quos deſerit, nec aliquid non poſſit operari quod velit. Illa igitur Hieruſalem, quantum ad eius attinet voluntatem, ſuos filios ad Saluatorem congregari noluit: ſed tamen ille omnes quos voluit congregauit. Ac per hoc illa reſiſtere voluit omnipotēti, nec valuit, quia Deus, ſicut ſcriptum eſt: Omnia quæ-*
Pſalm. 134. *cunque voluit fecit, quoſcunque voluit ad ſe gratuita iuſtificatione conuertit, præueniens ſcilicet ſuperabundantis gratiæ munere, quos poſſet vtique ſi vellet iuſtè damnare. Ergo cum Petrus Apoſtolus dicit, quia Deus patienter feret nolens aliquem perire, ſed omnes in pœnitentiam conuerti, non ſic accipiamus omnes dictos, tanquam nullus ſit, qui congruè pœnitentiam non ſit acturus. Sed illos hic omnes accipere debemus, quibus ſic Deus pœnitentiam hic donat, vt etiam perſeuerantiam donet: Hoc eſt, qui ſic diuina præueniente miſericordia conuertuntur, vt eadem miſericordia ſubſequente ad crimina quibus renunciant nullatenus reuertantur. Hi ſunt quibus, ſicut Paulus ait, dat Deus*
2. Tim. 2. *pœnitentiam ad cognoſcendam veritattem, vt reſipiſcant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipſius voluntatem. Hanc pœnitentiam quiſquis curauerit in hoc ſeculo gerere, ipſe apud Deum pœnitentiæ ſuæ fructum poterit inuenire.*

CAP.

CAPVT III.

CÆterum legimus in libro Sapientiæ quoſdam in die iudicij habituros quidem pœnitentiam, non tamen indulgentiam diuinitus accepturos. Scriptum denique ſic habetur: Tunc ſtabunt iuſti in magna conſtantia aduerſus eos qui ſe anguſtiauerunt, & qui abſtulerunt labores eorum. Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in ſubitatione inſperatæ ſalutis, dicentes inter ſe, pœnitentiam habentes, & per anguſtiã ſpiritus gementes: Hi ſunt quos habuimus aliquando in deriſum & in ſimilitudinẽ improperij: nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniã, & ſinẽ illorum ſine honore. Quomodo cõputati ſunt inter filios Dei, & inter ſanctos ſors illorum eſt? Nemo autem cum legit dictum quia mali mirabuntur in ſubitatione inſperatæ ſalutis, exiſtimet illis, qui in criminibus præſentẽ finiũt vitam, quandoq; inſperatam ſalutem diuino munere conferendam. Iuſtorum namq; inſperata ſalus, quæ licet deſperatur ab iniquis danda, tamen permanet ſperãtibus iuſtis. Vnde B. Dauid vnam Pſalmi loco ſpem iuſtorũ cecinit & ſalutem, dicens: Salus autem iuſtorum à Domino, & protector eorũ eſt in tempore tribulationis: & adiuuabit eos Dominus, & liberabit eos, & eripiet eos à peccatoribus, & ſaluos faciet eos, quoniam ſperauerunt in eum. Hinc eſt quod iniqui æternis deputandi tormentis dicturi ſunt de iuſtis: Hi ſunt quos habuimus aliquãdo in deriſum, & in ſimilitudinem improperij: nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniã, & finem illorum ſine honore. Hæc eſt inſperata ſalus, quoniam vitam iuſtorum inſaniam æſtimabant. Et cùm ipſi eſſent inſani, ſanos ſe eſſe credebant, nec ſperabant retributionem diuinæ iuſtitiæ: & propterea vitam ſuam corrigere negligebant. Etenim delectabantur hic luxurioſè viuere diebus paucis, nec ſe credebant poſtmodum æternis cruciandos

Sapien. 5.

Pſalm. 36.

ciandos eſſe ſupplicijs. Propterea cum iuſtos viderint in illa gloria filiorum Dei, de qua dicit beatus Paulus:
Roman. 5. *In qua ſtamus & gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei: tunc iniqui mirabuntur in gloria iuſtorũ, hoc eſt, filiorum Dei: quia ipſi iuſti ſunt filij Dei. Propterea iniqui pœnitentiam, quia intemporaliter habentes, & per an-*
Sapien 5. *guſtiam ſpiritus gementes. Quomodo computati ſunt inter filios Dei, & inter ſanctos ſors illorũ eſt? Inſperata ergo ſalus, id eſt, quæ ſperata non eſt ab iniquis, profecto iuſtis dabitur, non iniquis. Non enim dabitur illis qui eam deſperando male viuunt: ſed illis qui eam bene ſperando, & à deſiderijs carnalibus abſtinẽdo, B. Petri ſa-*
1. Petri. 2. *lubria mãdata cuſtodiunt, dicentis: Chariſſimi, obſecro tanquam aduenas atq; peregrinos, abſtinere vos à carnalibus deſiderijs quæ militant aduerſus animã: conuer-*
Rom. 12. a *ſationem veſtrã inter Gentes habẽtes bonam. Per ipſam bonã cõuerſationem iuſti exhibent corpora ſua hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem: quia per bonã conuerſationem ipſi ſunt etiã templũ Dei: Quod eſſe fide-*
1. Cor. 3. *les teſtatur Apoſt. dicens: Neſcitis quia templũ Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in vobis? hoc templum ne malis operibus polluatur, non ſolum diligenter præmonet, ſed etiam vehemẽter noſtros animos terret, dicens:*
Ibidem. *Si quis autem templum Dei violauerit, diſperdet illum Deus. Templum enim Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos. Nemo ſe ſeducat. Quis enim rogo male viuẽs cum audit ab Apoſtolo, quia ſi quis templum Dei violauerit, diſperdet illum Deus: ſi conuerſus in hoc tempore non fuerit, aliquam ſibi ſpem remiſſionis futuræ promittere audeat? Quis non tremefactus concidat? Quis nõ ante finem vitæ præſentis ad pœnitentiam compunctus & humiliatus accurrat? Clamat Apoſtolus, quia ſi quis templum Dei violauerit, diſperdet illũ Deus, & vanus homo ſeducit ſeſe cogitatione nequiſſima, dicens: Etiam ſi tem-*

ſi templum Dei violauero,& vſq; in fine male vixero, ſaluus ero. Nunquid non talibus dicit Apoſtolus,quia dicunt,Faciamus mala, vt veniāt bona,quorum damnatio iuſta eſt? Non hi ſunt quos ſancta ſcriptura infœlices appellat,ſpemq; illorum vacuā omnino pronuntiat,dicēs: Sapiētiam & diſciplinā qui abijcit,infœlix eſt,& vacua eſt ſpes illorum,& labores ſine fructu?* Roman.3. * Nónne Sapien.3.

CAPVT IIII.

SAlus illa igitur non dabitur iniquis,ſed iuſtis:ante finem ſcilicet huius vitæ correctis atq; conuerſis. Salus illa bonis dabitur qui ad amicitiā Dei cucurrerūt per conuerſionē, non malis qui permanētes amici mūdi, Apoſtolica increpatione inimici Dei merētur congruè nūcupari. Tales enim B.Iacobus ſubiurgat,Adulteri, neſcitis quia amicitia huius mūdi inimica eſt Deo? Si quis ergo voluerit amicus eſſe huius mūdi,inimicus Dei conſtituetur. Quiſquis igitur declinās à malo & faciēs bonū,pro ſuis iniquitatibus in præſenti vita pœnitentiā geſſerit,& cōuerſus ad Deum toto corde malis operibus renuntiauerit: ſpes ipſius vana nō erit. Cæterum fruſtra ſeipſum ſeducit,quiſquis per latam et ſpatioſam viam ſe peruenturum arbitratur ad vitam:cùm dominus per arctam viam nos iubeat ambulare, atq; anguſtæ portæ nobis demōſtret introitum,per quē venitur ad regnum. Dicit enim:Intrate per anguſtam portam. Quàm lata porta & ſpatioſa via quæ ducit ad perditionem:& multi ſunt qui intrant per ipſam. Quàm anguſta porta & arcta via, quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt qui inueniunt eam. Via noſtra præſens vita eſt,in qua ſi quis poſitus verbo Dei non conſenſerit, non accipiet remiſſionem peccatorum: ſed in fletu & ſtridore dentium lugebit ſine fine ſupplicium. Nec immerito nunquam merebitur carere tormento: qui quamdiu hic vixit, noluit renuntiare peccato. Propter hoc vnumquemq; noſtrum Matth.7.b

ſaluator præmonet, dicens: Eſto conſentiens aduerſario tuo cito dum es in via cum eo: ne forte tradat te aduerſarius iudici, & iudex tradat te miniſtro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exies inde donec reddas nouiſſimum quadrantẽ. Aduerſarium ſibi quippe facit homo Dei verbum: quãdiu illa facit quæ diuinus ſermo prohibet. Cui dicitur in Pſalmo: Tu verò odiſti diſciplinam, & proieciſti ſermones meos poſt te. Huic ſermoni diuino ſi quis in via, hoc eſt, ſi quis in hac vita cito conſentiens non fuerit, miſſus in carcere ignis æterni vltra requiem non habebit. Bonus enim aduerſarius iſte, qui ſalubri aduerſitate iugiter inſtat: vt à nobis aduerſitatẽ mortiferæ iniquitatis expellat. Hinc eſt quod nos in alio loco ſcriptura diuina, vt celeriter conuertamur, hortatur: ne tarditas mortifera perditionem differenti pariat, non ſalutem. Ait igitur: Ne tardaueris conuerti ad Deum, & ne differas de die in diem: ne ſubito veniat ira eius, & in tempore vindictæ diſperdet te. Oſtendit vtique ſermo diuinus, quia cùm vindictæ tempus aduenerit, non iam conuerſio malum punitione ſubtrahet: ſed ira vindex debita condemnatione diſperdet. Illud etenim tempus non erit remiſſionis, ſed retributionis, nec indulgentiæ, ſed vindictæ.

Matth. 5. Lucæ 12. Vide ſer. D Aug. de verbis Domin. 1. & eiuſdẽ ſer. de diuerſis quintum. Pſalm. 49. Eccleſ. 5.

CAPVT V.

QVæ idcirco diuina lõganimitate differtur, vt ſanctorum numerus impleatur. Hanc enim vindictam beatus Ioannes in Apocalypſi ſanctos memoratur poſtulaſſe, quorum hæc verba ſunt: Quouſque domine ſanctus & verus non iudicas & vindicas ſanguinem noſtrum de his qui in terra habitant? Et vt doceret pro his qui eorum ſunt conſortio copulandi, tempus vindictæ ſuperna ordinatione differri: ſequitur dicens, Et datæ ſunt ſingulis ſtolæ albæ, & dictum eſt eis vt requieſcerent breui adhuc tempore, donec impleatur numerus

Apocal. 6.

merus conſeruorum & fratrum eorum. Nouerat etiam beatus Paulus præſentis ſeculi futurique diſtantiam, ſciebat in præſenti poſſe tantum beneficium ſalutis adquiri: in futuro autem non niſi mercedem iuſtitiæ ſingulis pro bonorum ſeu malorum operum qualitate reſtitui. Vnde cùm propheticum poſuiſſet teſtimonium quod dicit Deus, Tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis adiuui te: continuo ipſe ſubſecutus adiungit: Eſaiæ 49.
Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis. De futuro autem dicit: Omnes enim nos manifeſtari 2.Cor.6.
oportet ante tribunal Chriſti: vt recipiat vnuſquiſque propria corporis prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum.

CAPVT VI.

NOn ergo in futuro tribuitur vita æterna: niſi fuerit in ſeculo peccatorum donata remiſſio. Neque hic accipiet remiſſionem peccatorum, niſi qui ſuis peccatis renuntiat, & ad Deum ſummum ac verum cordis vera cõuerſione feſtinet. Illud etenim tẽpus nõ erit remiſſionis, ſed retributionis. Non ibi miſericordia iuſtificabit impium: ſed iuſtitia diſcernet iuſtum & impium. Scriptum namq; cõtinetur in Pſalmo: Dominus interrogat iuſtum & impium. Et vt oſtenderet in iniquitatibus perditionem eſſe animæ non ſalutem, ſequitur dicens: Qui autem diligit iniquitatem, odit animam ſuam. Pſalm.10.
Né verò aliquam ſibi miſericordiam repromittãt, qui vſq; in finem præſentis vitæ in iniquitatẽ perdurant: ſubſequenter de Deo ſic loquitur, Pluit ſuper peccatores laqueos, ignis ſulphur & ſpiritus procellarum, pars calicis eorum: Quoniam iuſtus dominus, iuſtitias dilexit, æquitatem vidit vultus eius. Quiſquis igitur hæc audiens in præſenti tempore miſericordiã Dei noluerit per conuerſionem quærere: in futuro eam nunquam poterit inuenire. Hoc enim iuſtus iudex per beatum nobis Apoſtolum Iacobum denũtiari præcepit, eodẽ dicente:

Iacobi 2. *Iudicium ſine miſericordia illi qui non fecerit miſericordiam. Ordo autem miſericordiæ continet, vt miſericordiam quã homo impẽdere iubetur alteri, prius exhi-*
Eccleſi. 30. *beat ſibi, dicente ſcriptura: Miſerere animæ tuæ placens Deo. Proinde ſi quis placere Deo non vult: animæ ſuæ miſericordiã denegat. Et qui animæ ſuæ miſericordiam in præſenti ſeculo noluerit donare: nullatenus apud Deũ miſericordiam poterit inuenire. Iudicium enim ſine miſericordia illi qui non fecit miſericordiam. Ac per hoc quod ſubſequẽter dicitur, Superexaltat autẽ miſericordia iudicium, in illo fiet, qui nunc miſeretur animæ ſuæ*
Matth. 5. *placẽs Deo. Ipſe namq; dominus dicit: Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Nam*
1. Corin. 14 *cùm beatus Apoſtolus moneat, vt omnia honeſtè ſecundum ordinẽ fiant, propter quod in Cantico Canticorum*
Cantic. 2. *dicitur: Ordinate in me charitatem: quomodo dicendus eſt aut charitatis aut miſericordiæ ordinem tenere, qui non dico quemlibet hominẽ alium, ſed ipſe corpus ſuum reficit cibo, ne deficiat: munit indumẽto, ne algeat: dũ eſt ſanũ, cauet ne infirmetur: dum eſt infirmum, ſatagit vt ſanetur: carni ſuæ alimentorũ inceſſanter, veſtimentorũ, medicaminũ miniſtrat ſollicita intẽtione ſubſidiũ: & animæ ſuæ male viuendo cõquirit interitum? Carnẽ ſuã neceſſarijs cibis nutrit: & animã ſuã operibus malis interficit? Carni ſuæ noxios cibos negat: & animæ ſuæ opera mala tanquam venena mortifera ſubminiſtrat? Carni ſuæ vitam prolõgare deſiderat quæ finitur diebus paucis: & animæ ſuæ procurat mortẽ, cuius in ſupplicio non erit finis? Ac per hoc qui animã ſuã odiſſe cõuincitur, etiã animæ ſuæ crudelis aduerſarius inuenitur: quia ſicut boni actus faciunt carnẽ cũ anima cæleſti beatitudine perfrui: ſic opera mala faciũt æterno igni animã cũ carne torqueri. Ipſe ſibi ergo eſt pernicioſiſſimus inimicus: quiſquis male viuẽs, vitã nõ mutat antequã finiat.*

CAP.

CAPVT VII.

EX huius enim vitæ fine, illius vitæ pendet initiũ: in qua quicquid retribuitur, non finitur. Cùm autem dignè ab Apoſtolo Ioanne dicatur: Qui odit fratrem ſuum, homicida eſt, & ſcitis quia omnis homicida non habet vitã æternã in ſe manentẽ: cumq́; ſanctus Dauid dicat: Qui autẽ diligit iniquitatẽ, odit animam ſuam. Si homicida eſt qui fratrẽ ſuũ odit, quid eſt qui diligit iniquitatem & odit animã ſuã? Et ſi ille qui odit fratrem, non habet vitã æternam in ſe manentem: quomodo ille qui in dilectione iniquitatis odio animæ ſuæ finit iſtam vitã, peruenire poterit ad indulgentiã peccatorũ, per quam venitur ad vitam, cũm ipſe Dominus noſter euidenter oſtendat, qualiter ad vitã vnuſquiſq; perueniat, dicens: Si vis venire ad vitã, ſerua mandata? Ille igitur veniet ad vitã, qui mandata ſeruat. Quis autem ſeruat diuina mandata, niſi qui ad Deũ conuerſus ante finẽ vitæ præſentis diſceſſerit ab iniquitatibus priſtinis? Propter quod B. Paulus nos admonet, vt diſcedat ab iniquitate omnis qui inuocat nomen Domini. Hoc autẽ dicebat, ſciens quia in hoc tempore pœnitentia fructuoſe agitur, in quo pœnitẽtibus indulgẽtia condonatur. Cæterum in futuro erit iniquorũ pœnitentia: ſed fructuoſa non erit, quia iniquorũ conuerſio nulla erit. Mittentur enim in tenebras exteriores, vbi erit fletus et ſtridor dẽtium. Ibi ſine fine cruciabuntur, non ſolũ gehennali ſupplicio animæ ſimul & corpora, ſed etiam ipſis tenebris peſſimæ voluptatis. Hic erit enim talibus mala ipſa voluptas ad ſupplicij cumulũ, pro qua manet eorũ ſine fine tormentũ. Spernunt enim nunc oportunitatem temporis accepti: & in die ſalutis nõ quærũt diuinitus adiuuari. Quod tẽpus ita Deus prophetico nobis inſinuauit eloquio, dicẽs: Tẽpore accepto exaudiui te, & in die ſalutis adiuui te. Hoc teſtimoniũ B. Paulus ſecutus, adiũxit:

1. Ioan. 3. — Matth. 19. — 2. Tim. 2. — 2. Cor. 6.

Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis. Hoc tempus alio loco ſic euidenter idem commendat Apoſtolus, vt quiſquis diuino illuminatus munere intentè legerit, & competenter intellexerit, non ſe decipiat, nec aliud ſibi tempus conuerſionis aut remiſſionis inquirat: ſciens quia quiſquis in hoc tempore indulgentiam noluerit quærere, nullatenus poſt iſtam vitam poterit inuenire. Scribens ergo beatus Paulus ad Galatas hæc loquitur: Nolite errare. Deus non irridetur. Galat. 6. *Quæ enim ſeminauerit homo, hæc & metet. Quoniam qui ſeminat in carne ſua, de carne metet corruptionem: Qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam. Bonum autem facientes non deficiamus: tempore enim ſuo metemus non deficientes. Ergo dum tempus habemus operemur bonum ad omnes: maxime autem ad domeſticos fidei. His Apoſtoli verbis quis piger ad operis boni non excitetur affectum? Quis errans à Deo non rectam viam tremefactus inquirat? Quis non ſeminationi bonæ delectetur inſiſtere, quando ſe non aliud quàm quod ſeminat recepturus cognoſcit in meſſe?*

CAPVT VIII.

OPortet igitur vt hunc apoſtolicæ prædicationis ſermonem paulo diligentius attendamus. Neque enim fruſtra cum tanto pondere præmonet dicens: Nolite errare. Ac deinceps adiecit, Deus non irridetur. Poſtmodum vero aperuit, in quo nonnullos errare cognouit inquiens, Quæ enim ſeminauerit homo, hæc & metet. Errat ergo, quiſquis ſe in retributione futura meſſurum putat, quod in huius temporis operatione non ſeminat. Verum quia ipſius ſeminationis ac meſſis diuerſitas fuit euidentius intimanda, idcirco eam ſubſequentibus verbis peritus diſcernendi agricola ſubiungens, hæc ait: Quoniam qui ſeminat in carne ſua, de car-

de carne metet corruptionem:qui autem ſeminat in ſpiritu,de ſpiritu metet vitam æternam.Ille eſt ergo error quem in huius ſermonis interdixit exordio , quo ſe vnuſquiſque aliud exiſtimat meſſurum eſſe quàm ſeminat. Errat igitur quiſquis in carne ſeminat, de qua corruptio metitur , exiſtimat meſſurum ſe vitam æternam,quæ in ſpiritu ſeminantibus reſeruatur.Sequitur verò Apoſtolus dicens:Bonũ autem facientes non deficiamus:tempore enim ſuo metemus nõ deficientes.Hæc euidenter oſtendit ſeminis nomine vniuſcuiuſq; opera deſignari. Superius enim dixerat: Quæ enim ſeminauerit homo,hæc & metet.Nũc dicit,Bonũ autem facientes,non deficiamus: tempore enim ſuo metemus non deficientes. Verè veritatis diſcipulis, & ob hoc magiſter egregius Gentium,qui ſicut iuſtitiam non defuturam in retributione operum docuit : ſic tempus ſeminationis & meſſis, id eſt, operationis, retributioniſq; diſcreuit : ne quis inepta cogitatione tempus ſeminationis & meſſis confundens , aut tempore ſeminationis depoſcat futuræ meſſis effectum, aut tempore meſſis concedendum ſibi ſperet bona ſeminationis initiũ. Ac ſic iners operarius & ignauus pigritiæ vinculis inretiatus , imò quod eſt deterius, ſtudio mortiferæ ſeminationis intẽtus,non gaudeat in meſſe,ſed lugeat, dum cœperit ſuæ ſeminationis condigna tunc metere , quando iam non poterit qualitatem mali ſeminis immutare . Eſt præterea diligentius attendendum , tria quidem nobis in hoc loco Apoſtolicæ doctrinæ ſermonis oſtendi : hoc eſt, vt bonum faciamus, & vt non deficiamus:quia tempore ſuo metemus non deficientes.Horum trium,duo in præcepto ſunt operis: tertium, in promiſſione mercedis. Duobus labor operarijs indicitur : tertio ſpe futuræ meſſis laborantium animus ſubleuatur. Adſolet enim qui certam ſperat pro ſui laboris qualitate mercedẽ ſumere,magis

ex labore virtutẽ. Bonæ igitur operationi Apoſtolus perſeuerantiam iũgit: vt non deficiat in ſemine, quiſquis in meſſe delectatur ſine fine gaudere. Proinde ſecũdum dictum B. Apoſtoli ille neceſſe eſt ad futuræ meſſis gaudiũ perueniat: qui præſenti tempore in bonæ operationis ſemine perſeuerat. Cæterũ multũ ſeipſum ſeducit, ſiue qui nulla mittẽs vſq; in finem præſentis vitæ ſemina, operũ bonorum putat bona quandoq; meſſurũ: ſeu qui deprauatus caret perſeuerantia bonæ operationis, & lætitiam ſperat in retributione mercedis: cum B. Apoſtolus hoc vnumquemq; recepturũ teſtetur in meſſe, quod perſeuerãter præmittit in ſemine. Talis namq; eſt ille peritiſſimus ventilator, qui permũdabit areã ſuã, vt diſcretione tritici atq; palearum nulla ſubreptione fallatur: nec in horreũ mittit paleas ignibus dãdas, nec tradit flammis frumenta, quæ ſunt horreo deputanda. Futuræ quippe meſſis tẽpore boni ſeminatores illi ſcilicet, qui nũc perſeuerãter ſeminãtes in lachrymis in gaudio metent, quiq; nunc eũtes flent mittẽtes ſemina ſua: tunc autẽ veniẽtes veniẽt in exultatione portãtes manipulos ſuos. Sicut ille priuabitur gaudio cõſortioq; meſſorũ, qui licet aliquãdo bona ſeminauerit, perſeuerãtiam tamẽ bona ſeminandi non tenuit, ſic etiã ille nec indulgẽtiæ, nec lætitiæ poterit participatione gaudere, quẽ ſeminatori nocturno, id eſt,
Matth. 13. *diabolo intantũ famulari fauereq; delectat, vt vſq; in mortẽ nõ quieſcat illa ſeminare, quæ angelorũ metentiũ diſcretione collecta & in faſciculos colligata, domini iudicio ſine cõmutabili præcepto inextinguibili deputẽtur incẽdio: quia & ſubſequẽtis vitio iniquitatis, præteritus iuſti fruſtratur omnis labor bonus, et iniquitatis meritũ permanet, cuius labor eſt omnis malus. Dicit enim Apo-*
1. Cor. 3. *ſtolus: Quia vnuſquiſq; propriã mercedẽ accipiet, ſecũdum ſuũ laborẽ: Illũ ſcilicet, in quo vnuſquiſq; inuenitur quãdo de præſenti ſeculo trãſire præcipitur. Proinde*

ſicut

ſicut Apoſtolus monet, dum tempus habemus operemur bonum ad omnes: maximè autem ad domeſticos fidei.

CAPVT IX.

NAm & in epiſtola quæ ad Hebr. ſcripta eſt, nō ſolum conuerſio in præſenti tēpore ſignificatur neceſſaria: verumetiam præcipitur vſq; in finē perſeuerantia retinēda. Ait enim, Videte fratres, ne forte ſit in aliquo Hebr. 3. *veſtrum cor malū incredulitatis diſcedēdi à Deo viuo, ſed hortamini voſmetipſos per ſingulos dies, donec hodie cognominatur, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Participes enim Christi effecti ſumus, ſi tamen initiū ſubſtantiæ vſq; ad finem firmū retineamus. Quis autē nō ipſius exēplo terreatur Apoſtoli, vt à malis operibus diſcedēs, in pœnitentia & cōuerſatione currat ad Deū, et ſollicitus caueat ne tenore perſeuerātiæ derelicto reprobus fiat? Conſiderandū quippe eſt cūctis fidelibus, qua ſollicitudine ipſe B. Paulus cucurrerit, qua vigilātia pugnauerit, qua ſeueritate corpus ſuū caſtigauerit. Ait ergo, Ego igitur ſic curro, non quaſi in incertum: ſic* 1. Cor. 9. *pugno, nō quaſi aerē verberans: ſed caſtigo corpus meū, & in ſeruitutē redigo: ne fortè cùm alijs prædicauerim, ipſe reprobus efficiar. Hæc autē dicebat, ſciens per Ezechielē diuinitus dictū in eo: Cùm conuerterit ſe iuſtus à ſua iuſtitia, et faciat delictū, et moriatur: in ſuo delicto* Ezech. 4. *quod fecit in ipſo morietur. Fruſtra igitur ſibi peccatorū remiſſionē vanis cogitationibus ſomniat, quiſquis nō vſq; in finē præſentis vitæ, in mādatis domini perſeuerat, vel quiſquis ante finē vitæ præſentis nō diſcedit ab itineribus peſſimis. Oportet enim vt omnis iuſtus cum timore et tremore ſuā ſalutē operetur, et omnis iniquus* Philip. 2. *deſinat exhibere mēbra ſua arma iniquitatis peccato: ſed exhibeat ſemetipſum tanquam ex mortuis viuentem, & membra ſua arma iuſtitiæ Deo, ac deſinat talia* Rom. 6. *operari, quorū ſtipendiū mors eſt, dicēte Paulo Apoſt.*

Stipen-

Rom. 6. *Stipendium enim peccati mors. Hæc mors, etiam futura ira Dei dicitur, quæ iniquis & in malo perſeuerãtibus inferetur. Vnde & Iohannes Baptiſta Phariſæos Sadducæoſq́ ſic increpat, vt etiam Chriſtianos male viuentes ſua increpatione perſtringat. Dicit namque: Genimina viperarum, quis vobis demonſtrauit fugere ab ira*

Lucæ 3. *futura? Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ. Et ne velitis dicere, patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quia potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Iam enim ſecuris ad radices arborum poſita eſt. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Iſta cùm dominicus præcurſor diceret, proculdubio iniquis dicebat & malis, quos etiam propter imitationem ſerpentium, hoc eſt, diabolici operis, viperarum genimina nũcupabat. Quibus tamen oſtendit, quid in hoc ſeculo facerent, quid etiam in futuro iudicio formidarent. Præcipiens enim vt facerent fructus dignos pœnitentiæ, oſtendit hic mutari poſſe homines, & à ſupplicij merito ad meritum regni pœnitentis animi conuerſione tranſire. Adiungens autem, quia omnis arbor quæ nõ facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur: tempus prænuntiauit, futuri iudicij, quo malis vſque in finem crimino ſam ducentibus vitam, ſicut infructuoſis arboribus, non remiſſio peccatorum miſericorditer donabitur, ſed æterna cõbuſtio iuſtè reddetur. Ideo quoq́ Saluatorẽ noſtrum prædicit ad diſcretionem tritici palearumq́ venturum: qui habẽs ventilabrũ in manu ſua, permundabit areã ſuam: & cõgregabit triticum ſuum in horreum, paleas autem cõburet igni inextinguibili. Informat omnẽ præterea Chriſtianũ tenore euangelicæ lectionis, vt diſcretione habita cõſideret quid in primo Saluatoris aduẽtu fuerit vnicuiq́ piiſſima largitate donatũ, quid etiã ſingulis expectetur in ſecũdo iuſta retributione reddendũ.*

CAP.

CAPVT X.

IPſe enim noſter Saluator & iudex, qui nunc venit vt ſaluet: tunc eſt autem venturus, vt iudicet: qui nunc venit, vt bonos ex malis pia remiſſione faciat: tunc autem venturus eſt, vt malos à bonis iuſta examinatione diſcernat. Primi aduentus ſui demonſtrat beneficium, dicens: Venit enim filius hominis quærere & ſaluum facere quod perierat. Luca 19. Secundi verò aduentus metuendam ſic intimat æquitatem. Veniet filius hominis Matth. 16. & tunc reddet vnicuiq; ſecundum opera ſua. Primi aduētus miſericordiam rurſus oſtēdens, ait: Sic enim dilexit Deus mundum, vt filium ſuum vnigenitū daret: vt Ioan. 3. omnis qui credit in eum nō pereat, ſed habeat vitā æternam. Non enim miſit Deus filium ſuum in mūdum, vt iudicet mūdum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Secundi vero aduētus iudiciū ſic pronuncians dicit: Multa habeo de vobis loqui & iudicare. Ioan. 8. Et alio loco: Sermo quem locutus ſum vobis, ipſe iudicabit vos. Et alio loco: Ioan. 12. Sicut audio, iudico, & iudiciū meum verum eſt. Rurſus Ioan. 5. beneficium primi aduētus ſui, quo nullum inueniens viuum, gratis ſuſcitat mortuos, quos vtiq; facit ex impijs iuſtos, talibus intimat verbis. Amen amen dico vobis, quia venit hora & nunc eſt, quando mortui audiēt vocem filij Dei: & qui audierint, viuent. Ibidem. Secundi vero aduentus examen, quo iudicaturus eſt viuos & mortuos, ſubſequenter prænuntiat, dicēs: Amen amen dico vobis, quia veniet hora, quando omnes qui in monumētis ſunt Ibidem. audient vocem eius: Et procedent qui bona fecerunt in reſurrectionē vitæ, qui autem mala egerunt, in reſurrectionē iudicij. Præſentis itaq; vocis eius auditus donat vitam mortuis, cum fidei gratiā largitur incredulis, & quos malos inuenit bonos facit: Præſentis autē vocis eius auditus impios piè iuſtificat, peccatores miſericorditer ſaluat, cæcos clementer illuminat. Secundæ autem vocis

eius

eius auditus ſicut iuſtis coronam iuſtitiæ reddet: ſic iniquis pœnã pro iniquitate retribuet. In prima vocis eius auditu præuenit peccantes miſericordia redimentis: in ſecunda vocis auditu ſubſequetur operantibus retributio iudicantis. Math. 11. *Hic omnibus dicitur: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego vos reficiam: il-* Math. 25. *lic autem dextris tantum dicetur: Venite benedicti patris mei, percipite regnum. Siniſtris vero dicetur, Ite maledicti in ignem æternum. Vbi eſt meritorum tanta certiſſima cognitio paſtoralis qua ſegregabuntur oues ab hœdis, vt ita nullus hœdus ponatur ad dexteram, ſicut ouis nulla collocabitur ad ſiniſtram. Illa quippe merita cum quibus homines ex hac vita diſcedunt, ipſa cum eis in illa vita indeſinenter atq; incommutabiliter permanebunt, ſiue bona quæ hic diuina pietas contulit: ſeu mala quæ hic humana iniquitas comparauit. Ac per hoc nulla ibi erit remotio malorum, quamuis futura ſit bonorum promotio meritorum. Illa enim manebunt in pœna, iſta perficientur in gloria. Iſtud eſt tempus* Pſalm. 102. *quo Deus, ſicut in Pſalmo ſcriptum eſt: Non ſecundum peccata noſtra fecit nobis: neque ſecundum iniquitates noſtras retribuit nobis. Quoniam ſecundum altitudinem cæli à terra confirmauit Dominus miſericordiam ſuam ſuper timentes eum: Quoniam ſicut diſtat ortus ab occaſu, elongauit iniquitates noſtras à nobis. In illo autem iudicio coronam iuſtitiæ reddet iuſtus iudex, ſi-* 2. Tim. 4. *cut Apoſtolus ait, his qui diligunt aduentum eius: operantibus autem iniquitatem, ſicut Pſalmus oſtendit, dabit ſecundum opera eorum, & ſecundum nequitiam* Pſalm. 27. *ſtudiorum ipſorum, & ſecundum opera manuum eorum tribuet illis, reddet retributionem eorum ipſis: ea ſcilicet cauſa, quia qualis vnuſquiſq; de hac vita egreditur, talis futuræ vitæ ſine dubitatione reddetur, nec de corruptione in incorruptionem in illo iuſto mutabitur iu-*

tur iudicio, qui ab iniquitate ad iuſtitiam, & à mala vita ad bonam vitam non prius in hoc ſeculo fuerit immutatus.

CAPVT XI.

PRopterea Paulus dicit: Omnes quidem reſurgemus: ſed non omnes immutabimur. Quod cùm beatus dixiſſet Apoſtolus, ne ſenſus ſermonis eius apud aliquos penderet incertus, ſciuit ſubſequenter fidelibus oſtendendum, quoſnam futuræ reſurrectionis tempore dixerit immutandos. Profectò enim ſi dixiſſet, Omnes reſurgemus, ſed non immutabimur: nullius immutatio futura crederetur. Et iterum ſi dixiſſet, omnes reſurgemus, & immutabimur: ſicut omnes creduntur reſurrecturi, omnes etiam crederentur ſimiliter immutandi. At cùm omnium futuram reſurrectionem prædixerit, nec tamen omnes aſſeuerauerit immutandos: admonuit nos ſollicitè ſcrutari quinam ſint in reſurrectione futuri examinis immutandi. Hoc autem nolens relinquere beatus Paulus ambiguum, ne licentius iniqui delinquerent, ſi commune ſibi cum iuſtis munus futuræ mutationis audiſſent: ſequenti ſermone curauit oſtendere illius mutationis donum. In momento, in ictu oculi, in nouiſſima tuba. Canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur. Cùm dicit, nos, oſtendit illos ſecum futuræ mutationis potituros donum, quos in hoc tempore cum Paulo ſociyſq; eius tenet Eccleſiaſtica rectéque viuendi communio. Ipſius vero mutationis inſinuans qualitatem dicit, Oportet enim corruptibile hoc, induere incorruptionem: & mortale hoc, induere immortalitatem. Vt ergo in talibus tunc ſequatur mutatio iuſtæ retributionis: nunc precedit mutatio gratuita largitatis. Quam mutationem beatus Propheta Dauid oſtendens, ait: Dixi, nunc cœpi: hæc mutatio dexteræ excelſi.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

Ibidem.

Pſalm. 76.

CAP.

CAPVT XII.

HIs ergo, qui in præſenti vita de malo in bonũ fuerint immutati, futuræ mutationis retributio permittitur. Quæ fiet, vt quiſquis hic ad meliora conuerſus mutauerit vitam, in illa quoque mutatus retributione donum potiatur æqualitatis angelicæ. Quam ipſe Saluator, qui fidelis eſt in verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis, non iniquis aut impijs, ſed ſolis permittit bene viuentibus ac iuſtis. Quia nec iuſti ſunt, qui bene non viuunt: nec iniuſtè puniantur, qui Deum diligentes mandata eius contemnunt, quem illi diligũt qui eius mandata cuſtodiunt, ſicut ipſe dominus dicit:
Ioan. 14. *Qui diligit me, mandata mea cuſtodit. Deum igitur qui nec iniuſtè diligi, nec iuſtè poteſt aliquando cõtemni, illi verè diligunt, qui eius præceptis obediunt. Iſti ſunt qui ſecundum ſermonem domini mutabuntur, & æquales angelis Dei, incorruptibiles ſcilicet atque immortales munere illius mutationis effecti, quorum non anima ſola mutabitur in melius, vt iam peccare nõ poſſit, ſed etiam caro quam corruptibilem atque mortalem habuerit, ſic in reſurrectione mutabitur, vt ipſa quidem ſit quæ nunc eſt, ſed neq; corruptibilis, neq; mortalis poſſit eſſe quod nunc eſt. Ac per hoc, caro & iniquorum & iuſtorum quæ nunc moritur, ipſa eſt reſurrectura. Reſurget autem iniquorum in æterno dolore: iuſtorum verò in æterna fœlicitate manſura. Et ſicut illa reſurget ad cruciatum: ſic iſta reſurget ad gaudiũ. Illa ob hoc animabitur, vt in æterna morte cum anima torqueatur: ad hoc iſta viuet, vt cum anima perennis vitæ beatitudine fruatur. Iuſtorum ergo corpus ſecundum Apoſtoli prædicationem, ſeminatur in corruptione, ſurgit in incorruptionem: Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria: Seminatur in infirmitate, ſurget in virtute: Seminatur corpus animale, ſurget corpus ſpirituale.*

rituale. Hoc ergo in eis agitur per gratiam, vt primum hic in eis per iuſtificationem, in qua ſpiritualiter reſurgitur, mutatio diuini muneris inchoetur, & poſtmodum in corporis reſurrectione qua iuſtificatorum immutatio perficitur in æternum manens, perfecta glorificatio non mutetur. Ad hoc enim illos primum gratia iuſtificationis, deinde glorificationis mutat, vt in eis ipſa glorificatio incommutabilis æternaq́ permaneat. Mutantur hic enim per primam reſurrectionem qua illuminantur vt conuertantur, qua ſcilicet tranſeunt de morte ad vitam, de iniquitate ad iuſtitiam, de infidelitate ad fidem, de malis actibus ad ſanctam conuerſationem. Ideo in illis ſecunda mors non habet poteſtatem. De talibus in Apocalypſi dicitur, Beatus, ſanctus, qui habet partem in reſurrectione prima. In his ſecunda mors non habet poteſtatem. In eodem rurſus libro dicitur, Qui vicerit, à morte ſecunda non lædetur. Sicut ergo in conuerſione cordis prima conſiſtit reſurrectio: ſic mors ſecunda in ſupplicio ſempiterno. Feſtinet itaque hic primæ reſurrectionis participes fieri, omnis qui non vult ſecundæ mortis æterna punitione damnari. Si qui etiam in præſenti vita timore diuino mutati tranſeunt à vita mala, ad vitam bonam: ipſi tranſeunt de morte ad vitam, qui etiam poſtmodum de ignobilitate mutabuntur in gloriam.

Apocal. 20. Ibidem 2.

CAPVT XIII.

CÆterum miſerorum atque infelicium, qui de malo ad bonum negligunt iſtius vitæ tempore commutari, ſicut Dauid ſanctiſſimus contumaciam culpat; ſic futuram pœnam diuinæ retributionis prænũtiat, dicens: Non enim illis eſt commutatio, & non timuerunt Deum. Ac ne ſibi qui commutari noluerint fruſtra promittant peccatorum indulgentiam tranſacto huius vitæ limite conferendam, ſecutus adiunxit, Extendit

Pſalm. 54. Ibidem.

manum ſuam in retribuendo. Huius retributionis initium eſt, cum iniquus mercedem quam oportuit erroris ſui in ſemetipſo recipiens iuſto iudicio in ſuis iniquitatibus igne torquebitur ſempiterno. Neq; etiam iſta parua putanda eſt retributio, qua iniquus iuſtitiæ luce priuatus in ſuis tenebris errare permittitur, præiudicatus non carne, ſed cæcitate cordis. Vbi etiam illud ad cumulum retributionis pertinet, ſi cæcus lumen non ſolũ non queat recipere, verum etiã cum delectatione ſtudeat tenebras ſuæ cæcitatis augere. Talibus dicit Dominus in Pſalmis, Et non audiuit populus meus vocẽ meam, & Iſrael non intendit mihi: & dimiſi illos ſecundũ deſideria cordis eorum, & ibunt in voluptatibus ſuis. De talibus etiã doctor Gentium dicit: Propterea tradidit illos Deus in reprobum ſenſum, vt faciant quæ non conueniant. Traduntur ergo tales primũ deſiderijs ſuis iniuſtis, tradẽdi poſtmodum ſupplicijs iuſtis. Traduntur hic conuenientibus factis, tradendi poſtmodum conuenientibus pœnis. Neque enim quia delectabiliter peccat malus, ideo æſtimandus eſt à tormento retributionis extraneus: quandoquidem grauiter ipſa delectatione peccandi iam punitur: qui tali delectationi conſenſione ſubijcitur, ex qua meritum punitionis augetur. Vbi quanto magis perficitur quod iniuſtè delectat, tanto magis recepturus eſt iniuſtus quo amplius doleat. Si quis ergo hic noluerit ad Deum conuerti, & à mala vita ad bonæ vitæ ſtudia commutari: nec illic immutabitur, vbi fœliciter mutatis iuſtis immortalitas & incorruptio confertur. Proinde iniqui vel impij, hoc eſt, vel qui peruerſe credunt, ſiue qui nequiter viuunt, nec ante præſentis vitæ finem à ſua infidelitate ſiue iniquitate diſcedunt: in futura retributione nec immortales nec incorruptibiles erunt, ſed corrumpentur nec conſumentur, morientur nec extinguentur. Permanebit enim cru

Pſalm. 80. Roman. 1.

ciamentorum perennis ſenſus in mortuis, vbi miſeris mori non conceditur in pœnis. Ibi mors miſerorum talis erit, quæ non animam de corpore dolentis excludat, ſed in dolenti corpore ad hoc iugiter teneat, vt animam ſimul & corpus æternitate doloris affligat. Ac per hoc ſemper cum corpore ſuo morietur anima: cum quo ſine fine cogetur æterna communicare tormenta. Ibi mors animæ corporiſque non moritur: quia cruciatus corporis & animæ non finitur. Hæc quippe erit æterna mors iniquorum: vt in igne non moriantur æterno, ne quandoque poſſint carere ſupplicio. Nec ibi ardenti corpori aliquid demitur, quamuis infelix anima in ſuo corpore iugiter exuratur: Sed vt totum corpus ardere non deſinat, totum cum anima iugiter in incendio perſeuerat. In quo enim corpore anima iuſtè vixerit aut iniquè: in ipſo recipiet æternam pœnam, aut ſine fine lætitiam.

CAPVT XIIII.

EXpedit igitur vnicuique priuſquam præſentem finiat vitam, futuri ſupplicij timore conuerti: ſi vere non vult poſt huius vitæ finem ſine fine torqueri. Quapropter inaniter in conſpectu Dei malorum hominum permanens iniquitas remittenda creditur: in cuius conſpectu inulta eſſe bonorum operum ſterilitas non ſinetur. Neque enim dicitur quiſquam poſitus ad ſiniſtram idcirco iturus in ignem æternum, quia panem comedenti abſtulit, ſed quia eſurienti non dedit: nec quia veſtitum expoliauit, ſed quia veſtimenta non tribuit: nec quia de domo propria quenquam pepulit, ſed quia vnum ex Chriſti minimis hoſpitio non recepit. Si ergo ibit in combuſtionem æternam qui panem ſuum eſurienti non dedit: quid recipiet qui alienum abſtulit panem? Et ſi mittetur in ſtagnum ignis & ſulphuris, qui nudum veſtimento non tegit,

quid paſſurus eſt qui veſtimento crudelis expoliat? Et rerum ſuarum auarus poſſeſſor requiem non habebit: quomodo alienarum rerum inſatiabilis raptor, ſi in hac vita conuerti noluerit, poſtmodum ſibi de iudice iuſto indulgentiam fruſtra promittit? Conſideremus diuitem miſerum purpura quōdam byſſoq́; veſtitum, non ob aliud inextinguibilibus flāmis ardentem: niſi quia Lazaro pauperi continua eſurie laboranti, nunquam voluit ſaltem micas conuiuij ſui mortifera præditus iniquitate largiri. Qui cum interminabili cruciamento damnatus, etiam digiti pauperis in æterna requie lætantis refrigerio remaneret indignus, euidenti reſponſione Abraham Patriarcha monſtrauit poſt hanc vitam nec bonos poſſe ad iniquos aliquatenus transmeare, nec malos à pœnis ad beatorum requiem poſſe quandoque tranſire. Lucæ 16. *Sic enim dicit: Fili recordare quia recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala. Nunc autem hic conſolatur: tu vero cruciaris. Et in his omnibus inter nos & vos chaos magnum firmatum eſt, vt hinc qui volunt tranſire non poſſint, neque huc inde tranſmeare.*

CAPVT XV.

PRoinde bonum nobis eſt, vt nunc operemur bonum dum tempus eſt operis, & vt ſimus in meſſe ditiſſimi, nec ſegnes debemus remanere nec ſteriles. Bonum eſt vnicuique vt nunc vulneribus ſuis adhibeat conuerſionis ac pœnitentiæ remedium, dum conuerſus poteſt remiſſionem accipere peccatorum: quoniam futuri temporis pœnitentia talis erit, vt indulgentiam mereri non poſſit. Neque vero tunc illi acturi ſunt pœnitentiam, quos Deus prædeſtinauit ad vitam. Ipſorum enim in præſenti tempore ſecundum Apoſtoli dictum, quæ ſecundum Deum eſt triſtitia ſtabilem ſalutem operatur, vt in hoc tempore pœnitentibus atq; con-

*uerſis, in futuro ſtabilis ſalus ac ſempiterna reddatur.
Illorum autem pœnitentia non deſinit in futuro, qui pœnitentiam in præſenti vita non egerunt. Talis pœnitentia non erit ex largitate Dei: ſed cruciatione ſupplicij.
In tali pœnitentia luctus æternus erit: quia fructus ibi pœnitentiæ nullus erit. Non enim ibi mala voluntas ad bonum conuertetur pœnitendo: quando ad hoc tantummodo pœnitentiam habebit iniquus in pœna, vt nec pœnitentia aliquando poſſit carere nec pœna. Ac ſic illa voluntas quæ hic iniquum vſque in finem tenuit obduratum, ad hoc ſine fine pœnitentiam habebit de ſceleribus ſuis, vt nec poſſit vltra conuerti, nec æternitate valeat carere ſupplicij. Neque enim omnis pœnitentia, vbi peccator gratia miſerantis Dei præuentus ſic pœnitendo peccata ſua pronuntiat, vt per conuerſionem gratiam remiſſionis inquirat: cæterum ſic eſt quem pœnitet pro malis quæ fecit, nec tamen ad Deum conuerſione mutatus accurrit: quomodo ſi quis in vulnere poſitus grauiter doleat, & beneficium medici non requirat. Pronuntiat quidem dolorem quem patitur: ſed non conſequitur remedium quo ſanetur. Propterea non omnis qui confitetur peccatum remiſſionem accipit, quia Deus noſter non tantum attendit quod corde geſtamus. De ipſo enim Pſalmus dicit: Scrutans corda & renes Deus. Dicit etiam Saluator, Quid autem di-* Pſalm. 7.
*citis mihi Domine Domine, & nō facitis quæ dico? Inde
eſt quod in ſcripturis diuinis quoſdam legimus æquali-* Lucæ 4.
ter peccata conſecutos. Rex enim Saul ad prædandum Amalech à Deo directus peccatum incurrit, quia præceptum Domini minime cuſtodiuit. Ad quem increpādum cum propheta Samuel aduenisset, ille perterritus peccatum ſuum confeſſus eſt, nec tamen eſt indulgentiam conſecutus: quia cor eius non erat rectum coram Deo. Illa enim peccati confeſſio ex timore fuit ſupplicij,

*non ex horrore peccati. Non odiuit quod fecerat, ſed timuit quod nolebat. Nec culpam ſuam * conuerſatione culpauit: ſed ad præſens diuini furoris percuſſus terrore contremuit. Dauid quoque rex carnalis concupiſcentiæ deuictus illecebra, non ſolũ militis ſui adulterauit vxorem: ſed ipſum quoque maritum peremit inſontem, nec ſolum non nullius criminis ſui reum, quin etiam cõculcatæ vxoris ignarum. Ad quem tamen cùm Nathan propheta deſtinaretur à domino, ille prophetica increpatione perterritus exclamauit: Peccaui. Cui ſic Propheta reſpondit, Et Deus abſtulit peccatum tuum, & non morieris. Ecce Saul dixit, Peccaui, Dauid quoque dixit, Peccaui. Cùm ergo in confeſſione peccati vtriuſq; vna vox fuerit, cur non vna eſt vtriuſq; conceſſa remiſſio? niſi quia in ſimilitudine confeſſionis videbat Deus diſſimilitudinem voluntatis: nec ſonũ ſermonis attẽdit, ſed intentionem cordis in vtroq; diſcreuit. Vnus enim conuerſus peccandi protinus abiecit deſiderium, & pœnitendo ipſe ſuum puniuit admiſſum: alter verò confeſſionem quidem peccati ſui protulit, ſed affectum peccandi peruerſi cordis obſtrictus vitio non abiecit.*

* conuerſione.

2.Reg.12.

CAPVT XVI.

TVnc ergo prodeſt peccati confeſſio, ſi confeſſus peccator quod male fecerat vltra non faciat: & bonorum ſtudio operum præteritorum criminum merita ſuperare contendat, vt ſecundum Apoſtoli dictũ, vbi abundauit peccatum, ſuperabundet gratia. Nonnulli præterea virtutem pœnitentiæ neſcientes, non ad hoc pœnitentiã gerunt, vt ſperantes opẽ diuinæ miſericordiæ conuertãtur: imò pœnitendo deterius peccant, cùm de peccatorum remiſſione deſperãt. Talis fuit pœnitẽtia Iudæ traditoris, quæ pœnitenti non adquiſiuit ſalutem, ſed procurauit deſperanti perniciem. Deniq; deteriore ſemetipſum vin-

Roman.5.

culo iniquitatis obſtrinxit, cum ſe occidit nocentem, quàm tum cum Chriſtum tradidit innocentem. Peccatum enim traditionis Chriſti poterat Iudæ, ſi viuens conuerteretur, dimitti: occiſio vero ſua nullatenus relaxatur extincto. Poſt traditionem igitur Chriſti habuit traditor tempus, quo per illum ſanguinem qui effuſus eſt in remiſſionem peccatorum, ipſius quoque Iudæ poſſit remitti peccatum: quoniam Chriſtus qui pro impijs mortuus eſt, non denegaſſet ſuo traditori remiſſionis beneficium, ſi non ille ſibi deſperando adimeret tempus remiſſioni conceſſum. Non ergo rectè pœnitentiam geſſit, nec iuſtum vindicem ſe ſui ſceleris pertulit, auxit quippe, non abſtulit ſupplicium meriti criminis ſui vltor iniuſtus, qui occiſori ſuo tempus cõuerſionis adimit occiſus. Ac per hoc quia ipſe ſe occidit, ipſe ſibi vtique tempus conuerſionis ſe occidendo ſubtraxit. Miſerrimus Iudas, qui cum malè crimen traditionis admiſerit, peius illius criminis pœnitudinem geſſit: quia penitus indulgẽtiam non quæſiuit. Ac ſic illa grauis culpa pœnitentia deterior eſt inuẽta, quàm culpa. Illud etenim dominicæ traditionis peccatum habuit poſterius tempus quo poſſit ablui, illũ vero punit ſententia, quæ non conuerſionẽ habuit, ſed deſperationẽ. Ideo pœnitentem non adiuuit, ſed peremit, quia ſibi conuerſionis tempus occiſione abſtulit, & indulgentiam deſperatione ſubtraxit. Tãtum igitur valet oportunitas conceſſi tẽporis, ad indulgentiã peccatorũ. Et cũ multo grauius ſit Chriſtũ tradidiſſe, quàm quẽlibet hominẽ occidiſſe: occiſores tamẽ Chriſti, quicũque ſunt in præſenti vita toto corde conuerſi, remiſſionẽ peccatorum ipſius Chriſti ſunt ſanguine conſecuti.

CAPVT XVII.

QViſquis autẽ, nõ dico hæreticus ſeu Pagan⁹, de quibus nulla eſt dubitatio, quod igne punietur æterno, quo etiã Chriſtianus catholicus ſi homicidiũ admittat,

aut adulterium faciat, alienáve diripiat, vel ſi iuramentum periurio violet, aut falſum teſtimonium dicere non dubitet: nec ante præſentis vitæ finem conuertatur, cùm multo minus videatur peccaſſe, quàm ille qui occidit Chriſtum: tamen occiſor Chriſti ſi conuertatur in præſenti vita, ſaluabitur. Ille autē pro eo quod in præſenti vita non conuertitur, poſt huius vitæ finem tormentis deputabitur, quæ non habent finem. Hoc autem fit, nō quia iſte plus peccauit quàm ille impius qui Chriſtum occidit: ſed ideo ille conſequetur vitam æternam, quia omnipotentiam boni medici recognoſcens, congruo tempore ad remedium ſanitatis aduenit. Ille autem propterea morte condemnatur æterna, quia deſperans beneuolentiam, atque ita cùm eius peccatum comparatum occiſioni Chriſti, leuius crimen pronuntietur, ipſe tamen in eodem leuiore crimine multo deterius inuenitur: quia licet non occiderit Chriſtum, in eo tamen deterius peccauit, quàm ſi Chriſtum occidiſſet, in quo tempus neglexit congruum, quod eſt remiſſioni peccatorum diuina longanimitate conceſſum. Ita cognoſcitur nec remiſſionem peccatorum dari, ſi pœnitentia in hoc tempore non agatur: nec in hoc tempore pœnitentiam prodeſſe, ſi peccatorum remiſſio deſperatur: In futuro vero nullam malis conuerſionem futuram: & talium pœnitentiam continuam fore, ſed vacuam. Sicut enim eis nunquam remiſſio dabitur: ſic eorum nunquam pœnitentia finietur. Negligunt enim tempus in quo pœnitentia ſalubriter à peccatoribus agitur, & in quo peccatorum remiſſionem pietas diuina largitur. Propter quod & ipſe Dominus in Apocalypſi Ioannis fideles ſuos conſolans, & iniquis pœnam
Apocal.22. *futuræ punitionis intentans, ita loquitur, Qui nocet, noceat adhuc: & qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc. Iuſtus autem adhuc iuſtiora faciat, & ſanctus ſan-*

ctiora. Ecce venio cito, & merces mea mecum eſt: reddere vnicuique ſecundum facta ſua. Ego ſum Alpha & Ω, primus & nouiſſimus, initium & finis. Beati qui lauerunt ſtolas ſuas, vt ſit poteſtas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent in ciuitatem ſanctam. Foris autem remanebunt canes, malefici, fornicarij, & homicidæ, & ſeruientes idolis, & omnis qui amat & facit mendacium. Quis rogo tam duræ poſſit ceruicis eſſe, aut quis ita incircumciſus corde reperiatur & auribus, qui verbis iſtis non terreatur, non proſternatur, non conuertatur? Quis non fleat? Quis non intimis viſceribus intremiſcat? Quis non timore illius iuſti iudicij ad conuerſionem tremefactus accurrat: vt remiſſionem peccatorum & gratiam perpetuæ ſalutis inueniat? Væ illi, qui ante tempus nouiſſimi ventilabri Math. 13. *non feſtinauerit ex palea triticum fieri. Væ illi, qui antequam veniant meſſores angeli de medio frumentorum comburenda zizania collecturi, non curauerit ex zizanijs in frumenta conuerti. Neque enim diuinæ ſcripturæ benigna debet contemni monitio: quæ nobis & celeritatem conuerſionis ſalubriter imperat, & tardantibus iram futuram diuinæ vindictæ commendat. Sic enim dicit: Ne tardaueris conuerti ad Deum, &* Eccleſiaſ. 5. *ne differas de die in diem: ne ſubito veniat ira eius, & in tempore vindictæ diſperdet te.*

CAPVT XVIII.

VT autem plenius agnoſcamus, præſentis tantum ſeculi tempus humanæ conuerſioni conceſſum: illos attendamus operarios quos Dominus vocauit ad vineam. Quorum vocationem licet diuerſis horis egerint, Matth. 20. *hora tamen vndecima, hoc eſt, ante finem diei conſummauit. In illis autem horis quibus vocati ſunt operarij, cognoſcuntur mūdi huius ætates, quibus Deus ad opus*

bonum vocauit quos ad ſe gratuita iuſtificatione conuertit. Accipitur enim mane huius diei ab initio mundi vſque ad diluuium. Tertia horæ quippe vocatio fuit â diluuio vſque ad Abraham. Sexta horæ vocatio, ab Abraham vſque ad Dauid. A Dauid vero vſque ad tranſmigrationem populi in Babyloniam, hora nona completa eſt. Deinde hora vndecima fuit in primo aduentu Chriſti, quo venit humilis in carne mortali, in qua pro peccato mūdi dignatur immortalis occidi. Hæc eſt operariorum poſtrema vocatio, quæ nunc agitur vſq; ad præſentis ſeculi finem, id eſt, ab aduētu humilitatis eius vſq; ad aduētum celſitudinis. Ab aduentu quo bonus venit iudicandus à malis, vt miſericorditer de malis faceret bonos, vſq; ad aduentum quo iuſtè iudicaturus eſt & malos & bonos. Ab aduentu piæ remiſſionis, vſq; ad aduentum iuſtæ retributionis. Ab aduentu quo ex vſuris & iniquitatibus liberauit animas pauperum, vſq; ad aduentum quo veniet cum vſuris exigere pecuniam ſuam à quibus eā inuenerit cōſumptam, aut nullo boni operis ſtudio duplicatam. Hæc eſt hora
1.Ioan.2. *quam nouiſſimam beatus Ioannes appellat, dicens: Pueruli, nouiſſima hora eſt. Poſt huius horæ conſummationem non ad vineam dominus operarios vocat, ſed veniet vt vnicuiqae mercedem ſui operis reddat, ſicut ipſe*
Apocal.22. *ait: Ecce venio cito, & merces mea mecum eſt. Ille ſibi ergo ſperet diuinæ retributionis denarium tribuendum: qui antequam dies præſentis ſeculi finiatur, in dominica vinea laudabiliter operatur. Illa quoque horarum diuerſitas digne accipiatur, ſicut ſuperius poſuimus, ætatum mundi diſtinctio. Non tamen incongruè poſſumus in hac horarum diuerſitate etiam vniuſcuiuſque hominis ætates accipere: vt mane ſit hominis quouſque finiatur infantia, deinde pueritiæ finis conſummet tertiam. Adoleſcentiæ terminus peragat ſextam: Iuuentutis*

tutis conſummatio perficiat nonam. Grauitatis curſus peragat vndecimam: & deinceps ſenectus tendens ad terminum, totius diei conſignet occaſum. In quacunque igitur vitæ præſentis ætate omnis iniquus aut impius toto corde fuerit conuerſus ad Deum: ſtatim præteritorum omnium remiſſionem accipiet peccatorum.

CAPVT XIX.

QVisquis autem poteſt inuenire in Euangelio, aut docere poſt finem diei quẽlibet operariũ vocatum ad vineam: digne ſperet & certiſſime prædicet cuilibet iniquo qui in præſenti ſeculo conuerſus non fuerit, facultatem boni operis, aut gratiam remiſſionis futuri ſeculi tempore concedendã. Item quiſquis oſtenderit cuilibet ad operationem vineæ dominicæ ante finem diei non vocato denarium iuſſu domini datum: dignè congrueq́ſ ſperet cuilibet ante finem præſentis vitæ nõ conuerſo regnum cælorum largitate domini conferendum. Si verò illos quos diurni operis in vinea pius labor exercuit, ipſos tantum poſt finem diei denarij merces excepit: Nos quoque ſi ad denarium æternæ vitæ peruenire volumus, in vinea dominica præſenti tempore laboremus: nec contemnamus imperium vocantis, ſi nolumus à largitate remunerantis excludi. Qui enim ante finem diei non operatur in vinea, finito die non poterit denarium accipere: quia tunc non erit tẽpus, cum vnuſquiſq́ ad operationem vineæ miſericorditer vocetur, ſed quo merces præterita operatione reddatur. Non ergo ibi erit pia vocatio, ſed iuſta redditio. Ille denarius nec otioſo dabitur, nec ei qui extra vineã foris operatur. Otioſus eſt autẽ catholicus, qui non vult bene operari, Iacobi 2.
quia fides ſine operibus otioſa et mortua eſt in ſemetipſa. Extra vineam vero ille operatur, qui conſtitutus in qualibet hæreſi, bonorũ quidem operum gerit ſtudiũ, ſed ipſe ſibi male credendo denegat ſaluationis effectum.

Dicit

Rom. 14. *Dicit enim beatus Paulus Apoſtolus, quia omne quod*
Hebr. 11. *non eſt ex fide, peccatum eſt. Et: Sine fide impoſſibile eſt placere Deo. Vterq; igitur ſibi adimit denarium, vterq; ſe ab operariorum conſortio efficit alienum. Iſte quidem quia intra vineam Dominicam conſtitutus noluit eſſe ſtudio operationis attentus: ille verò, quia foris operatus eſt quod ante finem diei intra vineam Dominicam debuit operari: Ac per hoc ille, quia non eſt operatus vnde ſaluari poſſit: Ille autem, quia non ibi operatus eſt vbi donum ſalutis acciperet, & idcirco finito die nec ille ad vineam intrare permittitur, et illi facultas bonæ operationis aufertur: quia catholicus quidem malus in con-*
Pſalm. 22. *uiuio Domini veſtẽ nuptialem non habuit. Quod Pau-*
2. Cor. 5. *lus fidelibus intimat formidandum, dicens: Si tamen veſtiti, non nudi inueniamur. Hæreticus verò ad ipſum conuiuium tẽpore acceptabili venire contempſit. Et ideo ille proÿcietur, & illi facultas ingrediendi non dabitur. Nunc itaq; tempus, vt palea mutetur in triticum: nunc tempus, vt omnis iniquus feſtinet ex zizaniÿs triticum fieri: ſi non vult inextinguibilis ignis æternitate comburi. Si quis enim præſentis temporis gratiam reſpuens, quo dominus non ad iudicandos, ſed ad ſaluandos peccatores venire dignatus eſt, in ſuis crediderit iniquitatibus permanendum, nullam inueniet miſericordiam in futuro iudicio: quia nec tempore ventilationis paleam frumento miſceri ventilator ille permittet, nec tempore reddendæ rationis talenti poteſtatem pigro, inutili famulo ſeueritas diuina concedet: Sed ſicut paleas tunc inextinguibilis ignis exuret, ſic nequam pigrumq; ſeruum tenebris exterioribus deputatum, fletus & ſtridor dentium æternus excipiet. Quid eſt enim aliud quod ille ſeruus ligari manibus iubetur & pedibus: niſi vt in manibus mali operis reatus, in pedibus autem malæ voluntatis puniendus oſtenditur affectus?*

CAPVT XX.

HVius oportunitatem temporis ſanctus Eſaias diuinitus informatus agnouit, qui nos ad conuerſionem his verbis hortari non deſinit: Quærite dominum dum inueniri poteſt, inuocate eum dum prope eſt. Derelinquat impius viam ſuam, & vir iniquus cogitationem ſuam, & conuertatur ad dominum, & miſerebitur eius, & ad Deum noſtrum, quoniã multus eſt ad ignoſcendum. Nunc ergo dominus quærendus eſt, cùm poteſt à quærentibus inueniri. Nunc inuocandus, cùm eſt proximus inuocanti. Nunc impietatis via, nunc eſt iniquitatis cogitatio relinquenda, nunc eſt neceſſaria conuerſio peccatoris, qua poteſt beneficio diuinæ remiſſionis, reatu totius carere peccati. Cæterum bona Dei non videbit in terra viuentium: ſi quis in hac terra morientium remiſſionem non acceperit peccatorum. Hoc enim ipſe præordinauit hominum Saluator & iudex, vt quibus peccata dimittit, in hac terra dimittat. Propter quod Iudæis incredulis dicit: Vt autem ſciatis, quia poteſtatem habet filius hominis in terra dimittẽdi peccata. Quod non ideo dixit, quia tranſeuntibus hominibus de hac terra huius temporis peccata, ſi quibus vellet, relaxare non poſſit: ſed vt homines agnoſcerent tempus remiſſionis & retributionis diuinæ incommutabiliter conſtitutione diſcretum, nec audire humana inaniter ſperaret vanitas, quod diuina promitteret veritas. Hinc eſt quod etiam beato Petro, hoc eſt, Eccleſiæ ſuæ in terra ligandi ſoluendiq́ tribuit poteſtatem, vt agnoſceremus in tempore huius vitæ gratuitam tribui in peccatorum remiſſione miſericordiam: In futuro autem iuſtam cunctis mercedem pro factorum qualitate reddendam, Nec ambigeremus nunc omnia poſſe peccata dimitti, & nunc quæcunque non fuerint dimiſſa, tunc exigi. Quod etiam beatus Dauid ſancti ſpiritus reuelatione

Eſa. 55.

Matth. 9.

latione cognoſcens, cui, ſicut ipſe teſtatur, incerta & occulta ſapiētiæ ſuæ manifeſtauerat dominus, priuſquam de hoc ſeculo eat, remiſſionem poſtulat peccatorum, dicens: Remitte mihi, vt refrigerer priuſquam eam: et amplius non ero. Beatus vtique Propheta non tam ſollicitè poſtularet ante vitæ præſentis terminum remiſſionem ſibi tribui peccatorum: ſi ſciret poſt hanc vitam vel cuiquam profuturam pœnitentiam, vel remiſſionem peccatorum tunc pœnitentiam agentibus diuino munere concedendam.

Pſalm. 38.

CAPVT XXI.

E*Quidem poſt hanc vitam licet pœnitentia futura ſit iniquorum, non illis tamen peccatorum remiſſio dabitur, ſed ipſa quoque pœnitentia punitionis generabit augmenta. Valebit enim ad cumulum cruciationis æternæ, vbi duritia peruerſi cordis quæ ante finem præſentis vitæ non fuerit ſalubri cōfeſſione abolita, cum flammis vltricibus ſine fine grauiter vretur, ſua grauius pœnitudine punietur. Quid enim deterius, quàm ſic de præterito iugi pœnitentia conteri, vt nunquam poſſit pœnitens à tormento commiſſi criminis liberari? Neque enim hoc in homine præſentem vitam in ſuis malis operibus finiente conſiderabitur, vt quia finita videbuntur eius opera mala, finiantur eius quandoque tormenta: ſed attendetur in eo iniquæ voluntatis peruerſitas, quam vſque in finem præſentis vitæ diligit & tenet iniquus, licet ipſam vitam quam peſſime gerit amittat inuitus. Qui dum malam voluntatem ante finem præſentis vitæ mutare non curat, oſtendit proculdubio ſic ſe iniquitates ſuas diligere, vt ſi poſſet hic ſine fine viuere, ſine fine vellet in iniquitatibus permanere. Non ergo propterea cuilibet iniquo parcetur, quia iam deſideria malæ voluntatis implere non poterit: ſed ideo ſine fine torquebitur, quia quamdiu hic pecca-*

peccare potuit, peccare non deſtitit. Et ob hoc nullus dabitur iniquo terminus punitionis, quia priuſquam terminaret huius vitæ curſum, non poſuit criminibus ſuis terminum. Quamuis enim vitam ſuam malam quantum vellet prolongare non poſſet, quiſquis hic noluit conuerti dum viueret, eandem tamen ſi vellet mutare poſſet in melius, priuſquam malam vitam finiret inuitus, in malis gehennæ ſine fine manſurus. Vt hac ergo in combuſtione æterna crucientur qui præſentem vitam in malis moribus & operibus finiunt, ad iuſtitiam pertinet iuſti iudicis reddentis vnicuique ſecuncundum opera ſua. Cuius vtique non eſt iniuſta redditio, qua fit vt iniqui nunquam careant ſupplicio, quorum voluntas in hac vita noluit carere peccato. Tales enim magis delectantur peccare quàm viuere. Nec ob hoc peccant, vt ſemper viuant: ſed ideo hic ſemper viuere cupiunt, vt nunquam deſinant peccare dum viuunt. Nemo autem ſecurus præſentem vitam terminat, niſi priuſquam vitam finiat, ab iniquitate diſcedat: Ne tunc inaniter ſua velit deflere ſcelera, quando nullatenus poterit vitare tormenta. Non ergo inaniter in præſenti ſeculo pœnitentia vniuerſis indicitur, neq; fruſtra in hac vita conuerſio prædicatur. Hic enim pœnitentia remiſſionis inuenit fructum, ſi peccator dum hic viuit, peccandi deponat affectum. Præſentis namq; ſeculi tempus miſericors dominus & iuſtus ſolum remiſſionis beneficio deputauit: futurum verò iuſtæ retributioni ſeruat: quo vnuſquiſque pro qualitate credulitatis & operis condigna, ſed non finienda recipiat.

CAPVT XXII.

PRoinde nunc omnis iniquus intra eccleſiam poſitus, malam cõuerſationem reſpuat, & bonæ vitæ curſum feſtinet arripere: vt ad æternam vitã valeat peruenire.

Nunc

Nunc omnis impius prauam fidei ſententiam deponat, & ad eccleſiam venire non differat. Nunc ſibi omnis homo dextræ partis comparet meritum: ſi non vult ſiniſtræ partis perferre tormentum. Nunc ambulet iuſtitiæ viam, vt veniat ad patriam, in qua requiem habeat ſempiternam. Nunc omnis qui Deum malis operibus exacerbat, trãſeat ad vitam bonam, per quam propitius Deus adquiritur, vt accipiat vitam æternã quam Deus bonis ſine fine largitur. Nemo deſperet miſericordiam Dei, conſiderans atrocitatem criminis. Nec tamen aliquis ſub ſpe miſericordiæ Dei permaneat in peccatis: ſed confidentia ſperantis ita ſine dubitatione petat pœnitentiæ portum: vt humilitas pœnitentis fugiat deſperationis lethale naufragium. Et ſic Dei miſericordiam diligat, vt eius conſideret cum timore iuſtitiam. Totum ſibi ſperet relaxari poſſe conuerſo: nec dimittendum tamen aliquid exiſtimet obdurato. Hoc tempore mutet iniquus vitam, & non inueniet pœnam. Fugiat culpam, & accipiet veniam. In hoc enim tempore beneficium remiſſionis adquiritur: quando mutationem voluntatis meriti quoque mutatio comitatur. Nunc omnis qui laborat & oneratus eſt, ad Deum vocantem reficiendus veniat, nunc ſuper ſe leue iugum Saluatoris leuémque ſarcinam tollat, nunc ab eo diſcat, quia mitis eſt & humilis corde: ſi animæ ſuæ requiem deſiderat inuenire, nunc auerſus ad conuerſionem currat, nunc iniquus ab iniquitate diſcedat, nunc errans ad viam veritatis redeat. Modò quærat domini miſericordiam, qui non vult pati ſine fine miſeriam. Modò quærat æternam vitam, qui non vult in æternum mori. Nunc præueniat faciem Dei in confeſſione, qui non vult damnari ſempiterna punitione. Nunc enim fructuosè pœnitentia geritur, nunc remiſſio peccatorum pœnitenti conceditur: nunc conuerſo regni cælorum poſſeſſio non negatur, in

quo

qua ſine fine viuitur, & ſine fine gaudetur: Vbi nec mors lætantibus adimit vitam, nec mœror viuentibus poteſt auferre lætitiam. In quali enim fide & opere vnumquemque hominum vitæ huius inuenerit finis: talis ei retributio dabitur, cuius non erit finis: Quia ſicut omnis qui ante finem vitæ præſentis conuerſus non fuerit, & in malis ſuis finierit, vltra requiem non habebit: ſic omnis qui in hoc tempore diuinis præceptis obediens, à malis ſuis conuerſus fuerit, ſi in fide recta & bona vita intra Eccleſiam Catholicam perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Amen.

B. FVLGENTII EPISTOLA PRIMA DE CONIVGALI

debito & voto continentiæ à coniugibus emiſſo.

CAPVT I.

EPISTOLAM *tuam, ſanctæ ſolicitudinis indicem, ante aliquot menſes accipiens, cùm perſoluere cuperem ſine dilatione reſponſum: ſic ſum repentina corporis ægritudine correptus, vt febrium violenta nimietas commeatum mihi vitæ præſentis auferret: niſi verus animarum corporumq́; medicus (qui ſanat omnes lãguores noſtros, & redimit de interitu vitam noſtram) ad remouendum tantæ infirmitatis flagellum, dignaretur medicinæ ſuæ largiri ſubſidium. Recepta quoque ſoſpitate, non defuit quidem reſcribendi voluntas: ſed ad dirigendum obſtitit hyemalis aſperitas. Nunc itaq́;, quia creator & moderator temporum, temperiem dignatus eſt donare ventorum: conſultationi tuæ, quod miſeratione atque inſpiratione ſuperni largitoris accepi, redhibere non deſtiti.*

Excuſatio dilatæ reſponſionis.

Pſal. 102.a

CAPVT II.

Tenor interrogationis ſuper continentia vxoris.

Dicis itaq; filiam noſtrã, coniugem tuam, penè vſq; ad extremum nuper ægrotaſſe periculum: & ſicut plerunq; contingit, accepta manus impoſitione, pœnitẽtiam ſecundum morẽ (quem habet Chriſtiana religio) peregiſſe. Verum, quia poſtmodũ diuinæ bonitatis munere, plenam accepit corporis ſoſpitatẽ, fragilitatẽ carnis allegans, ætatis inſuper iuuenilis incontinentiam confiteris. Et in hac ambiguitate cogitationis, qua carnem conſideras, maieſtatemq; formidas, velut nauta locorum ignarus, & fluctibus ventiſq; iactatus, dum periculorũ incerta præcaues, noſtra tibi reſponſione demõſtrari flagitas portum, vbi poſſis animæ vitare naufragium. Tenor ergo interrogationis tuæ duo quædam me compellit non ſegniter conſideranda penſare: ſcilicet non ſolum quid in ſe coniugalis admixtionis qualitas habeat, ſed etiam quid in vnaquaq; re pollicitatio vouentis expoſcat. Igitur ſi per ſe ipſam quis fidelium coniugum commixtionem, duce ratione, conſideret: culpabilis vſus non in coniugali concubitu, ſed in cõcumbentium reperietur exceſſu. Neq; ex commixtione maris & fœminæ, ſed ex immoderatione libidinis culpam trahit coitus coniugalis. In coniugibus ergo exceſſus iure reprehenditur, nuptialis tamẽ dignitas, collati ſibi diuinitus honoris munere non priuatur. Ideo clamat apoſtolicæ prædicationis auctoritas: Honorabile cõnubium in omnibus, & thorus immaculatus. Corinthios quoque ſuper matrimonij honeſtate ſeruanda Paulus informans, cùm præmiſiſſet, bonum homini mulierem non tangere, quorundam infirmitatem videns, atque apoſtolica ſatagens charitate, tanquam parieti inclinato, & maceriæ impulſæ, non neglexit Doctor egregius conſolationis deſtinam, Chriſto in ſe loquente, ſupponere. Denique ſubſequenter adiungit: Propter fornicationes autem, vnuſquiſque ſuam

Cõmixtio coniugalis in ſe mala non eſt, ſed exceſſus.

Hebr. 13.a

Debitum coniugale.

1. Cor. 7.

vxorem habeat, & vnaquaque ſuum virum habeat. Vxori vir debitum reddat, ſimiliter autem vxor viro. Apoſtolicæ itaque lectionis tenor oſtendit, vxorem viro, & virum vxori quadam debiti communione miſceri. Quod procul dubio non appellaret Apoſtolus debitum, niſi legitimè ſciret eſſe reddendum: nec iuberet reddendum mutuæ conſenſionis officium, ſi eſſet iniqua repoſcentis exactio. Vſque adeo namque nuptias operi diuino applicare non ambigit gentium Doctor, vt & mulieris in corpore viri, & in vxoris corpore viri poteſtatem æquali prorſus iure confirmet, dicens: Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir: Similiter autem & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier. Alio autem loco idem dicit: Quia non eſt poteſtas niſi à Deo.

Vir nō habet poteſtatē corporis ſui, nec mulier. Ibibem.

Rom. 13. a

CAPVT III.

H*Vius igitur poteſtatis inculpabilis eſt vſus, officio gignendi diuinitus attributus, ſi iuſtitiæ terminum tranſgredi libidinoſus non permittatur exceſſus. Iuſtitia vero vtendi coniugij hæc eſt, vt nō explendæ libidinis, ſed ſubſtituendæ prolis obtentu, ſibi cōiuges congruo tempore miſceantur. In illis namque bonis quæ fecit Deus, inuenitur caſta copulatio vxoris & viri, in quibus Dei operibus libido non poteſt inueniri: nec aliquādo iuſtitiæ cōgruit, quæ nō hominibus ex dono cōditiōis, ſed peccatoribus ex vitio primæ præuaricationis acceſſit. Sed quia ſine illa in corpore mortis huius proles humana non ſeritur, nō eā affectant coniugia caſta, ſed tolerāt, eiq́; imponit nuptialis honeſtas modū, ſine qua non poteſt in carne peccati naturalis explere fœcūditatis officiū. Sic ergo quæri debet ex nuptijs fructus, vt cohibendus ſit lubricæ voluptatis exceſſus. Quocirca ſi cōiugalis vſus eatenus tēperetur, vt nō æſtuāti libidini animus ſeruiat, ſed prouentū naſcituræ prolis attendat:*

Iuſtitia vtēdi coniugij propter prolē libidinem tolerat.

& cum nata fuerit, diluendam celerius ſpiritali generatione non negligat: non deputatur fidelibus coniugibus ad peccatum carnis indulta commixtio: quia & coniugalis ſeruat confœderatio caſtitatem, & verecundia cuſtodit modeſta temperiem, & Deo dicandam coniugalis exhibet fœcunditas prolem, vt & redemptoris ope homo iam natus reformetur baptiſmatis Sacramento, cuius opere prius formatur in vtero: & illum habeat humana natura beneficio ſecundæ natiuitatis patrem, quem in prima natiuitate ſuæ conditionis agnoſcit auctorem. Coniugatus ergo ſi fornicetur, damnabiliter peccat: ſi vero thori fidem non deſerat, ſed in vxore ſua naturali duntaxat vſu aliquãtulum intemperatus excedat, non ſolum ſcilicet generationem quærens, ſed aliquando libidini carnis obediens, hoc equidem ſine culpa non facit. Talis autem culpa citius bene operanti atque oranti remittitur, quia ipſi coniugi ſeruat maritalis charitas fidem, in qua non poteſt maritalis infirmitas cuſtodire tẽperiem. Et ſi nuptialis in vxore modeſtia non tenetur, à nuptiali tamen fide nulla immoderatione diſceditur.

Carnalis comixtio coniugio poteſt ſine culpa eſſe.

Libido cõiugalis per fidem thori ſeruatã diluitur.

CAPVT IIII.

R*Etenta ergo thori fides maculam diluit, quam cõtrahit infirmitas carnis, ſi mulieri non miſceatur alteri, quiſquis non pro ſola generatione, ſed etiam propter fragilitatem carnis ſuæ miſcetur vxori. Quia & ſi præfixum concumbendi modum tranſit, tamen coniugalem terminum non excedit. Et licet contrahat carnalis infirmitas culpam, impetrat tamen nuptialis integritas veniam. Accipit ergo talis indulgẽtiam, non pro eo quod ab vna debitum coniugale plus quàm oportet exigit, ſed quia vna legitima accepta contentus, alteram non requirit. Si tamen non deſunt miſericordiæ opera, quæ tantum valẽt in religione Chriſtiana, vt non ſolum* ...

coniugijs vtuntur, aut qui continentes ſunt, ſed etiam virgines ad præmium virginitatis peruenire nõ poſſint, ſi opera miſericordiæ charitatiſq; neglexerint. Si vero quis intentus operibus bonis, tãtam ſeruauerit in vxore temperiem, vt filiorum procreãdorum cauſa tantũmodo miſceatur vxori, multa laude talis eſt proculdubio dignus, ſi quis hoc noſtris poteſt implere temporibus. Fornicatio tamen nũquam poteſt eſſe ſine graui crimine, in qua licet nõ dubitemus damnabiliter peccare hominem ab vxore diſiunctum: damnabilius tamen fornicari exiſtimo coniugatum. Vtrumq; autem ſcriptura ſancta iudicandum, & regno Dei pronuntiat alienum: ſcriptum namq; eſt in epiſtola ad Hebræos: Quia fornicatores & adulteros iudicabit Deus. Et in epiſtola quã ad Corinthios ſcripſit Apoſtolus, dicitur: Nolite errare: neq; fornicarij, neq; idolis ſeruientes, neq; adulteri, neq; molles, neque maſculorum concubitores, neque fures, neq; auari, neque ebrioſi, neque maledici, neq; rapaces, regnum Dei poſſidebunt. Rurſus inter opera carnis idem Apoſtolus Paulus fornicationem, immunditiam, luxuriamq; dinumerat, in quorum concluſione dicit: Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non conſequuntur. Præmonet etiam ne lugeat multos ex his qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam ſuper immunditia & fornicatione & impudicitia quam geſſerunt.

Omnis fornicatio dãnabilis, præſertim in coniuge.

Hebr. 13.

1. Cor. 6.

Galat. 5. c

2. Cor. 12. g

CAPVT V.

IGitur quia de qualitate coniugij quod Dominus donauit, diximus: illud eſt conſequẽter tota ſolicitudine pertractandũ, quidnam veſtræ voluntatis præfixerit (ſi qua tunc potuit eſſe) deuotio. Neque enim quia rebus à Deo conceſſis vſus hominibus nõ interdicitur, ideo debet homo quod vouerit Deo non reddere: cùm ſcriptum ſit, Reddã tibi vota mea, quæ diſtinxerunt labia mea. Et ne

Vota Deo reddenda abſque excuſatione.

Pſalm. 65.

quiſquam ſibi vellet excuſationem tribulationis ad fruſtrandæ licentiam promiſſionis aſſumere, nec ſe putaret voti reum, ſi ſe dixiſſet ad aliquid vouendum non voluntate, ſed tribulatione compulſum, docens B. Dauid omnia eſſe Deo reddenda, quæ fuerint legitime duntaxat etiam in tribulatione promiſſa, cùm dixiſſet Deo, Reddam tibi vota mea, quæ diſtinxerunt labia mea: cõtinuo ſubdidit, Et loquutum eſt os meum in tribulatione mea. Nam & in Deuteronomio ſcriptum eſt: Si autem voueris votum Domino Deo tuo, non tardabis reddere illud: quia exquirens exquiret Dominus Deus à te, & erit in te peccatum. Si autem nolueris vouere, non erit in te peccatum. Quæ exeũt per labia tua cuſtodies, & facies quemadmodum voueris Deo tuo votum, quod loquutus es ore tuo. Dicit & Salomon: Statim vt voueris votum Domino, non tardabis reddere illud. Tu itaque quæ voueris redde. Bonum eſt non vouere, quàm vouiſſe & non ſoluere.

Deut. 23 d

Eccleſ. 5.

CAPVT VI.

An votum caſtitatis in coniugio ſit licitum.

PRoinde licitarum rerum vſus licite cum temperãtia geritur: donec rei licitæ renuntiatio non monetur, & quamdiu non tenetur ex vtriuſq;, id eſt, ex mariti vxoriſq; conſenſu, perpetua continentiæ promiſſio, non eſt illicita coniugalis admixtio. Scriptum eſt enim, Si duxeris vxorem, non peccaſti: & ſi nupſerit virgo, non peccauit. Veruntamen non peccet virgo quæ nubit: inuenitur aliqua virgo peccare ſi nupſerit. Nõ enim peccat virgo nubẽs, ſi virginitatem Deo priuſquam nuberet in corde non vouit. Cæterum ſi, quemadmodum dixit Apoſtolus, ſtatuit in corde ſuo firmus, non habens neceſſitatem, poteſtatem autem habens ſuæ voluntatis, & hoc indicauit in corde ſuo ſeruare virginitatẽ ſuam, grauiter poſtmodum peccat, ſi poſt dicatam virginitatem Deo, voluerit

1. Cor. 7.

In virginibus votum obligat.

p....

humano ſeruire connubio. Nam & viduas quaſdam beatus Paulus vinculo pronuntiat damnationis obſtrictas, quia ſcilicet poſt continentiæ profeſſionem, nubendi receptam non abijciunt voluntatem. De quibus euitandis Timotheum ſic inſtruit, Adoleſcentiores autem viduas deuita. cum enim luxuriatæ fuerint in Chriſto, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Adimit igitur concumbendi licentiam continentiæ promiſſio, nec ſola talibus fornicatio interdicitur, ſed etiam maritalis admixtio prohibetur, & præuaricatricem voluntatem tenet culpabilis nexus, etiam ſi nullus in opere conſequatur effectus. Neque enim fruſtra ſcriptum eſt: Quia concupiſcentia cùm conceperit, parit peccatum.

Similiter in viduis.

1. Tim. 5. b

Iacob 1.

CAPVT VII.

Quomodo tenet in côiugio?

QVo circa non ſolum à virginibus integritas, verum etiam à viduis atque coniugibus debet Deo dicata continentia cum timore & tremore ſeruari. Quia priuſquam ſit aliquis voti reus, non condemnatur, ſiue virgo licite nubat, ſiue maritus & vxor coniugale ſibi debitum reddant: Poſtquam verò quiſque meliora conſectans, profeſſione ſe ipſum continentiæ ſiue integritatis obſtrinxerit, grauiſſimè delinquit, ſi ſibi deinceps licere putat, quod ante licitum fuerat. In talibus quippe rebus quod vouens Deo ſibi adimit voluntas, nulla deinceps impunè permittitur vſurpare neceſſitas: nec temerator voti excuſationem iuſtam ſuæ præuaricationis inueniet, quem nemo compulit vt voueret. Eſt plane aliquid diſcernendum, inter votum virginis aut viduæ: & inter votum eorũ qui tenentur vinculo coniugali. Nec enim tanta eſt vouendi licentia vel libertas viro ſiue mulieri, poteſtatem ſui corporis non habenti, quanta eſt viduæ cuilibet aut virgini. Coniugato enim vel iugatæ corporalis continentiæ vouendæ facultas plena non ſuppetit:

Non eſt cõiugibus licẽtia vouẽdi ſicut ſolutis, quia corporis ſui poteſtatem nõ habent.

cuius corpus non in ſua, ſed in coniugis poteſtate conſiſtit, ſecundum illud Apoſtoli dictum, quod ſupra poſuimus: Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir: ſimiliter autem & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier. Non itaque ſinitur abſque coniugis voluntate continentiam aſſumere, cuius corpus non eſt in propria poteſtate, hoc enim quiſque recta & firma deuotione ſolus promittit, quod ſui tantum iuris eſſe cognouerit. Tale eſt enim, vt velit quiſque corporis ſui, quod eſt in coniugis poteſtate, continentiam profiteri: quale, ſi quis de alterius ſubſtantia aut eleemoſynam facere, aut ſacrificium conetur offerre. Deus autem noſter (ſicut ipſe teſtatur) diligit iuſtitiam, & odio habet rapinam in holocauſto. Illa itaq; inter coniuges eſt continentia certa promiſſio, quæ fuerit vtriuſq; conſenſione firmata. Quam cum vir & mulier ſibi conſentientes concordi voluntate tanquam ſacrificium in odorẽ ſuauitatis, ſuper altare fidei Deo vero ac ſummo in templo ſui cordis obtulerint: nec mulier vlterius in viri, nec vir in mulieris corpore, ad repoſcendum debitum coniugale poteſt habere legitimam poteſtatem. Sicut enim priuſquam Deo ſimul vouerent, reprehẽſibilis fuit vnius oblatio, quia legitimi conſortis deerat adſenſus: Ita cùm pari obtulerit vterq; conſenſu, quod eſt inſeparabiliter vtriuſque commune, non erit impunitus, ſi quis munus Deo voluntaria deuotione oblatum, illicito crediderit opere temerandum.

Eſaiæ 61.c

Votum continentiæ obligat ſi fiat cõſenſu vtriuſque cõiugis.

CAPVT VIII.

Votum ex fictione obligat & dãnabile eſt.

Sapien. 1.

Eccleſ 2.

QVod ſi forte quis non toto animo vouiſſe cauſetur, eo magis dãnabilis erit, quod nõ ſimplex ad Deũ, ſed fictus acceſſit. Scriptum eſt autẽ: Quia ſpiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictum, & auferet ſe à cogitationibus quæ ſunt ſine intellectu. Alio quoq; loco fictos ſancta ſcriptura ſic increpat: Væ duplici corde, & labiis

ſce

ſceleratis,& manibus malefacientibus, & peccatori ingredienti terram duabus vijs. Quàm ſit autem malum, quamq́ ſolicite effugiendum, ſi quis de hoc quod Deo vouerit, aut retinere aut repetere aliquid mortifera præuaricatione pertẽtet, exemplo ſunt Ananias & Saphira, quos de pretio agri quandam partem infideliter ſubtrahentes, non ſolum vox Apoſtolica, tanquã diuini iuris peruaſores increpuit, ſed etiam ſeueritas iuſtitiæ cæleſtis occidit. Beatus deniq; Petrus non ſolum fraudis vitio memoratum Ananiam dixit obnoxium, quinetiam cor eius à Satana pronuntiauit impletum, dicẽs: Anania, cur impleuit Satanas cor tuum, mentiri te ſpiritui ſancto, vt fraudares de pretio agri? Nónne manẽs tibi manebat, & venundatũ in tua erat poteſtate? Qui vtiq; feciſti hoc, non hominibus mentitus es, ſed Deo. Si quis igitur rem domino iam deuotam, carnali victus illecebra, crediderit denuo repoſcendã: nõ eſt legitimus rei ſuæ poſſeſſor, ſed diuini iuris pronuntiatur inuaſor. Nec immeritò continentiæ iã deuotæ violator immundus audit, quod auarus pecuniæ fraudator audiuit.

De voto nihil licet retinere aut repetere. Acto. 5.

CAPVT IX.

PRoinde cũcta quæ ſuperius diſputata ſunt, cõſcientia vobis teſtimonium perhibente, perpendite. Et ſiquidem continentiam pari vouiſtis aſſenſu, tenorẽ veſtræ dilectionis cum Dei timore ſeruate. Et ſi quando carnis infirmitas mentẽ pulſat, animus ad auxiliũ diuinæ miſerationis accurrat: nec cedat libidini, ſed Deũ tota humilitate fidelis exoret, & carnali deſiderio militãti aduerſus animã non cõſentiat, ſed repugnet. Si vero continentiam vnus veſtrûm ſine alterius vouit aſſenſu, temerariè ſe vouiſſe cognoſcat, & debitum cõiugi caſta ſynceritate redhibeat. Veruntamẽ, vt omnia veſtra honeſtè fiant, in redditione cõiugalis debiti, ſic infirmitatẽ carnis vſus excipiat coniugalis, vt non caro libidini

Reſponſio ad interrogata ab initio epiſtolæ.

Verecũdia in actu cõiugali ſeruanda.

ſeruiat, ſed animi virtus adiuta diuinitus, carnalis concupiſcentiæ frena reſtringat. Negotium namq; ſubſtituendæ prolis ita debet à coniugibus peragi: vt ſubſeruiente verecundia, dum ſe ad opus fœcunditatis animus fidelis inclinat, modeſtiam ſimul naturalis honeſtatis Deo adiuuante cuſtodiat. Præcipuè autem obſeruandum eſt fidelibus coniugibus, vt illa fugiant opera quæ diuina ſeueritas & facienda prohibet, & facta cõdemnat. Hæc enim nec Apoſtolica doctrina fidelibus inſinuare ceſſauit, vt ad cuſtodiendam vitæ bonæ regulam prudenter inſtrueret, ſalubriterq; terreret.

CAPVT X.

Continẽtia à Deo omnibus eſt expetenda.

MAgnum itaque bonum eſt, mulierem non tangere: quod debet omnis fidelis principaliter obſeruare. Propter fornicationes tamen quiſquis ſiue coniugatus, ſiue à coniugio liber, ſi continentiam Deo non vouit, & ſe ipſum ad implendam continentiã cernit inualidum, quamuis vbi plena fuerit continendi voluntas, & ab oratione atque operibus bonis non deſtiterit vera cordis humilitas, Ille qui dixit, Petite & dabitur vobis, quærite & inuenietis, pulſate & aperietur vobis, quia veritas eſt, & mentiri non poteſt, & bene petenti det, & quærenti adinuentiones ſuas præparet, & bene pulſanti ipſe aperiat, vt ad penetralia vitæ melioris introeat: Tamen ſi quis adhuc plus eſt de ſua infirmitate ſollicitus, quàm de domini virtute ſecurus, ſi continentiã non vouit carnis, contineat ab iniquitate, & ſicut decet vtatur vxore. Malitiam atq; auaritiam fugiat, & nõ condemnatur, ſi coniugi debitum reddat. Non ſit ebrioſus, non inuidus, non contentioſus, non fictus, non malignus, non litigioſus, nõ ſuperbus, nõ rapax, nõ auarus. Quantum ad ipſum attinet, pacẽ habere cũ omnibus quærat, perniciem non teneat, nulli detrahat, cum amicis fidem teneat, inimicis nunquam perfidus aut periurus exiſtat,

Quinequit continere à carne, contineat ab iniquitate.

aliena

aliena non rapiat, æquitati pecuniã non præponat, ſit in negotijs iuſtus, in operibus pius, mitis ad tolerãdas, tardus ad retribuendas iniurias, in fide ſtabilis, amator caſtitatis & pacis. Adtendat Saluatoris noſtri dictũ, quo nobis & quid faciamus præcipit, & quid accipiamus oſtẽdit. Ait enim: Dimittite, & dimittetur vobis: date, Lucæ 6.
& dabitur vobis. Sit ergo quantum poteſt in eleemoſynis largus & hilaris, & ad dimittendum peccantibus facilis ac ſuauis: nec tamen ſe putet ita peccantibus tribuere veniam, vt diſciplinam ſua domus exiſtimet negligendam: ſed vigoris retinens clementiæq; temperiem, Regimen familiæ.
ſeruet in correptione modeſtiam, & in remiſſione cenſuram. Arguat, moneat, terreat, increpet, conſoletur, oblectet. Nec tantum faciat in ſubditis peccantibus, quantum impetus furoris impellit: ſed quantum modus conſultationis expoſcit. Et ſi verberandus eſt pro peccato famulus, non vlciſcendi libido præualeat: ſed æquitas Chriſtiana potius illi clementer conſulat quem flagellat. Ac ſic & quando iuſtitia perſequitur culpam, non deſit miſericordia, quæ modeſtè nouit tenuare vindictam. Nutriantur filij ſecundũ Apoſtoli præceptum, in diſciplina & correptione domini: nec permittantur Ephes. 6.
impudicè aut luxurioſè viuere, cùm nõ laſciuiæ, ſed caſtitati ac temperantiæ proles debeat Chriſtiana ſeruire. Neque enim & de malis operibus filiorũ, non erit in illa terribili examinatione parentũ negligentia iudicanda. Educatio prolis.
Cùm & in hoc ſeculo propterea Heli ſacerdos à domino reprobatus fuerit & abiectus: non quia filijs in iniquitate conſenſit, ſed quia peccantes manſueto quamuis ſermone monuerit, prohibere tamen competenti ſeueritate ceſſauit. Magis autẽ parẽtes qui vere diligũt filios, bene operãdo eis conſulant, quàm diuitias colligendo: ne dũ filijs tenaciter ſubſtantia colligitur, oportunitas boni operis omittatur. Præ omnibus autẽ fideles meminerint 1. Regũ 2. 34.

coniugati,

Regula profectus & perfe-ctionis in coniugio.

coniugati, ſemper orationibus atq; eleemoſynis inſiſtendum: nec velint iugiter in ipſa carnis infirmitate iacere, ſed feſtinent gradum vitæ potioris aſcendere. Et vt ad virtutem continentiæ perueniat animus, magis magiſq; carnalis concupiſcentiæ comprimatur exceſſus. Vt dum Deo adiuuante illum ſuperauerint gradum, in quo coniugalis infirmitas veniam poſtulat: celſiorē poſſint laudabiliter obtinere, in quo continentiæ virtus palmam vitæ melioris expectat.

B. FVLGENTII EPISTOLA

SECVNDA, AD GALLAM, DE conſolatione ſuper morte mariti, & de ſtatu viduarum.

CAPVT I.

Conſolatio Gallæ de morte mariti iuuenis.

DOMINÆ *verè illuſtri, & in Chriſti timore venerabili, filiæ Gallæ, ſeruorum Chriſti famulus. Ante menſes aliquot Diaconi mei ex vrbe meãtis, certa narratione comperi, non ſolum tui coniugis obitum, verùm etiam ſanctum propoſiti tui tramitem, in quo iam ambulas, illo deducente, qui eſt via, veritas, & vita: qui fidelibus ſuis nouit per momentaneam triſtitiam donum ſempiternæ largiri lætitiæ: & quos vult ſalubriter de terrenis ad cæleſtia paternæ benignitatis diſpenſatione transferre.*

Ioan. 14.

Laus mariti defuncti. Roman 11.

Neque enim fruſtra dominus (cuius incomprehenſibilia iudicia, & inueſtigabiles vias Apoſtolus prædicat Paulus) coniugem tuum religione ſincera fidelem, corde humilem, moribus mitem, operibus miſericordem, conuerſatione penitus innocentem, ætate iuuenem: de peregrinatione huius vitæ ad æternam cæleſtis patriæ celeriter tranſtu-

tranſtulit manſionem: niſi vt & illi gaudia æterna conferret, & tibi facultatem melius viuendi concederet. Illi donauit vt corpore ſpoliatus, ſit cum Chriſto ſine fine victurus: tibi donauit, vt quæ ſunt domini ageres, & ſecundum Apoſtoli ſermonem, ſis ſancta, & corpore, & ſpiritu. Proinde ſine dubitatione crede, quod diuinitus dicitur: & cum dilectione ſpera, quod promittitur, vt poſſis benefacere quod iubetur. 1. Cor. 7.

CAPVT II.

PRimo igitur de mariti morte per Apoſtolum Paulum, quid debes fideliter tenere, cognoſce. Ait enim: Nolumus autem vos ignorare fratres de dormientibus, vt non contriſtemini, ſicut & cæteri qui ſpẽ non habẽt. Si enim credimus, quòd Ieſus mortuus eſt, & reſurrexit: Ita & Deus eos qui dormierũt per Ieſum adducet cum eo. Si ergo veræ fidei tenaces ſumus, ſi de ſermonibus Dei nihil ambigimus, ſi ad futurã vitam ſpe certiſſima tendimus, ſi dignè Deum proximumq́; diligimus, ſi non ab hominibus inanem, ſed à Deo veram gloriam Chriſtiani nominis expectamus: non debemus vtiq; de fidelibus mortuis, & (vt propriè dicam) de dormientibus noſtris, aliquam (ſicut infideles) habere triſtitiam. Salubris etenim noxiaq́; triſtitiæ debet in noſtro corde manere diſcretio: qua fit, vt nec de amiſſione ſolatij temporalis concidat animus, æternis rebus deditus: & de his ſalubrem triſtitiam ſumat, in quibus ſe aut minus aliquid, aut ſecus quàm oportuit feciſſe conſiderat. Propter quod Paulus vtranq; triſtitiam non minus opere docet, quàm retributione diſcretam. Denique in vna ſalutis prouentum, in altera mortis poſitum demonſtrat exitium, dicens: Quæ enim ſecundum Deum eſt triſtitia, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur: ſeculi autem triſtitia, mortem operatur. Ne igitur vltra fidei Chriſtianæ

1. Theſ. 4. Non debẽt Chriſtiani de mortuis contriſtari ſicut cæteri qui ſpẽ non habent.

Duplex triſtitia.

2. Cor. 7.

ſtianæ modum: indiſcretam teneas de mariti morte triſtitiã, nec amiſſum exiſtimes, ſed præmiſſum, nec ipſius iuuentutem putes immaturè præciſam, quam interminabili vides æternitate firmatam. Fideli quippe animæ

Pſal.102.a *dicitur, Renouabitur ſicut aquilæ iuuentus tua.*

CAPVT III.

ABſit autem vt infidelium conſentientes erroribus æſtimemus aut dicamus, quia illum iuuenẽ Chriſtianum abſtulit atra dies, & funere merſit acerbo. Il-

Virgil.l.6. Abſtulit atra dies, hoc Chriſtianis non conuenit. 1.Ioan.2. Ioan.3.

los namque atra dies aufert, qui ſecundum Ioannis Apoſtoli dictum, in tenebris ſunt, & in tenebris ambulant, & neſciunt vbi ambulant: quia tenebræ obcæcauerunt oculos eorum. Illos abſtulit atra dies, quos ipſa lux vera vehementer obiurgãs, Hoc eſt autem, inquit, iudicium, quia lux in mundum venit, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem: erant enim eorum mala opera. Tales ſunt qui viuunt, vt cùm audierint vocem filij Dei, non ad vitam, ſed ad iudicium ſuſciten-

Ioan.5. *tur, dicente domino: Quia veniet hora, quando omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem eius, & procedent qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ: qui mala egerunt, in reſurrectionem iudicij. Et quia his nec breuis vita poteſt prodeſſe nec longa, conſequenter de ta-*

Sapien.3 d *libus in libro Sapientiæ dicitur: Et ſiquidem longæ vitæ erunt, in nihilum computabuntur, & ſine honore erit nouiſſima ſenectus illorum. Et ſi celerius defuncti fuerint, non habebunt ſpem, nec in die magnitudinis allo-*

Dies magnitudinis, dies extremi iudicij. *quutionem. Quæ eſt autem dies magnitudinis, niſi dies in qua non iudicandus, ſed iudicaturus veniet Dominus? Nunc enim cum venit vt pro nobis iudicaretur, nõ fuit dies magnitudinis, ſed minorationis, in qua minoratus eſt paulo minus ab angelis: Tunc autem erit dies magnitudinis, quando ſecundum Ioannis atteſtationem,*

tionem, omnes mali abſcondi cupient in cauernis montium, dicentes montibus & petris: Cadite ſuper nos, & abſcondite nos à conſpectu patris, ſedentis ſuper thronum, & ab ira agni, quoniam venit dies magnus iræ illorum. Et quis poterit ſtare? In hac die magnitudinis, mali non habebunt alloquutionem, ſed increpationem. Non enim audient, Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum eſt à conſtitutione mundi: ſed dicetur eis, Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Tales igitur quantumlibet longæui moriantur, acerbo funere demerguntur: & quamuis ætas eorum matura videatur in corpore, mortifera tamen mundi dilectio immatura mentis acerbitatem retentat in corde.

Apocal. 6. d

Matt. 25. d

CAPVT IIII.

CHriſtianus autem qui in timore Dei vixerit, quacunque fuerit defunctus ætate corporis, non acerbo funere mergitur: ſed placita Deo ſubnixus maturitate transfertur. Legimus namq; in eodem Sapientiæ libro, Quia ſenectus honorabilis eſt non diuturna, neque numero annorũ computata: Cani ſunt autẽ ſenſus hominis, & ætas ſenectutis, vita immaculata: quæ placita Deo, facta dilecta eſt. Deniq; in ſubſequentibus bene viuentem quendam Deoq; placitum, ob hoc raptum celeriter dicit, vt nullam mutationẽ perferret malitiæ ſecularis, nec anima eius aliqua fuiſſet fictione decepta. Sic ergo dicitur: Raptus eſt, ne malitia mutaret illius intellectũ, aut ne fictio deciperet animam illius. Faſcinatio autem nugacitatis obſcurat bona, & inſtantia concupiſcentiæ tranſuertit ſenſum ſine malitia. Conſummatus autẽ in breui, repleuit tẽpora longa: Placita enim erat Deo anima illius. Propter hoc properauit de media iniquitate illũ educere. His nẽpe verbis ſancta ſcriptura nos docet

Bonus chriſtianus etſi iuuenis, nõ mergitur funere acerbo.

Sapien. 4.

Ibidem. Non vita longa prodeſt, ſed bona.

in hoc ſeculo Chriſtianis fidelibus non vitam longam prodeſſe, ſed bonam. Et ad cognoſcendum quantum poſſibile eſt, cuiuſlibet defuncti meritum non quantum vixerit, ſed qualiter quiſque vixerit intuendum. Sicut enim vita mala, quanto magis fuerit temporaliter prolongata, tanto magis delinquentibus multiplicat pœnam: ſic vita bona, quamuis hic breui tempore terminata, magnam ſempiternamq́ue conquirit bene viuentibus gloriam. Vita igitur mala immaturos acerboſq́ue ſenes demergit in Tartarum: Vita vero bona defunctos iuuenes maturos perducit ad regnum.

CAPVT V.

NON ergo ſis triſtis, quòd te ille præceſſerit diebus paucis: ſed eſto ſolicita, & ſic viam mortalis huius vitæ perage, vt ad æternam vitam valeas peruenire.
1.Cor.7. *Proinde Apoſtolici te oportet indeſinenter meminiſſe ſermonis, quo ait: Mulier innupta & virgo ſolicita eſt quæ ſunt domini: vt ſit ſancta & corpore, & ſpiritu.*
Vt ſancta ſit & corpore & ſpiritu vidua.
Innuptam hic viduam dicit, non quia omnino
Roman.7. *non nupſerit, ſed quia viro mortuo ſoluta fuerit vinculo nuptiali. De qua alio loco dicit, Si autem mortuus fuerit vir eius, ſoluta eſt à lege viri. Hanc ergo ſanctam iubet eſſe & corpore & ſpiritu. Quid autem aliud eſt, corpore & ſpiritu ſanctam eſſe, niſi quod ſanctum eſt, & in opere & in cogitatione ſeruare? Etenim quæ mundi ſunt, illa cogitare permittitur, quæ corporali vincta connubio detinetur, eodem Apoſtolo dicente:*
1.Cor.7. *Quæ autem nupta eſt, cogitat quæ ſunt mūdi, quomodo placeat viro. Illic eſt ergo mundanæ cogitationis ſubeunda neceſſitas, vbi mortalis caro morituro carnaliter nubit. Et quia illos ipſa carnis neceſſitas, durioribus vinculis tenet innexos: propter hoc de illis Apoſtolus dicit, Tribulationem autem carnis habebunt huiuſmodi. Mulier ergo*

innupta, id eſt vidua, cui præcipitur vt ſit ſancta & corpore & ſpiritu, ſicut corpore deſiſtit marito ſeruire: ſic non debet corde carnalia cogitare. Sancta quidē ſunt Chriſtianorum coniugia, quia & coniugalis ibi caſtitas cuſtoditur in corpore, & puritas fidei ſeruatur in corde. Nam & Apoſtolica dicit auctoritas: Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus. Non eſt ergo cōnubium ex colluuione peccati, ſed ex inſtitutione Dei: & in eo quod ſibi coniuges inuicem carnis debitum reddunt, in quantum id modeſtè faciunt, Chriſti præcepta cuſtodiunt: quia nullatenus à coniugali charitate & caſtitate diſcedunt. Execratur autem adulterinos concubitus caſtitas cōiugalis, & honeſtatis verecundiæ tenax, ab vna vnus, & ab vno vna expetit, quod vterq; ſe vni tātum legitime debere cognoſcit. Illic equidem carnis debitum redditur viro. Coniugalis autem caſtitas magis debetur Chriſto quàm viro, quia & corpus tunc vere caſtum eſt, quod fornicatione carnali non polluitur, quando ſpiritalis integritas Chriſti timore ac dilectione ſeruatur.

Sancta chriſtianorum coniugia. Hebr. 13.

CAPVT VI.

AT tamen à muliere nupta mulier innupta & virgo non parua gradus dignitate diſcernitur: quandoquidē nupta cogitationibus mundanis tenetur obſtricta: Mulier autē innupta & virgo carnalibus tribulationibus non ſubijcitur: quia carnalis matrimonij vinculo nō tenetur. Vbi certior eſt corporalis atq; ſpiritalis continentiæ libertas, quia nulla eſt ex coniugali ſeruitute neceſſitas. Vtrunq; igitur donum Dei eſt, & coniugalis pudicitia, & continentia vidualis. Vnuſquiſque enim proprium habet donum ex Deo, & illud quidem, quantum in ſe eſt, laudabile, quia bonum: hoc autem laudabilius, quia melius. Coniugali namque ſeruitute turpitudo vincitur fornicationis: viduali verò libertate

Innupta in altiori gradu eſt quā nupta.

O creſcit

creſcit dignitas caſtitatis. Illic fides cõſulit infirmitati, ne cadat in vitiũ: hic ſe fidelis animus ad virtutis ex-
1.Cor.7.a *tẽdit augmentũ. De cõiugatis enim dicitur: Propter for nicationes autẽ vnuſquiſq; ſuam vxorẽ habeat, & vnaquæq; ſuũ virũ habeat. De vidua vero dicitur: Beatior*
Ibidem. g *autẽ erit, ſi ſic permãſerit. Beata ergo, quæ illicitũ cõcubitũ turpitudinis horrore nõ appetit: ſed beatior, quæ licitũ maiore puritatis amore contẽnit. Beata quæ alligata viro ſic viuit, vt ſoli viro carnis ſuæ debitũ reddat: ſed beatior, quæ ſoluta ſic permanet innupta, ne debeat.*

CAPVT VII.

Conſolatio viduæ. *PRoinde in eo quod ex coniugata facta es vidua, donum Dei auctũ tibi magis exiſtima, non ablatum. Neq; enim te deſeruit, qui tibi ſequendam viam vitæ melioris oſtendit. Gradibus te voluit dominus ad meliora conſcendere, vt primitus coniugata cum vno viro fideliter viueres: quo poſtmodum ſine difficultate abſq; viro vidua permaneres. Ad hoc igitur animum tuũ diuina gratia coniugali caſtitate nutriuit, vt quæ didiceras, illo vno viuẽte, alterum nõ quærere: diſceres ab omni viro vidua continere. Noli ergo negligere gratiã quæ in te eſt. Et tu enim noſti, quanto melius ſit iugiter à concubitu continere, quàm vel pro coniugali neceſſitate concumbere. Maritus qui tibi datus fuerat ad tempus, diſceſſit in tempore: datus enim tibi fuerat nõ ad patriæ beatitudinem, ſed ad itineris conſolationẽ. Alia quippe ſunt Dei dona, quæ Deus ita ſuis largitur fidelibus in præſenti tempore, vt eorum vſum in hac tantum vita neceſſarius habeatur, quo futuræ vitæ meritum comparetur: Sicut eſt credulitas, rectam fidem tenens, & operatio iuſtitiam miſericordiamq; cuſtodiens, vt fides recta non deſeratur charitatis auxilio, quæ in operatione*
Gal.5.b *cognoſcitur: propter quod Apoſtolus eam fidem probat, quæ per dilectionem operatur.*

CAPVT VIII.

REcta igitur fides & miſericos operatio poſt hanc vitam deſinent, cùm per ſpeciem videbitur, quod nunc cùm creditur non videtur. Nec inter beatos erit aliquis miſer, cui miſericordia prærogetur. Hæc autem duo, id eſt, fides & operatio, ita poſt huius vitæ finẽ non ſunt neceſſaria, vt ante finem nõn ſint vllatenus deſerenda. Quiſquis enim ante finem vitæ præſentis à fide recta ſiue bona operatione diſceſſerit: etiamſi in his antea ſtrenuè vigilanterq́ cucurrerit, pro eo quod ab itinere recto deſiſtit, perdit meritum totius itineris quod cucurrit. Item ſunt alia quæ ſic hominibus in hoc tempore pietas diuina largitur, vt non ſolum in hac vita cum hominibus debeant continua, verum etiã creſcant in retributione diuina: ſicut eſt peccatorum mundatio, veritatis agnitio, Dei proximiq́ dilectio. Hæc enim ſi quis in hoc tempore perſeueranter in ſe cuſtodierit, & diuino munere proficiendo augere curauerit inchoata: in futuro habebit æterna ſecũ perfectione mãſura. Tunc enim perfecta mundatio perfectam cognitionem veritatis accipiet, & perfecta cognitio nihil in nobis perfectæ charitati deeſſe permittet.

Fides & operatio miſericors in hac vita neceſſaria ſunt, in patria non erunt.

CAPVT IX.

ALia vero ſunt, quæ ſic à Deo temporaliter donantur, vt temporaliter auferantur: ſicut eſt copulatio coniugum, procreatio filiorum, abundantia diuitiarum, incolumitas corporum, & ſi qua ſimilia, quæ per ſe nec miſeros homines poſſunt facere nec beatos. Ideo hæc & bonis & malis à Domino dantur, & nonnunquam bonis maliſq́ diuinitus auferuntur. Beatus fuit Iob, cùm in diuitijs iuſtè viueret: ſed beatior, cùm in paupertate iuſtior extitiſſet. Beatus fuit cum decem circũdaretur filijs: ſed beatior, cùm vna cunctorum ſimul orbitate

Aliqua temporaliter & dantur & auferuntur à Deo.

Exẽplũ Iob

percuſſus, in Dei dilectione permãſit immobilis. Beatus etiam fuit in corporis ſoſpitate, ſed beatior eſt factus in vulnere. Beatior etiã in aceruo ſqualoribus pleno, quàm in palatio marmoribus adornato. Attẽde etiam duos, vnum in diuitijs & ſanitate miſerum: alterũ in egeſtate & vulnere multum beatum. Diues ille qui induebatur purpura & byſſo, et epulabatur quotidie ſplẽdidè, quàm inanis fuit in illis epulis, quàm pauper in multitudine diuitiarũ, quàm nudus in pulchritudine veſtium, quàm infirmus in ſanitate corporis, quàm famelicus in ſaturitate ventris, quàm miſer in gaudijs, quàm deſolatus inter amicorum colloquia, quàm deiectus inter obſequia ſeruulorum. Attende quoq; Lazarum in paupertate, diuitem: in miſeria, beatum: in infœlicitate, fœlicem: in vulneribus, ſanum: & quidem ſine domo, ſed non ſine domino: ſine veſte, ſed non ſine fide: ſine bona valetudine corporis, ſed non ſine robore charitatis: ſine cibo, ſed non ſine Chriſto: canibus expoſitum, ſed ſocium angelorum: qui non accipiebat de micis quæ cadebant de menſa diuitis, ſed cæleſtem panem viſceribus ructabat internis.

Luc. 16. e Diues & Lazarus, hic beatus, ille miſer.

CAPVT X.

HÆc ſunt igitur quæ nonnunquam bene habentur, nonnunquam male: nonnunquam bene contemnuntur, nonnunquam male. Bene quippe habentur, cùm in eorum vſu timor Dei ſeruatur. Bene autem contemnuntur, cùm in eorum contemptu à ſummo Deo gloria, non ab hominibus quæritur. Tales ſunt etiam nuptiæ, quæ & bene ſuſcipi poſſunt, & bene contẽni. Quàm bene nuptiarum opus in caſtitate coniugali Suſanna ſeruauit? quàm melius in continentia viduali Iudith atque Anna contempſit? quàm optime in integritate virginali Maria inſtituit? Non eſt igitur inter præcipua Dei dona coniugium æſtimandum, licet non nege-

Bona temporalia & bene & male habentur pariter & contẽnũtur

tur donum eſſe diuinum. Nec eſt dicendum, beatitudinis munus, quod cum bono poſſit propoſito teneri, poteſt etiam propoſito meliore contemni. Nam ſi hoc inter præcipua Dei dona æſtimari oporteret, nõ ore Saluatoris noſtri laudarentur, qui ſe ipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum: nec pro ſe patrem, matrem, fratres, ſorores, vxorem, filios, agros, relinqui Saluator ipſe cum centupla retributionis & vitæ æternæ promiſſione iuſſiſſet, dicens: Omnis qui reliquerit domum, vel Matt. 19.d
fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit. Hoc autem dicens Chriſtus, non diuortium fieri iuſſit, ſed iuſta diſcretione, quamuis Dei munera, tamen temporalia æternis, caduca permanentibus, parua magnis, à ſuis fidelibus poſtponenda monſtrauit. Non damnat bona, ſed meliora plus laudat. Illa non odit, ſed iſta plus diligit. Illorum enim ſiue adeptio, ſiue amiſſio, non eſt retributio fidei, ſed probatio.

CAPVT XI.

2.Cor. 4.

Noſtra cura non temporalibus ſed æternis debet intendere

Fides autem noſtra non temporalibus, ſed æternis eſſe debet intenta. Propter quod Vas electionis ad tolerantiam nos præſentis tribulationis exhortans, præcipit, vt à contẽplatione temporaliũ rerum cordis noſtri penitus auertamus obtutum, dicẽs: Id enim quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur nobis: non contemplantibus nobis quæ videntur, ſed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia ſunt: quæ autem non videntur, æterna ſunt. Ambula igitur, ſicut ſcriptum eſt, de virtute in virtutem, & animus tuus ab intentione temporalium ad contemplationem tranſeat æternorum. Tranſienſq; à virtute coniu-

Pſal. 83.

*galis pudicitiæ ad potiorem virtutem continẽtiæ vidualis non minore continentia cordis * prædicata debes eſſe, quàm corporis: & poſt obitum temporalis mariti, omnes in corde tuo reliquiæ debent mundanæ cogitationis extingui. Cur enim vidua Chriſtiana gerat animum vinculo cuiuſquam mundanæ cogitationis innexum: quæ mortuo viro mundum debet æſtimare commortuum? Cauſſa igitur mundanæ cogitationis deſiſtente, debet ipſa quoque cogitatio mundana ceſſare. Et ſicut antea corporaliter ornabaris viro, qui delectaretur ſpecie corporis: Ita nunc ſpiritaliter ornanda es Chriſto, qui ſolam in te quærit pulchritudinem mentis. Attende quid beatus Petrus etiam coniugatis mulieribus mandet, quibus exterioris habitus interdicit ornatum, hæc loquens: Mulieres ſubditæ ſint viris ſuis: vt ſi qui non credunt verbo Dei, per vxorum ſuarum conuerſationem ſine verbo lucrificentur, conſiderantes veſtram in timore caſtam conuerſationem, quarum non ſit extrinſecus capillorum implicatio, aut auri circumpoſitio, aut in habitu veſtimentorum ornatus: ſed ille abſconditus cordis homo in incorruptibilitate quieti & modeſti ſpiritus, qui eſt ante Deum locuples. Hoc præceptum beatus Apoſtolus ſanctarum mulierum firmauit exemplo, dicens: Sic enim & aliquando mulieres ſanctæ, quæ ſperabant in Deum, ornabant ſe, ſubiectæ viris ſuis.*

[Margin: * Prædita]

[Margin: Vidua quæ prius viro, nunc ornetur Christo]

[Margin: 1. Petri 3.]

CAPVT XII.

SI ergo ſanctæ mulieres etiam coniugatæ non ſunt monilibus comendæ, ſed moribus, & eo magis humilitate debent ornari quàm veſte: qualis debet eſſe viduæ habitus & inceſſus, quæ non homini viro cupit placere, ſed Chriſto? quæ neceſſitate corporalis abſoluta connubij, ſpiritalia tantum debet ornamenta ſectari? Habitus ergo tuus talis ſit, qui non ad laſciuiam excitet

[Margin: Sanctæ mulieres non monilibus ſed moribus ſint ornatæ.]

ſed ad continentiam prouocet: qui non illiciat ad libidinem, ſed comprimat ad timorem: qui non accendat carnis concupiſcentiam, ſed extinguat: qui non illicet ad concubitum, ſed excitet ad profectum: ex quo cordis compunctio, non carnis libido naſcatur, vnde filio Dei placeas, vnde te vere caſtam obtutui ſponſi cæleſtis oſtendas. Ille etenim ſponſus carnem tuam maceratam vult videre, non nitidam. Animæ connubio vtitur, nec carnis, ſed animæ pulchritudine delectatur. Quocirca caſtigatione corporis acquire pulchritudinem cordis. Vilibus caro tegatur operimentis, & pretioſis anima veſtibus induatur. Nec quæras vt placeas oculis hominũ, ſed vt Chriſti non offendas aſpectum. Ille in te quod diligit videat, quod dedit inueniat, quo delectatur agnoſcat. Concupiuit enim rex ſpeciem tuam, ſed omnis gloria filiæ regis intrinſecus. Tranſijt tempus amplectendi, nunc tempus eſt longè fieri ab amplexu. Adhæreant viris quæ coniugali vinculo tenentur aſtrictæ: tibi dicendum eſt cum propheta, Mihi autem adhærere Deo bonum eſt: ponere in Deo ſpem meam. Vnde & Apoſtolus ait, Quæ autem verè vidua eſt & deſolata, ſperauit in Domino, & inſtat obſecrationibus & orationibus nocte & die. Oratio ergo tibi ſit in poſtulatione crebra, in ſancta vero cogitatione atque operatione continua. Sic enim poteris implere quod Apoſtolus iubet, vt ſine intermiſſione oremus. Oratio namque eſt in conſpectu Dei omne opus bonum, quo delectatur nihil indigens Deus. Et vt agnoſcamus bona opera locum orationis apud Deum habere, ſcriptura nos ſancta ſic admonet: Abſconde eleemoſynam in corde pauperis, & ipſa exorabit pro te.

Pſal. 44.

Officium viduæ adhærere deo, inſtare orationibus.

Pſalm. 72.

1. Tim. 5.

1. Theſ. 5.

Eccleſ. 29.

CAPVT XIII.

Quᾱliter in cibo & conuiuijs ſe gerat vidua.

CAue ne carnis curam in deſiderijs facias: ne ſemper gulæ quod poſcit indulgeas. Refectione tua non

voluptas expleatur, ſed ſuſtentetur infirmitas. Tales autem conuiuij debes habere participes, quæ non carnis ſolent delitias laudare, ſed cordis: quæ angelorum panem interioris hominis auiditate perquirunt, quæ poſt ſponſum tuum in odore vnguentorum eius currunt, quæ ſuauitate Deum guſtus interioris percipiunt, quæ puro affectu eſuriunt, ſitiuntq; iuſtitiam, quæ operantur cibum, nõ qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam. Cum talibus & colloquia tibi conferenda, & frequentanda conuiuia: vt cùm eas cibis corporalibus paſcis, ad meritũ tibi ſanctæ operationis accedat. Et cùm earum verbis ſpiritalibus paſceris, profectus tibi ſanctæ cõuerſationis accreſcat. Nec velis talibus nunc mẽſam tuam replere delitijs, qualibus eam replebas, quando carnali connubio ſeruiebas. Audi Magiſtrum gentium, quid de vidua dicat: Quæ in delitijs eſt, inquit, viuens, mortua eſt.

CAPVT XIIII.

1.Tim.5.a Exempla viduarum Iudith & Annæ.

HAbes & in veteri & in nouo teſtamento ſanctarum viduarum, quibus ædificeris, exempla. In veteri Teſtamento Iudith, Anna conſideretur in nouo: quarum ſi domino adiuuante imitatrix fueris, & delitias carnis, & iactantiam ſecularem, vera cordis humilitate calcabis, vt illius in te ſponſi ſemper viuat affectus, qui ſemper eſt viuus, ſicut eodem reſurgente vocis angelicæ atteſtatione firmatur, cùm mulieribus dicitur, Quid quæritis viuentem cum mortuis?

Luc.24. Heb.4.

De quo etiam Apoſtolica ſic autoritas loquitur: Viuus eſt enim ſermo Dei & efficax. Viuus eſt ergo ille qui eſt verbum patris, & ideo ipſe eſt fidelium vita. Hunc ſanctæ viduæ cordis contritione, & corporis caſtigatione quæſierunt: Huic cordis & corporis plena continentia deuotiſſime ſeruierunt. De Judith enim ſcriptum eſt: Et erat Iudith in domo ſua vidua annis tribus &

Iudith 8. Laudes Iudith.

menſibus quatuor, & fecit ſibi tabernaculum ſuper ſolarium domus ſuæ, & impoſuit ſuper lumbos ſuos cilicium, & erant ſuper eam veſtimenta viduitatis ſuæ, & ieiunabat Iudith omnibus diebus viduitatis ſuæ. Ac ne quis illam ſanctam viduam non deuotione cordis, ſed neceſſitate paupertatis exiſtimet ieiunaſſe, audi quid de ea in ſubſequentibus dicitur: Et erat Iudith bona aſpectu, & formoſa facie valde, & prudens corde, & bona in intellectu, & erat honeſta valde. Quia reliquerat ei Manaſſes vir eius, filius Achitob, filij Melchis, filij Heliab, filij Nathahel, filij Suriſada, filij Simeon, filij Iſrael, aurum & argentum, ſeruos & ancillas, & pecora, & prædia. Ecce vidua præclara natalibus, facultatibus diues, ætate iuuenis, ſpecie mirabilis, diuitias contempſit, delitias reſpuit, carnis incentiua calcauit, & induta virtute ex alto non quæſiuit ſecundo famulari connubio. Propterea teſtimonio tam præclari operis apparuit, quantum Deo dilecta ſit continentia vidualis. Deniq; cum Holofernes innumero Bethuliam obſediſſet exercitu, & omnis Iſraelitarũ virtus perturbata langueſceret: egreditur caſtitas, oppugnatura laſciuiam, & ad interitum ſuperbiæ, humilitas ſancta procedit. Ille pugnabat armis, iſta ieiunijs. Ille ebrietate, iſta oratione. Igitur quod omnis Iſraelitarum populus facere non potuit, ſancta vidua caſtitatis virtute perfecit. Obtruncauit vna mulier tanti agminis ducem, & inſperatam Dei populo reddidit libertatem.

Ibidem.

Gloria Iudith de Holofernis nece, cito.

CAPVT XV.

Videamus & in nouo Teſtamento, qualiter nobis ſanctæ Annæ conuerſatio demonſtretur. De qua ſanctus Lucas ſic refert, Et erat Anna prophetiſſa, filia Phanuel de tribu Aſer: & hæc proceſſerat in diebus multis, & vixerat cum viro ſuo annis ſeptem à virgi-

Laudes Annæ.

Luc.2.c nitate ſua. Et hæc vidua vſque ad annos octuaginta quatuor, quæ non diſcedebat de templo, ieiunijs & obſecrationibus ſeruiens nocte & die. Iſtæ duæ viduæ, licet tempore fuerint diuerſo, vnius tamen fidei ſeruierunt ambæ myſterio: quia Chriſtum quem Anna cognouit in carne natum, ipſum Iudith nouerat naſciturum. Quàm vero multum Deus in vtraque vidua continentiam ſibi placitam demonſtrauit. Nam Iudith ſpiritalibus armis accincta, caput laſciui prædonis abſcidit: Anna verò ipſum caput Eccleſiæ Spiritu ſancto repleta cognouit. Datus eſt Iudith Holofernis interitus, Annæ reuelatus eſt Saluatoris aduentus. Illi Deus dedit à populo repellere peſtilentiam: huic tribuit humani generis agnoſcere medicinam. Et quia ſanctimoniam virginalem vidualis continentia, gradu inferiore ſubſequitur: idcirco poſtquam de virgine natus eſt filius Dei, vidualis lingua dignatus eſt officio prædicari. Nec tamen de illo loquuta eſt vidua, delitijs dedita, (quæ viuens mortua) ſed quæ non diſcedebat de templo, ieiunijs & obſecrationibus ſeruiens nocte ac die. De quibus ieiunijs & obſecrationibus non eſt nunc latius diſſerendi locus.

Comparatio Iudith & Annæ.

CAPVT XVI.

Laudes Probæ quę erat ſoror Gallę

DIſponimus enim ſi Dominus voluerit, & ſi vixerimus, ad ſororem tuam ſanctam Chriſti virginem Probam, quam Dominus hoc tẽpore præcipuum in vrbe Roma dare dignatus eſt virginitatis & humilitatis exemplar, de ieiunio & oratione aliquid ſcribere: ſicut in Epiſtola quam ad eam nuper dedi, mea pollicitatio continetur. Cuius tibi præcipue ſancta conuerſatio eſt in omnibus imitanda. Quæ cùm ſit auis atauiſque nata Conſulibus, & delitijs regalibus enutrita: tanta illi eſt humilitas dono gratiæ cæleſtis infuſa, vt amore ſubiectionis et vſu ſeruiendi, dominã ſe aliquando fuiſſe iam

neſciat,

neſciat: cùm omnes dominos habere delectatione ſanctæ ſeruitutis affectat. Scit enim à Domino (cui virginitatem vouit & cordis & corporis) pro liberatione noſtra humilitatem formæ ſeruilis acceptum. Et ob hoc delectatur ſponſo in huius ſeruitutis humilitate placere, vt conſortio quinque ſapientum virginum deputata, cum ſponſo poſſit in æterna claritate regnare. Delitias vero corporis quanta virtute contempſerit, & quomodo ſuam famem ſatiandis faciat deſeruire pauperibus: nec ob aliud ipſa vilibus tegatur indumentis, niſi vt & humilitatis propoſitum impleat, & veſtiendis pauperibus iugem curam ſanctæ pietatis impendat: plenius ipſa videndo cognoſcis, quàm id à me velis audire, quod minus poſſum ſermonibus explicare. Hanc ergo tibi tanquam ſpeculum pone, & ex ipſius conſideratione, quid tibi iam inſit, vel quid adhuc deſit ſanctorum ſtudiorum operumq́ue cognoſce. Et licet illa egregio præcellat virginitatis munere, comitem te debet in cæteris habere virtutibus. Diſce igitur tu quoque nihil tibi de nobilitate generis aſſignare. Et licet auo, patre, ſocero, marito Conſulibus pridem fueris inter ſeculares illuſtris: nunc in eo te illuſtrem fieri cognoſce, in quo tibi virtus humilitatis accreſcit. Diſce à Domino, quia mitis & humilis corde, & inuenies requiem animæ tuæ. Nobilitatem carnis, quæ ſuperbiæ fomes eſt, abijce: & nobilitatem ſpiritus, perfecta cordis humilitate ſectare. Orationibus operam da, ieiunijs inſta: & quicquid tuis apparatibus ſubtrahis, eſurientibus tribue. Et quicquid tibi deducis, egenis expende. Voluntarium ieiunium tuum, eſuriem ſubleuet ieiunantum: vt in fructu miſericordiæ tuorum poſſit ieiuniorum fœcunditas apparere. Proſit etiam tibi vilitas veſtium, & pauperum per te nuditas veſtiatur. Tunc enim vtiliter fugies noxium pretioſæ veſtis ornatum, ſi nudos veſtias, vt verè conſortem te paupe-

Gallæ nobilitas.

Matt. 11. d

Diſtribuendum pauperibus.

pauperum Chriſti, non inanitate verborum, nec oſtentatione fallaci, ſed teſtimonio ſanctæ operationis edoceas.

CAPVT. XVII.

Fugienda iactantia in operibus bonis.

NEc te illis, quos paſcis aut veſtis, ſuperiorē credas: aut pro eo quod tu tribuis & illi accipiūt, merita tua Chriſti pauperibus anteponas: tanquā tu ideo potior ſis, quòd plura contēpſeris. Fruſtra enim contemnis facultates tuas, ſi noxias iactantiæ teneas in corde diuitias. Non enim illi ſoli peccant, qui pro diuitijs quas habent aliquā geſtant in corde iactantiā: imò grauius delinquunt, qui volunt iactantiā cordis de diuitijs habere contemptis, aut qui ſe propterea volunt pauperibus præponere, eo quòd plura videantur pauperibus erogare. Non autem idem ordo eſt apud Deum, qui non quantitatem contemptæ facultatis, ſed qualitatem voluntatis attendit. Plures diuitias pauperibus pro Chriſto dicitur expendiſſe Zachæus, pro quo viliſſima piſcatoriæ artis inſtrumenta Petrus reliquit Apoſtolus: & tamen à Chriſto non Zachæus diues pauperi Petro, ſed pauper Petrus diuiti Zachæo præponitur: vt diuitibus Chriſti nulla de contemptis diuitijs iactantia naſceretur.

CAPVT XVIII.

Non theſaurizandum in terra, ſed in cælo.

ABſit autem vt aliquid tibi theſaurizes in terra, in qua nō es carnis filios relictura: cùm etiam illi qui ex carne filios habent, non ſine peccato theſaurizare ſibi delectentur in ſeculo. Cunctos enim fideles vno Saluator noſter dignatur admonere ſermone, dicens: Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra, vbi erugo & tinea exterminat, & vbi fures effodiunt, & furantur. Theſaurizate autem vobis in cælo, vbi neque erugo, neq; tinea exterminat, & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Multum metuenda eſt illa increpatio Domini,

quam

quam ſtultus diues illico moriturus audiuit: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te: quæ autem paraſti cuius erũt? Omnes ergo diuitias tuas ad Chriſtum præmitte, in cælo tibi theſaurum reconde, quem perdere non poſſis, & in æternum valeas poſſidere. Matth. 6. Luc. 12.

CAPVT XIX.

IN omnibus autem operibus bonis, caue ne laudis humanæ deſiderio ventileris: laudari quippe in bonis operibus debes, ſed in eo quod operaris, hominum laudes expectare nõ debes. Laudet te quidem humana lingua, ſed tu laudem à ſolo Deo deſidera. Atque ita fiet, vt dum tu laudem ab hominibus non quæſieris, Deus laudetur in operibus tuis. Memento qualiter nobis Dominus interdicat, ne iuſtitiam noſtram laudis humanæ faciamus obtentu, dicens: Attendite, ne faciatis iuſtitiam veſtram coram hominibus, vt videamini ab eis. Alioquin mercedem non habebitis apud patrem veſtrũ, qui in cælis eſt. Veruntamen ipſe rurſus ait, Luceat lux veſtra coram hominibus, vt videntes veſtra bona opera, glorificent patrem veſtrum qui in cælis eſt. Cùm ergo dicit vt attendamus, ne faciamus iuſtitiam noſtram coram hominibus, vt videamur ab eis: & iterum, iubet, vt lux noſtra luceat coram hominibus, nunquid contraria præcepit? Abſit: ſed ſic iubet opera bona fieri, vt non noſipſos, ſed Deũ, velimus in noſtra operatione laudari. Nam & Apoſtolus in ſuis operibus gloriam humanã vitabat, ſed diuinam gloriam quærebat. Propter quod dicit Theſſalonicenſibus ſcribens: Neq; enim aliquando fuimus in ſermone adulationis, ſicut ſcitis, neque in occaſione auaritiæ, Deus teſtis eſt: nec quærentes ab hominibus gloriam, neque à vobis, neque ab alijs. Et tamẽ idem in ſua conuerſationis auditu Deum ab eccleſijs glorificatum, cum exultatione ſic memorat: Eram aliquando

Fugienda laus hominum. Matth. 6. Matth. 5. Luceat lux veſtra corã hominibus vt videant. &c. 1. Theſ. 2.

quando ignotus facie eccleſijs Iudææ, quæ erãt in Chriſto: Tantum autem auditum habebant, quia qui perſequebatur nos aliquando, nunc euangelizat fidem, quã aliquando expugnabat, & in me glorificabant Deum. Proinde manus quidem ab opere bono non deſinat, nec tamen animus ita operetur, vt merces boni operis humanæ laudis intentione caſſetur. Apoſtolus enim, ſicut ipſe teſtatur, vult vt ſimus ſinceri & ſine offenſa in diem Chriſti, repleti fructu iuſtitiæ, per Ieſum Chriſtum, in gloriam & laudem Dei.

Gal. 1. d

Philip. 1.

CAPVT XX.

Bonum opus nõ virtuti propriæ, ſed gratiæ Dei attribuẽdum

Philip. 2.

IN ſtudio ergo bonorum operum & laudis humanæ contemptu, caue ne bonum quod facis, nõ gratiæ Dei, ſed tuæ velis aſſignare virtuti: Imò firmiter tene, nullam tibi facultatem ineſſe poſſe bonæ volũtatis aut operis, niſi id gratuito munere diuinæ miſerationis acceperis. Scito ergo Deum in te operari & velle & perficere pro bona voluntate. Proinde cum timore & tremore tuam ſalutem operare. Humiliare in conſpectu domini, vt exaltet te. Ab illo poſce bonæ voluntatis exordium, ab ipſo poſtula bonæ operationis effectum, ab ipſo perſeuerantiæ donum pete. Nec aliquando te putes, illius adiutorio deſiſtente, aliquid poſſe boni velle ſeu facere. Illum roga, vt auertat oculos tuos ne videant vanitatem. Ipſum poſtula, vt demonſtret tibi viam in qua ambules. Ipſum obſecra, vt greſſus tuos dirigat ſecundum verbum ſuum, & nõ dominetur tibi omnis iniquitas. Illum ora, vt opera manuum tuarum dirigat ſuper te. Viriliter ergo age, & confortetur cor tuum. Iacta in Deum cogitationem tuam, & ipſe te enutriet.

CAPVT XXI.

Nec diffidẽdũ de Dei auxilio.

NEc quia dixi, nihil te debere propriæ aſſignare virtuti: ideo tibi eſt de diuina virtute ac pietate, in

aliquo diffidendum. Fidelis eſt enim Deus in verbis Pſal.144.
ſuis,& ſanctus in omnibus operibus ſuis. Nec tibi auxilium denegat in hoc ſeculo, nec præmium ſubtrahet in futuro. Qui tibi demonſtrauit rectam viam,ipſe tibi eſt deductor ad patriam. Spera ergo in domino, & fac bonitatem: nec te putes poſſe deficere, ſi te ille dignatus fuerit cuſtodire. Scriptum eſt enim, Quis ſperauit in domino, & confuſus eſt? Aut quis permanſit Eccleſ.2.
in mandatis eius, & derelictus eſt? Aut quis inuocauit,& deſpexit illum? Ne igitur amittas confidentiam tuam,quæ magnam habet remunerationem. Eſto ſtabilis & immobilis,ſciens quod labor tuus non erit inanis Hebr.10.
in domino. Potiora ſemper appete,& animum tuum ad incrementa virtutis extende. Nunquam ceſſes à diuinis eloquijs, & totam delectationem cordis tui ſcripturis ſanctis indulge. Non tenearis nexibus humanæ delectationis: & de diabolo proſpere triumphabis. Et vt ſanctæ ſcripturæ teſtimonio atque admonitione præſens tibi terminetur epiſtola, cunctis quæ ſuperius dicta ſunt hoc quoque ſubnectam: In manſuetudine opera tua perfice, & ſuper hominum gloriam diligeris. Delectandum in ſcripturis ſanctis. Eccleſ.3.
Quanto magis magna es,humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Dominus te in via virtutis ſuæ dirigat, & ad regni cæleſtis promiſſa perducat,Domina illuſtris filia. Ibidem.

B. FVL-

B. FVLGENTII EPISTOLA TERTIA, AD PROBAM, DE VIRginitate ſimul atque humilitate.

CAPVT I.

Congratulatio de ſpiritali vitæ inſtituto.

SPIRITALI *deſiderio atque inſtituto tuo, Sancta famula Dei Proba, quãtum congratuler atque congaudeam, vellem competenter verbis exprimere: ſi pari modo cogitationem loquutio poſſet æquare. Neque enim parui propoſiti debet indicium æſtimari, quod cùm te conſtet (illo in te operante, à quo eſt omne datum optimum, & omne donum perfectum) ſpiritalibus virtutibus præditam: arbitraris te tanquam expertem de virtutibus admonendam. Hoc itaque ſtudium, quo me ſancto fratre noſtro,* Iac. 1. *Tuto ſcilicet, Dei ſeruo ſcriptis frequentibus inſiſtente, vehementer inſtigas, vt tibi exhibeam ſermonem de Virginitate atque Humilitate aliquid continentem, in Deo, in quo laudanda eſt anima tua, multum laudo: ſed quantũ laudare debeo, laudare non valeo. Et quantum me huic deſiderio digne laudando imparem cerno: tanto magis in te Deum, ſeu dura negatione, ſiue diuturna dilatione, offendere timeo. Quippe Chriſtus offenditur, ſi quando debita ſeruitus membris ipſius denegatur: Cùm non ob aliud ipſe voluerit male quondam liberos à peccati ſeruitio liberare, niſi vt nos doceret nos inuicem libera charitate ſeruire. Quos enim compreſſos inuenit iugo ſeruilis ac peſſimæ libertatis, ſubleuauit dono liberalis atque optimæ ſeruitutis. Illius denique noxiæ libertatis, in qua magis libet peccato ſeruire quã Deo, Apoſtolico nobis intimatam tenemus ſermone lætitiam.* Rom. 6. *Dicit namque: Cùm enim ſerui eſſetis peccati, liberi*

Seruitutis bona, Chriſto: Noxia libertas, peccato.

liberi fuiſtis iuſtitiæ. Et adijciens ait: Quem ergo fructum habuiſtis tunc, in quibus nunc erubeſcitis? Nam finis illorum mors eſt. Illam quoque ſeruitutem, quam liberati accepimus, vt liberatori Deo liberaliter ſeruiremus, in ſubſequentibus eiuſdem doctrinæ ſermonibus inuenimus, cùm dicit: Nunc autem liberati à peccato, ſerui autem facti Deo, habetis fructum veſtrum in ſanctificatione, finem vero vitam æternam. Ecce quo ducit ac perducit hæc ſancta ſeruitus, in qua veræ libertatis eſt munus: ad vitam ſcilicet æternam, in qua ſemper viuitur, ſempérque regnatur: In qua nemo tamen hominum viuet, niſi qui mortificatur huic mundo: In qua nemo regnabit, niſi qui humilis perſeuerat in Deo. Illa namque vita huic mortificationi prómittitur, & illa celſitudo huic humilitati ſeruatur. Ipſi humilitati, quam ſcilicet efficaciter ſectaris, & in qua ſanctam virginitatem, Deo cuſtodiente, cuſtodis, me quoque deuotè libenterq́; ſeruire compellis. Ibidem.

CAPVT II.

ET ego quidem, ſancta Filia, in quantum me charitas Dei, quæ diffuſa eſt in cordibus noſtris, per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis, tam delectabiliter quàm liberaliter ſeruire Chriſti membris inſtigat, volo quod iniunxiſti competenter implere: ſciens illum verè Chriſto ſeruire, qui per illam charitatem Chriſti membris ſeruit, per quam vt eiuſdem Chriſti membrum fieret, prior pro eo Chriſtus ipſe ſeruiuit. Propter quod Apoſtolus, vt ad libertatem perueniamus æternam, ſeruitutem liberam inuicem Chriſti membris imperat exhibendam, dicens: Vos enim in libertatem vocati eſtis fratres: tantum ne libertatem in occaſionem carnis detis, ſed per charitatem ſeruite inuicem. Quanto magis igitur reddere, quod exigis, huius ſer-

Seruire inuicē debent membra Chriſti per charitatem.

Gal. 5.b.

uitutis præcepto compellor, tanto magis virium mearum conſideratione deterreor. Eſt enim talis vtriuſque virtutis copula, de qua mihi eſt aliquid, in quantum Deus donauerit, diſputandum, vt in præſenti vita ipſa ſit omnium perfectio culménque virtutum: quia nec in corpore eſt aliquid integritate melius, nec in anima eſt aliquid fideli humilitate ſublimius. Eſt mihi tamen confidentia diuinæ opitulationis, in eo quod adiuuor orationibus veſtris. Ob hoc enim Deus ſancti deſiderij feruorem filijs filiabúſque ſuis inſpirat: vt cùm à conſeruis ſuis ſpiritale debitum flagitant, ipſi quoque pro eis orare Dominum non quieſcant: atque ita mutuæ charitatis officio ſic debitum, quod ſibi debetur, exigant, vt debitoribus quod exigunt reddant.

Copula virginitatis cũ humilitate maxima virtus.

Nemo eſt enim fidelium, qui ſic ſibi charitatem flagitet reddi, vt ipſe non illam ſuo debeat reddere debitori. Quæ licet in diuerſis donationibus, ſecundum gratiam quæ data eſt nobis, differentibus, diuerſo reddi videatur effectu, in adiutorio tamen mutuæ orationis omnes facit vnius debiti participes, in qua facit ſingulos omnibus debitores. Vide, qualiter ille, qui ſe debitorem ſapientibus & inſipientibus profitetur, debitum orationis & cunctis reddat, & ab omnibus exigat.

Debitũ mutuæ charitatis & orationis.

Rom. 1. b *Romanis ait, reddens hoc debitum: Teſtis enim mihi eſt Deus, cui ſeruio in ſpiritu meo, in Euangelio filij eius, quod ſine intermiſſione memoriam veſtri facio ſemper in orationibus meis. Sed huius debiti, cuius eſt deuotus redditor, vide quàm ſit auarus exactor.*

Rom. 15. f *Iiſdem denuo ait: Obſecro igitur vos fratres per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & per charitatem ſpiritus, vt adiuuetis me in orationibus pro me ad Dominum.*

CAPVT III.

IN hoc debito quod exigitis à nobis & redditis nobis, adiuuari me non dubito: vt Deus, qui operatur in ſuis & velle & perficere, pro bona voluntate, ipſe donet quod dignè cogitem, dignè dicam. In bonis enim cogitationibus non ſumus idonei cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. Et ob hoc non deficimus indigentia, quia gratuito munere ab illo ſufficientia noſtra eſt, in quo indigentia vlla non eſt. Qui ſicut bonorum noſtrorum non eget, ſic ſemper abũdat vt donet. Nec donando fit indigus, quia hoc donat quo ſemper eſt plenus. Nec eſt quod illi à nobis afferatur cogitationis, ſermonis aut operis placitum munus, quod ipſe non fuerit gratuita benignitate largitus. Idcirco autem gratuita ſemper eſt Dei ſancta largitio, quia humanorum meritorum nulla vnquam præcedit exactio. Quia etſi quod eſt bonum cuiuſlibet hominis meritum, ab ipſo eſt vtique, à quo eſt omne datum optimum, & omne donum perfectum. Quod nec habere poteſt homo, niſi ab ipſo fuerit datum: nec perſeueranter habere, niſi fuerit ipſo cuſtode ſeruatum. Ab ipſo igitur poſco reddi huius debiti facultatem, à quo reddendi voluntatem accepi. Neque enim vel reddere aliquatenus vellem, niſi miſericors ipſe donaret vt vellem. Si quid itaque in hoc opere dixero quod placeat & ſufficiat: vel ſi non ſufficiat, ſaltem placeat ſancto deſiderio tuo, non eſt mea indigentiæ, ſed diuinæ ſufficientiæ. Si quid vero forſitan ita dixero, vt nec ſufficere tuo ſancto poſſit deſiderio, nec placere: non eſt ſufficientiæ diuinæ, ſed indigentiæ meæ. Proinde Chriſtiana charitas vtrobique operis ſui partes exhibeat: vt & ſufficientiam Dei humiliter agnoſcat, & indigentiæ ſeruili patienter ignoſcat.

Sufficiētia noſtra ex Deo eſt. Philip. 2.

2. Cor. 3.

A Deo velle & perficere. Iacob. 1.

Modeſtia auctoris.

CAPVT IIII.

Virginis filius virginitatis author & ſponſus.

VIrginem ſacram te ſibi munere gratuito fecit, qui omnia quacunq; voluit fecit: à quo ideo gratia nullis præcedẽtibus meritis datur, vt illi ſemper gratiarum actio pura cordis humilitate reddatur. Hic eſt autem vnigenitus Dei filius, vnigenitus etiam virginis filius, vnus omnium ſacrarum virginum ſpõſus, ſancta virginitatis fructus, decus & munus, quem corporaliter ſancta virginitas peperit, cui ſpiritaliter ſancta virginitas nubit, à quo ſancta virginitas fœcundatur, vt perſeueret intacta: à quo decoratur, vt permaneat pulchra: à quo coronatur, vt regnet perenniter glorioſa. Quapropter bonum depoſitum cuſtodi, & meritum tanti boni, quod vt haberes Deus dedit, & vt Deo voueres, ipſe fecit. Ex nominis ipſius ſignificatione perpende, Tam magnum quippe Deus voluit eſſe bonum virginitatis, vt illud non aliunde, ſed ex vocabulo dignaretur nominare virtutis. Virginis itaque ſi quis velit diligenter conſiderare vocabulum, ex virtutis inueniet nomine deriuatum. Virgo enim dicitur, quaſi virago. Viraginem vero ſcriptura ſancta non ob aliud vocatam dicit, niſi quia de viro ſumpta eſt. Hoc autem à S. Hieronymo, ſecundum Hebraicam proprietatem libri Geneſeos docet expreſſa tranſlatio, in qua ſic habetur, Immiſit ergo Dominus Deus ſoporem in Adam, cumq; obdormiſſet, tulit vnam de coſtis eius, & repleuit carnem pro ea, & ædificauit dominus Deus coſtam quam tulerat de Adam in mulierem, & adduxit eam ad Adã. Dixitq; Adam: Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea. Hæc vocabitur virago, quoniam de viro ſumpta eſt.

Virgo quaſi virago.

Geneſ. 2.

Virago à viro, vir à virtute dicitur

CAPVT V.

ITaque cùm virginis nomen ex nomine viri deſcenderit, quis dubitet quòd vir à virtute vocatus ſit? Et quia

Et quia ſicut Paulus docet, illa omnia in figura facta ſunt noſtri, profecto in illa virgine quæ ex viri fiebat coſta, futura iam tũc præfigurabatur Eccleſia, quæ vere de viro ſumpta, & de quo ſumpta illi coniuncta, inde habet in veritate virtutem, vnde habet verum viraginis nomen. Propter quod hanc viraginem, id eſt, virginem quæ de viro ſumpta eſt, non ſolum virginis, ſed etiam viri nomine Paulus, non dubitat appellare, ait enim fidelibus: Deſpondi enim vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto. Chriſtus eſt quippe vir de quo hæc virgo ſumpta eſt. Ipſis denuo fidelibus Apoſtolus dicit: Donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Per ſanctum quoque David tam viris, quàm mulieribus in commune ſpiritalis huiuſcemodi promulgatur hortatio: Viriliter agite, & confortetur cor veſtrum, omnes qui ſperatis in Domino. Typicè itaque à viro dicitur Virginis vocabulum, quia nomẽ à Chriſto dicitur Chriſtianum. Chriſtus enim Dei virtus eſt & Dei ſapientia, ex quo eſt Eccleſia, quæ virgo in fide & charitate perſiſtẽs, & ſapientiam poſſidet & virtutem. Ideo nec ſeductione decipitur, nec violentia vincitur: quia internæ virginitatis integritate fulcitur. Huic virgini Eſaias dicit: Quoniã complacuit domino in te, & terra tua inhabitabitur. Habitabit enim iuuenis cum Virgine, & habitabunt in te filij tui. Et vt oſtẽderet non alium eſſe iuuenem quàm ſponſum, nec aliam eſſe virginem quàm ſponſam, ſponſum autem & ſponſam Chriſtum & Eccleſiam, ſequutus adiunxit: Et gaudebit ſponſus ſuper ſponſam: Et gaudebit ſuper te Deus tuus. Hæc virgo mater eſt, cui dicitur: Habitabunt in te filij tui Et hæc mater virgo eſt, de qua dicitur: Habitabit enim iuuenis cum virgine. Hæc virgo ſponſa eſt, de qua dicitur: Et gaudebit ſuper ſpõſam

[Margin: Eccleſia & virgo & vir ab apoſtolo dicitur. — 2. Cor 11. — Epheſ. 4. — Pſal 26. & 30. — A Chriſto Chriſtiana eccleſia, ſicut à viro virgo dicitur. — Eſaiæ 62.]

Eccleſia ſancta dicitur mater, virgo & ſpōſa

ſuam. Hæc igitur Eccleſia vna & vera Catholica, ſpōſa eſt: quia inhæret Chriſto. Mater eſt, quia fœcūdatur à Chriſto. Virgo eſt, quia incorrupta perſeuerat in Chriſto. Huius ſponſæ nec fœcunditate virginitas corrumpitur, nec virginitate fœcūditas impeditur. Tale namque iſtius eſt viri virginiſq́ connubiū, vt idcirco ab hoc viro fœcundetur hæc virgo, quia in hoc connubio nulla vnquam poteſt eſſe corruptio: Et tanta in hac matre virginitatis perſeuerat integritas, vt niſi virgo ſemper eſſet, mater eſſe non poſſet. Iſtius matris ac virginis nomen nouum ita pronuntiat Eſaias: Et vocabitur tibi nomen nouum, quod os domini nominauit. Ergo quia Chriſtus virtus eſt, ſicut Eccleſia vocabulum virginis à virtute ſumpſit, ſic à Chriſto Chriſtianum nomen accepit.

Ibidem.

CAPVT VI.

Maior gratia donationis in virginibus quā in aliјs.

QVæ cum in diuerſis membris ſuis habeat donationes ſecundum gratiam quæ data eſt ei differentes, maiorem tamē gratiam donationis in illis membris accepit, in quibus ita ſpiritaliter virgo dicitur, vt etiā corporeæ virginitatis integritate potiatur. Nam in cæteris fidelibus membris, quæ in Deum ſecundum fidei catholicæ regulam rectè credunt, & pudicitiam coniugalem vidualémve cuſtodiunt, quæ ſcilicet nec actualis ſunt fornicationis colluuione reſperſa, & ab omni ſtupro manent infidelitatis immunia, ſpiritali tantum virginitate potitur Eccleſia: In his verò membris in quibus ſic fidem cuſtodit rectam, vt etiam carnē ab omni concubitu reſeruet intactā, quantò pleniorem habet virginitatem, tantò plenius & perfectius eiuſdem virginitatis poſſidet nomen. In illa quippe nihil minus habet ad vitam: in hac autem amplius aliquid acquirit ad gloriam. Quia ſicut Paulus ait, Alia eſt gloria ſolis, & alia gloria lunæ, & alia gloria ſtellarum, ſtella enim à

1. Cor. 15.

ſtella

ſtella differt in gloria: ſic & reſurrectio mortuorũ. Denique ſub ſpadonum nomine, quos etiam in euangelio propter regnum cælorum ſeipſos caſtraſſe Saluator affirmat, meliorem locum in domo ſua, & in muro ſuo dominus per Eſaiã virginibus repromittit. Sic enim ſcriptum eſt, Hac dicit dominus ſpadonibus: Quicunq; cuſtodierint præcepta mea, & elegerint quæ ego volo, & amplectuntur teſtamentum meum, dabo illis in domo mea & in muro meo locum nominatum meliorem filiorum & filiarũ, nomen electum dabo illis, & nõ deficiet. In Apocalypſi quoque S. Ioannis, Illi ſunt qui ſequuntur agnum quocunque ierit, qui virgines permanſerũt.

Matth. 19. Spadonibus melior locus in muro promittitur. Eſaiæ 56. Apocal. 14.

CAPVT VII.

CLaret itaque inter cæteras Eccleſiæ donationes, illius præcipuum munus ſpiritalis eſſe chariſmatis, vbi virtus ipſa integritatis perfecto meretur vocabulo cenſeri virtutis. Quamuis enim ſit prophetia ſecũdum rationem fidei, ſiue miniſterium in miniſtrando, ſiue qui docet in doctrina, qui exhortatur in exhortando, qui tribuit in ſimplicitate, qui præeſt in ſolicitudine: hæc dona diuerſa proprijs inueniuntur appellari nominibus: Integritas autem carnis Deo fideliter conſecrata, & in cordis virginitate, Deo iuuante & protegente, ſeruata, idcirco proprie virginitas dicitur, vt ibi perfectio veræ virtutis ineſſe monſtretur. Melior eſt igitur cæteris actualibus donis intemerata ſanctitas virginalis, quæ diuini gratia muneris virtute videtur originem vocabuli trahere: vt ex ipſo nomine ſemper ſe admoneri cognoſcat, ea quæ virtutis ſunt debere ſeruare. Vnde non immerito doctor gentium ac vas electionis cœlibem coniugalémque vitam tali definitione diſcernit: vt iſtam ſolicitam, quæ Dei ſunt, in ſanctificationem corporis & ſpiritus Deo placere, illam

Rom. 12. Melior virginitas mẽtis & corporis quã alia dona.

vero mundanis cogitationibus deditam, placendi viro, ſtudium geſtare cõfirmet: Qui ſine vxore eſt, inquiens,
1.Cor.7.f *ſolicitus eſt, quæ Dei ſunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum vxore eſt, ſolicitus eſt, quæ ſunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuiſus eſt. Et mulier innupta & virgo cogitat quæ ſunt Domini: vt ſit ſancta corpore & ſpiritu: quæ autem nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi, quomodo placeat viro.*

CAPVT VIII.

1.Cor.6. Coniugatis quoq; aſcribitur ſanctitas, ſed maior virginibus.

VEruntamen hoc Apoſtolus dicens, non ſic aſſcripſit virginibus ſanctitatem corporis & ſpiritus, vt illam vel cõiugatis demeret, vel viduis abnegaret: præcipuè qui ſuperiori loco eiuſdem epiſtolæ fidelium corpora membra Chriſti, & templum appellet Spiritus ſancti. Dicit enim: Neſcitis quia corpora veſtra membra Chriſti ſunt? Et paulo poſt: An neſcitis, quia membra veſtra templum eſt Spiritus ſancti, qui in vobis eſt, quem habetis à Deo, & non eſtis veſtri? Empti enim eſtis pretio magno. Glorificate & portate Deum in corpore veſtro. Et vt ſe coniugatis quoque ſcribere
1.Cor.7. demonſtraret, cõtinuo ſubiunxit: De quibus autem ſcripſiſtis, Bonum eſt homini mulierem non tangere: propter fornicationes autem vnuſquiſq; ſuam vxorem habeat, & vnaquæque ſuum virum habeat. In epiſtola quoq; ad Epheſios, coniugatis vtique loquebatur, quibus dicebat, Viri diligite vxores veſtras, ſicut & Chri-
Epheſ.5 e ſtus dilexit Eccleſiam. Et paulo poſt: Qui ſuam vxorem diligit, ſeipſum diligit. Nemo enim vnquam carnem ſuam odio habuit, ſed nutrit & fouet eam, ſicut & Chriſtus Eccleſiam: quia mẽbra ſumus corporis de carne eius, & de oſſibus eius. Petrus quoq; Apoſtolus con-
1.Pet.3.a iugatas fideles ſanctas non ambigit appellare, dicẽs: Sic enim aliquando mulieres ſanctæ ſperantes in Deo ornabant ſe,

bant ſe, ſubiectæ viris ſuis, ſicut Sara obſequebatur Abrahæ, dominum eum vocans. Non ergo Apoſtolus Paulus à ſanctificatione corporis & ſpiritus fideles coniugatas ſeparat: ſed hoc eas cogitare dicit, vbi earum cogitationem amplius teneri cognoſcit. Quis enim neſciat ſanctam virginum cogitationem magis ad ſpiritalia recurrere, & ſanctarum cõiugatarum cogitationem magis coniugali neceſſitati ſeruire?

CAPVT IX.

SCimus ergo nuptias non eſſe peccatum, ſed Dei opus & Dei donum: quas ipſe Dominus connexuit fidei vinculo, gratificauit benedictionis dono, multiplicauit propagationis augmento. Nouimus honorabile connubium in omnibus, & thorum immaculatum: Nouimus à Deo nõ coniugia, ſed fornicationes & adulteria iudicanda. Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus. Fatemur enim à Deo eſſe nuptiarum fidem, coniugum charitatem, naturæ fœcunditatem: ſed quia vnuſquiſque proprium habet donum à Deo, alius quidem ſic, alius autem ſic. Nos quoque ſic vtriuſq; doni gradum diſcernimus, vt vtrumq; donum à Deo tribui fidelibus non negemus. Non igitur inferius donum Dei deuocamus in culpam, cum potioris doni præferimus gratiam: Nec cum primum pudicitiæ donũ præponimus, ſecundum tertiúmve damnamus. Nec in eo quod integritatis virginalis agnoſcimus culmen, pudicitiæ coniugalis aſſerimus crimen. Neq; ſic virginitatem frumentis adſcribimus, vt coniugium inter zizaniam deputemus. Non eſt coniugium nocturni ſeminis fructus, quia hoc in agro dominico non ſator inuidus ſuperſeminauit, ſed dominus bonus inſtituit. Veruntamẽ vtriuſque rei congrua diſcretione momenta penſantes, tantum dicimus à ſanctis nuptijs, vbi nubũt qui ſe continere nõ poſſunt,

Nuptiæ nõ ſunt peccatum, ſed donũ Dei.

Multiplex inter virginitatem & cõnubium cõparatio.

ſanctam virginitatem merito potiore diſtare quantum diſtãt à bonis meliora, ab hũmilibus celſa, à terrenis cæleſtia, à beatis beatiora, à ſanctis ſanctiora, à mundis mundiora, à mortali connubio immortale connubium, à carne ſpiritus, ab infirmitate virtus, à fœtu tranſititia prolis permanſuri germinis fructus, à tribulatione ſecuritas, à perturbatione tranquillitas, à bono quod eſt cum anguſtia momentaneum, melius, quod eſt cum lætitia ſempiternum.

CAPVT X.

Virginitas longe ſuperior cõnubio carnali

NEc dubitamus dicere, tantum à ſancta virginitate carnis & ſpiritus, fidelium coniugatorum (licet à Deo conceſſum) infirmæ mortaliſque carnis huius diſtare concubitum, quantum ſimilitudo pecorum ab imitatione diſcernitur angelorum. In vno quippe ad terram ſpiritus, terrena carnis voluptate deprimitur: In altero autem terrena caro, cæleſti delectatione ſpiritus, ad cæleſtia ſubleuatur. Ad placendum quippe carnali coniugio ſæpe mundana mentem cura ſolicitat: ad placendum vero ſpiritali connubio, mens dulcedini cæleſtis cogitationis intenta, corpus ſuum ſpiritali pingueſcens delectatione caſtigat. In opere corporalium nuptiarum virginitas carnis amittitur, vt ad carnis fœcunditatem veniatur: vbi tamen nonnunquam ſic incerta ſpei fructu fraudatur humana delectatio, vt quæ virgo eſſe deſtitit, mater eſſe nõ poſſit, & ſterilitatis obſtaculo coercita, nec in corpore queat reparare quod perdidit, nec ex corpore valeat habere quod cupit. Plerunq; (quod eſt grauius) grauiore dolore fœtus carnis perdit, quos graui dolore ſuſcepit: Et ad hoc pariens pericula gemituſq; tolerat, vt amittẽs quos cum gemitu pepererat, deterius gemat. In copula vero matrimonij ſpiritalis cum ſponſo Chriſto ſic coniugatur anima, vt etiã caro ſeruetur intacta: quanto magis virginalis integritas viget, tanto magis immor-

Infortunia coniugij circa prolem corporalẽ.

Bona virginitatis circa prolem ſpiritalem.

immortalis fœcunditas pollet. Sic enim ibi non eſt mortalis fructus ex corpore, vt immortalis fœtus non deſit ex corde. Ibi maritalis acceſſus non vitiat corpus, quia Chriſti ſpiritalis amplexus & animam ſeruat & corpus. In tali connubio nullus effectus æſtuanti cupiditati conceditur, quia ſanctæ charitatis feruore refrigerio ſpiritali nutritur. O angelicæ imitationis non humana in hominibus virtus. O ineffabile ſuperni ſempiterniq́; muneris decus. Quod qui accipiunt, hoc meditantur in carne mortali, quod ſunt immortalitate ſumpturi. Eligunt enim bonam partem, quæ non auferetur ab eis, ſed perficietur in eis. Quod enim ab eis nunc inuiolatum ſeruatur in opere, hoc eis gloria immortalitatis cumulatum reddetur in munere. Luc. 10.

CAPVT XI.

QVocirca, quæ non eſt ſeculi virgo, ſed Chriſti, ſicut non debet monilibus, ita debet virtutibus adornari. Ornatus autem virginis eſt, virginitatis bonum non minus mente quàm carne ſeruare. Vt ſcilicet ſemetipſam tanto munere condignam ſemper exhibeat, & ſic veritatis teneat viam, vt non diuertat ad dextram vel ſiniſtram. Siniſtram quippe obſidet carnalium turba vitiorum: dextram tenet ſpiritalium iactatio ſuperba virtutum. Illa carnem publicis delectamentis oblectare contendit: hæc menti laudẽ propriæ virtutis immurmurarẽ non deſinit. Illa namque blandiens virgini perſuadere conatur, vt tãtum carnis integritate ſeruata, quicquid pertinet ad delitias ciborum, nitorem veſtium, fomenta balnearum, ſomnorum lenitatem, iocorum hilaritatem, ſub ſpecie vitandæ infirmitatis, & cuſtodiendæ corporeæ ſoſpitatis diligat, appetat, teneat, & quaſi molliori cliuo deuexum latioris viæ monſtrat gradienti deſcenſum, qua non conſcendat ad cælum, Virginitas autem ſic ambulet, ne declinet ad dextrá nec ad ſiniſtrá.

ſed

ſed deuoluatur in Tartarum: inſinuat vitandum itineris anguſti laborẽ, ne perueniatur ad requiem. & aliud, quanto occultius, tanto periculoſius parat virgini præcipitium, dum callide collaudat aſcenſum. Etenim ſi teneatur in cibis abſtinentia, veſtis non ſit nitida, ſed deſpecta, buxeum pallorem, rubore ſublato, corpori ieiunia generent, candorem carnis lauandi contemptus obfuſcet, laſſo corpori ſomnus ſtratis durioribus detur, cutis lenitas deſpectis aſperetur vnguentis, cõtractior vultus riſui ſemper obſiſtat & ioco: hæc omnia non diuino adiutorio deputat, ſed viribus humanæ poſſibilitatis aſſignat.

Via dextra, ſuperba iactatio virtutum.

CAPVT XII.

Delitias carnis virgo Chriſti fugere debet.

PRoinde ad exteriorẽ virginitatem interioremq́ſ ſeruandam, ſolicita debet virgo ſemper exultare cautela, delitias carnis & oblectamenta corporis (quæ ſibi non tam neceſſitas exigit quàm voluptas) omnino ſacra virgo refugiat. Spiritalis enim virginum ſponſus non quærit in virgine carnem delitijs accuratam, ſed ieiunijs caſtigatam. Hoc Doctor gentium cùm ſe facere dicit,

1 Cor. 9. d *nobis quoque inſinuat faciendum. Caſtigo, inquiens,*
2. Cor. 11 f *corpus meum, & ſeruituti ſubijcio. Et rurſus: In vigilijs multis, in fame & ſiti, in ieiunijs multis. De vidua*
1. Tim. 5. a *verò dicit: Quæ autem in delitijs eſt, viuẽs mortua eſt. Non quærat ergo Chriſti virgo carnis delitias, quas nec*
Genef. 19. e *vidua videt eſſe conceſſas. In ſaturitate cibi viuens So-*
Ionæ 3. b *doma, cibus ignis effici meruit. Et Niniuiticus populus diuinum furorem, cunctorum iam ceruicibus imminentem, ieiunio lachrymiſq́ſ ſubmouit. Igitur ſi viſibilis cupiditas vindicatur in corpore, inimica inuiſibilis poteſtas non dominatur in corde. Illam fœliciter vincimus, ſi fortiter cum iſta certemus: Et de illa triumphus acquiritur, cùm iſta calcatur.*

CAP.

CAPVT XIII.

Porrò ieiunijs ſic eſt adhibenda temperies, vt corpus noſtrum nec ſaturitas excitet, nec inedia immoderata debilitet. Talis igitur tantaq́ virginis ieiunium refectio ſubſequatur, vt nec ſuauitate corpus illiciat, nec ſaturitate ſuccendat. Suauitate quippe minuitur eleemoſyna pauperũ, ſaturitate corpus efficitur bellicoſum. Illic fratribus debitum inuaditur, hic hoſti auxilium ſubrogatur. Volentibus enim nobis concupiſcentiã gulæ diuerſis oblectare pigmentis, quod egenus accipere debuit, voluptas inſumit. Proinde ieiunium nec debilitas præripiat, nec ſaturitas extollat. Vtraque enim noſtris aduerſarijs militat, quia vna vtilitatem ieiunij præcedentis adimit, altera facultati ieiunij ſubſequentis obſiſtit. Saturitas facit, vt inaniter ieiunemus: debilitas facit, ne ieiunare poſſimus. Temperies ieiuniorum

CAPVT XIIII.

Veſtis quoque talis ſit ſacræ virginis, quæ teſtis exiſtat intimæ caſtitatis. Nihil nitoris in habitu exterioris hominis quæratur: ne interioris hominis habitus ſordidetur. Virgo, quæ ornatum corporeæ veſtis affectat, animam ſuam virtutum ſplendore deſpoliat. Nec habet caſtitatem veram, quæ intuẽtibus parat illecebram: Nec fidẽ ſeruat Chriſto, quæ populo quærit magis placere quàm ſponſo: Conſequenter autem neceſſe eſt, vt quæ humano conſpectui concupiſcentiam ſeminat, in diuino conſpectu iracundiam metat. Qui enim ſeminat in carne ſua, de carne metet corruptionem: qui verò ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitã æternam. Verum de his atq́ horum ſimilibus, quæ ad curam pertinent carnis, & animam faciunt ſub virginitatis nomine in concupiſcentijs dormitare, illæ potius admonendæ ſunt virgines, quæ delitioſæ, quæ vagæ, quæ iocis deditæ. Virginum veſtes quales. Galat. 6. b

CAPVT XV.

*NObis autem nunc ad ſpiritalem virginem loquentibus, de illis eſt laqueis euitandis aliquid memorandum, quos (vt ita dicam) non in terrenis rebus, ſed in ipſis cœleſtibus aduerſarius tendit. Nec à via manifeſto ſeducit errore, ſed (ſicut ait Propheta) in via hac qua ambulabam, abſconderunt laqueos mihi. Vbi bene ambulantes perſpicit in operibus bonis, ibi vehementius & periculoſius ſub colore ſimulatæ pacis occultis repugnat inſidijs, & non valens virginitatem carnis in carne perdere, virginitatē ſpiritus conatur auferre. Propter quod non eſt Chriſti virginibus negligentius intuendū, quantum cordis virginitas carnis virginitati præponderet. Hæc enim ſi à fidelibus coniugatis ac viduis in fide (quæ per dilectionem operatur) etiam ſine virginitate corporea in hac vita fuerit cuſtodita: in futuro nec carnis virginitate priuabitur, & regni cœleſtis beatitudine perfruetur. Corporalis vero virginitas, etiam Deo dicata, ſi virginitatem non ſeruauerit cordis: nihil proderit in corpore cuſtodita, ſi ſpiritalis caſtitas fuerit in mente corrupta. Vtramq; diabolus perſequitur, vtramq; callidis conſilijs inſectatur. Sed virginitatem carnis per hominem nititur præripere: cordis vero virginitatē per ſeipſum conatur auferre. Nam plerunque ad hoc carnis virginitatem (quæ inferior eſt) non impugnat, vt illius quæ potior eſt, fundamenta ſuffodiat: & tanquā diuerſis machinis ſic innumeris vtitur argumētis, & cum certamini manifeſto cedit, ad hoc ſe victum demonſtrat, vt vincat. Ad hoc fugam ſimulat, vt perſequentem, miſſis poſt tergum ſagittis, occidat. Euidentibus quippe vitijs prouocat, dum virginitatem * cordis impugnat, in quibus ſi palam ſuperetur, illico ſuperbiam pernicioſiſſimè iaculatur, & vitiorum auctor in eo quod vincere nō poteſt vitijs ſuis, vincit virtutibus alienis. Armis, quibus elidi-*

Pſalm. 141.

Diabolus vtramq; oppugnat virginitatem: carnis, per homines, mentis, per ſeipſum.

* *corporis*

eliditur, ſurgit: et virtute, qua deijcitur, deijcit. Laudat, qua ſe perſpicit ſuperari, virtutem: vt victus poſſit captiuare vincētem. Inijcit enim cordi iactantiam, vt grauiori lapſu de alto poſſit deijcere, ſi quos in humilibus videt gradu firmiore pugnare. Nam (verbi gratia) cùm gulæ delectamenta porrigit, ſi ſuſcipiatur, fomitem libidinis ſubminiſtrat: ſi reſpuatur, iactantiam de abſtinentia ſeminat. Inſinuat dilectionem pecuniæ, ſi tenuerit aſſenſum, auaritiæ gladio animā confodit incautam: Si autem fuerit repulſus, inſidias quas per tenacitatem tendere non potuit, per liberalitatem nequiſſimus tendit. Et in opere miſericordiæ facit cordis ſuperbiā pullulare, vt eo quod egenti largitur, magna ſibi habere merita videatur. In multis hæc facit, vt maxime ſic repugnare ſpiritales Dei famulos & famulas aſſueuit, vt ſi quis rebus noxijs mortiferiſq; non vincitur, vitalibus remedijs occidatur. Bonis operatur mala, ſalubribus noxia, iuſtis iniuſta, & commodis præſtat incōmoda. Hoc in ſeipſo primum operatus eſt, qui non ex cōditione habuit originem criminis, ſed ex elatione virtutis veritatem per iniuſtitiam detinere voluit, & per iniuſtitiam lapſus, in veritate nō ſtetit. Quomodo enim ſtare potuit, cui pro ſuperbia reſtitit ille qui nūquam cadit? Initium enim omnis peccati ſuperbia, propter quod Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.*

Callidi hoſtis varia tētatio cōtra virgines.

* &

Eccleſ. 10. Iacob. 4. 1. Petr. 5.

CAPVT XVI.

HÆc autem ſuperbia ideo initiū omnis peccati dicitur, vt omne peccatū de ipſa tanquam de radice pullulare mōſtretur: quæ multiplici modo miſeris inferens mortē, publico certamine carnales deijcit: ſpiritales verò, ſi quos incautos inuenerit, occultiore conflictu proſternit. Quis enim neſciat fornicarios, idolis ſeruientes, adulteros, molles, maſculorum concubitores, fures, auaros,

Superbia initiū omnis peccati.

auaros, ebrios, maledicos, rapaces, ſuperbas aduerſus Deum ceruices erigere, & nequiſſimis operibus magis
Hypocritę ſuperbi mente. *diabolo militare? Sunt alij, quos in conſpectu hominum ſuperbia tanquam ſuos demonſtrat hoſtes, & intrinſecus habet nequiſſimos milites. Ab his iniquitas callide geritur, vt humanis obtutibus iuſtitia fallaciter oſten-*
Luc. 16.d *datur. Hos dominus noſter ſic increpat: Vos eſtis, qui iuſtificatis vos coram hominibus, Deus autem nouit corda veſtra. Quos vt ſuperbos euidenter oſtenderet, ſequutus adiũxit, Quia quod hominibus altum eſt, abominatio eſt ante dominum. Ad eos etiã, qui ſub Chriſtiana profeſſione viuunt, & Chriſti præcepta manifeſtè*
Luc. 6.g *peccando contemnunt, ſic ipſe Chriſtus loquitur: Quid autem vocatis me domine, domine, & non facitis quæ dico? Tales gentium quoque doctor his verbis obiurgat:*
Tit. 1.d *Confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant: cùm ſint abominati & incredibiles, & ad omne opus bonum*
Iac. 2.c *reprobi. Nam & beatus Iacobus dicit, Quid proderit fratres mei, ſi fidem quis dicat ſe habere, opera autem non habeat? Nunquid poteſt fides ſaluare eum? Hu-*
Matth. 2.d *militas ergo (quam docuit Chriſtus, dicẽs: Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde) non in ſola conſiſtit*
Iac. 2.c *fide, ſed in fide ſimul & opere. Nam ſcriptum eſt, Quia & dæmones credunt & contremiſcunt, qui tamen Deo humiles non ſunt. Vnde etiam Apoſtolus Paulus aſſe-*
Rom. 8.a *rit, quia ſapientia carnis inimica eſt Deo. Legi enim Dei non ſubijcitur, nec enim poteſt. Quæ ſapientia, ſe-*
Iac. 3.d *cundum Iacobi ſententiam: non eſt deſurſum deſcendens, ſed terrena, animalis, diabolica.*

CAPVT XVII.

Duplex ſuperbia. M*Anifeſta igitur ſuperbia deprehenditur, cùm manifeſte peccatur. Attamen cùm fuco iuſtitiæ iniquitas tegitur, illa ſuperbiæ peſtilentia venenoſius ſerpit,*

ſerpit, illa periculoſius irrepit: cùm ab his, qui iuſtitiæ ſtudium gerunt, vel aliorum vita tanquam indigna deſpicitur, vel in operibus bonis aliquid humanis viribus aſſignatur. Illa denique ſuperbia, qua cæteri ab his qui ſibi iuſti videntur, velut peccatores deſpiciuntur, in Phariſæo condemnatur. Sicut etiam ſanctus Euangeliſta teſtatur, dicens: Dixit autem & ad quoſdam, qui in ſe confidebant tanquam iuſti, & aſpernabantur cæteros, parabolam iſtam: Duo homines aſcenderunt in templum, vt oraret, vnus Phariſæus, & alter Publicanus. Phariſæus ſtans, hæc apud ſe orabat, Deus gratias ago tibi, quia non ſum ſicut cæteri homines, rapaces, iniuſti, adulteri, ſicut etiam hic Publicanus. Ieiuno bis in ſabbato, decimas do omnium quæ poſſideo. Publicanus autem à longe ſtans, nolebat oculos ad cælum leuare, ſed percutiebat pectus ſuum, dicens: Deus propitius eſto mihi peccatori. Dico vobis: Deſcendit hic iuſtificatus in domum ſuam ab illo. Quia omnis qui ſe exaltat, humiliabitur: & qui ſe humiliat, exaltabitur. In conſpectu iudicis miſericordis & iuſti, non eſt accepta ſuperba iactatio bonorum operum, ſed humilis confeſſio peccatorum. Illi etiam, qui virtutem bonæ voluntatis aut bonæ operationis ſuis nituntur ſuperbè viribus aſſignare, ab Apoſtolo taliter denotantur: Quia ignorantes Dei iuſtitiam, & ſuam quærentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti. In ſua igitur iniuſtitia profectò deficit, qui iuſtitiæ Dei ſuperba colla non ſubijcit. In his itaque quatuor ſuperbiæ generibus, quibus diabolus velut quadrigis vehitur, & ad gehennam miſerorum, quibus inſidet, mortifero curſu raptatur, duobus animas opprimit, quas in carne iacentes perſpicit, alijs duobus animas deijcit, quas de carne volare cognoſcit. Iſtas captiuat delectatione vitiorum: Illas circumuenit elatione virtutum. Illarum

Luc. 18. Parabola Chriſti de phariſæo & publicano.

Rom. 10. a

ſic virginitatem praeripit, vt ſe fornicari non dubitent: iſtas ſic conſtuprat & maculat, vt ſe conculcari non aeſtiment.

CAPVT XVIII.

Virgo ſuperba Chriſti ſponſa non eſt.

PRoinde, vt integra permaneat Deo dicata virginitas, ſicut cuſtoditur integritas corporis, multo amplius cuſtodienda eſt humilitas cordis. Si qua enim vere virgo eſt Chriſti, non poteſt Chriſto, niſi cordis humilitate coniungi. Filij Dei thalamus elatas non recipit, & humilis ſponſus à connubio ſuo ſuperbas expellit. Sit igitur ſtudium tuum (ſicut decet virginem ſacram) ſectari iuſtitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, manſuetudinem. Non tamen, vt conſideratione tui quaſlibet Chriſtianas, etiam in inferiori poſitas profeſſione, deſpicias: aut te in bonis operibus, praeſumptione propriae virtutis, extollas. Quicquid enim ſpiritalium donorum plus habueris, quam habent aliae, non parua eſt iactura virtutis, ſi in ipſa principali virtute (quae eſt humilitas) non alias antecellas: cum non neſcias ſcriptum: Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam.

Eccleſ. 3.

CAPVT XIX.

Chriſtus & Dominus & ſponſus eſt virginũ ideo & humilitatem exigit & integritatẽ.

ATtende igitur in te ſponſi tui amorem, conſidera Domini pietatem. Pius eſt Dominus, qui te ſibi fecit ancillam, ſpecioſus ſponſus, qui te caſtificauit ſponſam. Idem tamen, quia verus eſt Dominus & ſponſus, verus vtriuſque poteſtatis partes exequitur. Exigit de ancilla humilem ſeruitutem, in ſponſa quaerit integram caſtitatem. Serui ergo Domino cum timore, & exulta ſponſo cum tremore. Nam quia Dominus eſt, territat: & quia ſponſus eſt, zelat. Timens igitur cuſtodi Domini terrentis imperium, & tremens dilige ſponſi zelantis affectum. In ancilla Domini

nihil

nihil ſuum prædo reperiat, in ſpōſa Chriſti nihil ſuum adulter agnoſcat. Sicut in corpore virginis non dominatur libido: ſic in corde virginis nulla dominetur elatio. Cum timore & tremore tuam ſalutem operare. Philip. 2. b *Deus eſt enim qui operatur in te & velle & perficere, pro bona voluntate. Quotiens cogitas de perfectione virtutum, noli conſiderare, quid aliæ minus habeant, quam tu habes: ſed quid tu minus habeas, quam habere iam debes. Nec ideo te putes virtutibus perfectam, ſi quamlibet aliam videas criminibus deditam. Nec propterea tibi aliquid velocitatis aſſignes, ſi quaſlibet, aut retro redeuntes, aut ſegniter videas ambulantes. Neque enim idcirco ſanos oculos habere pronuntiandus eſt lippus; quia videtur cæcus à lumine penitus alienus. Nec ideo ſanus dicendus eſt, qui graui iacet vulnere ſemiuiuus, ſi alius grauiore vulnere reperiatur occiſus. Nec ibi debet tanquam victor vindicare gloriam, quiſquis, licet ab hoſte non ſit occiſus, tenetur tamen ab hoſte captiuus.*

CAPVT XX.

NOli ergo alijs te comparare, ſed tibi. Audi Apoſtolum hoc facientem, & vt hoc faciamus, ſalubriter admonentem. Ad Corinthios quippe ſcribens, dicit: Nō enim audemus, inſerere aut comparare nos quibuſdam, qui ſeipſos commendant: ſed ipſi in nobis noſmetipſos metientes, & comparantes noſmetipſos nobis. 2. Cor. 10. e Non alijs, ſed ſibijpſi debet ſe homo cōparare. ** Si ergo ſemetipſam comparet virgo Chriſti, & vt ad perfectam perueniat ſanitatem, non debet de aliorum* * *Sibi* *ſibi periculo grauiore blandiri, ſed de ſua curet infirmitate triſtari. De qua ille triſtabatur iugiter, qui dicebat, Tota die contriſtatus ingrediebar: Quoniam* Pſalm 37. *anima mea impleta eſt illuſionibus, & non eſt ſanitas in carne mea. Et vt oſtēderet, huic triſtitiæ humilitatem*

debere coniungi, ſtatim ſequutus adiunxit: Incuruatus ſum, & humiliatus ſum nimis. Et vt deſiderio ſanitatis hoc à ſe fieri perdoceret, adiunxit: Rugiebam à gemitu cordis mei: & ante te eſt omne deſiderium meum, & gemitus meus à te non eſt abſconditus. Iſte autem qui hoc dicebat, fatetur ſe aliquando tanquam de virtute ſanitatis elatum, & in eo ſe periculum grauiſſimæ infirmitatis expertum. Dicit enim in alio Pſalmo: Ego dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum. Et quia hoc dicens, adiutorio diuinæ gratiæ fuerat deſertus, & in ſua defecerat infirmitate, turbatus ſequitur, dicens: Domine in bona voluntate tua præſtitiſti decori meo virtutem: auertiſti faciem tuam à me, & factus ſum conturbatus. Et vt oſtenderet adiutorium diuinæ gratiæ, quamuis iam habitum humiliter eſſe, & ſine intermiſſione poſcendum, hoc quoque ſubnectit: Ad te Domine clamabo, & ad Deum meum deprecabor.

Pſalm 29.

Adiutoriũ diuinæ gratiæ ſemper poſcendũ.

CAPVT XXI.

NEmo autem deprecatur & rogat, qui non aliquid ſe cognoſcit minus habere, aut quod habet, ſua tantum virtute poteſt ſeruare. Quiſquis igitur & beneficium rogat, & adiutorium flagitat, neceſſe eſt, vt & euidentiam ſuæ imbecillitatis & egeſtatis agnoſcat. Et ideo egeſtas noſtra dari ſibi quod non habet poſcit: & imbecillitas noſtra cuſtodiri ſibi poſtulat quod accepit. Egeſtas audit, Quid enim habes, quod non accepiſti? Et non poteſt homo accipere quicquam, niſi datum fuerit ei de cælo. Imbecillitas audit: Reuela ad Dominum viam tuam, & ſpera in eum: & ipſe faciet. Audit etiam ab ipſa virtute: Sine me nihil poteſtis facere. Audit à Propheta: Niſi Deus cuſtodierit ciuitatem, in vanum vigilant qui cuſtodiunt eam. Dicat ergo egeſtas illi, qui propter nos pauper factus eſt, cùm

1. Cor. 4. Ioan. 3. d Pſalm. 36. Ioan. 15. Pſal. 126.

eſſet

eſſet diues, vt illius paupertate nos diuites eſſemus: dicat, Da mihi intellectum, vt diſcam mandata tua. Dicat etiam imbecillitas illi, qui pro nobis crucifixus eſt ex infirmitate, ſed viuit ex virtute Dei, & qui ſic infirmatus eſt propter peccata noſtra, vt ſemper ipſe ſit Dei virtus & Dei ſapientia. Dicat ergo illi imbecillitas humana: Cuſtodi me Domine, vt pupillam oculi, ſub vmbra alarum tuarum protege me, à facie impiorum qui me afflixerunt. Pſal. 118. Pſalm. 16.

CAPVT XXII.

Sancti quoque in hac vita animæ habent afflictiones propter incidentes cogitationes.

GRauiter hic affliguntur animæ omnium iam iuſtificatorum, & ex fide viuentium, imò ſola animæ intelligunt, in qua ſint afflictione poſitæ, quibus ſe infundit lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Vident enim quia licet ſint gratiæ dono ab operum malorum contagione liberæ, teneantur tamen cogitationum varietatum captiuæ. Quis enim gloriabitur caſtum ſe habere cor? aut quis gloriabitur mundum ſe eſſe à peccatis? Attendamus qualis quantúſque iuſtus dixerit: In multis enim offendimus omnes. Et ille qui dixit: Si dixerimus, quia peccatum non habemus:, noſipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Ille etiam qui condelectabatur legi Dei, ſecundum interiorem hominem, videbat autem aliam legem in membris ſuis, repugnantem legi mentis ſuæ, & captiuantem eum in lege peccati, quæ erat in membris eius, donec eum ſuæ infœlicitatis conſcium, de corpore mortis huius liberaret gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Ab hac ergo lege peccati, quæ eſt in membris noſtris, nõ virtus cuiuſlibet hominis fortis, non induſtria ſapientis: ſed ſola liberat gratia ſaluatoris. Quæ non niſi humilibus gratis datur. Deus enim ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Veruntamen Proue. 20. b Iacob. 3. a Ioan. 1. d Rom. 7. d Iacob. 4. b

tamen hæc gratia, ſicut non niſi humilibus datur, ſic humilis homo eſſe non poteſt, niſi detur. Datur enim, vt humiles eſſe incipiant: & datur, vt humiles eſſe non deſinant. Gratia igitur Dei facit, & vt humiles ſimus, & humiles perſeuerare poſſimus. Qui enim potuit quod non habuimus, dare: ipſe poteſt quod accepimus cuſtodire.

CAPVT XXIII.

Præcepta pro ſanctis virginibus ex ſcripturis deducta.

PRoinde, *vt in te ſit vera humilitas, quæ virginitatis eſt interna virginitas, non ignoras, quanta ſacra virgini debeat paupertas ſpiritus ineſſe, vt regnum cælorum mereatur accipere: quanta manſuetudo, vt * illa poſſideat viuentium terram, in qua ſe Dauid bona domini viſurum plena credulitate confidi: quanta etiam cautione virgini luctuoſa ſit præſentis ſeculi lætitia fugienda, cui ſemper in hac vita præſtolanti ſponſi cæleſtis aduentum, magis ſit ex deſiderio ſpiritali lugendum, vt adipiſcatur intimum certúmque ſolatium: quantam quoque virgo Chriſti debeat eſuriem ſitímque iuſtitiæ perpeti, vt plena mereatur æternæ dulcedinis ſatietate lætari: Qualibus etiam ſit induenda viſceribus miſericordiæ, vt in conſpectu Dei miſericordiam valeat inuenire: mundandique cordis quantum debeat ineſſe ſacræ virgini ſtudium, vt illum videre mereatur fœlicibus oculis ſponſum, ſpecioſum forma præ filijs hominum, ad quem carnis virginitas non poteſt peruenire, niſi humili corde fulciatur virtute virginitatis internæ: quantam etiam pacificæ quietis virgo poſſidere virtutem debeat, vt deſideriorum carnalium tela ſpiritalibus armis induta compeſcat. Talibus te ſponſus tuus vti ſuíque monilibus cupit, qui te ſibi fide deſpondit, ſpe firmauit, charitate coniunxit.*

* illam

CAPVT XXIIII.

NEque vero fidei veritate carniſque integritate ſpiritaliter tali ſponſo nupſiſſes: ſi non eum, contempta vanitate ſeculi, dilexiſſes: nec tamen eum fuiſſes aliquatenus dilectura, niſi fuiſſes gratuita ſponſi dilectione præuenta. Dixi autem te præuentam, non ſolum dilectione, qua ille te dilexit, ſed etiam dilectione, quam tibi gratis, vt à te diligeretur infudit. Totum ergo quicquid in te ſanctæ dilectionis erga ſponſum tuum habes, in te quidem habes, ſed ex te non habes. Pauperem te accepit ditiſſimus ſponſus, quicquid in te boni habes, non ex te, ſed ex ipſo habes: & quicquid nondum habes: tunc habebis, ſi ſponſus dederit, qui omnia bona quæ habes, gratuita largitate iam dedit. Ipſi ergo de acceptis humiliter gratias age, ipſum de accipiendis humiliter poſce. Sic enim diuitem ſponſum habes, vt nec egeat his quæ dedit, & abundet ad largiendum multo meliora quàm dedit. Hæc humili ſemper compunctione conſidera, & virginitatem, quam Deo vouiſti, non ſolum carnis integritate, ſed & cordis humilitate conſerua: Ab illo tibi ſemper cuſtodiam virginitatis & humilitatis expoſcens, qui non dormitauit neque obdormiet cuſtodiens Iſrael. Ecce ſancta filia, inquantum Dominus dedit, breuem ad te libellum de virginitate & humilitate conſcripſi: magis eligens, pauca tibi deſideranti tranſmittere, quàm debita ſeruitutis officium ſponſæ Domini denegare.

Omne opus bonũ gratia Dei in nobis præuenit.

Diues virginum ſpõſus.

Quomodo ſeruãda virginitas.

Concluſio libri.

D. FVLGENTII EPISTOLA QVARTA, AD PROBAM, DE ORATIONE ad Deum & compunctione cordis.

CAPVT I.

DOMINÆ *in Chriſto plurimum venerabili, & cum omni honorificentia nominãdæ famulæ Dei, filiæ Probæ, Fulgentius ſeruorum Chriſti famulus, in Domino ſalutem. Epiſtolam ſanctitatis tuæ cum tota cordis gratulatione ſuſcepi: non ſolum ſtudium boni operis, ſed etiam humilitatem cordis tui certis indicijs præferentem. Bene igitur, ſancta filia, in laudem Dei, non de bonis operibus ſuperbiæ vento extolleris: ſed ad implenda Domini præcepta, infirmam te inualidamq́; teſtaris. Ita debet ſentire quiſquis verbi Dei non auditor obliuioſus, ſed factor operis eſſe deſiderat, qui non hic ab hominibus recipere mercedem ſuam, ſed à Deo in die retributionis expectat: qui non in præſenti tempore inanis gloriæ vanitate raptatur, ſed ſancto igne diuini amoris accenditur. Hunc enim Chriſtus venit mittere in terram, vt omne ſuperbiæ germen exurat, & humiliato cordi feruorem ſanctæ compunctionis inijciat. Sic fit vt in noſtris peccatis, noſmetipſos veraciter accuſemus: & in bonis operibus noſtris, Deum vera cordis humilitate laudemus. Illi aſſignemus, quæ nobis eius pietas donat: nobis imputemus, in quibus eum noſtra infirmitas exacerbat.*

Humilitas Probæ omnibus imitanda contra vanam gloriam.

Luc. 12. f

CAPVT II.

ET *quia frequenter à nobis offenditur, neceſſarium eſt, vt frequenti oratione, & iugi cordis compũctione mitigetur. Compunctio enim cordis, excitat orationis affectum:*

affectum: Oratio humilis, diuinum promeretur auxilium. Compunctio cordis, vulnera ſua reſpicit: Oratio vero medelam ſanitatis expoſcit. Et ad hæc quis idoneus? Quis enim vel orare competenter valeat, niſi medicus ipſe nobis initium deſiderij ſpiritalis infundat? Aut quis perſeuerare in oratione queat, niſi Deus in nobis hoc quod cœpit augeat, quod ſeminauit enutriat, & quod, miſericordia præcedente, gratis donauit indignis, ad effectum perfectionis, miſericordia ſubſequente, perducat? Sic enim à nobis poterit boni operis meritum non perire, ſi Deus auctor atque adiutor ſemper glorificetur in opere: nec putemus ſic eum auctorem boni operis * æſtimandum, tanquam in ipſo tantum creationis exordio ſic Deus naturæ humanæ boni operis facultatem dederit, vt ipſius adiutorio deſiſtente, ſola per ſeipſa poſſit humana natura quodcunque bonum velle ſeu facere: cùm hoc nec in ipſo primo homine potuerit ſola implere conatu proprio, quando necdum fuit vitiata peccato. Quomodo ergo infirma, ſine iuuamine medici, ſoſpitatem ſuam reparare potuerit? quæ dum ſana eſſet, ſoſpitatem ſuam cuſtodire nequiuit. Non ergo glorietur terra & cinis, quia in vita ſua proiecit intima ſua: nec vulneratus de hoc quod in ſe ſanum exiſtimat, tanquam ſanus exultet: ſed ſuorum vulnerum putredinem compuncti cordis humilitate conſideret, vt clamans cum Propheta: Computruerunt & deterioratæ ſunt cicatrices meæ, à facie inſipientiæ meæ: poſſit medelam, non ſuo merito, ſed gratuito munere diuinæ pietatis accipere. Quid enim habet homo, quod non accepit? Si autem accepit, quid gloriatur quaſi non acceperit? Solus igitur Deus poteſt omnibus quibus voluerit dare, vnde vera ſalus acquiri poſſit: Et ideo ſolus poteſt in accipiente cuſtodire, quod dederit. Niſi enim Dominus cuſtodierit ciuitatem, in vanum vigilant

Oratio & cordis compunctio à Deo, vt infundat, expoſcenda.

Quomodo Deus eſt auctor boni operis noſtri.

* exiſtimandum,

Pſalm. 37.

Pſal. 126.

qui cuſtodiunt eam. Ille itaque non patietur furtiuum nequiſſimi prædonis ingreſſum, cui non defuerit domini Pſalm.120. *vigilantis auxilium. Ipſe enim non dormitauit, neque obdormiet, qui cuſtodit Iſrael.*

CAPVT III.

In hac vita ſemper proficere debemus.

SIcut autem, qui ad patriam tendit, donec perueniat, ſemper habet vbi ambulet: ſic etiam nos, quamdiu in hoc mortali corpore conſtituti peregrinamur à domino, præſens vita nobis eſt via, in qua ſemper habemus vbi poſſimus proficere, donec Deo perducente, ad illam valeamus beatæ immortalitatis æternam patriam peruenire. Magnæ igitur beatitudinis eſt, ſi in præſenti viuere ſeculo, vt profectui ſpiritali omnis fidelis operam det, nec tamen hoc ſuis aliquando viribus ſuperbus aſſignet: ſed humili corde à Deo poſcat iugem cuſtodiam accepti muneris, à quo emanat totius bonæ, non tantum principium, ſed etiam perfectio voluntatis. Neque enim Iacobi Apoſtoli prædicatio, aliqua poteſt argumentatione caſſari, dicens: Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens à patre luminum. Nec quiſquam hominum, ſiue ad cogitandum, ſiue ad operandum quodcunque bonum, poteſt eſſe idoneus, niſi fuerit munere gratuito diuinæ opitulationis adiutus. Deus eſt enim qui operatur in ſuis & velle & perficere, pro bona voluntate, ſicut Vas electionis affirmat. Quo etiam docente cognouimus, Quia non ſumus idonei cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis: ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. Ille igitur nobis omnem boni ſufficientiam ſubminiſtrat, cuius non minuitur plenitudo cùm donat. Qui nobis omne bonum benigne largitur, vt habeamus: & in ſeipſo ſine diminutione permanet plenus, quod nec angelica poteſt, nec humana præſtare natura: Ac ſic, nulla, licet ſpiritalis, tamen*

* *ſic in præſenti*

Iacob.1.

Nô poteſt homo ex ſe abſque Dei gratia quicquam boni operari, ne velle quidē

Phil 2.

2.Cor.3.

tamen creata ſubſtantia, quia omne quod creatum eſt, ſicut antequam crearetur non fuit, ſic antequam acciperet habere non potuit. Et ſicut ſubſiſtere non poteſt, ſine illius operatione qui fecit, ſic bonum non poteſt velle ſeu facere, niſi Deus dignetur iugiter adiuuare. Ab ipſo namque eſt initium bonæ voluntatis, ab ipſo facultas boni operis, ab ipſo perſeuerantia bonæ conuerſationis: ab ipſo datur in præſenti ſeculo vera cordis humilitas, & in futuro retributionis æterna fœlicitas: vt ipſi ſint ſine fine fœlices, qui nunc ſine fictione ſunt humiles. Nec ſe inflatione vana ſeducunt, in qua ſic non poteſt eſſe bonis plena ſecuritas, vt tunc facilius aduerſitas ſubrepat, cum ſe proſperitas fraudulenter oſtendat.

CAPVT IIII.

NEc eſt aliquod huius vitæ tempus, in quo non hominibus muſcipulam tendat inimicus, cuius laqueos nemo poteſt proprijs viribus euadere, niſi quem Deus gratia ſua per Ieſum Chriſtum dominũ noſtrum dignatus fuerit liberare. Ideo vas electionis, cum captiuari ſe in lege peccati ſentiret, exclamabat, dicens: Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Propterea etiam propheta non ſua virtute, ſed diuino munere, pedes ſuos è laqueo prædicat euellendos, dicens: Oculi mei ſemper ad dominum, quoniam ipſe euellet de laqueo pedes meos. Et alio loco, ex perſona ſanctorum, quos de huius ſeculi laqueo liberatos, ad æternam dignatus eſt dominus ſecuritatem lætitiamq́; transferre, ſic dicitur: Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium: laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus.

Laqueos diaboli per ſe abſque Dei gratia nullus euadere poteſt

Rom. 7. d

Pſalm. 24.

Pſal. 123.

CAP.

CAPVT V.

Tota die cõtriſtatus ingrediebar

Pſalm. 37.

VEruntamen, vt ſuam animam vnuſquiſque noſtrum inter aduerſitates & laqueos inimici verſari cognoſcat, nec in hoc ſeculo noxia vnquam ſecuritate torpeſcat, idem Propheta dicit: Tota die contriſtatus ingrediebar, Quoniam anima mea impleta eſt illuſionibus, & non eſt ſanitas in carne mea. Quid eſt autem, Tota die cõtriſtatus ingredi, niſi totius huius vitæ tempore, peccatorum recordatione triſtari? In quo enim anima illuſionibus impletur, niſi cum concupiſcẽtiarum carnalium frequenti tentatione concutitur? Quibus etſi conſenſione non cedit, fatigatione laſſeſcit. Quamuis enim ſubinde ſuis dominus in certamine, ne deficiãt, adiutorium tribuat: permittitur tamen, fatigari propria infirmitatis onere prægrauata mortalitas, ſed cum in ſeipſa nullum virtutis inuenit firmamentum, ad poſcendum diuinæ pietatis cito recurrat auxilium. Hic ergo tunc aduerſarium vincimus, ſi lachrymis & orationibus, & continua cordis humilitate pugnemus. Scriptum eſt autem, quia Oratio humilium nubes penetrat, & non elongat dominus, donec exaudiat. Humilium ergo fletus, magnus eſt concupiſcentiæ carnalis interitus. Lachrymæ quæ ex compunctione cordis veniũt, & inimicum vincunt, & nobis donum lætitiæ triumphalis acquirũt. Qui enim euntes eunt, & flent, mittentes ſemina ſua: ipſi venientes venient in exultatione, portantes manipulos ſuos. Quàm bene autem ſanctus Propheta ſemina bonorum operum riganda docet flumine lachrymarum. Omnia etenim ſemina non germinant, niſi fuerint irrigata: nec de ſemine procedit fructus, ſi fuerit aquarum iuuamine deſtitutus. Proinde nos quoque, ſi volumus fructus noſtrorum ſeminum capere, non deſinamus ſemina noſtra lachrymis irrigare: quæ magis corde ſunt fundendæ quàm corpore.

Eccleſ. 35. c

Pſalm. 125.

Euntes ibãt & flebant mittentes ſemina ſua

Ideo

Ideo namque nobis dicitur per Prophetam, vt ſcindamus noſtra corda, & non veſtimenta noſtra: quod tunc facere poſſumus, cùm ſcilicet recordamur noſmetipſos, & ſi non in opere, ſaltem in cogitatione frequenter delinquere. Quia terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem deprimit, & terra noſtra germinare ſpinas nobis & tribulos non quieſcit, nec poſſumus peruenire ad eſum panis noſtri, niſi fuerimus ſudore vultus & fatigatione confecti. Ioel.2. Sapien.9.d

CAPVT VI.

Fatigamur enim ſudoribus, dum proprijs cupiditatibus repugnamus. In quibus vincendis, idcirco maior eſt certaminis difficultas, quia non extrinſecus ex altero, ſed intrinſecus ex ſeipſo certanti homini concupiſcentiæ carnalis generatur aduerſitas, quæ fatigationem ingerit humanæ imbecillitati dũ naſcitur, quamuis diuinæ virtutis opitulatione vincatur. Caro enim concupiſcit aduerſus ſpiritum, ſpiritus autem aduerſus carnem. Hæc enim inuicem aduerſantur, vt non quæcunque volumus illa faciamus. Hinc eſt, quòd nondum Deo ſumus omnino ſubiecti, quia ex nobis naſcitur, quod diuinæ renititur iuſſioni. Nam licet ex gratia Dei ſit voluntas nobis bona, quæ nos Deo reddat humiles, non nobis tamen deeſt prauæ cupiditatis exortus, qui nos faciat contumaces. Per Dei ergo gratiam ſumus iam Deo ex parte ſubiecti: per culpam verò noſtram ſumus adhuc ex parte non ſubditi. Propter quod ad Hebræos dicitur, necdum omnia Chriſto eſſe ſubiecta. Sic enim ait: In eo enim quod ei ſubiecit omnia, nihil dimiſit non ſubiectum ei. Nunc autem necdum videmus omnia ſubiecta ei. Subiecti ſumus igitur Deo, ex eo quòd ipſo in nobis operante condelectamur legi Dei ſecundum interiorem hominem: necdum autem

Fatigatio noſtra in reſiſtendo cõ cupiſcentiis

Galat. 5.

Hebr.2.

ſumus

ſumus ſubiecti, ex eo quod videmus aliam legem in membris noſtris, repugnantem legi mentis noſtræ, & captiuantem nos in legi peccati, quæ eſt in membris noſtris. Subiecti ſumus Deo, quia ipſius miſeratione
Pſal. 17. *eripimur à tentatione, ipſi enim cantamus, A te eripiar à tentatione: ſed necdum ſumus omnino ſubiecti, quia*
Iob 7. a *tentatio eſt vita hominis ſuper terram. Subiecti ſumus Deo, in quo greſſus noſtros dirigit ſecundum verbum ſuum, vt non dominetur nobis omnis iniquitas:*
2. Cor. 10. a *ſed necdum ſumus omnino ſubiecti, quia in multis offendimus omnes. Subiecti ſumus, in quantum ipſo donante, in carne ambulantes, non ſecundum carnem militamus: ſed necdum ſumus omnino ſubiecti, quia & ſi habemus ex dono Dei, vt mente ſeruiamus legi Dei, habemus tamen ex reliquijs peccati, vt carne ſeruiamus*
Rom. 7. d *legi peccati. Propter quod Apoſtolus dicit: Igitur ipſe ego mente ſeruio legi Dei, carne autem legi peccati. Omnis enim qui nunc iuſtè viuit, carne quidem ſeruit legi peccati, dum in ſe naſci carnalem concupiſcentiam ſentit: mente autem ſeruit legi Dei, quia eidem carnali concupiſcentiæ non conſentit. Carne ſeruimus legi peccati, dum filij Babylonis naſcentes, inquietant animam*
paruuli eliduntur ad petram. *noſtram: ſed mente ſeruimus legi Dei, cùm ijdem paruuli Babylonis eliduntur ad petram. Babylon enim confuſio interpretatur, cuius filia eſt omnis carnalis cupiditas, quam cordis confuſio generat. Quamdiu autem in corpore peregrinamur à Domino, partus ſuos nobis ingerit iſta confuſio. Ex ipſa quippe confuſione omnis praua cogitatio naſcitur, quæ paruula tunc ad petram eliditur, dum celeri recordatione atque opitulatione Chriſti ſuperata calcatur.*

CAPVT VII.

Et gratias agere & continuas *IGitur licet habeamus, vnde gratias agere Deo debeamus, quia nos ſibi gratuita miſeratione ſubiecit, vt humi-*

humiles ſimus: habemus tamen, vnde continuis precibus diuinas aures pulſare debeamus, quia quamdiu in hoc mortali corpore ſumus, ſicut non poſſumus ſine peccato eſſe, ſic necdum valemus perfectam humilitatem diuinis iuſſionibus exhibere. Propter quod agendæ quidem ſunt gratiæ Deo, inquantum nobis donat, vt bene operemur, ne muneribus eius exiſtamus ingrati: & danda eſt opera, vt ad meliora proficiamus, ne mortiferam incidamus ſuperbiam, ſi conuerſationem noſtram putemus ex omni parte perfectam. Preces effundere Deo debemus.

CAPVT VIII.

PRoinde gemamus & fleamus coram Domino qui fecit nos, vt à concupiſcentia carnis, & à concupiſcentia oculorum, & ſuperbia ſeculi, quæ non eſt ex patre, ſed ex mundo eſt, liberet nos: & ad illam nos ſubiectionem perducat, in qua nobis nihil repugnet ex mortalitatis vitio, ſed ex immortalitatis dono totum, quicquid in nobis eſt, fiat ſubditum Deo. Tunc enim erit in nobis vera perfecta & excelſa humilitas, cùm & in carne, & in mente noſtra, nulla remanſerit praua cupiditas: nec cogitationibus fatigabitur ſpiritus, nec laboribus macerabitur corpus: nulla erit ſollicitudo certaminis, ſed perfecta erit ſecuritas pacis: nulla nobis erit iuſtitiæ indigentia, ſed cum delectatione ſaturitas plena. Ibi erimus enim perfecta celſitudine beati, quia perfecta erimus Deo carnis & ſpiritus humilitate ſubiecti. Ibi nec minor erit laudatione noſtra dilectio, nec inferior dilectione laudatio. Erit enim plena noſtra laudatio, quia tunc in nobis erit Dei proximiq; perfecta dilectio. Tunc laudabimus & habebimus, tunc habebimus & amabimus: tunc ſatiabimur cum delectatione, & delectabimur cum ſatietate.

In hac vita fleamus, vt in propria ſimus quieti.

Qualis in cælo beatitudo.

D. FVL-

D. FVLGENTII EPISTOLA QVINTA, AD EVGYPPIVM Abbatem, de charitate & eius dilectione.

DOMINO *beatiſſimo, & plurimum venerabili, ac toto charitatis affectu deſiderabili, ſancto fratri & compresbytero Eugyppio, Fulgentius ſeruorum Chriſti famulus, in Domino ſalutem.*

Dulcedo ex lectione literarũ inexplicabilis

Vtinam ſancte frater, tanta meo facultas ſuffragaretur eloquio, vt ad explicandam ſpiritalem, quam ex tuarum literarum lectione percepi, dulcedinem, verba ſufficientia reperirem: quòd dum volo, nec valeo, mirum mihi aliquid eueniſſe cognoſco, videns gaudiũ, quod ex tuis ſermonibus ſumpſi, nõ poſſe meis ſermonibus explicare. Nempe, quod mihi ſcripſiſti, poſt quã cogitatione inuentũ diſpoſitũq; eſt, ſic in literas digeſſiſti, vt aut ipſe manu ſcriberes, aut ore dictares. Vnde igitur factũ eſt, vt os meũ dilectionem dictando parere non poſſit, quam cor meum, ex tui oris dictatione concepit, quæ eſt inops opulentia, vel opulenta inopia, vt eo minus mihi ſermo ſufficiat, quò me magis affectus inſtigat: & quod ideo loquor, quia delector, minus eloquar quàm delector. Quid rogo eſt hoc, quod eloquio ſignificare volo, nec valeo? Nimirum aliquid eſt, quod ſic corporali eloquio ſtilóve ſignificatur, vt tamen non corporaliter, ſed ſpiritaliter habeatur. In ſpiritalibus autem donis, primus fructus eſt charitas. Vnde non inordinatè eam vas electionis ita poſuit: Fructus autem ſpiritus eſt, Charitas, gaudium, pax, &c. Alio quoque loco, præcipuum quiddam cæleſtium voluit ſignificare chariſmatum, cùm diceret: Quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Hæc

Charitas primus fructus ſpiritaliũ donorũ

Gal. 5.

Rom. 5.

charitas

charitas, quam ſpiritus ſancti dono, cùm indigni eſſemus, accepimus, tam bona, tam ſancta, tam immenſa eſt: vt eam etiam qui habet in corde, nunquam poſſit ſermonibus explicare. O qualis charitas: multum miranda, multum laudanda, multúmque diligenda. Veruntamen non omnes qui charitatem mirantur & laudant, ſtatim diligunt charitatem. Et ideo, niſi eam quiſquè diligat, nihil ei proderit, quòd eam miratur & laudat. Tunc autem fructuoſa eſt admiratio charitatis & laudatio, ſi non deſit in admirante atq; laudante dilectio. Sed nunquid ſicut eam poſſunt admirari atque laudare, qui eam non habent, ita poſſunt eam diligere, qui eam necdum habent? Nequaquam. Charitas quippe ipſa eſt dilectio. Quomodo autem dilectionem iam diligit, qui dilectionem habere non cœpit? Nam ecce multa viſu corporeo videmus, vbi non hoc eſt ipſe viſus, quod eſt illud quod eo videmus: quia illud eſt ſenſus quo videmus, illud autem ſenſibile, quod videmus. Et cùm illud, quod videtur, ab oculis tollitur, ſi ſanitas ineſt oculis, ſic illud quod videbatur, à ſenſu videntis aufertur, vt ipſe ſenſus à vidente nullatenus auferatur. Ita fit, vt videndi ſenſus in homine maneat, quamuis ab eo quod videbatur viſus ipſe diſcedat. At cùm charitas diligitur, quia nõ niſi dilectione diligitur, non poteſt homo tanquam oculum corporis à quacunq; re viſibili ſic à charitate intentionem auertere dilectionis, vt poſſit & charitatem non diligere, & dilectionem habere. Charitas quippe, id eſt, dilectio, nullatenus diligitur, niſi dilectio habeatur, qua ipſa dilectio diligatur. A ſeipſa igitur dilectio diligitur, quia tunc diligitur, cùm habetur, nec diligitur niſi habeatur. Equidẽ poteſt diligi à nobis etiam cum petimus, vt augeatur in nobis: ſed non diligit eius augmentum, qui non habet initium. Non ergo ſic charitas diligitur, ſicut nũmus aut aliquid

Charitatem non diligit qui eam nõ habet.

R eiuſ-

eiuſmodi. Poteſt enim quiſque vnum non habere nummum, & multitudinem diligere ac deſiderare nummorum. Diligit ergo iſte nũmorum multitudinem, cùm ne vnius quidem nũmi habeat facultatem. Apud ſe vnum nummum non inuenit, & foris nummos innumerabiles quærit. Hoc & in cæteris rebus corporis inuenimus, vt aliquid eorum poſſit diligi, ita, vt hoc ipſum quod diligitur, nulla ex parte habeatur. Eſt tale quiddam & in pleriſque ſpiritalibus donis. Velut ſi quis diligat (verbi gratia) vt habeat prophetandi donum, quod nullus negat, inter dona ſpiritalia literis Apoſtolicis contineri. Alij quippe datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, ſicut Vas electionis affirmat. Alij autem ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum, Alteri fides in eodem ſpiritu, Alij gratia ſanitatum in vno ſpiritu, Alij prophetia, Alij dijudicatio ſpirituum, Alij genera linguarum, Alij interpretatio ſermonum. Hæc autem omnia operatur vnus atq; idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult. Cùm igitur, vt de cæteris taceamus ſpiritalibus donis, poſſit diligi prophetia, nec haberi: Charitas tamen non habetur, ſi non diligatur: nec diligitur, ſi non habeatur. Ideo cætera ſancti ſpiritus dona, id eſt, lingua, prophetia, ſacramentorum ſcientia, fides, facultatũ in pauperes diſtributio, corporis quoque ipſius exuſtio, poſſunt hæc haberi ſine voluntate bona: Ad hoc ſcilicet, vt habentem onerent, non honorent. Charitas verò ſine bona voluntate non poteſt haberi: quia voluntatem, in qua charitas fuerit, malam fieri nõ permittit. Charitas enim nec agit perperam, nec cogitat malum. Et quia non gaudet ſuper iniquitate, neceſſe eſt, vt in qua eſt, bonam faciat voluntatem. Maleuolus ergo animus non impendit charitatẽ alteri, quia non habet ſibi. Cùm autem cœperit habere exordiũ, vt ita dixerim, charitatis, nec maleuolus poteſt eſſe nec ſterilis. Et quia donec permanet in

[Margin notes: Non diligitur charitas ſicut pecunia. — Non diligitur charitas ſicut alia dona ſpiritus. — 1. Cor. 12. — Cætera dona ſine bona volũtate haberi poſſunt, charitas nequaquam. — 1. Cor. 13.]

net in charitate, in Deo permanet, & Deus in illo manet, ſemper habebit, ſi eam ſemper impenderit. Quando autem eam non impenderit, non habebit. Proprium eſt enim charitatis, quod ad curſum præſentis attinet vitæ, vt in eo qui eam erogat, creſcat: ab eo autem, qui ſibi tãtum habere voluerit, ſine dilatione diſcedat. Ille igitur eam magis habebit, qui libenter impenderit. Quia ſicut eam nec impendere poteſt nec habere maleuolus: ſic nec habet eam quiſquam, nec impendit inuitus. Homo ergo beneuolus, eſt domicilium charitatis. Hoc autem nomẽ, id eſt, beneuolus, ex bene & velle compoſitum eſt. Si ergo alteri quiſquam male velit, inquantum male vult, beneuolus non eſt: ac per hoc maleuolus eſt. In maleuolam autem animam non introibit ſapientia. Maleuolus autem homo ille propriè dicitur, non omnis qui vel ſibi vel alteri contrarium aliquid cupit aut poſcit, ſed qui nocendi voluntatem gerit, ſiue bonum ſiue malum poſſit eſſe quod cupit. Voluntas autem vel bona vel noxia non ex officio, ſed ex fine rei eſt cuiuſque penſanda: quia non ex eo quod facit, ſed ex eo propter quod facit, qualitatem ſuæ quiſque voluntatis oſtendit. Nam & Paulus contrarium ſibi aliquid volebat, cùm poſceret, vt ab eo ſtimulus auferretur, quem ſalubriter aduerſus vitium elationis acceperat: nec tamen habuit maleuolam mentem, quamuis vtilitati ſuæ contrariam gereret voluntatem. Ut enim à ſe ſtimulũ, quo colaphiſabatur, rogaret auferri, ſalutem corporis ſui plus volebat prædicationi prodeſſe quàm ſibi: non quærens, quod ſibi vtile eſſet, ſed quod multis, vt ſalui fierent. Illis ergo volebat prodeſſe ſoſpitatẽ ſuam, quibus ſuam prodeſſe ſciebat & vitam. Denique cùm deſiderium haberet diſſolui, & eſſe cum Chriſto, quod eſſet multo melius: ſciebat tamen manere in carne, neceſſarium eſſe, propter illos, in quibus Apoſtolatus miniſtrabat officium. Charitas ergo eum

Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.

Sapient. 1.

Voluntas bona, nõ ex officio ſed ex fine eſt.

2. Cor. 12. b

*Chriſti vrgebat, ſiue cùm à ſe ſtimulum rogaret auferri, ſiue cùm in carne, quamuis aliud deſiderans, cuperet immorari. Coartabatur enim latitudine Charitatis, vt & cum Chriſto deſideraret eſſe, & officium vellet piæ neceſſitatis implere. Charitatem igitur vtrobiq; dilexit, quam ſemper bona voluntate * ſperauit. Quiſquis itaq; ſecundum charitatem (quæ Deus eſt) diligit fratrem, ipſam in eo quammaximè diligit charitatem. Ideo cùm ſaluator noſter Apoſtolos ſuos nouo dignaretur innouare mandato, dicens: Mandatum nouum do vobis, vt inuicem diligatis, iubens per ſe fraternitatem diligi: ipſam quoque charitatem fraternitatis, per Apoſtolum Paulum præcepit diligendam. Chriſto enim in ſe loquēte, gentium Magiſter vult nos dilectionem habere ſine ſimulatione, odientes malum, adhærentes bono, charitatem fraternitatis inuicem diligentes. Hinc eſt, quòd in vndecimo Confeſſionum libro egregius ille doctor, Beatus ſcilicet Auguſtinus, cùm Deo amorem ſuum, quem vt eum diligeret, ab ipſo acceperat, confiteretur, ait: Iam dixi & dicam, amore amoris tui facio iſtuc. Pſalmum quoque centeſimum duodeuigeſimumq; exponens, cùm illius loci intelligentiam explanaret, vbi dicitur: Incola ego ſum in terra, ne abſcondas à me mandata tua, poſt aliqua ſic ait: Quid autem diligendum diligitur, ſi ipſa dilectio non diligatur? Vnde conſequenter iſte incola in terra, cùm Dei mandata ne ſibi abſconderentur, oraſſet, in quibus dilectio præcipitur, vel ſola, vel maxima, & ipſius dilectionis dilectionem ſe velle habere proclamat, dicens: Concupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas in omni tempore. Nónne tibi videtur apertè de propheticis atq; Apoſtolicis dictis tractata B. Auguſtini de diligenda dilectione ſententia? Quocirca dilectio Dei & proximi, quæ plenitudo legis, finiſq; præcepti eſt, & in Deo charitatē diligit,*

[Margin notes: * ſpirauit. — In dilectione proximi diligitur & charitas. — Ioan. 13. — Rom. 12. c — D. Auguſt. Cōfeſſ. lib. 11. cap. 1. — Idē in Pſal. 118. Concione octaua. — Dilectio Dei & proximi ex vera charitate.]

diligit, quæ Deus eſt, & in proximo charitatem diligit, quæ ex Deo eſt. Tunc enim recte Deus proximuſq; diligitur: ſi & in Deo & in proximo ipſa charitas diligatur. Ita fit, vt & in Deo ipſum Deum, & in proximo Deum ſine dubio diligamus. Neq; enim fruſtra poſt dilectionem Dei, non alia niſi proximi ſola nobis eſt mandata dilectio: ſcilicet vt agnoſcamus illam creaturam nos debere diligere, vbi charitatem ipſam poſſumus inuenire. Omne namq; animal irrationale, ſicut non habet rationem, ſic non habet charitatẽ. Nec aliud mihi videtur eſſe ratio præcipua, quã competens atq; ordinata dilectio, quæ ab homine ſoli Deo debetur ex proximo. Vide ſancte frater, quàm prolixum tecum conſerui de charitate ſermonẽ, dum nimis in te ipſam diligo Charitatẽ: quam vtiq; ipſe quoque in nobis diligis. Nec ob aliud, niſi quia hanc in nobis ſic amas, qua dono Dei plenus es, vt etiam quos diligis, ſimiliter plenos eſſe deſideres. Hoc ergo ſupereſt, vt quia nos pure diligis, inſtanter pro nobis orare digneris: vt Deus qui nos prior dilexit, & dedit nobis charitatem, qua diligatur à nobis, ſicut nõ habentibus, ipſe eam, gratia præueniẽte, largitur: ſic in nobis omnes reliquias mundanæ cupiditatis abſumat, & nos ſpiritu ſeruientes in charitate perficiat. Illiuſq; nos faciat beatitudinis compotes, in qua ſicut nulla eſt delectatio praua, ſic nulla mors timetur ex pœna: vbi nihil quiſquam ex carnis fragilitate perpetitur, ſed ab omnibus ſanctis in Dei et proximi perfecta ſemper charitate regnatur. Orantẽ pro nobis ſanctitatem tuam clemẽtia diuina cuſtodiat, quod opto domine ſancte ac beatiſſime frater. Dominus Ianuarius ſanctitatem tuam toto ſalutat puritatis & plenæ rationis affectu. Benedictionẽ à vobis directam tota cum exultatione ſuſcepi. Libros, ſicut præcepiſti, ad Monimum datos, in quaternionibus deſtinaui, in quibus, ſi aliquid placuerit, vtinã veritatis

Concluſio libri, vt ex charitate pro nobis inuicem oremus.

& non ſolum amoris eſſe cognoſcam. Hi ſunt igitur meæ paruitatis oblatio, quam vobis faciet puritas veſtri cordis acceptam. Suggeſtione fratris communis accepta, quæſo, vt adiutrix adſit veſtræ charitatis induſtria. Obſecro vt libros, quos opus habemus, ſerui tui deſcribant de codicibus veſtris.

D. FVLGENTII EPISTOLA SEXTA, AD THEODORVM

Senatorem, De conuerſione à ſeculo.

CAPVT I.

Occaſio reſcribendæ epiſtolæ ex amicis.

DOMINO *illuſtri, & meritò inſigni, ac præſtantiſſimo filio Theodoro, Fulgentius ſeruorum Chriſti famulus, in domino ſalutem. Vt ignotus corpore videar epiſtolari tibi meam notitiam inferre ſermone, quæſo ne impudentiæ deputes, néve importunitati opus charitatis adſignes. Ad ſcribendum namq; primum Sancti fratris Romuli dulcis epiſtola, deinde fratrum exinde venientiũ, qui à vobis in Domino benignè ſuſcepti ſunt, eo me magis ſuaſio compulit, quo veſtri ſpiritalis propoſiti cognitio libentius inuitauit. Retulerunt quippe quod Chriſti compulſus affectu, noſtri nominis in colloquio benigne feceris mentionem, dicens: te noſtra epiſtola delectari. Libens igitur feci, quod te velle libenter agnoui, malens incultus videri ſermone, quàm eſſe frigidus charitate, domine illuſtris & meritò inſignis ac præſtantiſſime fili.*

CAPVT II.

Verus triũphus ex cõtẽptu mũdi de diabolo.

Itaque multum gaudeo, quod iam ſecularis dilectionis nexibus non teneris, & mundum contemnendo calcas, à quo cum eum diligeres, calcabaris. Nunc vero Conſulatu

ſulatu proueheris, nunc fœlici triumpho certiſſime ſublimaris: non cui populus Romanus applaudat, ſed cui angelicus cœtus adgaudeat. Beatus es, quia hoc non caro & ſanguis reuelauit tibi, ſed ille pater qui eſt in cælis, inter quos cælos & tu factus es cælum. Quantum putas ineſſe luctum diabolo, quod à te contemptum perſpicit mundum, & te conuerſum cognoſcit ad Chriſtum? quod te videt ea in quibus videris eſſe deſerere, & ab amore temporalium terrenarumq́ rerum, ad illa cæleſtia & æterna, iam corde migrare? Quamuis enim Chriſtus æqualiter ſit pro cunctis fidelibus mortuus, & æquale cunctis beneficium redemptionis impenderit, (dicente Apoſtolo: Quicunque enim in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis: Non eſt ſeruus neque liber, Non eſt maſculus neque fœmina, omnes enim vos vnum eſtis in Chriſto Ieſu:) Tamen conuerſio potentium ſeculi multum militat acquiſitionibus Chriſti. Gal. 3. d

CAPVT III.

Sicut enim multi fratres & amici, clientes & ſubditi, noti pariter & ignoti, talium authoritate, ad mundanæ dilectionis excitantur ardorem, & eo magis igne ſecularis concupiſcentiæ ſuccenduntur, quo ſublimes ſeculi dilectione mundana libenter captiuos teneri conſpiciunt: Ita quotiens ille, qui reſpicit in terram, & facit eam tremere, qui tangit montes, & fumigabunt, dum terrenis rebus intēta corda miſericorditer reſpicit, & conſideratione iudicij ſui tremere compellit, dumq́ contingit ſuperba corda ſublimium, velut altitudines montiū, vt confeſſione fumigent peccatorum, in talium tremore plurimi contremiſcunt, & in taliū conuerſione multi ad ſubſidium miſerationis diuinæ confugiunt. Ita fit, vt qui ſunt in ſeculi culmine conſtituti, aut plurimos ſecum perdant, aut ſecū multos in via ſalutis acquirant. Exempla optimatum trahūt poſt ſe multitudinem.

quirant. Magna tales aut pœna manet, ſi multis præbeant malæ imitationis laqueum: aut gloria, ſi multis oſtendant ſanctæ conuerſationis exemplum.

Vtile exêplum ex côuerſione maiorum.

CAPVT IIII.

QVis enim nō paruam deſpiciat cellam, quando Senator domum deſpicit marmoratam? Quis non terrena contemnens ad acquirenda cæleſtia ſibi conſulat, quando ad cælum Romanus Conſul terrenorum contemptu feſtinat? Verè in te illud, quod Propheta cecinit, opere videmus impleri: Hæc eſt mutatio dexteræ excelſi. Pſalm.76.c *Quis enim in te hoc operari potuit, niſi ille, qui ordinem mutabilium rerum, ſecundum incommutabile nouit regere ac diſpenſare conſilium? Quia vt ſingula pro oportunitate temporum, pro varietate cauſarum, vel in deterius vel in melius commutentur, illius incommutabili conſilio fit, qui nec melioribus rebus, nec deterioribus commutatur. Neque enim habet vbi proficiat ipſe in melius, aut vnde in deterius deficiat. Ille quod eſt, ſemper eſt, & ſicut eſt, ita eſt, non in ſe habet non eſſe poſſe, quod eſt, quia nec in ſe habet eſſe poſſe, quod non eſt. Et hoc quod ſic eſt, non initio præuenitur, non fine concluditur, non temporibus voluitur, non locis continetur, non ætatibus variatur. Nihil ibi deeſt, quia totum in illo eſt. Nihil ibi ſupereſt, quia nihil præter illum eſt.* Qualis vita æterna. *Si qui ergo rerum temporalium & mutabilium amore contempto, in illius dilectionem tranſeunt, in ipſo erunt pleni, in quo nihil indigetur: in eo ſecuri, in quo nihil metuitur: in eo verè ſempérque glorioſi, cuius vera & ſempiterna gloria nec aufertur, nec minuitur, nec augetur. Quis non illius vitæ deſiderio, præſentem vitam deſpiciat? Quis non illius abundantiæ delectamento, diuitias temporis labentis exhorreat? Quis non illius regni dilectione, omnia terrena regna contemnat?*

Illam

Illam ergo vitam tunc accipiemus, ſi huic nos vita mortuos æſtimemus: & illas diuitias tunc poſſidebimus, ſi hic pauperes ſpiritu viuamus: & ad illius regni culmen tunc perueniemus, ſi hic humilitatem, quam Deus ille Magiſter docuit, vero corde teneamus.

CAPVT V.

TAlibus mortuis dicit Beatus Apoſtolus: Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo: cùm Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum illo in gloria. De talibus etiam pauperibus ipſe dominus loquitur dicens: Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorũ eſt regnum cælorum. De talibus quoq; humilibus dicit: Quoniam qui ſe humiliauerit, exaltabitur. Et alio loco: Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde: & inuenietis requiem animabus veſtris. Hanc humilitatem non habent, ſiue qui mundum diligunt, ſeu qui ſuis viribus aſſignant, cùm ea quæ ſunt in mundo contemnunt.

Coloſ. 3. Beati mortui pauperes & humiles in hoc ſeculo. Matth 5. Luc. 14. c & 18. c Matth. 11.

CAPVT VI.

HÆc duo ſuperbiæ genera, vno verſiculo ſpiritus ſanctus deſignauit in pſalmo, dicente Dauid: Qui confidunt in virtute ſua, quiq; in abundantia diuitiarum ſuarũ gloriantur. In abundantia enim diuitiarum ſuarum gloriantur, qui ſic diuitias ſuas diligunt, vt in ipſis ſummã beatitudinis collocent. In ſua vero virtute confidunt, qui ſic contemnunt diuitias, vt ipſum contemptum viribus ſuis aſſignent. Ac per hoc vtrique ſuperbi ſunt. Illi, quia in diuitijs confidunt, non in Deo: Iſti autem, quia quod diuitias ſpernunt, ſibi volunt aſſignare, non Deo. Illi, quia quod benè diligi non poteſt, malè diligunt: Iſti, quia quod bene ſperni poteſt, non bene ſpernunt. Ac per hoc, illi malum malè faciunt: iſti, bonum malè operantur. Proinde, quoniam domino in te miſericorditer operante, iam didiciſti, in abundantia diuitia-

Pſalm. 48. Qui in abundantia diuitiarum ſuarũ gloriantur.

rum tuarum non gloriari: hoc ſupereſt, vt non confidas in virtute tua, id eſt, ne deputes viribus tuis, quod ſeculi facultates diuitiaſq́, contẽnis, quòd honores mundi pro nihilo ducis, quod deſiderio regni cæleſtis accenderis, quòd viam mandatorum Dei currere delectaris. Hæc enim omnia nullatenus haberes, niſi à Deo munere gratuitæ donationis acciperes. Non hoc homini dat natura, ſed gratia: Non hoc ex qualitate conditionis humanæ habetur, ſed ex benignitate diuinæ illuminationis acquiritur. Homo quidem ſic à Deo factus eſt, vt hæc habere poſſit: ſed habere non poteſt, niſi dono Dei miſerantis acceperit. Nam & oculus ſic factus eſt, vt videre lumen poſſit: ſed videre non poteſt, niſi ſe illi lumen infuderit. Quod ergo videt oculus, beneficium eſt luminis: quo ſi caruerit, cæcus remanebit in tenebris. Non omne, quod aliquid eſſe poteſt, iam hoc eſt quod eſſe poteſt, cui naturaliter hoc eſt eſſe poſſe quod ſemper eſt. Hic autem vnus Deus ipſa Trinitas eſt, id eſt, pater, & filius, & ſpiritus ſanctus: qui ſolus eſt omnium rerum creator, quia ſolus à nullo creatus eſt. Omnia vero, quoniam ab illo creata ſunt, non de illo, naturaliter & detrimento ſubiacent & cremento. Vt ergo quædam in deteriora non recidant, gratia eius gubernat: & vt quædam ad meliora conſcendant, gratia ipſius eleuat: & vt in æternum permaneant, ipſa gratia viuificat & conſeruat.

Ne ſuperbiat homo de virtute ſua.

CAPVT VII.

Gratia Dei ſemper poſcenda, quia & velle & perficere dat.

HVius gratiæ adiutorium ſemper eſt nobis à Deo poſcendum: ſed ne ipſum quod poſcimus, noſtris viribus aſſignemus: neque enim haberi poteſt ipſe ſaltim orationis affectus, niſi diuinitus fuerit attributus. Vt ergo deſideremus adiutorium gratiæ, hoc ipſum quoque opus eſt gratiæ. Ipſa namque incipit infundi, vt incipiat poſci: Ipſa quoque amplius infunditur, cùm poſcen-

poſcentibus datur. Quis vero poteſt gratiam poſcere, niſi velit? Sed niſi in eo Deus ipſam voluntatem operetur, velle nullatenus poterit. Propter quod Beatus Apoſtolus, non ſolum bona opera hominum, ſed etiam bonam voluntatem Deum in nobis operari teſtatur, dicens: Deus eſt enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate. Hoc eſt quod ſollicitudinem fidelibus humilitatémque commendans, præmiſit, dicens: Cum timore & tremore veſtram ſalutem operamini. Et ibi adiecit: Deus eſt enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate. Vt ad eum quoque veniamus, currimus: & ideo currimus, quia currere volumus. Philip.2.b

CAPVT VIII.

SEd ne vel voluntatem vel ipſum curſum aſſignemus viribus noſtris, idem non informat Apoſtolus, dicens: Non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei. Quocirca, vt in his bonis, quæ à Deo accepiſti, permaneas & proficias, vt nec in via remaneas, nec retro redeas, nec in dexteram ſiniſtrámve diuertas, quicquid habes bonæ voluntatis, vel bonæ operationis, Deo aſſigna qui dedit: & ipſum humiliter roga, vt & conſeruet & augeat quod donauit. Nihil tibi boni tanquam tuum aſſignes, ne non accipias, quod accipere poteras, & quod acceperas, perdas. Deteſtabilis eſt enim cordis humani ſuperbia, qua facit homo, quod Deus in hominibus dānat: ſed illa deteſtabilior, qua ſibi tribuit homo, quod Deus hominibus donat. Tanto enim deterioris tenetur iſte ſuperbiæ reus: quanto in melioribus donis exiſtit ingratus. Damnabilis eſt, qui ſubſtantia ſeculi malè vtitur: ſed damnabilior, qui ſpiritalibus donis ſuperbus effertur.

Non volentis neque currētis, ſed miſerentis eſt Dei. Rom.9.c

CAP.

CAPVT IX.

Humilitas animi, ſublimitas eſt Chriſtiani.

CReſcat igitur in te humilitas animi, quæ vera eſt & integra ſublimitas Chriſtiani: & tanto magis in te cognoſce Dei gratiam creſcere, quãto magis tibi humilitatem cordis videris abundare. Quam vt ſemper habeas, in qua vt ſemper proficias, cum timore & tremore tuam ſalutem operare. Nec lectio deſit operibus bonis, nec bona opera deſint ſtudio lectionis. Bona coram Deo & hominibus prouide. In ſcripturis ſanctis ſtudiũ tui cordis impende. Et ibi ſi fueris, qui ſis, quiq; debeas eſſe cognoſce. Ad has ſi humilis & mitis acceſſeris, ibi profecto inuenies & præuenientem gratiam, qua poteſt eliſus ſurgere: & comitantem, qua viam recti queat itineris currere: & ſubſequentem, qua valeat ad regni cæleſtis beatitudinem peruenire. Sanctam multumq; in Chriſto venerabilem matrem veſtram, quæ tuo ſpirtali ſtudio Chriſtiana fide, & verè materna charitate concordat, ſed & venerabilem ſororem tibi iam in Chriſto coniugem tuam, obſecro, ſalutare digneris. Inſeparabilis Trinitas protectione vos virtutis ſuæ cuſtodiat, quod opto, Domine illuſtris fili.

D. FVLGENTII EPISTOLA SEPTIMA, AD VENANTIAM,

De recta pœnitentia, & futura retributione.

CAPVT I.

Prologus de arbore bona ferẽte bonos fructus.

DOMINÆ illuſtri, & meritò venerabili, filiæ Venantiæ, Fulgentius ſeruorum Chriſti famulus, in Domino ſalutem. Sicut vera lux nullatenus obſcuratur, ita nunquam veritas æterna mentitur. Lux autem et veritas Deus eſt, de quo ſcriptum

ſcriptum eſt: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Ipſa quoque lux & veritas dicit: Ego ſum lux mundi. Et rurſus de ſe ait: Ego ſum via, veritas, & vita. Ipſius ergo doctrina monemur, quia arbor bona bonos facit fructus. Et quia ex fructibus arbor agnoſcitur, in ipſo te, domina illuſtris & merito venerabilis filia, cùm ſcis ignota, iam ſcio, in ipſo tibi, cùm ſis tam procul conſtituta, congaudeo. Per epiſtolam ſiquidem clariſſimi filij mei Iunilli, propoſitum ſimul & ſtudium tuæ Chriſtianitatis agnoui, qui mihi gratiam, quam tibi largitus eſt Deus, in tantum ſignificare curauit, vt in ſuis literis tuæ quoque ſalutationis mihi demonſtraret indicium. Hoc procul dubio non feciſſes, niſi Chriſtum tota puritate mentis in ſuis famulis dilexiſſes. Nec incognitum ſeruum tam benignè in domino ſalutares: niſi dominum pio corde geſtares. Gratias illi, qui multiplicat gaudium noſtrum de charitate fidelium. Ioan.1. Ioan.8. Ioan.14. Matth.7.c

CAPVT II.

*IPſe eſt charitas, quæ credentes perducit ad Deum, quia ipſa charitas eſt Deus. Vnde Ioannes Apoſtolus dicit: Deus charitas eſt: & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in illo manet. Hæc vbi habitare cœperit, non permittit dominari peccatum, ſed cooperit multitudinem peccatorum. Nec ſolum præſentia peccata facit * vetari, quinetiã præterita omnia relaxari. Hanc ſuperbi contumaceſq; repudiant, qui de peccatorum remiſſione deſperant. Et non ſolum ſalutis ſuæ curam miſeranda cæcitate reijciunt: quin etiam fideles animas, ſi peruertere nequeunt, perturbare mortiferis ſermonibus non quieſcunt. His etenim plerunque, aut peccatorum immanitas, aut ætatis nequiter peracta longæuitas, ſpẽ ſalutis adimit, & ad deteriora perpetranda compel-* 1.Ioan.4. Bonũ charitatis multiplex cõtra peccata. * vitari,

compellit: Ita vt in talibus illa ſanctæ ſcripturæ ſententia compleatur, Proue. 18. a *Peccator cùm in profundum malorum venerit, contemnit. Et vere malorum profunditas necat, ſi quos deſperatio indulgentiæ deteſtanda cordis obduratione præiudicat.*

CAPVT III.

QVis enim non videat, quàm ſit impium, quámque ſacrilegum, ſi homini per pœnitentiã præteritorum malorum ad bona cõuerſo credatur cuiuſquam peccati dari non poſſe remiſſio? Quid autẽ aliud his verbis agitur, niſi vt omnipotentis medici manus, ſub humanæ ſalutis effectu, deſperationis vitio repellatur? Ipſe quippe Matth. 9. Luc. 5. *medicus ait: Non indigẽt, qui ſani ſunt, medico: ſed qui male habent. Si peritus eſt medicus noſter, omnes poteſt* Nequaquã de Dei miſericordia deſperãdũ. *infirmitates ſanare: Si miſericors eſt Deus noſter, vniuerſa poteſt peccata dimittere. Nõ eſt perfecta bonitas, à qua non omnis malitia vincitur: nec eſt perfecta medicina, cui morbus aliquis incurabilis inuenitur. Scriptũ* Sapien. 7. d *verò tenetur in literis ſacris, Sapientiã autem nõ vincit malitia. Et omnipotentia medici noſtri talibus in Pſal-* Pſal. 102. a *mo ſermonibus intimatur: Benedic anima mea dominũ, & omnia interiora mea nomen ſanctũ eius. Benedic anima mea dominum, & noli obliuiſci omnes tributiones eius. Qui propitius fit omnibus iniquitatibus tuis, Qui ſanat omnes lãguores tuos, Qui redimit de interitu vitam tuã, Qui ſatiat in bonis deſideriũ tuum, Qui coronat te in miſeratione & miſericordia, renouabitur ſicut aquila iuuentus tua. Quid rogo nobis putemus remitti nõ poſſe, cũm propitius fit dominus omnibus iniquitatibus noſtris? Aut quid in nobis æſtimamus ſanari nõ poſſe, cũ dominus ſanet omnes languores noſtros? Aut quomodo ſanato & iuſtificato, indigẽtiæ aliquid relinquit, cuius deſiderium in bonis ſatiatur? Vel quatenus plenæ remiſſionis beneficio potiri nõ creditur, cui etiam corona in mi-*

in miſeratione & miſericordia condonatur? Nemo igitur de medico deſperans, in infirmitate remaneat: nemo miſericordiã Dei minorãs, in iniquitatibus cõtabeſcat. Apoſtolus clamat: Quia Chriſtus pro impijs mortuus eſt. Ipſe itidẽ dicit: Quia Chriſtus Ieſus venit in mundum, peccatores ſaluos facere. Rom.5.a 1.Tim.1.

CAPVT IIII.

Sed forſitan dicitur, illos peccatores poſſe ſaluos fieri, qui poſt peccata merentur baptiſmatis ablutione mundari: deinceps autẽ peccata, quæ videtur baptizatus admittere, irremiſſibilia permanere. Nunquid non baptizatis loquebatur Ioannes Apoſt. quibus dicebat, Filioli mei, hæc ſcribo vobis, vt non peccetis? Et ſi quis peccauerit, aduocatũ habemus apud patrẽ Ieſum Chriſtum iuſtum: & ipſe eſt exoratio pro peccatis noſtris. Qualecunq; ſit ergo peccatum, à Deo quidem poteſt remitti conuerſo: ſed ille ſibi remitti non ſinit, qui deſperando contra ſe indulgentiæ oſtium clauſerit. Cæterum veritas non mentitur, quæ dixit, Quærite, & inuenietis: Petite, & accipietis: Pulſate, & aperietur vobis: omnis enim qui quærit, inuenit: qui petit, accipit: & pulſanti aperietur. Vnde & propheta ſanctiſſimus Eſaias, ad remiſſionem peccatorum nullatenus deſperãdam, impios & iniquos hortatur, dicẽs: Quærite dominum, dum inueniri poteſt: inuocate eum dum prope eſt. Derelinquat impius viam ſuam, & vir iniquus cogitationem ſuam: & conuertatur ad dominum, quia multus eſt ad ignoſcendum. Relinquat ergo impius viam ſuam, qua peccat: relinquat iniquus cogitationem ſuam, qua de peccatorũ remiſſione deſperat: et ſecundum Prophetæ dictum, conuertatur ad dominum, quia multus eſt ad ignoſcendũ. In hoc multo nihil deeſt, in quo eſt omnipotens miſericordia, & omnipotentia miſericors eſt. Tãta eſt autem & benignitas omnipotentiæ, & omnipotentia

Obiectio de non baptizatis. 1.Ioan.2. Quærite & inuenietis. Matth.7.b Eſaiæ 55.b Multus eſt ad ignoſcẽdum Deus.

benigni-

benignitatis in Deo, vt nihil ſit quod nolit aut non poſſit relaxare conuerſo.

CAPVT V.

Salubris cōuerſio in duobus cōſiſtit.

SAlubris autem conuerſio duplici ratione conſiſtit: ſi nec pœnitentia ſperantem, nec ſpes deſerat pœnitentem: ac per hoc, ſi ex toto corde quiſquam renuntiet peccato ſuo, & toto corde ſpem ponat remiſſionis in Deo. Etenim nonnunquam aut ſpem pœnitenti homini diabolus adimit, aut ſperanti pœnitentiam tollit. Vnum, dum onerat comprimit: alterum, dum eleuat, deijcit.

Deſperatio Iudæ, pœnitentia ſine ſpe. Matth. 27.

Iudas qui Chriſtum tradidit, peccati ſui pœnitentiam geſſit: ſed ſalutem perdidit, quia indulgentiam non ſperauit. Denique ſic de illo Euangeliſta loquitur: Tunc videns Iudas qui eum tradidit, quia damnatus eſt, pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus ſacerdotum & ſenioribus, dicens: Peccaui, tradens ſanguinem iuſtum. At illi dixerunt: Quid ad nos? tu videris. Et proiectis argenteis in templo, ſeceſſit, & abiens, laqueo ſe ſuſpendit. Dignè quidem pœnitentiam geſſit, quia peccauit, tradens ſanguinem iuſtum: ſed ideo ſibi fructum pœnitentiæ denegauit, quia peccatum traditionis ſuæ, ipſo, quem tradidit, diluendum ſanguine non ſperauit.

CAPVT VI.

* vana
Spes ſine pœnitentia vana eſt præſumptio
Roma 3.b

*PLeroſq; ſub * vna ſpe indulgentiæ in peccatis diabolus tenet, & compellit eos Dei iuſtitiam nō metuere, quos inaniter ſuadet de Dei bonitate gaudere. Tales dicunt ſecundum Apoſtoli obiurgationem, Faciamus mala, vt veniāt bona: quorum damnatio iuſta eſt. His indicijs euidenter agnoſcimus, inaniter hominē pœnitere, ſi dum pœnitentia geritur, indulgentia deſperatur: & fruſtra indulgentiam ſperari ſine peccatorum pœnitentia. Ac per hoc, nec ſub ſpe remiſſionis debet aliquis peccare ſecurus: nec peccatorum ſuorum conſiderās multitudi-*

titudinem, remanere catena deſperationis obſtrictus. Hortatur enim nos ſcriptura ſancta, vt peccare iam deſinamus, nec deſperemus nobis remittenda quæ fecimus. Dicit quippe: Fili peccaſti, ne adijcias iterum: ſed & de præteritis deprecare, vt tibi dimittantur. Vtrumque ſancta ſcriptura præmonuit, & oſtendit, quod nec in peccato debeamus remanere, nec de remiſſione cuiuſlibet iniquitatis ambigere. Cur enim iubetur, ne adijciamus peccata peccatis, ſi eſt in peccato manendum? Aut cur iubetur, vt de præteritis deprecemur, vt nobis dimittantur, ſi ſunt aliqua, quæ deprecantibus dimitti nullatenus poſſunt? An forſitan temporum cuiquam poteſt prodeſſe longæuitas, vt ſicut peracto tricennali ſpatio, nullus finitur legibus humanis ablata repetere: ſic legibus diuinis, poſt longa peccandi ſpatia, non liceat indulgentiam poſtulare? Abſit, vt hoc ſit in Deo noſtro, quod in litibus habet humana conditio. Deus etenim noſter ſic eſt miſericors & bonus, ſicut infinitus eſt & inuictus. Proinde bonitas inuicti non vincitur, & infiniti miſericordia non finitur.

Eccleſ. 21. a

CAPVT VII.

Omne tempus præſentis vitæ conuerſioni aptum eſt.

D*Enique omne vitæ præſentis tempus conuerſioni demonſtrat aptiſſimum, dicens: Iniquus, ſi ſe conuertat ab omnibus iniquitatibus ſuis quas fecit, & cuſtodierit omnia mandata mea, & faciat iuſtitiam & miſericordiam: vita viuet, & non morietur. Omnia delicta eius, quæcunque fecit, non erunt in memoria. In ſua iuſtitia quam fecit, viuet. Nunquid voluntate volo mortem peccatoris, dicit Dominus, quàm vt auertatur de via ſua mala, & viuere eum? Cùm ſe autem auerterit iuſtus à iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatem, ſecundum omnes iniquitates quas fecit ille iniquus, omnes iuſtitiæ eius, quas fecit, non erunt in memoria. In delicto*

Ezech. 18.

ſuo, quo deliquit, & in peccatis ſuis, quibus peccauit, in ipſis morietur. Et infra dicit: In eo cum conuertat ſe iuſtus à ſua iuſtitia, & faciat delictũ, & moriatur in ſuo delicto quod fecit, in ipſo morietur. Et in eo quod auertatur iniquus ab iniquitate ſua quã fecit, & faciat iudicium & iuſtitiã, hic animã ſuam cuſtodiuit, & auertit ſe ab omnibus iniquitatibus ſuis quas fecit, vita viuet & non morietur. Vtraq; ſententia vera eſt, quia vtraq; diuina eſt, ſiue iuſtum, cùm auerſus fuerit à iuſtitia ſua, omnes iuſtitias eius obliuioni tradendas: Siue iniquum, cùm ab iniquitate fuerit conuerſus ad iuſtitiam, ipſum ſaluandum, & omnes iniquitates eius in memoria non futuras. Iniquum vero eſt, ſi putemus iniquum quandoque conuerſum, non poſſe ſaluari. Iuſtus eſt Deus & miſericors. Sicut ergo poteſt per iuſtitiam dãnare auerſum, ſic poteſt per miſericordiam ſemper ſaluare cõuerſum. Nulla prolixitas temporis vel æquitati diuinæ vel pietati præiudicat. Pœnitentia nunquam eſt apud Deũ ſera, in cuius conſpectu ſemper pro præſentibus habẽtur tam præterita quàm futura. Si diuturnitas peccatorum Dei vinceret miſericordiam, non in ætate mundi nouiſſima Chriſtus veniret, vt peccatum mũdi pereuntis auferret. Ioan. 1. d *De quo dicit Ioannes: Ecce agnus Dei, ecce qui* Lucæ 19. *tollit peccatum mundi. Et ipſe Saluator de ſe, Venit enim filius hominis quærere & ſaluare quod perierat.*

CAPVT VIII.

Lucæ 10. f Parabola de Samaritano & vulnerato.

SAmaritanus noſter nunquam vulneratum ad ſtabulum miſericorditer impoſitum iumento perduceret, ſi aliquod in eo vulnus inſanabile iudicaret. Nunquam duobus denarijs datis, redditurum ſe, quicquid ſupererogaret, ſtabulario ſpopondiſſet: ſi ſupererogationem illam non plenæ ſanitati prænoſceret profuturam. Vt quid enim ſtabularius aliquid ſupererogat, ſi eſt in ſaucio vul-

cio vulnus quod curari non valeat? Sicut ergo medico noſtro nulla eſt incurabilis plaga: ita nec in aliquo vulnere, nec in aliquo tempore, cæleſtis poteſt deficere medicina. Ideo ipſe medicus, ſemper ſe poſſe conuerſo ſalutem donare teſtatur, dicens: Cùm conuerſus fueris, & ingemueris: ſaluus eris. Propter quod duritiam quorundam ſic per Hieremiam Deus non deſinit increpare: Nunquid qui cadit, non reſurget? aut qui auerſus eſt, non reuertetur? Quare ergo auerſus eſt populus iſte in Hieruſalem auerſione contentioſa? Indurauerunt ceruices ſuas, noluerunt reuerti. Non punit Deus in peccatore peccata, ſi peccatoris ceruix non fuerit indurata.

Eſaiæ 30.d ſecundum Septuaginta.

Hier. 8.b

CAPVT IX.

Bonum nobis eſt igitur, ſi ad eius miſericordiam confugiamus, cuius effugere iuſtitiam non valemus. Ipſa enim iuſtitia Dei talis eſt, vt auerſos damnet, conuerſos ſaluet. Propter quod dicit: Conuertimini ad me, & ſaluabo vos. Semper autem delectatur conuerſione noſtra, nec tempus huiuſmodi, quamdiu in hac vita eſt, poſuit, quo propitiari conuerſo non poſſit. Imò tempus omne præſentis vitæ conuerſioni noſtræ cognoſcitur deputaſſe. Beatus enim Petrus dicit, Non tardat Dominus promiſſum ſuum, ſicut quidam tarditatem exiſtimant: ſed patienter fert propter vos, nolens aliquem perire, ſed omnes ad pœnitentiam conuerti.

Iuſtitia Dei conuerſos ſaluat, auerſos dãnat.

Eſaiæ 45.d

2.Petr. 3.

CAPVT X.

Si aliquam ætatem indicaret Dominus conuerſionis remedio ineptam, non diuerſis temporibus operarios vocaret ad vineam. In diuerſitate quippe horarum, non incongruè accipitur ætatum diuerſitas: ita vt ætas puerilis accipiatur in mane, pubertas in tertia,

Matth. 20. Parabola de operarijs in vinea.

iuuentus in ſexta, grauitas declinantis ætatis in nona, & in vndecima ſenilis ætas ipſa nouiſſima. In quacunque igitur quis ætate vocatus, ſi benignitatem vocantis Domini non ſpernat: neceſſe eſt denarium vitæ perennis accipiat. Neq; enim non ſemper delectatur conuerſione
Ioelis 2. *noſtra, de quo nobis clamat Iohel propheta: Hæc dicit dominus Deus veſter, Co[illegible]mini ad me ex toto corde veſtro, in ieiunio & [illegible] & in planctu: & diſrumpite corda veſtra, & n[illegible] veſtimenta veſtra, & conuertimini ad dominum Deum veſtrum: quia miſericors & patiens eſt, & magnanimis, & multum miſericors, & patientiam habens in malis. Propter quod Apoſtolus Paulus duritiam cordis increpat in his, qui pœnitentiam ſuorum negligunt agere peccatorum. Dicit enim:*
Deus ſemper delectatur conuerſione noſtra *Propter quod inexcuſabilis es, ô homo omnis qui iudicas. In quo enim iudicas alterum, teipſum condemnas. Eadem enim agis quæ iudicas. Scimus autem, quoniam iudicium Dei eſt, ſecundum veritatem in eos qui talia agunt. Exiſtimas autem hoc ô homo omnis qui iudicas eos qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies iudi-*
Rom. 2. *cium Dei? An diuitias bonitatis eius & patientiæ & longanimitatis contemnis, ignorans quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum duritiam autem tuam & impœnitẽs cor, theſaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuique ſecundum opera ſua. Alio quoque loco non tam plangit qui peccare grauiter videbitur, quàm eos, qui peccatorum ſuorum pœnitentiam gerere noluerunt. De-*
2. Cor. 12. g *nique dicit Corinthijs: Ne iterum cùm venero humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex his qui ante peccauerũt, et non egerunt pœnitẽtiam ſuper immunditia & fornicatione, & impudicitia quam geſſerũt. Nec immerito luget Apoſtolus qui pœnitentiam non agunt:*
Luc. 15. b *ſcit enim plus eſſe gaudiũ coram angelis Dei ſuper vno pecca-*

peccatore pœnitentiam agente, quàm ſuper nonaginta nouem iuſtis, quibus non eſt opus pœnitentia. Dignè igitur illos pro impœnitentia cordis luget Beatus Apoſtolus, pro quibus non gaudet angelicus chorus.

CAPVT XI.

BEnignitas ergo Dei ad pœnitentiam nos adducit: ideo nos tribulationibus affligit, infirmitatibus corripit, anguſtijs erudit: vt qui in ſanitate corporis peccauimus, in infirmitate peccatis abſtinere diſcamus. Qui in lætitia miſericordiam Dei contempſimus, correpti flagello triſtitiæ, iuſtitiam ipſius formidemus. Ita fit, vt qui nobis, abutendo ſanitate, infirmitatem peperimus: per infirmitatem ſanitatis beneficia reparemus. Et qui per lætitiam in tribulationes incidimus, per tribulationes ad lætitiam recurramus. Denique magis erga nos dilectionem Dei flagellis & correptionibus ſcriptura ſancta teſtatur oſtendi. Dicit enim, Fili, ne deficias in diſciplina Domini, neque fatigeris, cum ab eo increparis: Quem enim diligit Dominus, corripit: flagellat autem omnem filium quem recipit.

Varijs modis nos ad pœnitẽtiam vocat deus

Prouer. 3.

Hebr. 12.

CAPVT XII.

NAm & ipſe ſaluator illos ſe dicit amare, quos arguit. Ego, inquiens, quos amo, arguo & caſtigo. Et Apoſtolorum doctrina prædicare non ceſſat, quia oportet nos per multas tribulationes introire in regnum Dei. Ipſe quoque Dominus arctam viam, & anguſtam dicit eſſe portam, quæ ducit ad vitam. Vt autem nouerimus illos qui gaudijs temporalibus oblectantur, & iuſſa diuina contemnunt, æternis ignibus concremãdos: Illos vero, qui mala temporalia cum timore Dei patienter tolerant, æterna quiete potituros. Attẽdamus diuitẽ purpuratum, & pauperem Lazarum: Illum poſt epulas

Apocal. 3. d

Act. 14. d

Matth 7. b.

Via quę ducit ad vitã.

Luc. 16. e

flammis perennibus traditum, iſtum poſt ærumnas in æterna ſinus Abrahæ quiete ſecurũ. Vbi cum ſtillã diues ardens digito beati pauperis linguæ ſuæ poſceret inrorari, hæc ad eum beati Abrahæ protinus eſt directa reſponſio: Fili, recordare quia recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala: nunc autem cruciaris, hic vero requieſcit. Non fuit alia cauſa, qua diues pœnas lueret, pauper gaudio potiretur ac requie: niſi quia ille bona recepit in vita ſua, iſte autem mala.

CAPVT XIII.

Non idem eſt bona præſentis vitę habere & recipere.

NOn *omnes autem qui bona præſentis vitæ habent, bona præſentis vitæ recipiunt: nec omnes qui mala huius vitæ patiuntur, mala huius vitæ recipiunt: ſed illi recipiunt bona in vita ſua, qui in gaudio & delitijs vitæ præſentis exultant, & in eo ſe beatos credunt, quòd ſe nulla concuti aduerſitate conſpiciunt. Illi autem mala recipiũt in vita ſua, qui preſſuras & tribulationes præſentis vitæ cum timore Dei tolerant, & in corde contrito & humiliato non tẽporalia gaudia, ſed æterna ſuſpirant: nec tranſitura bona, ſed permanſura deſiderant. Deniq; illis, qui in bonis præſentiũ rerum volũt habere*

Pſalm.4. *lætitiam, dicit Pſalmus: Filij hominum vſquequo graues corde? vt quid diligitis vanitatem, & quæritis men-*

Pſalm.61. *dacium? Et alio loco: Nolite ſperare iniquitatem, & in rapina nolite concupiſcere: diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere. Tales etiã beatus Iacobus increpare non ceſ-*

Iacobi 5.a *ſat, dicens: Agite nunc diuites, plorate, vlulantes in miſerijs quæ aduenient vobis. Diuitiæ veſtræ putrefactæ ſunt, & veſtimẽta veſtra à tineis comeſta ſunt. Aurum & argentum veſtrum æruginauit, & ærugo eorum in teſtimonium vobis erit, & manducauit carnes veſtras ſicut ignis. Theſaurizaſtis in nouiſſimis diebus. Ecce merces operariorum qui meſſuri erunt regiones veſtras,*

qui

qui fraudatus eſt à vobis, clamat, & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiuit. Epulati eſtis ſuper terram, & luxurijs enutriſtis corda veſtra. Talium quoque riſum & gaudium in luctum conuerti præcipit & mœrorem, dicens: Emundate manus peccatores, & purificate corda duplices animo: miſeri eſtote, & lugete, & plorate. Riſus veſter in luctum conuertatur, & gaudium in mœrorem. Humiliamini in conſpectu Domini, & exaltabit vos. Iacob 4.b

CAPVT XIIII.

NEque vero putemus triſtitiam humilium, & lætitiam ſuperborum, luctum piorum, & gaudium impiorum, futura poſſe retributione priuari: manet vtrinſque condigna merces, diuino reddenda iudicio. Quam iudex ipſe tali cognoſcitur decreuiſſe ſententia: Væ vobis, qui ſaturati eſtis: quia eſurietis. Væ vobis, qui ridetis nunc: quia lugebitis & flebitis. Beati, qui nunc eſuritis: quia ſaturabimini. Beati, qui nunc fletis: quia ridebitis. Beati, qui lugent: quoniam ipſi conſolabuntur. Tales etiam Dauid, ſemina quidem dicit in fletibus iacere, nec tamen ſilet cum gaudio & exultatione meſſuros. Sic enim ait: Qui ſeminant in lachrymis, in gaudio metent. Euntes ibant & flebant, mittentes ſemina ſua: Venientes autem venient in exultatione, portantes manipulos ſuos. Talibus etiam nunc aſſerit Dominum propinquare, dicens: Prope eſt Dominus his qui tribulato ſunt corde, & humiles ſpiritu ſaluos faciet. In tantum vero prodeſt tribulatio Chriſtianis, vt per hanc ſpiritus noſter Deo ſacrificium fiat. Scriptum namque continetur in Pſalmo: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpiciet.

Retributio futura & bonis & malis.

Lucæ 6.

Pſalm. 125.

Pſalm. 33.d

Pſalm. 50.

CAPVT XV.

His & innumeris huiuſcemodi teſtimonijs informati, principaliter ad Deum conuerti quantocitius feſtinemus. Dicit enim ſcriptura: Ne tardaueris conuerti ad dominum, & ne differas de die in diem: ne ſubito veniat ira eius, & in tempore vindictæ diſperdat te. Conuerſi autem, de remiſſione peccatorũ nullatenus deſperemus, tenentes domini fidele promiſſum, quo ait: Cum conuerſus fueris & ingemueris: ſaluus eris. Preſſuras tribulationesq́ præſentis temporis longanimiter toleremus, & à timore Dei nullatenus diſcedamus. Præcipit enim nos apoſtolus eſſe in tribulatione patientes. Qui etiã correptionẽ præſentis temporis, ad euitandam futuri iudicij pœnam, multum nobis prodeſſe teſtatur, dicens: Cùm iudicamur autem, à domino corripimur: vt non cum hoc mundo damnemur.

Eccleſ. 5. Ne tardaueris ad dominum cõuerti.

Eſa. 30 d. ſecundũ 70.

1. Cor. 2 g

1. Cor. 11.

CAPVT XVI.

Verum in ipſis tribulationibus gratias agamus domino, & hoc quod ſanctus Azarias dixit in fornace: Nos in tribulatione dicamus, Benedictus es domine Deus patrum noſtrorũ, & laudabilis, & glorioſum nomen tuũ in ſecula: quoniã iuſtus es in omnibus quæ feciſti nobis, & omnia opera tua vera, & rectæ viæ tuæ, & omnia iudicia tua veritas, & iudiciũ veritatis feciſti, ſecundũ omnia quæ induxiſti nobis, & ſuper ciuitatem ſanctã patrum noſtrorũ Hieruſalẽ. Quoniã in veritate & iudicio induxiſti hæc omnia, propter peccata noſtra, Quoniam peccauimus, & iniquè egimus, diſcedentes à te, & multũ peccauimus in omnibus, & mandatis tuis non obediuimus, nec conſeruauimus, neque fecimus, ſicut præcepiſti nobis, vt bene nobis eſſet. Et omnia quæ induxiſti nobis, & omnia quæcũq; feciſti nobis, in vero iudicio feciſti. Et paulo poſt ait: Et nũc ſequimur in toto corde, & timemus faciem tuam, ne confundas nos.

In tribulationibus noſtris gratias Deo agamus

Dan. 3. c

SER-

SERMO D. FVLGENTII, DE CONFESSORIBVS ET Diſpenſatoribus Domini.

DOMINICVS *Sermo, quem debemus omnes nō ſolum ſtudioſe, verumetiam ſapienter audire, cui nos oportet humiliter ac delectabiliter obedire, moderationis ſuæ tenens vbique temperiem, vt nec ouibus deſint pabula, nec paſtoribus alimenta: quædam ſpecialiter ſolis præcipit nobis, quædam verò generaliter & nobis & vobis. Nobis namq; (id eſt, ſeruis, quos pater ille familias, rerum omnium dominus, ad hoc in ſua magna domo conſtituit, vt populo eius verbum gratiæ miniſtremus) ſpecialiter iniūgitur ſanctæ prædicationis officium: generaliter verò & nobis & vobis ſalutaris indicitur obediētia mandatorum. In quibus denuo mandatis, tanquā ditiſſimis ferculis, ſic cæleſtium delitiarum copia ſpiritalis exuberat: vt in verbo Dei abundet, quod perfectus comedat: abundet etiam, quod paruulus ſugat. Ibi eſt enim ſimul & lacteus potus, quo tenera fidelium nutriatur infantia: & ſolidus cibus, quo robuſta perfectorum iuuentus, ſpiritalia ſanctæ virtutis accipiat incrementa. Ibi prorſus ad ſalutem conſulitur vniuerſis, quos Dominus ſaluare dignatur. Ibi eſt, quod omni ætati conguat: Ibi, quod omni profeſſioni conueniat. Ibi audimus præcepta quæ faciamus: Ibi cognoſcimus præmia quæ ſperemus. Ibi eſt iuſſio, quæ nos per literam doceat & inſtruat ad ſcientiam: Ibi promiſſio, quæ per gratiam trahat, & perducat ad gloriam. Seruorum igitur, quos populo ſuo præpoſuit Dominus, ſpecialiter volens officium demonſtrare, ait, quod ex euangelio modo audiuimus:*

SERM. I.

In mādatis Dei fructus copioſus.

Expoſitio parabolæ de diſpẽſatore, quem Dominus conſtituit ſuper familiam ſuam. Lucæ 12.e Matth.24.e Ioan.13.

mus: Quiſputas eſt fidelis diſpenſator & prudẽs, quem conſtituit dominus ſupra familiam ſuam, vt det illis in tempore tritici menſuram? Beatus ille ſeruus, quẽ, cũm venerit dominus, inuenerit ita facientem. Quis eſt iſte dominus, fratres? Chriſtus ſine dubio, qui ſuis diſcipulis ait, Vos vocatis me magiſter & domine, & bene dicitis: ſum etenim. Quæ eſt etiam huius domini familia? Nimirum illa eſt, quam ipſe dominus de manu inimici redemit, & ſuo dominio mãcipauit. Hæc familia eſt ſancta Catholica Eccleſia, quæ per orbem terræ copioſa fertilitate diffunditur, & redẽptam ſe pretioſo ſui domini

Matt.20.d *ſanguine gloriatur. Filius enim hominis, ſicut ipſe ait, non venit miniſtrari, ſed miniſtrare, & dare animam*

Ioan.10. *ſuam redemptionem pro multis. Ipſe eſt etiam paſtor bonus, qui animam ſuam poſuit pro ouibus ſuis. Grex ergo boni paſtoris, ipſa eſt familia redemptoris. Diſpenſator vero quis ſit, quem oportet eſſe fidelem pariter & prudentem, Paulus nobis oſtendit Apoſtolus,*

1.Cor.4.a *qui de ſe ſuiſque ſocijs loquens ait, Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei. Hic iam quæritur inter diſpenſatores, vt fidelis quis inueniatur. Ne quis autem veſtrum ſolos Apoſtolos diſpenſatores factos exiſtimet, neglectoq́ militiæ ſpiritalis officio, ſeruus piger infideliter imprudentérque dormitet: Ipſe Beatus Apoſtolus, Epiſcopos*

Non ſoli apoſtoli ſed & epiſcopi diſpẽſatores ſunt Domini.

Titum 1.b *quoque diſpenſatores eſſe oſtendens, ait: Oportet enim Epiſcopum ſine crimine eſſe, ſicut Dei diſpenſatorem. Serui autẽ patrisfamilias ſumus, diſpenſatores domini ſumus, menſuram tritici, quam vobis erogemus, accepimus. Quæ vero ſit iſta menſura tritici, ſi quæramus, ipſam quoque nobis Beatus Paulus Apoſtolus oſtendit*

Rom.12. *dicẽs: Vnicuiq́ ſicut Deus diuiſit menſurã fidei. Quam ergo menſuram tritici Chriſtus nuncupat, ipſam menſuram fidei Paulus appellat: vt agnoſcamus, non aliud eſſe*

eſſe ſpiritale triticum, quàm Chriſtianæ fidei venerabile ſacramentum. Huius tritici menſuram vobis in nomine domini damus: quotiens illuminati dono gratiæ ſpiritalis, ſecundum regulam veræ fidei diſputamus. Et eandem tritici menſuram per dominicos diſpenſatores accipitis, cùm quotidie per Dei famulos verbum veritatis auditis. De ipſa nunc ergo tritici menſura loquamur: Ex ipſa, ſicut Deus diuidit, vniuerſi paſcamur, inde alimenta bona vitæ ſumamus, vt ad æterna vitæ præmia peruenire poſſimus: in illum credentes, in illum ſperantes, illum præ omnibus & in omnibus diligentes, qui ſeipſum nobis & alimentum præſtat, ne deficiamus in via: & præmium ſeruat, vt gaudeamus in patria. Chriſtus eſt enim alimentum noſtrum: Chriſtus erit præmium noſtrum. Chriſtus eſt cibus & conſolatio currentium viatorum: Ipſe eſt ſatietas & exultatio quieſcentium beatorum. Ad ipſam itaque tritici menſuram pertinet, quod Dominus ait, Vendite, quæ poſſidetis, & date eleemoſynam, facite vobis ſacculos qui non veteraſcunt, theſaurum non deficientem in cælis, quo fur non appropiat, neque tinea corrumpit. Magnum bonum eſt, fratres mei, valde congruum, valde commodum, & maxime Chriſtianis appetendum: vt vnuſquiſque deficere non delectetur in peius, ſed omnes proficere ſtudeamus in melius. Arbores ſumus, fratres, in agro dominico conſtitutæ: Deus autem noſter eſt agricola. Ille nos compluit, ille colit. Ipſe fœcunditatem donat, ipſe fructificandi gratiam ſubminiſtat. Pluuia Dei eſt ſermo ſanctæ prædicationis, cultura Dei eſt infuſio gratiæ ſpiritalis. Deus igitur præcepto nos cõpluit, adiutorio colit. Dum cõpluit, aufert à nobis ignorantiæ ſiccitatem: dum colit, bene viuendi condonat vbertatẽ. Dum pluit, terram noſtri cordis irrigat: dum verò colit, de ipſa terra ſpinas & tribulos mũdanæ cupiditatis

Chriſtus alimentum noſtrum.

Lucæ 12. d

Arbores ſumus in agro dominico.

extir-

compellit: Ita vt in talibus illa ſancta ſcripturæ ſententia compleatur, Peccator cùm in profundum malorum venerit, contemnit. Et vere malorum profunditas necat, ſi quos deſperatio indulgentiæ deteſtanda cordis obduratione præiudicat.

Prouer.18.a

CAPVT III.

QVis enim non videat, quàm ſit impium, quámque ſacrilegum, ſi homini per pœnitentiã præteritorum malorum ad bona cõuerſo credatur cuiuſquam peccati dari non poſſe remiſſio? Quid autẽ aliud his verbis agitur, niſi vt omnipotentis medici manus, ſub humanæ ſalutis effectu, deſperationis vitio repellatur? Ipſe quippe medicus ait: Non indigẽt, qui ſani ſunt, medico: ſed qui male habent. Si peritus eſt medicus noſter, omnes poteſt infirmitates ſanare: Si miſericors eſt Deus noſter, vniuerſa poteſt peccata dimittere. Nõ eſt perfecta bonitas, à qua non omnis malitia vincitur: nec eſt perfecta medicina, cui morbus aliquis incurabilis inuenitur. Scriptũ verò tenetur in literis ſacris, Sapientiã autem nõ vincit malitia. Et omnipotentia medici noſtri talibus in Pſalmo ſermonibus intimatur: Benedic anima mea dominũ, & omnia interiora mea nomen ſanctũ eius. Benedic anima mea dominum, & noli obliuiſci omnes tribulationes eius. Qui propitius fit omnibus iniquitatibus tuis, Qui ſanat omnes lãguores tuos, Qui redimit de interitu vitam tuã, Qui ſatiat in bonis deſideriũ tuum, Qui coronat te in miſeratione & miſericordia, renouabitur ſicut aquila iuuentus tua. Quid rogo nobis putemus remitti nõ poſſe, cùm propitius ſit dominus omnibus iniquitatibus noſtris? Aut quid in nobis æſtimamus ſanari nõ poſſe, cũ dominus ſanet omnes languores noſtros? Aut quomodo ſanato & iuſtificato, indigẽtiæ aliquid relinquit, cuius deſiderium in bonis ſatiatur? Vel quatenus plenæ remiſſionis beneficio potiri nõ creditur, cui etiam corona in mi-

Matth 9. Luc.5.

Nequaquã de Dei miſericordia deſperãdũ.

Sapien.7.d

Pſal.102.a

in miſeratione & miſericordia condonatur? Nemo igitur de medico deſperans, in infirmitate remaneat: nemo miſericordiã Dei minorãs, in iniquitatibus cõtabeſcat. Apoſtolus clamat: Quia Chriſtus pro impijs mortuus eſt. Ipſe itidẽ dicit: Quia Chriſtus Ieſus venit in mundum, peccatores ſaluos facere. Rom.5.a 1.Tim.1.

CAPVT IIII.

S*Ed forſitan dicitur, illos peccatores poſſe ſaluos fieri, qui poſt peccata merentur baptiſmatis ablutione mundari: deinceps autẽ peccata, quæ videtur baptizatus admittere, irremiſſibilia permanere. Nunquid non baptizatis loquebatur Ioannes Apoſt. quibus dicebat, Filioli mei, hæc ſcribo vobis, vt non peccetis? Et ſi quis peccauerit, aduocatũ habemus apud patrẽ Ieſum Chriſtum iuſtum: & ipſe eſt exoratio pro peccatis noſtris. Qualecunq; ſit ergo peccatum, à Deo quidem poteſt remitti conuerſo: ſed ille ſibi remitti non ſinit, qui deſperando contra ſe indulgentiæ oſtium clauſerit. Cæterum veritas non mentitur, quæ dixit, Quærite, & inuenietis: Petite, & accipietis: Pulſate, & aperietur vobis: omnis enim qui quærit, inuenit: qui petit, accipit: & pulſanti aperietur. Vnde & propheta ſanctiſſimus Eſaias, ad remiſſionem peccatorum nullatenus deſperãdam, impios & iniquos hortatur, dicẽs: Quærite dominum, dum inueniri poteſt: inuocate eum dum prope eſt. Derelinquat impius viam ſuam, & vir iniquus cogitationem ſuam: & conuertatur ad dominum, quia multus eſt ad ignoſcendum. Relinquat ergo impius viam ſuam, qua peccat: relinquat iniquus cogitationem ſuam, qua de peccatorũ remiſſione deſperat: et ſecundum Prophetæ dictum, conuertatur ad dominum, quia multus eſt ad ignoſcendũ. In hoc multo nihil deeſt, in quo eſt omnipotens miſericordia, & omnipotentia miſericors eſt. Tãta eſt autem & benignitas omnipotentiæ, & omnipotentia*

Obiectio de non baptizatis. 1.Ioan.2. Quærite & inuenietis. Matth.7.b Eſaiæ 55.b Multus eſt ad ignoſcẽdum Deus.

benignitatis in Deo, vt nihil ſit quod nolit aut non poſſit relaxare conuerſo.

CAPVT V.

Salubris cōuerſio in duobus cōſiſtit.

SAlubris autem conuerſio duplici ratione conſiſtit: ſi nec pœnitentia ſperantem, nec ſpes deſerat pœnitentem: ac per hoc, ſi ex toto corde quiſquam renuntiet peccato ſuo, & toto corde ſpem ponat remiſſionis in Deo. Etenim nonnunquam aut ſpem pœnitenti homini diabolus adimit, aut ſperanti pœnitentiam tollit. Vnum, dum onerat comprimit: alterum, dum eleuat, deijcit.

Deſperatio Iudæ, pœnitentia ſine ſpe. Matth. 27.

Iudas qui Chriſtum tradidit, peccati ſui pœnitentiam geſſit: ſed ſalutem perdidit, quia indulgentiam non ſperauit. Denique ſic de illo Euangeliſta loquitur: Tunc videns Iudas qui eum tradidit, quia damnatus eſt, pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus ſacerdotum & ſenioribus, dicens: Peccaui, tradens ſanguinem iuſtum. At illi dixerunt: Quid ad nos? tu videris. Et proiectis argenteis in templo, ſeceſſit, & abiens, laqueo ſe ſuſpendit. Dignè quidem pœnitentiam geſſit, quia peccauit, tradens ſanguinem iuſtum: ſed ideo ſibi fructum pœnitentiæ denegauit, quia peccatum traditionis ſuæ, ipſo, quem tradidit, diluendum ſanguine non ſperauit.

CAPVT VI.

* vana

Spes ſine pœnitentia vana eſt præſumptio

Roma 3.b

*PLeroſq; ſub * vna ſpe indulgentiæ in peccatis diabolus tenet, & compellit eos Dei iuſtitiam nō metuere, quos inaniter ſuadet de Dei bonitate gaudere. Tales dicunt ſecundum Apoſtoli obiurgationem, Faciamus mala, vt veniāt bona: quorum damnatio iuſta eſt. His indicijs euidenter agnoſcimus, inaniter hominē pœnitere, ſi dum pœnitentia geritur, indulgentia deſperatur: & fruſtra indulgentiam ſperari ſine peccatorum pœnitentia. Ac per hoc, nec ſub ſpe remiſſionis debet aliquis peccare ſecurus: nec peccatorum ſuorum conſiderās multitudi-*

titudinem, remanere catena deſperationis obſtrictus. Hortatur enim nos ſcriptura ſancta, vt peccare iam deſinamus, nec deſperemus nobis remittenda quæ fecimus. Dicit quippe: Fili peccaſti, ne adijcias iterum: ſed & de præteritis deprecare, vt tibi dimittantur. Vtrumque ſancta ſcriptura præmonuit, & oſtendit, quod nec in peccato debeamus remanere, nec de remiſſione cuiuſlibet iniquitatis ambigere. Cur enim iubetur, ne adijciamus peccata peccatis, ſi eſt in peccato manendum? Aut cur iubetur, vt de præteritis deprecemur, vt nobis dimittantur, ſi ſunt aliqua, quæ deprecantibus dimitti nullatenus poſſunt? An forſitan temporum cuiquam poteſt prodeſſe longæuitas, vt ſicut peracto tricennali ſpatio, nullus ſinitur legibus humanis ablata repetere: ſic legibus diuinis, poſt longa peccandi ſpatia, non liceat indulgentiam poſtulare? Abſit, vt hoc ſit in Deo noſtro, quod in litibus habet humana conditio. Deus etenim noſter ſic eſt miſericors & bonus, ſicut infinitus eſt & inuictus. Proinde bonitas inuicti non vincitur, & infiniti miſericordia non finitur. Eccleſ.21.a

CAPVT VII.

D*Enique omne vitæ præſentis tempus conuerſioni demonſtrat aptiſſimum, dicens: Iniquus, ſi ſe conuertat ab omnibus iniquitatibus ſuis quas fecit, & cuſtodierit omnia mandata mea, & faciat iuſtitiam & miſericordiam: vita viuet, & non morietur. Omnia delicta eius, quæcunque fecit, non erunt in memoria. In ſua iuſtitia quam fecit, viuet. Nunquid voluntate volo mortem peccatoris, dicit Dominus, quàm vt auertatur de via ſua mala, & viuere eum? Cùm ſe autem auerterit iuſtus à iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatem, ſecundum omnes iniquitates quas fecit ille iniquus, omnes iuſtitiæ eius, quas fecit, non erunt in memoria. In delicto*

Omne tempus præſentis vitæ conuerſioni aptum eſt.

Ezech.18.

ſuo, quo deliquit, & in peccatis ſuis, quibus peccauit, in ipſis morietur. Et infra dicit: In eo cum conuertat ſe iuſtus à ſua iuſtitia, & faciat delictũ, & moriatur in ſuo delicto quod fecit, in ipſo morietur. Et in eo quod auertatur iniquus ab iniquitate ſua quã fecit, & faciat iudicium & iuſtitiã, hic animã ſuam cuſtodiuit, & auertit ſe ab omnibus iniquitatibus ſuis quas fecit, vita viuet & non morietur. Vtraq; ſententia vera eſt, quia vtraq; diuina eſt, ſiue iuſtum, cùm auerſus fuerit à iuſtitia ſua, omnes iuſtitias eius obliuioni tradendas: Siue iniquum, cùm ab iniquitate fuerit conuerſus ad iuſtitiam, ipſum ſaluandum, & omnes iniquitates eius in memoria non futuras. Iniquum vero eſt, ſi putemus iniquum quandoque conuerſum, non poſſe ſaluari. Iuſtus eſt Deus & miſericors. Sicut ergo poteſt per iuſtitiam dãnare auerſum, ſic poteſt per miſericordiam ſemper ſaluare cõuerſum. Nulla prolixitas temporis vel æquitati diuinæ vel pietati præiudicat. Pœnitentia nunquam eſt apud Deũ ſera, in cuius conſpectu ſemper pro præſentibus habẽtur tam præterita quàm futura. Si diuturnitas peccatorum Dei vinceret miſericordiam, non in ætate mundi nouiſſima Chriſtus veniret, vt peccatum mũdi pereuntis auferret. Ioan. 1.d *De quo dicit Ioannes: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.* Lucæ 19. *Et ipſe Saluator de ſe, Venit enim filius hominis quærere & ſaluare quod perierat.*

CAPVT VIII.

Lucæ 10.f Parabola de Samaritano & vulnerato.

SAmaritanus noſter nunquam vulneratum ad ſtabulum miſericorditer impoſitum iumento perduceret, ſi aliquod in eo vulnus inſanabile iudicaret. Nunquam duobus denarijs datis, redditurum ſe, quicquid ſupererogaret, ſtabulario ſpopondiſſet: ſi ſupererogationem illam non plenæ ſanitati prænoſceret profuturam. Vt quid enim ſtabularius aliquid ſupererogat, ſi eſt in ſaucio vul-

cio vulnus quod curari non valeat? Sicut ergo medico noſtro nulla eſt incurabilis plaga: ita nec in aliquo vulnere, nec in aliquo tempore, cæleſtis poteſt deficere medicina. Ideo ipſe medicus, ſemper ſe poſſe conuerſo ſalutem donare teſtatur, dicens: Cùm conuerſus fueris, & ingemueris: ſaluus eris. Propter quod duritiam quorundam ſic per Hieremiam Deus non deſinit increpare: Nunquid qui cadit, non reſurget? aut qui auerſus eſt, non reuertetur? Quare ergo auerſus eſt populus iſte in Hieruſalem auerſione contentioſa? Indurauerunt ceruices ſuas, noluerunt reuerti. Non punit Deus in peccatore peccata, ſi peccatoris ceruix non fuerit indurata. Eſaiæ 30.d ſecundum Septuaginta. Hier. 8.b

CAPVT IX.

BOnum nobis eſt igitur, ſi ad eius miſericordiam confugiamus, cuius effugere iuſtitiam non valemus. Ipſa enim iuſtitia Dei talis eſt, vt auerſos damnet, conuerſos ſaluet. Propter quod dicit: Conuertimini ad me, & ſaluabo vos. Semper autem delectatur conuerſione noſtra, nec tempus huiuſmodi, quamdiu in hac vita eſt, poſuit, quo propitiari conuerſo non poſſit. Imò tempus omne præſentis vitæ conuerſioni noſtræ cognoſcitur deputaſſe. Beatus enim Petrus dicit, Non tardat Dominus promiſſum ſuum, ſicut quidam tarditatem exiſtimant: ſed patienter fert propter vos, nolens aliquem perire, ſed omnes ad pœnitentiam conuerti. Iuſtitia Dei conuerſos ſaluat, auerſos dãnat. Eſaiæ 45.d 2. Petr. 3.

CAPVT X.

SI aliquam ætatem indicaret Dominus conuerſionis remedio ineptam, non diuerſis temporibus operarios vocaret ad vineam. In diuerſitate quippe horarum, non incongruè accipitur ætatum diuerſitas: ita vt ætas puerilis accipiatur in mane, pubertas in tertia, Matth. 20. Parabola de operarijs in vinea.

iuuentus in ſexta, grauitas declinantis ætatis in nona, & in vndecima ſenilis ætas ipſa nouiſſima. In quacunque igitur quis ætate vocatus, ſi benignitatem vocantis Domini non ſpernat: neceſſe eſt denarium vitæ perennis accipiat. Neq; enim non ſemper delectatur conuerſione
Ioelis 2. *noſtra, de quo nobis clamat Iohel propheta: Hæc dicit dominus Deus veſter, Conuertimini ad me ex toto corde veſtro, in ieiunio & in fletu, & in planctu: & diſrumpite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra, & conuertimini ad dominum Deum veſtrum: quia miſericors & patiens eſt, & magnanimis, & multum miſericors, & patientiam habens in malis. Propter quod Apoſtolus Paulus duritiam cordis increpat in his, qui pœnitentiam ſuorum negligunt agere peccatorum. Dicit enim:*
Deus ſemper delectatur conuerſione noſtra *Propter quod inexcuſabilis es, ô homo omnis qui iudicas. In quo enim iudicas alterum, teipſum condemnas. Eadem enim agis quæ iudicas. Scimus autem, quoniam iudicium Dei eſt, ſecundum veritatem in eos qui talia agunt. Exiſtimas autem hoc ô homo omnis qui iudicas eos qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies iudi-*
Rom. 2. *cium Dei? An diuitias bonitatis eius & patientiæ & longanimitatis contemnis, ignorans quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum duritiam autem tuam & impœnitẽs cor, theſaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuique ſecundum opera ſua. Alio quoque loco non tam plangit qui peccare grauiter videbitur, quàm eos, qui peccatorum ſuorum pœnitentiam gerere noluerunt. De-*
2. Cor. 12. g *nique dicit Corinthijs: Ne iterum cùm venero humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex his qui ante peccauerũt, et non egerunt pœnitẽtiam ſuper immunditia & fornicatione, & impudicitia quam geſſerũt. Nec immerito luget Apoſtolus qui pœnitentiam non agunt:*
Luc. 15. b *ſcit enim plus eſſe gaudiũ coram angelis Dei ſuper vno pecca-*

peccatore pœnitentiam agente, quàm ſuper nonaginta nouem iuſtis, quibus non eſt opus pœnitentia. Dignè igitur illos pro impœnitentia cordis luget Beatus Apoſtolus, pro quibus non gaudet angelicus chorus.

CAPVT XI.

Benignitas ergo Dei ad pœnitentiam nos adducit: ideo nos tribulationibus affligit, infirmitatibus corripit, anguſtijs erudit: vt qui in ſanitate corporis peccauimus, in infirmitate peccatis abſtinere diſcamus. Qui in lætitia miſericordiam Dei contempſimus, correpti flagello triſtitiæ, iuſtitiam ipſius formidemus. Ita fit, vt qui nobis, abutendo ſanitate, infirmitatem peperimus: per infirmitatem ſanitatis beneficia reparemus. Et qui per lætitiam in tribulationes incidimus, per tribulationes ad lætitiam recurramus. Denique magis erga nos dilectionem Dei flagellis & correptionibus ſcriptura ſancta teſtatur oſtendi. Dicit enim, Fili, ne deficias in diſciplina Domini, neque fatigeris, cum ab eo increparis: Quem enim diligit Dominus, corripit: flagellat autem omnem filium quem recipit.

Varijs modis nos ad pœnitētiam vocat deus

Prouer. 3.

Hebr. 12.

CAPVT XII.

Nam & ipſe ſaluator illos ſe dicit amare, quos arguit. Ego, inquiens, quos amo, arguo & caſtigo. Et Apoſtolorum doctrina prædicare non ceſſat, quia oportet nos per multas tribulationes introire in regnum Dei. Ipſe quoque Dominus arctam viam, & anguſtam dicit eſſe portam, quæ ducit ad vitam. Vt autem nouerimus illos qui gaudijs temporalibus oblectantur, & iuſſa diuina contemnunt, æternis ignibus concremãdos: Illos vero, qui mala temporalia cum timore Dei patienter tolerant, æterna quiete potituros. Attẽdamus diuitẽ purpuratum, & pauperem Lazarum: Illum poſt epulas

Apocal. 3. d

Act. 14. d

Matth. 7. b.

Via quę ducit ad vitã.

Luc. 16. e

flammis perennibus traditum, iſtum poſt ærumnas in æterna ſinus Abrahæ quiete ſecurũ. Vbi cum ſtillã diues ardens digito beati pauperis linguæ ſuæ poſceret inrorari, hæc ad eum beati Abrahæ protinus eſt directa reſponſio: Fili, recordare quia recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala: nunc autem cruciaris, hic vero requieſcit. Non fuit alia cauſa, qua diues pœnas lueret, pauper gaudio potiretur ac requie: niſi quia ille bona recepit in vita ſua, iſte autem mala.

CAPVT XIII.

Non idem eſt bona præſentis vitę habere & recipere.

NOn *omnes autem qui bona præſentis vitæ habent, bona præſentis vitæ recipiunt: nec omnes qui mala huius vitæ patiuntur, mala huius vitæ recipiunt: ſed illi recipiunt bona in vita ſua, qui in gaudio & delitijs vitæ præſentis exultant, & in eo ſe beatos credunt, quòd ſe nulla concuti aduerſitate conſpiciunt. Illi autem mala recipiũt in vita ſua, qui preſſuras & tribulationes præſentis vitæ cum timore Dei tolerant, & in corde contrito & humiliato non tẽporalia gaudia, ſed æterna ſuſpirant: nec tranſitura bona, ſed permanſura deſiderant. Deniq; illis, qui in bonis præſentiũ rerum volũt habere*
Pſalm.4. *lætitiam, dicit Pſalmus: Filij hominum vſquequo graues corde? vt quid diligitis vanitatem, & quæritis men-*
Pſalm.61. *dacium? Et alio loco: Nolite ſperare iniquitatem, & in rapina nolite concupiſcere: diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere. Tales etiã beatus Iacobus increpare non ceſ-*
Iacobi 5.a *ſat, dicens: Agite nunc diuites, plorate, vllulantes in miſerijs quæ aduenient vobis. Diuitiæ veſtræ putrefactæ ſunt, & veſtimẽta veſtra à tineis comeſta ſunt. Aurum & argentum veſtrum æruginauit, & ærugo eorum in teſtimonium vobis erit, & manducauit carnes veſtras ſicut ignis. Theſaurizaſtis in nouiſſimis diebus. Ecce merces operariorum qui meſſuri erunt regiones veſtras,*

qui fraudatus eſt à vobis, clamat, & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiuit. Epulati eſtis ſuper terram, & luxurijs enutriſtis corda veſtra. Talium quoque riſum & gaudium in luctum conuerti præcipit & mœrorem, dicens: Emundate manus peccatores, & purificate corda duplices animo: miſeri eſtote, & lugete, & plorate. Riſus veſter in luctum conuertatur, & gaudium in mœrorem. Humiliamini in conſpectu Domini, & exaltabit vos. Iacob 4.b

CAPVT XIIII.

N*Eque vero putemus triſtitiam humilium, & lætitiam ſuperborum, luctum piorum, & gaudium impiorum, futura poſſe retributione priuari: manet vtrinſque condigna merces, diuino reddenda iudicio. Quam iudex ipſe tali cognoſcitur decreuiſſe ſententia: Væ vobis, qui ſaturati eſtis: quia eſurietis. Væ vobis, qui ridetis nunc: quia lugebitis & flebitis. Beati, qui nunc eſuritis: quia ſaturabimini. Beati, qui nunc fletis: quia ridebitis. Beati, qui lugent: quoniam ipſi conſolabuntur. Tales etiam Dauid, ſemina quidem dicit in fletibus iacere, nec tamen ſilet cum gaudio & exultatione meſſuros. Sic enim ait: Qui ſeminant in lachrymis, in gaudio metent. Euntes ibant & flebant, mittentes ſemina ſua: Venientes autem venient in exultatione, portantes manipulos ſuos. Talibus etiam nunc aſſerit Dominum propinquare, dicens: Prope eſt Dominus his qui tribulato ſunt corde, & humiles ſpiritu ſaluos faciet. In tantum vero prodeſt tribulatio Chriſtianis, vt per hanc ſpiritus noſter Deo ſacrificium fiat. Scriptum namque continetur in Pſalmo: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpiciet.*

Retributio futura & bonis & malis.

Lucæ 6.

Pſalm. 125.

Pſalm. 33.d

Pſalm. 50.

CAPVT XV.

HIs & innumeris huiuſcemodi teſtimonijs informati, principaliter ad Deum conuerti quantocitius feſtinemus. Dicit enim ſcriptura: Ne tardaueris conuerti ad dominum, & ne differas de die in diem: ne ſubito veniat ira eius, & in tempore vindictæ diſperdat te. Conuerſi autem, de remiſſione peccatorũ nullatenus deſperemus, tenentes domini fidele promiſſum, quo ait: Cum conuerſus fueris & ingemueris: ſaluus eris. Preſſuras tribulationeſq́; præſentis temporis longanimiter toleremus, & à timore Dei nullatenus diſcedamus. Præcipit enim nos apoſtolus eſſe in tribulatione patientes. Qui etiã correptionẽ præſentis temporis, ad euitandam futuri iudicij pœnam, multum nobis prodeſſe teſtatur, dicens: Cùm iudicamur autem, à domino corripimur: vt non cum hoc mundo damnemur.

Eccleſ. 5. Ne tardaueris ad dominum cõuerti.

Eſa. 30 d. ſecundũ 70.

1. Cor. 2 g

1. Cor. 11.

CAPVT XVI.

VErum in ipſis tribulationibus gratias agamus domino, & hoc quod ſanctus Azarias dixit in fornace: Nos in tribulatione dicamus, Benedictus es domine Deus patrum noſtrorũ, & laudabilis, & glorioſum nomen tuũ in ſecula: quoniã iuſtus es in omnibus quæ feciſti nobis, & omnia opera tua vera, & rectæ viæ tuæ, & omnia iudicia tua veritas, & iudiciũ veritatis feciſti, ſecundũ omnia quæ induxiſti nobis, & ſuper ciuitatem ſanctã patrum noſtrorũ Hieruſalẽ. Quoniã in veritate & iudicio induxiſti hæc omnia, propter peccata noſtra, Quoniam peccauimus, & iniquè egimus, diſcedentes à te, & multũ peccauimus in omnibus, & mandatis tuis non obediuimus, nec conſeruauimus, neque fecimus, ſicut præcepiſti nobis, vt bene nobis eſſet. Et omnia quæ induxiſti nobis, & omnia quæcũq́; feciſti nobis, in vero iudicio feciſti. Et paulo poſt ait: Et nũc ſequimur in toto corde, & timemus faciem tuam, ne confundas nos.

In tribulationibus noſtris gratias Deo agamus

Dan. 3. c

SER-

SERMO D. FVLGENTII, DE CONFESSORIBVS ET Diſpenſatoribus Domini.

DOMINICVS *Sermo, quem debemus omnes nō ſolum ſtudioſe, verumetiam ſapienter audire, cui nos oportet humiliter ac delectabiliter obedire, moderationis ſuæ tenens vbique temperiem, vt nec ouibus deſint pabula, nec paſtoribus alimenta: quædam ſpecialiter ſolis præcipit nobis, quædam verò generaliter & nobis & vobis. Nobis namq́; (id eſt, ſeruis, quos pater ille familias, rerum omnium dominus, ad hoc in ſua magna domo conſtituit, vt populo eius verbum gratiæ miniſtremus) ſpecialiter iniūgitur ſanctæ prædicationis officium: generaliter vero & nobis & vobis ſalutaris indicitur obediētia mandatorum. In quibus denuo mandatis, tanquā ditiſſimis ferculis, ſic cæleſtium delitiarum copia ſpiritalis exuberat: vt in verbo Dei abundet, quod perfectus comedat: abundet etiam, quod paruulus ſugat. Ibi eſt enim ſimul & lacteus potus, quo tenera fidelium nutriatur infantia: & ſolidus cibus, quo robuſta perfectorum iuuentus, ſpiritalia ſanctæ virtutis accipiat incrementa. Ibi prorſus ad ſalutem conſulitur vniuerſis, quos Dominus ſaluare dignatur. Ibi eſt, quod omni ætati congruat: Ibi, quod omni profeſſioni conueniat. Ibi audimus præcepta quæ faciamus: Ibi cognoſcimus præmia quæ ſperemus. Ibi eſt iuſſio, quæ nos per literam doceat & inſtruat ad ſcientiam: Ibi promiſſio, quæ per gratiam trahat, & perducat ad gloriam. Seruorum igitur, quos populo ſuo præpoſuit Dominus, ſpecialiter volens officium demonſtrare, ait, quod ex euangelio modo audiuimus:*

SERM. I.

In mādatis Dei fructus copioſus.

Expoſitio parabolæ de diſpẽſatore, quem Dominus conſtituit ſuper familiam ſuam. Lucæ 12.e Matth.24.e Ioan.13.

mus: Quiſputas eſt fidelis diſpenſator & prudẽs, quem conſtituit dominus ſupra familiam ſuam, vt det illis in tempore tritici menſuram? Beatus ille ſeruus, quẽ, cùm venerit dominus, inuenerit ita facientem. Quis eſt iſte dominus, fratres? Chriſtus ſine dubio, qui ſuis diſcipulis ait, Vos vocatis me magiſter & domine, & bene dicitis: ſum etenim. Quæ eſt etiam huius domini familia? Nimirum illa eſt, quam ipſe dominus de manu inimici redemit, & ſuo dominio mãcipauit. Hæc familia eſt ſancta Catholica Eccleſia, quæ per orbem terræ copioſa fertilitate diffunditur, & redẽptam ſe pretioſo ſui domini Matt.20.d *ſanguine gloriatur. Filius enim hominis, ſicut ipſe ait, non venit miniſtrari, ſed miniſtrare, & dare animam* Ioan.10. *ſuam redemptionem pro multis. Ipſe eſt etiam paſtor bonus, qui animam ſuam poſuit pro ouibus ſuis. Grex ergo boni paſtoris, ipſa eſt familia redemptoris. Diſpenſator vero quis ſit, quem oportet eſſe fidelem pariter & prudentem, Paulus nobis oſtendit Apoſtolus,* 1.Cor.4.a *qui de ſe ſuiſque ſocys loquens ait, Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei. Hic iam quæritur inter diſpenſatores, vt fidelis quis inueniatur.*

Non ſoli apoſtoli ſed & epiſcopi diſpẽſatores ſunt Domini. Titum 1.b

Ne quis autem veſtrum ſolos Apoſtolos diſpenſatores factos exiſtimet, neglectoq́ militiæ ſpiritalis officio, ſeruus piger infideliter imprudentérque dormitet: Ipſe Beatus Apoſtolus, Epiſcopos quoque diſpenſatores eſſe oſtendens, ait: Oportet enim Epiſcopum ſine crimine eſſe, ſicut Dei diſpenſatorem. Serui autẽ patrisfamilias ſumus, diſpenſatores domini ſumus, menſuram tritici, quam vobis erogemus, accepimus. Quæ vero ſit iſta menſura tritici, ſi quæramus, ipſam quoque nobis Beatus Paulus Apoſtolus oſtendit Rom.12. *dicẽs: Vnicuiq; ſicut Deus diuiſit menſurã fidei. Quam ergo menſuram tritici Chriſtus nuncupat, ipſam menſuram fidei Paulus appellat: vt agnoſcamus, non aliud*

eſſe

eſſe ſpiritale triticum, quàm Chriſtianæ fidei venerabile ſacramentum. Huius tritici menſuram vobis in nomine domini damus: quotiens illuminati dono gratiæ ſpiritalis, ſecundum regulam veræ fidei diſputamus. Et eandem tritici menſuram per dominicos diſpenſatores accipitis, cùm quotidie per Dei famulos verbum veritatis auditis. De ipſa nunc ergo tritici menſura loquamur: Ex ipſa, ſicut Deus diuidit, vniuerſi paſcamur, inde alimenta bona vitæ ſumamus, vt ad æterna vitæ præmia peruenire poſſimus: in illum credentes, in illum ſperantes, illum præ omnibus & in omnibus diligentes, qui ſeipſum nobis & alimentum præſtat, ne deficiamus in via: & præmium ſeruat, vt gaudeamus in patria. Chriſtus eſt enim alimentum noſtrum: Chriſtus erit præmium noſtrum. Chriſtus eſt cibus & conſolatio currentium viatorum: Ipſe eſt ſatietas & exultatio quieſcentium beatorum. Ad ipſam itaque tritici menſuram pertinet, quod Dominus ait, Vendite, quæ poſſidetis, & date eleemoſynam, facite vobis ſacculos qui non veteraſcunt, theſaurum non deficientem in cælis, quo fur non appropiat, neque tinea corrumpit. Magnum bonum eſt, fratres mei, valde congruum, valde commodum, & maxime Chriſtianis appetendum: vt vnuſquiſque deficere non delectetur in peius, ſed omnes proficere ſtudeamus in melius. Arbores ſumus, fratres, in agro dominico conſtitutæ: Deus autem noſter eſt agricola. Ille nos compluit, ille colit. Ipſe fœcunditatem donat, ipſe fructificandi gratiam ſubminiſtat. Pluuia Dei eſt ſermo ſanctæ prædicationis, cultura Dei eſt infuſio gratiæ ſpiritalis. Deus igitur præcepto nos cõpluit, adiutorio colit. Dum cõpluit, aufert à nobis ignorantiæ ſiccitatem: dum colit, bene viuendi condonat vbertatẽ. Dum pluit, terram noſtri cordis irrigat: dum verò colit, de ipſa terra ſpinas & tribulos mũdanæ cupiditatis extir-

Chriſtus alimentum noſtrum.

Lucæ 12. d

Arbores ſumus in agro dominico.

extirpat. Debemus itaq; fœcundari cæleſtibus pluuijs, debemus cõgrua fructificatione manibus ſuperni reſpondere cultoris. Et ſi non poſſunt omnes arbores æquales fructus afferre, nulla tamen debet in agro dominico ſterilis permanere. Multum metuenda eſt nobis fratres illa ſententia comminantis, qua dicitur: Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Quod ſi ſterilitas in ignem mittitur, rapacitas quid meretur? Aut quid recipiet, qui alienum tulerit, ſi ſemper ardebit, qui de ſuo non dederit? Et ſi iudicium ſine miſericordia erit illi, qui non facit miſericordiam: quale iudiciũ erit illi, qui fecerit & rapinam? Timeamus ergo fratres, timeamus actus noſtros. Obediens Chriſto vendat quæ poſſidet, & eleemoſynam det: vt de terra cor ad cælum leuet, vt auaritiam calcet, vt ad perfectionis culmen tota mentis intentione feſtinet: vt non ſit ſolicitus quæ ſunt mundi, ſed quæ ſunt Dei, vt mundum ſibi crucifixum habeat, ſeq; mundo crucifixum exhibeat, vt ſit omnino pauper in ſeculo, & diues in Chriſto. Quis ignoret boni huius magnitudinem? Videmus autem, non omnibus vendẽdarum rerum ſuarum ineſſe vertutem. Vnuſquiſque enim proprium habet donum ex Deo: alius quidem ſic, alius autem ſic. Ecce hoc tam magnum bonum implere pauci poſſunt, multi non poſſunt. Nunquid quia paucis donatur iſta perfectio, propterea debent eſſe peſſimi, quicunq; in bono nõdum poſſunt eſſe perfecti? Nunquid propterea Chriſtianus debet vitio rapacitatis inſiſtere, quia fortè nondum poteſt omnes res ſuas pauperibus erogare? Aut ideo debet aliena cõcupiſcere, quia propria necdum poteſt omnino contemnere? Abſit hoc fratres ab omnibus Chriſtianis, auertat hoc Deus à fidelibus ſuis. Apoſtolus enim veraciter dicit: Quia neque auari, neq; rapaces regnum Dei poſſidebunt. Manifeſtum eſt autem,

Matth.3.c Omnis arbor quę nõ facit fructũ excidetur.

Iac.2.c

1.Cor.7.b

Ne ſimus rapaces.

1.Cor.6.c

tem, quia omnes, qui à regno Dei alienabuntur, in æternum ignem cum diabolo eiuſq; angelis damnabuntur. Proinde dilectiſſimi, ſi non omnes poſſunt implere quod dominus ait, Vendite quæ poſſidetis, illud tamen quod adiecit, dicens, Date eleemoſynam, omnibus eſt poſſibile: ſi aſſit bona voluntas, omnibus facile: ſi non aſſit dira cupiditas, omnibus ſalubre: ſi ferueat charitas, cũctis debet eſſe commune, vt omnibus donetur æterna fœlicitas. Qui ergo tãtam virtutem accipit à domino, vt omnia quæ in mundo ſunt, cæleſtis regni amore contemnat: quæ habet vendat, & egenis expendat. Qui verò tantæ virtutis nondum eſt, de his quæ habet, inquantum habet, eleemoſynam faciat. Tantum operetur bona voluntas, quantum ſuppetit facultas. Perfectus poſſideat primum virtutis locum, imperfectus ſaltem perueniat ad ſecundum. Efficiatur ille glorioſè dignus, ſit iſte laudabiliter largus: Sit ille ſanctæ paupertatis ardentiſſimus amator, ſit iſte ſanctorum pauperum pijſſimus conſolator. Habeat iſte apud Deum patronos pauperes, quos ille ſe gaudet virtutis habere conſortes. Sit ille talis, qui cum domino iudicaturus ſedeat: ſit iſte talis, qui ad dexteram iudicandus aſſiſtat. Sit ille talis, qui æterna tabernacula perpetuo iure poſſideat: ſit iſte talis, quem ille recipiat. Admonet enim nos dominus, dicẽs: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, qui vos recipiãt in æterna tabernacula. Hoc ergo fratres neceſſarium eſt omnibus nobis, vt in bonis operibus nemo ſit ſegnis, nemo ſit ſterilis, nemo præſentium delectatione futura contemnat, nemo æterna deſpiciens, ſola temporalia peruerſus aſpiciat, nemo ſpiritalibus corporalia præferat, nemo terram cæleſtibus anteponat. Theſaurũ noſtrum, fratres, in cælis ponamus: vt etiam cor noſtrum in cælis habere poſſimus. Neceſſe eſt enim vt quo præceſſerit dilectionis theſaurus, illuc etiã cogitationis ſequatur affectus.*

Luc. 12. d Date eleemoſynam.

Luc. 16. c

Præcepta omnibus neceſſaria ad ſalutem.

* *dilectione*

Matth. 6.c fectus. Ideo veritas ait: Vbi enim theſaurus veſter eſt, ibi & cor veſtrum erit. Vt ergo in cælis theſaurizemus, cæleſtia diligamus. Vis noſſe vbi theſaurizas? Attende quid amas. Vis noſſe quid amas? attende quid cogitas. Ita fiet, vt theſaurum tuum ex tuo amore cognoſcas, & amorem tuum indicio tuæ cogitationis intelligas. Oſtendẽs autem dominus, quomodo in cælis theſaurizare poſ-

Lucæ 12.c ſimus, ait: Sint lumbi veſtri præcincti, et lucernæ ardentes. Si iſtum domini ſermonem ſecundum literam velimus accipere, nihil in eo commodi ſpiritalis poſſumus inuenire. Quid enim proficit ad animæ ſalutem, ſi aliquis corporaliter aut lumbos præcingat, aut lucernã accendat? Alia ergo in præcinctis lumbis & lucernis ardentibus quærenda eſt intelligentia ſpiritalis: quæ ſcilicet diuino ſit præcepto condigna, quæ noſtræ ſaluti congrua reperiatur & commoda. Neq; enim fruſtra quo-

Ioan.6.g dam loco ipſe dominus ait: Verba quæ ego loquutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt. In lumbis itaq; concupiſcentia carnalis oſtẽditur, in lucernis vero fides & charitas Chriſtiana monſtratur. Iubens igitur dominus lumbos noſtros præcingi, concupiſcentias carnis ſine dubio præcipit refrenari: Imperans autem vt lucernas ardentes habeamus, hoc vtiq; iubet, vt & lumine veræ fidei ſplendeamus, & ſanctæ charitatis operibus ferueamus. Iubẽs vt ſint lumbi noſtri præcincti, mãdat vt mala deſideria atq; opera fugiamus: Iubẽs vt ſint lucernæ noſtræ ardẽtes, monet, vt bona diligamus atq; faciamus. Iſta quæ

Concordat euangeliũ propheticis dictis. de euangelio propoſuimus, cum propheticis ſermonibus conferamus. Vtrumq; enim teſtamẽtum Deus inſtituit, vnus dominus dedit: & ſi ſunt vtriuſq; teſtamenti diuerſa pro tẽporibus ſacramenta, cõcordat tamẽ in vtroq; ſalutis humanæ ſententia, qua præcipitur, vt non peccemus: & iubetur, vt bonis operibus inſiſtamus. Præcipit

Pſalm.33. itaq; dominus per beatũ Dauid dicens: Declina à malo

& fac

*& fac bonum. Per Eſaiam quoque omnes his admonet verbis, Auferte malum cogitationũ veſtrarum ab oculis meis, quieſcite peruersè agere, diſcite benefacere. Hoc ergo nunc dominus per ſeipſum præcipit, quod nobis per ſanctos etiam patriarchas prophetaſq; mãdauit. Quid eſt enim, Sint lumbi veſtri præcincti, niſi declinate à malo? Quid eſt, Sint lucernæ ardentes, niſi facite bonum? Quid eſt, Sint lumbi veſtri præcincti, niſi quieſcite agere peruersè? Quid eſt, Sint lucernæ ardentes, niſi diſcite benefacere? Præcinguntur * enim fidelium lumbi: dum concupiſcentia mala comprimitur, dum iniqua cogitatio cohibetur, dum libidini reſiſtit animus, dum laſciuiæ denegatur effectus, dum calcatur luxuria, dum auaritia cõtemnitur & rapina, dum proximi læſio deuitatur, dum ſuperbia vincitur, dum inuidia ſuperatur. Ardent verò lucernæ fidelium: dum rectæ fidei regulam ſeruãt, dum in ſinu matris eccleſiæ longanimiter perſeuerant, dum terrena contẽnunt, & cæleſtia concupiſcunt, dum ſolliciti pacem cuſtodiũt, dum ſe inuicem pure diligunt, dum mutuo ſe honore præueniunt, dum manſuetudine cordis & humilitate proficiũt, dum miſericordiæ opera libenter atq; hilariter faciũt, dumq; in operibus bonis, non hominibus, ſed Deo placere contendunt. Omnis ergo Chriſtianus præcinctos habeat lumbos, vt fugiat libidinem: Ardentem habeat lucernam, vt cuſtodiat caſtitatẽ. Præcinctos habeat lumbos, vt aliquid alienum nec rapiat, nec furetur: Ardentẽ habeat lucernã, vt de ſuo miſericorditer operetur. Præcinctos habeat lumbos, vt minorẽ non opprimat: Ardentem habeat lucernã, vt oppreſſo velamine iuſtitiæ duntaxat defenſionis auxiliũ impendat. Præcinctos habeat lũbos, vt habenti non auferat cibum: Ardentem habeat lucernam, vt eſurienti tribuat alimentum. Præcinctos habeat lumbos, vt non ſpoliet veſtitum: Ardentem habeat lucer-*

Eſaiæ 1.

Præcingũtur lumbi.

* igitur

Ardent lucernæ.

lucernam, vt veſtiat nudum. Præcinctos habeat lumbos, vt domum nullius inuadat: Ardentem habeat lucernam, vt peregrinos Chriſti libenter excipiat. Præcinctos habeat lumbos, vt fugiat elationem: Ardentem habeat lucernam, vt ſeruet humilitatem. Præcinctos habeat lumbos, vt expellat à ſe inuidiam & liuorem: Ardētem habeat lucernam, vt puram cunctis exhibeat charitatem. Præcinctos habeat lumbos, vt nō exhibeat membra ſua arma iniquitatis peccato: Ardentem habeat lucernam, vt exhibeat membra ſua arma iuſtitiæ Deo. Hæc eſt, Fratres, catholicæ fidei vera ſanáque doctrina: Hæc eſt menſura tritici, de qua domini redemptoris eſt paſcenda familia. Ex hac vobis, quantū dominus tribuit, damus: ipſumq́ dominum iugiter exoramus, vt & nos & vos in timore gratiæ ſuo paſcere dignetur auxilio. Auferat à nobis dominationem prauæ cupiditatis, donet omnibus profectū & perſeuerantiam charitatis. Lumbos noſtros ipſe præcingat: Lucernas noſtras ipſe ardere faciat, ardenteſq́ cuſtodiat: vt nec refrigeſcat noſtra charitas, nec aliqua nobis dominetur iniquitas. Sed Dominus ac redemptor noſter omnibus gratiam tribuat, vniuerſis donum ſanctæ illuminationis ac virtutis infundat. Nobis donet vt quod ab illo audimus rectè intelligamus, & ſicut oportet faciamus: vobiſq́ faciendum ſermone ſufficienti & congruo prædicemus. Vobis quoque donet, vt quod ab illo per ſeruos eius auditis, & corde intelligatis, & opere faciatis. Hoc ergo diuina miſericordia operetur in omnibus nobis, vt nos, quos voluit eſſe diſpenſatores, fideles faciat & prudentes: Vos quoq́ faciat obedientes et humiles, vt menſuram tritici dominici, quam vobis damus, communem vobiſcum ſalubriter atque vtiliter habeamus.

Exhortatio ad opera charitatis, cum inuocatione diuinę gratiæ

SER-

SERMO D. FVLGENTII, DE DVPLICI NATIVITATE Chriſti, vna æterna ex Patre, altera temporali ex Virgine.

CVPIENTES *aliquid de huius diei ſolennitate narrare, ſimúlque conſiderantes illud vnum Verbum, de quo dicere volumus, nulla inuenimus verba, quibus ſufficienter aliquid dicere valeamus. Eſt enim hoc Verbum, non quod deſinit prolatum, ſed quod permanet natum, non tranſitorium, ſed æternum, non factum à Deo patre, ſed genitum, nec ſolum genitum, ſed etiam vnigenitum. Unum quippe verbum, Deus pater genuit de ſeipſo, per quod omnia creauit ex nihilo. In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, hoc erat in principio apud Deũ: Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. In hoc autem quod per illud verbum Deus pater omnia fecit, oſtenditur, quia hoc verbum genuit ipſe, non fecit. Illud igitur verbum de Deo Deus eſt, de creatore creator eſt. Vnde hoc in ſe naturaliter habet eſſe, quod pater eſt. Natus eſt itaque de patre Deo filius Deus: alter in perſona, non alius in natura, ſemper apud patrem, ſemper cum patre, ſemper de patre, ſemper in patre. Semper apud patrem, cum quo illi eſt vna naturalis immenſitas: Semper cum patre, cum quo illi vna eſt naturalis æternitas: Semper de patre, de quo illi eſt naturaliter æterna natiuitas: Semper in patre, cum quo illi eſt vna naturaliter æqualiſque diuinitas. Et alter quidem ille qui pater eſt, alter ille qui filius eſt; Neuter tamen alter Deus, quia pater & filius vnus* SERM. 2

Verbũ Dei genitum à patre, non factum.

Vna natura diuina illius verbi cum patre.

eſt Deus. Quapropter quando de patre Deo & filio Deo naſcitur ſermo, dignè dicimus alterum eſſe patrem & alterum filium, & nihilominus dignè dicimus vnum Deum eſſe patrem & filium. Cùm enim dicimus, alterum eſſe patrem, alterum filium, diſcretas perſonas genitoris genitiq́; monſtramus. Cùm vero dicimus, vnum Deum eſſe patrem & filium, ipſam vnam naturam indiſcretæ diuinitatis oſtendimus. Altera eſt enim perſona genitoris & geniti, ſed vna eſt natura genitoris & geniti. Quomodo vero ſufficienter aut dignè loqui poterit quis? de quo? Homo de Deo, mortalis de immortali, viſibilis de inuiſibili, mutabilis de incommutabili, opus de opifice, de creatore creatura, de factore factura, paruus de immenſo, temporalis de æterno, humilis de altiſſimo, plaſmatus è limo, de illo qui omnia creauit ex nihilo. Cuius eſt inenarrabilis omnipotentia, qua nos gratuita bonitate fecit: Nec minus tamen inenarrabilis gratia, qua nos omnipotentiſſima miſeratione ſaluauit: qui & opus creatricis omnipotentiæ gratis fecit, & opus gratiæ ſaluatricis omnipotenter impleuit. Illic habens poteſtatem condendi & regendi creaturam ſuam, hic habens poteſtatem ponendi & ſumendi pro nobis animam ſuam. Omnipotentiam vero nunc dicimus, qua verbum, quod in principio erat, & apud Deũ erat, & Deus erat, fecit omne quod nouerat. Gratiam vero, qua verbum caro factum, venit quærere & ſaluum facere quod perierat. Omnipotentiam, qua fecit omnem diem: Gratiam, qua certo die concipi, & certo die dignatus eſt naſci. Idem igitur minoratus paulo minus ab angelis, in die factus eſt hominum: qui coæternus & æqualis Deo patri, dies ſanctorum ſemper eſt angelorum. De ipſo quippe Propheta dicit: Bene nuntiate diem de die, ſalutare eius. Quid eſt, diem de die, niſi filium de patre? Eſt igitur de patre filius,

Non poteſt homo de Deo ſufficienter loqui.

Pſalm. 95.

filius, de die dies, ſed tamen pater & filius non duo dies, ſed vnus eſt dies. Eſt de patre filius, de Deo Deus, Pater tamen & filius non duo Dij, ſed vnus eſt Deus. Vnus igitur dies æternitatis ſimul pater & filius à nobis agnoſcitur, in die autem temporis ſolus filius inuenitur. Dies etenim æternus, pater & filius, noſtrum corpus & animam fecit: In die vero temporis, ſolus filius noſtrum corpus animamq́ ſuſcepit. Chriſtus dies æternus, vnigenitus, in forma Dei manens: Chriſtus in die temporis vnigenitus, formam ſerui accipiens. Chriſtus dies æternus, diues permanens, vt conderet nos: Chriſtus in die temporis, pauper factus vt redimeret nos. Dies æternus Chriſtus Deus de Deo patre: Chriſtus in die temporis Deus homo, de virgine matre. Chriſtus dies æternus, verbum eructuatum de corde patris: Chriſtus in die temporis, verbum caro factum, de vtero virginis matris. Chriſtus dies æternus, Deus verus de Deo vero: Chriſtus in die temporis, ſponſus procedens de thalamo ſuo. Dies æternitatis Chriſtus, angelos ſanctos creans: dies in tempore Chriſtus homines ſaluans. Dies æternitatis Chriſtus, in cælo ſanctos angelos paſcēs: dies temporis Chriſtus, homines in terra reficiens. Vt enim panem angelorū manducaret homo, creator angelorum factus eſt homo, vtroſq́ paſcens, & integer permanens. Quàm bonus panis, qui & angelos paſcit per ſpeciem, vt de ipſo ſatientur in patria: & nos paſcit per fidem, ne deficiamus in via. Ille panis, qui ſeipſum dat angelis ad gaudiū ſtabilitatis: ſeipſum dedit hominibus, ad remediū ſanitatis. Et qui eſt angelorum eſca, nobis factus eſt medicina. Veruntamen hic dilectiſſimi fratres, attendite magnitudinē gratiæ, & agnoſcite, quid Deus homini dignatus eſt prærogare. Chriſtus enim Dei filius, de Deo vero Deus verus, & vnus cum patre naturaliter Deus, ſemper ex ſeipſo ſanctos

Duplex dies Chriſti, æternitatis & temporis.

Chriſtus panis angelorum & hominum.

Prærogatiua hominū ex incarnatione verbi.

 angelos

angelos paſcit, ſed tamen angelicam naturam Dei filius nõ accepit. Ut autem ſuam charitatem Deus commendaret in nobis, filius eius naturam noſtram ſuſcepit ex nobis, & Deus vnigenitus, qui panis eſt angelorum, vt etiam hominum ſeipſum faceret panem, ſimul hominis & animam ſuſcepit & carnem. Accepit vtramque veram, vtramq; ſanctam, vtramque mundam. Accepit animam noſtrã ſine iniquitate: Accepit carnẽ noſtram cum mortalitate. Accepit animam iuſtã, per quam noſtris animabus iuſtitiã redderet: Carnẽ vero propterea dignatus eſt habere mortalem, vt ſecundum ipſam moriens, mortem vinceret, ſecundum ipſam etiam reſurgeret, per quam noſtra quoque corpora ſuſcitaret. Magnum myſterium, dilectiſſimi fratres, magnum diuinæ dilectionis indicium. Homo Deum contemnens, à Deo diſceſſit: Deus hominem diligens, ad homines venit. Dilexit impium, vt faceret iuſtum: Dilexit infirmum, vt faceret ſanum: Dilexit peruerſum, vt faceret rectũ: Dilexit mortuum, vt faceret viuum. Et quid amplius dicam? quandoquidem Deus vnigenitus humanam naturam tantum dilexit, vt eam non ſolum à poteſtate mali angeli liberaret, verumetiam in ſeipſo ſuper omnes bonos angelos, in patris dextera collocaret. Natura enim quæ in primo homine à malo angelo captiuata fuerat, ipſa nunc in ſecundo homine ſuper omnes bonos angelos regnat: natura quæ in primo homine mundum peccato polluit, ipſa in ſecundo homine mundum à peccato mundauit. Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cælo cæleſtis. Primum hominem mulier corrupta mente decepit, ſecundum hominem virgo incorrupta virginitate concepit. In primi hominis coniuge, nequitia diaboli ſeductam deprauauit mentem: in ſecundi autem hominis matre, gratia Dei & mentem integram ſeruauit & carnem. Menti contulit firmiſſi-

Dilectio Dei erga genus humanum.

firmiſſimam fidem, carni abſtulit omnino libidinem. Quoniam igitur miſerabiliter pro peccato damnatus eſt homo: Ideo ſine peccato mirabiliter natus eſt Deus homo. Attendite, fratres, medicinalis gratiæ lineas, diuina nobis benignitate monſtratas. Tunc ad Euam angelus malus acceſſit, vt per eam homo, quem Deus fecerat, à Deo ſepararetur: nunc autem ad Mariam bonus angelus venit, vt in ea, humanæ naturæ Deus vnigenitus vniretur. Venit ad Euam diabolus, vt vitam nobis malignus auferret: venit ad Mariã Gabriel, vt vitam reddendam hominibus nunciaret. Per primi hominis culpam, cœpit diabolus homini dominari: per ſecundi hominis gratiam, cœpit ab homine ſuperari. Super primum ſuperbus, ſub ſecundo captiuus. Per illum nos captiuatos tenuit, per iſtum nos liberatos amiſit. Primus Adam nobis auctor extitit culpæ, nouiſſimus Adam nobis auctor extitit gratiæ. Ille de limo plaſmatus, terrenos protulit: iſte de ſpiritu ſancto natus, cæleſtes effecit. Per illum perdidimus gratiam priorem, per iſtum recepimus ampliorem. Ille quippe nobis intulit peccati maculam, cum qua naſceremur ad ſupplicium: iſte nobis contulit iuſtificationis gratiam, vt renaſceremur ad regnum. Per illum nos filios ſeculi generatio carnalis effecit: per iſtum nos filios Dei generatio ſpiritalis exhibuit. Ille nos vitijs ſubdidit, iſte nos florere virtutibus fecit. Ille nos per vitia deiecit, quo primus cecidit: iſte nos per virtutes eleuat, quo primus aſcendit. Ille quippe primus cecidit in infernum, iſte primus conſcendit in cælum. Interea, fratres, dignum eſt, vt in die dominicæ natiuitatis, diem quoque dominicæ reſurrectionis ſolenniter audiatis. Vnigenitus enim Deus ſicut pro nobis dignatus eſt naſci, ſic pro nobis ſecundum carnem dignatus eſt mori, dignatus eſt etiam ſuſcitari. Iſte quippe dies eſt viſitationis, ille redemptionis. Opus enim gratiæ,

Cõparatio Euæ decẽptę ad Mariam concipientem.

Quid Adã perdidit, quid Chriſtus contulit.

Dies natiuitatis, dies reſurrectionis.

qua nos Deus vnigenitus ſaluos fecit, conceptus in vtero cœpit, ipſumq́ opus gratiæ de ſepulchro reſuſcitatus impleuit. Conceptus in vtero, factus eſt particeps mortis noſtræ: reſurgens de ſepulchro, fecit nos participes vitæ ſuæ. Nunc itaque omnes Dominum exoremus, vt ſicut in iſto die gaudium ſuo populo tribuit, ad illum quoque diem omnes cum gaudio & pace perducat, populumq́ ſuum in fide & charitate cuſtodiat. Amen.

SERMO D. FVLGENTII,

DE LAVDIBVS MARIÆ EX partu Saluatoris.

SER. 3. Dies natiuitatis Christi.

NATIVITAS *Domini noſtri Ieſu Chriſti, totum mundum noua aduentus ſui luce hodie perfudit. Hodie de cælo Deus deſcendit ad hominem, vt in cælo homini præpararet aſcenſum. Hodie accipimus natum Dei, virginis filium, omnium credentium ſaluatorem, Deus de patre, homo de matre, Deus occultus, homo manifeſtus. Et quoniam diabolus per ſerpentem Euæ loquutus, per Euæ aures mundo intulit mortem, Deus per Angelum ad Mariam pertulit verbum, & cunctis ſeculis vitam effudit. Angelus ſermonem eiecit, & Chriſtum virgo concepit. O coniunctio ſine ſordibus facta, vbi maritus ſermo eſt, & vxor auricula. Hoc ſplendore concipitur Dei filius, hac munditia generatur. Nulla fieri grauedo potuit concipienti, nulla triſtitia parturienti. Qui enim venerat triſte lætificare ſaculum, ventris non contriſtauit hoſpitium. De cælis medicus tranſiens per virginem, poſt tranſitum ſuum illæſam fecit virginem permanere.*

Mira conceptio Christi.

Virgo poſt partum inuiolata permanſit.

Qui

Qui enim diſrupta corporum membra in alijs poterat integrare tangendo, quanto magis in ſua matre, quod inuenit integrum, potuit non violare naſcendo? Creuit enim eius partu integritas corporis potius quàm decreuit. Et virginitas ampliata eſt potius quàm fugata. In anguſto corporis membro ſuſtinuit, quicquid ſuſtinent cæli. Plena ſunt viſcera, & nullum nouit contagiũ virginis conſcientia. Cùm eſſet grauida, ſalubri leuitate plaudebat. Lumen enim quod intra ſe habebat, pondus habere non poterat. Facta eſt Maria feneſtra cæli, quia per ipſam Deus verũ fudit ſeculis lumẽ. Facta eſt Maria ſcala cæleſtis, quia per ipſam Deus deſcendit ad terras, vt per ipſam homines aſcendere mereãtur ad cælos. Ipſis enim licebit aſcẽdere illuc, qui Deum crediderint ad terras per virginem Mariam deſcendiſſe. Facta eſt Maria reſtauratio fœminarũ, quia per ipſam à ruina primæ maledictionis probantur eſſe ſubtractæ. Tria deniq; mala Euæ à tribus bonis Mariæ probantur excluſa. Nam Euæ dictũ eſt, In doloribus & in triſtitia paries, & ad virũ cõuerſatio tua, & ipſe dominabitur tui. Tribus ergo his malis ſe ſubiungãt fœminæ, quæ Mariã non ſequũtur, dolori, triſtitiæ, ſeruituti. Maria autẽ econtrario, quàm præclariſſimis tribus bonis ſublimetur auſculta, ſalutationis angelicæ, benedictionis diuinæ, & plenitudinis gratiæ. Sic enim eã legitur ſalutaſſe: Aue Maria, gratia plena, benedicta tu inter mulieres. Cùm dixit aue, ſalutationẽ illi cæleſtẽ exhibuit. Cùm dixit, gratia plena, oſtẽdit ex integro irã excluſam primæ ſententiæ, & plenã benedictionis gratiã reſtitutam. Cùm dixit, benedicta tu inter mulieres, virginitatis eius benedictũ fructũ expreſſit, vt ex eo benedicta dicatur inter mulieres, quæcunq; perſeuerauerit virgo. Maledicta enim Eua fuerat, quam nunc credimus per Mariam ad benedictionem gloriæ remeaſſe. Venite virgines ad

Tria bona Mariæ contra tria mala Euæ.

Lucæ 1.

Maria refugium & reſtauratio fœminarũ

virginem, & lætamini, ponite meledictionem prænaricationis, & benedictionem reſtaurationis aſſumite. Proijcite dolores, quos Eua per ſerpentem accepit, & quos per angelum Maria ſuſcepit honores, aſſumite. Pellite triſtitiam, concipientes, gemitus parturientis abijcite, vt ſolus vobis iſte virginis filius dominetur. Venite virgines ad virginem, venite concipientes ad concipientem, venite parturientes ad parturientem, venite matres ad matrem, venite lactantes ad lactantem, venite iuuenculæ ad iuuenculam. Ideo omnes iſtos curſus naturæ virgo Maria, in Domino noſtro Ieſu Chriſto ſuſcepit, vt omnibus ad ſe confugientibus fœminis ſubueniret, & ſic reſtauraret omne genus fœminarum ad ſe venientium, noua Eua ſeruando virginitatem, ſicut omne genus virorum Adam nouus recuperat Dominus Ieſus Chriſtus, qui cum patre & ſpiritu ſancto viuit & regnat Deus per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

SERMO D. FVLGENTII,

DE SANCTO STEPHANO PROtomartyre, & Conuerſione B. Pauli.

SER. 4. Cõparatio varia inter natalẽ Chriſti & Stephani.

HERI *celebrauimus temporalem ſempiterni regis noſtri Natalem, hodie celebramus triumphalem militis paſſionem. Heri enim rex noſter, trabea carnis indutus, de aula vteri virginalis egrediens, viſitare dignatus eſt mundum: hodie miles de tabernaculo corporis exiens, triumphator migrauit ad cælum. Ille ſempiternæ Deitatis maieſtate ſeruata, ſeruile cinctorium carnis aſſumens, in huius ſeculi campum pugnaturus intrauit:*

Iſte

Iſte depoſitis corruptibilibus corporis indumentis, ad cæli palatium perenniter regnaturus aſcendit. Ille deſcendit, carne velatus, iſte aſcendit, ſanguine laureatus. Aſcendit iſte, lapidantibus Iudæis, quia ille deſcendit, lætantibus angelis. Gloria in excelſis Deo, heri ſancti angeli exultantes cantauerũt: hodie Stephanum lætantes, in ſuum conſortium ſuſceperunt. Heri dominus exiuit de vtero virginis: hodie miles egreſſus eſt de ergaſtulo carnis. Heri Chriſtus pro nobis pannis eſt inuolutus: hodie Stephanus ſtola eſt ab eo immortalitatis indutus. Heri præſepis anguſtia Chriſtum portauit infantem, hodie immẽſitas cæli ſuſcepit Stephanũ triumphantem. Solus dominus deſcendit, vt multos eleuaret: humiliauit ſe rex noſter, vt ſuos milites exaltaret. Qui enim corpori ſuo virginis præparauit vterum, ipſe martyri ſuo aperire dignatus eſt cælum. Dominus Chriſtus anguſtias intrare non dedignatus eſt vteri, vt animam Stephani latitudo ſuſciperet cæli. Neceſſarium tamen nobis eſt, fratres, agnoſcere, quibus armis præcinctus Stephanus, ſæuitiam Iudæorum potuit ſuperare, vt ita meruiſſet fœliciter triumphare. Neque enim paruipendenda ſunt, talis virtus, taliſq; triumphus. Haud vero vilibus armis potuit præmuniri, qui à multis non potuit ſuperari. Inuictæ namque in eo enituit inſigne virtutis: quæ nec frementium ſæuitiam formidauit, nec lapidantium ictibus deuicta ſuccubuit. Vſque adeo enim inter frementes permãſit interritus, & inter lapidũ fuit cruciamenta ſecurus: vt incredulitatem Iudæorum fidenter argueret, & benignus pro lapidantibus exoraret. Quod eſt ergo tã magnum atq; inſuperabile genus armorum, quo munitus ſæuientes argueret, lapidantes non repercutiens, ſed patiens ſuperaret. Inſuper & occiſus, aulam cæleſtis regni, viuus & coronatus intraret? Proculdubio, munimine regio ſeptus, nullatenus eſt ab ad-

Arma Stephani cõtra ſæuitiam Iudæorum.

*uerſarijs ſuperatus. Quoniam rex noſter, cùm ſit altiſſimus, pro nobis humilis venit: ſed inanis venire non potuit. Magnum quippe donatiuum ſuis militibus attulit, quo eos non ſolum copioſe ditauit, ſed etiam ad certandum inuictiſſime confortauit. Attulit namque donũ charitatis, quæ perduceret homines ad conſortium deitatis. Quod ergo attulit, erogauit: nec ſibi aliquid minuit, ſed mirabiliter & ſuorũ fidelium pauperiem ditauit, & indeficientibus theſauris plenus ipſe permanſit. Charitas ergo, quæ de cælo ad terras depoſuit Chriſtum, ipſa Stephanũ de terra eleuauit ad cælum. Charitas, quæ præceſſit in rege, ipſa ſubſequenter refulſit in milite. O admiranda vbique potentia ſaluatoris. O prædicanda indeſinenter gratia redemptoris. Oſtendit in matre virginitatis æternæ miraculũ: demonſtrauit in martyre inuictæ charitatis indicium. Integritas quippe intemerata permãſit in virgine, dilectionis virtus inuicta perſeuerauit in martyre. Et ſicut in matre domini nõ potuit virginitas violari, ſic in martyris mẽte non potuit Chriſti charitas tanto ſæuientiũ agmine ſuperari. Stephanus ergo, vt nominis ſui coronã meruiſſet accipere, charitatem pro armis habebat, & per ipſam vbiq; vincebat. Per charitatẽ Dei, ſæuientibus Iudæis non ceſſit: per charitatem proximi, pro lapidantibus interceſſit. Per charitatem arguebat errantes, vt corrigerentur: per charitatem pro lapidantibus orabat, ne punirentur. Charitatis virtute ſubnixus, vicit Saulum crudeliter ſæuientem: & quem * habuit in terra perſequutorem, in cælo meruit habere conſortem. Ipſa ſancta & indefeſſa charitas deſiderauit orãdo acquirere, quos nequiuit monendo conuertere. Neq; enim fratres, exiſtimandus eſt Stephanus tunc inimicos dilexiſſe, cum pro eis oraret: & non dilexiſſe, cùm eorũ incredulitatem arguendo corriperet. Abſit hoc ab anima martyris ad*

Donatiuũ, quod Chriſtus militibus ſuis dedit, charitas eſt.

Charitas ſancti Stephani pro armis fuit illi.

* habebat

cæli palatium feſtinantis. Ipſa enim ſancta charitas firmam ſeruauit in oratione patientiam, quæ rigidam tenuit in correctione cenſurã. Et ideo in oratione audiri meruit lenitas, quia ſine charitate nõ fuit in correctione ſeueritas. Ac per hoc, ſiue orando, ſiue corripiendo, charitatem beatus Stephanus reſeruauit: quia vtrobiq; ſalutem errantium cogitauit: Et indicio ſanctæ orationis oſtendit, increpationem illam non fuiſſe odij, ſed amoris. Hoc autem faciens, & præſentibus charitatem beatus martyr exhibuit, & vtile nimis exemplũ poſteris reliquit. Demonſtrauit enim geminam eccleſiaſtici diſpenſatoris induſtriam, vt ad corrigendum cuiuſlibet peccantis errorẽ, & non deſit in ore correptio, & ad Deum pro eo ſupplex effundatur oratio: vt qui malum fecit, per increpationem de malis operibus confundatur, & per orationẽ apud Deum adiuuetur. Ac ſic ipſa charitas & in ore iuſtitiam ſonet, vt errantem corrigat: & in corde patientiam ſeruet, vt pro errante orationem puro affectu dilectionis effundat. Qui enim errantem non corripuerit, de negligentia iudicatur: qui autem pro eo non orauerit, de pernicie condemnatur. Quo circa fratres, ſi quando aliquis pro animæ ſalute corripitur, non aſpernanter accipiat monita charitatis: nec præſentem triſtitiam ſuæ voluntatis attendat, ſed conſideret quæ lucra vtilitatis acquirat. Idcirco enim arguitur, vt à prauis operibus corrigatur. Nec cũm videt correptionẽ, aliqua verborum auſteritate feruere: exiſtimet charitatẽ in corde frigeſcere. Sic enim vigilet in ore correptio, vt in corde non dormitet oratio. Ac per hoc in vtroq; peccãti conſultè proſpicitur, vt dũ homo correptus de peccato cõfunditur, & à malis operibus ſepararetur, & per orationẽ (Deo miſerante) ſaluetur. Nam & ſancta ſcriptura dicit: Quoniam quẽ diligit dominus, corripit: flagellat autẽ omnẽ filiũ quẽ recipit. Chriſti ergo charitate compulſi,

Charitas & orando & arguendo ſeruabatur.

Summa induſtria charitatis in prælatis.

Charitas peccantem & ore corripit, & oratione iuuat.

Prouerb. 3.

compulſi,& bonos hortamur,vt in bono permaneant:& malos compellimus,vt à malo diſcedant. Præſertim, quoniam in iſtis duobus ſanctis geminum nobis monſtratur ſalutis indicium: vt ſi quis bonus eſt, imitetur perſeuerantiam charitatis in Stephano: qui autem malus eſt,ſectetur exemplum conuerſionis in Paulo. Et qui bonus eſt,æquitatem vſque ad finem teneat: qui autem malus eſt,quantotius à ſua peruerſitate diſcedat. Nec bonum hominem præſumptio iuſtitiæ faciat negligentem: nec malum iniquitas faciat deſperantem: ſed ille bonum fortiter teneat,iſte malum celeriter deſerat. Bonus timeat,ne cadat:malus conetur,vt ſurgat. Quiſquis ergo malus eſt,cum Paulo proſternatur in malo:vt cum eo erigatur in bono. Quoniam & ille cecidit malus,& ſurrexit bonus: Proſtratus eſt iniquus, & erectus iuſtus. Cecidit ſæuiſſimus perſecutor, & ſurrexit veridicus prædicator. Cadens lumen corporis impius perdidit, ſurgens autem lumen cordis iuſtificatus accepit. Coniunctus eſt itaquè Stephano, factus ouis ex lupo. Et ecce nunc Paulus cum Stephano lætatur,cum Stephano Chriſti claritate perfruitur:cum Stephano exultat,cum Stephano regnat. Quo enim præceſſit Stephanus,trucidatus lapidibus Pauli: illuc ſequutus eſt Paulus,adiutus orationibus Stephani. Quàm vera vita,fratres mei, vbi non Paulus de Stephani occiſione confunditur: ſed Stephanus de Pauli cōſortio gratulatur,quoniam charitas in vtroque lætatur. Charitas quippe in Stephano ſuperauit ſæuitiam Iudæorum,charitas in Paulo cooperuit multitudinem peccatorum: Charitas in vtroq; pariter regnum meruit poſſidere cælorum. Charitas igitur eſt omnium fons & origo bonorum,munimen egregium, via quæ ducit ad cælum. In charitate qui ambulat,nec errare poterit,nec timere. Ipſa dirigit,ipſa protegit,ipſa perducit. Quocirca,fratres,quoniam ſcalam charitatis conſti-

Vtile exēplum de Stephano & Saulo.

Conuerſio Pauli.

Bona charitatis.

conſtituit Chriſtus, per quã ad cælum omnis poſſit conſcendere Chriſtianus, puram charitatẽ fortiter retinete: Ipſam vobis inuicem exhibete, & in ea proficiendo conſcendite: inſiſtite operibus bonis, vt ad præmia æterna peruenire poſſitis, adiuti gratia Saluatoris, Qui viuit & regnat in ſecula ſeculorum.

SERMO D. FVLGENTII,

DE EPIPHANIA, DEQVE Innocentum nece, & muneribus Magorum.

NOSTIS, *fratres chariſſimi, quia dies iſte, qui nobis in honorem Domini per annos ſingulos celebratur, ore cunctorum fidelium Epiphania venerabiliter nuncupatur. Et quia Græcum probatur eſſe vocabulum, multis Latinis eſt incognitum. Inde eſt quod nomen iſtud omnes quidem Latini dicunt: ſed non omnes inueniũtur noſſe quod dicunt. Proinde bonum eſt, vt cuncti, qui diem hodiernum Epiphaniam nuncupant, et cur hoc dicatur ignorant, ſacramentum diei huius nominis interpretatione cognoſcant. Debet enim diei huius ſolennitas à fidelibus celebrari, & ideo ſolennitatis cauſa non debet ignorari. Hunc ergo diem, ſicut diximus, Epiphaniam vocat Chriſtiana religio. Epiphania verò interpretatur manifeſtatio. Traditum autẽ tenemus à patribus, quòd Vnigenitus Deus, poſtquam eſt ſecũdum carnem temporaliter natus, in iſto die eſt Magis venientibus manifeſtatus, à quibus oblatis muneribus, ſuppliciter eſt adoratus. Nam quia ipſe eſt Deus, qui ſibi in veteri teſtamento primitias offerri mãdauit: idem Deus homo natus,*

SERM. 5

Cur Epiphania dicitur.

Exod. 22. 23. 34.

Magi, primitiæ gentium.

Rom. 3.d

natus, gentium primitias ſuo cultui dedicauit. Apoſtolica verò teſtatur authoritas, quia Vnus eſt Deus qui iuſtificat circuncisionem ex fide, & præputium per fidē: Circuncisionis nomine Iudæos, præputij nomine Gentes indubitanter oſtendens. Iſti ſunt duo parietes, qui ex diuerſo venerunt, & in lapidem, qui factus eſt in caput anguli, in vnitatem fidei conuenerunt. Vnus paries venit ex Iudæis, alter ex Gentibus. Longè à ſe diuerſi erant, quando diuerſa credebant. Poſitus eſt in medio lapis angularis, qui ad ſe vtrunq; parietem duceret, & vtrunq; vno nomine nuncuparet: eſſentq; vnum cõmunione vocabuli, qui fierent in vna gratia ſacramenti.

Epheſ.2.e

Per Chriſtum enim qui eſt pax noſtra, faciens vtraq; vnum, Iudæi & Gentiles facti ſunt vnum, quibus fidei vnitas vnum indidit nominis Chriſtiani vocabulum.

Duo parietes, Iudæi & Gẽtiles, in vnum lapidẽ Chriſtum conuenerunt.

Ad lapidem ergo angularem vterque paries venit, & verum angulum fidei vnitas fecit. Horum duorum parietum vnus adductus eſt, quando paſtoribus Iudæis Chriſtum natum angelus nuntiauit: alter paries adductus eſt, quando Gentilibus Magis nouum ſydus apparuit. Illi fuerunt primitiæ Iudæorum, iſti facti ſunt primitiæ Gentium. Illi de proximo adducti, iſti de longinquo reducti. Prope enim erant Iudæi qui Deum colebant: longe erant gentes, quæ idolis ſeruiebant. Hoc vtique ſignificabāt paſtores, qui naſcente Chriſto prope ſunt inuenti, & Magi, qui ſunt de longinquis Orientis partibus adducti. Qui tamen venientes, cũm ipſi Iudæi non eſſent, regem Iudæorum ſe quærere profeſſi ſunt: & ad ipſum adorandum ſe veniſſe dixerunt. Ait enim Euangeliſta, Quia Magi ab Oriente venerunt Hieroſolymā dicentes: Vbi eſt qui natus eſt rex Iudæorum? Vidimus enim ſtellam eius in Oriente, & venimus adorare eum. Quid eſt dulciſſimi fratres, vt iſti Magi regē Iudæorum adorandum quærerent, cum ipſi Iudæi non eſſent?

Magi non Iudæi regẽ Iudæorum quærebant.

eſſent? Et quem regem? Vtiq; non Herodem, ſed Chriſtum. Volunt adorare regem nuper natum, nec adorant regem ante annos aliquot ordinatum. Adorare cupiunt infantem lactentem, nec adorant regẽ populis imperantem. Nam & de Herode rege Iudæorum filij iam fuerant nati, qui erant patre mortuo regnaturi. Mortuo enim iſto Herode, Archelaus in Iudæa regnauit, & Galileæ principatũ iunior Herodes obtinuit. Archelaus natus eſt in palatio, Chriſtus in diuerſorio. Archelaus natus, eſt in lecto argenteo poſitus: Chriſtus autẽ natus, in præſepio eſt breuiſſimo collocatus. Ille forſitan pretioſis inuolutus eſt ſericis: iſte viliſſimis inuolutus eſt pannis. Et tamen ille natus in palatio, contẽnitur: iſte natus in diuerſorio, quæritur. Ille à Magis nullatenus nominatur: iſte inuẽtus ſuppliciter adoratur. Omnino ſpernitur primogenitus regis, & muneribus honoratur primogenitus paupercula mulieris. Quis eſt iſte rex Iudæorũ? Pauper & diues, humilis & ſublimis. Quis eſt iſte rex Iudæorũ, qui portatur vt paruulus, adoratur vt Deus? Paruulus in præſepio, immenſus in cælo, vilis in pannis, pretioſus in ſtellis, cuius natiuitate comperta, Herodes turbatus eſt, & omnis Hieroſolyma cum illo. Quid eſt, quòd ſic turbaris Herodes? Quoniã natum regem Iudæorum audiſti, turbaris, ſuſpicionibus agitaris, inuidiæ ſtimulis inflammaris: & ob hoc natum regem occidere conaris. Inanis eſt iſta turbatio tua, & vana prorſus cogitatio tua. Rex iſte qui natus eſt, non venit reges pugnando ſuperare, ſed moriendo mirabiliter ſubiugare. Nec ideo natus eſt, vt tibi ſuccedat: ſed vt in eum mundus fideliter credat. Venit ergo, nõ vt pugnet viuus: ſed vt triumphet occiſus. Nec vt ſibi de alijs gentibus auro exercitum quærat, ſed vt pro ſaluandis gentibus pretioſum ſanguinẽ fundat. Inaniter inuidendo timuiſti ſucceſſorem, quem credendo debuiſti quærere ſaluatorem.

Collatio Archelai & Chriſti quo ad Magos.

In Herodẽ turbatum. Apoſtrophe pro Chriſto.

Quia ſi in eum crederes, cum eo regnares: Et ſicut ab illo accepiſti temporale regnum, acciperes etiam ſempiternum. Huius enim pueri regnum non eſt de hoc mundo, ſed per ipſum regnatur in mundo. Ipſe eſt enim ſapientia Dei, quæ dicit in Prouerbijs: Per me reges regnant. (Prouer. 8 b) *Puer iſte verbum Dei eſt, puer iſte virtus & ſapientia Dei eſt. Si potes contra Dei ſapientiam, cogita. In tuam perniciem verſaris, & neſcis. Tu enim regnum nullatenus habuiſſes, niſi ab iſto puero, qui tunc natus eſt, accepiſſes. Puer, qui nunc à Magis dicitur rex Iudæorum, idem creator eſt & dominus angelorum. Quapropter, cuius times infantiam naſcentis, magis timere debes omnipotentiam iudicantis. Noli ergo eum timere regni tui ſucceſſorem: ſed time infidelitatis tuæ iuſtiſſimum damnatorem. Vtinam eum, Magis adorantibus, etiam tu pariter adorares. & nõ ad eum Magos fraudulenta calliditate mandares. Ite, inquit, & interrogate diligenter de puero, & cùm inueneritis, renuntiate mihi, vt & ego veniens adorem eum. O calliditas ficta: O incredulitas impia: O nequitia fraudulenta. Si adorare iſtum puerum certiſſime diſponebas, quare pro illo multos pueros occidebas? Sanguis innocentum quem crudeliter effudiſti, atteſtatur quid de hoc puero voluiſti. Et tamen non ſolum iſtum puerum non inueniſti, ſed nec illis pueris aliquid nocuiſti, imò inſcius, quod illis proderat, hoc egiſti. Per ſæuitiam quippe tuam facti ſunt martyres, qui per infantiam ſuam fuerant innocentes: Quando per gratiam huius pueri pro eo meruerunt mori, priuſquam eum poſſent coram hominibus confiteri. Iſte itaque puer, qui mundum creauit, qui mundum regit, qui omnia quæcunque vult facit, qui cuncta mirabili atq; inſuperabili ordine diſponit, hoc ordinauit, hoc egit, vt per tuam inuidiam furioſam, illi pueri mortem ſuſciperent pretioſam. Et*

Occiſio innocẽtũ Herodi plus nocuit quã Chriſto aut pueris ipſis.

quod

quod eis ad ſalutem ſuam præſtare non poſſes amicus, hoc ad damnationem tuam faceres inimicus. Ad hoc ergo te permiſit infantes occidere, vt illos de te faceret triumphare. Te ergo permiſit ad nequitiam, illos perduxit ad palmam. Vnus enim idémque eſt dominus omnipotens, qui paruulus vagiens, vnus idémque eſt, qui tuam crudelitatem dignatus eſt fugere, cuius maieſtatem non potes effugere. Fugit enim, non formidine humana, ſed diſpenſatione diuina. Fugit non neceſſitate, ſed poteſtate. Ideo autem dignatus eſt in Ægyptum fugere, vt poſtea crucem dignaretur aſcendere. Et illa poteſtate puer latuit in Ægypto, qua poteſtate iuuenis pependit in ligno. Vnus enim idemq́; eſt mortis ſuſceptor, vitaq́; largitor, vnus idemq́; immortalis ex patre, mortalis ex matre, propria poteſtate moriens, propria poteſtate reſurgens. Iſte itaque puer, qui natus eſt, ideo non inuenitur in numero paruulorum morientium, quia ipſe eſt expectatio gentium. Sanguis huius pueri propterea non cum iſtorum ſanguine funditur puerorum; quia ſolus in remiſſionem fundendus eſt peccatorum. Et illi omnes pueri inaniter morerentur, niſi huius ſanguine ſaluarentur. Et iſte quidem puer certiſſime morietur, quia ſi mori nollet, nullatenus naſceretur. Morietur autem, non vt impleat ſæuitiam tuam: ſed vt perficiat manſuetudinem ſuam. Faciet enim eum mori benignitas propria, non malignitas aliena. Morietur, non vt tu infidelis regnes in ſeculo: ſed vt ſecum regnare faciat fideles in cælo. Morietur, non vt regnum amittat: ſed vt regnaturos adquirat. Morietur, non vt perdat breuem vitam: ſed vt conferat ſempiternam. Morietur, non vt ſeruus iniquitatis: ſed vt dominus maieſtatis. Morietur, non vinculo neceſſitatis: ſed propoſito voluntatis. Morietur mirabiliter, morietur miſericorditer,

Fuga Chriſti in Aegyptum.

Ad quid Chriſtus mortuus eſt, nô puer ſed vir.

morietur ſingulariter, morietur per propriam poteſtatē, vt ſuam in omnibus adimpleat voluntatem. Ad hoc enim miſericorditer morietur, vt reſurgens cunctis gentibus dominetur. Morietur ergo ſicut vnus, & quidem quem Deum hominem concepit fides virginis, & Deum hominem peperit fœcunditas virginalis. Si neſcis verā huius pueri deitatem, attende ſtellam in cœlo fulgētem, Magos præcedentem, & iter ignorantibus oſtendētem.

Stella ſignū deitatis in Chriſto puero.

Hæc ſtella nūquam ante apparuit, quia nunc eam puer iſte creauit, & Magis ad ſe venientibus præuiam deputauit. Iſte puer in præſepi quidem paruulus collocatur, ſed magnus in cælo mirabiliter operatur. Permittit ſe manibus in terra portari, ſed præcipit ſibi cæleſtia famulari. Quid eſt ergo, quod infantilē attendis ætatem, & eius diuinam non intelligis poteſtatem? Sic fuit veraciter intimanda pueri huius naturalis diuinitas, & naturalis humanitas, vtraque naturaliter vera, vtraque vnita, nec in ſe inuicem confuſa, nec à ſe inuicē ſeparata. Ipſum enim habuit Maria filiū de ſe natum, cui ſtella debitæ ſeruitutis exhibuit famulatū. Ipſum eundemq́; Maria in Bethlehem Dominū hominem peperit, quem ſtella Magis in Oriente poſitis nuntiauit. Magi ergo venerūt, & filium virginis vnum eundemq́; Dominum hominem cognouerunt. Deniq; attende, quid obtulerūt: & agnoſce, quid crediderunt. Refert enim Euangeliſta, quia intrātes domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & procidentes, adorauerunt eum, & apertis theſauris ſuis, obtulerunt ei munera, aurū, thus, et myrrham. Per iſta tria munerum genera, in vno eodémque Chriſto & diuina maieſtas, & regia poteſtas, & humana mortalitas intimatur. Thus enim ad ſacrificium, aurum pertinet ad tributum, myrrha ad ſepulturam pertinet mortuorum. Omnia hæc ſancta fides Chriſto veraciter offerre non deſinit: dum vnum eundemq́; verum

Deum,

Deum, verum regem, verumq́ hominem credit, vt verè pro nobis mortuum veraciter recognoſcat. In oblatione thuris, confunditur Arrianus: qui ſoli patri ſacrificium offerri debere contendit. In oblatione myrrhæ, confunditur Manichæus: qui Chriſtum vere mortuum pro noſtra ſalute non credit. In auro vero, ſimul vterque confunditur: quia & Manichæus de ſemine Dauid ſecundum carnem natum non credit regem, & Arrianus Deo vnigenito naturalem aſſignare nititur ſeruitutem. Proinde vterque non experietur regem, à quo per fidem regatur, ſed à quo pro infidelitatis crimine puniatur: quia ab vno diuinitatis, ab altero carnis veritas denegatur. In iiſdem muneribus confunditur etiam Neſtorius, qui nititur Chriſtum in duas perſonas diuidere: cũm videat Magos, non alia Deo, & alia homini, ſed vni Deo homini eadem munera obtuliſſe ſuppliciter. Non ergo diuidatur in perſonis, qui non inuenitur diuiſus in donis. Propterea quippe vnus idémque iſtis muneribus honoratur, vt vnus idémque Deus & homo cognoſcatur. Iſta Magorum oblatio confundit etiam Eutychetis inſaniam: qui non vult in Chriſto vtramque veram prædicare naturam. Veritatem quippe iſtorum munerum tollit, dum in Chriſto vnam naturam prædicare contendit. Nos itaque, dilectiſſimi fratres, offeramus Chriſto indubitanter in fide, quod Magi obtuliſſe cognoſcuntur in munere: vt vere diuinitatis humanitatiſque confeſſio, ipſa ſit apud Chriſtum noſtra fidelis oblatio. Hæc munera cum Magis vnanimiter offeramus, & ad regionem ſanctorum tota cordis deuotione tendamus. Nec teneamus viam veteris vitæ, ſed diuinis mandatis humiliter obſequentes, viam mutemus, & in qua præcepit Dominus ambulemus, vt ad patriam peruenire valeamus, vbi ſine fine cum ipſo Domino gaudeamus. Via enim hominis eſt vita eius.

Errores hæreticorum conuicti ex muneribus Magorum.

Exhortatio ad exẽplum Magorum.

Via hominis vita eius.

Qui malè viuit, viam tenet erroris: qui bene viuit, per viam graditur veritatis. Quapropter qui ambulabat viam fornicationis, viam teneat caſtitatis: Qui viam tenebat auaritiæ, teneat viam miſericordiæ: qui ambulabat per viam fictionis, viam teneat nunc puritatis. Ambulemus bene per fidem, vt perueniamus ad ſpeciem, vbi plenum erit gaudium noſtrum, quia implebitur in nobis deſiderium noſtrum, Per eum qui viuit & regnat in ſecula ſeculorum. Amen.

SERMO D. FVLGENTII
EPISCOPI, DE CHARITATE
DEI AC PROXIMI.

SER. 6. QVANTVM *cupio Sanctitati veſtræ debitum reddere de Charitate ſermonem, tantũ me charitatis magis fieri video debitorem: nec inuenio qualiter poſſim verbis explicare præconiũ charitatis: in qua ſic debemus, quamdiu in hoc ſeculo viuimus, creſcere inuicem diligendo, ſicut eam iubemur ſemper debere reddendo Beatus namque Apoſtolus Paulus, dum nos omnibus debitis præcepiſſet abſolui, ſolo nos mutuæ charitatis debito ſemper voluit detineri, dicens: Nemini quicquam debeatis, niſi vt inuicem diligatis. Iſta eſt Apoſtolica ſumma doctrinæ: hæc ſunt conſulta charitatis paternæ, vt nemini quicquam debeamus, niſi vt inuicem diligamus. Cùm ergo audimus, vt nemini quicquam debeamus, nõ in hoc verbo remaneamus, ſed audiamus & faciamus quod ſequitur, vt nos inuicem diligamus: & inueniemus ſanctam charitatem quam ſemper debendo reddamus, & reddendo ſalubriter debeamus. Magna res charitas eſt, dilectiſſimi fratres, quam docente Apoſtolo ſic iubemur*

bemur ſemper reddere, vt eam nihilominus iubeamur ſine intermiſſione debere. O charitatis debitum bonum, debitum ſanctum, debitum cæleſtibus refertum commodis, debitum ſempiternis plenum omnino diuitijs. Magna, fratres, hoc debito lucra conquirimus, immenſa commoda tali fœnore comparamus. Dum enim charitas à nobis redditur & debetur: omnis noſtra iniquitas dimittitur & deletur. Ipſam denique charitatem ſibi beatus Dauid ad delẽdas iniquitates ſuas redonari poſcebat, quãdo pro peccato graui dominum lachrymabiliter exorabat. Nam cùm illecebroſo quondam captiuatus aſpectu, militis ſui adulteraret vxorem, & ſcelere geminato, maritum quoque interficeret innocentem: poſt perpetrationem peccati per Prophetam correptus oraculo, & poſt confeſſionem recreatus medicinali reſponſo, dum pœnitentiæ verba ſupplici proſtratus obſecratione depromeret, quibus Deum iuſtum regem regum, & dominum dominorum quantotius placaret, inter cætera dixiſſe cognoſcitur: Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele: & quoniam ſine charitatis dono fieri non poſſe cernebat, illico ſubiunxit: Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis. Cor autem mundum charitatis eſſe domicilium, his verbis commendat Apoſtolus dicens: Finis enim præcepti eſt charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. Proinde duo quædam in his prophetæ verbis diligentius conſideranda ſunt nobis: vnum, quod à ſe popoſcit auferri: alterum, quod ſibi poſtulauit attribui. Petijt enim deleri iniquitates ſuas: cor autem mundum in ſe creari, & ſpiritum rectum innouari in viſceribus ſuis. Quid eſt autem iniquitas, niſi praua cupiditas? Et quid eſt cordis munditia, niſi ſancta Dei & proximi charitas? dicens igitur Propheta, Auerte fa-

 ciem

ciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele, ſtatímque ſubiungens, Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis: quid aliud dixit, niſi, dele à me maculam praua cupiditatis, & dona mihi gratiam charitatis? Aufer à me cupiditatem, per quam poſſum damnari: & dona mihi charitatem, per quam merear coronari. Aufer à me cupiditatem, propter quam in tormento ſine intermiſſione doletur & gemitur: & dona mihi charitatem, per quam in cælo ſine fine regnatur. Si enim habuero charitatem, quam debendo reddendo debeam, non timebo iniquitatem, quam ſine fine dolendo perſoluam. Bene igitur præcipit Apoſtolus, vt nemini quicquam debeamus, niſi vt inuicem diligamus: hoc enim debito aufertur à nobis cumulus omnium delictorum, quia charitas cooperit multitudinem peccatorum. Nemo autem putet, fratres, ſic à nobis oportere charitatem reddi, vt reddita deſinat aliquãdo deberi: cùm enim redditur, plus debetur: & eo magis adquiritur, quo redditur cum debetur. Nam qui ſe charitatis non ſemper exiſtimat debitorem, non ſe debito gaudeat abſolutum: ſed dono charitatis lugeat deſtitutum. Neq; enim habet charitatem quam habere deſtitit, quia prodigus debitor non reddendo perdidit, quam vt ſemper redderet, et ſemper haberet, accepit: quocirca tunc ſe nouerit perdidiſſe quod acceperat, dum non reddiderit quod debebat. Sed dicit aliquis, Cui hanc debeo? vel cui hanc me oportet reddere charitatẽ? Reſpondemus, Charitatem omnibus hominibus eſſe reddẽdam, id eſt, notis & ignotis: & bonis & malis: & amicis & inimicis. Nam cùm B. Apoſtolus dicat: Ergo cũm tempus habemus, operemur quod bonum eſt ad omnes, maximè autem ad domeſticos fidei: euidenter oſtendit, quod in opere charitatis ſit quidem alius alio præferendus, nemo tamen ſit

à cha-

à charitatis beneficijs excludendus. Charitas itaq; illa ſancta, pura, & , vt propriè dicam, charitas Chriſtiana, quæ patiens eſt, quæ benigna eſt, quæ nō æmulatur, quæ non agit perperam, non inflatur, non eſt ambitioſa, non quærit quæ ſua ſunt, quæ non irritatur, non cogitat malum, non gaudet ſuper iniquitatem, cōgaudet autē veritati, quæ omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet, charitas quæ nunquam cadit, ſi complectatur amicos, vt dilatetur vſq; ad inimicos: amicis ſe volentibus reddat, inimicis ſe nolentibus ingerat: iſtos teneat, illos adquirat: iſtos oblectet, vt ex amicis non efficiantur inimici: illos inuitet, vt fiant ex inimicis amici. Recordemur, fratres, verborum domini, dicētis: Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderūt vos, & orate pro perſequentibus & calumniantibus vos. Ecce Dominus vſq; ad inimicos charitatem iubet extendi, & vſq; ad perſecutores Chriſtiani cordis beneuolentiam dilatari. Et quæ merces operum tātorum dabitur? vel quod munus præcepto huic obeuntibus cōfertur? Ipſe demonſtret à ſe præparatam charitati mercedem, qui per ſpiritum ſanctum gratis ipſam dignatur infundere charitatem: Ipſe nobis dicat, quid pro charitate redditurus ſit dignis, qui eandem charitatem donare dignetur indignis. Dicat igitur dominus, dicat, & proprio ſermone magnitudinem nobis ſuæ promiſſionis oſtendat: Vt ſitis, inquit, filij patris veſtri, qui in cælis eſt. Cùm enim diligendos præciperet inimicos, amarum forſitan erat, quod audienti iubebatur: ſit quæſo dulce, quod obedienti promittitur. Teneatur ergo dulcedinis huius in corde ſuauitas, & amaritudinis illius ſeparabitur difficultas. Qui enim dilexerint inimicos ſuos, & benefecerint eis qui eos oderunt, filij Dei erunt. Quid verò accepturi ſint iſti filij Dei, Apoſtolus enūtiat dicēs: Ipſe ſpiritus teſtimoniū reddit ſpiritui noſtro, quia ſumus filij

 Dei:

Dei: ſi autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti. Audite igitur Chriſtiani, audite filij Dei, audite hæredes Dei, & cohæredes Chriſti: vt paternam poſſideatis hæreditatem, nō ſolum amicis, ſed etiam inimicis impendite charitatem. Nulli charitas denegetur, quæ ab hominibus bonis communiter poſſidetur. Omnes eam ſimul habete, & vt eam magis habeatis, & bonis eam & malis impendite. Poſſeſſio enim eſt bonorum iſta communis, non terrena vtique, ſed cæleſtis, & ideo nullum in ea facit anguſtiari perſona cōſortis. Tantum verò augetur charitas, quantum fuerit imminuta cupiditas: & illum facit charitas ſemper liberum, quem non tenuerit cupiditas mundana captiuum. Charitas donum Dei eſt, dicente Apoſtolo: Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Cupiditas laqueus eſt diaboli, non ſolum laqueus, ſed etiam gladius: per ipſam miſeros capit, per ipſam captos interficit. Charitas eſt radix omnium bonorum, cupiditas radix eſt omnium malorum. Cupiditas ſemper cruciatur, dum rapiendo non ſanatur. Charitas autem ſemper lætatur, quoniam quantum multiplicatur, tantum largius erogatur. Et ideo ſicut adipiſcendo pauperàſcit appetitor iniquitatis: ita reddendo ditеſcit redditor charitatis. Perturbatur cupiditas dum vlciſci quærit iniuriam: tranquilla eſt charitas dum donare delectatur.

SERMO

SERMO D. FVLGENTII EPISCOPI SVPER EVANGELIVM ſancti Matthæi, Audiuit Herodes Tetrarcha, &c.

EVANGELICÆ *lectionis, fratres, hodierna narratio, oportunam collationem ſenſibus noſtris attribuit. Audiuimus vitijs obuiaſſe virtutes, cum Herodis nequitia, Herodiadis luxuria, ſancti vero Ioannis venerãda iuſtitia demonſtrata eſt: intantum vt libenter ſuſciperet mortem, ne videretur contemnere veritatem. Vide quæ tria in vnam cõuenerint cauſam. Mirandæ res, ſi recte diſcutias grauitatem Prophetæ, luxuriam muliebrẽ, & Herodis ſæuiſſimã feritatem. Dicite mihi quid habetis cum Ioanne Baptiſta Herodes & Herodias: quos ad cõſortium adduxit nominum impuritas criminum? An hoc timetis, ne qui vobis vocabulis coniungimini, in luxuria forſitan ſeparemini? Eſtote certiſſimi, quia ſicut vno conſenſu caditis in luxuriam, ita vno nomine ſuſcipietis ſententiã. Tenetis in carcerem iuſtum, quia vobis legaliter interdixit inceſtũ: quaſi poſſit veritas alligari. Et ſi omnia membra vinculorũ nexibus aſtringat, ſola lingua non poteſt cuſtodiri: cui liberũ eſt veritatem ab impijs contaminari. At inquies: Quare impedit deſiderium noſtrum? Ille poteſt deſideriũ impedire, cui licet in tempore flagitia remouere. Nunc vero cum hoc tibi denuntiat Prophetã, quia Domini voluntati diſpliceat, nemo ferè ſapiens erubeſcit audire, quod non piguerit ſine verecundia perpetrare. O humana dementia, vt luxurietur Herodes, necatur Ioannes. Nũquid propheta ſuo te terruit merito, & non diuino iudicio? Res eſt extremæ dementiæ, odiſſe loquentẽ, nec metuere iudicãtem:* SERM. 7.

 quaſi

quaſi idcirco iam non timeas iudicem reticēdum, ſi præconem poſſis necare clamantem, de quo Eſaias teſtatus eſt, dicens: Hic eſt vox clamātis in eremo: Parate viam Domini, rectas facite ſemitas eius. Iam veniendum eſt ad paſſionis faſtigium. Paratum eſt conuiuale theatrū: producitur laſciua carnifex fœmina, quæ prophetā non gladio, ſed ſaltatione proſternat. Molli puella greſſu procedit in medium, homicidium petitura, & adultero placitura: alienū in pedibus portans ſanguinem, & ſceleris poſtulatura mercedē. Sic ſaltat vt placeat, ſic placet vt occidat. Prô nefas, vt luxum corporis ſui mulier periculum petat capitis alieni. Quid agimus Ioannes? Quem non terruit vaſta eremi ſolitudo, terrebit muliebris iſta ſaltatio? Caput tuum mulier petitura eſt. Sed melius eſt, inquit Dominus, vt vnum ex membris tuis abſcidas: quàm totum corpus tuū gehennæ ignibus tradas. Et iterum: Nolite timere eos qui occidunt corpus. Ecce iā diabolo procurante ludens cœpit delectari puella, ad hoc ſolum vt poſſit occidere prophetā. Neſcio quid habet ſemper muliebre nomen cum ſanctis. Et Helias, in cuius ſpiritu veniſſe Ioannem teſtatus eſt Dominus, Iezabel reginam grauem paſſus eſt inimicam, quā dum fugit, totam vitam ſuam in fuga contriuit. Cuius tātum timuit gladium: vt viuus fugiſſet in cælum. Quocunque pacto perſequitur mulier, ſi placeat iugulat, ſi diſpliceat peius excruciat: ſed melius diſplicet cum corporis morte, ne animæ tollat quod maius eſt ſanitatē. Quod iam dudum dicere perhorreſco, placuit & ſaltatrix: ſed quid mirum, ſi inter dapes largas, & poculorum frequentes procellas puella laſciuiens mulceat ſenſus, inclinet affectus? Vinum & ſaltatio, duplex incendium voluptatis. Inſuper offertur luxuria quodcunque popoſcerit præmium ſtatim eſſe donandum, etiam ſi dimidium regni fœmina petiſſet, Salomone atteſtante, quia non eſt caput

put ſuper caput ſerpentis, & non eſt malitia ſuper malitiam mulieris. Et Iterum: Commorari leoni & draconi placebit in eremo: quàm habitare cum muliere nequam. Culmine igitur regni contempto, caput Ioannis petiuit in diſco, plus odiens eum qui interdixit inceſtum, quàm diligens eum qui promiſerat regnum. Execratur magiſtrũ diſciplinæ, præſumit de mercatore luxuriæ. O nequitia fœminæ. Elegit contemnere honorem, vt lucrum faceret ſanguinem. Verè quia non cogitat de imperio, cui charior eſt turpitudo. Recens exſecti capitis ſanguis fluebat in diſco, ad pietatem prouocans bonos, terrorem malis incutiens, hoc ſolum ſcilicet defuit regalibus menſis. Multorum credo iam capita piſcium pecudúmque præceſſerant, ſed quantum eſt ad regiam voluptatem? Potuit hoc forſitan & priuata menſa conſpicere. Nihil actum, nihil denique procuratum eſſet, ſi defuiſſet regio prandio caput humanum. Et hoc non paſſim aut forte vulgare, ſed de carcere ad menſam caput allatum eſt prophetale. Solent reges ſolennitatibus ſuis magnas ac terrenas epulas quærere, Herodi cœpit & carcer delitias miniſtrare. Et ideo ſemper eſt Deo grata paupertas, cuius cibus non habet ſanguinem, ſed holuſculum vile manſuetam ſupplet eſuriem. Nam tribus pueris cibus, holus & legumina fuit. Alioquin nunquam vincerent flammas, ſi vellent amare delitias. Verè quia neſcis quid agat impietas, cum eum quem odis plus honoras quàm damnas, vtique cum argenteo diſco caput exhiberi iubes ad menſam, non eſt vt credis memoria crudelitatis, ſed illius iam monſtratur decus honoris. Ita enim portabitur & ad cælum, vt inde tibi infenſum iudicem excitet Deum, cui eſt gloria in ſeculorum ſecula.

SERMO D. FVLGENTII EPISCOPI DE SANCTO CYPRIANO MARTYRE.

SERM.8. CLARVM *tanti martyris natalis diē, beati ſcilicet Cypriani, quo terrenis ac moribundis membris exutus, ad æternæ præmia vitæ tranſmigrauit, & ſacerdotij eius doctrinā & martyrij nobis victoriam commendauit, fecitque ex temporali quondam triſtitia liberiorem. Dum enim inter periculum cruentæ mortis, & gloriam deuoti certaminis epiſcopus confitendo patitur, eccleſia orando compatitur. Quis neſciat, ac non potius prudenti conſideratione cognoſcit, hunc ipſum qui nunc annua circunſtitutione feſtus nobis reuoluitur dies, Chriſtianis ac religioſis mentibus illo tunc tempore fuiſſe ſolicitum, dum aduerſus diabolum ab antiſtite ſuſcepto culmine pia plebis expectatio trepidaret, atq; ita fides reſiſteret perſequenti, ne caro ſuccumberet blandienti, ita paſtor præcederet ne ouile deſereret, deſertumq́; (quod abſit) lupus inuaderet? Dolebat eccleſia ſubtractum interim ſuo conſortio tam clariſſimum ſacerdotem: ſed tamen gaudebat proſtrato aduerſario Chriſti martyrem extitiſſe victorem. Erat in memoria doctrina laudabilis, verſabatur ante oculos virtus mirabilis, quādo tantus Deo ſeruabat quod docuerat, & quid cæteri facere deberent, non iam verbis, ſed operibus demonſtrabat, fidem ſermonū exemplis, rerum valida ſoliditate confirmans, credens & confidens pro omnium ſalute Chriſtum mortuum, ac ſe pro eius nomine non ſubtrahere occidendū. Cuius enim ſanguine tunc indignus redemptus fuerat, dignū ſuum ſanguinem pro illo fundebat,*

& cuius

& cuius ſanguinem in hac vita fideliter biberat, ab ipſo ſibi æternam vitam reddi poſſe crediderat. Dedit enim eis benedictionem qui legem dederat, vt ambularent de virtute in virtutem. De virtute fidei ſinceriſſimæ, in virtutem conflictionis conſtantiſſimæ, de virtute charitatis flagrantiſſimæ, in virtutem paſſionis glorioſiſſimæ. Credidit enim, loquutus eſt, dilexit & ſequutus eſt. Audierat enim à Domino dictum, Qui me diligit, ſequitur me. Et iterum: Qui credit in me, non morietur in æternum. Et pater fidelis ſequutus eſt veſtigia Saluatoris. Interritus contempſit principum iuſſa et iudicum edictum. Paratus excepit percuſſoris ictum, & animum ſoli Deo ſubditum, etiam ipſa mors ſeruauit inuictum. Denique nihil eum reuocauit à paſtoris gregiſque cuſtodia, exilij locus, apparitor violentus, perſequutionis tempus, iudicis metus, imminens gladius, proximus mortis occaſus. Nam & in exilio conſtitutus, atque ab eccleſia ſibi commiſſa corpore tantum non mente ſeparatus, pauperum alimenta, & in occulto abſconditus diſciplinæ cenſuram, & à principe detentus virginum pudicitiam, & ad tribunal exhibitus clericorum tutelam, & minis actus robuſtam conſcientiam, & ſubdolè conſumptus ſpiritualem cautelam, & iniquè iudicatus Chriſtianam patientiam cuſtodiuit. Plebem frequentibus literis admonens, inopes largioribus eleemoſynis fouit, martyres hortamentis pariter & exemplis ad ſubeundum prælium promouit, & donec ponat animam non deſerit curam. Denique cuſtoditur & cuſtodiuit, proprij doloris ſecurus contemptor, alieni pudoris ſolicitus conſeruator, plus metuens luxuriæ quàm triſtitiæ, magiſq́; cauens diaboli oblectamenta, quàm pertimeſcens multa tormenta. Pro fide aduerſus leonem vigilat rugientem, pro caſtitate aduerſus ſibilantem dimicat. Vincit in ſuo corpore nequitiam ſæuientis,

 in puel-

in puellarum carne molliciem blandientis, calcans minas perſecutoris vitat fallaciam deceptoris, nec in quoquam furenti cadit, nec quicquam furari violento conceſſit. Proinde conſiderantes eius luctam, perſeuerantiam, victoriam pariter & coronam, & quid euaſerit, quo peruenerit, dulci mentis ſpeculo reſpuentes annua deuotione cantemus: Benedictus Dominus, qui non dedit nos in venatione dentibus eorum, laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus.

SERMO D. FVLGENTII

EPISCOPI IN NATALI Apoſtolorum.

SER. 9. DELECTAT *tantorum tractare margaritas ſanctorum, delectat gemmas intueri dulcium piſcatorum. Nec modus in colore, nec numerus in virtute, ſplendor varius, & diuerſus ornatus. Hos lapides ſi cæcus aſpexit, illuminatus effulſit. Si geſtauit ſurdus, verbo Domini claros percepit auditus. Si aſpexit hos lapides claudus in porta ſpecioſa, curſum recepit, & templum fortiter intrauit. Teſtis eſt Petrus ad Thabitam, qualis ſit ſplendor harum margaritarum, quando tantus exultauit numerus viduarum. Ergo & nos ſinguli ſingulos contemplemur. Quis eligens Petrum reſpuat Paulum? Quis quærens Andream contemnat Iacobum & Ioannem? nulla eſt diuerſitas nominum, quia vna eſt corona gemmarum, vnus natalis Apoſtolorum, vna eſt lætitia populorum. Remotum eſt omne naufragium, timor excluditur piratarum: quia barca ſubueniunt dulcium piſcatorum.*

Tuta

Tuta ſunt litora per Apoſtolica retia. Petrus in capite ſcaphæ cæleſtis, triumphat in litore, ſi Andream contempleris, vnus eſt vterus, vnus vſus, vnus innocens captus. Per piſces piſcatorum paupertas tollebatur, per animas in captura concluſas gratia demonſtratur, & regni cælorum diuitiæ publicantur. In ſcapha Petri quis numerat piſces? quis in euangelio Pauli numerat gentes? diuerſa nomina, & vna captura. Ecce Iacobus & Ioannes neglecto patre, contempta matre, dimiſſo reti, ſequuti ſunt pijſſimum redemptorem. Fiat itaque in ſolennitate ſanctorum tam grande conuiuium. Ecce Matthæus præparat prandium, & Chriſtus pranſor ingreditur cum multitudine peccatorum. Pranſor innocens, & rei conuiuæ, vnde conuiuij ſui ſocietate peccatores faceret in ſuo ſacramento gaudere. Iudæi dicebant: Quomodo cum Publicanis & peccatoribus manducat? Nemo peccator ſecernitur, nemo reus auellitur. Omnes hoſpites Chriſti ſunt, commune conuiuium eſt omnibus. Præparat prandium gaudiorum ſolennitas Apoſtolorum, iuſtus paſcitur de gratia, peccator reficitur de indulgentia. Et ſi murmurant Iudæi, ſed ditantur rei facti ſecuri. Paraſti in conſpectu meo menſam, aduerſus eos qui tribulant me. Simon ille Chananæus, qui mutauit nomen gentis, & inſeruit florem ſuum coronæ virtutis, aptatus manibus Saluatoris, fulget de iſta corona igneo vigore decoratus. Iudas Zelotes zelãs domino, non commercium quærens Chriſtum vendendo, pro illo zelabatur, non de illo paciſcebatur. Inuenimus etenim ibi denigrato colore ſeparatũ lapillum, Iudam Domini traditorem ſpeciem cum commercio deſidantem. O nomen, & nomen ille dicebatur, zelans zelaui Domino omnipotenti, & Iudas proditor pacta crudelia deducebat. Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? Ille

zelatus

relatus eſt affectu Domini, iſte excluditur dominici nota conuiuij: ſed delectat magis primum cernere Petrum piſcatorem, quia horreſcit nouiſſimum reſpicere traditorem. Excluſus eſt de corona, complenda eſt ipſa corona. Qui elegit aſcendit, qui tradidit male pependit. Quis ſuppleat numerum in iſta corona gemmarum proponitur ſortis diuinæ iudicium. Chriſtus Mathiam diligit de cælo, qui duodecim ordinauit in campeſtri palatio. Aperiuntur ſancta ſanctorum, profertur vrna aurea, vt vere de cæleſti auro decorata. O ſors bona, quæ elegit diſcipulum, vt integra permanſiſſet corona gemmarum, quia Iudas ſolus pependit in laqueo. Ecce duodecima veſtris oculis fulget picta corona, de cuius aſpectu vt viſa ſlata ſcintillis fulget congregatio veſtra. Vbi eſt ille vas electionis? Claudat coronam pietatis, & lapidem Euangelij toto mundo tonantis. Bonus vltimus, quem elegit, primus & nouiſſimus, Saulus durus, factus eſt Paulus manſuetus, quibus tornulis aurificis iſte eſt lapis aptatus! Teſtantur fundamenta carceris nocte commota, reorum vincula ſoluta, optioni donata gratia, & Apoſtoli probata corona. Pedes eius erant in neruo, & greſſus eius in cælo. Dicebat per carceris tenebras canticum nouum: vt vltimo neruo cordarum tredecim cytharæ lectorum cantet vobis lætitiam ſempiternam Apoſtolica corona ſanctorum.

SERMO

SERMO EIVSDEM FVLGENTII DE MARTYRIBVS.

DELECTAT *videre campos ſegetum aureis maturatis calamis ariſtarum, delectabilius libet attendere campos eccleſiæ martyrum micantes plantos de vno cruore per agni ſanguinem innocentem. Segetes etenim ſunt paſſiones martyrum, iuxta curſus aquarum, rigati fontibus lachrymarũ. Nam ſic modo beatus Dauid martyrum purpurata germina & ante meſſores gaudiorum tanquam manceps ſecantia meſſoria cythara decantabat: Qui ſeminant, inquit, in lachrymis, in gaudio metent. Vbi ſeminant in lachrymis, niſi iuxta arborem crucis, vbi eſt fons proximus ſaluatoris. Vnde de latere eius ſanguinis guttæ ſtillarunt, & pluuia cruoris & aqua ſeminata eſt tollerantiæ confeſſorum. De ipſo ligno virentis crucis iuxta fontem ſanguinis plantata virginitas floruit caſtitatis: inde plantata martyrum tolerantia capit ſeminis ſui germina colligere purpurata. Nam vnde martyres tolerant, niſi per dominicam crucem? Vnde martyres, in quorum cordibus lex Dei eſt maledictiones nõ timẽt hominum, niſi quia Chriſtus dominus pertulit patiẽter improperia Iudæorum? Vnde martyres carcerum cuſtodias delectabat intrare, niſi quia dominus ductus eſt ad prætorium principis Cayphæ, & nocturnum crudelis prætorij carcerem non dedignatus eſt ſuſtinere? Sed dicebat, Traditus ſum & non egrediebar. Vnde martyres de catenis & vinculis ferreis non curabant, niſi quia Chriſtus Dominus teneri & alligari paſſus eſt à Iudæis, quia catenas mortis dirupit à mortuis iam ſepultus: qui dixit eis, qui in vinculis ſunt exite,* SER. IO.

exite, & qui in tenebris ſunt vt videant lumen, & qui dixit Lazaro poſt quatriduum iam ſepulto, prodi foras? Traditus non egrediebatur foras, quia erat liber intus & foris. Inde martyres alapas non horruerunt, quia Chriſtus maxillas ſuas ad alapas præbuit impiorum. Inde non nocuit matres infuſa aceti vel ſinâpis acerrima violentia, quia acetum & fel Chriſti deguſtauerunt labia, non tali digna potatione à pincernis impijs, quibus rupit petram & fluxerunt aquæ, & potauit eos ſicut in abyſſo multa. Vnde martyres nudati ſuſtinuerunt, flagellati non fleuerunt, niſi quia dominus nudatus eſt & flagellatus, atque præcinctus ſub Pilato iudice, de quo ipſe iudicium veniet iudicare? Vnde eculeis appoſiti cùm vngulis ſulcarentur, apporiati dulciſſimis decantationibus laborem faciebant cum pudore tortoribus, niſi quia crucem Chriſtus dominus aſcendit, inimicos non accuſauit, pro ſua iniuria non defleuit, ſed inimicis veniam poſtulauit, pio cantico pſallens in ligno: Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt? Iſta ergo ſeminatio ſanguinis Chriſti fecit ſemina martyrū pullulare in campo matris eccleſiæ, vt dicit Dauid: Qui ſeminant in lachrymis, in gaudio metent. Euntes ibant & flebant, & non ſtabant, ſed flentes ibant, & ad æternam patriam tendebant. Ciuitas prolongabat, & illi flebant, vt peruenirent vbi deſiderabant. Sic perrexerunt, quomodo reuertuntur? Non flentes, ſed gaudentes: non adhuc ſeminantes, ſed manipulos ſuos læta ceruice portantes. venient non opertis capitibus pallio velaminis propter cauma, ſed lux ſuper capita eorum & lætitia pretioſa. Venientes autem venient in exultatione portantes manipulos ſuos, quos iuxta crucem domini ſeminauerunt, & de eius reſurrectione fœlicius meſſuerunt: & ei in nubibus occurrerunt offerentes ei germina ſua accepturi præſempiterna.

terna. O germina, quæ non vrit flamma, quia iuxta flumen ſunt vitreum in Hieruſalem, & perpetuo vireſcunt flore immortalitatis vita æterna. Neſciunt marceſcere, quia non timuerunt pro iuſtitia flammis arderi, quia agnus deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & delebit omnem lachrymam ab oculis eorum, & florebunt ſicut lilium in medio angelorum.

FINIS.

LOVANII

Typis ac impenſis Chriſtophori Plantini
excudebat Ioannes Maſius
Typogr. Iurat.

1573.

BIBLIOTECA NAZ. ... VITT. EMANUELE

4-3-5